

ΨΥΧΑΡΗΣ

ΜΕΓΑΛΗ
ΡΩΜΑΪΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ
ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

ΣΕ ΔΥΟ ΒΙΒΛΙΑ

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ ΔΑΣΚΑΛΟΥ
ΚΑΙ
ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ

Β'

*Pensando l'alto effetto
Ch'uscir d'orea di lui, e'l chi, e'l quale.*

DANTE, *Inf.* II, 6 (2-3).

ΔΕΦΤΕΡΟΣ ΤΟΜΟΣ

ΑΘΗΝΑ

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ

Ι. Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ ΚΑΙ ΣΙΑ
46^Α, ΣΤΑΔΙΟΥ, 46^Α

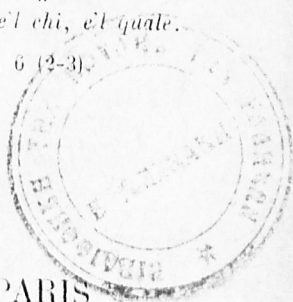
A PARIS

EN DÉPÔT A LA

LIBRAIRIE H. LE SOUDIER

176, boulevard Saint-Germain (VIe)

1935

19623

Πρώτο μέρος
ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ ΔΑΣΚΑΛΟΥ

τ. Β'.

Alle vere parole che ti porse!

DANTE, *Inf.*, II, 45 (3).

ΑΦΙΕΡΩΜΕΝΟ
ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ
ΣΤΟΥΣ ΔΗΜΟΔΑΣΚΑΛΟΥΣ
ΜΕ ΤΙΜΗ
ΚΑΙ
ΑΓΑΠΗ

Ψ.

ΑΛΛΑ ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΨΥΧΑΡΗ

- ΤΟ ΤΑΞΙΔΙ ΜΟΥ, Ἀθήνα, 1888 (πρώτη ἔκδοση).
Τ' ΟΝΕΙΡΟ ΤΟΥ ΓΙΑΝΝΙΝΗ, Ἀθήνα, 1897.
ΓΙΑ ΤΟ ΡΩΜΑΪΚΟ ΘΕΑΤΡΟ, Παρίσι, 1901.
ΡΟΔΑ ΚΑΙ ΜΗΛΑ, τομ. Α', Παρίσι, 1902 (μὲ τὴ Ζούλια).
ΡΟΔΑ ΚΑΙ ΜΗΛΑ, τομ. Β', Παρίσι, 1903.
ΖΩΗ ΚΙ ΑΓΑΠΗ ΣΤΗ ΜΟΝΑΞΙΑ, Παρίσι, 1904.
ΤΟ ΤΑΞΙΔΙ ΜΟΥ, Παρίσι, 1905 (ἔκδοση δέυτερη).
ΡΟΔΑ ΚΑΙ ΜΗΛΑ, τομ. Γ' (Ἀπολογία), Παρίσι, 1906.
ΑΡΡΩΣΤΗ ΔΟΥΛΑ, 1907 (δημοσιευμένη μονάχα στὸ Νουμά).
ΡΟΔΑ ΚΑΙ ΜΗΛΑ, τομ. Δ', Παρίσι, 1907.
ΡΟΔΑ ΚΑΙ ΜΗΛΑ, τομ. Ε', μέρος Ι, Παρίσι, 1908.
ΡΟΔΑ ΚΑΙ ΜΗΛΑ, τομ. Ζ', μέρος ΙΙ, Παρίσι, 1909.
ΤΑ ΔΥΟ ΑΔΕΡΦΙΑ, Παρίσι, 1910-1911.
ΣΤΟΝ ΙΣΚΙΟ ΤΟΥ ΠΛΑΤΑΝΟΥ, Παρίσι, 1911.
ΑΓΝΗ, Παρίσι, 1912-1913.
ΤΑ ΔΥΟ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΑ ΤΟΥ ΧΑΡΟΥ, 1914, δημοσιευμένα
μονάχα στὸ Νουμά.
ΤΟ ΤΑΞΙΔΙ ΜΟΥ, Ἀθήνα, 1926 (ἔκδοση τρίτη).
ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ, Φιλολογικὴ κριτικὴ μελέτη, Ἀλεξάνδρεια,
Συλλογὴ « Ἑρεθνα », 1927.

Ἰσπερὶς ἀπὸ τὰ 1909 ἔσια μὲ σήμερα, δημοσιεφτίκανε σωρὸ
ἄρθρα, δηγήματα, βιβλιοκρισίες, κριτικὰς, πεζὰ τραγούδια, ὡς
καὶ δραματάκια, σὲ ἄπειρες φημερίδες καὶ περιοδικὰ · δὲ βγή-
κανε ἀκόμη σὲ τόμους · θὰ γίνουνε τὸ λιγότερο τρεῖς, σὰ μαζω-
χτοῦνε.

ΓΑΛΛΙΚΑ (ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ)

JALOUSIE, 1892.
CADEAU DE NOCES, 1893.
AUTOUR DE LA GRÈCE, 1895.
LE RÊVE DE YANNIRI, 1897.
LA CROYANTE, 1898.
L'ÉPREUVE, 1899.
SOEUR ANSELMINE, 1918.
LE SOLITAIRE DU PACIFIQUE, 1922.
TYPESESSES, 1924.
ERNEST RENAN, JUGEMENTS ET SOUVENIRS, 1925.
LE CRIME DE LAZARINA, 1926.

ΓΑΛΛΙΚΑ (ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ)

LES ADELPHES DE TERENCE, 1884.
ESSAIS DE GRAMMAIRE HISTORIQUE NÉO-GRECQUE (2 vol.),
1886-1889.
S. PORTIUS. GRAMMATICA LINGUAE GRAECAE VULGARIS.
Rééditée et commentée sous la direction de M. Jean Psichari
(1888).
ÉTUDES DE PHILOLOGIE BYZANTINE ET NÉO-GRECQUE, 1892.
QUELQUES TRAVAUX DE LINGUISTIQUE, DE PHILOLOGIE ET
DE LITTÉRATURE HELLÉNIQUES.
"Ένας τόμος από περίπου 1200 σελίδες βγαίνει στα περίγυρα του 1930.

ΠΟΙΗΜΑΤΑ

LE CRIME DU POÈTE, 1913.
AU FILS TUÉ A L'ENNEMI, 1924.
FIORETTI PER FRANCESCA, 1925.

ΣΗΜΕΙΩΣΟΥΛΑ

Ἡ περίσσια ὕλη τὸ φταίει πὺ δὲν μπόρεσε τὸ *Βιβλίον*
τοῦ *Δασκάλου* νὰ χωρέσῃ σ' ἓναν καὶ μόνο τόμο.

Θὰ βρῆτε λοιπὸν ἐδῶ τὸ δέφτερο μέρος τοῦ πρώτου
μας βιβλίου.

Ἐακολουθῶ παρακάτω μὲ τὸν ἀρ. 137, πὺ συνεχίζει
τὸν ἀρ. 136 τοῦ προηγούμενου τόμου.

Γιὰ εἶδος Πρόλογον βάλουμε μιὰ μελέτη μας *Γλώσσα*
καὶ *Λαὸς*, πὺ τὴν εἴχαμε γράψῃ σὰν ἰδιαίτερον πρόλογον
τοῦ *Βιβλίου* τοῦ *Δασκάλου*, ὅστερις ἀπὸ τὸν Πρόλογον γενικὸ
πὺ βρίσκεται στὴν ἀρχὴ τοῦ πρώτου τόμου μας.

ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΛΑΟΣ

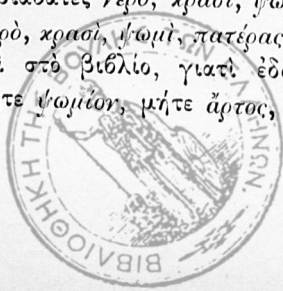
in sua favella
DANTE, *Inf.*, II, 19 (3).

Α'

ΤΙ ΘΑ ΠΗ ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΓΛΩΣΣΙΚΗ ΑΛΛΑΓΗ

Ο ΔΡΟΜΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΣΠΙΤΙ

Όταν περπατᾷ κανείς στους δρόμους τοῦ Παρισιοῦ ἢ τῆς Λόντρας ἢ ὅποιας δὴποτε πρωτέουσας μεγάλης ὅποιας δὴποτε πολιτείας τῆς Ἑβρώπης, ἀρπάζει τᾶφτί του λογιῶ λογιῶ κουθέντες ἀπὸ τὸ δεῖνα κι ἀπὸ τὸν τάδε. Γυρίζει ἔπειτα σπῖτι του, ρίχνει μιὰ ματιὰ στὴ φημερίδα τῆς μέρας ἢ παίρνει ἓνα βιβλίον νὰ διαβάσῃ. Παρατηρᾷ τότες ἢ σωστότερα δὲν παρατηρᾷ, ἐπειδὴ στὰ συνηθισμένα, στὰ καθημερινὰ τὰ πράγματα, δὲ χωρᾷ παρατήρηση, παρατηροῦμε μεις οἱ λόγιοι, πὼς ἡ γλῶσσα τοῦ δρόμου καμιὰ διαφορὰ δὲ μᾶς φανερώνει μὲ τὴ γλῶσσα τῆς φημερίδας καὶ τοῦ βιβλίου. Ἰδιες λέξεις. Ἰδιοὶ τύποι. Ἀκούμε περπατώντας ἀπὸ τοὺς διαβάτες νερό, κρασί, ψωμί, πατέρας, μητέρα. Βλέπουμε νερό, κρασί, ψωμί, πατέρας, μητέρα στὴ φημερίδα καθὼς καὶ στὸ βιβλίον, γιατί ἐδῶ ὕδωρ δὲν ἔχει, μήτε οἶνος, μήτε ψωμίον, μήτε ἄρτος, μήτε πατήρ,

μήτε μήτηρ. Εἴμαστε στήν Ἑβρώπη. Καί ἡ γλῶσσα τοῦ λαοῦ εἶναι ἡ γλῶσσα τοῦ Ἑθνους.

Ἄν ἐξαιρέσουμε τήν Ἀφρική, τήν Ἀσία καί τήν Τουρκία, τόπος δὲν εἶναι ὅπου νὰ ὑπάρχη τόσο παράξενη διγλωσσία ὅπως στήν Ἑλλάδα μας.

Ἀπὸ ποῦ ἔρχεται ἡ διγλωσσία μας ἀπὴ; Θὰ τὸ ξετάσουμε ἀμέσως.

Η ΚΟΥΒΕΝΤΑ

Νὰ πιάσουμε τήν ὑπόθεση ἀπὸ ἄποψη γενική.

Πῶς γίνεται, πῶς μεταμορφίζεται μιὰ γλῶσσα;

Κουβεντιάζοντας.

Τί ἐννοοῦμε ὥστόσο μὲ κουβέντα;

Ἐννοοῦμε πολὶ ἀπλὰ πράγματα.

Κουβεντιάζουμε ὁ καθένας μὲ τοὺς γονιούς μας, μὲ τὰδέρφια μας ἢ μὲ τοὺς φίλους μας καί μὲ τὰ παιδιά μας, δηλαδὴ μὲ πῶς ἡλικιωμένους, μὲ συνομήλικους, μὲ μικρότερους. Κ' ἔτσι στάθηκε πάντα, ὥστε εἶναι ἀνάγκη νὰ φανταστοῦμε πῶς ἀπὸ τὰ χρόνια τὰ πιὸ παλιὰ, τὰ ὠγύγια τὰ χρόνια πού λείει ὁ λόγος, ὁ πατέρας μιλοῦσε τὴ γλῶσσα μας τοῦ παιδιοῦ του καί μὲ τέτοιο τρόπο διασώθηκε ἴσια μὲ τίς δικές μας τίς μέρες ἡ ἑλληνική.

Κοντὰ στὸ νου πῶς ἄλλαξε. Ὅπου ὑπάρχουνε τόσοι μιλάμενοι — τόσοι δηλαδὴς ἡλικιωμένοι, συνομήλικοι, μικρότεροι — ἀδύνατο ἡ μιλιὰ μας νὰ μὴν ἀλλάξη. Ἀλλάζει ἀπὸ πατέρα σὲ γιό.

Ἀπὸ ἐγὼ τὸ κατάλαβα στὰ 1886, σ' ἓνα χωριὸ τῆς Χιὸς, πού λέγεται Πυργί. Ἐμαθα ἐκεῖ καλὰ τὰ πυργούσια. Μὲ φιλοξενοῦσε μιὰ τίμια φαμελιά, ἡ φαμελιά τοῦ Γιαννίρη. Βάζοντας τάφτι μου κι ὅλη μου τὴν προσοχή, παρατήρησα κάτι ψιλὲς ψιλούτσικες διαφορὲς στὴν προφορὰ τοῦ χ' ἀνάμεσα σὲ δυὸ φωνήεντα, ξετάζοντας, λ. χ.,

τὸ πῶς λέγανε τὴ λέξη *ψυχή* ὁ παππούς, ὁ γιὸς του καί τὸ ἐγγόνι του, ὁ Κώστας, πού εἴτανε τότες δεκατριῶ χρονῶ ἀγωράκι.

Τὴν ἴδια τὴν ἐποχὴ, ἔκανε ἀπαράλλαχτα τὴν ἴδια τὴν παρατήρηση, στὸ χωριὸ του, ἓνα χωριὸ τῆς νοτιοδυτικῆς παραθαλασσινῆς Γαλλίας, στὴ Charente, ὁ μεγάλος φίλος μου ὁ παππὰ Rousselot. Τὸ βιβλίον του ἔφησε πάτημα πού δὲν ἔσθῃσε (1).

Βέβαια πῶς πρὶν ἀπὸ τὸ σοφὸ μου φίλον καί πρὶν ἀπὸ τὴ μικρὴ μου παρατηρησούλα (2), οἱ γλωσσολόγοι τὸ ὑποφιαζόντανε πῶς κάτι ἔτρεχε. Τώρα εἶναι πιά ἐπιστημονικὰ παραδεγμένο πῶς ἀλλάζει ἀπὸ ἄτομον σὲ ἄτομον μιὰ λαλιά.

ΟΣΟ ΔΕ ΓΡΑΦΕΤΑΙ

Ἡ ἀπόδειξίς μας σίγουρη, ἀφοῦ ξαίρουμε κιόλας πῶς μιὰ γλῶσσα μιλημένη, ὅσο δὲ γράφεται, ὅσο δὲ διδάσκεται σχολεῖο, τόσο ἐφκολώτερα τὴν ἀλλάζει ὁ καθένας. Ἔτσι τὸ συνηθίζουνε οἱ γλώσσες οἱ χωριανὲς πού ἀπὸ γενιὰ σὲ γενιὰ μεταμορφώνουνε τὴ γραμματικὴ τους. Καί στὴν Κοινὴ μας ἀκόμη, ἐνῶ λείει ὁλος ὁ κόσμος ἀδέρφι, ἀδερφός,

(1) *Les modifications phonétiques du langage étudiées dans le patois d'une famille de Cellefrouin* (Charente). Thèse présentée à la Faculté des Lettres de Paris par l'abbé Rousselot, Paris, 1891, in-8°, 374 pages.

(2) *Études de philologie néo-grecque. Recherches sur le développement historique du grec*, 92e fascicule de la Bibliothèque de l'École des Hautes Études, Paris, 1892, in-8°, ccxi-377 p.. Κοίταξε τὴ σελ. XXVII καὶ ἀκόλουθες. Ἡ *ψυχή* κόντεθε νὰ γίνη *ψυ'η*, *ψή*.

ἀδερφῇ, ἀξιάδερφος, ἀξιάδερφη, ἀδερφωσύνη, ἀδερφώνω, δερφίρι, ὁ δάσκαλος δὲν ἀφίνει τὸ παιδί νὰ πῇ ἄρφα, ποὺ τοῦ εἶναι φυσικὸ. Ἐμεῖς ὅμως, ἄρφα νὰ τὸ λέμε, μιὰ καὶ τὸ θέλει ὁ κανόνας τῆς Νεοελληνικῆς, καὶ ἡ ἀδιδαχτὴ συνήθεια.

Τὸν κανόνα τὸν ἀκολουθοῦνε πολὶ καλῆτερα στὰ χωριά, ὅπου ἡ ἐπίδραση τοῦ σχολείου λιγώτερη, ἀφοῦ ὁ χωριανὸς τῇ γλώσσᾳ του σπíti μιᾶ. Γιὰ τοῦτο οἱ χωριανὲς οἱ γλώσσες εἶναι πολίτιμες · ἀπ' ἀφτὲς, ἡ ἐπιστήμη βρίσκειται σὲ θέση νὰ καταλάβῃ πῶς ξετυλίγονται οἱ γλώσσες, πῶς ἀλλάζουνε ἀπὸ πατέρα σὲ γιό.

Η ΟΜΗΡΙΚΗ ΚΑΙ Η ΑΤΤΙΚΗ

Προσπαθοῦμε ὥστόσο ἐδῶ, ἐκεῖνα ποὺ λέμε, νὰ τὰποδεῖξουμε κιόλας. Εἶναι δύσκολο, τὸ ξαίρουμε, ἀπὸ πρώτη ὄψη, νὰ μπῇ κανεὶς στὸ νόημα. Νὰ δοκιμάσουμε ὥστόσο νὰ ξεκαθαρίσουμε τὰ πράματα.

Διαβάζουμε ἄξαφνα στὸν Ὅμηρο ·

Μῆνιν ἄειδε, θεὰ, Πηληϊάδεω Ἀχιλῆος (Α', 1).

Εἶναι, καθὼς τὸ σημειώνουμε, ὁ πρῶτος στίχος τῆς Ἰλιάδας. Μπορεῖ νὰ στιχουργήθηκε ἀφτὸς ἐφτά ὀχτῶ αἰῶνες πρὶν ἀπὸ τὸ Χριστό.

Δυὸ τρεῖς αἰῶνες κατόπι, στὸν πέμτο αἰῶνα, στὴν Ἀθήνα — τὴν Ἀθήνα τοῦ Περικλῆ — δὲ σώζεται οὔτε λέξη οὔτε τύπος ἀπὸ τὸν περίφημο τὸ στίχο · ἡ μῆνις πάει, ἔγινε θυμὸς ἢ ὀργὴ ποὺ ἔχουνε κιόλας παντάπασι ἄλλη ριζικὴ σημασία.

Τὸ αἰεῖδω τὸ κάμανε ἄδω.

Ἡ θεὰ λέγεται ἡ θεὸς.

Ἡ γενικὴ -εω ἔπεσε στὸ γιᾶλὸ · κάπου ἐκεῖ στὰ κύματα θὰ χάθηκε κι ὁ φίλος Ἀχιλῆος. Πηλεΐδης καὶ Ἀχιλλεύς

λέγονται τὸρα οἱ δυὸ τους · κερδίσανε ἀκόμη καὶ τὸ ἄρθρο στὴν Ἀττικῇ, ποὺ στὸν Ὅμηρο λείπει.

Λοιπὸν ὁ στίχος ὅλος, μὲ τὸν ἀττικὸ τὸν κανόνα θὰ εἶτανε · *τὴν ὀργὴν ἄδε, ὦ θεός, Πηλεΐδου Ἀχιλλέως*.

Πῶς στάθηκε δυνατό νὰ φανερωθῇ στὴν ἴδια γλώσσα μιὰ τόσο γιγαντένια μεταβολή;

ΠΩΣ ΜΙΛΟΥΜΕ ΚΑΙ ΠΩΣ ΓΡΑΦΟΥΜΕ

Νὰ σοῦ δώσω νὰ τὸ καταλάβεις καὶ θὰ σὲ διασκεδάσῃ, φτάνει μάλιστα νὰ εἶσαι, ἀναγνώστη μου, στὸ χωριό σου. Μὰ καὶ στὴ χώρα, πῆγαινε ρῶτα ὅποιονε θέλεις, ἔτσι, γιὰ τὸ χάξι, πῶς θὰ σοῦ προφέρῃ ἄξαφνα τὴ λέξη κόσμος.

Θὰ σοῦ ἀποκριθῇ ἀδίσταχτα πῶς τὴ λέει κ, ὁ, ς, μ, ο, ς.

Κ' ἔχει ὁλότελα δίκιο γιὰ τοὺς ἤχους κ, ὁ, μ, ο καὶ ς, ὁλότελα ὅμως ἄδικο γιὰ τὸ πρῶτο ς.

Τὸ τελεφταῖο, βέβαια καὶ θὰ τὸ ποῦμε ς. Τὸ πρῶτο κανένας ς δὲ θὰ τὸ πῇ, παρὰ πάντα καὶ πάντα ζ, δηλαδὴ κόσμος.

Καὶ τί βγαίνει ἀπ' ἀφτό; Βγαίνει πῶς δὲν ξαίρουμε πῶς μιλοῦμε ὁ καθένας.

Στὰ χωριά φαίνεται ἀκόμη ξαστερώτερα πόσο λίγο προσέχουμε στὴ μιλιὰ μας.

Εἴχα παρατηρήσει στὸ Πυργί τῆς Χιὸς, ποὺ ἀναφέραμε πιὸ ἀπάνω, τὴν προφορὰ *κᾶω* ἀντὶς *κάτω*. Γύρεθα νὰ βεβαιωθῶ. Ρώτησα πῆτῃδες ἕναν ἀπὸ τοὺς χωρικοὺς. Τὸ ἀρνήθηκε ρητὰ, μάλιστα μὲ ἀγανάχτηση. Μισὴ ὥρα κατόπι, στὴν κουβέντα, νὰ σου καὶ τοῦ ξεφέβγει ἕνα *κᾶω*.

Πῶς ἔγινε τὸ πρᾶμα;

Ὁ χωρικός μου — καὶ τὸ ἤξαιρα — εἶτανε ταξιδεμένος

στό ρωμαϊκό. Ἡ ἐπίδραση τῆς ΚΟΙΝΗΣ, ὅχι τοῦ σκο-
λειοῦ, τοῦ εἶχε μάθει τὸ κάτω καὶ ξεμάθει τὸ κάτω, ποῦ
τοῦ ἐρχότανε τότε σὰν ἀπίστευτο. Ἄμα ὁμως ξαναπατοῦσε
σπίτι του, ἡ φυσικὴ λαλιά του τὸν ξανακυρίεβε, χωρὶς νὰ
τὸ χαμπαριστῇ.

Τὰ τέτοια τὰ χαμπαρίζεται μονάχα ὁ γλωσσολόγος,
ἐπειδὴ τάπαγγελμά του εἶναι νὰ ξερεθνᾷ τοὺς νόμους τοὺς
γλωσσικούς· ἀμέσως λοιπὸν εἶχα καταλάβει πὼς τὸ τ
κι ἄλλα παρόμοια σύμφωνα, σὰ βρίσκονται ἀνάμεσα σὲ
δυὸ φωνήεντα, παραπέφτουν κανονικὰ τοὺς (1).

ΜΙΑΗΤΗΣ ΚΙ ΑΝΤΙΜΙΑΗΤΗΣ

Ὅσα ξεδιαλίσταμε πιὸ ἀπάνω, δὲ μοιάζει ν᾿ἔχουνε
καμιὰ σχέση με τὴν ὑπόθεσή μας, με τὸ ζήτημα τῆς ἀλλα-
γῆς. Ἐχουνε σχέση στενὴ.

Σὰν κουθεντιάξεις με γείτονα, φίλο ἢ ἐχτρὸ, ποιὸς
εἶναι ὁ σκοπός σου; Νὰ σὲ καταλάβῃ ὁ ἀντιμιαητῆς σου.
Γιὰ νὰ σὲ καταλάβῃ ὁμως, ἀπαραίτητο νὰ μὴν τοῦ πῆς
καμιὰ λέξη ποῦ νὰ τὸν ξαφνιάσῃ.

Ἄς ὑποθέσουμε πὼς πλαγιάζουμε ἀπὸψε δυὸ γνώριμοι,
λέοντας ὁ καθένας τὸ κεφάλι κεφάλι. Τὸ πρῶτ' ξυπνοῦνε
κι ὁ ἕνας τὸ κεφάλι σου τὸ λέει ἄξαφνα τσεφάλι. Ὁ ἄλλος
θὰ πιστέψῃ πὼς τρελάθηκε ὁ ἄθρωπος.

Γιὰ νὰ τὸ χωνέψῃ, χρειάζεται νὰ μὴν τὸ παρατηρήσῃ
κἂν πὼς τοῦ εἶπε τσεφάλι, παρὰ νὰ θαρρῇ πάντα πὼς
κεφάλι τοῦ τὸ λέει.

Πὼς ὁμως εἶναι τέτοιο πράγμα δυνατό;

(1) Ὁ Pernot, *Parlers de Chio*, 6, 447, 4, ξηγᾷ τὰ
κάτω ἄλλιως, ἴσως μάλιστα με δίκιο. Μὰ πὼς τὸ κάτω
τὸ ἀρνιότανε ὁ χωρικός, σίγουρο, κι ἀπὸ μονάχα τονί-
ζουμε δῶ.

ΠΩΣ ΕΓΙΝΕ

Ἰδοὺ πὼς ἐγινε ἡ ἀλλαγή.

Ἄς δοκιμάσουμε τότε ἓνα μικρὸ παιγνίδάκι.

Ἄς προφέρουμε κα, κε, τσε τὸ ἓνα κατόπι ἀπὸ τᾶλλο.

Μὲ τὸ κα θάρχίσουμε, καί, γιὰ νὰ καταλάβουμε καλὰ, θὰ
ποῦμε τὸ κ σκέττο, ξεχωρίζοντάς το ἀπὸ τὸ ἀκόλουθο α.
Βλέπουμε τότες ἀμέσως με τί τρόπο μορφώνεται τὸ κ.

Μορφώνεται ὅπως μπορεῖ νὰ τὸ παρατηρήσῃ στὴν ἴδια
τοῦ τὴν κουβέντα ὁ ἀναγνώστης, κερτώνοντας τὸ κατώ-
γλωσσό του πρὸς τὸν κάτω οὐρανίσκο, δηλαδὴ κοντὰ στὸ
λάρυγγα.

Γιὰ τὸ κ τοῦ κε ὁμως, κερτώνουμε τὴ μέση τῆς γλώσ-
σας μας πρὸς τὸ μεσιανό μας τὸν οὐρανίσκο (1).

Τὸ τσε θέλει σωστὸ πῆδημα· πρέπει νὰ κκουμπήσουμε
δυνατὰ τὸ ἀκρόγλωσσό μας πρὸς τὸ ἀπάνω δοντοστέφανο
τῆς μπροστινῆς μας δοντοσειράς.

Ἐκεῖνο ποῦ τὸ εἶπαμε πῆδημα, πῆδημα ὥστόσο δὲν
εἶναι. Καὶ δῶ εἶναι ὁ κόμπος. Λίγο λίγο τὸ κε καταστάλαξε
στὸ τσε. Πρέπει νὰ λογαριάσουμε τὸ διάστημα ποῦ βρί-
σκεται μεταξὺ τοῦ μεσιανοῦ μας οὐρανίσκου καὶ τοῦ
μπροστινοῦ μας δοντοστέφανου, νὰ τὸ λογαριάσουμε δη-
λαδὴ σὰ νὰ εἶχαμε ἀντὶς μέτρο μιὰ τριχοῦλα μαλλιὰ
ἐνὸς μωροῦ. Τρίχα τρίχα προχώρησε τὸ μεσόγλωσσό μας,
ὥσπου νὰ γίνῃ ἀκρόγλωσσο καὶ νὰ κολληθῇ στὸν ἀπάνω
δοντοστέφανό μας.

(1) Στὸν Πίνακα ἢ Περιεχόμενα τοῦ πρώτου τόμου μας
θὰ βρῇ κανεὶς τὰ καθέκαστα τῆς μόρφωσης κάθε ἡχοῦ
ποῦ ξετάζουμε στὸν πρόλογο. Ἐπειδὴς ὁμως ὁ πρόλογος
μπορεῖ νὰ διαβαστῇ, νὰ κυκλοφορήσῃ κιόλας ἀνεξάρτητα,
μπορεῖ νὰ μείνουν οἱ ξηγησούλες μας.

Πώς τὸ ξαίρουμε ἀφτὸ, θὰ ρωτᾶτε. Τὸ ξαίρουμε ἀπὸ τὶς γλώσσες τὶς χωριανὲς ἢ *χωριολαλιὰς* (patois). Κάθε χωριολαλιὰ συνηθίζει καὶ βαστᾷ ἕναν ἕνανε τοὺς διαφοροὺς βαθμοὺς ἀπ' ὅπου πέρασε ἡ γλώσσα μας ἀπὸ τὸν ἕναν ποῦντο στὸν ἄλλονε, ὅπως κατάντησε θεοφάνερο σὲ τέτοιου εἶδους ἀλλαγὲς ἀπὸ τὶς βαθτεῖες μελέτες ποὺ γενήκανε στὴ Γαλλία, γιὰ νὰ μᾶς δείξουνε ἄξαφνα πῶς ἔνα λατινικὸ *cantare* μπόρεσε κίνημα κίνημα νὰ γίνη *chanter*, χωρὶς ποτέ του νὰ τὸ καταλάβῃ ὁ μιλάμενος οὔτε νὰ ξαφνιαστῇ ὁ ἀντιμιλητής του.

Ἔτσι κατασταλάζουμε στὸν ἀκόλουθο τὸν ὅρο, πῶς « οἱ γλώσσες ἀλλάζουνε ἀπαρατήρητα κι ἀκατάπαφτα » (1).

ΜΗΝΙΣ ΚΑΙ ΟΡΓΗ

Ὁ Ρωμιὸς, ποὺ δὲν τοῦ λείπει μῆτε ξυπνάδα μῆτε μαργιολιά, ἐδῶ θὰ μὲ σταματήσῃ.

— « Μᾶς εἶπες προτῆτερα πῶς ἀπὸ τὸν Ὅμηρο ἔσια μὲ τοὺς Ἀττικοὺς ἡ μῆνις ἔγινε ὀργή. Πῶς πέρασε ἀπαρατήρητη τόσο μεγάλη ἀλλαγὴ; »

Ἀπαρατήρητη δὲν πέρασε · γιὰ νὰ γίνη μάλιστα, εἴτανε ἀνάγκη νὰ παρατηρηθῇ!

Ὡς τώρα μιλήσαμε γιὰ φυσιολογικὲς ἀλλαγές, ἀλλαγές στοὺς ἥχους. Ἀμα τὸ ζήτημα γιὰ λέξεις, ἀνοίγει ἄλλος λογαριασμός.

Κάθε λέξη ἔχει δική της σημασία. Ἡ σημασία πάλε τῆς λέξης ἐκφράζει μιὰν ἀντίληψή μας τοῦ ὁξώκοσμου, δηλαδὴ τοῦ κόσμου ποὺ βλέπουνε τὰ μάτια μας, ἢ τοῦ ἐσώκοσμου, δηλαδὴ τοῦ κόσμου ποὺ βλέπουνε τὰ μάτια τῆς ψυχῆς μας.

(1) Κοίτ. τ. Α'. Πρόλ., 6.

Φυσικὰ, ἡ ἀντίληψη ἀφτῇ ἀλλάζει μὲ τὰ χρόνια · μαζὶ τῆς ἀλλάζει καὶ ἡ λέξη.

Πρῶτα ἡ μῆνις σήμαινε τὸ κάτω κάτω πείσμα, ὅπως νομίζω καὶ τὸ ξήγησα στὴν Ἀπολογία μου (σελ. 32). Ἡ ὀργή πάλε σήμαινε ταραχή, ὁ θυμὸς, γόσημα. Θὰ εἴτανε περίεργο, θάξιζε κιόλας γιὰ τὰ ψυχολογικὰ τοῦ Ρωμιοῦ, νὰ μελετοῦσε κανεῖς, ἀπὸ τὴν Ἰλιάδα ἔσια μὲ τὰ χρόνια μας, τοὺς διαφοροὺς ὅρους ποὺ βγάλαμε στὴ μέση, γιὰ νὰ χαρακτηρίσουμε τὸ θυμὸ καὶ τὰ συγγενικά του, *φούρκα*, *φούρια*, *ινάτι*, *ἄχτι* κι ἄλλα. Ὁ θυμὸς, ὅπως εἶπε κάποιος, εἶναι τὸ μπαρούτι τοῦ Ρωμιοῦ. Ἐχει τὴ δύναμή του καὶ τὸ μπαρούτι.

Κάθε φορὰ ὅπου μπαίνει σὲ κυκλοφορία καμιὰ λέξη καινούργια, θὰ πῇ πῶς τὴν ἔχουμε ἀνάγκη γιὰ νὰ δώσουμε ὄνομα ἢ σὲ κανένα πρᾶμα ὡς τότες ἄγνωστό μας, ἢ σὲ κανένα αἶσθημα ποὺ ἔμεινε ἀπαρατήρητο, ἢ σὲ πρωτόφρανη καμιὰ ἰδέα.

ΜΙΑ ΔΑΣΕΙΑ

Ἡ τρίτη καὶ τελεφταία αἰτία τῆς ἀλλαγῆς εἶναι ἡ ἀκόλουθη ποὺ εἶναι καὶ ἡ πιὸ συνηθισμένη.

Ἐκεῖ ὅπου πάμε νὰ ποῦμε μιὰ λέξη, τυχαίνει νὰ συλλογιστοῦμε μιὰν ἄλληνε.

Στὴν ἀρχαία μας ἄξαφνα, τὴν πολὶ ἀρχαία μας τὴ λαλιά, τὴν προσωπικὴ τὴν ἀντωνυμία *ἡμεῖς*, ἔτσι τὴν εἶχανε, μὲ φιλή. Κάποιος ὅμως βρέθηκε μιὰ μέρα καὶ τὴν εἶπε *ἡμεῖς* μὲ δασεία, γιατί τότες εἶχε ἡ δασεία δική της ξεχωριστὴ προφορά.

Γιατί τόκαμε ὁ κάποιος ἀφτὸ; Γιατί ἐκεῖ ὅπου πήγαινε νὰ πῇ *ἡμεῖς*, θυμῆθηκε τὸ *ἡμεῖς*, ποὺ τοῦτο ἀπὸ γεννησιμιό του εἶχε τὴ δασεία.

Τὸ ἴδιο ἀπαράλλαχτα καὶ σὲ μᾶς · κάποιος σηκώθηκε

μιὰ μέρα, καὶ τῇ στιγμῇ ὅπου ἤθελε νὰ πῇ τὸ ὑμεῖς, θυμῆθηκε τὸν ἐνικὸ ἐσὺ, κ' ἔτσι τὸ ἐσεῖς μοναχὸ τοῦ βλάστησε στὰ χεῖλια του, πολὶ φρόνιμα κιόλας, ἐπειδὴς ἅμα τὸ η καὶ τὸ ν σμίξανε στὴν προφορὰ, δὲν μπορούσες πιά νὰ διακρίνης τὸ ἡμεῖς ἀπὸ τὸ ὑμεῖς· εἶχανε γίνη καὶ τὰ δυὸ μίς.

ΑΠΟ ΤΟΝ ΟΜΗΡΟ ΣΤΟΝ ΠΑΛΛΗ

Ἄς γυρίσουμε τώρα στὸν Ὅμηρό μας.

Εἶδαμε πόσο ἄλλαξε ἀπὸ τὸν Ὅμηρο ἴσια μὲ τὸν Πλάτωνα ἡ γλώσσα μας, γιατί πάντα γλώσσα μας εἶναι, ἀφοῦ ἡ ἀττική τοῦ Πλάτωνα ξακολουθεῖ τὴν ἰωνική τοῦ Ὁμήρου, ἡ Κοινὴ τοῦ Μεγ. Ἀλέξανδρου τὰ χρόνια ξακολουθεῖ τὴν ἀττική καὶ τὰ σημερινά μας τὰ ρωμαϊκά εἶναι γέννημα θρέμμα τῆς Κοινῆς.

Μᾶς ἀπομνησκει τοιοῦτὸ νὰ διοῦμε πόσο ἄλλαξε ἡ γλώσσα μας ἀπὸ τὸν Πλάτωνα ἴσια μὲ μᾶς.

Ἀφτὸ θὰ τὸ μάθουμε ἀπὸ τὸν περίφημο τὸν Πάλλη, ποὺ ἡ μετάφρασή του τῆς Ἰλιάδας εἶναι ἀριστούργημα μονάχο.

Τί λέει ὁ πρῶτος στίχος;

Μοῦσα, τραγοῦδα τὸ θυμὸ τοῦ ξακουστοῦ Ἀχιλλέα.

Ποιὸς θὰ πῇ πὼς δὲν εἶναι γλώσσα τοῦ λαοῦ;

Ὡστόσο, ἂν πιάση κανένας νὰ ζητάσῃ ποῖα γραμματική, ποιοὶ κανόνες βγαίνουν ἀπὸ τὸ στίχο τοῦ Πάλλη, θάποφασίσῃ ἀμέσως, φτάνει νὰ εἶναι εἰδήμονας, πὼς λιγώτερο, σημαντικὰ λιγώτερο ἄλλαξε ἡ γλώσσα μας ἀπὸ τὸν Πλάτωνα σὲ μᾶς, παρὰ ποὺ ἄλλαξε ἀπὸ τὸν Ὅμηρο στὸν Πλάτωνα.

Κι ὅμως λογαριάστε· ἀπὸ τὸν Ὅμηρο στὸν Πλάτωνα περνοῦνε τρεῖς αἰῶνες· ἀπὸ τὸν Πλάτωνα στὸν Πάλλη, ποὺ τυπώθηκε στὰ 1892, εἴκοσι τέσσερις αἰῶνες!

ΑΛΛΑΓΗ, ΑΠΛΟΠΟΙΗΣΗ

Νὰ μὴ νομίσουμε πὼς θὰ εἴτανε καλὸ πρᾶμα, νὰ μὴν ἄλλαξε ἡ γλώσσα μας τόσο πολὶ.

Ἀλλαγὴ σημαίνει σήμερις ἀπλοποίηση.

Καὶ τί βλέπουμε;

Οἱ πιὸ ἀπλοποιημένες γλώσσες τῆς ἐποχῆς μας εἶναι οἱ μεγάλες γλώσσες τοῦ πολιτισμοῦ, εἶναι οἱ γλώσσες ποὺ ἔχουνε τὴν περισσότερὴ διάδοσιν στὴν οἰκουμένη. Περιχυμένα σήμερα ὀλοῦθε ἀγγλικά, τὰ γαλλικά καὶ τὰ ισπανικά. Τὰ γερμανικά μὲ τὴν κλίση τους τὴν πολίπλοκη, πιὸ δυσκολομάθητα καὶ γιὰ τοῦτο στὸν τόπο τους περιορισμένα.

Τὰ γερμανικά βαστοῦνε ἀκόμη τρεῖς τύπους διαφορετικούς, σὰν κλίνουνε τὰ ὀνόματά τους, ἐμεῖς κάποτες βαστοῦμε τέσσερις, ἄξαφνα στὰ δευτερόκλιτα, ὁ ἀδερφός, τοῦ ἀδερφοῦ, τὸν ἀδερφό, ἀδερφέ.

Τέτοιες διαφορὲς τῆς κλίσης, στὸν Ὅμηρο ἀνταμώνουμε ὀχτῶ, πέντε μονάχα στοὺς Ἀττικούς, ἴσια ἴσια ἐπειδὴς ἀπλοποιήθηκε τότες ἡ γλώσσα.

Καὶ τόντις ἡ ἐποχὴ ἐκείνη στάθηκε ἡ χρυσὴ ἐποχὴ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἡ ἐποχὴ ὅπου φωτοβολήσανε ὅσοι ἐμελλε κατόπι νὰ γίνουνε οἱ φωστῆρες τῆς Ἑβρώπης.

Τέτοια ἐποχὴ δὲν ξαναχάρηκε ὁ Ἑλληνισμός. Πιο πολὶ ἀπὸ κάθε ἄλλα δυστυχήματα τὸν πνίξαν οἱ μάθροι καιροὶ τοῦ Βυζαντινισμοῦ ὅπου δὲ φάνηκε οὔτε ποίηση, οὔτε φιλοσοφία, οὔτε καθαφτὸ ἐπιστήμη, οὔτε μυθιστόρημα, οὔτε θέατρο, τίποτα δηλαδὴ ἀπὸ κεῖνα ποὺ ἀποτελέσανε τὸ μεγαλεῖο τοῦ Ἀττικισμοῦ.

Ἐχει τὸ λόγο του καὶ τοῦτο.

Οἱ Βυζαντινοὶ μὲ κάθε προσπάθεια, μὲ κάθε τρόπο, θελήσανε νὰ σταματήσουνε τὴν ἀπλοποίηση τῆς γλώσσας μας,

γράφοντας μιὰ γλώσσα ψεύτικη, ἀντὶς μιὰ γλώσσα ζωντανή.

Ἀπὸ τὰ ποτελέσματα μπορεῖς νὰ καταλάβῃς πόσο καὶ σήμερις ἀκόμη, ἐκεῖνοι ποὺ γυρέβουνε νὰ μᾶς ἐπιβάλουνε ὡς καὶ μιὰ δοτική, ἀγνοοῦνε τὴν ἱστορία καὶ τὴ διδασχὴ τῆς Νεοελληνικῆς.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ὡρα μας πιά νὰ φτάσουμε καὶ σ' ἓνα συμπέρασμα.

Τὸ πρῶτο καὶ τὸ σπουδαιότερο, πὼς γλώσσα στὸν κόσμον δὲν ἀκούγεται ποὺ νὰ μὴν ἀλλάζῃ.

Τὸ δέφτερο, πὼς μιὰ γλώσσα, ὅσο γίνεται πιὸ ἀπλή, τόσο καὶ περισσότερη ξάπλωση κερδίζει στὰ περιτρίγυρά της, τόσο καὶ μᾶς φανερώνει μεγαλύτερον πολιτισμό.

Ἀφτὰ δὲν εἶναι λόγια, εἶναι θεμελιωμένες ἀλήθειες. Προσμένουμε ὅποιον προβάλλῃ νὰ μᾶς ἀποδείξῃ, ἐπιστημονικὰ, τὸ ἐναντίον.

Β'

ΠΩΣ ΧΑΛΝΟΥΝΕ ΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΤΟ ΕΘΝΟΣ

Η ΓΛΩΣΣΑ ΕΙΝΑΙ ΤΟ ΕΘΝΟΣ

Χρειάστηκε, προτοῦ προχωρήσουμε, νὰ ξεκαθαρίσουμε τοὺς λογαριασμούς μας, ἐπειδὴ σήμερα στὴν Ἑλλάδα πιὸ σοβαρὸ ζήτημα δὲν ὑπάρχει ἀπὸ τὸ γλωσσικὸ τὸ ζήτημα. Ὅσο ἓνα ἔθνος δὲν ἔχει μιὰ γλώσσα ποὺ νὰ μπορῇ ὁ

καθένας, ὅποια κι ἂν εἶναι ἡ χωριολαλιά του, νὰ μιλᾷ, νὰ καταλαβαίνει, νὰ διαβάξῃ καὶ νὰ γράφῃ, ὅσο δηλαδὴ δὲν ὑπάρχει μιὰ γλώσσα κοινὴ σὲ ὅλους, ὅσο δὲν κατορθωθῇ στὴν Ἑλλάδα ἐκεῖνο ποὺ κατωρθώθηκε παντοῦ στὴν Ἑβρώπη, τίποτα δὲν εἶναι ποὺ νὰ μπορέσῃ νὰ σταθῇ.

Ἐμπόριο, οἰκονομικὰ, βιομηχανικὰ, ἐπιστημονικὰ, στρατιωτικὰ, ναφτικὰ, πολιτικὰ, βουλευτικὰ, τέχνη, φιλολογία, ποίηση, ἀναγκάζονται καὶ παίρνουνε τὸν κατήφορο, μαζὶ τοὺς πᾶει στοὺς γκρεμούς καὶ τὸ ἔθνος.

Πὼς εἶναι δυνατό νὰ φανταστῇ κανεὶς ἄξαφνα ἓνα ἐμπορικὸ κατὰστημα τῆς προκοπῆς ὅπου ὁ κανονισμός του νὰ μὴν εἶναι γραμμένος στὴ γλώσσα ὅλου τοῦ κόσμου.

Πὼς μπορεῖ κανεὶς νὰ φανταστῇ ὁρόμους, ποὺ ἀνήκουνε σὲ ὅλο τὸν κόσμον, καὶ ποὺ μᾶς τὸ κάνουνε πείσμα καὶ τοὺς βαφτίζουνε ἡ ὁδὸς, τῆς ὁδοῦ, γιὰ νὰ μὴν μπορέσῃ νὰ τοὺς μάθῃ μῆτε ὁ ἀμαξᾶς ποὺ δουλειά του εἶναι νὰ τοὺς ξαίρῃ; Γιὰ τοῦτο δὲν τοὺς προσέχει ὁ ἀμαξᾶς. Ἐκαμα, τὴν τελεφταία φορὰ ὅπου πῆγα στὴν Ἀθήνα, τὴν παράξενη παρατήρησιν πὼς τὰ σπίτια καθαφτὸ ἀριθμούς δὲν ἔχουνε. Ἡ ἔχουνε καὶ δὲν ἔχουνε, γιὰτὶ πότες θὰ τοὺς διτῆς ἀπάνω, πότες κάτω στὸν τοίχον, πότες δεξιὰ, πότες ἀριστερά, ὅπως λάχῃ.

Καὶ τί ἀλλόκοτον πράγμα νὰ ψηφίξῃ ἓνα ἔθνος βουλευτὰδες γιὰ νὰ ρητορέβουνε σὲ μιὰ γλώσσα ποὺ δὲν εἶναι ἡ γλώσσα τοῦ ἔθνους; Ἀντιπροσωπέβει τάχα ὁ βουλευτὴς τὸ λαὸν καὶ ἀντὶς τοῦ λαοῦ τὴν πατροπαράδοτη λαλιά, μᾶς ξεφουρνίζει ἀλαμπουρνέζικα τοῦ κεφαλίου του.

Σωστὴ κ' ἐλεεινὴ κωμωτραγωδία.

ΟΙ ΓΡΑΜΜΑΤΙΖΟΥΜΕΝΟΙ

Τὴν κωμωτραγωδία μαζὶ καὶ τὴν καταστροφὴ τοῦ ἔθνους, τίς χρωστοῦμε σ' ἓνα εἶδος ἀθρώπου ξεχωριστό.

Δέν είναι ἄθρῳποι κακοί, καί κάνουνε τὸ κακὸ. Εἶναι οἱ γραμματιζούμενοι. Ὁ γραμματιζούμενος κύριο του γνώρισμα ἔχει, ὅχι μονάχα πὼς φορεῖ γυαλιὰ, μὰ πὼς ὁλοένα θέλει νὰ σοῦ τὰ βάλῃ. Καί γιατί νὰ τὸν ποῦμε γραμματιζούμενο; Ἀπὸ ἀντίθεση, βέβαια, γιατί γράμματα δέν ξαίρει. Νομίζει ὅμως πὼς τί καί δέν τὸ κατέχει ὁ ἐξοχώτατος; Ἡ μύτη του ἀψηλὰ πάντα καί πάντα. Μιλᾷ σὰ νὰ μιλοῦσε ἀπὸ πάνω ἀπὸ τὴ μύτη του καί κάμποσο παράξενο πού σοῦ μιλᾷ κιόλας μὲ τὴ μύτη. Τὰ μάτια του κλειστὰ, καί τὴ στιγμή ἀκόμη ὅπου τάνοιγει· τὰ στοιχεῖα τὰ τυπογραφικὰ τοῦ ἀποσκεπάζουνε τὸν ὁξώκοσμο, τοῦ ἀποθολώνουνε τὴν ἀλήθεια. Ἔτσι τὸν εἶπανε καί καλαμαρά, πού τοῦ ἀξίζει περίφημα τὸνομα, ἐπειδὴ ζῇ βουτηγμένος στὸ μελάνι, θαρρεῖ τουλάχιστο πὼς ζῇ, ἐνὼ τὴ ζωὴ οὔτε τὴ βλέπει.

Νὰ προσέχετε, παιδιὰ μου. Ὁ καλαμαράς εἶναι μυριοπρόσωπος· μπορεῖ νὰ γίνῃ βουλευτής, ὑπουργός, πρωθυπουργός, τραπεζίτης, καθηγητής, ὅ τι θέλετε μπορεῖ νὰ γίνῃ· ἀκούστε δὲ καί τὸ πιὸ νόστιμο· μπορεῖ νὰ γίνῃ καί βαρκάρης.

Ἴδου πὼς.

Ὁ βαρκάρης, ὅταν εἶναι βαρκάρης κι ἄλλο τίποτα δέν εἶναι, μὲ μιὰ κουθέντα πού θὰ σοῦ κάμῃ, σοῦ βάζει κάτω κάθε καλαμαρά. Πιὸ πολλὰ ξαίρει μὲ τὴν ξυπνάδα του τὴ φυσικὴ ἀπὸ χίλιους καλαμαράδες, καί ἡ λαλιά του ἔχει ἀξία ἐπιστημονικὴ μεγαλύτερη ἀπ' ὅλα τὰ καλαμαράδικα τὰ βιβλία. Μόνο σὰν τὸν πιάσῃ τὸ διαολεμένο τὸ ρωμαῖκο τὸ φιλότιμο, σὰ θελήσῃ νὰ φανῇ ἐκεῖνο πού δέν εἶναι, θὰ ξεστομίσῃ ἑλληνικοῦρες ὡς κι ὁ βαρκάρης. Ξεστομίζοντάς τις, δείχνει ἀμέσως πὼς δέν ἔμαθε τὴν ἀξία τῆς ἀλήθειας.

Βλέπετε πὼς ὅλος ὁ καλαμαράς εἶναι ἀμάθεια μονάχη.

Η ΑΜΑΘΕΙΑ

Μὲ τὴν ἀμάθεια πού λέμε, βγήκε ὁ καλαμαράς καί δῆλωσε·

— « Δέν ἤλλαξεν ἡ πάτριος ἡμῶν φωνή, δέν ἤλλαξεν ἡ γλῶσσα τῶν εὐκλεῶν ἡμῶν προγόνων! »

Τὸν ἄκουσες; « Δέν ἤλλαξεν »! Μπρὲ μωρὲ μασκαρατζίκο, ζύγωσε δὴ λιγάκι, νὰ σὲ πάρουμε πιὰ στὸ μεζέ.

« Δέν ἤλλαξεν », ἀθεόφοβε, πὼς τολμᾷς καί τὸ λές, ἀφοῦ τὴν ὥρα τὴν ἴδια μᾶς τᾶλλαξες ὅλα πρῶτος τοῦ λόγου σου;

Ἡλλαξεν τὸ εἶπες, ἢ μήπως ἔλαξεν; πού εἶναι τὸ ἦτα, πού τὰ δυὸ τὰ λ τῆς ἀρχαίας; Ἡρθες μαθὲς νὰ μᾶς κοροϊδέψῃς καί μᾶς περνᾷς τὸ ἦτα καί τὸ ἰῶτα γιὰ ὅμοια; Ἡ τὸ φαντάστηκες πὼς εἶτανε οἱ ἀρχαῖοι ἀνίδεοι σὰν καί σένα, γιὰ νὰ σημειώνουνε τὸν ἴδιο τὸν ἦχο μὲ δυὸ φηφιά διαφορετικὰ;

Ἡ μπᾶς κι ἀκόμη ἀγνοεῖς ἐκεῖνο πού ἀλάκερη τῆς Ἑβρώπης ἡ ἐπιστήμη, καί τῆς Ἀμερικῆς ἀκόμη, σοῦ φωνάζει, δηλαδὴ πὼς ζήτημα προφορᾶς δέν ὑπάρχει; Ἔνα εἶναι γλῶσσα καί προφορὰ. Κοντὰ στὸ νοῦ πὼς μιὰ κι ἄλλαξε ἡ γλῶσσα, μαζί της ἀλλάζει κ' ἡ προφορὰ.

Μὰ τί ξαίρεις, ἀπαραβάθητο πηγάδι τῆς ἀμάθειας τῆς οἰκουμενικῆς, ἀφάνταστε καλαμαρά; Τί καί τί δέν ἀλλάζει; Ἀλλάζει ὁ κόσμος. Ἡ γλῶσσα σου δέν ἀλλάζει! Νὰ σου ὅμως πού ἀλλάζει ὡς κ' ἡ λέξη πού σημαίνει τὴ γλῶσσα!

Σήμερα εἶναι παντοῦ γνωστὸ πὼς μήτε τὸ γ τὸ ἀρχαῖο μήτε τὸ μέγα, ω, μήτε ἡ περισπωμένη του στὴ λέξη γλῶσσα, μήτε τὰ δυὸ σ, μήτε τὸ λ, μήτε τὸ α τὸ βραχὺ καί τὸ ἄτονο, δέν κρατήσανε τὴν προφορὰ τους τὴν ἀρχαία, ὥστε γλῶσσα δὲ λέμε πιὰ, λέμε νέττα σκέττα γλώσσα.

Λοιπὸν ἄλλαξε καὶ δάφτη. Μονάχα ἡ μπουνταλοσύνη τοῦ καλαμαράδ δὲν ἀλλάζει.

ΠΑΡΑΔΟΣΗ

Ὁ καλαμαράς καταστρέφει τὴν παράδοση τὴν ἐθνική, ἀφτὸς ποὺ ἀπὸ ἀμάθεια ὑποστηρίζει πὼς τὴν καταστρέφουμε μεῖς.

Καταστρέφει τὴν παράδοση, σὰν ἔρχεται νὰ μᾶς πῇ πὼς « δὲν ἔλλαξεν » ἡ γλώσσα μας.

Ἡ πείρα, ἡ ἀπλή πείρα μᾶς δείχνει καὶ μᾶς ἀποδείχνει πὼς, ἅμα μιὰ γλώσσα μιλιέται, μοιρόγραφο νάλλᾳξει. Σὰ λένε τοιοῦτον πὼς δὲν ἄλλαξε, θὰ πῇ πὼς ἡ γλώσσα μας δὲ μιλήθηκε. Τότες κομμένη πιά κάθε παράδοση. Ἔτσι πρῶτοι τοῦ λόγου τους τὴν ἀναιροῦνε.

ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΠΡΟΦΟΡΙΚΗ

Ἄλλη παράδοση δὲν ἔχει ἀπὸ τὴν προφορική. Τὸ βιβλίο ποὺ γράφω σήμερα, μπορεῖ ἄθριο νὰ ξεχαστῇ. Ὁ λόγος ποὺ σήμερα λέω τοῦ παιδιοῦ μου, ἄθριο δὲν ξεχνιέται. Τὸ παιδί μου θὰ τὸν ξαναπῇ τοῦ παιδιοῦ του καὶ πάει λέοντας. Καὶ ἴσια ἐπειδὴ σπίτι μου, ἐπειδὴ στὸν τόπο μου, εἶπα τὸν τάδε λόγο τοῦ παιδιοῦ μου, ὁ λόγος ἀφτὸς θὰ μείνῃ, ὦ θάμα, θὰ μείνῃ ὁ ἴδιος καὶ θάλλᾳξει. Τὸ καταλάβαμε πιά κι ἀπὸ τὴ ΓΛΩΣΣΑ τὴν ἀρχαία ποὺ ὅλη της σώζεται ἀλλαγμένη στὴ γλώσσα μας τὴ σημερινή, ὅπως ἔπρεπε νὰ γράφεται καθαφτὸ. Καλαμαράς ἡ βαρκάρης γλώσσα τὴν ξαίρει, ὅχι γλώσσα. Καὶ οἱ δυὸ τὴ γλώσσα μας ὥστόσο μιλοῦνε.

Πάρε τώρα καμιὰ γλώσσα ξένη · παραδόσου ἀγγλικά ἢ γαλλικά · μάθε τα καλὰ ἢ μάθε τα κακὰ. Κράτησε ἢ ἄλλαξε, ὅπως ἀγαπᾷς, τὴν προφορά κάθε λέξης. Τί ἔχει ἀφτὸ νὰ κάμῃ; Τσίκουδο μὲ τὴν προφορά σου δὲ θάλλ-

λάξης στὴν ξένη γλώσσα. Μονάχα στὴ δική σου, στὴν πατρική σου τὴ γλώσσα, μπορεῖς κάτι νάλλᾳξης, καὶ πάντα λίγο λίγο.

ΤΟ ΦΣ ΚΑΙ ΠΑΛΕ ΚΑΙ ΠΑΝΤΑ

Ἐλᾶτε τώρα, παρακαλῶ, νὰ κάμουμε βαθειὰ γλωσσολογία, γιὰ νὰ διῆτε πόσο ξάστερα εἶναι τὰ πιὸ βαθιὰ.

Μέσα σὲ κείνους ποὺ μὲ διαβάζουμε, ὑπάρχει ἄραγες κανένας μπαξεβάνης;

Ἄ δὲν ὑπάρχει, θὰ ὑπάρχει κανένας ποὺ νὰ γνωρίζῃ κανέναν μπαξεβάνη, δὲ γίνεται.

Ὁ μπαξεβάνης τί κάνει; Ἄν εἶναι καὶ τοῦ λόγου τοῦ στὴν παρέα μας, θὰ μᾶς ἀκούσῃ, ἔπειτα θὰ πάῃ στὴ δουλειά του, θὰ κόψῃ, θὰ μπολιάσῃ, θὰ κλαδέψῃ, θὰ φυτέψῃ.

Ὅριστε; Πὼς εἴπαμε; κλαδέψῃ, φυτέψῃ, μὲ ψι, δηλαδὴ π καὶ σ, ἔτσι δὲν εἶναι;

Καλὲ, δὲ βαριέστε; Ὁ καλαμαράς μας, τὸ χαθὰ του · « δὲν ἔλλαξεν ἡ πάτριος ἡμῶν φωνή » — ποὺ νὰ τὸν πάρῃ ὁ Σατανάς. Τότες τί πάει καὶ μαγερέβει; Τὸ φυτέψω μᾶς τὸ γυρίζει ἄξαφνα σὲ φυτεύσω.

Ἄς φωνάζουμε ἀμέσως τὸ παιδί ποὺ περνᾷ στὸ δρόμο, γερνώντας ἀπὸ τὸ σχολεῖο κι ἄς τὸ ρωτήσουμε, ἂν τὸ ὕψιλο ἀφτὸ τοῦ *ευ* ἔχει μαθῆς τὴν προφορά ἐνὸς ὕψιλου, ἄξαφνα στὴ λέξη *χύνω*, ἢ μπάς καὶ εἶναι σκέττο *φ*; Μ' ἄλλα λόγια, σύφωρο εἶναι ἡ φωνήεντο, καθὼς τὰ ὀνομάζουμε σήμερα;

Εἶναι *φ*, ζήτημα δὲν ἔχει.

Ὡστε ὁ καλαμαράς ἀπαιτᾷ νὰ λέμε φυτέψω μὲ *φ*Σ, ἐπειδὴ ἀφτὸ γιὰ λόγου τοῦ εἶναι τάρχαϊο, ἀφτὸ εἶναι « ἡ πάτριος ἡμῶν φωνή ».

Νά σας ὅμως καὶ τὸ πιὸ νόστιμο ἢ τὸ πιὸ γελοῖο.

Ἡ ἀρχαία μὲ κανέναν τρόπο δὲν ἤθελε, δὲν παραδεχότανε τὴν προφορὰ ΦΣ.

Καὶ ἀπόδειξη, τρανὴ ἀπόδειξη τὸ γράφω!

Πῶς ἔπρεπε νὰ εἶναι τὸ γράφω στὸ μέλλοντα, μὲ τὴ συνηθισμένη τὴν κατάληξη -σω;

ΓΡΑΦ-ΣΩ, ἐννοεῖται.

Τίποτα! Τὸ ΓΡΑΦ-ΣΩ γίνεται ἀμέσως ΓΡΑΠ-ΣΩ, μὲ ΠΣ- ἢ Ψ-!

Λοιπὸν ὅποιος λέει σήμερα *φντέ*ΦΣω, βαρβαρίζει.

Ὅποιος λέει *φντέ*ΠΣω μιᾷ σὰν τοὺς ἀρχαίους.

Κ' ἔτσι ὁ καλαμαράς στρεβλώνει τὴν ἀρχαία μας τὴ δοξασμένη.

Ο ΑΙΩΝΙΟΣ ΣΤΡΕΒΛΩΤΗΣ

Στρεβλώνει καὶ τὴ σημερινή μας τὴ δημοτικὴ, ποὺ δὲ θὰ δοξαστῇ λιγώτερο, ἅμα γλυτώσῃ ἀπὸ τοὺς καλαμαράδες.

Οἱ καλαμαράδες μᾶς ἀναγκάσανε σχολεῖν νὰ λέμε βασιλεὺς, ἱερεὺς καὶ γίλια τέτοια, πάντα μὲ ΦΣ, ἐννοεῖται.

Μᾶς δέρνανε μάλιστα, ἔπαιζε τὸ ξύλο μὲ τὰ σωστά του, σὰν τὰ λέγαμε ἄλλιως.

Τί ἀκολούθησε τότες;

Μὲ τὸ ξύλο δὲν ἔπαψε τὸ ΦΣ νὰ εἶναι ΦΣ.

Κ' ἔλα δὰ ποὺ ὁ λάρυγγάς μας δὲν τὸ σηκώνει τὸ ἀνόσιο τὸ ζεθγάρωμα.

Κ' ἔτσι ἀκούμε συχνὰ, πολὶ συχνὰ, ὅπως τᾶκουσα κι ὁ ἴδιος, βασιλέΠΣ, ἱερέΠΣ, ἈχιλλέΠΣ, κτλ., ποὺ εἶναι τέρατα.

Τέρατα, ἐπειδὴ δὲν τὰ εἶχε ἡ ἀρχαία.

Τέρατα, ἐπειδὴ τέτοια κατάληξη δὲν τὴν ἔχει σήμερα ἡ ὀνομαστικὴ μας ἡ ἀρσενικὴ τοῦ ἐνικοῦ.

Βάρβαρο τολοιπὸν ἀπ' ὅπου κι ἂν τὸ πιᾶσῃς.

Βάρβαρο γιὰ τὸ λόγο ποὺ ἡ ἐθγενεῖα τοὺς οἱ καλαμαράδες δὲν καταδεχτήκανε τοὺς κανονικοὺς, τοὺς πατροπαράδοτους τύπους βασιλιάς, ἱερέας, Ἀχιλλέας καὶ λοιποὺς.

Ἄφτοὶ ποὺ μιλοῦνε γιὰ παράδοση!

Σῶσε, Κύριε!

Ο ΕΘΝΙΚΟΣ ΨΗΦΟΣ

Καλὰ ποὺ ὑπάρχει ὁ Λαός.

Τὰ ξεφουρνίσματα τῆς καθαρέουσας τὰκατάστατα, ὁ λαὸς τὰ ξαναχύνει στὸ καλούπι τῆς ζωντανῆς τοῦ τῆς γραμματικῆς, ἢ, σὰν προτιμᾶτε, κανονίζει τὰκανόνιστα.

Σήμερα θηλυκὰ μὲ κατάληξη -ος, ποὺ καὶ στὴν ἀρχαία εἴτανε παράξενα, δὲν ἔχουμε. Μᾶς κάθισε ὡστόσο ἡ φιληνάδα ἓνα « ἡ ψῆφος », ποὺ ἀμέσως τὸ κάμαμε ὁ ψῆφος.

Μᾶς κάθισε — καὶ τόντις πάντα μᾶς κάθεται στὸ μάβρο μας τὸ στομάχι — τὸ ἀλλόκοτο βουλευτΑΙ, ποὺ κάθω δὲν παίρνεις, ἀφοῦ ὀνομαστικὴ τοῦ πληθυντικοῦ ΑΙ, δηλαδὴ Ε, μήτε σήμερα ἔχουμε, μήτε εἴχαμε ποτές μας.

Τὴ συμμορφώσαμε πότες μὲ τὴν ὀνομαστικὴ τοῦ πληθυντικοῦ -οι, ποὺ μᾶς εἶναι γνωστὴ, καὶ τὴν κάμαμε βουλευτᾶι-οι, ὅπως λέμε Ἀθηναῖοι, πότες μὲ τὴν ὀνομαστικὴ -ες, γνωστὴ μας ἐπίσης, καὶ τὴν κάμαμε βουλευτ-ές.

Πλέει τολοιπὸν ὁ κοσμάρχης ναθαγημένος μεταξὶ τρεῖς ὀνομαστικὲς βουλευτΕ, βουλευτᾶιοι, βουλευτές, γιὰ τὸ τοῦ σηκώσανε οἱ καλαμαράδες τὴ μόνη ὀνομαστικὴ ποὺ εἶναι ταχτικὴ σήμερα, οἱ βουλευτᾶδες.

Ἄλλο καὶ τρομερὸ τοῦτο ἔγκλημα τῆς καλαμαριάς, ἡ ἀκαταστασία, ἡ ἀκαταστασία στὴ γλώσσα μας, ἄρα καὶ στὸ μυαλό μας, γιὰ τὸ ὅλα ἡ γλώσσα τὰ κυβερνᾷ, μὲ τὴ γλώσσα μας λέμε ὅσα μέσα μας ἔχουμε • ὅσα παίρνει ὁ

νούς μας, με τὴ γλῶσσα μας τὰ παίρνει · δράση κ' ἐνέργεια, ἡ γλῶσσα.

ΟΙ ΞΕΝΕΣ ΛΕΞΕΙΣ

Ἐγὼ λέω, παιδιὰ, νὰ ξακολουθήσουμε ἀκόμη ἐδῶ τὰ γλωσσολογικά μας. Μὲ τὰ γλωσσολογικά τοὺς χαντακῶνουμε. Παιχνίδια δὲν εἶναι, παρὰ ἐπιστήμη. Στόμα νὰ νοῖξουν δὲν μποροῦνε. Τὸ ἐπιχειρήματά μας, τὰ γλωσσολογικά μας εἶναι ραγδαία βροχή, βροχή ἀπὸ χαστουκιές πού τοὺς πέφτουν ἀπανωτὰ στὸ κεφάλι τους.

Ἀφήστε πού τὰ καταλαβαίνει ὁ καθένας, μπορεῖ κιόλας κουβεντιάζοντας νὰ τὰ ξηγήσῃ τοῦ γείτονά του.

Θὰ τοὺς ἀκούσατε δὲ τοὺς καλαμαράδες νὰ σᾶς μιλοῦνε μὲ φρίκη, μὲ κατάρεις, μὲ θυμούς γιὰ τὶς *ξένες λέξεις*.

Οἱ ἀνίδεοι!

Ξένες λέξεις δὲν ὑπάρχουνε σὲ καμιὰ γλῶσσα τοῦ κόσμου. Ὑπάρχουνε λέξεις ξένης καταγωγῆς, πού εἶναι παντάπασι ἄλλο ζήτημα.

Δηλαδή, φαντάζεται ὁ καλαμαράς πὼς ἡ ξένη λέξη *χαλνᾶ* τὴ γλῶσσα τὴ μητρική, ἐνῶ συβαίνει ὁλότελα τὸ ἐναντίο, ἡ γλῶσσα ἡ μητρική *χαλνᾶ* τὴν ξένη λέξη.

Πράματα πού εἶναι κιόλας κοντὰ στὸ νου. Ἐνα παράδειγμα φτάνει καὶ μπήκαμε στὸ νόημα · ὁ Τοῦρκος λέει *πασά*, μ' ἓνα μεσιανὸ σ πού, γιὰ νὰ τὸ σημειώσουμε, θέλει ψηφὶ ξεχωριστό, ἄς ποῦμε *σ*.

Ὁ Ρωμιός, πού τέτοιο *σ* δὲν ἔχει, τὸ κάνει ἀμέσως σκέττο *σ*, *πασά*. Τοῦ *πασά*, τοῦ βάζει κ' ἓνα *ς* στὸ τέλος, καὶ τί *ς*; Τὸ *ς* ἐκεῖνο τῷ γύγιό πού στάθηκε ἀπαρχὴς τὸ γνῶρισμα τῆς ἀρσενικῆς ὀνομαστικῆς τοῦ ἐνικοῦ, καὶ σοῦ τὸ κάνει *πασάς*.

Ποιὸς χάλασε λοιπὸν τὴ λέξη; Χάλασε ὁ Τοῦρκος τὸ Ρωμιὸ ἢ ὁ Ρωμιὸς τὸν Τοῦρκο;

ΤΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΚΑΙ ΟΙ ΞΕΝΕΣ ΛΕΞΕΙΣ

Μὰ δὲν εἶναι ὁ λόγος ἐδῶ γιὰ χαλασμούς. Ὁ λόγος γιὰ κανόνα. Κ' ἔχουμε νὰ ποῦμε ἀπάνω σὲ τέτοιο θέμα πράματα καταπληχτικά.

Πιὸ ἀπάνω θαρρῶ πὼς πιάσαμε κουβέντα γιὰ τὸν *μπαξεβάνη*. Ἄς πιάσουμε τώρα μιὰ μὲ τὸν *μπαξέ*.

Τούρκικα, ἡ λέξη γράφεται *μπαγτῶε*, μὲ τὸ *σ* ἐκεῖνο τὸ παχὶ πού τοῦ βάλαμε στὸ κεφαλάκι του σημεῖο ξεχωριστό.

Ἀρπάζει τὴ λέξη τὰφτί τοῦ Ρωμιοῦ.

Τί κάνει;

Πρῶτα πρῶτα τῆς κολῶ τὴν πατροπαράδοτη κατάληξη τῆς ἀρσενικῆς ὀνομαστικῆς τοῦ ἐνικοῦ *μπαγτῶε-ς*.

Ὁραῖα!

Κατόπι;

Κατόπι, τὸ *σ* θὰ σοῦ τὸ πῇ *σ*, φτάνει νὰ μὴν εἶναι Ἡπειρώτης, γιατί στήν Ἡπειρο ἔχουνε τέτοιο *σ*. Τοιοῦτὸν ὡς τώρα ἔχουμε *μπαγτῶε-ς*.

Ἐκεῖ θὰ σταθοῦμε;

Δὲ γίνεται.

Τὸ *γ* μὲ συνακόλουθο *τ* δὲ στέκει στὴ γλῶσσα μας, δὲ στάθηκε ποτές του. Γιὰ λόγους φυσιολογικοῦς πού περιττὸ νὰ τοὺς ἀναφέρουμε στὴ θέση ἀφτῇ, τὸ *γ* θὰ προφερθῇ *χ*, *μπαχτῶε-ς*.

Μπαχτῶε-ς; Ἀδύνατο!

Ἀνάμεσα *χ* καὶ *σ*, τὸ *τ* δουλειὰ δὲν ἔχει. Πρέπει νὰ φύγῃ.

Καταντήσαμε ἀγάλια γάλια στὸν τύπο *μπαχτῶε-ς*. Τίποτα!

Ὁ *μπαχτῶε-ς*, ἀπὸ ἀνάγκη, πρέπει μὲ τὸ δίχως ἄλλο νὰ γίνῃ *μπακτῶε-ς*, πᾶει νὰ πῇ *μπαξέ-ς*.

ΟΙ ΠΑΝΑΡΧΑΙΟΙ ΝΟΜΟΙ, ΜΠΑΞΕΣ

"Ας πάρουμε πιά την ανάστα μας μιὰ στιγμή.

Νά μὴν ξεχάσουμε ὥστόσο, στὸ θεό μας, πὼς ἀνάμεστα
χ καὶ σ παρᾶπese τὸ τ καὶ πὼς τὸ χσ προφέρθηκε κο, με κ.

Κ' ἔτσι ἐφαρμόζονται στὴ λέξη δυὸ νόμοι ὠγύγιοι τῆς
γλώσσας μας τῆς πιὸ ἀρχαίας!

ΤΟ ΕΞΩ ΚΙ Ο ΜΠΑΞΕΣ

Γιὰ τὸ νόμο τοῦ χσ πὺ βγαίνει ἄξαφνα κο, δὲ θὰ πολι-
λογήσουμε.

Τὸ ρῆμα ἔχω στὴν ἀρχαία ἔπρεπε νὰ κάμη μέλλοντα
ἔχ-σω.

Δὲν τὸν κάνει! Κάνει ἔΚΣω, με κο (ξ), ἔξω, ἀντὶς ΧΣ.

Μὴ δίνετε προσοχὴ περίσσια στὴ δασεία τοῦ ἔ. Τὴν
ἐποχὴ ἐκείνη, τὸ χ ἔμοιαζε σὰν κ με δυνατὴ δασεία, πὺ
ἀφτὴ γέννησε ἴσια ἴσια τὸ χ τὸ δικό μας. Σὰ φυσηξετε
με τὰ σωστά σας κι ἀνεβάσετε τὸ μεσόγλωσσο πρὸς τὸν
οὐρανίσκο, θὰ καταλάβετε τὸν τρόπο.

Φτάνει τοιοπὸν πὺ βρέθηκε σὲ συνάφεια ἡ δασεία με
τὸ σ κι ἀμέσως πῆγε καλιὰ της ἡ δασεία. Πῆδησε στὸ
ε τὸ ἀρχικὸ κι ἄφησε τὸ κ ταίρι ταίρι με τὸ σ, πὺ εἶναι
φίλοι.

Σὲ μᾶς δὲ χρειάστηκε τόσο ταβατούρι. Τὸ χ, πὺ εἶναι
ἡχος ἀπλὸς κι ὄχι διπλὸς, ὅπως ὁ ἀρχαῖος (Κ με δασεία),
δὲν μπόρεσε νὰ βασταχτῇ δίπλα στὸ σ κ' ἔγινε ἀμέσως κ.
ΜπαΧΣές, μπαΚΣές ἢ ἔΧΣω, ἔΚΣω, ἴδιος ὁ λογαριασμός.

Νά σου ὥστόσο ἱστορικὰ πὺ δουλεῖα με τὸν Τούρκο
δὲν ἔχουνε καμιάνε.

Ο ΜΠΑΞΕΣ ΕΙΝΑΙ ΤΗΣ ΒΑΘΕΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ

Τὸ σημαντικώτερο τώρα, ὁ μπαΧΤΣές μας.

Βοηθὸ μας ἐδὼ ἔχουμε καὶ πάλι τὸν Ὅμηρο.

Γιὰ θυμηθῆτε πὼς τὸ προκήρυξε ἄναξ ἀνδρῶν Ἀγα-
μέμνων.

"Αναξ! Μαθαίνουνε σχολειὸ στὰ παιδιὰ νὰ τὸ κλίνουने,
ὅσο ἄχρηστο κι ἂν τοὺς εἶναι. Σήμερα θὰ μᾶς χρησιμέψη.

"Ας κοιτάξουμε τὴ γενικὴ τοῦ ἐνικοῦ ἄπο τὴ γενικὴ
τοῦ ἐνικοῦ, λέει ὁ δάσκαλος, φαίνεται ἡ ρίζα, δηλαδὴ τὸ
μέρος τοῦσιαστικοῦ πὺ μνήσκει πάντα τὸ ἴδιο, ἐνὼ ἡ
κατάληξη ἀλλάζει.

Καὶ τόντις, ἂν ἀπὸ τὴ γενικὴ τοῦ ἐνικοῦ ξεχωρίσουμε
τὴν τελεφταία συλλαβὴ -ος, οἱ δυὸ πρῶτες συλλαβές,
ἀνακτ-, μᾶς φανερώνουνται παντοῦ ἀπαράλλαχτες, στὴν
αἰτιατικὴ ἀνακτ-α, στὴ δοτικὴ ἀνακτ-ι, στὸν πληθυντικὸ
ἀνακτ-ες, ἀνακτ-ας, ἀνάκτ-ων, στὸ δυϊκὸ, ἀνακτ-ε,
ἀνάκτ-οιν.

Ἡ δουλειὰ μας πάει ρολοῖ.

Μὰ σὰ νὰ σκουντάφτη στὴν ὀνομαστικὴ τοῦ ἐνικοῦ.

Στοῦ ἐνικοῦ τὴν ὀνομαστικὴ, θᾶπρεπε νᾶχουμε ἀνακτ-ς.
Καὶ νὰ σας πὺ ἔχουμε ἀναξ, δηλαδὴ ἀνακς, δίχως
τὸ τ! Ἐτσι καὶ στὴ δοτικὴ πληθυντικὴ ἀναξι, ἀντὶς
ἀνακτ-σι!

Γιατί ἀφτὸ; Μὰ γιατί, παιδάκια μου χρυσὰ, ὁ ἴδιος
ὁ νόμος, ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα τὴν πιὸ ἀπόμακρη, ὡς τὰ
σήμερα, λειτουργᾷ.

"Ὅπως ὁ μπαχτσές ἔγινε μπακσές, μπαξές, χωρὶς τὸ τ,
ἔτσι ἀπαράλλαχτα ὁ ἀνακτς εἶχε γίνῃ ἀναξ, χωρὶς τὸ τ
τὸ μετιανὸ. Καὶ μὴν ἀπορῆτε ἂν ἔχη κ στὸ ἀνακτς τῆς
ἀρχαίας, κι ἂν εἶχε πρῶτα χ στὸν μπαχτσέ μας. Τὸ χ καὶ
τὸ κ λαρυγγόηχοι καὶ οἱ δυὸ τους ὥστε δὲν ἀλλάζουνε
οἱ γλωσσικὲς συθῆκες. Τὸ κυριώτερο κιόλας εἶναι πὺ τὸ
τ βρίσκεται ἀνάμεσα σὲ δυὸ σύφωνα, στὸν ὀμηρικὸ καὶ τὸ
σημερινὸ μας τὸν τύπο.

ΑΝΘΡΩΠΟΣ, ΑΘΗΝΑΙ, ΑΦΡΟΔΙΤΗ, ΠΟΛΙΣ

Και τώρα τί, μὰ τί δὲ θὰ ποῦμε;

Νὰ σου ἀθανασία τῆς γλώσσας μιὰ φορά! Ὡς καὶ στὴν ξένη λέξη λάμπει ἀφτὴ καὶ φεγγοβολᾷ. Τί μᾶς ἔμαθε ὁ ξερὸς ὁ κῆπος ποὺ μᾶς τὸν ξεψάρεψε ὁ καλαμαρὰς στὰ λεξικά του, γιὰ νὰ μᾶς ἀποδείξη τάχα τὴν ἀθανασία τῆς ἀρχαίας, ποὺ στὰ λεξικά δὲ σώζεται, παρὰ στὰ χεῖλια τοῦ λαοῦ.

Καὶ τί σημαίνει ξένη λέξη;

Ἔχουμε σήμερα καταλόγους ἀλάκερους κι ἀπειροσέλιδους καμωμένους ἀπὸ σοφοὺς, ποὺ μαζώξανε σωρὸ ξένες λέξεις τῆς ἀρχαίας, λέξεις ποὺ δὲν εἶναι καταγωγῆς ἐλληνικῆς, λέξεις ἀπὸ τίς πιὸ συνηθισμένες, ὅπως οἱ λέξεις ἄνθρωπος, Ἀθηναί, Ἀφροδίτη, πόλις, καὶ τελειωμὸ δὲ θὰ εἶχε, ἂ σᾶς ἀράδιαζα τὸ τέταρτο μονάχα (1).

Καὶ τί σημαίνει ἀφτὸ;

Σημαίνει ὅχι μονάχα πὼς συμμορφώσαμε τίς ξένες λέξεις μὲ τίς δικές μας τίς ντόπιες, σημαίνει ἀκόμη πὼς χύσαμε καὶ τὴν ψυχὴ μας μέσα.

Κι ἀφτὸ ἔχει νὰ πῇ.

Ο ΛΟΓΟΣ Ο ΙΣΤΟΡΙΚΟΣ

Τί διδαχὴ ὅμως βγαίνει ἀπὸ τὸν μπαξέ μας γιὰ τοῦ καλαμαρὰ τὴν ἀστοχασιὰ!

Καὶ σὲ ὅλα του μᾶς φανερώνεται ὁ ἴδιος.

Ἀστοχασιὰ κι ἀμάθεια, νὰ τὸ σκαρί του.

Εἶναι σὰν τὸ στραβὸ ποὺ τραβᾷ τὸ δρόμο του, νομίζοντας ὁ κακομοίρης πὼς ἔχει μάτια.

(1) Γιὰ τὸν ἄνθρωπος ξανάγινε λόγος τώρα τελεφταῖα, κ. *Quelques travaux*, σελ. 122-3.

Δὲ νιώθει μήτε ἀπὸ ἀρχαία μήτε ἀπὸ δημοτικὴ.

Καμαρώστε καὶ τὴ λογικὴ του.

Θέλει μιὰ καὶ σώνει νὰ λέμε πόλις, ράχη, βρύσις, καὶ τὰ παρόμοια.

Ἐνα μονάχα ξέχασε, νὰ ζητάση γιὰ ποιὸ λόγο τὰ λέμε πόλη, ράχη, βρύση κ' ἔτσι τᾶλλα.

Ὁ λόγος ὁ ἱστορικὸς εἶναι ποὺ μιὰ φορά κ' ἔναν καιρὸ, τὰ πρωτόκλιτα ψυχὴ, τόλμη, κλ., εἶχανε σωστὸ Ἡ στὴν ὀνομαστικὴ τοὺς μὲ τὴν προφορὰ ἐνὸς Ε παρασερμένον ἢ μακροῦ, ὅπως τὸ λέει ὁ καλαμαρὰς ὁ ἴδιος.

Ταχτικά, τὸ Ἡ ἔγινε Ι.

Τότες ἡ αἰτιατικὴ ΠΟΛΙΝ παρουσίαζε τὴν κατάληξη τῆς αἰτιατικῆς ΨΥΧΗΝ, ΤΟΛΜΗΝ, πάει νὰ πῇ ΤΟΛΜΙΝ, ΨΥΧΙΝ, κτλ.

Πολὶ φρόνιμα οἱ προγόνοί μας, ἀφοῦ μοιάζανε οἱ αἰτιατικές, ταιριάζανε καὶ τίς ὀνομαστικές, λέοντας πόλη, ράχη, βρύση, ὅπως λέγανε τόλμη, ψυχὴ, κτλ.

Τὸ λυπάσαι, καλαμαρὰ; Ὅσο θέλεις, λυπήσου το. Νὰ ξαίρης ὅμως πὼς ἂν ἔχης σκοπὸ νὰ τὰ σιάξης, τὸ μόνο σου μέσο εἶναι νὰ μᾶς ξαναφέρης πίσω τὴν προφορὰ τοῦ Ἡ, γιὰ νὰ διακρίνεται ἀπὸ τὴν προφορὰ τοῦ Ι, νὰ λέμε, πόλην, ἔτσι με ι, καὶ νὰ λέμε ψυχήν, ἔτσι με η. Ἐδῶ σὲ θέλω.

ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΦΡΟΝΗΣΗ

Ἡ καθαρῆβουσα ὅλη, ἀπὸ τὴν κορφὴ στὰ νύχια, εἶναι ἀφτὴ ποὺ δεῖξαμε πιὸ ἀπάνω.

Ἀφοῦ σκοτώνει τὰ παιδιὰ μας στὴν παράδοση μιᾶς ἀνύπαρχτης, ἀκανόνιστης, λαθασμένης γραμματικῆς, καλὸ, νομίζω, νὰ γλωσσολογοῦμε κάποτες καὶ μεῖς, ὅπως κάμαμε τώρα.

Τὴ σωστὴ γλωσσολογία, τὴν παρακολουθᾷ ἐφκολα ὡς καὶ τὸ μικρὸ τὸ μαθητοῦδι.

Καταλαβαίνουμε καλῆτερις ἔτσι καὶ τὴν ἀρχαία καὶ τὴ σημερινή μας.

Καταλαβαίνουμε καὶ τὸ κυριώτερο, δηλαδὴ πὼς ἡ καθαφτὸ ξένη γλῶσσα στὴν Ἑλλάδα εἶναι ἡ καθαρέβουσα καὶ ἀπόδειξη πού ἀδύνατο νὰ τὴ μάθῃ τὸ Ἔθνος.

Γ'

Ο ΛΑΟΣ

ΤΟ ΧΥΔΑΙΟ

Ποιά εἶναι ἡ κάτω κάτω ἰδέα τοῦ καλαμαρά, σὰν πιάνει καὶ διορθώνει, σὰν ἔρχεται καὶ μᾶς μιλά γιὰ τὴν παράδοση, γιὰ τὰ πάτρια, γιὰ τὴ θρησκεία, γιὰ τὸν Ἑλληνισμό καὶ ἀποδέλονται;

Τὴν κάτω κάτω ἰδέα τους, ἕνας ἀπὸ τοὺς καλαμαράδες μας ἦρθε ρητὰ νὰ μᾶς τὴ διατυπώσῃ, γράφοντας :

« Ἀξίωμα γὰρ, χυδαῖον ὃ τι ἐκ τοῦ λαοῦ προέρχεται. »

Χυδαῖο ! Νὰ τῆς ἡ καθαφτὸ τους ἰδέα. Χυδαῖος ὁ λαός. Τοῦ λόγου τους, οἱ ἀριστοκράτες. Τοῦ λόγου τους τοιοῦτὸ νὰ πολιτεύονται. Τοῦ λόγου τους νὰ εἶναι στὰ γράμματα καὶ στὰ πράματα. Τοῦ λόγου τους ὑπουργοί, πρωθυπουργοί, τραπεζίτες, ὃ τι θέλετε. Τοῦ λόγου τους νὰ ὑψώνονται, νᾶχουνε καὶ τὸ δικαίωμα νὰ καταφρονοῦνε τοὺς ἀγράμματους, νᾶψοῦνε τὸ Λαὸ — ἀπαράλλαχτα καθὼς τὸ βλέπουμε στὰπολίτιστα ἔθνη τῆς Ἀσίας ἢ τῆς Ἀφρικῆς.

ΟΙ ΕΚΛΟΓΕΣ

Σὰν τὰ συλλογιέται κανεὶς ἀφτὰ, σηκώνεται τόσος θυμὸς στὴν ψυχὴ τοῦ ἀθρώπου, τόση ἀγανάχτησιν γεν-

νιέται στοῦ πατριώτη τὰ σπλάχνα, πού δὲν ξαίρει ἀλήθεια τί νὰ τοὺς κάμῃ.

Τοῦ ἔρχεται νὰ κάψῃ τὶς γραμματικές τους, νὰ κάψῃ τὰ σχολεῖά τους, νὰ τοὺς κάψῃ τοὺς ἴδιους — ὅπως μοῦ τὸλεγε κάποιος φίλος μου.

Ἐμεῖς ὅμως φονιάδες δὲν εἴμαστε οὔτε ψέφτες οὔτε κάφτες. Εἴμαστε τίμιοι ἀθρῶποι πού μὲ τὸν πόνον τῆς καρδιάς μας γυρέβουμε τὸ καλὸ τῆς πατρίδας. Κ' ἔχουμε τὸ σίγουρο τὸν τρόπο νὰ τοὺς ξολοθρέψουμε, γιὰ νὰ μὴ μᾶς ξολοθρέψουνε ἀφτοί.

Πρέπει νὰ τοὺς μαθρίσουμε.

Ἡ κάλπη, τὸ μόνο σωτήριο μέσο, τὸ μόνο πού ταιριάζει μὲ τὴν ἀξιοπρέπεια ἐνὸς ἀνεξάρτητου πολίτη — τὸ μόνο ἔξυπνο κιάλας.

Δὲν τὸ στοχάστηκα ἐγὼ. Τὸ στοχάστηκαν ὁμορφα καὶ πραχτικὰ μερικοὶ ΝεοἙλληνες πού μιὰ φορὰ κ' ἔναν καιρὸ κοντέψανε νὰ γίνουνε ἄξιο Σωματεῖο, Φάλαγγα ἱερή, κ' ἔπειτα διαλυθῆκανε. Δὲν πειράζει. Ἐμεῖς κρατοῦμε τὴν ἰδέα.

Θάποφασίσουνε λοιπὸν ἀναμεταξὶ μας οἱ ἐκλογές.

Κόμματα ἐδῶ δὲν ἔχει. Ἐχει διάταγμα τοῦ Λαοῦ, νὰ καταργηθῇ πρῶτα στὰ Δημοτικά ἡ διδαχὴ τῆς καθαρέβουσας, ἔπειτα στὰ γυμνάσια, στὶς ἀνώτερες τάξεις, ἀπὸ τὴν τέταρτη καὶ ἀπάνω, νὰ διδάσκεται, ὅχι μαθὲς ἡ καθαρέβουσα, παρὰ ἡ ἀρχαία, ἡ καθάρια ἡ ἀττική, μὰ νὰ διδάσκεται στὴ δημοτικὴ ἀπὸ τὸ δάσκαλο, γιὰ νὰ μπαίνουνε στὸ νόημα τὰ παιδιὰ.

Μὲ τέτοιο σύστημα, στὸ τέλος τῶν τελῶνε, θὰ καταργηθῇ ὁλότελα ἡ καθαρέβουσα. Θὰ μαθαίνουνε τὰ παιδιὰ, ὅπως εἶναι τὸ σωστὸ, μονάχα τὴν ἀρχαία τὴν Ἑλληνικὴ καὶ τὴ Νεοελληνικὴ μας. Ἡ μάθησις τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς εἶναι τὸ πέθαιμα τῆς καθαρέβουσας, τὸ τελειωτικὸ ζωντάνεμα τῆς Νεοελληνικῆς.

Σωστό ν' αρχίζουμε νὰ τὴ λέμε καὶ *Νεοελληνική*, ὅχι πάντα *δημοτική*, πού εἶναι ὅρος δίχως νόημα παστρικό. *Πατέρας, μητέρα, ψωμί, νερό, κρασί, μαζί* μὲ *χιλιάδες* ἄλλα, εἶναι λέξεις πού τὶς λέει τοῦ βαρκάρη ὁ γιός, καθὼς κι ὁ γιός τοῦ πρωθυπουργοῦ. Τί δημοτική λοιπὸν εἶναι ἀφτὴ πού τὴ μιλά ὅλος ὁ κόσμος;

Στὰ χρόνια τὰ παλιά, ὁ γιός τοῦ βαρκάρη καθὼς κι ὁ γιός τοῦ τότες πρωθυπουργοῦ, λέγανε *πατήρ, μήτηρ, ἄρτος, ὕδωρ, οἶνος* μαζί μὲ *χιλιάδες* ἄλλα παρόμοια.

Καὶ τί συμπέρασμα βγαίνει ἀπ' ὅσα ἐδῶ σὰς ἀραδιάζουμε;

Τὸ συμπέρασμα κοντὰ στὸ νου · ἡ γλώσσα πού λέει *πατήρ, μήτηρ* καὶ *τάποδέλοιπα* εἶναι ἡ ἀρχαία ἢ ἑλληνική.

Πὼς θὰ ὀνομάσουμε τώρα τὴ γλώσσα πού λέει *πατέρας, μητέρα* καὶ *τάποδέλοιπα*;

Νεοελληνική, νομίζω. Κ' ἔτσι πάνε ὅλα στὴ θέση τους.

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΑΙ ΔΗΜΟΤΙΚΗ

Ἐδῶ πολλὲς φιλοσοφίες δὲ χρειάζονται. Τὸ κυριώτερο, νὰ ψηφιστῇ πρῶτα πρῶτα ἡ κατάργηση τῆς καθαρεύουσας στὰ Δημοτικά, πού εἶναι ἀξιόλογος ὅρος στὴ λέξη ἀφτὴ.

Νὰ διητε μάλιστα πὼς ἄψε σθῆσε ἀλλάζουμε φάτσα οἱ καλαμαράδες. "Οἱ τοὺς ἀμέσως ξεσπαθωμένοι γιὰ τὴ *Νεοελληνική*, ἀκόμη κι ἂν ξακολουθήσουνε δημοτικὴ νὰ τὴ λένε, ἅμα καταλάβουνε πὼς ἀφτὴ ἔχει πέραση κι ὅχι πιά ἡ *Καθαρεύουσα* (1).

(1) Στὸ *Γενικὸ Πρόλογο* τοῦ πρώτου τόμου, πρὸς τὰ τέλια, εἶπα γιὰ ποιоὺς λόγους προτίμησα τὸ ὄνομα *ρωμαϊκὸ*, πού εἶναι τόντις κυριολεχτικὸ, ἂν καὶ δύσκολο κάποτε νὰ πῇ κανεὶς *ρωμαϊκὰ* πολλὰ φαινόμενα — ὅπως τὸ οὐδὲν — πού ἔχουνε τὴν ἀρχὴ τους στὸν "Ομηρο. Ἡ

ΑΦΟΝΤΟ

"Α δὲ γίνῃ ἔτσι, παιδιὰ, νὰ τὸ ξαίρετε καὶ ζήτημα δὲν ὑπάρχει, πὼς ἡ Ἑλλάδα μας πάει χαμένη, πάει ἀφόντο.

Θὰ τὸ ἀντιληφτῇτε ἀμέσως ἀπὸ τὸν ὀλεθρο πού μᾶς ἔφερε ἡ καθαρεύουσα ἴσια μὲ τώρα. Ἐλάτε νὰ σὰς ἀραδιάσω τὰ κακὰ της.

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΤΟΥ ΚΑΙΡΟΥ ΤΟΥΣ

Ἡ Ἑλλάδα μας εἶναι τόπος παλιός, ξακουστός, δοξασμένος. Φώτισε, νὰ τὸ ποῦμε ξέθαρρα, τὸ ἀθρώπινο κεφάλι. Τὸ φώτισε μιὰ γιὰ πάντα. Εἶναι κοντὰ σὰν ἀπίστευτο πού σήμερα στὴν οἰκουμένη, ἀκόμη καὶ σὰν τύχη ν' ἀνοίξουμε δρόμους καινούργιους, διανοητικούς. ἘΚΕΙΝΟΙ μᾶς δεῖξαν, μᾶς χαράξανε τοῦ δρόμου τὴν ἀρχή. Κλαίει κανεὶς, ἀπὸ βνωμοσύνη ὅσο κι ἀπὸ θαυμασμό, σὰ βάζει μὲ τὸ νου τοῦ τέτοιου ἀφάνταστο μεγαλεῖο.

Πὼς ὅμως τὸ κατωρθώσανε ἀπὸ οἱ ἀξεπέραστοι πρόγονοι μας; Πὼς τὸ κατωρθώσανε ὁ Πλάτωνας, ὁ Ἀριστοτέλης, ὁ Σοφοκλῆς, ὁ Ἑβριπίδης, ὁ Αἰσχύλος κι ὅσοι ἄλλοι θεμελιώσανε τὸν Ἑλληνισμό;

Τὸ κατωρθώσανε γράφοντας τὴ γλώσσα τῆς ἐποχῆς τους, τὴ γλώσσα, τὴν πιὸ *χυδαία* γλώσσα τοῦ λαοῦ.

Τότο γιγαντένια, τότο τερατένια εἶναι ἡ ἀμάθεια τοῦ καλαμαρά, πού δὲν τόνισε τοῦτο, κ' ἐνὼ θέλει, πού λέει, νὰ φέρῃ πίσω τὴν ἀρχαία, πίσω δὲ φέρνει τὸ σπουδαιότερο γνώρισμα τῆς ἀρχαίας, δηλαδὴ πὼς μιλούσανε, πὼς γράφανε τὴ δημοτικὴ τοῦ καιροῦ τους, ἄρα πὼς πρέπει νὰ

ἀλήθεια εἶναι πὼς ἴσια μὲ τώρα δὲ βλέπουμε ὄνομα ἐφκολοπαράδεχτο γιὰ ὅλους ὅπως τὸ *français* γιὰ τὰ γαλλικά, γιὰ τὰ ἰταλικά τὸ *italiano*. Θὰ βρεθῇ μὲ τὸν καιρὸ.

μιλούμε, νὰ γράφουμε τὴ δημοτικὴ μας καὶ μεῖς, τὴ Νεοελληνικὴ μας.

Η ΔΟΞΑ Η ΠΑΛΙΑ

Ἡ Ἑλλάδα εἶναι τόντις ἔθνος πού δὲ μοιάζει μὲ τᾶλλα.

Ἐκεῖνο πού τὴ βαστᾷ, ἐκεῖνο πού δὲν τὴν ἀφίνει νὰ πεθάνῃ, ἐκεῖνο πού τὴν ἀνάστησε ἀπὸ τὴ σκλαβιά στὸ Εἴκοσι Ἑνα, εἶναι ἡ δόξα τῆς ἡ παλιά. Εἶναι, μὲ ἄλλα λόγια, ἡ ποίησὴ τῆς, ἡ πρόζα τῆς, εἶναι ἡ φιλολογία τῆς.

Καὶ εἶναι τόντις τὸ μόνον παράδειγμα, ὅσο ξαίρω, ἐνὸς Ἑθνους πού ἀθανασία ὕλική, πολιτικὴ, τῆς χάρισε ἡ Μούσα.

Τέτοια ὅμως ἀθανασία ἔχει συνέπειες ἰδιαιτέρως. Ἡ Ἑλλάδα ἔχει γρῆ καὶ πρὸς τὸν ἑαυτὸ τῆς καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους. Πρέπει νὰ βγάλῃ φιλολογία καὶ τοῦ λόγου τῆς ἀντάξια τῆς ἀρχαίας.

Κατέβηκα πολλές φορές στάγια τὰ χώματά μας, μίλησα μὲ τὸ λαό μας καὶ ἀπόρησα πάντα μὲ τὴν ξυπνάδα του. Εἶναι μάλιστα, μπορῶ νὰ πῶ, ἔξυπνος μὲ τὸ παραπάνω. Σὲ ἄλλα μέρη, στὴν Ἑβρώπη, βλέπεις ἄξαφνα χωρικούς μὲ μουτρα κοιμισμένα πού σκάπτουνε, βωλοσηκώνουνε καὶ τίποτα ὅξω ἀπὸ τὴ δουλειά τους δὲ συλλογιούνται. Κ' ἔτσι τὸ σωστὸ, γιατί ἔτσι θὰ προδέψῃ καὶ ἡ γεωργία, πού εἶναι βᾶση ἐθνικῆ.

Ὁ δικός μας ὁ χωρικός, ἀκόμη καὶ κεῖ ὅπου βωλοσηκώνει, μέσα του λέει πῶς τί δὲ θὰ κέρδιζε τὸ ἔθνος, ἂν εἴτανε τοῦ λόγου του πρωθυπουργός.

Ἀφοῦ τὸ θαρρεῖ, πρέπει τουλάχιστο καὶ νὰ τὸ δεῖξῃ.

Βέβαιος εἶμαι, ἡ ἀκλόνηστη πεποίθησή μου εἶναι πῶς ἓνας τέτοιος λαὸς θάματα θὰ καταφέρῃ. Τὸ προσμένει κιόλας ἡ Ἑβρώπη ἀπὸ μᾶς. Ἀπὸ τὴν ποίησὴ μας ἔμαθε νὰ μᾶς τιμᾷ. Χωρὶς ποίηση θὰ μᾶς ἀψηφίσῃ.

Πῶς θέλετε ὅμως νὰ ποῦμε τὴν ψυχὴ μας, ἃ δὲν τὴν ποῦμε στὴ γλώσσα μας;

Καὶ τὴ γλώσσα μας, ὁ καλαμαράς μᾶς τὴ σήκωσε, μὴν τύχῃ καὶ ξαναχτίσουμε δικό μας Παρθενώνα.

Η ΧΥΔΑΙΑ

Μᾶς ρεζίλεψε ὁ καλαμαράς μπροστὰ στὸν κόσμον ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὰ 1824, ὅταν ὁ περίφημος ὁ Γάλλος ὁ Φοριέλως ἔβγαλε τὴν πρώτη συλλογὴ ἀπὸ δημοτικὰ ἐλληνικὰ τραγούδια.

Νόμιζε ὁ Φοριέλως πῶς θὰ χαροῦνε, πῶς θὰ καμαρώσουνε οἱ δικοὶ μας βλέποντας τί ἀριστουργήματα πλάθει ὁ Λαός, καὶ τόντις τὰ δημοτικὰ τραγούδια εἶναι τὸ πολιτικότερο πετράδι τῆς νιογέννητης φιλολογίας μας.

Ποῦ νὰ νιώσουνε ἀπὸ πετράδια οἱ καλαμαράδες! Ντραπήκανε, θυμώσανε, σὰν εἶδανε τὴ συλλογὴ, ἐπειδὴ κ' ἡ γλώσσα εἴτανε *χυδαία*!

Κι ἀπὸ τότες, ἅμα ἔβγαине τίποτις στὴ γλώσσα μας πού νὰ εἶναι τῆς ἀθρωπιᾶς, ἅμα ἔβγαине κανέναν Βηλαράς, κανέναν Σολωμὸς, κανέναν Βαλαωρίτης, ἀλύπητα τονὲ χτυπούσανε, τονὲ βρίζανε, τὸν καταστρέφανε.

Κι ὥστόσο ἄφτοι σήμερα τιμοῦνε τὴν Ἑλλάδα, οἱ Ἀθανάτοι ἄφτοι. Ἀφτοὶ καὶ στὰ ξένα οἱ τιμημένοι.

Νὰ πῶς καταλαβαίνουνε οἱ καλαμαράδες τὴν ποίηση τὴν ἐλληνικὴ.

ΜΑΛΛΙΑΡΗ

Σήμερα πιά ὀξωφρενιάσανε. Τὸ ζήτημα πῆρε φόρα. Πληθαίνουν οἱ ποιητᾶδες, οἱ πεζογράφοι, γενήκανε ἀσκέρι, γνωριστήκανε, ξαπλώσανε, σκορπιστήκανε παντοῦ στὸ ρωμαῖκο τὰ μεγάλα τὰ ὀνόματα, θορυβώθηκε ἡ γλώσσα τοῦ λαοῦ, προκηρύχτηκε ἡ μόνη κανονικὴ καὶ ἀλάθεπτη,

ἀποδείχτηκε ἡ μοναχοκόρη τῆς Ἀρχαίας, κατάντησε, μὲ τὰ ἐπιχειρήματα τῆς ἐπιστήμης, ἡ καθαρέθουσα θρούβαλα.

Τί νὰ κάμη τότες ἡ φιληνάδα;

Τὸ μόνο της ὄπλο ἡ ψεφτιά.

Τὴν ψεφτιά τὴν εἶχε κιόλας ἀνάγκη.

Φοβήθηκε.

Πῶς νὰ ξακολουθᾷ νὰ βρίζη τὸ Λαὸ, λέοντας τὴ γλῶσσα τοῦ λαοῦ χυδαία, πρόστυχη, βάρβαρη, παρακατιανή;

Στοχάστηκε τότες νὰ δηλώσῃ, πῶς· « *γαὶ μὲν* — πού νὰ τὰ καθαλλικέψῃ ὁ Περίδρομος τὰ *μὲν* καὶ τὰ *γαὶ* της, μαζί τους στὴ θάλασσα κιόλας νὰ πνιγῇ — *ναί*, λαμπρὴ κι ὠραία ἡ γλῶσσα τοῦ λαοῦ, καὶ σεβαστὴ. Ἐμεῖς τὴ *μαλλιάρη* πολεμοῦμε! »

Οἱ ἀσυνείδητοι κ' οἱ ψέφτες κ' οἱ κακοῦργοι! καὶ οἱ ἀντιεθνικοὶ καὶ οἱ φονιάδες! Τίποτα δὲν τοὺς κοστιτίζει γιὰ νὰ γελάσουνε τὸ Λαὸ, τὴν Πατρίδα, τὴν Ἑλλάδα!

Τί τοὺς μέλει ἀφτοὺς γιὰ τὸ Ἔθνος!

ΠΟΙΑ ΕΙΝΑΙ Η ΜΑΛΛΙΑΡΗ

Ἡ *μαλλιάρη*, ξαίρετε ποιά εἶναι; Νὰ, τούτῃ ἐδῶ πού γράφω καὶ πού τὴ διαβάξετε ἢ πού τὴν ἀκούτε.

Κάθεται ὥρες, κάθεταί μέρες, μῆνες καὶ χρόνια ἕνας ἄθρωπος στὸ γραφεῖο του, σπουδάζει, μελετᾷ. Θέση καριὰ δὲ γυρέβει, δὲ γυρέβει παράδες, κέρδος δὲν ξαίρει τί θὰ πῇ. Δὲ ζῇ στὴν Ἑλλάδα, μὰ τὴν Ἑλλάδα ὅλο κι ὅλο ἔχει στὸ νού του. Πολεμᾷ γιὰ τὸ καλὸ της. Τὴ σημερινή μας τὴν ἀρρώστια τὴν ξέτασε, τὴ γνωρίζει, προσπαθᾷ νὰ τῆς βρῇ τὸ κατάλληλο γιατρικὸ της.

Λοιπὸν οἱ καλαμαράδες τὸν ἄθρωπο ἀφτὸ θὰ διαλέξουνε μέσα στοὺς ἄλλους γιὰ νὰ τοῦ ριχτοῦνε, γιὰ νὰ τὸν ποῦνε ὄχι μονάχα *μαλλιάρη*, παρὰ κι *ἀρχιμαλλιάρη*, ἀντιεθνικὸ, ἀντίθρησκο, ἀντιπατριώτη.

Θὰ σωριάσουνε τὶς ψεφτιές, θὰ τὶς κάμουνε βουνό, ἱμαλάγια θὰ τὶς κάμουνε. Θὰ στοχαστοῦνε ἀηδίες νὰ τὶς βάλουνε μιά μιά στὴ ράχη μου, θὰ τὴ φορτώσουνε λέξεις καὶ τύπους πού ποτές μου δὲν τοὺς μεταχειρίστηκα. Θὰ ποστηρίξουνε πῶς τὸν Κωσταντῖνο τὸν Παλαιολόγο, ἄξαφνα τὸν ἔχω βαφτισμένο Κώστα Παλιοκουθέντα. Τέτοια καὶ χειρότερα, σὰν ἐρθοῦνε νὰ σᾶς φαρμακοποτίσουνε, ἥσυχα ἥσυχα νὰ τοὺς ρωτᾶτε νὰ σᾶς δείξουνε τὸ μέρος ὅπου τὰ εἶπα στὰ βιβλία μου.

Οἱ καλαμαράδες, τὴ χρυσή μας γλῶσσα, τὴν καταντήσανε τέτοια θάλασσα, πού ἀναγκάζεται κάποτες κανένas νὰ γράψῃ ἕνα ντίπ ρωμαῖικο, γιὰ νὰ σιάξῃ τὰ πράματα.

Ἔτσι, ὅπως τὸ ξεδιαλύσαμε πιὸ ἀπάνω, ἀντὶς τὰ ψέφτικα *βουλεφταῖοι*, *βουλεφτές*, ἐμεῖς ρωμαῖικa θὰ τὸ καθιερώσουμε *βουλεφτάδες*.

Τὸ ρωμαῖικο τοῦτο, μᾶς τὸνομάζουνε *μαλλιάρη*, τόσο λίγο ξαίρουνε τὰ ρωμαῖικa.

Μιά φορὰ, ἐδῶ καὶ χρόνια, μὲ χτυπήσανε γιὰτὶ στὸ *Ταξίδι* μου ἔβαλα τὴν ὀνομαστικὴ ὁ *Παρθενός*.

Τοὺς τσάκωσα ὅμως, καὶ ζεματιστήκανε, ὅταν τοὺς ἀνακοίνωσα πῶς τὸ εἶχα παρμένο ἀπὸ τὸ στόμα ἐνὸς φύλακα τῆς Ἀκρόπολης, ἐπίσημου φύλακα, πλερωμένου κιόλας ἀπὸ τὴν κυβέρνηση.

Καὶ τί βγαίνει; Βγαίνει πῶς τὸ μόνο *μαλλιάρη* εἶναι ὁ *Παρθενών*, ὅπου ἡ κατάληξη -ων οὔτε ἀρχαία εἶναι, ἀφοῦ ὠμέγα ἐδῶ πιά δὲν ἔχει, οὔτε δημοτικὴ, ἀφοῦ ἐμεῖς τέτοιες ὀνομαστικὲς, ὁ *Παρθενόν*, παντάπασι τὶς ἀγνοοῦμε.

ΔΥΟ ΚΑΘΗΓΗΤΑΔΕΣ

Τὸ πιὸ νόστιμο τόρα.

Ποῖός ἀπ' ὅλους συντέλεσε στὸ νὰ μᾶς στιγματίσουνε

ἀντιεθνικούς, ἀντίθροσκους, πλερωμένους ἀπὸ τοὺς Σλάβους, προδότες τοῦ Ἑλληνισμοῦ;

Δὺο καθηγητάδες τοῦ ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου, ντροπὴ τους! ὁ Μιστριώτης κι ὁ Χατζηδάκης.

Ὁ Μιστριώτης εἶναι πρόσωπο, εἶναι ἄτομο τόσο καραγκιόζικο, τόσο χαμερπὶ, τόσο σιχαμένο πού δὲν μπαίνει κἄνε σὲ λογαριασμό. Ψόφησε κιόλας.

Ὁ Χατζηδάκης εἶναι ὁ καταραμένος.

Ὁ Χατζηδάκης, γλωσσολόγος. Εἶναι τἀπάγγελμά του. Δὲν μπορεῖ νὰ πῇ κανεὶς πὼς δὲν ξαίρει.

Καὶ ἡ ἀμαρτία του, ἴσια ἴσια, πού ξαίρει καὶ δὲν παραδέχεται τὴν ἀλήθεια.

Στὴν ἀρχὴ, στὸ περιοδικὸ Ἀθήναιο τοῦ 1882, τ. ι', περασπίστηκε τῇ δημοτικῇ. Ἐπειτα, ἔβαλε νερό στὸ κρασί του, γιὰ νὰ μὴν τὰ χαλάσῃ μὲ τὸν Κόντο καὶ γιὰ νὰ διοριστῇ καθηγητὴς στὸ Πανεπιστήμιο.

Δὲν εἶχε ὅμως ἴσια μὲ τότες ἀπαρνηθῇ ρητὰ τῇ δημοτικῇ.

Τὴν ἀπαρνήθηκε ρητὰ, ὅτι πού ἄρχισα νὰ μελετῶ τὴ γλώσσα μας καὶ μίλησα γιὰ τὰ βιβλία του.

Μίλησα γιὰ τὰ βιβλία του ἢ πιὸ σωστὰ γιὰ κάτι ἄρθρα του μὲ κάμποσους ἑπαινους, ἀναγκάστηκα συνάμα τὰ ξεσηκώσω, πολλὰ γλυκὰ, μερικὰ λαθάκια του πού μᾶς χαλνούσανε, πού μᾶς ἀναποδογυρίζανε τὰ ἱστορικὰ τῆς Νεοελληνικῆς.

Ο ΛΕΓΑΜΕΝΟΣ

Τὰ λάθια καὶ λαθάκια του θαρρῶ πὼς ἀνάγκη δὲν ἔχω νὰ τἀραδιάσω ἐδῶ. Ἀρκετὰ τοῦ ξεσήκωσα στὸν Πρόλογο τοῦ πρώτου μας τόμου καὶ σ' ὅλα τὰλλα μέρη πού σημείωσα στὸν Πρόλογο. Σήμερα ἔχει ἀκόμη νὰ δικαιολογηθῇ καὶ μπροστὰ στὸ Φιλήντα πού τὸν κάνει νούλλα τότες καὶ

τότες φορὲς στὴ Γλωσσολογία του, τ. γ', ὅπου δείχνει πὼς τὰ ἑλληνικά του τἀρχαῖα μισὰ (σ. 90 κι ἀκ.), τὰ λατινικά του μέτρια (σ. 112), τὰ ρωμαϊκά του ἄθλια (σ. 112, κτλ.), τὰ γλωσσολογικά του πολὶ ἀνισόρροπα.

Ἐγὼ πού μοῦ ἀρέσει νὰ ψυχολογῶ ρωτιοῦμαι κάτι περίεργο, δηλαδὴ ἂν τὰ χοντρά λάθια πού τοῦ κατάδειξα τὸν πειράξανε ὅσο τὸν πειράξανε οἱ μεγάλοι μου πρώτοι ἑπαινοὶ τῶν Essais!

Δὲν εἶτανε γονατιστοὶ ἑπαινοὶ, οὔτε καὶ ἀπλὰ λιθανιστοὶ, παρὰ ἑπαινοὶ ἐνὸς καθηγητῆ τοῦ Παρισιοῦ, ἥσυχοι, μεγάλοι, ἐβρωπαῖικοι, δίχως φωνές καὶ τεμενάδες. Πὼς ὅμως νὰ μὴ σκυλιάσῃ βλέποντας ἓνα Ρωμιό, καθηγητῇ στὴ Σορμπόνα καὶ νὰ τοῦ μιλᾷ στὸ ἴδιο πόδι, συναδερφικὰ; τὸν ῥήμαξε.

Ἀπὸ τότες, ὅπως κι ἂν εἶναι, ἄρχισε νὰ μανίξῃ. Καὶ γιὰ νὰ βγάλῃ τᾶχτι του ἀπάνω μου χτύπησε λυσσιασμένα τὴ δημοτικῇ.

Ἀπὸ τὸ στάθηκε τὸ ἄτιμο κίνημά του. Καὶ γιὰ νὰ χτυπήσῃ ὁ ἄθλιος τῇ δημοτικῇ, τί δὲ μοῦ εἶπε; Ὡς καὶ Τοῦρκο μὲ εἶπε μιὰ μέρα.

Καὶ τί ἔχει νὰ κάμῃ ἀπὸ μὲ τὸ ζήτημα. Μπορεῖ τὸ τᾶδε ἄτομο νὰ συγκεντρῶνῃ στὸ κουφάρι του ὅλα τοῦ κόσμου τὰ κακὰ, κι ὥστόσο τὸ ζήτημα νά'χῃ δίκιο. Μὰ τὰνόσια τὰ προσωπικὰ πνίξανε καὶ καταπνίξανε κάθε πατριωτισμό, κάθε συνείδηση στὴν ψυχὴ τοῦ Χατζηδάκη, ὅσο μπορεῖ κανεὶς, μὲ καμῶματα σὰν τὰ δικά του, νὰ μιλήσῃ γιὰ φυγὴ.

Ὁ μακαρίτης ὁ Α. Thumb καλὰ τὸ εἶπε, πὼς ὁ Χατζηδάκης « κομματίζεται ὡς καὶ στὴν ἐπιστήμη » (1). Νὰ ὁ ἄθροπος ὅπως κρίνεται κι ἀπὸ τοὺς ξένους.

(1) Κ. Φιλ. Γλωσσ., γ', 83, καὶ α', 83, μὲ Ἀθηνά, KB', 265.

ΟΙ ΜΙΧΤΟΙ

Ἵστερις ἀπὸ τὸ Χατζηδάκη, βγήκανε νὰ μᾶς ἀργοπορήσουνε οἱ *μιχτοὶ*. Καὶ οἱ *μιχτοὶ* λέγονται φίλοι μας. Λέγονται καὶ εἶναι τόντις, μὰ... δὲ νιώθουνε.

Καὶ τί πρᾶμα εἶναι ἄραγες ἡ *μιχτὴ* ποὺ διαφεντέβουνε τοῦ λόγου τους;

Εἶναι ἡ *μιχτὴ* ἓνα γελοῖο *παζαρίκι*.

Παζαρέβουνε· σοῦ παραχωροῦμε τὴ γενικὴ τῆς *κλίσης*, παραχώρησέ μας καὶ σὺ πιά τὴ γενικὴ τοῦ πληθυντικοῦ τῶν *κλίσεων*.

Ἐγὼ δὲν ἔχω γρῦ νὰ σᾶς παραχωρήσω. Ἐγὼ ἀκούω καὶ παρατηρῶ. Ἐγὼ παρατηρῶ τὸ λαὸ κι ἀπὸ τὰ παρατηρητά μου βγάζω κανόνες γενικοὺς.

Παρατηρῶ πὼς στοῦ λαοῦ τὴ γλώσσα ἡ γενικὴ ἀρχίζει καὶ χάνεται, στὸν πληθυντικὸ.

Σπουδαῖο τὸ πρᾶμα, εἶδαμε κιόλας πὺ ἀπάνω πὼς μὲ τὴν ἀπλοποίηση τῆς γραμματικῆς ἀνεβαίνει κι ὅλο ἀνεβαίνει ὁ πολιτισμὸς.

Μοῦ γυρέθετε τὸν πολιτισμὸ νὰ σταματήσω, τὸ κάτω κάτω, δίνοντάς σας, ἔτσι, σὰν εἶδος ρουσφέτι, μιὰ γενικὴ τοῦ πληθυντικοῦ.

Δὲ γίνεται! Μὰ καὶ τί μπορῶ ἐγὼ; Πρέπει, τὸ ρουσφέτι, νὰ τὸ πάρετε ἀπὸ τὸ Ἔθνος. Ἐγὼ παρατηρῶ πὼς κάθε φορὰ ὅπου μοῦ ἔρχεται νὰ χῶσω κάπου τὴν πληθυντικὴ σας τὴ γενικὴ, *πόλεων*, *ιδεῶν*, ἀμέσως φραγίζω. Καὶ γὼ, ἀκέρια τὰ ρωμαϊκά τὰ θέλω, διόγως τριτόκλιτες περιτοσύλλαβες ἀρσενικὲς ἢ γενικὲς θηλυκὲς.

Νὰ τὸ ξεκαθαρίσουμε τὸ ζήτημα, ἐλάτε, νὰ συσχεφτοῦμε τίς δυὸ ἀκόλουθες ὀνομασίες.

Πὼς θὰ ποῦμε καλῆτερα : Ἑταιρία τῶν *Νεοέλληων* ἢ Ἑταιρία οἱ *Νεοέλληνες*;

Ποιᾶ, παρακαλῶ, ἡ σωστὴ ὀνομασία; Τὸ βέρο εἶναι γιὰ μένα : Ἑταιρία οἱ *Νεοέλληνες*.

Νά σας τὸ καθαφτὸ νεοελληνικὸ. Νά σας συνάμα καὶ τὸ ρωμαϊκὸ.

Η ΕΘΝΙΚΗ ΣΩΤΗΡΙΑ

Ἐδὼ πρόκειται γιὰ τὴ σωτηρίᾳ τοῦ Ἔθνους. *Μιχτὲς* καὶ *μύξες* δὲ θέλουμε.

Τὸ συλλογιστήκατε, στὸ Θεό σας, τί χρωστοῦμε τῆς καθαρέβουσας καὶ τῆς *μιχτῆς*;

Τὰ ἴδια χρωστοῦμε, καὶ τῆς *μιανῆς* καὶ τῆς *ἀλληνῆς*, τίς χρωστοῦμε δυὸ γλώσσες, δυὸ ψυχῆς, δυὸ συνειδήσεις, τίς χρωστοῦμε τὸ χάος.

Κάθε ξένος ποὺ πατήση στὴν Ἑλλάδα, τρομάζει μὲ τὴν *ἀοριστία* ποὺ τοῦ δείχνει ὁ νοὺς μας στὰ παραμικρά του τὰ κινήματα. Καὶ πὼς νὰ μὴ δείχνουμε *ἀοριστία* μὲ τὴ διγλωσσία μας; Μιὰ καὶ σ' ἓνα πρᾶμα, σ' ἓνα καὶ τὸ ἴδιο, τοῦ δίνεις ὄνομα διπλὸ, *οἶκος* καὶ *κρᾶσι*, *παιδί* καὶ *παῖς*, ἄς ποῦμε πὼς ὄνομα τὸ πρᾶμα δὲν ἔχει κανένα.

Καὶ ἡ διπλοφυχία μας ἀφτῇ, ποῦ μᾶς κατάντησε; Ὁ δρόμος τῆς μᾶς πάει ντρίττα στὴν *ψεφτιά*. Ὅποιος ἔχει διπλοφυχία, σπάνια ἔχει συνείδηση.

Καὶ κοιτάχτε, ἀλήθεια· δὲν ξαίρουμε ἀκόμη πὼς νὰ τὴν ποῦμε, *συνειδήσεις*, *συνειδήσεως* ἢ *συνείδηση*, τῆς *συνείδησης*.

Ἐτσι μεπερδέβουμε καὶ τὴ συνείδησή μας τὴν ἴδια, τόσο ἡ καθαρέβουσα μᾶς τᾶφερε ὅλα σκουῖρα, ὅλα μᾶς τᾶκαμε καταστροφῇ.

Γιὰ νὰ διοῦμε ἄσπρη μέρα, πρέπει νέντα σκέττα *συνείδηση* νὰ τὴ λέμε ἀπὸ δῶ κι ὀμπρός.

Η ΤΙΜΗ ΚΑΙ Η ΚΑΡΔΙΑ

Μᾶς πείραξε ἡ καθαρέβουσα καὶ στὴν τιμὴ μας καὶ στὴν καρδιά μας ἀκόμη!

Τὸ προκηρύξανε οἱ φίλοι μας συχνὰ πὼς ἡ γλώσσα τοῦ λαοῦ, ἡ μητρικὴ μας γλώσσα εἶναι ἡ γλώσσα τῆς καρδιάς.

Δὲ συλλογιστήκανε πόσο εἶναι ἀληθινὸ, πόσες συνέπειες μάλιστα φέρνει μαζί της τέτοια φοβερὴ ἀλήθεια.

Ὁ Ρωμιὸς ἀναγκάζεται πολλὰς φορὲς καὶ ξενιτέβεται, ἀφίνει πότες τὴν πατρίδα του, πότες τὸ χωριὸ του, ἀφίνει καὶ τὴ δύστυχη τὴ μάνα του, ἀφίνει τοὺς γονιούς του.

Ἡ καρδιά τῆς μάνας πονᾷ. Βάζει κανέναν καὶ γράφει τοῦ παιδιοῦ τοῦ ξενιτεμένου. Γράμμα στὴν καθαρέβουσα. Κρὺο γράμμα, ψυχρὸ, ψέφτικο γράμμα, ὅπου τὸ γιόκα της θὰ τὸν πῇ *τέκνον* μου ἢ καὶ *μοι*!

Πάει τὸ οἰκογενειακὸ τὸ αἶσθημα, πάει, ὅταν εἶναι κόρη, πάει χαμένος ὁ λόγος τῆς μάνας ποὺ μπορεῖ νὰ σταματήσει τὴν παρθένα στὸ ἄσκημο τὸ βῆμα.

Ἡ καθαρέβουσα πάβει κάθε συγκοινωνία ἡθικὴ ἀναμεταξί μας. Ἡ καθαρέβουσα μᾶς σηκώνει ἀναμεταξί μας τὴν ἀγάπη. Νὰ διῇτε πὼς μᾶς σηκώνει καὶ τὸν παρά μας.

Γνωστὸ πὼς ἡ ἐφκολία εἶναι τοῦ ἐμπορίου ἡ μάνα. Ὅσο πιὸ ἐφκολα μπορεῖς νὰ γράψης, τόσο πιὸ ἐφκολα γράφεις, τόσο περσότερο κερδίζει καὶ τὸ Κράτος μὲ τὸ ταχυδρομεῖο.

Ἐμεῖς εἴμαστε κοτζᾶμ πληθός, ἔχουμε μιὰ γλώσσα ποὺ τὴ μιλοῦμε, χωρὶς νά'χουμε τὸ δικαίωμα μήτε τὰ μέσα νὰ τὴ γράφουμε!

Ποὺ γράμματα καὶ ταχυδρομεῖα τοῦ πολιτισμοῦ;

Η ΕΛΛΑΔΑ ΜΑΣ

Πρέπει νὰ λείψῃ τέτοια βλαβερὴ, θανατόφορη κωμωδία. Καὶ νὰ μὴν ἔρχονται νὰ μᾶς φωνάζουνε πὼς ἡ καθα-

ρέβουσα εἶναι πραγματικότητα, πὼς εἶναι κόλλα καὶ κόλλησε στὸ πετσί μας, πὼς νὰ τὴν ξεφορτωθούμε ἀδύνατο.

Τί φόρτωμα, καλὲ, τί κόλλα καὶ τί πραγματικότητα;

Χίλιες καὶ χίλιες φορὲς τὰποδείξαμε, πὼς ἡ καθαρέβουσα, μὴ γνωρίζοντας ποῖο εἶναι τὸ πραγματικὸ, ποῖο δὲν εἶναι, ἀεροβατώντας κι ἀεροπετώντας, μᾶς φτεῖναι μιὰ γραμματικὴ ποὺ ὁ λάρυγγάς μας καὶ ἡ ψυχὴ μας τὴν ἀποξερνοῦνε — ἢ τὴν ἀλλάζουμε, ὥσπου νὰ τὴν κανονίσουνε, τὸν ἀσθενὲς ἀμέσως σου τονὲ βγάζουνε ἀσθενὲς, τὸ βασιλεὺς ἀμέσως βασιλιάς.

Ἀμέσως ὁ ἀσθενὲς γίνεται ἀσθενὲς κι ὁ βασιλεὺς βασιλιάς.

Κανόνα, κανόνα διψᾷ ὁ λαός.

Τὸ διαλαλήσαμε καὶ τοῦτο. Δίχως κανόνα δὲ στέκει φιλολογία καμιά. Δίχως κανόνα ἔθνος δὲ στέκει. Μὲ τὴν ἀναρχία, πέρα ὁ Ρωμιὸς δὲ θὰ τὰ βγάλῃ. Ἄν ἕκαμα τίποτες ποτές μου γιὰ τὴν Ἑλλάδα, εἶναι ἀπτό, πολέμησα τὸ ἀναρχικὸ ἐκεῖνο τὸ ψυχόρμητο τοῦ Ρωμιοῦ, ποὺ θὰ τὸν ξολοθρέψῃ. Καὶ πολλὶ περίεργο ποὺ μὲ εἶπαν ἐπεβολικὸ, ποὺ μὲ εἶπανε μαλλιαρὸ, κάθε φορὰ ὅπου ἐπίμονα βάσταξα τὸν κανόνα.

Λοιπὸν ἄς τονὲ βαστάξω ἴσια μὲ τὸ τέλος, νὰ μὲ βρίσουνε κι ἄλλῃ μιὰ.

Ρωτήστε, ἀδέρφια μου, ρωτήστε, χρυσοί μου πατριῶτες, ρωτήστε τὴν καρδιά σας.

Ἡ καρδιά σας, ἅμα θέλει νὰ ξεχυθῇ, νὰ φανέρωσῃ τὸν πατριωτισμὸ της, πὼς θὰ πῇ ἄραγες « ἡ Ἑλλάς μας » ἢ μήπως θὰ φωνάξῃ πολὶ σωστότερα « ἡ Ἑλλάδα μας »;

Ἡ Ἑλλάδα μας! Ζήτημα δὲν ἔχει. Ἀπτό λοιπὸν καὶ τὸ κανονικὸ. Ἀκανόνιστο εἶναι τὸ ἄλλο, ἀφοῦ ἕνας Κολοκοτρώνης, ἀφοῦ σήμερα πολλοὶ ἀκουστήκανε νὰ τὸ ποῦνε « τῆς Ἑλλάς ».

Γελᾷ ὁ καλαμαράς καὶ δὲ βλέπει τὴ δική του τὴν ἀμάθεια. Δὲ βλέπει πὼς κάμαμε γλώσσα κανονική, πού ἀφτὸς δὲν πρόσεξε στοὺς κανόνες τῆς. *Sua favella*, πού λέει ὁ Ντάντες. Τοῦ μπαμπᾶ μας τὴ γλώσσα νὰ μιλοῦμε.

Η ΠΡΟΣΤΥΧΗ ΚΙ Ο ΠΡΟΣΤΥΧΟΣ

Τὰ γράφω ἀφτὰ κι ἄφωνα μοῦ ἔρχεται μάβρη ἀπελπισιά.

Τὶς προάλλες, στὸ Παρίσι, ἓνας νέος, ἓνας λοιπὸν ἀπὸ κείνους πού σήμερις ἀντιπροσωπεύουνε τὴ μελλουμένη, τὴν ἄβριανή τὴν Ἑλλάδα, καλλιεργημένος, φοιτητής, γραμμένος στὴ Σορμπόνα, μιλοῦσε μ' ἓνα φίλο μου δημοτικιστὴ. Καθαρεθουσιάνος ἢ ἐθγενεῖα του.

Καὶ ποιὸ τὸ σπουδαιότερο ἐπιχείρημά του;

— « Τί, λέει, θά'χουμε τὴν ἴδια γλώσσα μὲ τὸν πρόστυχο τὸ λαὸ; Τί θὰ μᾶς διακρίνη ἀπὸ τὸν ὄχλο; »

Εἶπανε μερικοὶ πὼς τὸ γλωσσικὸ τὸ ζήτημα εἶναι ζήτημα ταξικὸ. Βέβαια πὼς νόημα ὁ λόγος δὲν ἔχει, ἀφού ὅλες οἱ κοινωνικὲς οἱ τάξεις, στὰ ἔθνη τὰ πολιτισμένα, μιὰ γλώσσα ἔχουνε. Φαίνεται ὅμως πὼς ὁ ἀνόητος, ὁ βάρβαρος ὁ φοιτητὴς ἀπὸ τέτοια μιὰν ἄποψη τὸ πῆρε τὸ ζήτημα. Χωρὶς νὰ καταλάβῃ πὼς γιὰ ἓναν Ἕλληνα μεγαλύτερη προστυχιά δὲν ὑπάρχει παρὰ νὰ φέρεται σὰν τοὺς Τούρκους, τοὺς Ἀσιάτες καὶ τοὺς Ἀφρικανούς, σὰν κι ἀφτούς νὰ σκέφτεται, γιὰτὶ στὴν Τουρκιᾷ μονάχα, στὴν Ἀσία καὶ στὴν Ἀφρικὴ δόγμα εἶναι νά'χουνε οἱ μεγιστᾶνες γλώσσα πού νὰ στέκῃ ἀπάνω ἀπὸ τὴ γλώσσα τοῦ λαοῦ.

Ὁ φοιτητάκος πού λέμε μιλοῦσε ὅπως ὅλοι μας μιλοῦμε, δηλαδὴ μὲ ἄπειρα πρόστυχα, μὲ ἄπειρα μαλιμαρά. Δὲν τὸν πείραζε. Γλώσσα προγονικὴ γιὰ λόγου τοῦ σήμαινε γραφτὴ γλώσσα... Τί προκοπὴ προσμένετε ποτές σας ἀπὸ τέτοια τέλεια ξόανα;

Η ΕΛΛΑΔΑ

Ἡ ἀμάθεια, νὰ ὁ μόνος κανόνας τοῦ καλαμαρά.

Ἐπειδὴ δὲν εἶπαμε τὸ δεινότερο.

Ἐχει ἄραγες — νὰ μοῦ τὸ ξαστερώσετε εἰλικρινὰ — ἢ πᾶς καὶ δὲν ἔχει ὁ λαὸς μιὰ φημερίδα γραμμμένη στὴ γλώσσα του, στὴ γλώσσα μας τὴν κοινὴ, τὴ Νεοελληνικὴ, τὴ ρωμαϊκὴ;

ΔΕΝ ΕΧΕΙ.

Μὲ τίς καθαρέβουσες ἢ μὲ τίς μιχτὲς, μισὰ, στραβὰ, κουτσὰ καταλαβαίνει, μισὰ, στραβὰ, κουτσὰ κυβερνιέται!

Τόσα κοτζᾶμ πράματα γενήκανε στὴν ἐποχὴ μας, πολέμοι, βαλκανικοὶ, παγκόσμιοι πολέμοι, γενήκανε ξεθρονιασμοὶ, ψηφίσματα, χωρὶς νὰ πῆρε ὑποψία ὁ λαὸς γιὰ τὸ τί ἀκολουθοῦσε καθαφτό.

Καὶ τώρα, τί μασκαράλεια εἶναι ἀφτὰ, νὰ ψηφίζετε βουλευτάδες πού πάνε καὶ ρητορέβουνε στὴ βουλὴ σὲ μιὰ γλώσσα πού δὲν εἶναι ἡ γλώσσα τοῦ ἔθνους, ἐνῶ τὸ ἔθνος ἀντιπροσωπεύουνε τάχα;

Κ' ἔτσι βασιλέβει ὁ καλαμαράς πού, μὴ νιώθοντας τὴν ἀμάθεια τὴ δική του, ξεμεταλλέβεται τὴν ἀμάθεια τοῦ λαοῦ.

Καὶ γὼ λέω νὰ ρίξουμε κάτω, μιὰ καὶ καλὴ, τὸν καλαμαρά, νάνεβῃ στὴ θέση του ἡ ΕΛΛΑΔΑ.

Πέμτη, ἑφτά — Κεριακὴ, δεκαφτὰ τοῦ Φλεβάρη, 1924.

Γ

ΤΙ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΒΓΑΙΝΟΥΝΕ

ΑΠ' ΟΣΑ ΕΙΠΑΜΕ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΗΧΟΥΣ (1)

137. *Γλώσσα χαλασμένη*. α. Βλέπει τώρα κάθε αναγνώστης πόσο άδικο και μάλιστα πόσο άτοπο είναι να λέη κανείς για τήν ανθρώπινη λαλιά, όποια λαλιά κι αν είναι, ρωμαϊκή, αρχαία ελληνική, του Πλάτωνα ή του Σπανέα, ή άλλη καμιά, έβρωπαϊκή, ασιατική, αφρικά-νική, πώς είναι χαλασμένη.

β. Χαλασμένη, διωρθωμένη, ξεπεσμένη, προκομμένη, πρόστυχη, έβγενική γλώσσα, είναι όροι πού νόημα δέν έχουνε κανένα. Φτάνει, άντς γλώσσα, να ποῦμε *λαλιά*, κι άμέσως καταλαβαίνουμε τó σωστό, έπειδὴ τότες έχει τó κάθε πράμα τήν αληθινή του τή σημασία, ή *λαλιά* είναι ήχοι κ' ή γλώσσα όργανο.

γ. Ένας ήχος όμως δέν μπορεί να είναι χαλασμένος ή πρόστυχος ή έβγενικός · άρα δέν μπορεί να είναι ούτε ή λαλιά μας, αφού ήχοι αποτελούνε τή λαλιά. Για να χαλάση ó ήχος, θάπρεπε και ή καθαφτό γλώσσα πού πλάθει τή λαλιά, δηλαδή τó κομμάτι κρέας πού έχουμε στó γλωσσόσπιτο, νάπαθε από καμιάν αρρώστια κ' ή αρρώστια να τή χάλασε.

(1) Κόιτ. Β. τ. Δ., Α', άρ. 136, όπου διαβάζεται ó συγχριτικός πίνακας για τούς ξακολουθητικούς.

δ. Ἡ φυσική μας γλώσσα δὲ χαλνᾷ. Ἐκεῖνο ποὺ βλέπουμε εἶναι ποὺ ἡ γλώσσα μας σαλέβει καὶ πάει. Δὲ χρειάζεται νὰ σαλέψῃ καὶ πολὶ ἔχουνε ἀναμεταξί τους τόσο λίγη διαφορὰ μερικοὶ μας ἤχοι ποὺ τὸν ἕναν ἀπὸ τὸν ἄλλονε τοὺς χωρίζει ἓνα στενοστενούτσικο διάστημα μόλις πὺ φαρδὶ ἀπὸ τοῦ μαλλιού τὴν τρίχα, συχνὰ μάλιστα πὺ ἀσήμαντο.

ε. Σὰ λέει κανεὶς ἄξαφνα σΚίῶ, φΚαριστῶ, ἀντὶς σΧίῶ, φΧαριστῶ, σὰ λέει εΧτὸς, Χτένι, ἀντὶς εΚτὸς, Κτένι, δηλαδὴ ὅταν ὁ ἤχος $\tilde{X}$ γίνεται $\tilde{K}$ ἢ ὅταν ὁ ἤχος K γίνεται X , τί θὰ πῇ χάλασε ἢ δὲ χάλασε; Τίποτα.

ζ. Ἐνα κίνημα ἔκαμε ἡ γλώσσα, προχώρησε πρὸς τὸν οὐρανίσκο καὶ κόλλησε, ἢ τραβήχτηκε μιὰ σταλιά καὶ ξεκόλλησε ὅσο μόνο ἄλλο δὲν ἀκολουθῆσε.

η. Τὸ ἴδιο, γιὰ νὰ βγῇ ὁ ἤχος Φ , ἀντὶς νὰ βγῇ ὁ ἤχος Π , ἀρκεὶ νανοῖξουμε λιγάκι τὰ χεῖλια, ποὺ εἴτανε κλειστά ὡς γιὰ νὰ βγῇ πάλε ὁ ἤχος Φ ὁ χειλόδοντος, ἀντὶς νὰ βγῇ ὁ ἤχος Φ ὁ χειλόχειλος, ἀρκεὶ τὸ κάτω χεῖλι νάγγιξῃ τὰπάνω μαχαιρόδοντα.

θ. Κ' ἔτσι, σὰν εἴπαμε Φ τῶχος ἀντὶς Π τῶχος, ἀπὸ κάμαμε τὸ Π ἔγινε πρῶτα χειλόχειλο ϕ , τὸ χειλόχειλο κατόπι χειλόδοντο Φ , δηλαδὴ ἀλλάξανε τὰ κινήματα λιγάκι.

138. Τί θὰ πῇ γλωσσολογία καὶ τί θὰ πῇ ἐπιστήμη.

α. Τὸ μόνο λοιπὸν ποὺ μπορεῖ, ποὺ πρέπει μάλιστα νὰ ρωτοῦμε, εἶναι τὸ γιατί τοῦ κάθε φαινομένου, τῆς κάθε ἀλλαγῆς, λ. χ. γιατί καὶ γιὰ ποῖο λόγο τὸ ΣΧίῶ ἔγινε ΣΚίῶ, τὸ Κτένι, Χτένι, ὁ Π τῶχος, Φ τῶχος.

β. Κάποτες ξαίρουμε τὸ γιατί, κάποτες δὲν τὸ ξαίρουμε, πάντα ὅμως ξαίρουμε πὺς ὑπάρχει, ἀπὸ τὸ γυρεύουμε.

γ. Ἐφκολώτερα βρίσκουμε τοὺς λόγους στὶς νεώτερες

τὶς λαλιές παρὰ στὶς παλιές, στὴ νεοελληνική μας ἄξαφνα παρὰ στὴν ἀρχαία — ἢ σωστότερα σ' ὅλες μας τὶς ἀρχαίες (κ. π. ἀ. τὸν *Πρόλογο* τοῦ α' τόμου), ἐπειδὴ τὰ σημερινὰ μας ντοκουμέντα εἶναι περσότερα κ' ἢ ἐπὶ στήμη πὺ κερδεμένη.

δ. Μὰ νὰ βρεθῇ, νὰ μὴ βρεθῇ ὁ λόγος, ἀδιάφορο. Νὰ ξαίρουμε γιατί ὁ Π τῶχος ἔγινε Φ τῶχος ἢ νὰ μὴν τὸ ξαίρουμε, δὲν ἔχει νὰ κάμῃ. Φ τῶχος λέμε καὶ εἶναι τὸ μόνο ποὺ μπαίνει στοὺς λογαριασμοὺς τοῦ γλωσσολόγου.

ε. Ἐνα πρέπει νὰ τονίσουμε μονάχα, πὺς ὁ Π τῶχος, λ. χ., μπόρεσε κ' ἔγινε Φ τῶχος ἂν μπόρεσε, θὰ πῇ πὺς εἶχε τὸ λόγο του ὡς ποτές ὅμως δὲ θὰ μπορούσε νὰ γίνῃ B τῶχος, ἂν καὶ ἡ διαφορὰ ἀναμεταξί Φ καὶ B μᾶς φαίνεται τιποτένια.

ζ. Ὁ Π τῶχος μπορούσε ἀκόμη ρωμαίικα νὰ γίνῃ — κ' ἔγινε τόντις σὲ μερικὲς ντοπιολαλιές ἢ χωριολαλιές — Φ τῶχος ὡς Φ τῶχος, ρωμαίικα, δὲν μπορούσε νὰ γίνῃ, ἐνὺ μπορεῖ γαλλικά, καὶ τόντις γίνεται κάθε φορὰ ὅπου ἓνας Γάλλος θέλει νὰ τὸ προφέρῃ, καὶ τὸ κάνει Φ τῶχος.

η. Σημαίνει ἀπὸ πὺς ὅ τι γίνεται σὲ μιὰ λαλιά δὲ γίνεται στὴν ἄλληνε ὡς διαφορετικά θὰ συναλλάξουμε τοὺς ἤχους ἀπὸ λαλιά σὲ λαλιά, ἐδῶ μ' ἓναν τρόπο, ἐκεῖ μὲ ἄλλους.

θ. Σημαίνει ὅμως καὶ κάτι παραπάνω, δηλαδὴ πὺς στὴν ἴδια τὴ λαλιά, ἓνας ἤχος δὲν ἀλλάζει μὲ τὸν ἄλλονε ὅπως λάχη, πὺς ὑπάρχουνε μάλιστα ἤχοι ποὺ μὲ ἄλλους δὲ συναλλάσσονται καὶ δὲν μπορούνε νὰ συναλλαχτοῦνε ποτές τους, εἴτε γιατί στὸ γλωσσόσπιτό μας, τὸ μέρος ὅπου γεννιέται ὁ καθένας τους βρίσκεται ἀπὸ τὸ ἄλλο μακριὰ, εἴτε γιατί, καὶ κοντὰ νὰ εἴτανε, ὑπάρχουνε ἤχοι ποὺ εἶναι ἀταίριαστοι.

δ. Ἡ φυσική μας γλώσσα δὲ χαλνᾷ. Ἐκεῖνο ποὺ βλέπουμε εἶναι ποὺ ἡ γλώσσα μας σαλεύει καὶ πάει. Δὲ χρειάζεται νὰ σαλέψῃ καὶ πολὺ· ἔχουνε ἀναμεταξί τους τόσο λίγη διαφορὰ μερικοὶ μας ἤχοι ποὺ τὸν ἕναν ἀπὸ τὸν ἄλλονε τοὺς χωρίζει ἓνα στενοστενούτσικο διάστημα μόλις πὺρ φαρδὶ ἀπὸ τοῦ μαλλιῦ τὴν τρίχα, συχνὰ μάλιστα πὺρ ἀσήμαντο.

ε. Σὰ λέει κανεὶς ἄξαφνα σΚίῶ, φΚαριστῶ, ἀντὶς σΧίῶ, φΧαριστῶ, σὰ λέει εΧτὸς, Χτένι, ἀντὶς εΚτὸς, Κτένι, δηλαδὴ ὅταν ὁ ἤχος $\tilde{X}$ γίνεται $\tilde{K}$ ἢ ὅταν ὁ ἤχος K γίνεται X , τί θὰ πῇ χάλασε ἢ δὲ χάλασε; Τίποτα.

ζ. Ἐνα κίνημα ἔκαμε ἡ γλώσσα, προχώρησε πρὸς τὸν οὐρανίσκο καὶ κόλλησε, ἢ τραβήχτηκε μιὰ σταλιά καὶ ξεκόλλησε· τόσο μόνο· ἄλλο δὲν ἀκολούθησε.

η. Τὸ ἴδιο, γιὰ νὰ βγῇ ὁ ἤχος Φ , ἀντὶς νὰ βγῇ ὁ ἤχος Π , ἀρκεὶ νανοῖξουμε λιγάκι τὰ χεῖλια, ποὺ εἴτανε κλειστά· γιὰ νὰ βγῇ πάλε ὁ ἤχος Φ ὁ χειλόδοντας, ἀντὶς νὰ βγῇ ὁ ἤχος Φ ὁ χειλόχειλος, ἀρκεὶ τὸ κάτω χεῖλι νάγγιξῃ τὰπάνω μαχαιρόδοντα.

θ. Κ' ἔτσι, σὰν εἴπαμε Φ τωχὸς ἀντὶς Π τωχὸς, ἀπὸ κάμαμε· τὸ Π ἔγινε πρῶτα χειλόχειλο ϕ , τὸ χειλόχειλο κατόπι χειλόδοντο Φ , δηλαδὴ ἀλλάξανε τὰ κινήματα λιγάκι.

138. Τί θὰ πῇ γλωσσολογία καὶ τί θὰ πῇ ἐπιστήμη.

α. Τὸ μόνο λοιπὸν ποὺ μπορεῖ, ποὺ πρέπει μάλιστα νὰ ρωτοῦμε, εἶναι τὸ γιατί τοῦ κάθε φαινομένου, τῆς κάθε ἀλλαγῆς, λ. χ. γιατί καὶ γιὰ ποῖο λόγο τὸ ΣΧίῶ ἔγινε σΚίῶ, τὸ Κτένι, Χτένι, ὁ Π τωχὸς, Φ τωχὸς.

β. Κάποτες ξαίρουμε τὸ γιατί, κάποτες δὲν τὸ ξαίρουμε, πάντα ὅμως ξαίρουμε πῶς ὑπάρχει, ἀπὸ τὸ γυρέβουμε.

γ. Ἐφκολώτερα βρίσκουμε τοὺς λόγους στὶς νεώτερες

τὶς λαλιές παρὰ στὶς παλιές, στὴ νεοελληνική μας ἄξαφνα παρὰ στὴν ἀρχαία — ἢ σωστότερα σ' ὅλες μας τὶς ἀρχαίες (κ. π. ἀ. τὸν *Πρόλογο* τοῦ α' τόμου), ἐπειδὴ τὰ σημερινὰ μας ντοκουμέντα εἶναι περσότερα κ' ἢ ἐπὶ στήμῃ πὺρ κερδεμένη.

δ. Μὰ νὰ βρεθῇ, νὰ μὴ βρεθῇ ὁ λόγος, ἀδιάφορο. Νὰ ξαίρουμε γιατί ὁ Π τωχὸς ἔγινε Φ τωχὸς ἢ νὰ μὴν τὸ ξαίρουμε, δὲν ἔχει νὰ κάμῃ. Φ τωχὸς λέμε καὶ εἶναι τὸ μόνο ποὺ μπαίνει στοὺς λογαριασμοὺς τοῦ γλωσσολόγου.

ε. Ἐνα πρέπει νὰ τονίσουμε μονάχα, πῶς ὁ Π τωχὸς, λ. χ., μπόρεσε κ' ἔγινε Φ τωχὸς· ἂν μπόρεσε, θὰ πῇ πῶς εἶχε τὸ λόγο του· ποτές ὅμως δὲ θὰ μπορούσε νὰ γίνῃ β τωχὸς, ἂν καὶ ἡ διαφορὰ ἀναμεταξί Φ καὶ β μᾶς φαίνεται ἰσοτιμία.

ζ. Ὁ Π τωχὸς μπορούσε ἀκόμη ρωμαίικα νὰ γίνῃ — κ' ἔγινε τόντις σὲ μερικὲς ντοπιολαλιές ἢ χωριολαλιές — Φ τωχὸς· μὰ Φ τωχὸς, ρωμαίικα, δὲν μπορούσε νὰ γίνῃ, ἐνὼ μπορεῖ γαλλικά, καὶ τόντις γίνεται κάθε φορὰ ὅπου ἓνας Γάλλος θέλει νὰ τὸ προφέρῃ, καὶ τὸ κάνει Φ τωχὸς.

η. Σημαίνει ἀπὸ πῶς ὁ τι γίνεται σὲ μιὰ λαλιά δὲ γίνεται στὴν ἄλληνε· διαφορετικὰ θὰ συναλλάξουμε τοὺς ἤχους ἀπὸ λαλιά σὲ λαλιά, ἐδῶ μ' ἓναν τρόπο, ἐκεῖ μὲ ἄλλους.

θ. Σημαίνει ὅμως καὶ κάτι παραπάνω, δηλαδὴ πῶς στὴν ἴδια τὴ λαλιά, ἓνας ἤχος δὲν ἀλλάζει μὲ τὸν ἄλλονε ὅπως λάχῃ, πῶς ὑπάρχουνε μάλιστα ἤχοι ποὺ μὲ ἄλλους δὲ συναλλάσσονται καὶ δὲν μπορούνε νὰ συναλλαχτοῦνε ποτές τους, εἴτε γιατί στὸ γλωσσόσπιτό μας, τὸ μέρος ὅπου γεννιέται ὁ καθένας τους βρίσκεται ἀπὸ τὸ ἄλλο μακριὰ, εἴτε γιατί, καὶ κοντὰ νὰ εἴτανε, ὑπάρχουνε ἤχοι ποὺ εἶναι ἀταίριαστοι.

ι. Τὴν ἀταιριαξιά τους ἢ τὴν ταιριαξιά τους σπουδά-
ζουμε — κι ἀπὸ τὴ σπουδὴ μας ἀφτὴ βγαίνει νόμος
γλωσσολογικός. Ἡ σπουδὴ καὶ ὁ νόμος ἀποτελοῦνε τὴ
γλωσσολογία.

139. "Ενας νόμος γενικὸς κ' ένας νόμος ἰδιαίτερος.

α. Γιατί στὸ ζεβγάρωμα ΠΤ τὸ Π ἔγινε Φ, δὲν τὸ κατέ-
χουμε διόλου. Ἡ ἀλλαγὴ δὲν μπορεῖ ν' ἀχῇ τὴν πηγὴ τῆς
στὴν οὐσία τοῦ ἀρχαίου τοῦ Π, ποὺ εἴτανε ἡχος « φιλὸς »,
δηλαδὴ ἀδύσντος, χωρὶς δασύτητα καμιά ποὺ νὰ τονε φέρη
στὰ κατατόπια τοῦ Φ, ὅπως ἀκολούθησε ἀφτὸ γιὰ τὸ Φ,
ποὺ εἴτανε Π δασυμένο, π'.

β. "Όταν ὅμως κανεὶς δὲ βρίσκει γιὰ ἓνα ἰδιαίτερο φαινό-
μενο ἰδιαίτερο νόμο, πρέπει ἀμέσως νὰ κοιτάξῃ ἂν τὸ
φαινόμενο τὸ ἰδιαίτερο δὲν ἀκούει νόμο γενικὸ.

γ. Γιὰ νὰ τὸ καταλάβῃ, πρώτη ἀνάγκη νὰ περιγράψῃ τὸ
φαινόμενο ποὺ τονε δυσκολέβει. "Ετσι μαθαίνει ποιά εἶναι
τὰ οὐσιώδη γνωρίσματά του · τότε μπορεῖ καὶ συγκρίνει
μὲ ἄλλα φαινόμενα καὶ τότε ἀποφασίζει ἂν τοῦ εἶναι ἢ
ὄχι συγγενικά.

δ. Σὰν περιγράφουμε τοὺς ἡχούς ποὺ μᾶς παρουσιάζουνε
τὰ δυὸ ζεβγαρώματα ΠΤ καὶ ΦΤ, βλέπουμε πὼς στὸ πρῶτο
ἔχουμε δυὸ ξαφνικούς μὲ τὴν ἀράδα, στὸ δέφετερο ἓναν
ξακολουθητικὸ πλάϊ πλάϊ μ' ἓναν ξαφνικὸ. Ἀχορδόηχοι
κ' οἱ τέσσερις ἡχοι ΠΤ καὶ ΦΤ.

ε. Παρατηροῦμε τὰ ἴδια στὸ ζεβγάρωμα ΚΤ ποὺ γίνεται
ΧΤ · τὸ ΧΤίξω λοιπὸν ἀπὸ τὸ ΚΤίξω, καθὼς ὁ ΦΤωχὸς
ἀπὸ τὸ ΠΤωχὸς.

ζ. Φαρδαίνοντας τὸν κύκλο μας καὶ βλέποντας ἀκόμη
πιὸ πέρα, θὰ θυμηθοῦμε τὰ ζεβγαρώματα ΣΘ ΣΧ ΦΘ ΧΘ
ποὺ καὶ τοῦτα θὰ γίνουνε ΣΤ — ἄΣΤερῆς — ΣΚ — ΣΚίξω
— ΦΤ — ΦΤάνω — ΧΤ — ὅΧΤος (ὅχθος), κτλ. κτλ.

η. Νὰ τώρα ποὺ μοναχὸς του βγαίνει ὁ νόμος. Ἡ

Νεοελληνικὴ θέλει πάντα ἓναν ἀχορδόηχο ξακολουθητικὸ
μ' ἓναν κατοπινὸ τοῦ ξαφνικὸ ἀχορδόηχο. Δὲ θέλει πλάϊ
μήτε δυὸ ἀχορδόηχους ξαφνικούς — ΠΤ ἢ ΚΤ — μήτε δυὸ
ἀχορδόηχους ξακολουθητικούς — ΣΧ ἢ ΣΘ, κτλ.

θ. Ὁ νόμος ἀφτὸς μᾶς δείχνει σωστὴ ἀρμονία καὶ
νόστιμο μέτρο, ἀφοῦ ἀποφέβγει στοὺς ἀχορδόηχους δυὸ
συνεχικούς ξαφνικὸς ὅσο καὶ δυὸ συνεχικούς ξακολου-
θητικούς.

ι. Καὶ ποιὸς ὁ λόγος; Ὁ λόγος εἶναι ποὺ ὁ ἀχορδόηχος,
μάλιστα ὁ ξαφνικός, μαζώνει ἀέρα λιγώτερο ἀπὸ τοὺς
χορδόηχους, κ' ἔτσι δυὸ ξαφνικοὶ συνεχικοὶ ἀχορδόηχοι
σὰ νὰ μᾶς κόφτουνε τὴν ἀνάσα.

κ. Τὸ ἐναντίο, μὲ δυὸ συνεχικούς ξακολουθητικούς ἀχορ-
δόηχους, σὰ νὰ εἶναι τὸ ρέμα περρίσσιο ἢ τουλάχιστο
ἀπανωτὸ. Θὰ διοῦμε παρακάτω (κ. ἀ. 140, γ — ζ) πὼς
μᾶς δίνει καὶ κόπο. Βάζουμε τοιοῦτ' ἑνὰ μισὰ μισὰ ἓναν
ξαφνικὸ μ' ἓναν ξακολουθητικὸ.

λ. Ἡ ἀπόδειξη πὼς θὰ γυρέθουμε κάποια τέτοιου εἴδους
στοὺς ἡχούς μας ἰσορροπία, εἶναι ποὺ καὶ τάντιθετο ζεβγά-
ρωμα, δηλαδὴ ἀχορδόηχο ξακολουθητικὸ μὲ ξακολου-
θητικὸ ἀχορδόηχο, θ' ἀκούσῃ τὸν ἴδιο κανόνα. Τὸ — ἐΦΣω —
θὰ γίνῃ — ἐΠΣω (κ. π. ἀ., ἀρ. 83, β), τὸ κάθησε, καῖΘσε,
καῖΤσε, τὸ ΧΣ θὰ γίνῃ ΚΣ κι ὁ μπαΧΣὲς μπαΚΣὲς (κ. Ρόδα
καὶ Μῆλα, τ. Ε', 2, σελ. 99 · π. ἀ. τὸν πρόλογό μας.).

μ. Μοιάζει σὰν παραστράτημα στὸ νόμο μας τὸ ζεβγά-
ρωμα ΣΦ, ποὺ στὴν κοινὴ ΣΠ δὲ γίνεται (κ. π. ἀ., ἀρ.
82, ε · 83, η). Νὰ μὴν ξεχνοῦμε πὼς χειλόχειλο τὸ Φ
ἐκείνο (κ. ἱ. μ.) · λοιπὸν ὁ ἡχος, πιὸ ξαστενισμένος ἀπὸ
τοὺς ἄλλους ξακολουθητικούς ἀχορδόηχους, μαζώνει
δηλαδὴ λιγώτερο ἀέρα, μοιάζει περσότερο μὲ ξαφνικόνε.

ν. Τὸ ζεβγάρωμα ΦΣ στὸ ἄΦΣε καὶ κάτι παρόμοια, τὸ
ξηγήσαμε πιὸ ἀπάνω (κ. ἀρ. 83, λ).

140. 'Ο αέρας κ' ἡ λαλιά μας. α. Τὰ προηγούμενα (κ. ἀρ. 139, ζ, η) μᾶς διδάσκουνε τολοιπὸν πὼς σήμερις ὁ Ρωμιὸς, σὰν τὸ φρόνιμο τὸνπραματεφτή, βαστᾶ στὸ χέρι του μιὰ ζυγαριὰ, βάζοντας στὸν ἓνα δίσκο ἓναν ξακολουθητικὸ ἀχορδόηχο, στὸν ἄλλο ἓναν ἀχορδόηχο ξαφνικὸ — ΦΤωρὸς ἀντὶς ΠΤωρὸς, ΣΚίζω ἀντὶς ΣΧίζω, κτλ. — γιὰ νὰ μὴν ἔχη μήτε λιγοστὸ μήτε περίσσιο αέρα.

β. Μὰ τότες, ἂν εἶναι τὰ πράματα ἔτσι, πὼς κι ἀπὸ ποῦ, ἅμα ἔχουμε ἀντάμα δυὸ χορδόηχους ξακολουθητικούς, νὰ μὴν κάμουμε τὸν ἴδιο λογαριασμὸ.

γ. Πὼς νὰ συνηθίζουμε κάθε τόσο τὰ ζεβγαρώματα ΒΓ — ἀΒΓῆ — ΓΔ — ΓΔέρω — κι ἄλλα πολλὰ; Πὼς νὰ μὴν τὰ μετατρέψουμε σὲ ΠΓ, ΨΔ, κτλ., πού θὰ εἴτανε ἀντίστοιχα στὰ ζεβγαρώματα — ἐΠΣω, κ᾿ΤΣε, μπαΚΣές (κ. π. ἀ., ἀρ. 139, ι), πού θὰ μᾶς δίνανε δηλαδὴ ξαφνικὸ χορδόηχο μὲ χορδόηχο ξακολουθητικὸ, καθὼς μᾶς δίνουνε τᾶλλα ξαφνικὸ ἀχορδόηχο μὲ ἀχορδόηχο ξακολουθητικὸ.

δ. Ἀφοῦ βάζουμε δίπλα δίπλα δυὸ χορδόηχους ξακολουθητικούς, πὼς νὰ μὴ μᾶς πνίγη ὁ πολὺς αέρας, πού στοὺς χορδόηχους, μάλιστα τοὺς ξακολουθητικούς, εἶναι τόσο πλούσιος;

ε. Δὲν πρέπει νὰ παραξενέβεται κανένας. Βέβαια πὼς τὸ πλεμόνι μας, τὸ περίφημο τὸ φουσούνη ὅπως λέγεται (κ. π. ἀ., ἀρ. 18, α-β), βγάζει πιὸ μετρημένα τὸν αέρα μὲ τοὺς ξακολουθητικούς ἀχορδόηχους παρὰ μὲ τοὺς χορδόηχους τοὺς ξακολουθητικούς. Τὸ πρᾶμα παρατηρήθηκε μὲ τὴ μηχανὴ τοῦ Ρουσσζλό. Τί λογῆς αέρας εἶναι ὅμως ὁ αέρας τοῦ ξακολουθητικοῦ ἀχορδόηχου;

ζ. Εἶναι μπόλικος ἂν τονε συγκρίνης μὲ τὸν αέρα ἐνὸς ξαφνικοῦ ἀχορδόηχου, λ. χ. τοῦ Π. Ἄν τονε συγκρίνης ὅμως μὲ τὸν αέρα τοῦ ξακολουθητικοῦ χορδόηχου Β, θὰ

τὸν πῆς πὼς εἶναι κοπιαστικός. Καὶ τόντις δοκίμασε νὰ προφέρῃς ὅσο πιὸ πολλὴ ὥρα μπορεῖς τὸν ἤχο Φ καὶ τὸν ἤχο Β. Μὲ τὸν ἤχο Β πάει πρίμα ἡ δουλειὰ · μὲ τὸν ἤχο Φ, γλῆγορα θὰ σταματήσης.

η. Λοιπὸν ἂν προφέρῃς μὲ τὴ σειρά δυὸ ξακολουθητικούς ἀχορδόηχους, θὰ κοπιάσης δυὸ φορές ἀντὶς μιὰ στὰ ξεβγαρώματα ΣΘ, ΧΘ, κτλ. Ὁ ξαφνικὸς ἀχορδόηχος Τ, πού ἀκούγεται στὸ ΣΤ, στὸ ΧΤ, κτλ., σοῦ κόφτει τουλάχιστο, σοῦ σηκώνει τὸν κόπο.

θ. Μὲ τοὺς ξακολουθητικούς χορδόηχους κόπο δὲ νιώθεις κανένα. Παίρνει φόρα τὸ φουσούνη καὶ λέμε μιὰ μορφιά δυὸ ξακολουθητικούς χορδόηχους ξεΒΓαρωμένους, ὅποιοι κι ἂν εἶναι. Ἀέρα θέλει, θέλει ὀρίζοντα ἡ λαλιά καὶ ὁ νοὺς τοῦ Ρωμιοῦ.

ι. Δὲν πιστέβω, ἡ παρατήρησή μου ἀφτὴ νὰ εἶναι τῆς φαντασίας μου παιδάκι. Ἀξιοσημείωτο πού ἀπὸ τοὺς ξαφνικοὺς ἀχορδόηχους τοὺς ἀρχαίους, ἡ Νεοελληνικὴ κράτησε μονάχα τοὺς μισοὺς, ἀπὸ τοὺς ἕξ ΠΤΚ, ΦΘΧ, κατέθηκε στοὺς τρεῖς ΠΤΚ, τοὺς τρεῖς ἄλλους τοὺς ἔκαμε ξακολουθητικούς, γιὰ περισσότερο αέρα, γιὰτὶ ἔχουνε πάντα περισσότερο ἀπὸ τοὺς ξαφνικοὺς.

1. Ἀξιοσημείωτο πού ἡ Νεοελληνικὴ, καθὼς εἶδαμε, ὡς καὶ τοὺς λίγους τῆς ξαφνικοὺς ἀχορδόηχους, τοὺς ἔκαμε ξακολουθητικούς στὰ ζεβγαρώματα ΠΤ, ΚΤ, δηλαδὴ ΦΤ, ΧΤ, πάντα γιὰ ν᾿ἀχη αέρα περισσότερο.

2. Ἀξιοσημείωτο πού πόλινε τοὺς χορδόηχους, ἀφοῦ καὶ τοὺς τρεῖς τῆς ἀχορδόηχους ξαφνικοὺς ΠΤΚ, τοὺς χορδόηχεψε μὲ προτερινὰ ΜΝ, πρᾶμα πού στὴν ἀρχαιότητα γινόντανε ἀριὰ καὶ πού, λ. χ. στὸ ἈμΒρακιώται ἀντὶς ἈμΠρακιώται (κ. G. Meyer³, § 197, 3 b). Μὲ τοὺς χορδόηχους πάντα περισσότερο ὁ αέρας.

3. Ἀξιοσημείωτο πού ξεφορτώθηκε τοὺς ἀρχαίους

ξαφνικούς χορδόηχους Β Δ Γ, νὰ τοὺς κάμη ξακολου-
θητικούς β δ γ, ὅπου ἀκόμη περσότερος ὁ ἀέρας.

4. Ἀξιοσημείωτο πὺ ζεθγαρώματα ΒΔ, ΓΔ σὰν τὴν
ἀρχαία δὲν ξαίρει, παρὰ μονάχα τὰ ζεθγαρώματα βδ,
γδ, κτλ., ὅπου φυσικὰ περσότερος ὁ ἀέρας.

5. Ἀξιοσημείωτο πὺ πολλὶ ἀπ' ὅλα τάλλα, πὺ ἡ Νεοελ-
ληνική, τὸ τελικὸ τὸ Μ, τὸ Ν τὸ τελικὸ ἀδιώξε ἀπὸ παντοῦ,
ἔδωσε δρόμο καὶ στὰ τελικὰ Ρ, Ξ, Ψ τὰρχαία, κρατώντας
μονάχα τὸ τελικὸ τὸ Σ, γιὰ νὰ βγαίνει ἀνεμπόδιστα ὁ
ἀέρας μὲ τοὺς ἤχους α ο ε σ ι. Νὰ λοιπὸν ἀγάπη τοῦ
ἀέρα μιὰ φορὰ.

141. Λαλιὰ, ψυχὴ καὶ ὕλη. α. Δὲν ἀποσώσαμε τὴν
κούβεντα μας γιὰ τίς γλώσσες τίς χαλασμένες (κ. π. α.,
ἀρ. 137, α-δ). Ἐκεῖνοι πὺ μιλοῦνε γιὰ τέτοιο χάλασμα,
τὸ κάτω κάτω, γιὰτὶ ἐκεῖ πέφτει ὁ λόγος, δὲ μάθανε νὰ
ξεχωρίζουνε τὴν ψυχὴ καὶ τὸ κορμὶ, τὸ πνέμα καὶ τὴν
ὕλη.

β. Νομίζουνε καὶ προκηρύχουνε δηλαδὴ πὺς ὁ τύπος
πατήρ, ἄξαφνα, ἡ ὁ τύπος ἡμέραι εἶναι πὺς ἐβγενικοὶ ἀπὸ
τοὺς τύπους πατέρας ἡ μέρες. Μ' ἄλλα λόγια, νομίζουνε
καὶ προκηρύχουνε πὺς ἡ ἐβγένεια ἔρχεται ἀπὸ τὸ ὕλικὸ,
ἔρχεται ἀπὸ τὸν τύπο πὺς θὰ μεταχειριστοῦμε, ὅχι ἀπὸ
τὴν ψυχὴ, ὅχι ἀπὸ τὴν καρδιά, ὅχι ἀπὸ τὸ νοῦ (κ. Τὸ
Ταξίδι μου², σ. 109).

γ. Νὰ συλλογιστοῦμε μάλιστα πὺς οἱ περίφημες ἀφτὲς
οἱ ἐβγένειες εἶναι ψέφτικες, πὺς ὁ πατήρ πατήρ δὲν εἶναι,
παρὰ ἓνας πρόστυχος πατήρ, πὺς ἡ κατάληξη -εσ τοῦ
νεοελληνικοῦ μέρεσ εἶναι ἡ ἀρχαία ἡ κατάληξη τοῦ
ἐλληνικοῦ μητέρ-ΕΣ, κτλ., πὺς ἡ κατάληξη -ΑΣ τοῦ
πατέρΑΣ εἶναι ἡ ἀρχαία ἡ κατάληξη τοῦ ἐλληνικοῦ
νεαρίΑΣ, ἐνὼ μήτε -ιρ κατάληξη μήτε κατάληξη -αι-
δηλαδὴ Ε- οὔτε στῶναιροὺς δὲν εἶδανε ποτέσ τοὺς οἱ

ἀρχαῖοι, ὥστε οἱ κατάληξες -ΙΡ τοῦ ἐνικοῦ ἀρσενικοῦ ἡ
-ε τοῦ θηλυκοῦ πληθυντικοῦ δὲν ἀνήκουνε σὲ καμιὰ ἐποχὴ
τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

δ. Λοιπὸν ὅταν τὰ συλλογιστῇ κανεῖς ἀφτὰ, ἡσυχα,
ὅταν κανεῖς συλλογιστῇ ἄπειρα τέτοια, ὅταν πιάση καὶ
μελετήση ὅλη τὴν καθαρέβουσα, τότεσ θάπορήση πὺς
βάσταξε τόσα χρόνια μιὰ ψεφτιά, πὺς στάθηκε δυνατὸ,
μερικοὶ ἀθρῶποι τόσα καὶ τόσα χρόνια νάπατηθήκανε,
τόσα καὶ τόσα χρόνια νάπατήσανε ἀλάκερο ἓνα ἔθνος,
τὴν Ἑλλάδα.

142. Γλώσσα, λάθια καὶ κανόνας. α. Θὰ μᾶς ἀντιτά-
ξουνε σίγουρο μερικοὶ πὺς ἀφοῦ γιὰ μᾶς χαλασμένη
γλώσσα δὲν ὑπάρχει, μὲ τί δικαίωμα φωνάζουμε πὺς ὁ
τάδε τύπος εἶναι λαθασμένος; Μὲ τί θάρρος ἐρχοῦμαστε
καὶ ζητοῦμε γραμματικὴ, δηλαδὴ κανόνα, καὶ ὁ κανόνας
προϋποθέτει ἀκανόνιστα πὺς θέλουνε διόρθωμα, πὺς το-
λοιπὸν εἶναι λάθια;

β. Τέτοια ἡ ἀντίληψη τοῦ καθαρεβουσιάνου. Ἐμεῖς
ἀπ' ἀφτὰ δὲν εἶπαμε τίποτα. Ἐμεῖς διαλέξαμε. Ἀναμεταξὶ
τοῦ τύπου φοβᾶστε καὶ τοῦ τύπου φοβοῦστε, προτιμήσαμε
τὸν πρῶτο γιὰ λόγους ἱστορικοὺς καὶ πραχτικοὺς. Ποτέσ
μᾶς δὲν κατηγορήσαμε τὸν τύπο φοβοῦστε, ποτέσ μᾶς δὲν
τὸν περάσαμε γιὰ χαλασμένο.

γ. Χαλασμένες οἱ ζωντανὲς γλώσσες δὲν εἶναι. Χαλασ-
μένη ὀνομάσαμε τὴν καθαρέβουσα καὶ μὲ δίκιο, ἐπειδὴ
μιὰ γλώσσα, πλαστὴ σὰν τοῦ λόγου της, ἀπὸ γεννησιμιό
της εἶναι χαλασμένη. Ἀλλάζει, δὲ χαλᾶ μιὰ γλώσσα
φυσικὴ. Ἄν προσπαθοῦμε νὰ κάμουμε γραμματικὴ, νὰ
καθιερώσουμε κανόνα, εἶναι ἴδια ἴδια γιὰτὶ θέλουμε κανό-
νες ζωντανούς.

§ 6. Ο ΑΕΡΑΣ ΚΑΙ ΤΟ ΚΛΕΙΣΟΠΕΡΑΣΜΑ

Α

ΞΑΚΟΛΟΥΘΗΤΙΚΟΣ ΑΧΟΡΔΟΧΟΡΔΟΗΧΟΣ

143. 'Ο *τρεμόηχος* P. α. 'Ο *ήχος* P είναι *ήχος* που θέλει να καταλογηθῇ σὲ παράγραφο ξεχωριστό, γιατί ἔχει γνωρίσματα δικά του, που τὰ ἔχει μόνος ἀφτὸς.

β. Οἱ ἄλλοι μας *ήχοι* μορφωνόντανε ὡς τώρα εἴτε μὲ σφάλουγμα — σωστότερα μ' ἓνα πρωτοστούμπωμα, ὅπως οἱ *ξαφνικοί* μας — εἴτε μὲ πέρασμα, δηλαδή μὲ μόρφωση στενάδας στὸ γλωσσόσπιτο κάπου — ὅπως οἱ *ξακολουθητικοί*.

γ. 'Ο *ήχος* P πάλι, που λογαριάζεται κι ἀφτὸς μέσα στοὺς *ξακολουθητικούς*, μορφώνεται συνάμα — ἐγὼ τουλάχιστο ἔτσι κατάλαβα — καὶ μὲ σφάλουγμα καὶ μὲ στενέπασμα.

δ. Ἐχει κι ἄλλο ἓνα γενικό του γνώρισμα, καὶ εἶναι πὺ ἐνὼ οἱ προηγούμενοι γίνονται μ' ἓνα κίνημα καὶ σώνει, ἀφτὸς θέλει τὸ λιγώτερο δυὸ κινήματα. Α. χ., ὁ *ήχος* T θὰ βγῇ μ' ἓνα χτύπημα τῆς γλώσσας στὸ γλωσσόσπιτο, ἅμα δηλαδὴς ἔκοψε τὸν ἀέρα κ' ἔπειτα τοῦ ἔδωσε δρόμο (κ. π. ἀ., ἀρ. 42, 43 κι ἀκ.).

ε. Γιὰ νὰ βγῇ ὁμῶς ὁ *ήχος* P, χρειάζονται ἀπανωτὰ χτυπήματα, καὶ τὰ χτυπήματα πὺ λέμε δὲ μοιάζονε διόλου μὲ ὅσα εἶδαμε ὡς ἐδῶ.

ζ. Εἶναι κάμποσο δύσκολα τὰ φυσιολογικά τοῦ P κι

ὁ *ήχος* ἀξιοσπουδάστος. Λοιπὸν πρέπει νὰ ξετάσουμε τὰ καθέκαστά του μὲ προσοχή.

144. 'Ο *τόπος* κι ὁ *τρόπος*. α. Δὲ φτάνει νὰ ξαίρουμε σὲ τί μέρος τοῦ γλωσσόσπιτου, σὲ τί θέση γεννιέται ὁ *ήχος* · πρέπει νὰ μάθουμε ἀκόμη μὲ τί τρόπο γεννιέται.

β. Α. χ., ἂν τὰ τοποθετήσουμε ὅλα στὸ γλωσσόσπιτο κατὰ πῶς τὰχουμε τοποθετημένα γιὰ νὰ βγῇ γουλόκλειστο T (κ. π. ἀ., ἀρ. 42, ζ), μπορούμε νὰ βγάλουμε καὶ τὸν *ήχο* P, μὰ, γιὰ νὰ μορφωθῇ P κι ὄχι T, χρειάζεται κάποιο κίνημα ιδιαίτερο, χρειάζεται δηλαδή ἄλλος τρόπος.

γ. Εἶναι ἀδιάφορο πὺ γιὰ τὸ συνηθισμένο μας τὸ P, καθὼς θὰ τὸ διοῦμε ἀμέσως, ἢ ἄκρη τῆς γλώσσας θὰ πᾶν πὺ κάτω στὰ γούλια, πρὸς τὰ δόντια, καὶ πὺ ἀπάνω, πρὸς τὸν οὐρανίσκο, γιὰ τὸ T. 'Οπου μορφώνουμε γουλόκλειστο T, πάντα κατορθώνουμε νὰ μορφώσουμε καὶ P.

145. 'Η θέση ὅπου μορφώνεται τὸ P. α. Θέλω πρῶτα νὰ ξετάσουμε σὲ τί θέση μορφώνεται τὸ κοινὸ μας τὸ P, πὺ θὰ τὸνομάσουμε *γουλότρεμο*, σὰν καταλάβουμε τὰ κινήματά του, κι ἀφτὰ θὰ τὰ περιγράψουμε στὸν ἀκόλουθο τὸν ἀριθμὸ.

β. Λοιπὸν ἂς ἀνεβάσουμε τὰ γλωσσόπλεθρα, δεξιὰ κι ἀριστερά, ὡς τὰ προματόδοντα, νὰ τὰ στουμπώσουμε, μήπως καὶ περάση πλαγιόδρομα ὁ ἀέρας.

γ. Τὴν ἄκρη τῆς γλώσσας ὁμῶς ἂς τὴν ἀφήσουμε λέφτερη, μὲ τρόπο πὺ νὰ βρίσκεται στὰπάνω τὰ γούλια μπροστὰ, μὰ νὰ μὴν εἶναι πάντα κολλημένη στὰ γούλια, γιὰ νὰ μπορῇ νὰ παίξει, δηλαδή νὰ πηγαينوέρχεται, νὰ κολνᾷ καὶ νὰ ξεκολνᾷ.

146. Τὰ κινήματα τοῦ P. α. Τὸ παίξιμο ἀφτὸ, ἢ τὸ πηγαينوέρχωμα, τὸ κόλλημα καὶ τὸ ξεκόλλημα εἶναι τὸ καθαρὸ γνώρισμα τοῦ P, κ' ἰδοὺ πῶς γίνονται τὰ κινήματά του.

β. Ἡ ἄκρη τῆς γλώσσας μιὰ κολνᾶ στὰπάνω γούλια, μιὰ ξεκολνᾶ, μιὰ χαμηλώνεται καὶ μιὰ ὑψώνεται. Κάθε κίνημα δὲ βαστᾶ μισὸ δεφτερόλεφτο.

γ. Ὅσο παίζει ὁμως μὲ τέτοιο τρόπο τὸ ἀκρόγλωσσο, τὸ ρέμα τοῦ ἀέρα βγαίνει ὀλοένα, καὶ σὰ χόρδα βιολιοῦ ἐβαίστητη, πού τὴν ἀγγίζεις, ἡ ἄκρη τῆς γλώσσας ἀρχίζει καὶ τρέμει.

δ. Γιὰ τοῦτο λέγεται τρεμόηχος ὁ ἦχος P.

147. Διάφοροι γουλοτρεμόηχοι. α. Τὸ P τὸνομάσαμε γουλότρεμο, γιατί τὸ τρεμοχτύπημα γίνεται στὰ γούλια.

β. Τὰ γούλια πάλε σοῦ παρουσιάζουνε μιὰ στρογγύλα πού πιάνει κάμποσο τόπο ἀπὸ τὰπάνω δοντοστέφανο ἴσια μὲ τὸν οὐρανίσκο.

γ. Τὸ P λοιπὸν μπορεῖ νὰ μορφωθῇ σὲ ὅλο τὸ διάστημα τοῦτο, ἢ πιὸ ἀπάνω ἢ πιὸ κάτω στὰ γούλια, κ' ἔτσι κερδίζουμε μπροστινὸ, μεσιανὸ καὶ κατιανὸ ρ.

δ. Μεταξὶ κατιανὸ καὶ μεσιανὸ ἢ μεσιανὸ καὶ μπροστινὸ, ἐννοεῖται πὼς ὑπάρχουνε ἄπειρες μικροῦτσικες χωροῦλες ὅπου μπορεῖ νὰ μορφωθῇ τὸ P.

ε. Ἀδύνατο νὰ προσδιορίσουμε ποιὸ ἀπὸ τὰ τρία ἢ τὰναμεταξινὰ τὰ P εἶναι καὶ τὸ κοινὸ μας. Ἡ θέση ἀλλάζει μὲ τὸ ἄτομο, δηλαδὴ μὲ τὴν ἀρχιτεχτονικὴ κάθε γλωσσόσπιτου, ἂν καὶ τὸ κίνημα πάντα μνήσκει τὸ ἴδιο.

148. Ξακολουθητικὸς ἀχορδοχορδόηχος. α. Πὼς εἶναι ξακολουθητικὸς ἦχος τὸ P, μόλις ἀνάγκη νὰ τὸ σημειώσουμε, ἀφοῦ ξακολουθητικὰ, δηλαδὴ ἀκατάπαφτα, κάνουμε τὰ χρειαζόμενα τὰ κινήματα, σὰ βγάζουμε ὅλο τὸν ἦχο μαζί, λέμε *μαζί*, γιατί ὁ ἦχος ἀφτὸς δὲν εἶναι μονόχυτος παρὰ φτειασμένος, πού νὰ πῆς, ἀπὸ διάφορα διάφορα κομματάκια (κ. καὶ π. κ., η).

β. Τὸ ζήτημα τώρα εἶναι νὰ μάθουμε ἂν παίζουνε ἢ ὄχι τὰ φωνοχόρδια μας, ὅσο βγαίνει τὸ P.

γ. Τὰ φωνοχόρδια μας πότες παίζουνε, πότες δὲν παίζουνε. Παίζουνε ὅταν ἡ ἄκρη τῆς γλώσσας πάει νὰ ξεκολλήσῃ ἀπὸ τὰ γούλια καὶ τρέμει. Δὲν παίζουνε τὸν καιρὸ πού μνήσκει κολλημένη.

δ. Λοιπὸν εἶναι ἀχορδόηχο τὸ P στὸ κόλλημα, χορδόηχο στὸ ξεκόλλημα. Παρατηρήθηκε τὸ πρᾶμα μὲ τρόπο πού μοιάζει βέβαιον, τουλάχιστο γιὰ τὸ γουλότρεμο τὸ P.

ε. Μιὰ μηχανή, πού γερμανικὰ τὴν ἔχουνε βαφτισμένη *φωταφτόγραφο*, δείχνει τὴν προφορά τοῦ γουλότρεμου ἢ καθὼς τὸ λένε καὶ κάτω τοῦ γλωσσόηχου P, μὲ μιὰ γραμμὴ τραβηγμένη ἀπάνω σ' ἓνα κύλινδρο πού τὸ γυρνοῦνε ὅσο λαλεῖς.

ζ. Ἡ γραμμὴ λοιπὸν ἀφτὴ τρέμει κάθε φορὰ ὅπου τρέμουνε τὰ φωνοχόρδια · ἴσια προχωρεῖ μπροστὰ της. Ἄμα δὲν τρέμουνε. Κ' ἐνὼ τρέμει στὸ ξεκόλλημα τοῦ P, στὸ κόλλημα εἶναι ἴσια.

η. Ὅσο ἀχορδόηχο κι ἂν εἶναι τὸ κόλλημα, χρωστοῦμε ὥστόσο νὰ σημειώσουμε πὼς τὸ κόλλημα ποτές του δὲ γίνεται καθαφτὸ σφάλιγμα ἢ στούμπωμα, καθὼς γίνεται μὲ τοὺς ξαφνικοὺς. Τουλάχιστο ἔτσι δὲν τὰκούω. Μὲ δυὸ λόγια εἶναι ἀχορδοχορδόηχος ὁ ἦχος P ὁ γουλότρεμος, δὲν εἶναι ξαφνικοξακολουθητικὸς.

149. Στὴν ἀρχὴ ἀχορδόηχος, χορδόηχος στὸ τέλος ἢ καὶ τὸ ἐνάντιον. α. Ἐνας γλωσσολόγος εἶπε πὼς κάποτε, λ. γ. στάγγλικὰ, ὁ ἦχος P, δηλαδὴς ἓνα εἶδος γουλότρεμο P πού θὰ τὰκούσουμε παρακάτω, εἴτε στὸ κόλλημα εἴτε στὸ ξεκόλλημα, εἶναι ἀχορδόηχο σὰν ἀρχίζει, χορδόηχο σὰν τελειώνει, κάθε φορὰ ὅπου τὸ βγάζουμε κατόπι ἀπὸ τοὺς ἦχους T ἢ Π, καὶ προτοῦ βγάλουμε κανέναν ἀπὸ τοὺς ἦχους α ο ε σ ι.

β. Ἐννοεῖ ὁ γλωσσολόγος μας πὼς ἡ γειτονιὰ τοῦ ἀχορδόηχου T ἢ Π ἀχορδοηχέβει πρῶτα καὶ τὸ P · ἔπειτα,

μιά και βρίσκεται κοντά κοντά στους χορδόηχους αοεσι, αρχίζει το Ρ και χορδοηχώνει.

γ. Νόστιμα τὸ εἶπε ὁ γλωσσολόγος, μὰ δὲν τὸ διατύπωσε σωστά. Ὁ τι θάρρεψε πὼς γίνεται μὲ τὸ Ρ, γίνεται μὲ κάθε ἤχο, εἴτε ξαφνικὸ εἴτε ξακολουθητικὸ, καὶ γίνεται νομίζω σὲ κάθε λαλιᾷ, σίγουρα στὴ δική μας.

δ. Γίνεται πάντα καὶ παντοῦ, χάρη στὸ γνωστὸ μας τὸ νόμο τῆς ἡχοταιριαξιάς (κ. π. ἀ., ἀρ., 37, ζ · 38, α-γ · 39), πού τὰ καθέκαστά του θὰ ξεδιαλυθοῦνε μονάχα σὰν πιάσουμε νὰ μελετήσουμε κάτι γενικὰ ζητήματα τῆς γλωσσολογίας στὸ τέλος τοῦ *Βιβλίου τοῦ Μαθητῆ*.

ε. Μποροῦμε νὰ δηλώσουμε κι ἀπὸ τώρα πὼς ἡχοταιριαξιά δὲν ὑπάρχει μόνο καὶ μόνο ἀπὸ τὸν προτερινὸ τὸν ἤχο στὸν κατοπινὸ — λ. γ. παΝΤοῦ ἀντὶς παΝΤοῦ — ἢ ἀπὸ τὸν κατοπινὸ στὸν προτερινὸ — λ. γ. κόΖΜος ἀντὶς κόΣΜος (κ. π. ἀ., ἀρ. 37, β). Ἡχοταιριαξιά ὑπάρχει καὶ στὸν ἴδιο τὸν ἤχο, μιὰ μὲ τὸν προτερινὸ του, μιὰ μὲ τὸν κατοπινὸ, μισὰ μισὰ!

150. Δυνὸ ἡχοταιριαξιὲς στὸν ἴδιο τὸν ἤχο.

α. Εἶδαμε δηλαδὴ πὼς καὶ γιατί ὁ ἤχος Σ ὁ ἀχορδόηχος ταίριαξε μὲ τὸν κατοπινὸ Μ τὸ χορδόηχο, γιὰ νὰ γίνῃ Ζ, καθὼς στὴ λέξη κόΖΜος (κ. π. ἀ., 149, ε) καὶ σὲ ὅλες τὶς παρόμοιες συνηχίες.

β. Τώρα βλέπουμε καὶ κάτι ἄλλο. Τὸ Ζ τὸ ἴδιο μπορεῖ, ὅταν ἔχει πρῶτα χορδόηχο, κατόπι ἀχορδόηχο, νὰ μείνῃ χορδόηχο στὴν ἀρχή, μὰ λίγο λίγο νὰ καταντήσῃ ἀχορδόηχο στὸ τέλος του.

γ. Τέτοια μᾶς διδάξε ἡ ἀθάνατη παρατήρηση τοῦ μεγάλου τοῦ Ρουσσέλ πού μὲ τὴ μηχανή, στὴ γαλλικὴ συνηχία *rose trémière*, πάει νὰ πῇ *ροΖτριμιέρ*, κατάλαβε πὼς στὴ γειτονιά τοῦ ἀχορδόηχου Τ ἀρχίζει τὸ Ζ νὰ γίνεται ἀχορδόηχο, δηλαδὴ Σ, στὴ δέφετερη τὴ μεριά

του, ἐνὼ στὴν πρώτη βασιτᾶ πάντα του τὴ χορδοηχία του.

δ. Ἔτσι ἀπαράλλαχτα, ἓνας χορδόηχος, ὅταν ἔχει χορδόηχο κατόπι, ἀκόμη καὶ σὰν ἔχει πρῶτα κανένα χορδόηχο, καταντᾷ χορδόηχος στὸ τέλος, ὅπως τυχαίνει καὶ ρωμαϊκά τὰ λέμε τὸ ἀναφερμένο μας πιὸ ἀπάνω (τ. Α', ἀρ. 1, α) *δικός μας*, ἐπειδὴ τὸ Σ τῆς λέξης *δικός*, μὲ τὸ χορδόηχο κατοπινὸ Μ, βέβαια πὼς δὲ γίνεται χορδόηχο Ζ — *δικόΖμας* — μονομιάς.

ε. Ἀπὸ κεῖ βλέπουμε καὶ κάτι λυπητερό, δηλαδὴ πὼς ἓνα ψηφὶ γράφουμε — εἴτε Σ τὸ γράφουμε εἴτε Ζ — μὰ πὼς τὸ ψηφὶ ἀπὸ δὲν ἀνταποκρίνεται στὴν προφορά μας.

ζ. Θᾶπρεπε νὰ τὸ γράφαμε ΣΖ, πού πραγματικὸ διόλου δὲ θὰ εἴτανε, ἢ νὰ χύναμε κανένα ξεχωριστὸ ψηφὶ, μὲ σμιγμένα σζ, πού θὰ μᾶς φαινότανε παράξενο.

η. Γιὰ καθαφτὸ χορδόηχους ἔχουμε νὰ λογαριάσουμε τοὺς χορδόηχους πού μορφώνουμε ἀναμεταξί, δυὸ χορδόηχους στὴν ἴδια λέξη, στὴν ἴδια τὴ συνηχία.

θ. Γιὰ καθαφτὸ ἀχορδόηχους πάλε θὰ λογαριάσουμε τοὺς ἀχορδόηχους πού μορφώνουμε ἀναμεταξί δυὸ ἀχορδόηχους μιὰς λέξης ἢ μιὰς συνηχίας. Ἐκεῖ μοίρασμα δὲ χωρᾶ.

ι. Οἱ ἄλλοι χορδόηχοι κι ἀχορδόηχοι ἄλλο δὲν εἶναι παρὰ μισοὶ μισοί, χορδόηχοι στὴν ἀρχή, ἀχορδόηχοι στὸ τέλος, ἢ στὴν ἀρχὴ ἀχορδόηχοι, στὸ τέλος χορδόηχοι, ὥστε τὸ κάτω κάτω τῆς γραφῆς, δίνουμε στοὺς ὅρους μας χορδόηχος κι ἀχορδόηχος ἓνα νόημα περιορισμένο πού δὲν εἶναι διόλου ἀληθινὸ.

κ. Ἡ ἀλήθεια μᾶς φανερώνει, σὰν τὴν καλομελετήσουμε, ἅπειρους βαθμοὺς ἀπὸ τὸν ἓνα, τὸν ἀπλὸ σκέττο ἤχο στὸν ἄλλον· σμίγουνε ἀνάμεσά τους οἱ ἅπειροι βαθμοὶ μὲ τόσο πολίπλοκη ἀρμονία στὴν ἀνθρώπινη λαλιᾷ, πού ὅρους

δὲν ἔχουμε νὰ τὰ ξακριβολογήσουμε στὴν ἀνθρώπινη τὴν ἐπιστήμη.

λ. Λοιπὸν ὁ ἄξιος γλωσσολόγος, ποὺ ξεσήκωσε τέτοια ἡχοταιριαξιά στὴν προφορὰ τοῦ ἀγγλικοῦ τοῦ Ρ (κ. π. ἀ., ἀρ. 149, α), θὰ ἐννοοῦσε ἀφτὰ ποὺ λέμε, ἀφτὰ ὅμως τὰ παρατηροῦμε σὲ λογῆς λογῆς ἤχους, ἴσως μάλιστα, ὅπως φαίνεται πιθανὸ, σὲ ὅλους.

151. Τὰ φιλοσοφικὰ τοῦ Ρ. α. Ἡ κατάβαθη μελέτη ἐνὸς φτωχοῦ ἀπλοῦ ἤχου ἔτσι μπορεῖ νὰ μᾶς πλουτίσῃ τὸ νοῦ. Λέει ἓνα γαλλικὸ ρητὸ πὼς τὴν τρίχα τοῦ μαλλιῶ δὲν πρέπει νὰ τὴν κόψουμε σὲ τέσσερα κομμάτια, *Il ne faut pas couper les cheveux en quatre*.

β. Φρονῶ τὸ ἐνάντιο, ἐπειδὴ καὶ ἡ φύση κάθε τρίχα μας τὴν ἔχει κομμένη τουλάχιστο σὲ τριάντα δυὸ κομματάκια. Τὰ μικρὰ τὰ φυσιολογικὰ τοῦ Ρ μᾶς φανερώνουνε τὴ δημιουργία στὸ γίνε της τὸ ἴδιο.

152. Πόσα κινήματα θέλει τὸ Ρ. α. Πόσα κινήματα, δηλαδὴ πόσα κολλήματα καὶ ξεκολλήματα μπορούμε νὰ κάμουμε γιὰ νὰ βγάλουμε τὸν ἤχο Ρ, δὲ λογαριάζεται. Πόσα θέλει γιὰ νὰ βγῇ, ἄλλο πρᾶμα.

β. Εἶδαμε πιὸ ἀπάνω (ἀρ. 143, γ) πὼς τὸ Ρ θέλει τουλάχιστο δυὸ κινήματα, πᾶει νὰ πῇ ἓνα γλωσσόχτυπημα κ' ἓνα γλωσσότρεμα ἢ ἓνα κόλλημα κ' ἓνα ξεκόλλημα.

γ. Μποροῦμε ὅμως νὰ κάμουμε κινήματα ὅσα μᾶς ἀρέσουνε, φτάνει νὰ βαστᾷ ἡ ἀνάσα μας, λ. χ. σὰ λέμε Ρ μοναχό του — ὅχι ΡΟ — καθὼς θὰ λέγαμε τὸν ἤχο Ζ, σκέττα, ἢ κάθε ἄλλο ξακολουθητικὸ.

δ. Δὲ σημαίνει ἀφτὸ πὼς λέμε πολλὰ Ρ μὲ τὴν ἀράδα. Τὸ καταλαβαίνει κανεὶς κι ἀπὸ ἓνα κάποιον γαργάλισμα ποὺ θὰ νιώσῃ στὰ γούλια του, ὅταν πῇ λίγη ὥρα ἓνα καὶ μόνο Ρ, ἐνῶ γαργάλισμα δὲ νιώθει, ὅταν κάμῃ, λ. χ., διπλὸ Ρ.

ε. Τὸ διπλὸ ἢ τὸ ἀναδιπλασιασμένο Ρ, ποὺ στὴν κοινή

μας λαλιά δὲν ὑπάρχει, θέλει τουλάχιστο τέσσερα κινήματα, δυὸ γιὰ τὸ καθένα, ἢ τρεῖς φορές γλωσσότρεμα, ποὺ πέφτει τὸ ἴδιο, ἰδοὺ πῶς.

ζ. Ἡ ἄκρη τῆς γλώσσας μιὰ τρέμει, μιὰ ξετρέμει καὶ κολνᾷ γιὰ τὸ πρῶτο Ρ · γιὰ νὰ γίνῃ τὸ δέφτερο, ἀμέσως δὲν ξεκολνᾷ, παρὰ κάνει μὲ τὸν ἴδιο κόπο τὰκόλουθο τὸ κόλλημα, ἔπειτα ξεκολνᾷ καὶ πάλι τρέμει. Ἔτσι ἔχουμε τὰ τέσσερα κινήματα.

η. Τὴν πρώτη φορά ὅμως κολνᾷ μὲ δύναμη περισσότερη, ἀφοῦ δὲ θὰ ξεκολλήσῃ ἀμέσως · γιὰ τοῦτο, στενέβοντας τὸ ρέμα τοῦ ἀέρα καὶ πολίνοντας τὴν ὁρμή του, κάνει τρεμοκίνημα διπλὸ, ἀντὶς ἓνα μονάχα.

θ. Τὸ Ρ μπορεῖ κανεὶς νὰ ξακολουθᾷ νὰ τὸ λήῃ ὅσο θέλει, ὅσο τουλάχιστο ἡ ἀνάσα του δὲν πιάνεται, καὶ στὴ μέση μιᾶς λέξης, *καὶ Ρ* ἢ *ἀΡπάζω* ἢ *καΡφί*. Πρέπει ὥστόσο νὰ σημειώσουμε πὼς στὴν κοινὴ συνήθεια δὲν τὰ λέμε τὸ ἴδιο καὶ τὰ τρία.

ι. Τὸ Ρ τοῦ *ἀΡπάζω*, μὲ κατοπινὸ ξαφνικὸ ἤχο, ἔχει τρεμοκινήματα λιγώτερα, ἐπειδὴ τοῦ κόφτει γλήγορα τὸν ἀέρα ὁ ξαφνικὸς, ποὺ εἶναι δὲ κλειστό ἤχος.

κ. Τὸ Ρ, ἀνάμεσα σὲ δυὸ ἤχους ξακολουθητικούς σὰν τοὺς ἤχους *αοεσι*, κινεῖται πιὸ ἀνεξάρτητα.

λ. Τὸ Ρ, ἀνάμεσα σὲ ἄλλους ξακολουθητικούς, φυσικὰ θάλλάξῃ πάλι, καὶ τὰ κινήματά του θὰ λιγοστεύουνε ἢ θὰ πολίνουνε μὲ τὸ λιγώστεμα ἢ μὲ τὸ πόλιμα τοῦ ἀέρα, δηλαδὴ μὲ κατοπινὸ ἀχορδὸ ἤχο, ποὺ δὲ μοιάζει μὲ τὸ Ρ, ἢ μὲ κατοπινὸ χορδὸ ἤχο τῆς σειρᾶς του.

μ. Μάλιστα, μὲ δυὸ ἤχους κατοπινούς, ἃς εἶναι καὶ ξακολουθητικοί, λιγοστεύουνε τόσο πολὺ τὰ κινήματά του, ποὺ στὸ τέλος δὲν ἀκούγεται.

ν. Ἔτσι παρατήρησε ὁ Φιλήντας πὼς ἡ καθαφτὸ ρωμαϊκὴ προφορὰ τῆς λέξης *ἄΡθΡο* εἶναι *ἄθΡο* ἢ τουλάχιστο

χιστο μ' ένα πρώτο P που μόλις το παίρνει τάφτι σου, δηλαδή που μόλις αγγίζει τα γούλια και που τρέμει μόλις (μὰ κοίτ. καὶ B. τ. M., στήν Ξετταριαξιά).

153. Οὐρανισκότρεμο P. α. Για νὰ ξηγήσουμε τὰ καθέ-
καστα ὅσο γίνεται πιὸ ξάστερα, μιλήσαμε ὡς τώρα μόνο
καὶ μόνο γιὰ γουλότρεμο P, εἶπαμε δηλαδή πὼς τὸ κόλ-
λημα γίνεται στὰπάνω γούλια (κ. π. ἀ., ἀρ. 144, β).

β. Ἐννοεῖται ὅμως πὼς τὸ κόλλημα μπορεῖ νὰ γίνη
σύγκαιρα καὶ στὰ γούλια καὶ λιγάκι πρὸς τὸν οὐρανίσκο.
Τότες εἶναι οὐρανισκότρεμο, γιὰ νὰ μὴν τὸ παρασύρουμε
στὸ πλοῦτος τῆς ὀροδημιουργίας καὶ τὸνομάσουμε γουλου-
ρανισκότρεμο P.

154. Μισοδοντότρεμο P. α. Μπορεῖ πάλε νὰ γίνη τὸ
κόλλημα μισὰ στὰπάνω δόντια, μισὰ στὸ κρέας τῶ δοντιῶ,
στὸ δοντοκρεάσι πὺ βρίσκεται κάτι πιὸ ἀπάνω ἀπὸ τὰ
γούλια. Τότες εἶναι περσότερο δοντότρεμο παρὰ γουλό-
τρεμο τὸ P.

β. Εἶναι δηλαδή μισοδοντότρεμο, ἀφοῦ τὸ κόλλημα δὲ
γίνεται μονάχα στὰ δόντια. Φυσικὰ ἡ θέση ὅπου γίνεται
τὸ κόλλημα ἢ πιὸ λίγο ἢ πιὸ πολὺ ἀλλάζει μὲ κάθε ἄτομο,
καθὼς εἶδαμε πὼς ἀλλάζει καὶ γιὰ τὸ μπροστινὸ, τὸ
μεσιανὸ καὶ τὸ κατιανὸ γουλότρεμο P (κ. π. ἀ., ἀρ.
146, γ-ε).

155. Δοντότρεμο P. α. Ὅσotόσο μοιάζει σὰ νὰ ὑπάρχη
καὶ καθαφτὸ δοντότρεμο P, δηλαδή P πὺ στὴ μόρφωσή
του ἔχουνε νὰ κάμουνε διόλου τὰ γούλια.

β. Τὸ δοντότρεμο P μορφώνεται μὲ τὸν ἀκόλουθο τρόπο.
Πρέπει πρώτα νὰ κλείσουμε τὰ δοντοστέφανα, εἴτε
βάζοντας τὰ δυὸ δοντοστέφανα τὰ μπροστινὰ τὸ ἓνα
στὰλλο ἀπάνω, εἴτε κατεβάζοντας τὸ ἀπάνω δοντοστέφανο
ἴσια μὲ πὺ νάρθη νὰ σκεπάση ἀπὸ μέσα τὸ κάτω δοντοσ-
τέφανο.

γ. Τότες μὲ τὴν ἄκρη τῆς γλώσσας αγγίζουμε τὸ
ἀπάνω δοντοστέφανο καὶ μορφώνουμε P, μὰ ἓνα P λιγό-
τρεμο καὶ κάπως παράξενο.

δ. Τουλάχιστο, ἔτσι τὸ περιγράφει, ὅσο κατὰλαβα, ὁ
Deffner στήν *Zak. Gramm.*, 6, 108. Λέει μάλιστα πὼς
τὸ P ἀφτὸ εἶναι ὑγρὸ, δηλαδή πὼς τὸ δοντότρεμο P βγαί-
νει ἀπὸ ἓνα εἶδος σμίξιμο ἀναμεταξὶ τοῦ συνηθισμένου
(ὑποθέτω νὰ ἐννοῇ τὸ γουλότρεμο) P κ' ἐνὸς ἤχου ὃ πὺ
καταντὰ στὸ τέλος καὶ δὲν ἀκούγεται. Παρόμοιο P μὲ
κατοπινὸ E ἄκουσα τελεφταῖα σ' ἐνὸς Πολωνοῦ στόμα,
τοῦ καθηγητῆ Rozdanowsky.

ε. Πὼς γεννιέται ὁ ἤχος ἀφτὸς, θὰ τὸ διοῦμε παρα-
κάτω, σὰ μιλήσουμε γιὰ κάτι κρότους πὺ συνοδέβουνε τὸ
γουλότρεμο P καὶ πὺ μπορεῖ νὰ συνοδέβουνε καὶ τὸ δον-
τότρεμο P.

156. Χειλότρεμο P. α. Ὅσο περίεργο κι ἂ μᾶς φαίνε-
ται, μορφώνουμε ὥστόσο καὶ χειλότρεμο P, δηλαδή P
πὺ τὸ τρεμοκίνημα ἢ τρεμοούλιασμα τοῦ γίνεται μόνο καὶ
μόνο μὲ τὰ χεῖλια, δίχως νὰ παίξη τὸ ἀκρόγλωσσο,
δίχως νὰ κολνᾷ, δίχως νὰ ξεκολνᾷ, δίχως νὰ τρέμη.

β. Γιὰ νὰ μορφωθῇ χειλότρεμο P, πρέπει τὰ δυὸ μας
χεῖλια νὰ προβοῦνε κάμποσο πρὸς τὰ ὄξω, νὰ σμίζουνε
γλυκὰ γλυκὰ, μὰ νὰ μὴν κολλήσουνε καθαφτὸ, καὶ τότες,
μὲ τὸ ρέμα τοῦ ἀέρα πὺ ὀλοένα προσέρχεται, νὰ γίνη τὸ
τρεμοούλιασμα.

γ. Τέτοιο P δὲ συνηθίζεται ὅμως στήν ὀμιλία.
Τάκουμε, σὰ θέλει νὰ δεῖξη κανεὶς πὼς εἶναι ψύχρα καὶ
πὼς κρυώνει· τάκουμε ἀκόμη, σὰ θέλει ὁ ἀγωγιότης νὰ
σταματήσῃ τὰ ζᾷ, μὰ πάντα μὲ προτερινὸ Π ἢ Π̄, δηλαδή
στὸ ξεβγάρωμα ΠP ἢ Π̄P.

δ. Ἰσια ἴσια ἐπειδὴ μορφώνεται στὰ χειλοπόρτια μας,
δὲ μορφώνεται ποτές τοῦ χώρια· τοῦ χρειάζονται

πάντα προτερνὰ Π ἢ Π̄ πού εἶναι χειλόηχοι. Τὸ χρω-
στοῦμε λοιπὸν καὶ τοῦτο στὴν ἡχοταιριαξιά.

ε. Πρέπει ὥστόσο, τὸ Ρ τὸ χειλότρεμο νὰ μὴν ἔχη
κανέναν ἡχο κατοπινὸ του. Λέοντας ΠΡΕ ἢ ΠΡΟΪ (πρωϊ),
μοιάζει σὰ νὰ μᾶς εἶτανε δυνατὸ νὰ βγάλουμε χειλότρεμο,
καὶ τόντις τὸ κατορθώνουμε, ἅμα προσπαθήσουμε πολὶ.
Μὰ κι ἀπὸ τὴν προσπάθεια τὴν ἴδια τὸ βλέπουμε πὼς
φυσικὸ δὲ μᾶς εἶναι στὴν καθεμερινὴ τὴν κουθέντα.

157. Πισώτρεμο Ρ. α. Κατεβαίνοντας πρὸς τὰ λαρυγ-
γοτόπια, βρίσκουμε κι ἄλλο ἓνα εἶδος Ρ, πὺ μποροῦμε
νὰ τὸνομάσουμε πισώτρεμο, καθὼς τὸ περιγράφει καὶ
πάλε ὁ Delfner (κ. *Zak. Gramm.*, σ. 89), καθὼς
μάλιστα παραξένο δὲν εἶναι νάκούγεται κι ἄλλου παρὰ
στὴν Τζακωνιά.

β. Ἡ γλώσσα κερτώνεται καὶ ἡ ἄκρη τῆς, πὺ σηκώ-
θηκε, τραβιέται ἀπαλὰ πρὸς τὰ πίσω, γιὰ νὰ χτυπήσῃ
τὸν κάτω οὐρανίσκο. Ἐκεῖ μεριὰ γίνεται καὶ τὸ τρεμο-
κίνημα.

γ. Δὲν εἶναι ὅμως, ὅπως εἶπαν, ἡχος ἐγκεφαλίτικος
(*cerebralis*), πρῶτο ἐπειδὴ ὁ ἐγκέφαλος δουλεῖα δὲν ἔχει
στὴ μόρφωσή του, δεύτερο γιὰτὶ καταλάβαινε σήμερα
πὼς ἡ λέξι ἐγκεφαλίτικος δὲν ἀποτελεῖ ὅρο · σημαίνει
μόνο καὶ μόνο πὼς ὁ τάδε ἡχος μορφώνεται ἢ κάτω στὸν
οὐρανίσκο ἢ κάτω πρὸς τὸ λάρυγγα.

δ. Τὸν περιγράφουμε λοιπὸν τὸν ἡχο μας πὺ σωστά μὲ
τὸνομα πισώτρεμος, ἀφοῦ ἡ γλώσσα, ὅπως κι ἂν εἶναι,
πάει πίσω γιὰ νὰ βγῇ ὁ ἡχος (κ. καὶ σχρ. π. ἀ.,
ἀρ. 93, α-γ).

158. Σταφυλίτικο Ρ. α. Τρεμόηχο Ρ μποροῦμε νὰ
μορφώσουμε ἀκόμη πὺ κάτω στὸ γλωσσόπυτο κι ἀπὸ τὸ
πισώτρεμο Ρ · ἀπὸ εἶναι τὸ σταφυλίτικο Ρ, γιὰ νὰ μὴν
τὸ ποῦμε σταφυλιτικότρεμο.

β. Τὸ τρεμοκίνημα ἢ τὸ τρεμούλιασμα δὲ γίνεται τότες
μὲ τὸ ἀκρόγλωσσο, παρὰ μὲ τὸ σταφυλίτη.

γ. Τὰ μεσιανὰ γλωσσόπλεθρά μας ἀνασηκώνονται
λιγάκι πρὸς τὰπάνω δόντια, καὶ μορφώνεται στὴ μέση
τῆς γλώσσας ἓνα εἶδος ἀβλάκι · στὸ ἀβλάκι μέσα παίζει
ὁ σταφυλίτης, κ' ἔτσι ἀκούγεται τὸ τρεμοκίνημα.

δ. Τέτοιο εἶναι τὸ γαλλικὸ τὸ Ρ, πὺ λέγεται *nu-
laire* καὶ ἴσια ἴσια σημαίνει σταφυλίτικο. Τῶχουμε κάπο-
τες κ' οἱ δικοὶ μας, τὸ ἀνάφερα στὰ *Δυὸ Ἀδέρφια* (6, 18).
Μπορεῖ μάλιστα σὲ μερικὲς ντοπιολαλιὰς νὰ τὸ συνη-
θίζουμε ταχτικά.

159. Λαρυγγότρεμο Ρ. α. Μορφώνουμε Ρ ἀκόμη πὺ
κάτω στὸ γλωσσόπυτο, μὲ τὸ λάρυγγα ἢ τουλάχιστο
λαρυγγομερίας.

β. Ὁ ἡχος ἀπὸς περιγράφηκε ἀπὸ τοὺς γλωσσολόγους
ἢ τοὺς φυσιολόγους, πὺ τὸ λαρυγγοσκοπήσανε κιόλας
μὲ τὴ μηχανή, διαφορότροπα. Ἐδῶ θὰ προσπαθήσουμε
νὰ δεῖξουμε τὰ πὺ ἐφκολόπιαστα γνωρίσματά του.

γ. Τὸ γνώρισμά του τὸ πὺ σημαντικὸ εἶναι πὺ τὸ
τρεμοκίνημα ἢ τρεμούλιασμα γίνεται, ὅχι μὲ τὴν ἄκρη
τῆς γλώσσας, ὅχι μὲ τὸ σταφυλίτη, παρὰ μὲ τὰ φωνο-
χόρδια.

δ. Πὼς ἀπὸ, ἀφοῦ γιὰ κάθε χορδόηχο τρέμουνε τὰ
φωνοχόρδια; Ναι, τρέμουνε, μὰ τρέμουνε ἀκατάπαφτα,
ἐνὼ γιὰ τὸ Ρ μιὰ τρέμουνε, μιὰ δὲν τρέμουνε, μὲ τρόπο
πὺ ἀκούγεται ὡς καὶ τὸ τρεμοπάψιμο, ἐπειδὴ ὅσο δὲν
παίζουνε τὰ φωνοχόρδια, βγαίνει ὥστόσο κάποιος κρότος
ἀπὸ τὸ λάρυγγα μας.

ε. Δὲν εἶναι ἀνάγκη νάκουσθῃ ὁ κρότος καθαφτὸ στὸ
λάρυγγα · τὸ ρέμα τοῦ ἀέρα χτυπᾷ πολὶ συχνὰ τὸν
κάτω οὐρανίσκο, κ' ἔτσι γίνεται εἶδος ἀντίλαλος, σωστό-
τερα νὰ τὸ ποῦμε, εἶδος ἀντίκροτος, γιὰτὶ στὴ μόρφωση

του λαρυγγότρεμου του P, ή γλώσσα κοίτεται ήσυχη και ή ρίζα της, ή τάκρόρίζο της μονάχα, κερτώνεται λιγάκι και κολνᾷ ρηχᾷ ρηχᾷ πρὸς τὸ λαρυγγα.

ζ. Ὁ κρότος πὺ λέμε μπορεῖ τοιοῦτο νάκουστῇ και πὺ ἀπάνω στὸν οὐρανίσκο, καθὼς μᾶς εἶναι δυνατό, ἅμα προσπαθίσουμε νὰ βγάλουμε ρουχαλητὸ, ἢ γαργάρισμα νάπομιμηθοῦμε ἀπάνω μεριὰ στὸ γλωσσόσπιτο, φτάνει, ἀντὶς νὰ σηκώσουμε τάκρόρίζο τῆς γλώσσας, νὰ καμωθοῦμε πὼς ἀνασηκώνουμε τῇ μέσῃ της πρὸς τὸν οὐρανίσκο.

η. Μὲ ρουχαλητὸ ἢ μὲ γαργάρισμα συγκρίνεται κι ἀλήθεια μοιάζει τὸ λαρυγγότρεμο P.

θ. Γιὰ τοῦτο πολὶ ἔφκολα γίνεται X, δηλαδὴ κατῶ-τριφτο X (κ. π. ἀ., ἀρ. 104, α-ε), πὺ μποροῦμε νὰ τόνομάσουμε κατωλαρυγγότριφτο, σὰν τὸ μορφώνουμε ὅπως εἶπαμε (ἀρ. 104, ζ).

ι. Ἐπειδὴ ὅμως και τᾶλλα τὰ P γίνονται X, μάλιστα θ, τὰ ἡχολογικά τους ἀφτὰ, μαζί μὲ κάτι παρόμοια, πὺ εἶναι ἀρκετὰ δύσκολα, πρέπει τώρα νὰ τὰ ξετάσουμε χῶρια.

B

ΚΡΟΤΟΗΧΟ, ΑΧΟΡΔΟΗΧΟ, ΑΤΡΕΜΟΤΡΕΜΟΗΧΟ P

160. Ἦχος και κρότος. α. Δὲν εἶπαμε ὡς τώρα, ἐπειδὴ δὲ βρέθηκε ἀνάγκη νὰ τὸ ποῦμε, πὼς μαζί μὲ τὸν ἦχο πὺ βγάζουμε ἀκούγεται κάποτε στὸ γλωσσόσπιτό μας κ' ἓνας κάποιος κρότος ἢ πλαγιόκροτος, δηλαδὴ κρότος πὺ, μονάχα σὰν προσέξουμε καλὰ, ξεχωρίζει ἀπὸ τὸν ἦχο τὸν ἴδιο.

β. Ἔτσι γεννιοῦνται στὴ λαλιά μας, ὅπως και σὲ κάθε ἀνθρώπινη λαλιά, κάτι κροτόηχοι, μ' ἄλλα λόγια, ἦχοι και κρότοι συνάμα.

γ. Ὁ κρότος ἀφτὸς, καθὼς εἶπαμε, μόλις ξεχωρίζει στὴν ἀρχὴ ἀπὸ τὸν καθαφτὸ ἦχο, γιατί τὸν συνοδέβει ἀπὸ κοντὰ κοντὰ σύγχρονα μάλιστα γίνονται κ' οἱ δύο τους. Ἐπειτα ὁ κρότος λίγο λίγο μεγαλώνει και τότες ἀφτὸς καταντᾷ ἦχος, ἐνὼ δὲν ἀκούγεται πια ὁ πρῶτος ὁ ἦχος.

δ. Μὲ τέτοιον τρόπο τοιοῦτο τυχαίνει συχνὰ κι ἀλλάζει ἓνας ἦχος. Ἄς ὑποθέσουμε, λ. γ., πὼς τῇ στιγμῇ ὅπου βγάζουμε τὸν ἦχο Γ, γίνεται στὸ γλωσσόσπιτό μας και κάποιος κρότος. Ἄν ὁ κρότος μεγαλώσῃ, ἀντὶς ι, θὰ κάμουμε ? (κ. π. ἀ., ἀρ. 107, α κι ἀκ.).

ε. Τὸ ἴδιο, μπορεῖ νάκουστῇ κι ὁ ἦχος θ στὸν τόπο τοῦ ἦχου Z, ἢ ὁ ἦχος ζ στὸν τόπο τοῦ ἦχου Z. Ἔτσι και στὸν τόπο τοῦ ἦχου P, καθὼς θὰ μᾶς τὸ δείξῃ ὁ ἀκόλουθος παράγραφος, μορφώνεται κάποιος ἄλλος ἦχος.

ζ. Γιὰ νάκουστῇ ὁ κρότος πὺ περιγράφουμε και πὺ δὲν ἀκούγεται μὲ κάθε ἦχο, χρειάζονται δύο πράματα, νὰ εἶναι πολὶ δυνατό, κάποτες κίβλας δυνατό μὲ τὸ παραπάνω τὸ ρέμα τοῦ ἀέρα, νὰ στενέψῃ και τὸ πέρασμα περσότερο ἀπ' ὅτι τὸ συνηθίζουμε, σὰ μορφώνουμε τοὺς ξακολουθητικούς, ἐπειδὴ μονάχα μὲ τοὺς ξακολουθητικούς και μονάχα μὲ κάποιους ξακολουθητικούς ἀκούγονται οἱ κροτόηχοι.

η. Ἡ αἰτία εἶναι πὺ τὸ ρέμα τοῦ ἀέρα, ὅταν ἔρχεται μὲ ὀρμὴ περίσσια, γεννᾷ σὰν κάτι ἀντίπαλους στὸ γλωσσόσπιτο πουμενὰ, εἴτε ἀπάνω, εἴτε κάτω, εἴτε παράπλευρα, γιατί δὲν προφταίνει τὸ ρέμα νὰ βγῇ ὅλο του ἀπὸ τὸ συνηθισμένο τὸ πέρασμα.

θ. Γιὰ νὰ μὴν προφτάσῃ ὅμως, πρέπει, ἐννοεῖται, τὸ

πέρασμα νὰ εἶναι πολὺ στενὸ, κι ἀπὸ ἴσια ἴσια βλέπουμε κάποτες μὲ τὸν ἦχο P.

ι. Τώρα λοιπὸν εἴμαστε σὲ θέση νὰ ξετάσουμε κάτι ἀλλαγὰς τοῦ P, πού τις φέρνει ἕνας πλαγιόκροτος, καὶ κάτι ἄλλες πού τις φέρνει ἀπλὸ κίνημα τῆς γλώσσας. Ἀπὸ κεῖ θὰ καταλάβουμε καλῆτερα τὰ καθέκαστα τοῦ ἤχου P, πού εἶναι δύσκολος καὶ πολίπλοκος ἦχος.

161. Τὸ λαρυγγότρεμο P γίνεται Γ. α. Ὑστερις ἀπ' ὅσα εἴπαμε, πολὺ ἐφκολα θὰ νιώσῃ ὁ καθένας γιὰ ποιὸ λόγο τὸ P τὸ λαρυγγότρεμο (κ. π. ἀ., ἀρ. 157) μπορεῖ καὶ γίνεται Γ ἢ X ἅμα δὲν παίξουνε τὰ φωνοχόρδια.

β. Ὁ ἀντίκροτος ἢ ἀντίλαλος (κ. π. ἀ., ἀρ. 158, ε) καταντᾷ Γ ἢ X καὶ τότες πιά δὲν ἀκούγεται P.

162. Τὸ γουλότρεμο P γίνεται θ. α. Ὁ ἀντίλαλος τοῦ λαρυγγότρεμου P βγαίνει λαρυγγομεριάς, δηλαδὴ, ὁ ἀέρας, ὅταν εἶναι περίσσιος, χτυπᾷ, πού νὰ ποῦμε, τοὺς κατωτινοὺς τοίχους τοῦ γλωσσόσπιτου καὶ μαζώνεται στὸλοστρόγγυλο καμαράκι πού τὸ μορφώνουνε ἡ ἀνασηκωμένη γλώσσα καὶ τὸ λαρύγγι μὲ τὸ σταφυλίτη. Ὅταν ἡ γλωσσίδα στενέβει καὶ χύνεται ὁ ἀέρας, ἔχουμε Γ.

β. Μὲ τρόπο διαφορετικὸ γεννιέται ἀντίλαλος ἢ ἀντίκροτος στὴ μόρφωση τοῦ γουλότρεμου P · γεννιέται ὁ κρότος πρὸς τὰπάνω καὶ εἶναι ἀληθινὸς πλαγιόκροτος.

γ. Πρέπει, μ' ἄλλα λόγια, τὰ γλωσσόπλεθρα κάπως νὰ κολληθοῦνε δεξιὰ κι ἀριστερὰ στὰ δόντια, νάρθοῦνε μάλιστα ὡς τὰ μπροστινὰ κ' ἔτσι νὰπομείνῃ λέφτερο ἕνα μικρὸ πέρασμα μονάχα, ὅπου νὰ παιζοτρέμῃ τὸ ἀκρόγλωσσο. Τότες ἀκούγεται ὁ ἦχος θ καὶ γλήγορα πάθει ἀκούγεται P.

163. Τὸ δοντότρεμο P γίνεται ζ καὶ γ. α. Πολὺ πιθανὸ νὰ γίνεται ζ τὸ δοντότρεμο P, ἴσως κι ἄλλα P, ἅμα παίζουνε τὰ φωνοχόρδια μὲ τὸν κροτόηχο.

β. Υποθέτω τουλάχιστο κάτι τέτοιο νὰ ἐννοῇ ὁ Deffner ἐκεῖ ὅπου λέει πὼς ὑπάρχει στὴν Τζακωνιά κάποιος ἦχος μεσιανὸς, πού βαστᾷ κι ἀπὸ τὸ δοντότρεμο P κι ἀπὸ τὸ θ καὶ πού μοιάζει με ζ (Zak. Gramm., 6, III). Θὰ εἶναι ὁ κροτόηχος πού γεννιέται στὴ μόρφωση τοῦ δοντότρεμου P καὶ πού κατόπι γίνεται ζ.

γ. Ὅσα λέει πάλε ὁ Deffner (κ. π. ἀ., ἀρ. 154, δ) γιὰ τὸν ζ ἦχο μαζὶ μὲ τὸ ρ, θὰ σημαίνουνε καὶ δάφτα πὼς καὶ μὲ τὸ δοντότρεμο καὶ μὲ τὸ γουλότρεμο P μπορεῖ νὰκουστῇ κάποιος κροτόηχος πού γίνεται γ. Τοῦ χρωστοῦμε τουλάχιστο τοῦ Deffner πού ξεσήκωσε ἀξιολογητὰς ἡχους.

164. Τὸ γουλότρεμο P γίνεται Z. α. Τὸ γουλότρεμο P, καθὼς εἶδαμε (κ. π. ἀ., ἀρ. 162, γ), γίνεται θ μὲ τὸν πλαγιόκροτο · γιὰ νὰ γίνῃ ὅμως Z, δὲ θέλει ἄλλο παρὰ κίνημα, δίχως κρότο κανένα.

β. Φτάνει δηλαδὴ νὰ ξεζυγώσῃ τὰκρόγλωσσο λιγάκι ἀπὸ τὰ γούλια καὶ τὸ τρεμοχτύπημα νὰ εἶναι πιὸ σαχλὸ. Τότες γίνεται πρῶτα ἕνα εἶδος δοντότρεμο P καὶ κατόπι Z.

γ. Τὸν ἴδιο δρόμο θάκολουθήσῃ, μονάχα πού θὰ τὸν πάρῃ ἀντίστροφα, τὸ Z γιὰ νὰ γίνῃ P. Ἐτσι τοιοῦτὸ τὸ ἀρχαῖκὸ λατινικὸ Σ τοῦ MusaSum πρῶτα ἔγινε Z, MusaZum, καὶ κατόπι P, MusaPum, κτλ. Μαθαίνουμε τί λογιῆς P καὶ Z εἴτανε τότες, ἀπὸ τὴ σημερινή μας ἡχολογία.

165. Τὸ P καὶ τὸ Λ. α. Πολὺ σπάνια γίνεται Λ τὸ P μὲ ἀπλὸ κίνημα, πού τὸ παρατηρήσαμε γιὰ ὅλους τοὺς ἄλλους ἦχους, ἀφοῦ ἀφοῖ λίγὸ λίγὸ μεταμορφίζονται κι ἀλλάζουνε, ὥσπου νὰ τοὺς φέρουμε ἀπὸ τὴ μιὰ θέση στὴν ἄλληνε, μὲ τὰ κινήματα κινήματάκια πού περιγράψαμε κάθε φορὰ.

β. Τὸ P δὲ γίνεται Λ μῆτε μὲ κίνημα μῆτε μὲ ἀντίκροτο, παρὰ γιὰ κάτι λόγους ψυχολογικοὺς, πού θὰ τοὺς μάθουμε σὰν ξετάσουμε πρῶτα τὸν ἦχο Λ, καὶ κατόπι σὰ

μιλήσουμε για κάτι νόμους γενικούς της ήχολογίας της ψυχολογικής.

166. "Ενα P άχορδόηχο. α. Νομίζανε πρώτα πώς άχορδόηχο P δεν υπάρχει, δηλαδή P που να βγαίνει δίχως να παίζουνε τὰ φωνοχόρδια. Λάθος είναι. "Όσα P είδαμε ως τώρα μπορούνε τὸ καθένα, πότες να είναι χορδόηχα, πότες άχορδόηχα.

β. Για να γίνει άχορδόηχο τὸ P, φτάνει να σωπάσουνε τὰ φωνοχόρδια, καὶ τότες ἀκούγεται ἦχος σιγανός, ἀφού σιγανός είναι κάθε άχορδόηχος, λ. χ. ὁ ἦχος Σ, ἅμα τονέ συγκρίνης με τὸ ταίρι του τὸ χορδόηχο, ἄξαφνα, με τὸν ἦχο Z.

γ. Ὡς καὶ τὸ χειλότερεμο P μπορεῖ να γίνει καὶ γίνεται τόντις άχορδόηχο, σὰν τὸ ποῦμε ὅχι με Π, παρὰ με Π, δηλαδή ΠΠ (κ. π. ἀ., ἀρ. 155, γ).

δ. Για τὸ γουλότερεμο P (κ. π. ἀ., ἀρ. 161, α) καλὸ εἶναι να σημειώσουμε πὼς ὅταν εἶναι άχορδόηχο, ἀμέσως ἔχει καὶ κάτι πὸ θυμίζει τοὺς ἦχους Σ ἢ Ϛ (κ. π. ἀ., ἀρ. 161, 163).

ε. Τὸ δοντότερεμο, τὸ οὐρανισκότερεμο καὶ τὸ πισώτερεμο P, σὰ γίνουνε άχορδόηχα, πιάνουνε γλήγορα συγγενολοῖ με τὸ σφυριστικὸ τὸν άχορδόηχο Σ ἢ με τὸ διπλομόρφωτο άχορδόηχο Ϛ (κ. π. ἀ., ἀρ. 132, α-ζ, τ. Α').

ζ. Τὸ σταφυλίτικο καὶ τὸ λαρυγγότερεμο P πιὸ πολὺ συγγενέβουνε με τὸ X, πὸ εἶναι καὶ τοῦτο άχορδόηχο (κ. π. ἀ., ἀρ. 158, η · 160, τὸ α).

167. Άχορδοχορδόηχος. α. Εἶδαμε πιὸ ἀπάνω (κ. ἀρ. 147, γ) πὼς στή μόρφωση τοῦ P, πότες παίζουνε, πότες δὲν παίζουνε τὰ φωνοχόρδια καὶ μάλιστα για τέτοιο λόγο τὸ εἴπαμε άχορδοχορδόηχο (κ. π. ἀ., § 6, Α).

β. Τώρα μοιάζει σὰ να λέμε ἄλλα, μιὰ καὶ δείχνουμε πὼς γίνεται καὶ P άχορδόηχο. Ἀντίφαση ὡστόσο δὲν ὑπάρχει

διόλου, ἀφού μάθαμε προτῆτερα πὼς στὸ ξεκόλλημα μονάχα τρέμουνε τὰ φωνοχόρδια (κ. π. ἀ., ἀρ. 147, α-η), δηλαδή τῇ στιγμῇ ὅπου ἀκούγεται τὸ τρεμοκίνημα.

γ. Λοιπὸν τὸ τρεμοκίνημα τοῦ ἀκρόγλωσσου πάντα θάκουσῃ, μὰ θάκουσῃ άχορδόηχα. Πὸ δὲν παίζουνε τὰ φωνοχόρδια δὲ σημαίνει πὼς δὲν παίζει τὰκρόγλωσσο καὶ πὼς δὲ γίνεται τὸ κίνημα. Τὸ κίνημα τρέμει, δίχως να τρέμουνε τὰ φωνοχόρδια κάτω στὸ λάρυγγα.

168. "Εχει ἀτρεμοτρεμόηχο P. α. Πολὶ πιὸ δύσκολο πέφτει να καταλάβουμε πὼς καὶ με τί τρόπο ἄξαφνα μπορεῖ να μορφώσουμε P ὅπου να μὴν ὑπάρχῃ τρεμοκίνημα κανένα, μήτε χορδόηχο μήτε άχορδόηχο.

β. Παρατηρήσανε ὡστόσο οἱ γλωσσολόγοι πὼς ἔχει κάποτες καὶ τέτοιο P · τὸ λένε μάλιστα γερμανικὰ *unge-rolltes r*, καὶ, σὰν τὸ συλλογιστῇ κανένας, δὲ μοιάζει τὸνομα να εἶναι πιὸ παράξενο ἀπὸ τὸ δικό μας τὸ ἀτρεμοτρεμόηχο, ἀφού γνώρισμα καθαρὸ τοῦ P εἶναι τὸ *rollen* ἢ τὸ τρεμοκίνημα.

γ. Τὸ ἀτρεμοτρεμόηχο λοιπὸν τὸ P γίνεται με τὸ ἴδιο τὸ κόλλημα ἢ σωστότερα μισοκόλλημα πὸ εἶδαμε πιὸ ἀπάνω (κ. ἀρ. 147, η), μὰ γίνεται χωρὶς ξεκόλλημα κ' ἔτσι δὲν ἔχει να παίξῃ τὰκρόγλωσσο.

δ. Δυὼ λογίωνε ἀτρεμοτρεμόηχα ἢ ἀκίνητα P λογαριάζουμε καὶ εἶναι τὰκόλουθα.

169. Πισώτερεμο ἀκίνητο P. α. "Όταν εἶναι τὰ καθέκαστα τοποθετημένα στὸ γλωσσόσπιτο με τὸν τρόπο πὸ ξεῖστορήσαμε για τὸ πισώτερεμο P (κ. π. ἀ., ἀρ. 156, β), τὸ ἀκρόγλωσσο μνήσκει κολημένο στὸν κάτω οὐρανίσκο καὶ τότες ἀκούγεται, με τὸν ἄερα πὸ βγαίνει, ἀκίνητο πισώτερεμο ἢ, σὰν προτιμᾶτε, πισωάτερεμο P.

β. Τὸ πισωάτερεμο ἢ ἀκίνητο P μπορεῖ ἐννοεῖται να εἶναι πότες χορδόηχο, πότες άχορδόηχο, φτάνει να παίζουνε ἢ να μὴν παίζουνε τὰ φωνοχόρδια.

170. Γουλότρεμο ἀκίνητο P. α. "Όταν πάλε τοποθετήσουμε τὰ καθέκαστα ὅπως τᾶχουμε τοποθετημένα γιὰ τὸ γουλότρεμο P (κ. π. ἀ., ἀρ. 144, β), γιὰ νὰ γίνη ἀκίνητο, ἄλλο τίποτα δὲ χρειάζεται παρὰ νὰ μὴν ξεκολλήσῃ τὰκρόγλωσσο ἀπὸ τὰ γούλια.

β. Φαίνεται ὅμως πὼς στὴ μόρφωση τοῦ ἤχου ἀφτοῦ παρατηρεῖ κανεὶς καὶ κάτι ἄλλα περίεργα, λ. χ. πὼς τὸ μπροστινὸ μέρος τῆς γλώσσας σωριάζεται περισσότερο, γίνεται πιὸ χοντρὸ, κ' ἔτσι καταντᾷ δυσκολώτερο τὸ τρεμοκίνητο.

γ. Ἴσως εἶναι καὶ τὸ ἄνοιγμα μεγαλύτερο, δηλαδὴ δὲ σιμῶνει τὰκρόγλωσσο τόσο κοντὰ στὰ γούλια ὅσο γιὰ τὸ τρεμοκίνητο P.

δ. Λοιπὸν, ἀφοῦ ὑπάρχει διάστημα περισσότερο, τὸ ξεκόλλημα μοιάζει σὰν πιὸ ἀνεξάρτητο ἀπὸ τὸ κόλλημα, καὶ τὰκρόγλωσσο δὲν τσιτώνεται μὲ τὴν ἴδια δύναμη.

ε. Φαίνεται ξεναντίας πὼς τὰκρόγλωσσο στὸ τρεμοκίνητο P εἶναι πιὸ τσιτωμένο, ἐνὼ βρίσκεται πιὸ σαχλὸ στὸ ἄτρεμο.

ζ. Ἔτσι μπορούμε νὰ ξεχωρίσουμε τσιτωμένο κι ἀτσίτωτο, ἢ, ἂν ἡ ἔκφραση ἀπτὴ μᾶς ἔρχεται σὰν πολλὴ δυνατὴ, τεντωμένο κι ἀτέντωτο P, ἀπαράλλαχτα ὅπως ξεχωρίζουμε τρεμοκίνητο καὶ ἄτρεμο.

η. Τὸ γουλότρεμο ἀκίνητο P εἶναι πότες χορδόηχο, πότες ἀχορδόηχο, καθὼς καὶ τὸ πισώτρεμο ἀκίνητο P (κ. π. ἀ., ἀρ. 168, β).

171. Τὸ ἀκίνητο καὶ τρεμοκίνητο P. α. Εἶναι ἢ δὲν εἶναι τὸ ἀκίνητο καὶ τὸ τρεμοκίνητο P ὁ ἴδιος ἤχος ;

β. Βέβαια πὼς εἶναι δυὸ ἤχοι διαφορετικοί, ὅχι ἓνας, ἂν εἶναι τόντις τὸ τρεμοκίνημα καθαφτὸ γινώρισμα τοῦ P, καθὼς τὸ περνούσανε ὡς τώρα οἱ γλωσσολόγοι καὶ καθὼς τὸ παραδεχτήκαμε πιὸ ἀπάνω (κ. ἀρ. 145, ἀ · 167, β).

γ. Πρέπει ὥστόσο νὰ θυμηθοῦμε καὶ μὲ τί νόημα τὸ εἴπαμε πὼς δὲν ὑπάρχει τρεμοκίνημα στὸ P · εἴπαμε πὼς δὲν τρέμει τὰκρόγλωσσο (κ. π. ἀ., ἀρ. 168, γ · 170, α) κι ἀλήθεια ἔτσι τὸ ἐννοοῦνε οἱ γλωσσολόγοι ποὺ μιλοῦνε γιὰ P ἀκίνητο.

δ. Μὰ δὲν πιστέβω πάλε νὰ εἶναι ὁλοσδιόλου ἀκίνητο P · τὸ τρεμοχτύπημα ἢ τουλάχιστο κάποιο τρεμούλιασμα θὰ γίνεται, γιὰ τὸ πισώτρεμο τὸ P (κ. π. ἀ., ἀρ. 167, γ · 156, α-β), ὅχι στὸ ἀκρόγλωσσο, παρὰ κάπου στὴν ἀπάνω μεσιὰ τῆς γλώσσας · τὸ ἴδιο καὶ γιὰ τὸ γουλότρεμο P (κ. π. ἀ., ἀρ. 169, τὸ α).

ε. Κάποτες, γιὰ τὸ χορδόηχο P, μπορεῖ νὰ τρέμουνε καὶ τὰ φωνοχόρδια, νὰ τρέμουνε δηλαδὴ μὲ τὸ τρεμούλιασμα ἐκεῖνο τοῦ P ποὺ εἶναι γινώρισμά του, πότες παίζοντας, πότες μὴν παίζοντας τὰ φωνοχόρδια · γιὰ τὸ ἀχορδόηχο, ἴσως νὰ τρέμῃ μονάχα ὁ ἀέρας.

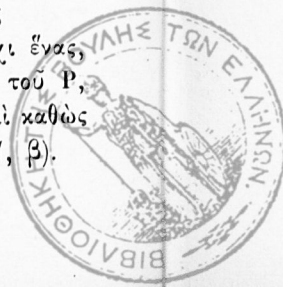
ζ. Ὅπως κι ἂν εἶναι, ὅπου κι ἂν παρατηρηθῇ τὸ τρεμοχτύπημα, πάντα σημαίνει πὼς καὶ τὸ ἄτρεμο τὸ P εἶναι κάπως τρεμοκίνητο.

Γ

ΚΑΤΙ ΑΛΛΑ ΓΝΩΡΙΣΜΑΤΑ ΤΟΥ P

172. Ὁ ἤχος Z κι ὁ ἤχος P. α. Τὸ τρεμοκίνημα στὴ μόρφωση τοῦ ἤχου P φαίνεται κι ἀπὸ μερικά του κινήματα πὼς εἶναι σωστὸ γινώρισμά του.

β. Κάποτες, λ. χ., ἀκούμε τὸν ἤχο P ἀντὶς τὸν ἤχο Z, ὅπως τᾶκουσα ὁ ἴδιος στὸ Φιλῶτι, ἓνα χωριὸ τῆς Νάξου, κι ὅπως θὰ τὸ σημειώσω ἀμέσως, ἀφοῦ ζηγήσουμε πρῶτα κάτι συντομημένα μας ψηφιά.

γ. Ἐπειδὴς ἀνάγκη νὰ δοθῇ ἔξοχη προσοχή στὰ ντόπια, ὅταν τὰ συνάζουμε, ἀπαραίτητο νὰ δηλώσουμε ἀπὸ ποιοῦ ἄτομο, ἀπὸ ἄτομο ποιῶς ἀναθοφῆς, ποιῶς ἡλικίας, σὲ τί μέρος, στὸ δρόμο ἢ στὸ σπίτι, σὲ ἀπλή ὁμιλία ἢ σ' ἓνα παραμῦθι, κτλ. κτλ., ἔτυχε νὰ μαζώξουμε τὸν τάδε ἢ τὸν τάδε τύπο.

δ. Τολοιπὸ τὰ συντομήματά μας ἔχουνε τὰ ἐξῆς νοήματα · ἓνα κεφαλαῖο Ἄ. σημαίνει ἄντρας, Γ. γυναικα, Γ. γ. γιὰ γυναικα, Π. παλληκάρι, Κ. κορίτσι, Ἄ. Γ. γέρος ἄντρας, Κ. Γ. κοινὴ γλώσσα, κ. κοριτσάκι, ἄγ. ἄγῳρι, ὁ. στὴν ὁμιλία, π. σὲ παραμῦθι, σκ. πὺν πάει σχολεῖο, μ. κ. μεσόκοπος, μ. κ. η. μεσόκοπη, ὁ. δ. δίχως δόντια, ἱ. ἕ. ἴδιο χωριὸν, ὁρ. στὸ δρόμο, ἓνα ρωτηματικὸ σημαίνει πὼς δὲν εἴμαστε βέβαιοι, ὁ ἀριθμὸς θὰ πῇ πὼς εἶναι τὸ ἀντικείμενο τόσω ἢ τόσω χρόνῳ.

ε. Ἰδοὺ τώρα τί γίνεται τὸ Ζ ·

1. μὲ κατοπινὸ Ἀ. *χίλιεP* Λίρες (δηλαδὴ ἀπὸ τὸ *χίλιεZ* Λίρες καὶ ὅχι πιά *χίλιεΣ* Λίρες · ἔτσι καὶ γιὰ ὅλα τὰλλα), *χιλιάδεP* Λίρες, ὁ *γαλατὰP* Λέει (Π. π.) ·

2. μὲ κατοπινὸ Μ · *περαPMένες* (Π. π.), *κόPMος* (Κ. ὁ.), *πὼP* Μυρίζει (Γ. Γ. π.), *τῆς ἀβλῆP* Μου (Κ. π.), *ἓνας ἙβραῖοP* Μιὰ μέρα (Κ. π.), στὸ *ῥοPMο* (κ. 13. π.), *μπῆκε ὁ ἥλιοP* Μέσα στὸ σπίτι — καὶ τί ὠραία εἰκόνα! (κ. 13. π.) — ὁ *δικόP* Μου (Γ. Γ. ὁ. ὁρ.), *ἄP* Με — ἄφῃσέ με, ἄφῃσ με, ἄφῃς με, ἄῃς με (Ἄ. Γ. ὁ. ὁρ.) ·

3. μὲ κατοπινὸ Ν · οἱ *χρόνοι σαP* Νὰ εἶναι πολλοὶ (Γ. ὁ. ὁρ.), *νὰ πὰP* Νὰ βάλετε στοίχημα (κ. 13. π.), *νὰ πορπατῇP* Νὰ ἐρίῃς — γυρίῃς — καὶ τί μεγαλεῖο στὴν ἀπλή τὴν ἔκφραση! (Π. ὁ. ὁρ.) ·

4. μὲ κατοπινὸ Δ · οἱ *πατάτεP* Δυὸ δεκάρες (Γ. Γ. ὁ.), *πὼP* Δὲ θὰ μοῦ τὰ κάμη (Κ. π.), *πὼP* Διψᾷς, *πὼP* Διψῶ (Γ. Γ. ὁ.).

ζ. Τὰ λέγανε ἀφτὰ ἐκεῖ ὅπου ἐμεῖς θὰ ποῦμε · *χίλιες Λίρες*, *χιλιάδες Λίρες*, ὁ *γαλατὰς Λέει*, *περασμένες*, *κόσμος*, *πὼς μυρίζει*, *τῆς ἀβλῆς μου*, *ἓνας Ἑβραῖος* μιὰ μέρα, *στὸν κόσμον*, *μπῆκε ὁ ἥλιος μέσα στὸ σπίτι*, *δικός μου*, *ἄφῃς με*, οἱ *χρόνοι σας* *νὰ εἶναι πολλοὶ*, *νὰ πὰς νὰ βάλετε στοίχημα*, *νὰ περπατῇς νὰ γυρίῃς*, οἱ *πατάτες* *δυὸ δεκάρες*, *πὼς δὲ θὰ μοῦ τὰ κάμη*, *πὼς διψᾷς*, *πὼς διψῶ*, πάντα ὅμως μὲ τὸν ἥχο Ζ (κ. π. ἀ., ἀρ. 4, γ-η · 14, γ-δ · 36, β · 37, β · 39 · 40, α). Εἶναι ἀδιάφορο γιὰ τὸν ἡχολόγο τὸ νὰ γράφεται μὲ σ ἢ ς. Ἡ προφορὰ πάντα Ζ.

η. Ὁ ἥχος Σ, γιὰ νὰ γίνῃ Ρ, πρῶτα ἔγινε Ζ κι ἀφτὸ ἔχουμε νὰ ξετάσουμε τώρα. Βέβαιο εἶναι πὼς στὸ Φιλῶτι ἔτσι ἔγινε. Ἀρκετὰ δὲν ἔμεινα γιὰ νὰ καταλάβω ἂν ὅλα τὰ Ζ γίνονται Ρ μὲ κατοπινούς *χορδόηχους*, γιατί τὰ Λ Μ Ν Δ εἶναι *χορδόηχοι* · μὰ μὲ κατοπινὸ *ἀχορδόηχο*, Ρ στὸ Φιλῶτι δὲν ἄκουσα.

θ. Θὰ πῇ πὼς τὸ Ρ, γιὰ νὰ καταντήσῃ ἀντίχτυπος τοῦ Ζ, πρέπει νὰ εἶναι *χορδόηχο* · θὰ πῇ ὅμως συνάμα πὼς εἶναι καὶ *τρεμοκίνητο*.

ι. Κι ἀλήθεια τὸ γουλότριφτο Ζ (κ. π. ἀ., ἀρ. 93, α), ποὺ ἀκούγεται μὲ τοὺς κατοπινούς ἡχους Λ Μ Ν Δ, μεγάλη διαφορά δὲν ἔχει μὲ τὸ Ρ · φτάνει τὰχρογλωσσο νὰρχίσῃ λιγάκι νὰ τρέμῃ κι ἀμέσως ἀνασηκώνονται δεξιά κι ἀριστερὰ τὰ γλωσσόπληθρα, γιὰ νὰ μορφωθῇ ἔτσι καλῆτερα τὸ *χρειαζόμενον* στενὸ πὺν γυρέβει τὸ *τρεμοκίνημα*.

κ. Τὸ *τρεμοκίνημα* πάλε γίνεται πιὸ ἔφκολα μὲ κατοπινούς *χορδόηχους*, ἀφοῦ εἶναι ἀνάγκη στὴ μόρφωσή τους νὰ τρέμουνε δυνατὰ καὶ τὰ *φωνοχόρδια*. Εἶναι λοιπὸν καὶ τοῦτο εἶδος ἡχοταιριαξιά (κ. π. ἀ., ἀρ. 147, δ), δηλαδὴς, ὁ ἴδιος ἥχος, μιὰ καὶ τρέμει στὴν ἀρχή του,

πάει νὰ πῇ στὸ λάρυγγα μὲ τὰ φωνοχόρδια, τρέμει καὶ στὰ τέλια του, πάει νὰ πῇ στὸ γλωσσόσπιτο μὲ τὸ ἀκρό-
γλωσσο. Κ' ἔτσι τὸ Ζ γίνεται Ρ.

λ. Ὅπου παρατηροῦμε Ρ ἀντὶς ἀρχαιότερο Σ, εἴτε στὴ Λακωνία τοῦ παλίου καιροῦ εἴτε στὴ σημερινή μας τὴν Τζακωνιά, εἴτε ἄλλου, πρέπει νὰ ὑποθέσουμε πὼς ὁ ἦχος Σ, προτοῦ γίνη Ρ, ἔγινε Ζ, μὲ τὸν τρόπο πού εἶδαμε, μ' ἄλλα λόγια, πὼς βρέθηκε εἴτε μὲ κατοπινὸ χορδόηχο, εἴτε ἀνάμεσα στοὺς ἦχους α ο ε σ ι, πού εἶναι ὅλοι τοὺς χορδόηχοι, καθὼς τὸ δηλώσαμε πρὸ ἀπάνω (κ. ἀρ. 38, α-β) καὶ καθὼς θὰ τὸ ξηγήσουμε φαρδιά πλατιά παρακάτω.

μ. Δὲν ἔχει σημασία πού κάποτε γίνεται Ρ τὸ τελικὸ Σ. Μοιάζει πὼς εἶναι τελικὸ, μὰ δὲν εἶναι, μάλιστα στὸ ἄρθρο (τῆς, τοῦς), ἢ σὲ μερικές ἀντωνυμίες τῆς ἀρχαίας (τίς, τίς ἐστὶ), γιατί μονάχα στὸ χαρτί ξεχωρίζουμε τίς λέξεις (κ. π. ἀ., ἀρ. 14, γ), κ' ἔτσι τελικὸ Σ δὲν ἔχει, ἅμα ἔρχεται κι ἄλλη συνηχία καταποδινὴ του.

ν. Τέτοια μιὰ συνηχία μπορεῖ ὅμως νὰρχίζη μὲ χορδόηχο, λ. χ. τῆς Ὄρας, δηλαδὴ τισὸρας, τῆς Δούλας, δηλαδὴ τισΔόλας, καὶ τότες ἔρχοιλα γίνεται Ζ, τισΖόρας, τισΖόλας, κτλ.

ξ. Στὴν Κοινὴ μας, ἡ συνηχία τισόρας δὲ γίνεται τισόρας, δηλαδὴ τὸ Σ δὲ γίνεται Ζ ἀνάμεσα στοὺς ἦχους α ο ε σ ι. Μονάχα ἡ συνηχία τισΔόλας, δηλαδὴ Σ μὲ κατοπινούς χορδόηχους ἄλλους παρὰ τοὺς προηγούμενους, γίνεται τισΖόλας, κτλ.

173. Ὁ ἦχος Σ κι ὁ ἦχος Ρ. α. Γιὰ νὰ γίνη Ρ κατε-
φτείας τὸ Σ τὸ ἀχορδόηχο, δίχως νὰ πρωτογίνη Ζ, πρέπει νὰ ὑποθέσουμε πὼς πάποιος ἀχορδόηχος ἀκολοῦθὰ τὸ Σ, ἂν εἶναι ἀφτὸ, βέβαιον πὼς εἶναι τότες καὶ τὸ Ρ ἀχορδόηχο, ἴσως μάλιστα καὶ ἄτρεμο.

β. Τόντις στὸν Πύργο τῆς Σαντορίνης ἄκουσα ἓνα

κοΡΚίριζε (ἀ. σκ. π.) = κοΣΚίριζε. Ἄκουσα νὰ τὸ ποῦνε καὶ κοΚίριζε, μ' ἓνα, ὅχι μὲ δυὸ Κ (κ. π.).

γ. Παρατήρησα ὅμως συνάμα πὼς στὸν Πύργο τῆς Σαντορίνης ὅπου ἄκουσα τὸ κοΡΚίριζε, οἱ συνηχίες ΣΤ ΣΚ, θαρρῶ κ' ἡ συνηχία ΣΠ, γίνονται ἀπλὰ Τ Κ, λοιπὸν καὶ Π. Ἄρα τὸ κοΚίριζε εἶναι τὸ ντόπιο.

δ. Μὰ ἐπειδὴς ὡς καὶ σὲ κεῖνον τὸ μικρὸ τὸ χωριὸ προσ-
παθῶ ὅλος ὁ κόσμος νὰ μιλᾷ τὴν κοινὴ γλώσσα, τὰ γῶρι
πού πήγαινε σκολεῖο πάσχιζε νὰ μοῦ τὸ πῇ κοΣΚίριζε.
Δὲν τὸ κατάφερνε ὡστόσο, γιατί δύσκολο τοῦ ἔπεφτε νὰ
προφέρῃ ΣΚ καὶ τόκανε ΡΚ.

ε. Μ' ἄλλα λόγια, ζύγωνε τὰκρόγλωσσό του ἀπὸ τὰ
κατατόπια τοῦ Σ στὰ κατατόπια οὐρανισκόχλειστου Κ. Γιὰ
νὰ μείνῃ ὅμως τριφτόηχο ἢ ξακολουθητικὸ, γιὰ νὰ μὴν
τὸν ξαφνιαστῇ, ἔβγαζε Ρ ἀντὶς Σ.

ζ. Τὸ Ρ ἀφτὸ δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ εἶχε τὴν ἀχορδόηχιά
τοῦ ἀχορδόηχου Σ, ὅπως εἶδαμε πὼς ἔχει τοῦ Ζ τὴ χορ-
δοηχία τὸ χορδόηχο Ρ (κ. π. ἀ., ἀρ. 172, θ, κ-λ).

η. Μπορεῖ νὰ εἶναι καὶ ἄτρεμο Ρ, δηλαδὴ τὰκρόγλωσσο
νὰ μὴν τρέμῃ (κ. π. ἀ., ἀρ. 170, γ-ε) · ἀφοῦ στὴ μόρφωση
τοῦ Σ μήτε τὰκρόγλωσσο δὲν τρέμει, δὲν τρέμανε μήτε
τὰ φωνοχόρδια.

θ. Τὸ Ρ τὸ πυργιανὸ τῆς Σαντορίνης δὲν εἶναι πισώ-
τρεμο (κ. π. ἀ., ἀρ. 156, β) · εἶναι οὐρανισκότρεμο (κ.
π. ἀ., ἀρ. 152, β), μονάχα μὲ τὴ διαφορὰ πού τὰκρό-
γλωσσο δὲν παίρνει τὸν κατήφορο ἴσια μὲ τὸν κάτω οὐρα-
νίσκο, παρὰ κάθεται κοντὰ στὴν οὐρανισκοχωρίστρα, ὅπου
καὶ μπορεῖ νὰ μείνῃ πρὸ ἄτρεμο στὴν ἄκρη, ἂν τὸ δοκιμά-
σουμε.

ι. Τέτοιο Ρ, γιὰ νὰ τὸ ξεχωρίσουμε ἀπὸ τὸ οὐρανισ-
κότρεμο (κ. π. ἀ., ἀρ. 152, β), τὸ λέμε περίφημα κι
ἀπανώτρεμο ἢ τὸ ἐνάντιο ἀπανωάτρεμο.

κ. Πιο πολὺ ἀκόμη θὰ τοῦ ἀξίση τὸνομα κι ἀκόμη περσότερο θὰ μιιάξῃ ἀπανώατρεμο τὸ Ρ τοῦ κοΡΚιρίω (κ. π. ἀ., β), σὰν ὑποθέσουμε πὼς ἡ συνηχία ΣΚ ἔγινε πρῶτα θΚ καὶ τότες μονάχα ΡΚ, ἀφοῦ εἶδαμε (κ. π. ἀ., ἀρ. 159, δ · 161, β-γ) πὼς στενοσυγγενέβουνε τὸ Ρ μὲ τὸ θ.

λ. Ἔτσι λοιπὸν ἡ παρόμοια καὶ στὸ κοΣΚιρίω τοῦ Πύργου, τὸ ἀκρόγλωσσο, ἐκεῖ ὅπου πᾶει νὰ μορφώσῃ γουλότριφτο Σ, μπορεῖ ἀξιόλογα, γιὰ νὰ φτάσῃ ὡς τὴν οὐρανισκοχωρίστρα, νὰ ξεσυρθῇ ἀκολουθώντας τὸν οὐρανίσκο, νὰ κάμῃ θ, κι ἅμα ζυγώσῃ στὰ κατατόπια τοῦ Κ, νὰ μορφώσῃ Ρ, ἐπειδὴ δὲ μορφώνεται θ στὰ κατατόπια ἐκεῖνα, μάλιστα μὲ τὴ διπλοθεσία πού θέλει ἀφτός μας ὁ ἦχος (κ. π. ἀ., ἀρ. 132, α-ζ).

174. Κάποιο ἀχορδόηχο Ρ. α. Ἔχουμε θαρρῶ κι ἄλλη ἀπόδειξη πὼς ὑπάρχει στὴ λαλιά μας ἀχορδόηχο Ρ, ὥσως ὅχι καθαρὸ στὴν Κοινὴ, μὰ σὲ ντόπιους τύπους πού τυχαίνει νὰ τοὺς ἀκούσουμε καὶ σὲ μεγαλύτερα κέντρα.

β. Εἶναι γνωστὸ, λ. χ., πὼς καὶ στὴν Κύπρο καὶ στὴ Χιὸ κι ἄλλοι βέβαια. λένε ἤΡΤα, διοΡΤῶνω, ΚόΡΤο (ΚόΡθο, Κόριθο), ἄΡΚορτας, ἀΡΚόντισσα, ἔΡΚομαι, μάλιστα καὶ ἀΡΚῆ, ἀΡΚαῖος, ἀΡΚαιολογία, ὅπως μοῦ τὰ εἶπε ὁ Χιώτης ὁ Πατπάτης πού ζοῦσε χρόνια στὴν Πόλη.

γ. Λόγος δὲν ὑπάρχει γιὰ νὰ γίνη Τ τὸ Θ, Κ τὸ Χ, μὲ προτερυνὸ Ρ, ἐξόνε ἂν ὑποθέσουμε πὼς ἔγινε πρῶτα τὸ Ρ ἀχορδόηχος, γιὰτὶ ξαίρουμε πὼς στὴ γλώσσα μας δυὸ ἀκολουθητικοὶ ἀχορδόηχοι πλάϊ πλάϊ δὲν ταιριάζουνε, παρὰ γίνεται ὁ ὀφρτερος ξαφνικός.

δ. Λοιπὸν, ὅπως λέμε ΣΚίῳ ἀντὶς ΣΧίῳ, ἀΣΤειῳ ἀντὶς ἀΣΘειῳ, τὸ ἴδιο εἶπανε καὶ ἄΡΚορτας ἀντὶς ἄΡΧορτας, διοΡΤῶνω ἀντὶς διοΡΘῶνω.

ε. Παράξενο διόλου δὲν εἶναι νὰ ὑπάρχῃ καὶ στὴ Νεοελ-

ληνικὴ ἀχορδόηχο Ρ, ἀφοῦ παρατηρήθηκε κι ἄλλοι, ἄξαφνα ἱρλαντέζικα, καὶ τόντις ἄκουσα μὲ τὰφτιά μου τὸν καθηγητὴ καὶ γνωστὸ γλωσσολόγο Rhys νὰ προσφέρῃ τὸνομά του μ' ἀχορδόηχο Ρ, πού μᾶς τὸ ξηγοῦσε κιόλας.

175. Νεοελληνικὸ τρεμοκίνητο Ρ. α. Ὅπου βλέπουμε τὸ Ρ νὰ παραπέφτῃ στὴν προφορά, μπορούμε νὰ ποῦμε πὼς εἶναι τρεμοκίνητο, γιὰτὶ λιγοστέβουνε τότες τὰ κινήματα, μὲ τρόπο πού στὸ τέλος δὲν ἀκούγεται πιά ὁ ἦχος, ὅπως δεῖξαμε καὶ πιο ἄπάνω (κ. ἀρ. 151, β, ι, λ, μ, ν).

β. Ἔτσι τυχαίνει στὰκόλουθα πού τᾶχω ξεσηκωμένα σὲ μερικὰ χωριά τῆς Ἑλλάδας ·

1. μὲ προτερυνὸ Τ · Τάο = ΤΡάγο (Σαντορίνη, Βουνήτσο, κ. ὅ.), Ταούδια = ΤΡαγοῦδια (Σαντ., Πύργος, Γ. Γ. ὅ.), Τέχει = ΤΡέχει (Σαντ., Βου., κ. ὅ.), Τύπα = ΤΡέπα (ἱ. χ., π.).

Σημειωσοῦλα. Ἡ γριὰ καὶ τὸ κοριτσάκι μιλούσανε πολὺ καλὰ τὰ ντόπια, χωρὶς ἀτομικὸ ψεγάδι στὴν προφορά τους, καθὼς κ' οἱ ἄλλοι πού ἀραδιάζω ἐδὼ τὰ λόγια τους ·

2. μὲ προτερυνὸ Θ · ἄΘωποι = ἄΘΡωποι (Σαντ., Βου., κ. ὅ.). Ἀπὸ δασκαλισμὸ εἶναι ὁ τόνος στὴν προπαραλήγουσα. Τὸ νεοελληνικὸ, ἀθῶποι ·

3. μὲ προτερυνὸ Χ · Χουσώσουμε = ΧΡυσώσουμε (Σαντ., Βου., κ. π.). Τὸ ἴδιο πρόσωπο ἤξαιρε νὰ λήθῃ ΧΡουσοφέ, ΧΡούσωσης, ὅπου τὸ Ρ εἶτανε παρμένο ἀπὸ τὴν κοινὴ συνηχία ΧΡ ·

4. μὲ προτερυνὸ Β · ἄΒιο = ἄΒΡιο (Σαντ., Μεροβίγλι, Γ. ὅ. ὁρ.), Βέχει = ΒΡέχει (Σαντ., Πύργος, Κ. 15. π.;) ·

5. μὲ προτερυνὸ Δ · μισὸ Δόμο = ΔΡόμο (Σαντ., Βου., κ. ὅ.) ·

6. μὲ προτερυνὸ Τ · παΤῶα = παΝΤΡεῖα (Σαντ., Μεροβ., Γ. ὅ.) ·

7. με κατοπινὸ Ν · ὄΝιθα = ὄΡΝιθα (Σαντ., Βου., π.) ·

8. με κατοπινὸ Σ · ἀΣερίκ = ἀΡΣερίκ (Σαντ., Μεροβ., Κ. π.) · μὰ μπορεῖ νὰ εἶναι κι ἀπὸ τὸ ἀσεΡΝικὸ · τότες πάει στὸ προηγούμενο, ἀρ. 7.

γ. Σὲ ὅσα καταγράψαμε, φαίνεται πὼς ὁ χρειάζομενος ἀέρας στὴ μόρφωση τοῦ προτερινοῦ χορδόηχου ἢ ἀχορδόηχου, ξαφνικοῦ ἢ ξακολουθητικοῦ, ὅπως καὶ στὴ μόρφωση τοῦ κατοπινοῦ Ν (ἢ Σ, κ. π. ἀ., ἀρ. 7-8), καταπνίγει τὰ κινήματα τοῦ Ρ, μαζί καὶ τὸ Ρ τὸ ἴδιο.

δ. Καὶ τόντις, ὅπου παραπέφτει τὸ Ρ, ἄκουσα ἓνα εἶδος μισὸ Ρ πὺ μόλις τὸ παίρνει τάφτι, λ. χ. περνᾶς (Σαντ., Βου., στήν ὁ.), δηλαδή κάποιο σὰν ξεκολλημένο Ρ ἢ κάποιο Ρ πὺ τὸ βγάζανε μὲ δυσκολία (κ. π. ἀ., ἀρ. 172, δ).

ε. Ἡ δυσκολία ὅμως ἀφτὴ σημαίνει πὼς δὲ μορφώνανε πὰ οἱ μιλάμενοι τὰ χρειάζομενα τρεμοχυπήματα τοῦ Ρ.

ζ. Δὲν εἶναι ἀπίθανο τὸ μισὸ τὸ Ρ νὰ προέρχεται ἀπὸ τὴν ἀνάρκετὴ τους προσπάθεια νὰ μιμηθοῦνε τὴν Κοινή (κ. καὶ πάλε π. ἀ., ἀρ. 172, δ).

176. Κάτι ἄλλα ξεηγήματα τοῦ Ρ. α. Στάχόλουθα πὺ ἀραδιάζω, ἀπὸ τὴ Σαντορίνη πάντα, ἔχει λόγους ιδιαίτερους τὸ παράπεσμα ἢ, ἐπιστημονικώτερα νὰ τὸ ποῦμε, τὸ ξεήχημα τοῦ Ρ · τὸ μεσιανὸ τὸ Ρ ξεηχᾶ.

1. με προτερινὸ Α καὶ κατοπινὸ Ι · πετει-^ΑΑΙ = πετει-^ΑΡΑΙ (ὁ., Βουν.), τὸ φαρ^ΑΑΙ = φαρ^ΑΡΑΙ (Βου., Γ. Γ. π., Κ. Γ.) ·

2. με προτερινὸ Ε καὶ κατοπινὸ Α · φ^ΕΑρε = φ^ΕΡΑρε (Νάξο, Βόθροι, Γ. ὁ.) ·

3. με προτερινὸ Ε καὶ κατοπινὸ Ι · ξΑΪΕΙ = ξΑΪΡΕΙ (Ἀπάνω Μεριὰ τῆς Σαντορίνης, Ἀ. ὁ.) ·

4. με προτερινὸ Ε καὶ κατοπινὸ Ι · θΕΪ^Ιζουρε = θΕΡΪ^Ιζουρε (Νάξο, Δαμαριώνας, Κ. π.) ·

5. με προτερινὸ Ι καὶ Ο κατοπινὸ · μΥΩδιὰ = μΥΡΩδιὰ (Σαντ., Βου., κ. ο.).

ζ. Αἰτία στὸ ξεήχημα, σὰν κοιτάζουμε τὰ τέσσερα πρῶτα, φαίνεται ὁ τόνος. Βγαίνει ὁ ἀέρας μὲ τόση ὀρμὴ πὺ κόφτει τὰ τρεμοκινήματα τοῦ Ρ. Εἶναι στὰ τονισμένα ὁ ἀέρας διπλὸς ἀφὸ ἀέρα θέλει ὁ ἦχος, ὅπως κάθε ἦχος, μὰ θέλει ἀκόμη κι ὁ τόνος.

η. Ὁ τόνος ἴσια ἴσια εἶναι πολλὶ δυνατὸς στὰ χωριά πὺ ἀναφέραμε κ' ἔχει νὰ μελετηθῇ ὁ Δωδεκανησιώτικος ὁ τονισμός. Α. χ., ἄκουσα ἓνα περίεργο ΠΑΡΆΘΥ = παράθυρο στὴ Σαντορίνη (Νεμποριό, Γ. 19. π.).

θ. ΠΑΡΆΘΥ πάει νὰ πῇ πὼς πάτησε ὁ τόνος τὴν παραλήγουσα τόσο βαριὰ, πὺ ἀέρας δὲν ἀπόμεινε γιὰ τὴ στερνὴ συλλαβή. Σὲ κεῖνο τὸ χωριὸ σὰ νὰρέσουνε κιόλας τὰ παροξύτονα, γιὰτὶ στὸ ἴδιο μάζωξα κ' ἓνα χάρα, δηλαδή χαρά.

ι. Αἰτία στὸ ξεήχημα τοῦ πὺ ἀπάνω (ἀρ. 5) μΥΩδιὰ μοιάζει νὰ εἶναι ὁ ἦχος Ο. Στρογγυλώνεται τὸ στόμα πολλί, πετιέται ὁ ἀέρας ὀρμητικὰ καὶ δὲν προφταίνουνε νὰ γίνουνε ἢ γίνονται μὲ δυσκολία τὰ χρειάζομενα τρεμοκινήματα τοῦ Ρ.

κ. Κι ἀλήθεια, κάθε φορὰ ὅπου δανίζονται Ρ ἀπὸ τὴν Κοινή, μπορεῖ κανεῖς, στὰ ἴδια τὰ χωριά, νὰ παρατηρήσῃ τὸ μισὸ ἢ δυσκολότρεμο Ρ πὺ μαρτυρήσαμε πὺ ἀπάνω (κ. ἀρ. 174, δ), καθὼς τάκουσα στάχόλουθα · χήΡα (Σαντ., Μεροβ., Κ. π.), φέΡης (Ἰ. χ., Γ. ὁ.), νεΡὸ, βαΡούμενη (στὸ ἴδιο), παΡάθυΡ (Σαντ., Νεμπ., Γ. 19. π.).

λ. Προσπαθοῦσανε νὰ κάμουνε γουλότριφτο Ρ · κάποτες τὸ κατωρθώνανε καὶ τότες τὸ λέγανε πολλὶ βαριὰ, ζυγώνοντας ὅσο μπορούσανε τὰκρόγλωσσο στὰ γούλια · ἔτσι μοῦ ἀποδείχανε τρανότερα πὼς δὲν τοὺς εἶτανε φυσικὸ, καί,

πειδὴ δὲ βαστοῦσε καὶ τοὺς κούραζε ὁ κόπος, μὲ τὸν κόπο, λίγο λίγο, ἔπαθε καὶ τὸ Ρ.

177. Σταφυλίτικο γεοελληνικὸ Ρ. α. Τὸ σταφυλίτικο Ρ τὸ περιγράψαμε πρὸς ἅπαν (ἀρ. 157, α-γ) · εἶπαμε μάλιστα (ἱ. μ., δ) πὼς μπορεῖ νὰ βρίσκεται καὶ στὴ λαλιά μας. Ἴσως νὰ βρίσκεται τόντις.

β. Μιὰ φορὰ στὴ Νάξο (Φιλώτι, Ἰ. Α. Χ. = ἄντρας ἀπὸ τὴ Χώρα, ὁ Κ. Γ.) ἔτυχε νὰκούσω πεΡιάδα = πεΔιάδα. Ὁ ἤχος Δ ὅμως ἔφκολα γίνεται σταφυλίτικο Ρ (κ. π. ἀ., ἀρ. 157, γ).

γ. Καὶ τόντις, ἂς ὑποθέσουμε, λ. χ., κατωδοντότριφτο Δ, ποὺ μορφώνεται ἀξιόλογα, φτάνει νὰνασηκώσουμε λιγάκι τὰ μεσιανὰ γλωσσόπλεθρα, νὰκκουμπήσουμε ὅμως τὰκρόγλωσσο μονάχα στὸ κατιανὸ δοντοστέφανο ἢ στὰ μπροστινὰ δόντια · τότες κάνουμε στὴ μέση τῆς γλώσσας ἓνα εἶδος ἀβλάκι, ἀπαράλλαχτα ὅπως γιὰ τὸ Ρ (κ. π. ἀ., ἀρ. 157, γ).

δ. Λοιπὸν ἅμα τὰκρόγλωσσο προβάλλῃ ὅπως τὸ θέλει τὸ Δ τὸξώδοντο, δηλαδὴ τὸ συνηθισμένο μας τὸ Δ τὸ μεσοδοντότριφτο (κ. π. ἀ., ἀρ. 97, α · 98, α), μὲ τὸν κόπο ποὺ χρειάζεται τὸ κίνημα, προχωρᾷ καὶ ὁ σταφυλίτης στὸ γλωσσόσπιτο · ἔτσι ἔχουμε καὶ τὸ τρεμοχτύπημα.

ε. Μὲ τέτοιον τρόπο ἢ κάπως παρόμοια μορφώνεται τὸ καθαφτὸ παρισιάνικο Ρ, τὸ παχόηχο (*r grasseyée*) πάει νὰ πῇ μὲ τὴ γλώσσα κοιτάμενη στὰ σύρριζα τοῦ σπιτιοῦ, μὲ τὰκρόγλωσσο προστεντωμένο καὶ λιγάκι σκερτὸ πρὸς τὰ κάτω δόντια, μὲ τὸ σταφυλίτη ποὺ πετιέται ὄξω στὸ γλωσσόσπιτο καὶ παίζει μέσα στὰβλάκι.

ζ. Μοῦ φαίνεται ἀπίθανο ἢ πεΡιάδα τοῦ Φιλωτιοῦ (κ. π. ἀ., β) νᾶχῃ τίποτα νὰ κάμῃ μὲ τὴν πρόθεσιν περί. Φυσιολογικὰ ἐγίνε ἡ ἀλλαγὴ, ὅχι ψυχολογικὰ.

§ 7. Ο ΑΕΡΑΣ ΚΑΙ ΤΟ ΔΙΠΛΟΠΕΡΑΣΜΑ

Α

Ο ΔΙΠΛΟΔΡΟΜΟΣ ΞΑΚΟΛΟΥΘΗΤΙΚΟΣ Α

178. Μεσιανοὶ καὶ διπλόδρομοι. α. Ὡς τώρα, στοὺς ἤχους ποὺ ἀκούσαμε, ἂν καὶ ὅλοι τοὺς δὲν ταιριάζουνε ἀναμεταξὶ τοὺς, δηλαδὴ ἂν καὶ δὲ γίνεται πάντοτε ἀναμεταξὶ τοὺς συναλλαξιά, παρὰ μὲ συθῆκες ὀρισμένες, ἔχουνε ὥστόσο κάτι ποὺ εἶναι κοινὸ σὲ ὅλους.

β. Ὅλοι τοὺς εἶναι ἤχοι μεσιανοί, πάει νὰ πῇ πὼς τὸ σφάλαιγμα ἢ τὸ στενοπέραςμα, ποὺ εἶναι ἀναγκαῖο γιὰ τὴ μὀρφωσὴ τοὺς, γίνονται στὴν καταμεσιὰ τοῦ γλωσσόσπιτου.

γ. Ἐρχεται λοιπὸν τὸ ρέμα τοῦ ἀέρα ἴσιο, εἴτε γιὰ νὰνοίξῃ τὸ σφάλαιγμα καὶ βγῇ μὲ ὀρμὴ — ὅπως μορφώνουμε τοὺς ξαφνικοὺς — εἴτε γιὰ νὰ τριβῇ μὲ κρότο στὸ στενοπέραςμα — ὅπως μορφώνουμε τοὺς ξακολουθητικούς.

δ. Ὑπάρχουνε ὅμως ἤχοι ποὺ δὲ μορφώνονται ἰσόδρομα σὰν τοὺς ἄλλους. Ὑπάρχουνε μάλιστα ἤχοι ποὺ μορφώνονται πισώδρομα (κ. π. κ., §§ 8-9).

ε. Πρῶτα ὅμως πρέπει νὰκούσουμε τὸν ἤχο Α, ποὺ δὲ μορφώνεται μῆτε ἰσόδρομα μῆτε πισώδρομα, παρὰ διπλόδρομα, ἢ, σὰ θέλουμε νὰ τὸ ξακριβολογήσουμε, πλαγοδιπλόδρομα.

ζ. Ὁ ἤχος ἀφτὸς θέλει τόντις δυὸ στενοπεράσματα, μὰ ἡ διαφορὰ του μὲ τοὺς πισώδρομους εἶναι ποὺ στὴ μὀρ-

φωσή του, ο αέρας βγαίνει, όχι από το μυτότροπο (κ. π. α., αρ. 19, β. 1), βγαίνει από το στόμα, είναι δηλαδή στομόδρομος ο ήχος Λ. Θα διοῦμε ἀμέσως παρακάτω πῶς εἶναι συνάμα καὶ πλαγιόδρομος (κ. π. κ., αρ. 179, ε).

179. Ὁ ήχος τ̣ κι ὁ ήχος Λ. α. Γιὰ νὰ καταλάβουμε τὸν ήχο Λ, ἀς ξανακούσουμε τὸν ήχο τ̣ ἢ τὸ ταίρι του τὸν ἀχορδόηχο T, τὸ γουλόκλειστο (κ. π. α., αρ. 43, α-δ · 49, γ · 52, γ · 54, β · 55, δ · 56, γ-δ, τ. Α').

β. Γιὰ νὰ μορφώσουμε γουλόκλειστο T ἢ τ̣, ἀποκλειοῦμε τὸν αέρα μὲ τὴν ἄκρη τῆς γλώσσας ἀκκουμπισμένη στὰπάνω γούλια, ἢ μισὰ στὰπάνω γούλια καὶ μισὰ στὰ μπροστινὰ τὰπανώδοντα, ἐνῶ ἀνεβάζουμε, δεξιὰ κι ἀριστερά, τὰ δυὸ γλωσσόπλεθρα στρογγυλωμένα πρὸς τὰπάνω μασόδοντα.

γ. Ὅταν εἶναι νάκουστῇ ὁ ήχος T ἢ ὁ ήχος τ̣, φτάνει μιὰ στιγμή νὰ ξεκολλήσουνε τὰκρόγλωσσο καὶ τὰ γλωσσόπλεθρα ἢ μάλιστα τὸ ἀκρόγλωσσο μονάχα, κι ἀμέσως βγαίνει ὁ ήχος T ἢ ὁ ήχος τ̣, ἅμα δηλαδή συμπαίξουνε καὶ τὰ φωνοχόρδια.

δ. Ὅταν εἶναι πάλι νάκουστῇ ὁ ήχος Λ, πρέπει ἀκρόγλωσσο καὶ γλωσσόπλεθρα νὰ μείνουνε κολλημένα ὅπως εἴπαμε, γιὰ νὰ μὴν μπορῇ νὰ περάσῃ ὁ αέρας ἀπὸ τὴ μέση τοῦ γλωσσόσπιτου, ὅσο ἀνοιχτὰ κι ἂν ἔχουμε τὰ χεῖλια.

ε. Βρίσκει ὁμως τότες ὁ αέρας ἄλλο δρόμο, βρίσκει μάλιστα δυὸ, γιὰτὶ πετιέται ἀπὸ τὶς δυὸ στενάδες, δεξιὰ κι ἀριστερά, πού μορφώνονται ἀνάμεσα στὰ δυὸ πλεθρόδοντα καὶ τὰ δυὸ μεσομάγουλα. Ἔτσι γίνεται ὁ ήχος Λ.

ζ. Σὰ δὲν παίζουνε τὰ φωνοχόρδια, ὁ ήχος Λ εἶναι ἀχορδόηχος καθὼς κι ὁ ήχος T · σὰν παίζουνε, εἶναι χορδόηχος καθὼς τὸ τ̣. Ὁ ἀχορδόηχος Λ εἶναι σπάνιος · ὁ χορδόηχος εἶναι ὁ πιὸ συνηθισμένος.

η. Ἐπειδὴ στὴ μόρφωση τοῦ Λ μήτε τρίβεται μήτε ὀρμᾷ ξαφνικὰ ὁ αέρας ἀναμεταξὶ ἀκρόγλωσσο καὶ γούλια, δὲν μπορεῖ νὰ τὸν ποῦμε οὔτε γουλότριφτο οὔτε γουλόκλειστο, θὰ τὸν ποῦμε ἀλλῶς γουλόπιαστο, γιὰτὶ ἔχει κάμποσο νὰ κάμῃ στὴ μόρφωσή του, πού πιάνεται τὰκρόγλωσσο στὰπάνω γούλια.

180. Διὸ γουλόπιαστοι Λ. α. Ὁ ήχος Λ, ὅπως τὸν περιγράψαμε, εἶναι περσότερο νομίζω τῆς θεωρίας παρὰ τῆς πράξης, ἐπειδὴ συχνὰ δὲν τυχαίνει νὰ μορφώνεται τόσο ταχτικά, τόσο ἀλάθεφτα ὁ ήχος Λ.

β. Μορφώνεται πιὸ λῆφτερα, χωρὶς νὰ σφιγτοκολληθῶναι τὰ γλωσσόπλεθρα στὰ δυὸ τὰ πλεθρόδοντα · τὸ πέρασμα ἢ τὸ διπλοπέρασμα γίνεται τότες ἀναμεταξὶ μεσοπλεθρόδοντα καὶ γλωσσόπλεθρα, ἐνῶ συνάμα περνᾷ ὁ αέρας ἀνάμεσα στὰ ὄξω πλεθρόδοντα καὶ τὰ μεσομάγουλα.

γ. Τὸ πέρασμα δὲν πρέπει νὰ εἶναι πολὶ φαρδὶ, γιὰτὶ τότες μαζώνεται ὁ αέρας μὲ τὸ παραπάνω κι ἀκούγεται κάποιο Λ πού τὸ λένε σκουρο Λ, ἐπειδὴ φουσκώνουνε τὰ μάγουλα καὶ δὲ βγαίνει ὁ ήχος καθάρια, παρὰ βγαίνει ἓνα Λ πού μπορεῖ νὰ μοιάξῃ καὶ μὲ τὸν ήχο σ.

δ. Δὲν εἶναι ἀνάγκη νάχουμε πάντα πέρασμα δεξιὰ κι ἀριστερά · τυχαίνει κάποτες, ἂν καὶ ὅχι κάθε φορὰ, νὰ ὑπάρχῃ ἓνα πέρασμα μονάχα, ἢ δεξιὰ ἢ ἀριστερά, δηλαδή νὰ μορφώνουμε ἢ ἀριστερὸ μονάχα ἢ δεξιὸ Λ, καὶ τέτοιο Λ θὰ τὸ ποῦμε μισὸ Λ, ὅχι τάχα ἐπειδὴς ὁ ήχος δὲν εἶναι κ' ἔτσι σωστός, μὰ ἐπειδὴ τότες λιγοστεύει ὁ αέρας.

ε. Τὸ καθαφτὸ γνῶρισμα τοῦ Λ εἶναι τολοιπὸν πὼς μεσόδρομο ποτές του δὲν εἶναι, παρὰ πλαγιόδρομο καὶ τὸ συχνότερο πλαγιοδιπλόδρομο.

181. Ὁ ήχος Λ κι ὁ ήχος σ. α. Τὴ στιγμή ὅπου βγαίνει ὁ ήχος Λ, τὰ χεῖλια στέκουνται ἀνοιχτὰ, ὅσο φτάνει τουλάχιστο γιὰ νὰ φαίνονται τὰ δόντια.

β. "Όταν ὅμως στενῶσουμε τὰκρόστομο καὶ προβοῦνε ὅξω τὰ χεῖλια λιγάκι στρογγυλωμένα, τότες ἀλλάζει ὁ ἥχος Λ καὶ ἀκούγεται συνάμα κάποιο σ.

γ. Μπορεῖ νὰκουστῇ μὲ τὸ Λ καὶ ἄλλος κανένας τέτοιος ἥχος, λ. χ. στῇ λαλιά μας θὰκουστῇ κάποτες κ' ἓνα Ο.

δ. Μ' ἓνα λόγο, ἓνας ἀπὸ τοὺς ἥχους σο α ε ι θὰ συνακουστῇ μὲ τὸν ἥχο Λ, ἅμα τοποθετήσουμε στὸ γλωσσόσπιτό μας τὰ καθέκαστα ὅπως χρειάζεται γιὰ νὰ βγάλουμε τοὺς ἥχους ἀφτούς, σύγκαιρα ὅμως διπλοδρομίζουμε ἢ πλαγιόδρομίζουμε τὸν ἀέρα, γιὰ νὰ βγαῖνῃ πάντα μαζὶ καὶ ὁ ἥχος Λ.

ε. Τοὺς ἥχους ἀφτούς, θὰ τοὺς ξετάσουμε παρακάτω (§ 10. Οἱ τονόηχοι). Μποροῦμε ὥστόσο καὶ ἀπὸ τώρα νὰ ποῦμε πὼς γίνεται νὰ τοὺς μορφώσουμε τὸν καθένανε, ὅπως μορφώνουμε καὶ τὸν ἥχο Λ, ἀνεβάζοντας τὴ γλώσσα ἢ πρὸς τὴ μέση τοῦρανίσκου ἢ πρὸς τὰ γούλια, φτάνει νὰ στενῶσουμε, νὰ συμαζώξουμε κάπως τὸ γῦρο τῆς γλώσσας, γιὰτὶ ὅσο φαρδαίνει, τόσο περσότερο ἀκούγεται σκέττο Λ.

ζ. Τέτοιο Λ, ποὺ τὸ μιτὸ εἶναι Λ καὶ τᾶλλο τὸ μιτὸ ἓνας ἀπὸ τοὺς ἥχους σο α ε ι, πολὶ σωστά θὰ τὸνομάσουμε διπλόπιαστο Λ.

182. Μεσοδοιτόπιαστο Λ. α. Μορφώνεται Λ καὶ μὲ τὰκρόγλωσσο πιασμένο μέσα στὰ δυὸ μπροστινὰ δοντοστέφανα · τὰ γούλια μνήσκουνε τότες ἄπιαστα, μὰ ἡ μέση τῆς γλώσσας, κολλημένη στὰ κατατόπια τῆς οὔρανισκοχωρίστρας, δὲν ἀφίνει τὸν ἀέρα νὰ περάσῃ ἀπὸ κεῖ, ἐνὼ τὸν μπουδίζουνε ἄλλο τόσο τὰ γλωσσόπλεβρα ποὺ βαστιοῦνται, δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ, στὰπάνω πλαγιόδοντα.

β. Τὸ μεσοδοιτόπιαστο Λ τῶχουνε οἱ ψεβδοὶ μονάχα ἢ ὅποιος τύχη καὶ ψεβδίση κάποτες στὴν ὁμιλία.

183. Ὁ ἀπαρόπιαστος καὶ ὁ κατώπιαστος ἥχος Λ. α.

Θὰ βροῦμε, ἀνεβαίνοντας πρὸς τὸν οὔρανίσκο καὶ ἄλλα Λ ποὺ θὰ τὰ ποῦμε ἀπανώπιαστα Λ, ὅταν πιάνεται τὰκρόγλωσσο στὸν ἀπάνω οὔρανίσκο, κατώπιαστο Λ, ὅταν πιάνεται στὸν κάτω.

β. Μπορεῖ ὅμως καὶ στὰ δυὸ Λ ποὺ λέμε νὰ πιαστῇ στὸν ἀπάνω καθὼς καὶ στὸν κάτω οὔρανίσκο, πότες τὰκρόγλωσσο τὸ ἴδιο, πότες τὸ προακρόγλωσσο, δηλαδὴ τὸ μέρος ἐκεῖνο τῆς γλώσσας ποὺ βρίσκεται μιὰ σταλούλα πρὶν ἀπὸ τὴν ἄκρη τῆς, καὶ τότες ἔχουμε νὰ διακρίνουμε ἄλλα δυὸ Λ, πάει νὰ πῇ δυὸ ἀπανώπιαστα καὶ δυὸ κατώπιαστα.

184. Ἐρας ἀκρόπιαστος καὶ προακρόπιαστος κατιανὸς Λ. Ἀκρόπιαστος καὶ προακρόπιαστος μπροστινὸς. α. Μπροστινὸ λέμε τὸν ἀπανώπιαστο, κατιανὸ τὸν κατώπιαστο Λ. Λοιπὸν εἶναι ἀπανώπιαστοι καὶ κατώπιαστοι δυὼ λογιῶνε.

β. Ὁ ἀκρόπιαστος μπροστινὸς μορφώνεται μὲ τὴν ἄκρη τῆς γλώσσας ἀνασηκωμένη ποὺ πιάνεται στὸν ἀπάνω οὔρανίσκο, ἐνὼ ἀναμεταξὶ ἀκρόγλωσσο καὶ μεσόγλωσσο γίνεται κάποιο βαθούλωμα · πάντα ὅμως τὰ γλωσσόπλεβρα στέκονται κολλημένα, δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ, στὰπάνω δόντια.

γ. Ὁ προακρόπιαστος μπροστινὸς μορφώνεται μὲ τὸ προακρόγλωσσο ποὺ πιάνεται στὸν ἀπάνω οὔρανίσκο, ἢ κοντὰ στὰ γούλια, μὰ δίχως νὰ τὰγγίξῃ διόλου, ἢ πιὸ μακριὰ, ὡς τὴν οὔρανισκοχωρίστρα.

δ. Τότες, τὸ καθαφτὸ ἀκρόγλωσσο κρέμεται λιγάκι, ἐνὼ μεσόγλωσσο καὶ γλωσσόπλεβρα μνήσκουνε κολλημένα, τὸ μεσόγλωσσο ἀπάνω στὸν οὔρανίσκο, τὰ γλωσσόπλεβρα δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ, στὰπάνω δόντια.

ε. Μορφώνεται ὁ ἀκρόπιαστος κατιανὸς μὲ τὴν ἄκρη τῆς γλώσσας ἀνασηκωμένη ποὺ πιάνεται στὸν κάτω οὔρανίσκο,

εἶτε κοντὰ στήν οὐρανισκοχωρίστρα, εἶτε πιὸ κάτω πρὸς τὸ λάρυγγα.

ζ. Τὴν ἴδια στιγμή, βαθουλώνεται ἡ γλώσσα κάμποσο, ἀναμεταξί ἀκρόγλωσσο καὶ πισώγλωσσο. Τὰ γλωσσόπλεθρα κολλημένα δυνατὰ, δεξιὰ κι ἀριστερὰ, στὰ βαθόδοντα καὶ λιγάκι στοὺς τραπεζίτες.

η. Ὁ προακρόπιαστος κατιανὸς μορφώνεται μὲ τὸ προακρόγλωσσο πού πιάνεται στὸν κάτω οὐρανίσκο, στὰ κατὰ τῆς οὐρανισκοχωρίστρας, ἐνῶ τὸ καθαφτὸ ἀκρόγλωσσο κρέμεται λιγάκι μπροστὰ.

θ. Τὸ βαθούλωμα στὸ μεσόγλωσσο πολὶ δὲν εἶναι. Τὰ γλωσσόπλεθρα κολνιούνται δεξιὰ κι ἀριστερὰ, ὅπως εἶδαμε καὶ γιὰ τὸν ἀκρόπιαστο κατιανό.

ι. Ὁ προακρόπιαστος κατιανὸς εἶναι σκοῦρος, σὰ βαθίπνοος, ἀνακατέβεται κιόλας μὲ κάποιον ἥχο σ· ὁ ἀκρόπιαστος εἶναι ἢ μπορεῖ νὰ γίνη πιὸ ξερός.

185. Ὁ ἀκρόπιαστος σκέττος Δ. α. Ὁ ἥχος Δ ἀλλάζει χρωμα, ὅπως λένε οἱ γλωσσολόγοι, δηλαδὴ γίνεται ἢ πιὸ βαρὺς στὴν προφορά του ἢ πιὸ ψιλὸς, ἀνάλογα μὲ τὸ περισσότερο ἢ λιγώτερο σώριασμα πού κάνει ὁ γῦρος τῆς γλώσσας καὶ τὸ μεγαλῆτερο ἢ μικρότερο πέρασμα πού ἀφίνει ἔτσι στὸν ἀέρα.

β. Ὁ βαρῆτερος Δ ἀκούγεται ὅταν τὰκρόγλωσσο μονάχα πιάνεται στὸν ἀπάνω οὐρανίσκο, ἐνῶ τὸ προακρόγλωσσο πέφτει ὅσο μπορεῖ πιὸ πολὶ πρὸς τὰ κάτω.

γ. Μὲ τέτοιο τρόπο, τὰκρόγλωσσο πιασμένο στὴ μέση χωρίζει τὸ ρέμα πού ἰσόδρομα δὲ βγαίνει, μὰ ἐπειδὴ τὰ γλωσσόπλεθρα, δεξιὰ κι ἀριστερὰ, κρέμονται λιγάκι, στὰ ξεφαρδευμένα τὰ πλαγιοπεράσματα, στὸ πεσμένο καὶ βαθουλωμένο μέσα τὸ προακρόγλωσσο, καθὼς καὶ στὸ ἄδειο πού μορφώνεται μπροστὰ μεριὰ τοῦ γλωσσόσπιτου, μαζώνεται ὁ ἀέρας, βρίσκει ὁ ἥχος ἀντηχία, χαλνᾷ τὸ καθάριο

Δ καὶ γεννιέται κάποιος σκοῦρος Δ πού τὸν εἶπαμε πιὸ ἀπάνω βαρὺ.

δ. Ὅσο ἀνεβαίνει τὸ προακρόγλωσσο κι ὅσο κολνιούνται περισσότερο τὰ γλωσσόπλεθρα πρὸς τὰπάνω δόντια, δηλαδὴ ὅσο πιὸ στενὰ κάνουμε τὰ πλαγιοπεράσματα, τόσο πιὸ καθάριος ἢ πιὸ ψιλὸς βγαίνει κι ὁ ἥχος Δ, ἀφοῦ ὁ ἀέρας ἀκολουθεῖ τὸν ταχτικό του δρόμο.

ε. Ἀκρόπιαστος σκέττος Δ μπορεῖ νὰ εἶναι καὶ ὁ κατιανός. Τότες ὁ ἀέρας μαζώνεται μπροστὰ καὶ πίσω ἀπὸ τὴ γλώσσα πού στέκεται σὰν τὸν τοῖχο σηκωμένη, χωρίζοντας τὸ γλωσσόσπιτο σὲ δυὸ κάμαρες ἄδειες. Τὸ Δ ἀκούγεται ἀμέσως σὰ βουή πού βγαίνει μαζί μὲ τὸν ἥχο τὸν ἴδιο.

ζ. Τὸν εἶπαμε ἀκρόπιαστο σκέττο, γιὰτὶ πιάνεται μονάχα τὸ ἀκρόγλωσσο.

186. Ὁ ἥχος Δ κι ὁ ἥχος Δ. α. Εἶδαμε πιὸ ἀπάνω (κ. ἀρ. 178, α-ε) πὼς ὁ ἥχος Δ συγγενέβει μὲ τὸν ἥχο Τ ἢ ᾤ. Συγγενέβει μάλιστα σὲ τέτοιο βαθμὸ πού ὅσα Τ ἢ ᾤ μορφώνουμε, ἄλλα τόσα Δ ἀντίστοιχα μπορεῖ νὰ μορφώσουμε.

β. Δὲν εἶναι ἀνάγκη καμιά νὰ τὰραδιάσουμε ὅλα ἕνα ἕνα· φτάνει ὁ ἀναγνώστης νὰ κοιτάξῃ τοὺς ἀριθμοὺς πού καταλογίσουμε πιὸ ἀπάνω (ἀρ. 178, α)· ἐκεῖ βρίσκει κάθε Τ, κι ἀλλάζοντας τὰ χρειαζούμενα, δηλαδὴ κάνοντας πλαγιόδρομα τὰ ἰσόδρομα, θὰ διῇ πὼς κάθε Τ ἢ ᾤ ταίρι του ἔχει κ' ἕνα Δ.

γ. Ὁ ἥχος Κ ἔχει ὅμως συγγένεια μεγάλη καὶ μὲ τὸν ἥχο Δ· ὁ ἥχος Δ εἶναι σκεδὸν πλαγιόδρομος, ἐπειδὴ, σὰ μορφώνουμε τὸ μεσόδοντο Δ (κ. π. ἀ., ἀρ. 98, β-γ) ἢ καλῆτερα τὸ πισώδοντο (ἱ. ἀρ., β), τὸ ἀκρόγλωσσο, ἅμα φαρδύνῃ λιγάκι, κοντέβει νὰ στουμπώσει τὴ μέση τοῦ δρόμου.

δ. Σὰ στουμπώση λοιπόν ὁλότελα τὸ δρόμο τὸ μεσιανὸ ἢ τὸ μεσοδρόμι, σὰ σηκώσουμε συνάμα τὰ γλωσσόπλεθρα, πολλὴ ἔφκολα γίνεται Ἀ ἀντὶς Δ.

ε. Ἐτσι ἀκούμε κάποτες καὶ συναλλάζονται Ἀ καὶ Δ, λ. χ., στὸ Λυσσέας = ὉΔυσσέας, ὅπως συναλλάζοντανε στὴν ἀρχαία μας γλώσσα Δ καὶ Λ, στὸν τύπο τῆς ἀττικῆς, ὉΛυττεὺς = ὉΔυσσεὺς, ὅπως λέγανε Πολυδεύκης, πού τὸ πρότυπό του ἐννοεῖται πὼς εἶτανε ΠολυΔεύκης. Ἐχει καὶ κάτι ἄλλα.

ζ. Στὸ λατινικὸ Ulysses (Ulixes, Ulysseus), ἀπαραίτητο δὲν εἶναι νὰ χάμανε οἱ Λατῖνοι τὴν ἀλλαγὴ ἄφτῃ μπορεῖ κάλλιστα νὰ προέρχεται ἀπὸ τὸ ἐλληνικόν. Τὸ ἀρχικὸ u σίγουρο πὼς εἶναι προφορὰ τοῦ χειλόκλειστου ο.

η. Ὅσο σπάνια γίνεται σήμερα στὴν Κοινὴ μας, τόσο σπάνια γινότανε καὶ τότες συναλλαξιά τοῦ Ἀ καὶ τοῦ Δ.

187. *Μυτόηχος* Λ. α. Μορφώνουμε μυτόηχο Λ, ἅμα χωρίζουμε τὸ ρέμα τοῦ ἀέρα μὲ τρόπο πού ὁ μισὸς νὰ βγαίνει ἀπὸ τὴ μύτη, ὁ ἄλλος ὁ μισὸς ἀπὸ τὸ στόμα.

β. Ἐφκολα χωρίζεται ὁ ἀέρας, ἐπειδὴ καὶ ἡ γλώσσα σφαλνᾷ τὸ γλωσσόσπιτο, κάνει ἓνα εἶδος τοῖχο στὴ μέση του, κι ὥσπου βγῇ πλαγιόδρομα ὁ ἀέρας, μαζώνεται καὶ πετιέται ὀξω ἀπὸ τὶς μυτότρυπες ἀπάνω.

188. *Ἀχορδόηχος* Λ. α. Ὅσοι χορδόηχοι Λ ὑπάρχουνε, ὑπάρχουνε ἄλλοι τόσοι ἀχορδόηχοι, φτάνει νὰ βγαίνει ὁ ἀέρας ἀνεμπόδιστα χωρὶς ἡ γλωσσίδα νὰ στενέψη, φτάνει δηλαδὴ νὰ μὴν τρέμουνε τὰ φωνοχόρδια.

β. Ὁ ἀχορδόηχος Λ ἀκούγεται σὰ μιλοῦμε ψιθυριστὰ ἢ σιγλόαλα. Μὰ δὲν τῷχουμε μονάχα στὸ σιγλόαλημα· μπορεῖ νάκουστῇ καὶ μὲ τοὺς κατοπινούς ἤχους Π Τ Κ, γιατί μὲ τοὺς ἤχους ἀφτοὺς ἀχορδοηχέβεται πιὸ ἔφκολα ὁ Λ, ἀφοῦ εἶναι ἴδιοι τοὺς ἀχορδόηχοι (κ. π. ἀ., ἀρ. 149-150).

γ. Ἐπειδὴ μάλιστα εἶναι κλειστόηχοι, τὸ σφάλαιγμα πού γίνεται ἀμέσως στὴ μόρφωσή τους κόφτει τὸν ἀέρα, μὲ τὸν ἀέρα κόφτει καὶ τὸ χορδοχτύπημα. Λοιπὸν ὁ ἤχος Λ, μὲ τοὺς κατοπινούς ἤχους Π Τ Κ, τοὺς ἀχορδόηχους, καταντᾷ καὶ μοιάζει μὲ τὸν ἤχο Λ τὸν ψιθυριστὸ, δηλαδὴ μὲ τὸν ἤχο Λ στὸ σιγλόαλημα.

δ. Παρατηρήσανε πὼς ὁ ἀχορδόηχος ἀφτὸς εἶναι κάποτες καὶ μισὸς Λ, δηλαδὴς ἀριστερὸς μονάχα ἢ δεξιὸς (κ. π. ἀ., ἀρ. 180, δ). Ἐτσι πιὸ λιγοστὸς ὁ ἀέρας καὶ γίνεται πιὸ ἔφκολα τὸ ἀχορδόηχεμα.

ε. Νὰ σημειώσουμε ἀκόμη πὼς ὁ ἀκρόπιαστος κατιανὸς Λ (κ. π. ἀ., ἀρ. 184, η-θ), σὰν εἶναι ἀχορδόηχος, καταντᾷ βέρο ς (κ. π. ἀ., ἀρ. 130, α, τ. Α').

B

Ο ΗΧΟΣ Λ ΚΙ Ο ΗΧΟΣ Λ ΜΕ ΤΟΝ ΗΧΟ Ι

189. Ὁ ἤχος Λ, μὲ τὸν ἤχο ι. α. Μήτε δύσκολο μήτε ἀδύνατο εἶναι νὰ βγοῦνε μὲ τὴν ἀράδα οἱ δυὸ ἤχοι ι καὶ ι, ἅμα τοποθετήσουμε στὸ γλωσσόσπιτο τὰ καθέκαστα ὅπως πρέπει γιὰ νὰ μορφώσουμε πρῶτα τὸν ἤχο ι καὶ κατόπι τοῦ τὸν ἤχο ι.

β. Τὸ καταφέρνουμε ἀφτὸ πού λέμε πιὸ ἀπάνω, μὲ κάθε εἶδος Λ, ὡς καὶ μὲ τὸν ἀκρόπιαστο κατιανὸ (κ. π. ἀ., ἀρ. 183, ε-ζ), μόνο πού, ἀφοῦ μορφώσαμε τὸ Λ, ἡ γλώσσα ἔχει νὰ πάη ὀμπρὸς στὴν οὐρανισκοχωρίστρα ὅπου μορφώνεται τὸ ι.

γ. Τέτοιος ι, δηλαδὴ ι μὲ κατοπινὸ τοῦ ι, ἀκούγεται σήμερα γαλλικὰ στὴν κοινὴ συνήθεια, στὸ milieu, ἄξαφνα,

πού μερικοί θα σοῦ τὸ προφέρουνε *μιλζ*, ἄλλοι : *μιζ*. Ἴσως νὰκούγεται πουθενὰ καὶ στὴν Ἑλλάδα, μὰ τὸ Λ τὸ νεοελληνικὸ, σὰ μουσκέβει, μουσκέβει ἀλλιῶς.

190. Ὁ ἥχος Λ. α. Τὰ δυὸ κινήματα πού χρειάζονται, τὸ ἓνα στὴ μόρφωση τοῦ Λ, τὸ ἄλλο στὴ μόρφωση τοῦ ρ, ἀντὶς νὰ γίνουμε χώρια καὶ μὲ τὴν ἀράδα, μπορούμε νὰ γίνουμε σύγκαιρα · τότες σμίγουμε οἱ δυὸ ἤχοι Λ, ρ, καὶ βγαίνει ἓνα ἥχος μονάχα, ὁ ἥχος λ.

β. Ἴδου πῶς μορφώνεται ἀφτὸς · ὁ ἥχος ρ (κ. π. ἀ., ἀρ. 60, ζ-θ · 107, α, τ. Α') θέλει νὰ ζυγώσουμε τὴ μέση τῆς γλώσσας, πλατεῖα φαρδεῖα, πρὸς τὰ κατατόπια τῆς οὐρανισκοχωρίστρας · τὰ δυὸ γλωσσόπλεθρα, στὴ μέση τους, ἀγγίζουμε συνάμα τὰπάνω πλαγιόδοντα.

γ. Ὅταν τὰ γλωσσόπλεθρα κολληθοῦνε ὁλότελα στὰπάνω πλαγιόδοντα, ὅταν τὸ ἀκρόγλωσσο ἢ τὸ προακρόγλωσσο ξαπλωθῇ στὸν ἀπάνω οὐρανίσκο ἢ γουλομεριάς, δηλαδὴς ἅμα δὲν ἀφήσουμε τὸν ἀέρα νὰ κάμη τὸ πέρασμά του ἰσόδρομα, τότες ἀκούγεται τὸ λ.

δ. Τὸ λ πού μορφώνεται μὲ τέτοιο τρόπο μπορεῖ νὰ εἶναι γουλόπιαστο (κ. π. ἀ., ἀρ. 180, δ), μπορεῖ νὰ εἶναι καὶ μεσοδοντόπιαστο (κ. π. ἀ., ἀρ. 181, τὸ α), μάλιστα καὶ ἀκρόπιαστο μπροστινὸ (κ. π. ἀ., ἀρ. 184, β)

ε. Τότες ὅμως δὲ γίνεται βαθούλωμα μεταξὺ ἀκρόγλωσσο καὶ μεσόγλωσσο (κ. π. ἀ., ἀρ. 183, β), μπορεῖ ἀκόμη νὰ εἶναι καὶ προακρόπιαστο μπροστινὸ (κ. π. ἀ., ἀρ. 184, γ), πάντα ὅμως χωρὶς βαθούλωμα μεταξὺ μεσόγλωσσο καὶ προακρόγλωσσο, γιατί καὶ μὲ τὰ δυὸ ἀφτὰ κολνᾷ ἡ γλώσσα στὸν οὐρανίσκο, ἀπὸ μεσόγλωσσο σὲ ἀκρόγλωσσο ἢ προακρόγλωσσο.

ε. Ἐνα Λ μονάχα δὲ γίνεται λ καὶ ἀφτὸ εἶναι τὸ ἀκρόπιαστο κατιανὸ (κ. π. ἀ., ἀρ., 184, ε) καὶ κατιανὸ προακρόπιαστο (κ. π. ἀ., ἀρ. 184, η). Κι ἀπὸ κεῖ βλέπουμε θεσφά-

νερα πῶς ὁ ἥχος λ θέλει ρ στὴ μόρφωσή του, ἀφοῦ δὲ μορφώνεται στὸν κάτω οὐρανίσκο, ἐπειδὴς ὁ κάτω οὐρανίσκος εἶναι μακριὰ, καθὼς ξαίρουμε, ἀπὸ τὰ κατατόπια τοῦ ρ.

ζ. Ξεναντίας μορφώνεται ὡς καὶ μεσοδοντόπιαστο λ, γιὰ τὸ λόγο πού τότες μπορεῖ νὰ κολληθῇ τὸ μεσόγλωσσο στὴν οὐρανισκοχωρίστρα.

η. Λοιπὸν εἶναι καὶ τὸ λ διπλομόρφωτος ἥχος, ὅχι ὅμως διπλὸς (κ. π. ἀ., ἀρ. 132, ζ). Εἶναι διπλομόρφωτος ὕγρὸς ἢ διπλομόρφωτος πλαγιόδρομος, ἀφοῦ εἶναι ἰσόδρομος ὁ ἄλλος.

θ. Ὑγροὺς ἥχους παρατηρήσαμε πιὸ ἀπάνω (κ. ἀρ. 62, γ, τὸ ι · 63, ζ, τὸ χ ἢ κ ὕγρὸ · 106, γ, 107, α, 115, α, τὸ χ καὶ τὸ ρ · 128, α-β, τὸ χ).

191. Ὁ ἥχος Λ καὶ ὁ ἥχος Ι. α. Ὁ ἥχος Ι, πού θὰ τὸν ξετάσουμε παρακάτω, μορφώνεται, ὅπως ξαίρουμε κι ἀπὸ τώρα (κ. π. ἀ., ἀρ. 60, θ, τ. Α'), μὲ τὴ μέση τῆς γλώσσας ἀνεβασμένης πρὸς τὸν ἀπάνω οὐρανίσκο. Εἴπαμε μάλιστα πῶς ἀκόμη λιγάκι νάνεβῇ κι ἀκούγεται ρ ἀντὶς Ι.

β. Λοιπὸν, ἅμα βρεθῇ Λ μὲ κατοπινὸ Ι, περίεργο διόλου δὲν εἶναι, καὶ στὴ μόρφωση τοῦ Λ, ἡ μέση τῆς γλώσσας νὰρχίζη νάνεβαίνει πρὸς τὰ κατατόπια τοῦ Ι. Ἔτσι τὸ φέρνει ὁ νόμος τῆς ἡχοταιριαξιάς.

γ. Γιὰ τοῦτο στὴν Ἀθήνα κι ἄλλου τὸ Λ μὲ κατοπινὸ Ι κοντέβει νὰ γίνη λ · δὲ γίνεται ὅμως ὁλότελα, ἐπειδὴ καὶ τὸ ι δὲν ἔγινε ἀκόμη ρ · Θέλει λένε μ' ἓνα εἶδος μισὸ λ · θέλει δὲν ὑπάρχει.

δ. Καθαφτὸ ρ θὰ γίνη τὸ Ι, μονάχα μὲ κατοπινούς σ ο α ε. Λέμε λοιπὸν ὅλοι μας ἴλος (ἡλιος) ἴλσ(ἡλιου), ἱλαχός (ἡλιαχός), μὲ γερὸ λ — κι ὅχι τάχα ἱλος, οὔτε ἴλιος, οὔτε ἴλος. Στὴν Ἀθήνα πάλε μερικοὶ λένε ἴλιγο, πῆλιγο (πλύνω), κτλ., μὲ μισὸ λ · πῆλιγο μὲ μισὸ λ δὲν ἀκουσα.

ε. Μπορεί όμως να βγῇ ἄξαφνα ὁ ἤχος *λ* καὶ μὲ κατοπινὸ *ε*, γιατί καὶ τοῦτο μορφώνεται στὰ κατὰ τόπια τοῦ *Ι*. Στὴν Κοινὴ μας, ὅταν ἔχουμε *Λ* μὲ κατοπινούς *ΙΕ*, τὸ *Λ* γίνεται *λ*, ἀφοῦ καὶ τὸ *Ι* ἐγίνετο (κ. π. ἀ., δ) · δηλαδὴ θὰ ποῦμε *ἰλε(ήλιε)*.

ζ. Τὸ ἴδιο καὶ μὲ κατοπινούς *ΙΙ*, θὰ ποῦμε *ἰμ* στὴν ονομαστικὴ τοῦ πληθυντικοῦ ἡλίου.

192. Ὁ ἤχος *λ* καὶ ὁ ἤχος *ι*. α. Τώρα καταλαβαίνουμε θαρρῶ μὲ τί τρόπο τὸ πλεόν καταστάλαξε στὸ κοινὸ μας καὶ συνηθισμένο πιὸ ἢ σὰ θέλετε *πιο*, μάλιστα σωστότερα *πῖο* (κ. π. ἀ., ἀρ. 115, α · 121, β · 122, γ, τ. Α').

β. Βαθμούς τῆς ἀλλαγῆς λογαριάζουμε τοὺς ἀκόλουθους · *πλεόν*, *πλέο*, *πλε'ο* — ἐδῶ χωρίζεται ὁ τόνος — *πλεὸ* (μὲ ἀναποδογυρισμένο, δηλαδὴ μισὸ *ε*), *πλιὸ*, *πλιὸ*, *πλιὸ*, *πλιὸ* (ἔτσι λέγεται στὴ Ζάκυνθο καὶ σήμερις ἀκόμη), *πλιὸ*, *πλιὸ*.

γ. Γιατί ὅμως τὸ *πλιὸ* νὰ γίνῃ *πλιὸ*; Γιατί ἔχει κάποια διαφορὰ, πού φαίνεται ἀσήμαντη καὶ πού εἶναι ὥστόσο σημαντικὴ μεταξὺ *ι* καὶ *Λ*.

δ. Ὁ ἤχος *ι* εἶναι ἤχος ξακολουθητικός · λοιπὸν ὅταν ἡ μέση τῆς γλώσσας ἀνεβαίνει στὴν οὐρανισκοχωρίστρα, δὲν μπορεῖ ὁλότεια νὰ κολληθῇ, ἀφοῦ τότες πέρασμα δὲ θὰ πόμνησκε γιὰ τὸν ἀέρα καὶ θὰ γινότανε ὁ ἤχος ξαφνικός.

ε. Ξακολουθητικός εἶναι καὶ ὁ ἤχος *λ* μὰ δὲν τὸνμποδίζει ὁ ἴδιος λόγος νὰ σφιχτοκολληθῇ ὅσο θέλει στὴν οὐρανισκοχωρίστρα, ἐπειδὴ ὁ ἀέρας βρίσκει πάντα δρόμο νὰ περάσῃ ἀπὸ τὰ μαγουλόστενα, δηλαδὴ νὰ περάσῃ πλαγιόδρομα, καὶ μάλιστα διπλὰ.

ζ. Χρειάζεται λοιπὸν περισσότερη δουλειὰ στὴ μόρφωση τοῦ *λ* παρὰ στὴ μόρφωση τοῦ *ι* — καθὼς καὶ τοῦ *ξ* — γιατί τὸ μεσόγλωσσο ἔχει νάκκουμπήσῃ λιγώτερο στὸ *ι* ἢ. Ἀμα ὅμως ἀκκούμπησε λιγώτερο καὶ μὲ λιγώτερη

δύναμη, ἀμέσως, ἀντὶς *λ*, ἀκούγεται *ι*, ἀφοῦ ἀμέσως ἐγίνετο καὶ τὸ πέρασμα.

θ. Ἔτσι, πολλὰ φυσικὰ, τὸ *πλιὸ* λέγεται *πλιὸ* καθὼς καὶ τὰ παρόμοια στὴ Γαλλίᾳ πήρανε σήμερα τὸν ἴδιο δρόμο, σὰν τὸ *milliard*, ἄξαφνα, πού ὦρα τὴν ὦρα καὶ βαθμὸ βαθμὸ ἐγίνετο *μιλιάρ*, *μιλάρ*, *μιλάρ*, *μιλάρ*.

ι. Μπορεῖ καὶ ὁ ἥλιος ὁ νεοελληνικός, δηλαδὴς ὁ *ἰλος*, νὰ γίνῃ καμιά μέρα *ἰλος*, ὅπως καὶ θάγινε μὲ τὸ δῖχως ἄλλο σὲ κάμποσες ντοπιολαλιές.

κ. Μὰ πῶς ἔτυχε μονάχα τὸ *πλέο* νάγινε *πλιὸ*, ὕστερα *πλιὸ*, καὶ ὥστόσο νὰ λέμε ἀκόμη στὴν κοινὴ μας τὴ λαλιά · *ἰλος*, *φαιμελὰ*, καὶ ὅλα τὰ τέτοια, ὅχι ὅμως *ἰλος*, *φαιμελὰ*, νὰ λέμε μάλιστα *πλεούμενο*, δῖχως ποτὲς νάκουστῇ κανένα *πλούμενο*;

λ. Θὰ τὸ καταλάβουμε ἀπὸ κατόπι, σὰν ξετάσουμε καὶ πάλι τί θὰ πῇ Κοινὴ λαλιά. Στὴ διάδοσιν τοῦ *πλιὸ* θὰ συντελέσανε κάμποσα περιστατικά, πρῶτα, πού εἶναι λέξη πολλὴ συνηθισμένη καὶ ἔτσι πιὸ συχνὰ βρίσκει ἀφορμὴ ἀλλαγῆς.

μ. Ἐπειτα, τὸ *λ* εἶχε *Π* προτερινό του καὶ τὸ *Π* θέλει σφάλιγμα. Ἐπειδὴς ὅμως τὸ *λ* σφαλνὰ τὸ γλωσσόσπιτο στὴ μέση (κ. π. ἀ., ε), πιὸ ἔφοκα γίνεται ὁ ἀέρας, ἅμα μορφωθῇ *ι*, δηλαδὴ πέρασμα μεσιανό, μὲ τρόπο πού νὰ μὴν κολνὰ τόσο πολλὴ τὸ μεσόγλωσσο στὴν οὐρανισκοχωρίστρα.

Γ

ΚΑΤΙ ΚΙΝΗΜΑΤΑ ΙΔΙΑΙΤΕΡΑ ΤΟΥ ΗΧΟΥ Λ ΚΑΙ ΤΟΥ ΗΧΟΥ Ρ

193. Ἱστορικὴ Γραμματικὴ τῆς Νεοελληνικῆς. α. Ἦρθε ἡ ὦρα νὰ ξετάσουμε κάτι μετατοπίσματα, κάτι

συναλλαξιές, κάτι κινήματα ιδιαίτερα του ἤχου Λ και τοῦ ἤχου Ρ.

β. Θὰ κάμουμε τὴν ξέταση, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὰ χρόνια τὰ πιὸ παλιὰ, περνώντας ἀπὸ τὸ μεσαιῶνα, καὶ καταλήγοντας στὴν ἐποχὴ τῆ δικῆ μας.

γ. Ἔτσι δίνουμε κ' ἓνα παράδειγμα τοῦ τί μπορεῖ νὰ εἶναι σὲ μᾶς μιὰ ἱστορικὴ γραμματικὴ, γιὰ νὰ φανῇ πὼς στὴ Νεοελληνικὴ μας γράφεται ὅ τι θέλετε.

δ. Βέβαια πὼς θᾶπρεπε γιὰ κάθε φαινόμενο τῆς λαλιᾶς μας νὰ γινότανε μελέτη τόσο ξεφარδεμένη κ' ἐλπίζω τότες μιὰ μέρα νὰ γίνῃ ἀπὸ ἄλλους ὅμως, ἐπειδὴς ἕνας ἄθρωπος δὲ φτάνει γιὰ τέτοια ἐργασία καὶ τὸ *Βιβλίο* τοῦ *Δασκάλου* δὲ θὰ εἶχε τέλος, ἂν τοῦ δίναμε τόσο σπουδαῖο ξεφάρδεμα.

ε. Ἀπαρχὴς εἴχαμε φυλάξει τὸ κεφάλαιο ἀπὸ γιὰ τὴ Γραμματικὴ μας. Ἀπόδειξη πού, στὰ 1904, δημοσιεύτηκε στὰ *Mémoires orientaux*, Congrès de 1905, publiés par l'École Nationale des Langues orientales vivantes, 1905, σελ. 291-336.

ζ. Τὸ ἀντιγράφω ἐδῶ, ἀλλάζοντας κάμποσα δῶθε κεῖθε (1).

ΚΑΤΙ ΚΙΝΗΜΑΤΑ ΙΔΙΑΙΤΕΡΑ ΤΟΥ ΗΧΟΥ Λ ΚΑΙ ΤΟΥ ΗΧΟΥ Ρ

194. *Συναλλάττονται* Ρ καὶ Λ. α. Συναλλάττονται τὸ Ρ καὶ τὸ Λ μὲ δυὸ τρόπους, ἢ σὰν εἶναι στὴν ἴδια λέξει δυὸ Ρ καὶ τὸ ἓνα γίνεται Λ, ἢ σὰν εἶναι μονάχα ἓνα Λ καὶ γίνεται Ρ.

(1) Ξαναμπαίνει φέτο (1928) στὰ *Quelques travaux* ποῦ τόρα διορθώνω τὶς πρόβες.

β. Σὰν εἶναι στὴν ἴδια λέξει δυὸ Ρ καὶ τὸ ἓνα — τὸ πρῶτο ἢ τὸ δεύτερο — γίνεται Λ, τότες λένε πὼς ἀπὸ γίνεται ἀπὸ *ξέμοιασμα*, δηλαδὴ γιὰ νὰ μὴν ἔχουμε στὴν ἴδια λέξει τὸν ἴδιο ἤχο δυὸ φορές.

γ. Τὸ *ξέμοιασμα* εἶναι τὸ ἀντίθετο τῆς ἡχοταιριαξιᾶς, εἶναι σὰ θέλεις ἡχοξεταιριαξιὰ ἢ σκέττα ξεταιριαξιὰ.

δ. Ἡ ξεταιριαξιὰ ὅμως ἢ τὸ *ξέμοιασμα* δὲν εἶναι καθαρὸ *συναλλαξιὰ* · *συναλλαξιὰ* ὑπάρχει ὅταν εἶναι στὴν ἴδια λέξει μονάχα ἓνα Ρ καὶ γίνεται Λ.

ε. Ἀπὸ γίνεται γιὰ λόγους φυσιολογικοὺς, ὁργανικοὺς, ποὺ αἰτία τους εἶναι τὰ ὅργανά μας τὰ λαλητικὰ · τὸ *ξέμοιασμα* ἔχει λόγους περσότερο ψυχολογικοὺς.

195. *Ξέμοιασμα* ἢ *ξεταιριαξιὰ* στὸ Ρ καὶ στὸ Λ. α. *Ξέμοιασμα* παρατηροῦμε στοὺς συνηθισμένους καὶ πανελληνίους σημερινούς τύπους *ἀλέτρι* (*ἄροτρο*), *γλήγορα* (*γρήγορος*), *λυθρίνι* (*εὐθυρόνος*, κόκκινο ψάρι), *πλώρη* (*πῶρη*), *φλεβάρης* (*φειβονάριος*, *φειβονάριος*).

β. Ἔχουμε *ξέμοιασμα* καὶ στὶς λέξεις *κλιθάρι* (*κριθάριον*, *κριθὴ*), *μάλαθρο* (*μάραθρον*, εἶδος φυτοῦ, σγκρ. *Μαραθὼν* · ἴσως μάλιστα νὰ μὴν ἀκούστηκε ποτὲς *μάραθρο*, παρὰ πιθανώτερα *μάραθο*), *παλεθῆρι* (*παράθυρος*), *πελιστέρι* (*περιστέριον*), *πλοχωρεῖ* (= *προχωρεῖ*, "Α. ὁ. ὁρ., Κ. Γ., Νάξο, Χώρα), κτλ. κτλ.

γ. Κανένα τους δὲν εἶναι τῆς Κοινῆς. Λέμε *κριθάρι*, *παράθυρο*, *περιστέρι*, *προχωρῶ*. Γιὰ τὸ *μάραθρο*, *μάραθο* μοῦ φαίνεται τὸ κοινὸ (κ. Βλ. Λεξ.).

δ. Τῆς ἀρχαίας τὰ πιὸ γνωστὰ εἶναι · *ἀργαλέος* (*ἀλγαλέος*, ἀπὸ τὸ *ἄλγος*), *Κέρβεδος* (*Κέρβερος*), *κεφαλαργία* (*κεφαλαλήγία*), *ραύκληρος* (*ραύκπαρος*), κτλ. κτλ.

ε. Ὅπως στὴ γλώσσα μας (*περιστέρι* καὶ *πελιστέρι*, *παράθυρι* καὶ *παλεθύρι*), ἔστι καὶ στὴν ἀρχαία βρίσκονται οἱ δυὸ τύποι *ραύκληρος*, *ραύκπαρος* (μὲ δικὴ του σημα-

σία τὸ καθένα), κεφαλαίγία, κεφαλαργία (μὲ τὴν ἴδια σημασία).

ζ. Ἀλγαλέος ὅμως δὲν ὑπάρχει πουθενὰ στὰ κείμενα · σώθηκε μονάχα ὁ ἀργαλέος, δηλαδή, καθὼς λέει ὁ καθαρε-
βουσιάνος, τὸ λάθος.

196. Πῶς γίνεται τὸ ξέμοιασμα στὸ P καὶ στὸ Α. α. Ὅταν πάω νὰ πῶ μάραθρο καὶ λέω μάλαθρο, Κέρβερος καὶ λέω Κέρβελος, τὸ ἀκρόγλωσσό μου δὲν πηγαίνει μονο-
μιᾶς ἢ λίγο λίγο ἀπὸ τὰ κατατόπια τοῦ P στὰ κατατόπια τοῦ Α, δηλαδή δὲ γίνεται καθαρὸ ἡχοαλλαξιά ταχτική.

β. Γίνεται κάτι ἄλλο · τὴ στιγμή ὅπου θὰ πῶ μάραθρο, ξεχνῶ πῶς ἔχω νὰ μορφώσω δυὸ P σὲ δυὸ συνεχικὲς συλλαβὲς καὶ μοῦ φαίνεται πῶς τὸ πρῶτο ἢ τὸ δεύτερο εἶναι καὶ εἴτανε πάντα Α. Ἄν ὅμως μοῦ φαίνεται κι ἂν ξεχνῶ, σημαίνει πῶς εἶναι ψυχολογικὸ τὸ κίνημά μου.

γ. Εἶναι ψυχολογικὸ καὶ γιὰ κάποιους ἄλλους λόγους · πρὶν ἀνοίξω τὸ στόμα, προακούω τοὺς ἤχους ποὺ θὰ βγάλω. Ἀπὸ μου τὸ προάκουσμα μὲ κάνει καὶ μισονιώθω πῶς πάω νὰ μορφώσω δυὸ φορές στὴν ἴδια λέξη τὸν ἤχο P.

δ. Τότες μοῦ περνᾷ κρύφια ἡ σκέψη ἀπὸ τὸ νου, πῶς δὲ μοῦ συμφέρει νὰ δευτερώνω ἔτσι, καὶ λοιπὸν πῶς τὸ σωστὸ εἶναι νὰ μορφώσω ἓνα P μονάχα.

ε. Γιὰ τοῦτο θαρρῶ κιόλας πῶς τὸ Α εἶναι ὁ σωστός, ὁ κατάλληλος ἤχος · γιὰ τοῦτο τραβῶ μὲ μιὰ ὁρομιά στὰ γλωσσοτόπια τοῦ Α, χωρὶς πρῶτα νὰ περάσω ἀπὸ τοῦ P τὰ γλωσσοτόπια.

ζ. Τὸ νὰ προακούω καὶ νὰ ξεχνῶ συνάμα δὲ σημαίνει ἀντίθετα κινήματα τοῦ μυαλοῦ μου. Προακούω δυὸ P, καί, περὶ τὸ ἓνα δὲ μοῦ στρέγει, τὸ ξεχνῶ ἀμέσως καὶ κάνω Α.

η. Βάζω Α ἀντὶς P κι ὅχι μαθὲς κανέναν ἄλλο ἤχο, γιὰτὶ περισσότερο μοιάζει τὸ P μὲ τὸ Α παρὰ μὲ κάθε ἄλλον.

θ. Α. χ., γιὰ νὰ μορφώσω γουλόπιαστο Α, ἐκεῖ ὅπου εἴτανε νὰ μορφώσω γουλότρεμο P, φτάνει νὰ πάψῃ τὸ τρεμοκίνημα στάκρόγλωσσό μου καὶ τὰκρόγλωσσο νὰ κολληθῇ στὰ μεσιανὰ τὰ μεσογούλια. Ἰδιοστιγμῆς, κολνοῦνε καὶ τὰ γλωσσόπλεθρα στάπάνω πλαγιόδοντα.

ι. Πρέπει νὰ σημειώσουμε ἀκόμη πῶς ἡ ἀρχαία κάνει τὸ ξέμοιασμα στὸ δεύτερο τὸ P, ἐμεῖς στὸ πρῶτο. Δηλαδή, τὸ προάκουσμα σὲ μᾶς γίνεται πιὸ γλήγορα παρὰ στοὺς ἀρχαίους.

κ. Γιὰ παρόμοια ξεμοιάσματα τοῦ Α μιλοῦμε ἄλλου.

197. Πότες γίνεται ἡ καθαρὸ συναλλαξιά στὸ P καὶ στὸ Α. α. Συναλλαξιά ἢ καθαρὸ ἡχοαλλαξιά παρατηροῦμε ὅταν εἶναι στὴν ἴδια λέξη μονάχα ἓνα Α καὶ κατασταλάζει σὲ P, καθὼς ἀμέσως θὰ τὸ διοῦμε.

β. Στούς τύπους ποὺ καταλογοῦμε, θὰρχίσουμε πάντα μὲ τὰ νεοελληνικά, δηλαδή μὲ τὰ σημερινά μας τὰ συγκαι-
ρίτικα, χωρὶς νὰ τὸ δηλώνῃ κανένα σημεῖο ξεχωριστὸ · ἔπειτα ἔρχονται τὰ μεσαιωνικά = Μ. Α., κατόπι τὰρχαία ἑλληνικά, ποὺ τὰ σημειώνουμε Α. Ε. · σ' ἄφ'α πάλε ξεδια-
κρίνουμε δυὸ ἐποχές, τὰ μετακλασσικά ἢ ἑλληνικά παρα-
κατιανῆς ἐποχῆς (= π. ἐ.) καὶ τὰ κλασσικά (= κ. ἐ.). Γιὰ παρακατιανὰ λογαριάζουμε ὅσα δὲν εἶναι τοῦ πέμπτου, τέταρτου, τὸ πολὶ πολὶ τρίτου αἰώνα πρὸ Χριστοῦ, λοιπὸν ἀπὸ τὸ δεύτερο αἰώνα καὶ κάτω.

γ. Συναλλαξιὲς μεταξὶ Α καὶ P, ξεσηκώνουμε τώρα τίς ἀκόλουθες · γίνονται ἄφτες ·

1. μὲ κατοπινούς ξακολουθητικούς ἀχορδόηχους, δη-
λαδή ·

α. μὲ τὸ χειλόηχο (δοντοχειλότριφτο) Φ · ἀδερφός (ἀδερφή, ἀδέρφια, ξάδερφος, ἀξάδερφος, ξαδέρφη, ἀξα-
δέρφη, ἀξαδέρφια, ξαδέρφια, μαζί μ' ἄφτα κι ἀδερφάτο, ἀδερφοσύνη), ἄρφα (κι ἀρφαβήτα ἢ ἀρφαβήτο, ἄρφα-

θητάρι), *δερόφινι*, *κόρφος* (ἢ *γκόρφος* καὶ *γκόρφι* (κ. Πετ. ΘΓ., 87) ·

M. A. κ. AM.², A', σ. 26, γρ. 24 (= G. Meyer, Cr. C., 280) ἀδερφία (κώδικας τοῦ 1555, κ. AM.², A', σ. V) · DC., ψ. τ. λ. (δηλαδή *ψάξε τὴ λέξη*) καὶ κ. Wilhelm Schulze, KZ., XXXIII, σ. 225, σμ. (= σημείωση 1^ο) *κὸρφο*ς (κοντὰ τῆς ἰδίας ἐποχῆς, δέκατου ἔχτου αἰώνα, κ. MBCh., σ. 109) · τῆς Κύπρος ·

A. E. π. ἐ. κ. Dieterich, GGS., σ. 107 ἀδερφίς (= BCH., VII, σ. 238, ἀρ. 22, 1 · ἡ πέτρα ὅμως γράφει + AΔE-PΩICAYTOC | CΩMATOΘ|IKONOCAYHIF | MONAZON-TOCKA|IMAPIAC. 'Ο L. Duchesne διαβάζει · 'Αδε[λφ]οίς αὐτοῦ. Σωματοθή[κη] Κόρονος... μονάζοντος καὶ Μαρίας. 'Απὸ τὴν 'Ισαβρία, χριστιανικῆς ἐποχῆς. 'Ο L. Duchesne ὑποφία δὲν εἶχε μήτε ἀπὸ μετακλασσικῆ μήτε ἀπὸ νεοελληνικῆ · τὸ σωστό, ἀδερφίς (= ἀδελφοῖς) · τὸ Ω ἄλλο δὲν εἶναι παρὰ γραφὴ ἀδέξια τοῦ Φ) · AM., XIV, σ. 246, ἀρ. 10, γρ. 10 ἀδερφίων (= W. Schulze, δ. εἴ. (= ὅπου εἴπαμε), σ. 227 · Μικρασία, Ε'-Ζ' αἰώνα Χρ. · ἀδερφός, καθὼς βάζει ὁ W. Schulze, σ. 227, δὲν ὑπάρχει στὴν ἐπιγραφή · ἀφτὴ λέει ἀδελφός, γρ. 6-7) · CIA., III, ἀρ. 3531, γρ. 2-3 ἀδερφοί (E[ὕ]γένιος ὧδε κῆμι ἀδερφοί · ἡ χάρις τοῦ | Χριστοῦ. 'Ο Bayot, BCH., I, σ. 397, ἀρ. 3 (πίν. XV, 3), διαβάζει E[ὕ]γένιος ὧδε κῆμι ἀδερφοί) · Sterret, II, ἀρ. 499, γρ. 5-6 ἀδερφοί (τῇ εἰδιᾷ μητρὶ Αἰρ. Τερτύλλη. 'Απὸ τῇ Μικρασία, ρωμαϊκῆς ἐποχῆς) · AM., δ. εἴ., γρ. 12 ἀδερφών (κ. π. ἀ. ἀδερφίων) ·

β. με κατοπινὸ δοντότριφτο ἢ μεσοδοντότριφτο Θ ἀπαρθινός (= ἐπαληθινός, Χατζ., 'Αθ., Α', 483, Κρήτη), θάρθω, θάρθω, γάρθω, γάρθω, ἦρθα, κιστάρι (κ. MBCh., σ. 43, δηλαδή πρῶτα κισθάρι, ἀπὸ τὸ *κισθάρι, κισθάρι, κισθάριον · ἀπὸ τὴν Κύπρο · τὸ κοινὸ μὲς κισθάρι) ·

M. A. κ. 'Ημπ. Γ', στ. 153 (= S. P., σ. 94) ἦρθες (ἐκδοσὴ καὶ σύνταξη στὰ 1638, κ. τὰ *Essais*, I, σ. 12) · 'Ερωφ. σ. 307, στ. 305 ἦρθαμε, σ. 317, στ. 541 ἦρθασι (μεταξὶ 1600 καὶ 1620, κ. τὰ *Essais*, II, σ. 276-277) · AM.², σ. 4, 12, σ. 5, 22 ἦρτεν, σ. 13, 5 ἦρταν, σ. 14, 10 | νάρτουν, σ. 14, 11 ἂν ἔρτης, σ. 103, 24 θέλειν ἐρτῆν (= G. Meyer, Cr. C., σ. 281, κ. π. ἀ., ἀδερφία · στὴν Κύρπο, τὸ ἦρθε γίνεται ἦρτε, κ' ἔτσι πάντα PT ἀντὶς ΡΘ, κ. Σ. Μενάρδο, 'Αθ., Ζ', σ. 157, ἀρ. 1, καὶ π. ἀ., ἀρ. 172, β-δ) ·

A. E. π. ἐ. CPR., σ. 32, ἀρ. 10, στλ. [= στήλη] 2, γρ. 11 εαν δε επελθω (« λ corrigiert aus ρ » Wessely, στὸ ἔ. μ., διορθώθηκε δηλαδή στὸν πάπυρο τὸ ρ ποὺ εἶχε γραφῇ πρῶτα, σὲ λ · ἀπὸ τὰ 324-2 τοῦ Χριστοῦ · κ. Dieterich, GGS., σ. 108) ·

γ. με κατοπινὸ κατώτριφτο ἢ λαρυγγότριφτο X, πιθανὸ νὰ γίνεται Ρ τὸ Λ, μὰ δὲ γνωρίζω λέξη νεοελληνικῆ ποὺ νὰ μᾶς τὸ φανερώνη, παρὰ μονάχα τὸ ἀκόλουθο τοπώνυμο ·

A. E. π. ἐ. κ. Le Bas, *Inscr. gr. et lat.*, Παρίσι, 1837-39, φυλλ. 5, σ. 161, ἀρ. 228 (= Dieterich, GGS., σ. 107 καὶ σμ. 1) Καρχηδονία (; ὁ Le Bas μεταφράζει « née à Carthage » · ἂν εἶναι Χαλκηδόνιος, -ία, κ. Dieterich, δ. εἴ., σμ. 1, τότες πάει στὸ AK = PK · ἂν εἶναι Καλχηδόνιος, ταιριάζει ἐδῶ · κ. καὶ Pape-Benseler, WGen., τῇ λ[έξη] Καλχηδών · ἔχει καὶ Καρχηδόνιοι · ἂν εἶναι Καρχηδόνιος, ἀπὸ τὸ Carthago, δὲν ὑπάρχει συναλλαξιά) ·

δ. με κατοπινὸ δοντότριφτο Σ · ἔβγαση (Σαντορίνη, Μεροβίγλι, Γ. Γ. δ. δ. π., Κ. Γ. · ἔβγαση = ἔβγαση θὰ πῇ σεργιάνι, καὶ μάλιστα, ὅπως μοῦ τὸ πρόφερε, σιρζάνι · τὸ τούρκικο εἶναι سیران, σείρὰν · τοιοῦτὸ στὸ σιρζάνι τὸ

ι τὸ πρῶτο εἶναι σπαντορινιὸν· ἀκούγεται καὶ στή Χιὸ, στήν ἴδια λέξη)· *μυροσεβίκος* (γράμμα Πριονιστῆ)·

M. A. x. Wessely, Pap. El-F., σ. 229, ἀρ. LXXIII, 13, γρ. 2 (= W. Schulze, δ. εἰ., σ. 229, καὶ Dieterich, GGS., σ. 108) σαρσικαρίου (ἐκείνου δηλαδὴ ποὺ κάνει *saLSicia* — τὸ C τὸ λατινικὸ πρέπει νὰ προφερθῇ K — ὁ *Charcutier*, Wessely· ὁ σαλσικοπώλης, DC. (= Γλωσσάριο τοῦ Δουκάκη), ψ. τ. λ. ὁ ἀλλαντοπώλης, ἐκεῖνος ποὺ χοιρινὰ πουλεῖ, κι ὁ μπακάλης ἀκόμη)·

2. μὲ κατοπινούς ξακολουθητικούς χορδόηχους, δηλαδὴ·

α. μὲ τὸ χειλότριφτο (δοντοχειλότριφτο) B· Ἄρβα-
ρίτης, Ἀρβαριτιά, βορβός (= βολβός, εἶδος ρίζα κρομυδίου, κ. MAE. (= *Μέγα Λεξικὸν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης*, Ἀνέστη Κωνσταντινίδης, Ἀθήνα, 1901), δ. τ. λ., καὶ σφαῖρα τοῦ ματιοῦ, κ. Λεξικά Βλάχου, Βυζάντιου, Legrand καὶ τᾶλλα), λαρβός (= χαλβός· Σαντορίνη, Πύργος, Κ. π., Κ. Γ., καὶ Χιὸ· κάπου κάπου στήν Πόλη)·

A. E. π. ἐ. CIA., III, 2471 Καλλίπολις | Ὀρβίου | Μιλησία, | Σωσικράτου | Ῥαμνουσίου | γυνή· ἀρ. 74, 1 Γαῖου [Ὀ]ρβίου· JHS., XII, σ. 244-245, γρ. 27 Ὀρβις Ἀπολλωνίου (γὰρ τὴν κατάληξιν τῆς ὀν. τοῦ ἐνικοῦ ἀρσ. -ας καὶ -ιος, κ. τίς *Ét. de phil. n. g.*, 1892, σ. 225-241· ὁ W. Schulze, δ. εἰ., σ. 229 ρωτᾷ μήπως κ' εἶναι Ὀλβιος τὸ πρότυπο· σίγουρο δὲ μοιάζει, καὶ τόντις κ. CIA., III, 3823 Ἐμνήσθη ἐπ' ἀγαθῇ | Πυθονίχης Μάαρκος | Orbis· συγκρ. ὅμως καὶ JHS., 226, 2 Ἐπιστατέοντος [κ. τὸ *Essai s. l. gr. d. l. Sept.*, 1908, 182, σμ. 1] Πλειστάρχου | τοῦ Πλειστάρχου Ὀλβέως· σ. 226, 1, 1 Δι' ὀλβίω· καὶ Dieterich, δ. εἰ., 108)· ἡ *Βαυβίλλια* (= Βαυβίλλεια, κτλ., ἱ. μ., Dieterich) πορεῖ νὰ εἶναι κι ἀπὸ ξέμειασμα·

β. μὲ δοντότριφτο ἢ μεσοδοντότριφτο Δ·

M. A. x. AM², A', σ. 26, γρ. 5 σορδάτους (= σολδάτοι, G. Meyer, Cr. C., 281)· K. Γ. σολδί, ποὺ βέβαια πῶς θάκούγεται κάποτες καὶ σορδί·

γ. μὲ κατώτριφτο ἢ λαρυγγότριφτο Γ· *Βουργάροι*, *Βουργαριά* (κ. καὶ π. κ., ἀρ. 208, β-ζ)·

M. A. x. AM², A', σ. 206, 14 καὶ 16 (= MBCh., 43 καὶ G. Meyer, Cr. C., 281) Βουργάροι· ὁ Ἡμπέριος Β' (ὁ πρὶ ἀρχαῖος· σύνταξιν πιθανὸν αἰῶνα ἰδ' ἡ ἱε', κ. τὰ *Essais*, I, σ. 12) ἔχει τίτλο, καθὼς κ' οἱ ἄλλες παραλλαγές, *Μαργαρώνα*, δηλαδὴ **Μαλγαρώνα*, **Μαλγαλώνα*, συγκρ. *Maguelonne*, μὰ πορεῖ νὰ βοήθησε κ' ἡ Μαργαρίτα·

δ. μὲ δοντότριφτο Z, δὲν ἄκουσα καὶ δὲ διάβασα κανένα Ρ ἀντὶς Λ·

3. μὲ κατοπινούς ξαφνικούς ἀχορδόηχους, δηλαδὴ·

α. μὲ τὸ χειλόκλειστο Π· ἀνέριπιστος (Πετ., ΘΓ., 87), ἐρπίδα (Thumb, GG., 17), ἐρπίζω (« ἐλπίζω ἔλπιζα oder ἔρπιζα (und auf Kreta ὀρπιζα) », Hatz., *Einkl.*, 62 : « auf den Inseln [?] und sonst [?] ἤρχοντοιν, ἤρπιζα = ἡλπιζον », ἱ. μ., 71 [μᾶς τὰ παρουσιάζει δηλαδὴ ὁ Χατζηδάκης ἀνακατεμένα, γὰρ νὰ δεῖξῃ, ὅπως πάντα, πῶς κοινή δημοτικὴ δὲν ὑπάρχει]), Ἐρπινίκη (Ἀθ., 5, 158, Σ. Μενάρδος, Κύπρος), κάρπης (κάλπικος, ἱ. μ.· βέβαια πῶς θάκούγεται καὶ κάρπικος), *Μεροπομένη* (καθὼς κ' ἡ Ἐλπινίκη, ἀπὸ τὴν καθαρεύουσα· Σ. Μενάρδος, ἱ. μ.), ὀρπίδα (Foy, LS., 41, Κρήτη), ὀρπίδες (Chalk., NL., 350), ὀρπίζω (Foy, δ. εἰ., Σ. Μενάρδος, δ. εἰ., σ. 157)·

M. A. x. ASS., 22 Αδγ., σ. 522 E (= Tomaschek, W. Sb., τ. 124 (1891), σ. 75 = W. Schulze, δ. εἰ., 226) κατέλαβε Βιθυνίαν εἰς ἐμπόριον λεγόμενον Κάρπιν (Μάθρη θάλασσα, μεσηθρινὸς ὄχτος)· DC., δ. τ. λ. (= W. Schulze, δ. εἰ., σ. 225, σμ. 10) κόρπος· AM², A', 371, 20 (= G. Meyer, δ. εἰ., 281) κορπωμένοι (ἀπὸ τοὺς Σαρα-

κηνούς, δηλαδή) · DC., δ. τ. λ. (= W. Schulze, δ. εἴ.) κορπώνω · AM²., A', 288, 13 (= MBCh., 43) ὀρπίζομεν · ἱ. μ., 366, 22 ὀρπίζουν ·

A. E. π. ε. CIA., III, ἀρ. 3466 (κ. γι' ἀπὸ καὶ γὰρ τὰχόλουθα G. Meyer³, 236, W. Schulze καὶ Dieterich, δ. δ. εἴ. εἴ.) κυμητήριον Ἑρπιδίου οἰκοδόμου (χριστιανικῆς ἐπ.) · AM., XII, σ. 256, ἀρ. 25 Ἑρπιδόφορον τοῦ κ(αὶ) Εὐτυνείου πριμειπίλου Ἐπιχάρμου, ἥρωα (ἡ πρώτη δασεία εἶναι τοῦ ἐκδότῃ · χριστιανικῆς, ρωμαϊκῆς ἐπ., ἀπὸ τῆ Φιλαδέλφεια τῆς Μικρασίας) · CIA., III, ἀρ. 1202, γρ. 128 Γλύκερος Ἑρπινείου (μέση γ' αἰώνα Χριστοῦ) · CIA., III, ἀρ. 3526 Σώ[σιμος] | Ἑρπινίκο[u] ἐνθάδε κί[τε] (χρ. ἐπ.) · Ann. Ist. arch., 1861, σ. 47 Ἑρπὶς θεοῦ δοῦλη παρακαλεῖ μηδένα τεθῆναι πρὸς αὐτὴν (χρ. ἐπ., ἀπὸ τῆ Σπάρτη) · CIA., III, ἀρ. 81, στλ. 2 Εὐέρπιστος [Ζ]ωσί[μου] (μέση τρίτου αἰώνα Χριστοῦ) · AEMO²., VII, 181, ἀρ. 38, 4 γλ[υ]κυτάτη Καρπουρνία ἐ[α]υτοῦ νύμφη (ρωμαϊκῆς ἐπ.) · IGS¹., ἀρ. 1733 Καρπουρνία<ι> | Ἡράκλεια<ι> Καρπουρνία Ἡρακλείαι τῇ μητρὶ | ἐποίει (χρ. ἐπ.) · CIG., II, ἀρ. 3665, γρ. 53 (σ. 928) Καρπόνιος Ζώτιχος (ὅχι πρὶν ἀπὸ τοῦ Μάρκου Ἀντωνίου τὰ χρόνια, β' αἰώνα Χρ.) · CIA., III, ἀρ. 1198, γρ. 23 Καρπούνιος Ἀπολλώνιος (240 Χρ. · ὅσα ἐδῶ ἀραδιάσαμε πάνε ὅλα τους στὸ ρωμαϊκὸ τὸνομα CaLPurnius, ποὺ ὥστόσο καὶ ρωμαϊκὰ διαβάζεται κάποτε CaRPurnius CIL., VI, 14153 · κ. W. Schulze, δ. εἴ., σ. 228) ·

A. E. κλ. ἐπ. κ. IGS., I, ἀρ. 1379 (= W. Schulze, δ. εἴ., σ. 232) Σαρπινγίς (= ΣΑΡΠΗΓΓΙΣ, ἀπὸ τὸ σάΛ-Πιγί, ὅπως τὸ θέλει σωστά ὁ W. Schulze, ἱ. μ., κα' σμ. 2 · εἶναι γυναικόνωμα, ε' αἰώνα πρὸ Χριστοῦ ἀπὸ τῆ Βοιωτίας) ·

β. μὲ κατοπινὸ γουλόκλειστο ἢ δοντόκλειστο T · ἀράτα (Foy, LS., 44, ἀτάτα, τάραττα περβολιοῦ ἢ ὁμορφῆ θεά, *belvédère*), βάρ'το (Σ. Μενάρδος, Ἀθ., ζ', 158, Κύπρο), βάρτε (βάλτε, Νάξο, Δαμαριώνας, Γ. Γ. δ. δ. π.), βγάρ'το (Σαντορίνη, Βουνήτσο, ;), βόρτα (καὶ βόλιτα = βόλτα, Thumb, GG., 17), κάρτσες (κάλτσες, P. κ. M., A', σ. 287, γρ. 3 = Παρατυπώματα, σ. 305 · Σύρα), Μάρτα (ἡ Μάλτα, τὸ νησί, κ. Σ. Μενάρδο, Ἀθ., ζ', 158 · ὑποθέτω καὶ Μαρτέρος), Μερτιάδης (Μηλιτιάδης, Νάξο, Δαμαριώνας, Ἀ. ἀπὸ τὸ Φιλώτι, ὁ.), μπαρτὰς (μπαλτάς, Pernot, προφορικὰ, Χιό · στὴν Πόλη πάντα Μπαλτατζής), πορτὸς (Σακ. Κυπρ., B², ψ. τ. λ. · ὁ πορτὸς εἶναι μούστος βρασμένος, ποὺ μέσα ρίχνουνε σιτάρι ἄλεσμένο χοντρά, σουσάμι κι ἀρωματικά · κ. Foy, LS., Σ. Μενάρδο, Ἀθ., ἱ. μ. κ. Πλούταρχο 201 C ἄρτον ἢ πολτόν), σάρτο (= σάλτο · κ. π. κ., σ, ι καὶ τ), σεπορτούρα (Passow, 365, 4 *sepuLTura* · καλαμπρέζικο), ψάρτης (ἀπὸ τὸν ἴδιο ποὺ εἶπε Μερτιάδης, κ. π. ἀ.) ·

M. A. κ. AM²., A', σ. 237, γρ. 19 (= G. Meyer, δ. εἴ., 280) βάρ'την · Γ. Βουστρ., XK. (= Σάθας, M. αἰ. B., B') 476, 14 ἐπαρτζαμιάταν τον (*imbalsamare*, G. Meyer, δ. εἴ. · τὸ ρτζ πρέπει νὰ γραφῇ ρτσ σωστότερα · ἔτσι τὸ θέλει καὶ ἡ προφορὰ μας, ἀφοῦ λέμε παρτσὰς, ἂν καὶ γράφεται μὲ ζ · εἶδεμῃ, ἂν εἶναι τόντις ρτζ, θὰ εἴτανε τὸ μόνο P μὲ κατοπινὸ ρ, ἐπειδὴ θὰ εἴχαμε τότε παρτζαμιάζω) · DC. (= W. Schulze, δ. εἴ., 225, 10) σιταρόπορτος (σιτόπολτος, ψ. τ. λ. · κ. π. ἀ. πολτός) · AM²., A', 100, 19 σουρτάνον · 119, 3, 351, 2 σουρτάνος (τὸ καθαφτὸ πολίτικο, ἐκεῖνο ποὺ συνηθίζουνε τὰ γνόπαιδα, τὰ τσαχπινάκια τοῦ ὁρόμου, τὸ κληρονομημένο ἀπὸ τὸ Βυζάντιο, εἶναι, ὅχι σουλτάνος, παρὰ βασιλιάς) ·

γ. μὲ κατοπινὸ λαρυγγόκλειστο ἢ κατώκλειστο K ·

Ἀρχιτιάδης (Σ. Μενάρδος, δ. εἴ., 158 · κ. π. ἀ., 3, α, Ἐρπινίκη, Μερπομένη), παρκόνι (μπαλκόνι, Νάξο, Βόθροι, Γ. π.), πέρι (μπέλχι, Σ. Μ., ἱ. μ.), χαρκωμα Πυργί τῆς Χιὸς, Ἄντρο, χαρκιάς (W. Schulze, δ. εἴ., 225 · γνωστὸ καὶ ἀπὸ ἄλλου).

Μ. Α. κ. Tomaschek, δ. εἴ., σ. 15 (W. Schulze, δ. εἴ., 226) Ὀρκόν (Ὀλκόν · Προποντίδα · 759-826 Χριστοῦ) · ΑΜ², Α', 34, 18 (= G. Meyer, δ. εἴ., 281) φαρκονία (faLConē; τὸ ἴδιο καὶ Γ. Βουστρ., ΧΚ., δ. εἴ., σ. 506, γρ. 19) · ΑΙΕΕ., Β', σ. 26, ἀρ. 4 (κ. Dieterich, GGS., 107) μιχα(η)λ ὁ Χαρκανδ(υ)λ(ης) ἐν εἴπει ζπε (= 7085 ἀπὸ χτίσιμο κόσμου, δηλαδὴ 1577 Χρ. · σγκρ. ἱ. μ., ἀρ. 8 Λουίζη του Χαλκαντηλι) · ΑΜ², Α', 230, 9 χαρκιν · 230, 10 χαρκόπουλον · 8, 19 χαρκόν · 46, 12 χάρκωμαν · 431, σελ. 1 Gl. χαρκωματᾶς (« *chaudronnier* »).

Α. Ε. π. ἐ. κ. ΑΜ., VI, σ. 142, ἀρ. 22 Διογενους Χαρκωμα|ταδος (δηλαδὴ χαρκωματαῶδος, γεν. ἐν. τοῦ χαρκωματαῶς, καθὼς τὸ διερμήνεψε νόστιμα νόστιμα ὁ W. Schulze, δ. εἴ., 229 καὶ ἀκόλ.

4. με κατοπινὸ ξαφνικὸ χορδόηχο Π · γάρμπο (Βλ. Λεξ. · ἀπὸ τὸ βενετσιάνικο gaLBo, με ἀρχικὸ g σὰν τὸ ν. ἐ. τὸ γ · γαλλικὰ galbe).

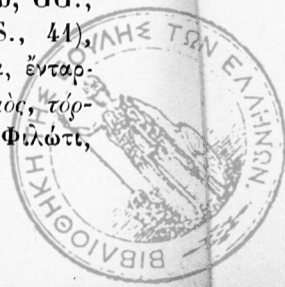
5. με κατοπινὸς μωτόηχους, δηλαδὴ ·

α. με κατοπινὸ Μ · ἀρμέγω (* ἀμέγω, ἀμέλω), ἄρμη (ἄλμη, Πετ., ΘΓ., 87 · Foy, LS., 41), ἀρμούρα (Ρω. θε., Α', 315 · Βλ. Λεξ., δ. τ. λ.), ἀρμυρός, Ἀρμυρός (τοποθεσία Πάρου · Ἀθῆν., Ε', 31), βαρμένος (Thumb, GG., 17), βάσαρμος (βάσαλμος, δέντρο, Foy, LS., 41), ἔνταρμα, πρόβαρμα (« λέγεται κάλλιστα πρόβαρμα, ἔνταρμα, κτλ. », Χατζ., Ἀθ., Α', 530), σκαρμι, σκαρμός, τάρμηξη (Νάξο, Δαμαριώνας, Ἀ. (ἀγωγιάτης) ἀπὸ τὸ Φιλώτι,

30, δ.), τορμῶ (Μυτιλήνη, Ἀργύρης Ἐφταλιώτης, καὶ ἄλλου), φαρμιζώ (DC. « ὀφθαλμίζειν, Fascinare, Oculis laedere, βατκαίνειν », κ. Χατζ., Ἀθῆν., Ι', 13 · ἱ. μ. προσπαθεῖ νὰ ξηγήσῃ τὸ θαρμιζώ ἀπὸ τὸ παιδὶ τὸ θερμασμένο, δηλαδὴ ποὺ ἔχει θερμότητα, δηλαδὴ ποὺ κάποιοι θὰ τὸ φτάρμιζε, με τρόπον ποὺ τὸ θαρμιζώ νὰ βαστᾷ τὸν ἦχο Θ ἀπὸ τῆ Θέρμη, τὸ Α πάλε ἀπὸ τὸ φαρμιζώ · ἀπίθανο διόλου, ἂν ἀπὸ θέλει νὰ πῇ), φαρμός (ὀφθαλμος, τὸ κακὸ μάτι, κ. W. Schulze, δ. εἴ., 225, καὶ σμ. 5 · ὁ φαρμός = φθαρμός ἔχει τὸ Ρ ἀπὸ γεννησιμιό του).

Μ. Α. κ. ΑΜ², Α', 224, 10 (G. Meyer, Cr. C., 280 ἀκ. · MBCh., 43) ἀπόβγαρμαν · 10, 4 · 15, 7 ἀπότορμος · 234, 14 ἀρμυρά · 148, 27 ἐβγαρμένοι · 344, 12 παρασκάρμον · Tomaschek, δ. εἴ., σ. 8 (= W. Schulze, δ. εἴ., 225) PoRMoni (Πολεμώνη, στὴ Μάβρη θάλασσα, μεσηθρινὸς ὄχτος) · Λέοντ. Τακτ., διάτ. ιθ', § ε' καὶ Κωνστ. Πορφ., πρ. Ρω., σ. 75, γρ. 11 σκαρμός · ΑΜ², Α', 206, 5 ἐτορμήσαν · 260, 14 ἐτορμούσαν · 26, 24 τορμήσει · 30, 2 τορμήση · 41, 23 τορμίσης.

Α. Ε. π. ἐ. κ. BCH., XIII, σ. 405, ἀρ. 23 Μνη|μ<ε>ιον | Εὐσειβίως παρὰ Ἀ|ρμυρά | ἀποθα|νόν|το|ς (Θεσσαλία) · ΑΜ., XII, σ. 248, ἀρ. 7, γρ. 3 τορμήσει (Μικρασία) · Ἀθ., Θ', σ. 171, ἀρ. 2 + Μνήμα Θε|οκράτη · ἡ τις τορμήση|η ἀνασκά|ψε, δ(ώ)η τὸν | λόγον θῶ (Λάβριο · παρακατιανῆς χριστιανικῆς ἐπ., κ. Κουμανούδη, στὸ ἴδιο μ.) · Μ. κ. Β. [Μουσεῖο καὶ Βιβλιοθήκη τῆς Σμύρνης], φλ. 2/3, σ. 97, ἀρ. σηζ', γρ. 5 Τοῦτου τοῦ ἥρώου κήδετα Αὐρ. Ἀντώ[νιος] | καὶ Αὐρ. Τατιανὴ κλεινῆς Βοριακῆς κατὰ συν|χώρησιν Αὐρ. Τροφίμου καὶ Ἀμμιανοῦ καὶ Ζω|σίμου · οὐδενὶ δὲ ἐτέρω ἐξόν τεθῆ|να(ι) · εἰς δὲ τις τορμήσει ἕτερον θάψαι τινα ἢ γράμα ἐκόψαι [ἀντὶς ἐΚκόψαι · σημαντικὸ, ἐπειδὴ μᾶς δείχνει

πὼς ἀρχίζουνε δυὸ ἤχοι συνεχικοὶ παρόμοιοι νὰ συχω-
νέθουνται σ' ἓναν ἤχο] θή|σε(ι) τῷ ταμίῳ [ἀντὶς ταμείῳ,
ταμείῳ, λοιπὸν καὶ πάλε τὸ ἴδιο φαινόμενο · κτλ. · περι-
χωρα Σμύρνης) · Perrot, GB., I, σ. 90, ἀρ. 58, γρ. 5-6
(= CIG., 3690 · μὰ πολὺ καλῆτερα ὁ Perrot) Ὑπό-
[μνημα | Αὐρ(ηλίου) Χρηστοῦ | (κ. τ. λ.) εἰ δέ τις τορ-
μήσ' ἕτερον | κατάρθεται (τὸ μάρμαρο γράφει ὅμως ΚΑΤΑ-
ΘΕΣΤΑΙ, δηλαδὴ καταθέσται, ποὺ εἶναι καὶ τὸ σωστὸ ·
Πάντερμο) · CIA., III, 14, 33 Κληματείου δοῦλος
τί|μειος κίτε ἐν | τῷ τόπῳ τού|τῳ Προῖμος · Ἐ τις | τρο-
μήσῃ τῷ [γὰρ μένα εἶναι γεν. πληθ. τῷ, ποὺ τὸ *r* της
ξεήχησε, ξαιτίας τὸ κατοπινὸ β] βαστερναρίῳ|ν, κατα-
βαλῆτε | τῷ ταμείῳ χρουσοῦ ὠκίας τρεῖς (γὰρ τὸ μετατό-
πισμα τοῦ ρ, τρομήσῃ ἀντὶς τορμήσῃ, κ. W. Schulze,
δ. εἴ., 226, καὶ θμ. τὰ γνωστὰ μας ντόπια κραδὰ =
καρδιὰ, ἐγρώρισε, μεδρικὰ, μπέδρεμα, πέδρικω, πόδρους,
φαδρειὲς, ὅλα τους ἀπὸ τὸ Πυργί τῆς Χιὸς · τὰδρέφια, ὁ
ἀδρεφὸς, κτλ. μπορεῖ νὰκουστοῦνε κι ἄλλου) ·
β. με κατοπινὸ N · παραγγέρεις (Chalk., NL., 350 ·
Κεφαλωνιὰ), στέρνω (ἱ. μ., Κρήτη, καὶ Thumb, GG., 17
« στέρνω (gew. στέλνω) », δηλαδὴ σύννηθα στέλνω),
στέρνει (Νάξο, Φιλώτι, Γ. π. · Βόθροι, Γ. π.).

198. Πὼς γίνεται ἡ καθαφτὸ συναλλαξιὰ μεταξὶ P
καὶ Λ. α. Στὶς προηγούμενες λέξεις, ὅποιος ἐποχῆς κι
ἂν εἶναι ἀφτὲς, ἔγινε καθαφτὸ συναλλαξιὰ, ἐπειδὴ τὴν
ἴδια στιγμή, λ. γ., ὅπου ἔλεγα νὰ μορφώσω Λ καὶ νὰ
πῶ ἀδελΦός, ἀρχισε νὰ ξεκολῶ τὰκρόγλωσσό μου ἀπὸ
τὰ μεσογούλια.

β. Δὲν ξεκόλλησε ὅμως ἀμέσως, ξεκίνησε μονάχα
λιγάκι, γὰρ νὰ βρεθῇ ἔτσι σὲ θέση νὰ κάμῃ καλῆτερα τὸ
τρεμοχτύπημα.

γ. Ὡσπου γίνη ὁλότελα τὸ κίνημα, δηλαδὴ ὥσπου

ἀκουστῇ P ἀντὶς Λ, ἐννοεῖται πὼς ὑπάρχει ἓνας βαθμὸς
μεσιανὸς, ὅπου ἀκούγεται συνάμα Λ μαζί με κάποιο P.

δ. Στὴν κοινὴ λαλιά μας, τέτοιος μεσιανὸς ἤχος σῆ-
μερα δὲν παρατηριέται, γιὰτὶ καταστάλαξε πιά τὸ Λ στὰ
κατατόπια τοῦ P, σὰ λέμε ἀδελΦός καὶ τὰ παρόμοια.

ε. Εἶναι ὥστόσο πιθανὸ νὰ τὸν ἔχουνε ἀκόμη σὲ καμιά
ντοπιολαλιά, ἐπειδὴ τὸ κίνημα εἶναι φυσιολογικὸ καὶ δὲν
μπορεῖ νὰ γίνη παρὰ βαθμὸ βαθμὸ. Δὲν μπορεῖ νὰ γίνη
μεριάς, καὶ τόντις εἴχαμε συγχῶν τὴν ἀφορμὴ νὰ διοῦμε
πὼς λίγο λίγο ἀλλάζουμε τοὺς ἤχους, με συνεχικὰ σιγανὰ
μετατοπίσματα.

ζ. Ἐνας γλωσσολόγος πρώτης γραμμῆς, ὁ M. Gram-
mont, προσπάθησε νὰποδείξῃ καὶ εἶπε μάλιστα ρητὰ
(*Dissim.*, σ. 111) πὼς ἀκόμη καὶ τὸ ξέμοιασμα εἶναι
κίνημα, ὅχι φυσιολογικὸ (κ. π. ἀ., ἀρ. 194, τὸ α-ζ),
παρὰ φυσιολογικὸ καὶ τοῦτο, πὼς ἀκούει δηλαδὴ νόμους
ἡχολογικοὺς, θετικοὺς κι ἀπόλυτους.

η. Ὁ M. Grammont μπορεῖ νὰχῇ δίκιο, ἂν καὶ
νομίζω δὲν ἔβγαλε ὅρο παστρικά γιὰ τὸ τί πρᾶμα
καθαφτὸ εἶναι τὸ ξέμοιασμα.

θ. Τὸ κάτω κάτω, νόημα μεγάλο δὲν ἔχουνε τὰ σύνορα
ποὺ προσπαθοῦμε νὰ χαράξουμε ἀναμεταξὶ φυσιολογία καὶ
ψυχολογία.

ι. Κίνημα φυσιολογικὸ στὴν ἀθρώπινη λαλιά δὲν
ὑπάρχει ποὺ νὰ μὴν ἔχῃ τὰ ψυχολογικά του, ἀφοῦ κι ὁ
ἄθρωπος ὁ ἴδιος εἶναι ψυχὴ καὶ σάρκα συνάμα.

κ. Γιὰ τοῦτο μῆτε ψυχολογικὸ κίνημα δὲν ὑπάρχει
ποὺ νὰ μὴν ἔχῃ τὰ φυσιολογικά του.

199. Πὼς συναλλάσσονται στὴν κοινὴ σημερινὴ λαλιά
μας τὸ Λ καὶ τὸ P. α. Ἡ συναλλαξιὰ τοῦ Λ καὶ τοῦ P
βέβαια πὼς δὲ γίνεται με τὴν ἴδια ἐφκολία, μῆτε με
κάθε ἤχο κατοπινὸ, μῆτε σὲ κάθε λέξη, ἀφοῦ δὲν εἶναι

ἡ δὲν καταντήσανε ἀκόμη νὰ εἶναι τῆς κοινῆς συνηθείας ὅλες οἱ συναλλαξιᾶς πού ἀραδιάσαμε.

β. Οἱ πιδὸ κοινῆς εἶναι ἀδεΡΦός (ἀδεΡΦῆ καὶ τᾶλλα), δεΡΦίρι, κόΡΦος, ἡΡΘα, γὰΡΘῶ, θὰΡΘῶ (καὶ τᾶλλα), βοΡΒός, ἈΡΒαρίτης, ἈΡΒαριτιά (γιά τὴν Ἀλβαρία κ. π. κ., ἀρ. 202, κ), ἀΡΜέγω, ἄΡμη, ἀΡΜυρός, ἀΡΜύρα, σκαΡΜι, σκαΡΜός, φταΡΜίζω (ἄν καὶ λέμε περισσότερο ματιάζω).

γ. Κοινῆς συναλλαξιᾶς, δηλαδή λέξεις με Ρ ἀντὶς Λ λέμε τις συναλλαξιᾶς ὅπου συζήτηση δὲν ὑπάρχει ἂν τις συνηθίζουμε ἢ ὄχι· τέτοιες οἱ λέξεις πού ἀναφέραμε τώρα· πολλές ἀπ' ἀφτὲς μάλιστα, λ. γ. τὸ ἀρμέγω καὶ τὸ σκαρμι, δὲν ἀκούγονται ἀλλιώως.

δ. Κοινῆς δὲν εἶναι ὅσες μᾶς χτυποῦνε κάπως παράξενα στὰφτι, ὅσες παρατηροῦμε ἢ γιά ὅσες θὰ σοῦ ποῦνε πὼς τις λένε καὶ με Ρ, λ. γ. ἐρπίζω, τορμῶ, ἐνὼ κανεὶς δὲ θὰ σοῦ κάμη τὴν ἴδια παρατήρηση γιά τις ἄλλες, μήτε θὰ προσέξη, σὰν τις ἀκούση, ἐπειδὴ τις ξαίρουνε ὅλοι (κ. π. α., β).

ε. Πολλὲς φορὶς παίρνει κανεὶς γιά πανελλήνιο κανέναν τύπο τοῦ χωριοῦ του. Ἔτσι γέλασε ὁ Χατζηδάκης τὸν Α. Thumb, πού παραδέχτηκε στὴ γραμματικὴ του γιά κοινὸ τὸ ἐρπίζω, ἂν καὶ τοῦτο εἶναι ἰδιαίτερα κρητικόν.

ζ. Εἶναι πάλε μερικὲς λέξεις πού πρέπει κανεὶς πρῶτα νὰ τὸ συλλογιστῇ κ' ἐπειτα νὰ σοῦ ἀπαντήσῃ ἂν ὑπάρχουνε ἢ ὄχι με Ρ, λ. γ. κόλπος (τοῦ κατέθηκε κ.), Μελοπομένη, μπαλτάς, μπαλτάς (τὸ γλυκὸ), μπαλκόνι, πάλκα, χαλκάδες, χαλκός, λέξεις πού με Ρ μᾶς εἶναι κοντὰ σὰν ἄγνωστες.

η. Σημαίνουνε ἀφτὰ νομίζω πὼς τὸ Λ, τοῦλάχιστο σήμερα, ἐφκολα δὲ γίνεται Ρ με κατοπινούς ξαφνικόνους

Π Τ Κ, ἢ, σὰν προτιμᾶτε, τὸ Ρ δὲ συνηθίζεται πολὶ σὲ τέτοια θέση.

θ. Νὰ μὴν ξεχνοῦμε κιόλας πὼς οἱ περισσότερες ἀπ' ἀφτὲς τις λέξεις εἶναι νιοφερμένες (ἢ Μελοπομένη, ὁ Μηλτιάδης, ὁ Ἀλκιβιάδης βγήκανε ἀπὸ τὰ βιβλία· λοιπὸν ξένα καὶ τοῦτα)· ἔτσι μᾶς δεῖχνουνε ὅλα τὰ νιόφερτα σὲ τί στάδιο ἡχολογικὸ βρίσκεται ἡ λαλιά μας ἢ σημερινή, ἀφοῦ κάθε νιόφερτο, φυσικὰ του, ἀκολουθᾷ τὸν κανόνα τῆς στιγμῆς ὅπου φανερώνεται, πηγαίνει με τὸ ρέμα.

ι. Οἱ λέξεις ἀφρημένος, ἐπηρέτρια καὶ ἄλλες παρόμοιες εἶναι νιοφερμένες καὶ ἀφτὲς. Ὡστόσο γενήκανε ἀφΕρημένος καὶ πεΡέτρια, γιὰτὶ ἀμέσως δούλεψε ὁ νόμος $IP = EP$, πού ἔτσι μᾶς ἀποδείχνει πὼς πάντα τοῦ ἐνεργᾶ(κ. Ἀπολ., 74 καὶ ἀκ.).

κ. Δὲ δούλεψε κανένας νόμος μήτε στὴ Μελοπομένη, μὰ μήτε καὶ στὸν μπαλτά, πού θὰ εἶναι γιά βέβαιον ἀρχαιότερος στὴ γλῶσσα μας ἀπὸ τὸν ἀφρημένος καὶ τὴν ἐπηρέτρια. Θὰ πῇ λοιπὸν πὼς ὁ νόμος $ΛΠ = ΡΠ$ (τὸ ἴδιο καὶ ὁ νόμος $ΛΤ = ΡΤ$, $ΛΚ = ΡΚ$) ἔχει δύναμη λιγώτερη ἀπὸ τὸν προηγούμενον.

200. Ὁ γενικὸς νόμος καὶ τὰ κείμενα τῆς νεοελληνικῆς. α. Ὁ τι βλέπουμε στὴ μιλημένη μας τὴν καθεμερινή, τὸ βλέπουμε καὶ στὰ βιβλία, πού τὴ γράφουνε· ἢ Ἐρωφίλη, τοῦ δέκατου ἑβδομοῦ αἰῶνα, πού στιχουργήθηκε στὴν Κρήτη ἀπὸ Κρητικόν, ἔχει, ὅλα μαζί, στὴν ἐκδοσὴ τοῦ Σάθα, σαράντα ἐννιά φορές ἐλπίζω, ἐλπιᾶ, ἐλπίζω, ἀπελπισμένος, ἐλπίδα ἢ ὀλπίδα, κτλ. κτλ.

β. Ἡ Ἐρωφίλη ἔχει τοιοῦτον ὅ τι ἄλλους τύπους θέλεις, πάντα με ΛΠ, καὶ τρεῖς φορές μονάχα τὸ ρῆμα με ΡΠ, στὴν ἐκδοσὴ τοῦ Legrand (κ. Σάθα, σ. 382, στ. 285, σ. 422, στ. 500 ἡρπιᾶ· σ. 407, στ. 189 ὠρπιᾶ).

γ. Ἡ Ἐρωφίλη μᾶς παρουσιάζει μιὰ λέξη μονάχα με

τὸ ζεβγάρωμα ΑΤ, τὰ βελτόρια [ueltoḡnia] στὸν κώδικα
τοῦ Legrand, βερτόρια στὸ Σάλα, κ. σ. 320, στ. 599.
Ἡ ἑρμηνεία τῶν ἀδελφῶν

δ. Βάζει ὁμως ταχτικά ἡ Ερωφύλη τὸν ἀδερφό, τὰ δέρφρι, κτλ. με P, ἔντεκα φορές, δυο φορές με Λ (χ. Σάθα, σ. 299, στ. 81 ἀδελφῆ· πρ. Γ', σκ. δ', σ. 380 ἀδε. λφου), ὅπως κ' ἔνα γκόλφι (Σ., σ. 308, στ. 340). ὅπως κ' ἔοθωμένη (Σ., σ. 355.

ὅπως κ' ἔνα γκολφ (Σ., σ. 308, στ. 340).
 ε. Τὸ ἦρθα, ῥᾶθης, κτλ., ὡς κ' ἐρθωμένα (Σ., σ. 355,
 στ. 483 · 356, 489 ὅπου ὁ Legrand διαβάζει ἐκθρω-
 μένη = *ecthromegni* · 359, 32-οι) βασιλέδουνε παντα-
 γούθῃ · τῶπαντοῦμε σωστά σαράντα ὅτ' ὡ φορὲς, καὶ μιὰ
 φορὰ μονάχα ἦλθε (Σ., σ. 450, στ. 282).
 ζ. ἡ ἐξήρσει καὶ ἀπαρθεῖα (Σ., σ. 304, στ.

ζ. Ἡ Ἐρωφιτή ξαίρει κι ἀπαρθινὰ (Σ., σ. 304, στ. 227 · κ. π. ἀ., ἀρ. 194, 1, β) · τὸ λέει ὁμως ἀλλοῦ ἀληθινὰ (Σ., σ. 303, στ. 123 · σ. 311, στ. 407 · 401, 75 · 449, 257), σύμφωνα μὲ τὴν κοινὴ τὴ συνθήσεια.

449, 257), σύμφωνα με την κοινή τη συνήθεια
 η. Βρίσκουμε πάντα κι ανεξαιρέτα βάλθηκα, βάλθη
 (έτσι ορθογραφημένο), κτλ., έξη φορές, καθώς και βαλμέ-
 ραι, μιὰ φορά, βγαλμένος κτλ., τέσσερεις φορές, επειδής
 ο άόριστος είναι πάντα έβαλα, κτλ., είκοσι έξη φορές (κ.
 και Legrand = Σάθα, σ. 363, στ. 92 έπροβάλασι),
 έβγαλα, κτλ.. έννιά φορές. Για τοϋτο γλυτώνει τὸ Λ, πού
 τὸ συνήθιτε τάφτι μας, κλίνοντας τὸ ρήμα. Έτσι γλω-
 τώνει και σήμερα.

θ. Ἔτσι καὶ τὸ σφάλμα, στὴν Ἑρωφίλη, πάντα μὲ Δ. δεχοχτῶ φορές, ἕως ξηκτίας τοῦ ἔσφαλα, κτλ., ὁχτῶ φορές, ἕως γιατί κυριολεξία τῆς εἶναι τὸ γταίσιμο (σγκρ. Σ., σ., 417, στ. 389 καὶ 390).

ι. Λοιπὸν ἂν τῆς εἶναι ἀσυνήθιστο νὰ λήθῃ σφάγμα, παράξενο διόλου νὰ μὴν πρόφτασε τὸ Λ νὰ γίνῃ Ρ. Παρόμοια γράφει καὶ κάτι ὁφθαλμοὺς (Σ., 337, 84 · 357, 524 · 388, 429 · 374, 132 *ofanno*, Legrand), ἐνὶ ἀπαρχῇ τὸ ξαίρει *μάτια* (Σ., 294, 21).

κ. Ἡ Ἐρωφίλη μεταχειρίζεται μονάχα τὸ ἀποκοτῶ, ἀπόκοτος, ἀποκοτιά· μήτε το.λῶω ἔχει μήτε τό.λῃη, ὥστε δὲ βλέπουμε ἂν ἀλλάξῃ ἢ ὄχι τὸ Λ στὴ λέξι ἀρτῆ.

λ. Ἐνεστώτα *στέλνω* δὲν ἀνταμώνουμε στήν Ἑρωφίλη, παρὰ μονάχα ἔστειλα, στείλε, κτλ., ἐννιά φορές, κι ἀποστολάτορας (Σ., 409, 224) · τὸ ντόπιο τὸ πέμπω μοιάζει σὰ νὰ τῆς εἶναι πιὸ γνωστὸ (σγκρ. *πέφην*, 322, 630 — πάντα ἔτσι χωρὶς *μ* — *πεμπάμενοι*, 317, 542 · 358, σμ., ἀρ. 2, Legrand, κτλ. κτλ.) · μὰ οὔτε τὸ πέμπω στήν Ἑρωφίλη ἐνεστώτα κανένα δὲ μᾶς δείχνει.

μ. Σὲ ὅλα τὰ ἰντερμέδια τῆς *Ερωφίλης*, ὁ *Πιράλδος*
 καὶ ὁ *Οὐβάλδος* (Σ., 363, 92 καὶ 365, 133, στὸν κώδικα
 τοῦ Legrand), κάθε φορά μὲ *λ*.

γ. Δὲν εἶπαμε ὡς τότε τὸ σημαντικώτερον ἡ Ἑρω-
δίτη, ἀν καὶ πατριῶτα της ἡ Κρήτη, γράφηκε σὲ μιὰ
γλώσσα ποὺ ἡ διαφορὰ της ἐλάχιστη μὲ τὴ σημερινή
μας τὴν Κοινὴν (κ. *Essais de gr. hist. n. g.*, II, 1889,
σ. 262 καὶ ἀκ.).

201. *Καινουργία κείμενα τῆς Νεοελληνικῆς καὶ πάντα ὁ ἴδιος νόμος.* α. Τέτοια στὴν Ἑρωδι.λῆ, ἀπαράλλαχτα ὅπως καὶ στὴν καινουργία μας τῇ φιλολογίᾳ. Ὁ Βηλαράς, λ. χ., στὸ κλασσικό του τὸ γράμμα (κ. K. Krumbacher, *Das Problem d. ngr. Schr. Spr.*, 1903, σ. 156 καὶ ἀχ.). θὰ πῇ ἐπαράγγελλε (σ. 158, γρ. 1), ἀΦάβητο (158, 36), ἀλθουρά (159, 7), ἐβάλθηκα (159, 22), μὰ ἤρθαμε (160, 12).

β. Ὁ Παλαμὸς, ἀκόμη καὶ σήμερα, θὰ γράφῃ στέλ-
 νουμε, στὸ ἴδιο μέρος θὰ βάλῃ ἀδερφωμένες (κ. Νουμά,
 τὸν ἀρ. 47, 1903, σ. 2), τόσο κοινὸς τύπος κατάντησε ὁ
 ἀδερφὸς ἄλλου μάλιστα ἔχει καὶ ἀδερφωσύνης (Νου-
 μάς, ἀρ. 44, 1903, σ. 1), ἦρθες (ῥ. μ.), καὶ συνάμα
 βγαλμένες (ῥ. μ.), τολμοῦσε (ῥ. μ., σ. 2).

γ. Ὁ Παπαδιαμάντης, πού ἡ γλώσσα του εἶναι κάμποσο μιχτή, μᾶς παρουσιάζει ἄλλα τόσα · κ. *Παραθήρηαια*, 1903, σ. 499, στλ. 1, *νὰ βαλθοῦν*, σ. 500, 2, *στέλνει*, συνάμα ὁμῶς *ἦρθε*, σ. 499, 2, *ἦρθε*, σ. 500, 2.

δ. Μ' ἓνα λόγο, στὰ χρόνια μας, ὅσοι γράφουνε τῇ Νεοελληνικῇ ἀπτὰ καθιερώσανε, δηλαδὴς ἐκεῖνα ἴσια πού καταλογίσταμε πιδὲ ἀπάνω (ἀρ. 199, β).

ε. Δὲ λένε διόλου ἐρπίδα, ἐρπίζω — ἀκόμη λιγώτερο μάλιστα ὀρπίδα ἢ ὀρπίζω —, κόρπος (γαμλός), βάρ'το, βόρτα πού ἀκούγονται ὥστόσο κάποτες —, κάρτσες, ἐξόν ἂν τὸ φέρη καμιά συνήθεια ἢ καμιά κυριολεξία (κ. Ρ. κ. Μ., Α', σ. 305, ὅπου διορθώνεται σ. 287, γρ 3) — σάρτο, πού τῶχουνε μερικοὶ νάφτες · τῶχουνε καὶ στὴ Χιὸ κι ἄλλου —, σουρτάνος, ψάρτης, μπαρκόνι, χαρκιὰς, χαρκός, γάρκωμα, βάρσιμο, βγάρσιμο, ἐβγαρση, πού, ἂν καταντήση λέξη κοινὴ, πιθανὸ νὰ ξαναγίνη ἐβγαλση, ὅπως τὸ κοινὸ μας τὸ βγάλοιμο —, ἐνταρμα, πρόβαρμα, τορμῶ, πού μοιάζουνε σὰν ντόπια —, παραγγέρνω, στέρνω, σπάνιο ἀπτὸ, λ. γ. · Ποιὰ θάλασσα τὰ στέρνει κ' ἐρχονται; σ' ἓνα ποιματάκι τοῦ Ἀ. Σημηριώτη, *Παραθ.*, 1903, σ. 488.

ζ. Μνήσκει τὸ λ στὴν κοινὴ, γιατί τάχουμε στὸν ἀόριστο, ἔστειλα · ἔτσι μνήσκει καὶ στὸ βάλθηκα, βγάλθηκα, βαλμένος, βγαλμένος, ξαιτίας τοῦ ἔβαλα, ἐβγαλα (κ. π. ἀ., ἀρ. 199, ζ) — χαρβάς, κάποτες χαλιβάς, "Αντρο, κτλ. κτλ., ἐνὼ γράφονται περίφημα ὅλα τᾶλλα, ὡς κι ἀρφαβήτα, ὡς καὶ ἄρφα, χωρὶς νὰ σκουντάψη κανένας.

202. Γιὰ ποὺ λόγῳ δὲ γίνεται σ' ὅλες τις λέξεις ἡ συναλλαξία τοῦ Λ καὶ τοῦ Ρ στὴν Κοινὴ, α. Δὲ γίνεται σ' ὅλες τις λέξεις ἡ συναλλαξία τοῦ Λ καὶ τοῦ Ρ, γιὰ πολλοὺς λόγους, ἃς ποῦμε τοὺς κυριώτερους.

β. Εἶδαμε πιδὲ ἀπάνω (ἀρ. 199, δ · 198, ζ) πὼς βαστιέται στὴ θέση του τὸ Λ ἡ ἄρη στοὺς ἀόριστους ἢ μέλλοντες πού τῶχουνε σκέττο, δηλαδὴ χωρὶς ἡχούς συμπεριπλάγινοὺς πρόθυμους νὰλλάξουνε τὸν ἀναμεσιανό τους (ἔβαλα, θὰ βάλω) · ἔτσι βαστιέται καὶ στὰ παράγωγα, βάλσιμο, βγάλσιμο, πρόβαλμα, κτλ.

γ. Γιὰ τὸ πρόβαλμα (καὶ τὸ ἐνταλμα) γράφει ὁ Χατζηδάκης (Αθ., Α', 530 · κ. π. ἀ., ἀρ. 195, δ, α) πὼς « λέγεται κάλλιστα » πρόβαρμα (ἐνταρμα), κι ὁ Wilhelm Schulze κατάλαβε (Κ. Ζ., XXXIII, 225) πὼς τέτοια εἶναι ἡ γενικὴ προφορὰ (« man scheint auch *allgemein* zu sprechen »).

δ. Μὰ τὸ « λέγεται κάλλιστα » ἢ θὰ πῇ πὼς μποροῦνε οἱ λέξεις ἀπτὲς νάκουστοῦνε καὶ μὲ Ρ, δηλαδὴ πὼς δὲ γενήκανε ἀκόμη κοινὲς μὲ τὸ Λ, ἢ δὲ θὰ πῇ τίποτα. Καὶ τόντις τίποτα δὲ θὰ πῇ.

202. Τύποι βιβλιαρήσιοι, βιβλιαρήσιο Λ. α. Ὁ παραπάνω παράγραφος μᾶς διδάσκει πὼς ἀπὸ ἀναλογία μπορεῖ ἓνας ἡχος νὰ βασταχτῇ ἐπεὶ ἀκόμη ὅπου δὲν πρέπει, ἐκεῖ τουλάχιστο νὰ μείνῃ ὅπου τοῦ εἴτανε δυνατὸ νὰλλάξῃ, ἐπειδὴς ὁ ἡχος ἀπτὸς ὁ ριζικός τῆς ἴδιας λέξης ἀντιλαῶ στὰφτι μας σὲ ἄλλους τύπους ὅπου ἀδύνατο νὰλλάξῃ.

β. Τὸ ἐνταλμα εἶναι ἄλλος λογαριασμός. Τὸ πήρανε ἀπὸ τὰ βιβλία καὶ δὲν πρόφτασε νὰλλάξῃ, τουλάχιστο νὰ καταντήσῃ κοινὸ. Καὶ τόντις σὲ ὅλους τοὺς δασκαλισμοὺς παρατηριέται πὼς, ὅταν εἶναι ἡ παντάπασι ἄχρηστοι, σὰν τὸ σκαλιμίδιον ἄξαφνα, πού ποτές του δὲ λέγεται, ἢ ἀκόμη καινούργιοι σὰν τὸ ἐνταλμα, ἢ λίγο συνηθισμένοι ἀπὸ τὸ ἔθνος, λ. γ. παλμός, πού τὸ ξαίρουμε καρδιοχτύπι, παρατηριέται, εἴπαμε, πὼς οἱ τέτοιοι δασκαλισμοὶ κρατοῦνε κάμποσο καιρὸ, κάποτες μάλιστα πάντα, τὸν τύπο τῆς καθάρειδουσας, μνήσκοντας ἀκρόνιστοι.

203. Βιβλιαρήσιο Λ πὺν δὲν ἀλλάζει. α. Δὲν ἀλλάζει τὸ Λ καὶ δὲ γίνεται Ρ γιὰ τρεῖς αἰτίες ὅσο μπόρεσα νὰ καταλάβω, ἐννοοῦμε τὸ Λ τὸ βιβλιαρήσιο.

β. Δὲ φτάνει νὰ πούμε πὺς δὲν ἀλλάζει ὅταν εἶναι φρέσκο φρέσκο παρμένο ἀπὸ τὰ βιβλία. Πολλὲς λέξεις βιβλιαρήσιες τίς συμμορφώνουμε ἀμέσως μὲ τὴ γραμματικὴ τῆς Νεοελληνικῆς. Τὸ ἔκτρωμα, λ. χ., καὶ τὰ παρόμοια δὲ θέλουνε ὦρες γιὰ νὰ κουστοῦνε στὴν ὁμιλίαν ἔκτρωμα· τὸ ἀμέμπτως καὶ τὰ παρόμοια, σίγουρο πὺς ἐφτίς ἀκουστήκανε ἀμέμπτως, ἢ ὡρὶς τὸ παραμικρὸ μετιανὸ Π.

γ. Πὺς εἶναι ὅμως δυνατό, ἓνας Φιλῆντας στὴ Γραμματικὴ του τῆς Ρωμαϊκῆς γλώσσας (Ἀθήνα, δυὸ τόμοι, 1907-1910), νὰ γράφῃ ἀδίσταχτα μεσόβαλμα (σ. 105, § 307), πρόβαλμα (145, 404), δίχως κἄνε νὰ τοῦ περάσῃ πὺς μποροῦτε νὰ τὸ κάμῃ μεσόβαρμα καὶ πρόβαρμα.

δ. Ὁ Φιλῆντας, μιὰ φορὰ κ' ἔναν καιρὸ, στάθηκε ὁ κομμουνίστας τῆς δημοτικῆς, σὲ βαθμὸ πὺς στὴ Γραμματικὴ του ἴσια ἴσια ἢ γενικὴ πληθυντικὴ τῶ λέξῳ εἶναι ψωμί καὶ τυρὶ. Ὡστόσο τὸ Λ στοὺς δυὸ παραπάνω τύπους τὰφίνει ἀνάγκη.

ε. Σημαίνει ἀπὸ πὺς, ἐνὺ λέμε ἀρμυρὸς καὶ μᾶς πέφτει μάλιστα δύσκολο νὰ πούμε ἀλμυρὸς, τὸ πρόβαλμα, μὲ Λ, πᾶει ρολοῖ, ἐπειδὴς ὁ νόμος σὰ νὰ μὴν ἔχῃ τὴν ἴδια δύναμη πὺς εἶχε ὅταν πλάστηκε ὁ ἀρμυρὸς πὺς τὸν ἔχουμε συνηθισμένο πιά.

ζ. Μὰ καὶ ἡ συνήθεια δὲν εἶναι ἀπαραίτητη γιὰ νὰ βαστάξῃ τὸ Λ ἐκεῖ ἀκόμη ὅπου σὲ μερικὲς λέξεις ἑακολουθᾷ νὰ γίνεται Ρ. Δὲ θὰ μᾶς κοστίσῃ μὲ τὸ παραπάνω νὰ πούμε νὰ παρερθῶ, ἐνὺ θὰ μᾶς σταθῇ κοντὰ σὰν ἀκατάφερτο σήμερα νὰ πούμε τὸ παρερθῶ.

η. Ἡ διαφορὰ μεταξὺ τὸ πρῶτο καὶ τὸ δεύτερο ψιλοῦσι καὶ ὅμως σπουδαία. Νισφερμένα, βιβλιαρήσια καὶ

τὰ δυὸ, τὸ παρέρχομαι ὅπως καὶ τὸ παρελθὼν τῆς καθαρέβουσας. Μὰ τὸ παρερθῶ θὰ στηριχτῇ στὸ ἐρθῶ, θάρθῶ. πὺς κάθε μέρα ἔτσι τὸ λέμε· τὸ παρερθῶ δὲ στηρίζεται σὲ κανένα ἐρθῶ γνωστὸ μας.

θ. Τότες παίζει ρόλο τὸ ξέμοιασμα· μιὰ καὶ στὴν προηγούμενη συλλαβὴ ἔχουμε Ρ — παΡεΛθὼν — περιττὸ μᾶς φαίνεται νὰ βάλουμε δεύτερο στὴν ἀκόλουθη — παΡεΡθῶ. Ἀφίνουμε ὅμως τὰ δυὸ Ρ στὸ παρερθῶ, ἐπειδὴ τὰ εἴχαμε ἀπαρχίς.

ι. Ὡστε τὸ παρελθὼν τῆς καθαρέβουσας ἄξαφνα μπορεῖ νὰ γίνῃ παρελθῶ — καθὼς ἔγινε κιόλας — μπορεῖ νὰ γίνῃ στὴ γενικὴ τοῦ ἐνικοῦ παρελθῶ — μπορεῖ νὰ γίνῃ στὴν ὀνομαστικὴ τοῦ πληθυντικοῦ παρελθᾶ — ὅπως τὰ σφερά, τοῦ σφερού — χωρὶς ὥστόσο νὰ χάσῃ τὸ Λ, γιὰ τοὺς λόγους πὺς ξεδιαλίσαμε.

κ. Ἡ Ἀλβανία, χρήσιμος γεωγραφικὸς ὄρος, ὁ Κάλβος, τὸ κύριο τῶνομα, τὸ ἐπίθετο τῆς ἀρχαίας, ὀλβιος, ἔτσι λέγονται, γιὰτι ἔτσι γράφονται, ἀριὰ καὶ πὺς.

204. Σὰ γεράσουνε. α. Οἱ περισσότεροι ὅμως οἱ δασκάλισμοι, σὰ γεράσουνε, δηλαδὴς ἅμα τοὺς συνηθίσουμε, συμμορφώνονται στὴ γενικὴ χρῆση, γιὰτι φτάνει νὰ τριψτῇ μιὰ λέξη στὰ στόματά μας καὶ ἀθέλητά μας, πὺς νὰ πῆς, ἀκολουθᾷ τὸν κανόνα.

β. Σήμερα, λ. χ., ὁ εἰδικὸς παρατηρητὴς εἶναι σὲ θέση νὰ καταλάβῃ πὺς ὁ τύπος ἄλφα κι ὁ τύπος ἄΡφα πολεμοῦνε ἀναμεταξὺ τους, ποῖος νὰ νικήσῃ. Ἄν ὅμως πολεμοῦνε, σημαίνει πὺς ὁ τύπος ἄΡφα ὑπάρχει, καὶ, περὶς ὁ τύπος ἀφτὸς εἶναι ὁ κανονικὸς τύπος, θὰ κερδίσῃ τὴ μάχην ἀφτὸς.

γ. Ἰσια ἴσια γιὰτι ὁ τύπος ἄλφα διδάσκεται κάθε μέρα στὰ σχολεῖα, ἔχει ἀφορμὴ νὰ πάρῃ τὸν ἴδιο δρόμο. Σωστὰ τὸχει σημειώσει ὁ Bayet (BCH., I, 1877, σ. 398) πὺς

στά πρώτα χριστιανικά χρόνια συνηθίζανε πολλὴ τὴ λέξη *ἀδελφοὶ* (« *très employé par les premiers chrétiens* »). γιὰ τοῦτο εἶναι καὶ τώρα τόσο συνηθισμένη· γιὰ τοῦτο εἶναι καὶ τόσο δύσκολο νὰ τῆς βγάλῃς τὸ Ρ.

205. Ὁ ἦχος Λ καὶ τὰ φυσιολογικά μας. α. Τὸ Λ μνήσκει Λ καὶ ἀπὸ λόγους φυσιολογικούς, ἐπειδὴ μοιάζει σὰ νὰ μᾶς ἀρέσῃ περισσότερο τὸ Ρ μὲ κατοπινούς ξακολουθητικούς, παρὰ μὲ κατοπινούς ξαφνικώχους. Γιὰ τὸ τοῦτο;

β. Γιὰτὶ μὲ τὸ Ρ περὶ ὅ ἀέρας γραμμὴ ἀπὸ τῆ μέσης τοῦ γλωσσόσπιτου, ὅχι ἀπὸ τὰ παράπλευρα ὅπως τὸ θέλει τὸ Λ· ἐπειδὴς ὅμως οἱ ξακολουθητικοὶ Φ Θ Β μορφώνονται κοντὰ στὰ χεῖλια, τῇ στιγμῇ ὅπου εἶναι ἀφτοὶ δρομιασμένοι γιὰ νὰ βγοῦνε ἀνεμπόδιστα, τὸ Λ τοὺς παρασέρνει, τοὺς κόφτει κάπως τὸν ἀέρα, ἐνῶ τὸ Ρ φέρνει τὸ ρέμα στὴ θέση του, ἀφοῦ εἶναι ισόδρομο σὰν καὶ δάφτα.

206. Τὸ Λ κ' οἱ ξαφνικώχοι. α. Τὸ Π κ' οἱ ἄλλοι ξαφνικώχοι θέλουνε σφάλαιγμα, κ' ἔτσι πάνε ταίρι ταίρι μὲ τὸ Λ, ποὺ καὶ τοῦτο κάνει σφάλαιγμα στὴ μέση τῆς οὐρανισκιάς.

β. Νὰ σημειώσουμε κιόλας πὼς τὸ σφάλαιγμα τοῦ Λ δὲν εἶναι σφάλαιγμα ξαφνικώχου, καὶ σὰν πῆς μὲ τὴν ἀράδα τοὺς δυὸ ἦχους ΛΠ, ὁ ἀέρας δὲ σκουντάφτει δυὸ φορές, παρὰ μιὰ μονάχα, δηλαδὴ στὸ Π, ἀφοῦ μὲ τὸ Λ βγαίνει ἀμέσως, ἄς εἶναι καὶ πλαγιόδρομα.

γ. Λοιπὸν ἔχει συνάμα τὸ Π, στὸ σύμπλεγμα ΛΠ, καὶ τὸ σφάλαιγμα ποὺ τοῦ εἶναι φυσικὸ, καὶ κάποιο ἄνοιγμα ποὺ τοῦ εἶναι βολετὸ ἀπὸ τὸ μέρος τοῦ Λ. Ἔτσι, στοὺς ξαφνικούς ἀχορδόχους, ὅταν εἶναι δυὸ μὲ τὴ σειρά, βλέπουμε τὸν πρώτο νὰ γίνεταί ξακολουθητικός, γιὰ νὰποφύγῃ τὸ διπλὸ ἀραδιαστὸ σφάλαιγμα, λ. χ., σὰ λέμε Φτωρός τὸ διπλὸ ἀραδιαστὸ σφάλαιγμα, λ. χ., σὰ λέμε Φτωρός ἀντὶς Πτωρός, κτλ. (κ. π. ἀ., ἀρ. 138, δ· 139, α-γ).

207. Δυὸ ἦχοι ποὺ ἀγαπιῶνται. α. Τὸ Μ σὰ νάχῃ πόθο

γιὰ τὸ Ρ, γιὰτὶ τὸ Μ, καθὼς θὰ τὸ ξετάσουμε παρακάτω, εἶναι χειλόηχο συνάμα καὶ πιστώδρομο. Μὲ τὸ πλαγιόδρομο τὸ Λ χάνει τὸ λογαριασμὸ του καὶ, γιὰ νὰ μὴν ἀλλάξῃ στράτα κάθε τόσο, πάει μὲ τὸ ισόδρομο τὸ Ρ.

β. Πρέπει ὅμως τὸ Ρ ν' ἀρχεῖται πρὶν ἀπὸ τὸ Μ, ὅχι νὰ τοῦ εἶναι κατοπινὸ. Κατοπινὸ μάλιστα δὲν τοῦ εἶναι παρὰ σπάνια καὶ σὰν τύχη, ἄξαφνα στὴ σειρά τοῦ λόγου, ὅταν ποῦμε ἀμ' ρωτᾶς; (= ἀμέ = ἀμι = ἀμ' ρ.), ἴσως καμιά μέρα καὶ μ' πρῶτᾶς, ὅπως στὴ Θεσσαλία χαμῖλὸς ἀπὸ τὸ χαμῖλός.

γ. Σὲ μιὰ καὶ μόνη λέξη, ἀπὸ τὰ πανάρχαια τὰ χρόνια ἴσια μὲ μᾶς, ἀνάμεσα Μ καὶ Ρ, γεννιέται ὁ ἦχος π, στὴν ἀρχαία ὁ ἄμβροτος, πρώτα μροτὸς, *mortu-us*, ὕστερις ἄμβροτος, καὶ τότες ἄμβροτος, ἀθάνατος, μὲ τὸ Β, ἀπ' ὅπου καὶ ὁ Βροτὸς = προτὸς, θνητὸς· μεσημβρία, πρώτα μεσημρία, δηλαδὴ μεσημερία· γαμβρός, πρώτα γαμρός, δηλαδὴ γαμερός.

δ. Σήμερα λογαριάζουμε λιγώτερα, *μπρε*, πρώτα πρώτα *μωρὲ, μουρὲ, ΜΡε, ΜπΡε* — δηλαδὴ Μ καὶ π συνεχικὰ — ὕστερα πΡ· ὀχτώμπρης, ποὺ θὰ εἶναι πολλὶ ἀρχαῖο, ἀπὸ τὸ λατινικὸ του τὸνομα *octoBris*, ἔπειτα ὀχτώΜπρης καὶ ὀχτώπρης.

ε. Βέβαια πὼς βοήθησε ὁ *septeMBer*, ὁ *noveMBer* καὶ ὁ *deceMBer*. Μὰ βοήθησε κ' ἡ ἀγάπη τοῦ Μ πρὸς τὸ κατοπινὸ τὸ π, ὅταν ἐπεταί Ρ.

ζ. Πὼς ἀλλάζει ἀγάπη τὸ Μ, πότες γιὰ προτερινό του Ρ — ἀρμυρὸς — πότες γιὰ κατοπινό του π — *μπρε* — δὲ σημαίνει· κάθε του ἀγάπη ἔχει τὸ λόγο τῆς· προτοῦ βγῇ ὁ ἦχος Μ, προσφέβγει στὸ Ρ γιὰ νὰποφύγῃ τὸ Λ (κ. π. ἀ., α)· σὰ βγῇκε, γυρέβει ἀπακκούμπι στὸ π, ποὺ εἶναι χειλικὸ καὶ τοῦτο.

208. Τὸ Ν ἀγαπᾷ καὶ τοὺς δυὸ ἦχους. Τὸ Ν, ποὺ

242. Δὲ βγαίνει λογαριασμός με τὸ σο.λδι. Ἀκόμα δὲν ξαίρουμε γιὰ ποιὸ λόγο, ἐνὼ ταιριάζουμε περίφημα τὸ Ρ με τοὺς χειλόηχους Φ Β Μ καὶ με τὸ δοντόηχο Θ, δὲ μᾶς ἀρέσει με τὸ δοντόηχο Δ, λ. γ. στὴ λέξη σο.λδι, πού, ἂν καὶ δὲ συνηθίζεται σήμερα, εἴτανε μιὰ φορὰ καθεμερινῆς ἀνάγκης (κ. Νουμά, τὸν ἀρ. 124, σ. 5, κτλ. Τὸ ντοκουμέντο εἶναι ἀπὸ τὰ 1801, 8 τοῦ Δεκέβρη · τὸ λένε καὶ τώρα γιὰ τὸ γαλλικὸ ἢ τὸ ἰταλικὸ σο.λδι).

243. Μερικὰ πού δυσκολεῖται. α. Τάγνοοῦμε ἄλλο τόσο γιὰτὶ δὲν παραδεχτήκανε οἱ πολλοὶ τοὺς τύπους *τορμῶ, χαρβάς*, μήτε γιὰτὶ ἄξαφνα δὲ μᾶς βολεῖ νὰ ποῦμε *μπερτές* (στὴν Πόλη *μπε.λτές*, μονάχα σποραδικὰ *μπερτές*, σὲ δυὸ τρία προάστεια, Τατάβλα, ἴσως κι ἄλλου).

β. Δὲν πρέπει νὰπορήσουμε πού ὑπάρχει καὶ *μπε.λτές*, ἐπειδὴ στὴν κοινὴ μας Νεοελληνικὴ, στὴ γλώσσα τῆς κοινωρίας ὅπως καὶ τοῦ λαοῦ, ἀνταμώνουνται δασκαλισμοί, σὰν τὸν *μπε.λτέ*, καὶ *χρδαῖσμοι*, σὰν τὸν *μπερτέ*. Μὰ ἐδῶ *χρδαῖσμός* θὰ πῇ τύπος πιδ σπάνιος, δασκαλισμὸς τύπος πιδ κοινός.

γ. Τύποι λιγώτερο κοινοὶ τοιοῦτον εἶναι οἱ τύποι *μπαρτάς* (σγκρ. καὶ τὸ κύριο τὸνομα *Μπα.λατζίης* = *πα.λατζίς*, πού ἔτσι πάντα με ΛΤ τοὺς φωνάζουνε οἱ Πολῖτες — στὴ Σμύρνη, δὲν ξαίρω), *ψάρτης* (δὲν πειράζει πού εἶναι ὅρος ἐκκλησιαστικὸς, ἀλλάζουνε κι ἄφτοι σὰν τοὺς ἄλλους, κ. Ρ. κ. Μ., Β', σ. 24-25), μὰ οὔτε καὶ τὸ *σάρτο* με Ρ δὲν τὸ πολυθέλουμε.

δ. Ὡστόσο πιδ ἔφκολα θὰ μᾶς ξεφύγη κουβεντιάζοντας στὴν Ἀθήνα ὅπως καὶ στὴν Πόλη τὸ Ρ στὶς *κάρτες*.

244. Ἔνα *περίεργο*. Πιδ *περίεργο* ἀκόμη πού, ἐνὼ ταιριάζουμε περίφημα τὸ Ρ με τὸ Φ, δὲ συνηθίζουμε τὸ Ρ στὴ λέξη *κάλας*, πού ἔγινε μάλιστα ὄνομα κύριο, *Κάλας*. Οἱ Πολῖτες τουλάχιστο σπάνια με Ρ θὰ τὸ ποῦνε,

ὅσο κι ἂν τᾶκούνε κάποτες ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν *κάρφα*, ὅταν ἄφτὸς εἶναι Μακεδονίτης.

245. *Στέ.λω καὶ στέρνω*. α. Τὰ δυὸ ἄφτὰ θέλουνε παράγραφο ξεχωριστὸ, γιὰτὶ ἐδῶ ἔχουμε καὶ ντοκουμέντα.

β. Εἴδαμε πιδ ἀπάνω (κ. ἀρ. 199, δ) ἓνα *στέρνει* σ' ἓνα ποιματάκι τοῦ Ἀ. Σημηριώτη · ὁ Σολωμός, στὴν Ἀγνωστὴ του, ἔχει ἄλλο ἓνα *στέρνει* κάπως παράξενο ·

Καὶ ἡ ἀβγούλα

Λεπτὴ βροχούλα

Στέρνει δροσιᾶς (Τάπαντα, 1901, σ. 7).

γ. Βέβαια πὼς κυριολεχτικὸ δὲν εἶναι · πὼς εἶναι δυνατό, ἢ ἀβγούλα νὰ *στεί.λη* — σὲ ποῖονε; — μιὰ βροχούλα δροσιᾶς (τὸ ρωμαϊκο · *βροχοῦ.λα δροσιᾶ*). Ὡστε μπορεῖ νὰ εἶναι *σπέρνει*. Μπορεῖ νὰ εἶναι καὶ τὸ μέρος *χαλασμένο*.

δ. Στὴν *Ψάφρα* του (1924) ὁ Δημήτρης Γρ. Βερναρδάκης, ἀπὸ τῆ γνωστῆ φαμελιὰ τῆς Μυτιλήνης, βάζει *ξέθαρρα* (σελ. 49) *στέρνει* ·

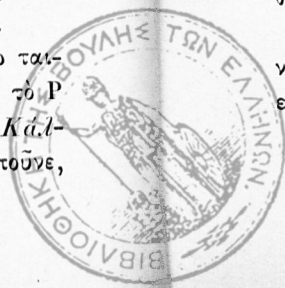
Μὰ τῇ φωνῇ μου ὁ ἀντί.λαλος τῇ *στέρνει* πάλι πίσω.

ε. Νὰ διοῦμε τώρα ποιοὶ συνηθίζουνε τὸ ξεβγάρωμα ΛΠ. Εἴδαμε πιδ ἀπάνω (ἀρ. 199, β) πὼς ὁ Παλαμάς γράφει *στέ.λναιμε*. Ὁ Ἀργύρης Ἐφταλιώτης τὸ ἴδιο, κ. *Νησ. ιστ.*, 1911, σ. 45, *ἔστε.ΛΝε* (σγκρ. σ. 46 *το.λμῶ*, σ. 44 *παραγγέ.λνει*, κτλ. κτλ.).

ζ. Εἶναι τόντις ἀξιοσήμειωτο ἄφτὸ, γιὰτὶ ὁ Ἀργύρης στὴν ὁμιλία κάθε τόσο μᾶς ἔβαζε κ' ἓνα *στέρνω*. Ἀπὸ τὸν Ἀργύρη τὸ πρωτόμαθα ὁ ἴδιος, γιὰτὶ στὴν Πόλη μήτε ἀπὸ τοὺς δικούς μου μήτε ἀπὸ κανένα μας δουλικὸ δὲ θυμοῦμαι νὰ τᾶκουσα *στέρνω*.

η. Καὶ τί νόημα ἔχει ἄραγες ἡ στατιστικὴ μας; Τὸ νόημα, πού ὁ κοινὸς τύπος εἶναι *στέ.λω* καὶ πού τὸ *στέρνω* εἶναι ντόπιο.

θ. Κι ὁ Δ. Γρ. Βερναρδάκης ἀκόμη, πού μοιάζει σὰ νὰ

είναι πισωδρομο σὰν τὸ Μ, μὰ πὺ τὰ χεῖλια, σὰν τὸ βγάζουμε, μνήσκουμε ἀνοιχτά, ταιριάζει μὲ Λ ὅσο καὶ μὲ Ρ. Ἐπειδὴ ὅμως τάνταμώνουμε μονάχα σὲ ῥήματα, προτιμοῦμε τὸ Λ, ἔνεκα πὺ μὲ Λ τὸ κλίνουμε (κ. π. ἀ., ἀρ. 201, β).

209. Τὸ Ρ κ' οἱ ἀρχαῖοι ξαφνικόηχοι. α. Ἡ ἀγάπη ἀφτὴ πὺ παρατηροῦμε στοὺς ξακολουθητικούς γιὰ τὸ Ρ μὲ ἀπόρριξη τοῦ Λ, ἵσως νὰ μᾶς δείχνει γιὰ ποιὸ λόγο ἡ ἀρχαία γλώσσα τῆς χροσῆς ἐποχῆς δὲν εἶχε τύπους ἀδερΦός, ἦρΘε, ἌρΒαρός.

β. Τὸ Φ, τὸ Θ καὶ τὸ Β τότες εἴτανε ξαφνικόηχοι, κ' ἡ συναλλαξιά δὴν μποροῦσε νὰ γίνη ἔφκολα, ἐπειδὴ καὶ σήμερα ἡ συναλλαξιά πὺ δύσκολη μᾶς πέφτει μὲ τοὺς ξαφνικόηχους · ἀπόδειξη, πὺ δὲ γενικέφτηκε.

γ. Ὅταν ξεμοιάζονται Λ καὶ Ρ στὴν ἀρχαία γλώσσα, λ. χ., στὶς λέξεις ἀρΓαλέος, ΓλωτταρΓία, κεφαλαρΓία, δὲ γίνεται ἀφτὸ ἐπειδὴ τάχα τὸ Γ εἶναι ξαφνικόηχος, μὰ γιὰτὶ μὲ τὸ λαρυγγόηχο Γ κάλλια μορφώνουμε λαρυγγότρεμο Ρ παρὰ λαρυγγόπιαστο (ἢ κατώπιαστο) Λ (κ. π. ἀ., ἀρ. 182 κὶ ἀκ.).

δ. Οἱ ἄπειροι τύποι πάλε ὅπου βλέπουμε στὴν ἑλληνική Ρ μὲ κατοπινούς ξαφνικόηχους — στέρΦος, γάρΘηξ, ἔρΧομαι · ἀρΒύλη, ἔρΔω, ἀρΓῶ · ἔρΠω, ἄρΤος, ἔρΚος — δὲν ἐναντιώνονται στὴν ξήγησή μας (κ. π. ἀ., α-β) · δὲν πρόκειται, ὅπως στοὺς ἄλλους, γιὰ καμιὰν ἀλλαγὴ, ἀφὺ εἶναι τύποι πατροπαράδοτοι.

210. Τὸ Ρ κ' οἱ νεοελληνικοὶ μας ξαφνικόηχοι. α. Τὸ ἴδιο καὶ μεῖς, συνηθίζουμε, παρασυνηθίζουμε μάλιστα παρτερινὸ Ρ μὲ πατροπαράδοτους κατοπινούς ξαφνικόηχους — ἔρΠετὸ, οὐδέτερο τοῦ ἔρπετὸς, ὀρΤύκι, ἀρΚούδα — μὰ δὲ μᾶς μπόδιζει ἀφτὸ, μὲ τοὺς ἴδιους τοὺς ξαφνικόηχους, ὅταν πρόκειται γιὰ καμιὰν ἀλλαγὴ, κάλλια μᾶς ἔρχεται τὸ Λ

ἀπὸ τὸ Ρ καὶ ἡ χρῆση μας ἡ κοινὴ λέει πάντα ἐΛπίδα, βόΛΤα, χαΛΧιὰς, κτλ. κτλ.

β. Ἔτσι καὶ μᾶς στὸ ΒούΡΓαρο μᾶς ἀρέσει ὁ ξακολουθητικός Γ μὲ τὸν προτερινὸ τοῦ τὸ Ρ, δὲ μᾶς πειράζει μάλιστα πὺ ἡ καταποδιανὴ συλλαβὴ ἀρχίζει μ' ἄλλο Ρ, ἐπειδὴ περσότερο συγγενέθει τὸ Ρ μὲ τὸ Γ παρὰ τὸ Λ, ἀφὺ κάποτες τὸ Ρ μπορεῖ νὰ γίνη καὶ Γ (κ. π. ἀ., ἀρ. 160, α-β · 161, α · σγκρ. 158, η), ἐνὼ δὲ γίνεται τὸ Λ.

γ. Πὺ φένα ὥστόσο μπορεῖ κανεὶς νὰ ὑποθέσῃ πὺς ὁ Βούλγαρος ἔγινε πρῶτα Βούργαρος, ἔπειτα Βούλγαρος ἀπὸ ξεταιριαξιά, κ. Β. τ. Μ., ἀρ. 1295.

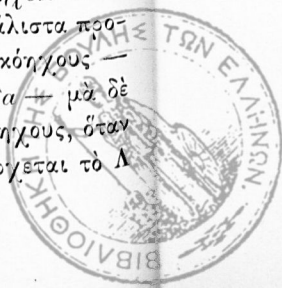
δ. Γιὰ νὰφῆσουμε τολοιπὸν ὅξω ἀπὸ τὴ σειρά μας τὸ Γ πὺ μᾶς στρέγει, τὴν περσότερη τὴ στοργὴ τὴ χαρίζουμε στὴ συναλλαξιά τοῦ Ρ καὶ τοῦ Λ μὲ κατοπινούς χειλόηχους καὶ δοντόηχους.

ε. Δὲν πρέπει ὅμως ἀφτοὶ νὰ εἶναι μεσοδοντόηχοι σὰν τὸ Σ, γιὰτὶ δὲ θὰ φταίῃ ὁ ἀόριστος μονάχα πὺ δὲν πολισυνηθίζεται μῆτε βάρσιμο, μῆτε βγάρσιμο, μῆτε στάρσιμο.

ζ. Γνωστὸ μᾶς εἶναι τὸ ξεθάρωμα ΡΣ — πέΡΣι, ὅΡΣε = ὄρισε — ἀφὺ μοιάζει κιόλας σὰ νὰ τὸ γυρέβουμε, λέοντας πέΡΣι ἀντὶς πέΡυσι, ὅΡΣε ἀντὶς ὅΡισε, κτλ. Ὅστόσο πὺ φυσικὸ μᾶς ἔρχεται τὸ Λ ἐκεῖ ὅπου ὑπάρχει.

η. Μᾶς ἔρχεται πὺ φυσικὸ, ἐπειδὴ τὸ Λ, ἂν μπορεῖ νὰ πῇ τινὰς, εἶναι πὺ γλυκὸ ἀπὸ τὸ Ρ, πὺ γλυκὸ, δηλαδὴ πὺ ἔφκολα ῥεεῖ κ' ἔτσι κάπως μαλακώνει τὴν τραχύτητα τοῦ Σ πὺ σὲ μᾶς εἶναι πολὺ σφυριστικὸ καὶ ξερὸ.

211. Κάτι βιαστικοὶ ξαφνικόηχοι. Στοὺς τόπους καὶ στὶς ἐποχές ὅπου τὸ Λ γίνεται Ρ μὲ τοὺς κατοπινούς ξαφνικόηχους ΠΤΧ, θὰ πῇ, νομίζω, πὺς οἱ ξαφνικόηχοι κάνουνε τὸ σφάλειγμά τους γλῆγορα γλῆγορα καί, γιὰ νὰ προφτάσουνε, δὲν ἀφίνουνε τὸ ῥέμα νὰ διπλοδρομιάσῃ πρῶτα μὲ τὸ Λ, παρὰ τρέχουνε ἰσοδρομὶς κατόπι ἀπὸ τὸ Ρ.

212. Δὲ βγαίνει λογαριασμός με τὸ σολιδι. Ἀκόμα δὲν ξαίρουμε γιὰ ποῖο λόγο, ἐνῶ ταιριάζουμε περίφημα τὸ Ρ με τοὺς χειλόηχους Φ Β Μ καὶ με τὸ δοντόηχο Θ, δὲ μᾶς ἀρέσει με τὸ δοντόηχο Δ, λ. γ. στὴ λέξη σολιδι, ποῦ, ἂν καὶ δὲ συνηθίζεται σήμερα, εἴτανε μιὰ φορὰ καθεμερνῆς ἀνάγκης (κ. Νουμά, τὸν ἀρ. 124, σ. 5, κτλ. Τὸ ντοκουμέντο εἶναι ἀπὸ τὰ 1804, 8 τοῦ Δεκέβρη · τὸ λένε καὶ τώρα γιὰ τὸ γαλλικὸ ἢ τὸ ἰταλικὸ σολιδι).

213. Μερικὰ ποὺ δυσκολεῖται. α. Τάγνοῦμε ἄλλο τόσο γιατί δὲν παραδεχτήκανε οἱ πολλοὶ τοὺς τύπους *τορμῶ, χαρβάς*, μήτε γιατί ἄξαφνα δὲ μᾶς βολεῖ νὰ ποῦμε *μπερτές* (στὴν Πόλη *μπελτές*, μονάχα σποραδικὰ *μπερτές*, σὲ δυὸ τρία προάστεια, Τατάβλα, ἴσως κι ἄλλου).

β. Δὲν πρέπει νὰ πορήσουμε ποῦ ὑπάρχει καὶ *μπερτές*, ἐπειδὴ στὴν κοινὴ μας Νεοελληνικῇ, στὴ γλώσσα τῆς κοινωνίας ὅπως καὶ τοῦ λαοῦ, ἀνταμώνονται *δασκαλισμοὶ*, σὰν τὸν *μπελτέ*, καὶ *χυνδαῖσμοι*, σὰν τὸν *μπερτέ*. Μὰ ἐδῶ *χυνδαῖσμός* θὰ πῇ τύπος πὺ σπάνιος, *δασκαλισμός* τύπος πὺ κοινός.

γ. Τύποι λιγώτερο κοινοὶ τολοιπὸν εἶναι οἱ τύποι *μπαρτάς* (σγχν. καὶ τὸ κύριο τὸνομα *Μπαλτατίζης* = *παλτατίζης*, ποῦ ἔτσι πάντα με ΛΤ τοὺς φωνάζουνε οἱ Πολῖτες — στὴ Σμύρνη, δὲν ξαίρω), *ψάρτης* (δὲν πειράζει ποῦ εἶναι ὅρος ἐκκλησιαστικός, ἀλλάζουνε κι ἄφτοι σὰν τοὺς ἄλλους, κ. Ρ. κ. Μ., Β', σ. 24-25), μὰ οὔτε καὶ τὸ *σάρτο* με Ρ δὲν τὸ πολυθέλουμε.

δ. Ὡστόσο πὺ ἐφκολα θὰ μᾶς ξεφύγη κουβεντιάζοντας στὴν Ἀθήνα ὅπως καὶ στὴν Πόλη τὸ Ρ στὶς *κάρτσες*.

214. Ἐνα περίεργο. Πὺ περίεργο ἀκόμη ποῦ, ἐνῶ ταιριάζουμε περίφημα τὸ Ρ με τὸ Φ, δὲ συνηθίζουμε τὸ Ρ στὴ λέξη *κάλφας*, ποῦ ἔγινε μάλιστα ὄνομα κύριο, *Κάλλας*. Οἱ Πολῖτες τουλάχιστο σπάνια με Ρ θὰ τὸ ποῦνε,

ὅσο κι ἂν τάκουνε κάποτες ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν *κάρφα*, ὅταν ἄφτὸς εἶναι Μακεδονίτης.

215. *Στέλνω καὶ στέρνω*. α. Τὰ δυὸ ἄφτὰ θέλουνε παράγραφο ξεχωριστὴ, γιατί ἐδῶ ἔχουμε καὶ ντοκουμέντα.

β. Εἶδαμε πὺ ἀπάνω (κ. ἀρ. 199, δ) ἓνα *στέρνει* σ' ἓνα ποιματάκι τοῦ Ἀ. Σημηριώτη · ὁ Σολωμός, στὴν Ἀγνωστὴ του, ἔχει ἄλλο ἓνα *στέρνει* κάπως παράξενο ·

Καὶ ἡ ἀβγούλα

Λεπτὴ βροχούλα

Στέρνει δροσιᾶς (Τάπαντα, 1901, σ. 7).

γ. Βέβαια πὺς κυριολεχτικὸ δὲν εἶναι · πὺς εἶναι δυνατό, ἢ ἀβγούλα νὰ *στείλῃ* — σὲ ποῖνε; — μιὰ βροχούλα δροσιᾶς (τὸ ρωμαϊκὸ · *βροχούλα δροσιᾶ*). Ὡστε μπορεῖ νὰ εἶναι *σπέρνει*. Μπορεῖ νὰ εἶναι καὶ τὸ μέρος *χαλασμένο*.

δ. Στὴν Ψάφρα του (1924) ὁ Δημήτρης Γρ. Βερναρδάκης, ἀπὸ τῆ γνωστῆ φαμελιᾶ τῆς Μυτιλήνης, βάζει *ξέθαρρα* (σελ. 49) *στέρνει* ·

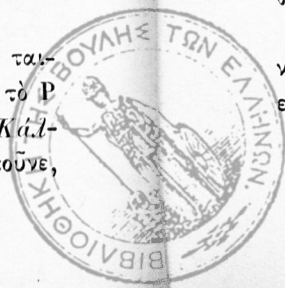
Μὰ τῇ φωνῇ μου ὁ ἀντίλαλος τῇ *στέρνει* πάλι πίσω.

ε. Νὰ διοῦμε τώρα ποιοὶ συνηθίζουνε τὸ ξεβγάρωμα ΛΠ. Εἶδαμε πὺ ἀπάνω (ἀρ. 199, β) πὺς ὁ Παλαμάς γράφει *στέλναμε*. Ὁ Ἀργύρης Ἐφταλιώτης τὸ ἴδιο, κ. Νησι., 1911, σ. 45, ἔσπελνε (σγχν. σ. 46 *τολμῶ*, σ. 44 *παραγγέλει*, κτλ. κτλ.).

ζ. Εἶναι τόντις ἀξιοσήμειωτο ἄφτὸ, γιατί ὁ Ἀργύρης στὴν ὁμιλίᾳ κάθε τόσο μᾶς ἔβαζε κ' ἓνα *στέρνω*. Ἀπὸ τὸν Ἀργύρη τὸ πρωτόμαθα ὁ ἴδιος, γιατί στὴν Πόλη μήτε ἀπὸ τοὺς δικούς μου μήτε ἀπὸ κανένα μας δουλικὸ δὲ θυμοῦμαι νὰ τάκουσα *στέρνω*.

η. Καὶ τί νόημα ἔχει ἄραγες ἡ στατιστικὴ μας; Τὸ νόημα, ποῦ ὁ κοινὸς τύπος εἶναι *στέλνω* καὶ ποῦ τὸ *στέρνω* εἶναι ντόπιο.

θ. Κι ὁ Δ. Γρ. Βερναρδάκης ἀκόμη, ποῦ μοιάζει σὰ νὰ

είναι λάτρης τοῦ P, ἀφού ἔχει στέργουν καὶ δέφτερη φορά (σ. 30), ὥστόσο παραδέχεται τοὺς τύπους *ἐλπίδα* (σ. 35), *ἀνέλπιδα* (σ. 39), *βαλτόνερα* (σ. 33), κτλ. κτλ.

ι. Λοιπὸν ὅσο κοινὰ καὶ πάγκοινα εἶναι τὰ φέρω, παίρω, δέρω, κτλ., δὲ φελαῖ · τὸ ζεβγάρωμα PN μᾶς ἔρχεται στὰ πατροπαράδοτα, δὲ μᾶς ἔρχεται στὰ νιοφερμένα, δηλαδὴς ἀπαράλλαχτα ὅπως ἐρχότανε στοὺς Ἀρχαίους ὁ ἄρτων, ὅχι ὅμως ὁ *ράΡΤηξ* (κ. π. ἀ., ἀρ. 208, δ), ἀπαράλλαχτα ὅπως μᾶς ἔρχεται τὸ πέρσι, ὅχι ὅμως ἡ ἔβγαρση (κ. π. ἀ., ἀρ. 209, β-ζ).

κ. Μήτε σταρμένος, μήτε στάρθηκε, μήτε σταρθῶ ἢ σταρθῶ γνωρίζω.

216. Ἴσως ὁ τόνος. α. Ἴσως ὁ τόνος νὰ παίξῃ ρόλο στὴ συναλλαξιὰ. Ὡς τώρα δὲν ξετάστηκε ἀφ'τοῦ. Καλὸ λοιπὸν εἶναι, σὰν ξεστηκῶνουμε τίς λέξεις ποὺ ἔχουνε P ἀντὶς Λ, νὰ ξεστηκῶνουμε κάθε φορά καὶ τὸν τύπο, δηλαδὴ τὴν κλίση, ὅπως κάμαμε π. ἀ., ἀρ. 198, α, καὶ παντοῦ.

β. Καμιὰ διαφορὰ ὅμως στὸν τονισμό τους δὲ μᾶς φανε-
ρῶνουνε ὁ *φάρτης*, τὸ *σάρτο*, οἱ *κάρτσες* κι ὁ *κάρφας*. Ἀλήθεια ποὺ καὶ τὰ τέσσερα λέγονται μὲ Λ στὴν Κοινὴ μας.

217. Ἔνα καππαδοκικὸ. α. Μᾶς ἀπομνήσκει νὰ σημειώ-
σουμε πὼς κάπου στὴν Καππαδοκίᾳ μοιάζει σὰ νὰ μὴ συναλλάσσονται Λ καὶ P μὲ κατοπινὸ Φ, ἀφού λένε *ἀελεφὸ* (κ. Thumb, GSH., 192), *ἄδελεφε*, στὸν Πόντο (κ. Thumb, G G., 26 · βάσταξε τολοιπὸν τὸν τόνο τὸν ἀρχαῖο ἢ κλητικὴ).

β. Μήτε ἀφ'τοῦ παράξενο δὲν εἶναι · κάμποσες φορές τυχαίνει καὶ βρίσκουμε σὲ χωριολαλιὲς ἢ ντοπιολαλιὲς τύπους εἴτε πιὸ προχωρημένους, εἴτε πιὸ ἀργοπορημένους, ἄρα πιὸ ἀρχαίους ἀπὸ τοὺς κοινούς (κ. π. ἀ., ἀρ. 118-119 · σκγρ. 112, δ, καὶ τὸν Πρόλογο τοῦ Α').

218. Τὰ συμπεράσματά μας. α. Μὲ τὴ μακρινὴ μας γλωσσολογικὴ καὶ ἱστορικὴ μελέτη γιὰ τὴν προκείμενη συναλλαξιὰ, μαθαίνουμε ξάστερα πὼς πρέπει νὰ προσδιο-
ρίσουμε τοὺς σημερινούς τύπους τῆς Κοινῆς.

β. Μαθαίνουμε συνάμα τοὺς λόγους ποὺ μᾶς παρακινοῦνε νὰ παραδεχτοῦμε κ' ἔτσι νὰ καθιερώσουμε τὸν τάδε ἢ τὸν τάδε τύπο στὴν καινούργια μας νεοελληνικὴ φιλολογία.

γ. Θὰ εἴτανε πάλι κωμικὸ νὰ πρόσμενε κανεὶς, γιὰ νὰ γράφῃ τὴ γλώσσα του, ὥσπου νὰ γίνουνε γιὰ κάθε ἤχο μελέτες ξεφαρδεμένες τὰν τὴν προηγούμενη.

δ. Ἕνας γλωσσολόγος, ποὺ τέτοια ἱστορικὰ ζητήματα εἶναι τὸ ἔργο τῆς ζωῆς του, βλέπει ἀπὸ τὴν πολίχρονη πράξη του μονάχα ποιοὶ τύποι ταιριάζουνε καλῆτερα μὲ τὴ γενικὴ τὴν ὄψη τῆς λαλιᾶς μας.

219. Μιὰ ντόπια συναλλαξιὰ τοῦ Λ καὶ τοῦ P. α. Ὡς τώρα εἶδαμε πὼς ἡ συναλλαξιὰ γίνεται ἀνεβαίνοντας ἀπὸ τὸν κατοπινὸ στὸν προτερινὸ τὸν ἤχο, ἀπὸ τὸ Φ στὸ Λ, ποὺ ἀλλάζει ἐπειδὴ κ' ἡ γειτονιά τοῦ κατοπινοῦ ἤχου ἔτσι τὸ φέρνει. Λοιπὸν εἶναι συναλλαξιὰ πρὸς τὰπάνω ἢ ἀπάνω συναλλαξιὰ, μ' ἓνα λόγο ἀπανώδρουω.

β. Ὑπάρχει ὅμως καὶ κάτω συναλλαξιὰ, δηλαδὴ κατώ-
δρουω. Σὲ μερικὲς ντοπιολαλιὲς, ὅσο ξαίρουμε τουλάχιστο στὴν Καλάβρια — Ὀτράντο — καὶ στὴν Τζακωνιά, τὸ Λ γίνεται P, ὅχι μονάχα μὲ κατοπινούς, μὰ καὶ μὲ κάτι προ-
τερινούς ἤχους, ποὺ ἡ γειτονιά τους φέρνει τὴν ἀλλαγὴ ·
θὰ σοῦ ποῦνε, λ.-χ., *ἔρωστη* (κλωστή), *προύσιο* (πλου-
σιος), στὴν Καλάβρια · *γρούσα* (γλώσσα), *κρέγον* (κλέπτω),
πρόσσον (πλάσσω), στὴν Τζακωνιά.

γ. Ὁ λόγος μοῦ εἶναι ἀγνωστος. Θάπρεπε πρῶτα νὰ ξεταστῇ στοὺς τόπους ἀφ'τούς ποῖα καθαρὰ γνωρίσματα παρατηριοῦνται στὸ Λ, στὸ P, καὶ στοὺς προτερινούς τοὺς ἤχους.

δ. Θαρρῶ πὼς καὶ δὴ χρῶσθούμε τὴν ἀλλαγὴν στὴν ἰσοδρομιά τοῦ P (κ. γὰρ τὰ καθέκαστα τῆς ἀλλαγῆς, Morosi, *Otr.*, σ. 110, στλ. 2, ἀρ. 2 — στὴν Μπόδα τέτοια δὲν ἔχει, κ. Morosi, *Bona*, σ. 27 — Deffner, *Zak. Gr.*, σ. 104-105).

220. Τὸ Λ γίνεται P. α. Τὸ Λ γίνεται P ἀνάμεσα στοὺς ἡχους A E I καὶ A O I, ὅσο ξαίρουμε ὡς τώρα, στὰ Σφάκια (κ. Thumb, *NGG.*, σ. 17, § 30, ἀρ. 2, ἄΡος = ἄλλος, καΡός = καλός, φίΡος = φίλος, θάΡασα = θάλασσα) καὶ σὲ κατὰ ἄλλες ντοπιολαλιές.

β. Α. χ., ἀκουσα στοὺς Βόθρους τῆς Νάξος θάΡασα (θάλασσα), εῤασε (γέλασε, Γ. Γ. π.), μεγάρΡος (μεγάλος, Γ. π.), καὶ στὸ χωριὸ Ἀπεράθου τοῦ ἴδιου νησιοῦ καίΡα (ξύλα, βοσκόπουλο 16, π.), Ραῖ (λαχοί· λοιπὸν καὶ Ραός, δηλαδὴ οΡαός = ὁ λαγός, ιΡαῖ, στὸν πλ. = οἱ λαχοί).

γ. Λένε (κ. Thumb, ἱ. μ.) πὼς τὸ σφρακιώτικο τὸ Ρ εἶναι Ρ ἐγκεφαλίτικο (κ. π. ἀ., ἀρ. 156, γ), δηλαδὴ Ρ πού μορφώνεται μὲ ἀνατηχωμένα τὰ μπροστινὰ τὰ γλωσσόακρα (*Zungenrande*). Θὰ πῇ λοιπὸν πὼς ἔτσι μορφώνεται καὶ στὰ Σφάκια τὸ Λ, μιὰ καὶ γίνεται Ρ.

δ. Ἐπειδὴς ὁμως στὴ μόρφωση τοῦ κατώπιαστου Λ (κ. π. ἀ., ἀρ. 182, α· 183, ε, η), τὸ κατιανὸ ἀκκούμπισμα τῆς γλώσσας μᾶς ἔρχεται κάπως δύσκολο (κ. π. ἀ., ἀρ. 208, γ, καὶ σγκρ. 209, α), τὸ κόψουμε, ξεσηκώνοντας πού καὶ πού τὰκρόγλωσσο, κ' ἔτσι δὴ γίνεται τὸ τρεμοκίνημα, ἔτσι, πάει νὰ πῇ, βγαίνει τὸ Ρ.

ε. Γὰρ τὰ ναξιώτικα τὰ Ρ μπορεῖ ὥστόσο νὰ εἶναι ἄλλος ὁ λόγος. Παρατήρησα τουλάχιστο στ' Ἀπεράθου πὼς τὸ βοσκόπουλο (κ. π. ἀ., β) μόρφωνε τὸ Ρ δοντότρεμα (κ. π. ἀ., ἀρ. 153, α-β) ἢ πιὸ σωστὰ μισοδοντότρεμα (ἱ. μ.), μεσοδοντόπιαστα καὶ τὸ Λ (μὰ ὄχι ψεδῶ, ἴσως μονάχα λιγάκι ψεδιαστὰ, κ. π. ἀ., ἀρ. 181, α).

ζ. Σμίγουμε τότες τὰ δοντοστέφανα, τὰπάνω καὶ τὰ κάτω, κι ὁ ἀέρας, γὰρ νὰ περάσῃ, ἀρχίζει καὶ γλυκοτρέμει· ἔτσι ἀκούγεται ὁ ἡχος Ρ.

221. Τὸ Λ γίνεται Ζ. α. Κοντὰ μὲ τὸν ἴδιον τρόπο, τὸ Λ γίνεται καὶ Ζ, δηλαδὴ Ζ γλωσσότριφτο (κ. π. ἀ., ἀρ. 95, β, γ, δ), σὰν κάμης πρῶτα Λ ἀπανώπιαστο ἢ οὐρανισκόπιαστο (κ. π. ἀ., ἀρ. 182, α· 183, β, ἀκρόπιαστο μπροστινὸ). Ἀμα ξεκολλήσῃ τὰκρόγλωσσο ἀπὸ τὸν οὐρανισκό, τρέχει ὁ ἀέρας καὶ βγάζουμε Ζ.

β. Τέτοιο ζ ἔχουμε σὲ δυὸ χωριά τῆς Νάξος· τρεΖός τρεΖοῦ (τρεΔός, Βουνήτσο, Γ. μ. κ. π., καὶ ἀγ. π., Κ. Γ.), τρεΖῆ (τὸ ἱ. ἀγ.), κάΖο, (καλὸ, ἔτσι, μὲ δυὸ τόνους, Ἀπεράθου, Γ.), καὶ στὴ Σαντορίνη, Μεροβίγλι, τρεΖός, νὰ τρεΖαθῇ, νὰ τοῖ τρεΖάρω (Γ. ὁ.).

222. Τὸ ΛΑ καὶ τὸ ΛΟ γίνονται ΖΑ καὶ ΖΟ, ὥστερα ΖΑ καὶ ΖΟ. α. Στοὺς Βόθρους καὶ στ' Ἀπεράθου τῆς Νάξος, ἅμα δὲ σοῦ μιλήσουνε κοινὴ γλώσσα, θὰ σοῦ ποῦνε πρῶτα θάΖΑσσα, μῆΖΟ, παΖΑτι (Ἀπεράθου, κ. 13, π.), ἔπειτα θάκούσης παΖΑτι (τὸ ἱ. κ.), μάΖΑμα (κ. 14, ὁ., ἱ. χ.), καΖὸ (ἱ. χ., Γ. μ. κ. ὁ.), δαχτνΖάκι (Βόθροι, Γ. μ. κ. π.), ὥπου καμιά μέρα σοῦ τὸ κάμουμε σκέττο δαχτνάκι, κτλ.

β. Γὰρ νὰ γίνουνε ἀφτὰ πού εἴπαμε, τὸ μεσόγλωσσο ἄρχιτε νὰ πιάνεται στὸν ἀπάνω οὐρανισκό· ξεκολλήτανε τότες ἀπὸ τὸ πολὺ τὸ πιάσιμο τὰ γλωσσόπλεθρα, ἐνὼ μουσκεβότανε τὸ Λ, ἐνὼ δηλαδὴ καταντοῦτε Λ, κ' ἐνὼ ἐφκολα, ὅπως εἶδαμε (κ. π. ἀ., ἀρ. 191, ζ-η), τὸ Ζ καταστάλαξε στὸ Ζ, πού κολλημένα γλωσσόπλεθρα δὲ θέλει.

223. Τὸ Λ γίνεται Ξ. α. Ὅταν κολληθῇ ὁλότελα τὸ μεσόγλωσσο στὸν οὐρανισκό, δίχως νὰ φῇ πέρασμα, καὶ ξεκολλήσουνε τὰ γλωσσόπλεθρα, μορφώνουμε Ξ ἀντὶς Λ — ὄχι ὁμως Ξ ἢ Γ (κ. π. ἀ., ἀρ. 209, β).

β. Για να μορφωθεί πάλι τέτοιο $\tilde{x}$, πρέπει να είναι Λ , με κατοπινό $\tilde{\chi} \circ I$. Έτσι πηγαίνει το Λ στον ουρανίσκο, δηλαδή στα κατατόπια του I , μουςκέβει λιγάκι και γίνεται $\tilde{I}$ σκέττο ή μισό $\tilde{I}$, προτού μορφωθεί το σφάλκιγμα που χρειάζεται για το $\tilde{x}$.

γ. Ἡ Σαντορίνη ξαίρει τέτοιο χ , ὅπως τὸ παρατήρησα
σὲ δυὸ χωριά της · βασι χ ᾶ (βασιλιᾶ, Βουνήτσο, Γ. Γ.
δ. δ., Κ. Γ., π. · σὰν τὰ βάζω νὰ τὸ ξαναπῇ, βασιλιᾶ τὸ
λέει, γιατί τότες προσέγει · γυναίκα τοῦ Μερобиγλιού),
za χ i (γαλιῖει), psa χ idi (ψαλιδι), χ i δ i (κλειδι, ἔτσι,
δίττονο, μὲ τὸ δέφτερο τὸν τόνο πιὸ ξεπεσμένο · κ. π. ἀ.,
ἀρ. 220, β).

αρ. 220, β).
 δ. Ἐχομε ἀκόμη · $\tilde{\chi}\tilde{\chi}\tilde{\iota}\delta\alpha$ (κλειδιά · Νεμπορειῶ, Γ. 19, π.), $\tilde{\mu}\alpha\rho\tilde{\iota}\tilde{\nu}\tilde{\alpha}$ ($\tilde{\mu}\alpha\rho\tilde{\iota}\tilde{\nu}\tilde{\iota}\tilde{\alpha}$), $\tau\tilde{o}\tilde{\chi}\tilde{\iota}\tilde{\nu}\tilde{\alpha}$ (τὸ λοιπὸν · χ. 12, ό.), $\kappa\tilde{\alpha}\tilde{\chi}\tilde{\iota}\tilde{\mu}\tilde{\epsilon}\tilde{\rho}\alpha$ (καλημέρα, Κ. ό.), $\theta\tilde{\epsilon}\tilde{\lambda}\tilde{\iota}\tilde{\epsilon}\tilde{\iota}\tilde{\varsigma}$ (θέλεις), $\mu\tilde{\iota}\tilde{\chi}\tilde{\iota}\tilde{\iota}\tilde{\varsigma}\tilde{o}$ (μιλήσω), $\mu\tilde{\epsilon}\tilde{\gamma}\tilde{\alpha}\tilde{\chi}\tilde{\iota}$ (μεγάλοι · Κ. 25, π.), $\tilde{\chi}\tilde{\iota}\tilde{\iota}\tilde{\nu}\tilde{\alpha}$ (λοιπός), $\gamma\tilde{\chi}\tilde{\iota}\tilde{\nu}\tilde{\alpha}$ (γλύκισμα · ἔτσι, παροξύτονο, καθὼς ὅλα στὸ Νεμπορειῶ τῆς Σαντορίνης, ὅπου ὁ τονισμὸς $\tilde{\chi}\tilde{\chi}\tilde{\iota}\tilde{\nu}\tilde{\alpha}$ — χ. π. ά., γ — μαρτυρεῖ ἀπλὴ προσπάθεια πρὸς τὸν τονισμὸ τῆς Κοινῆς · δὲν μπόρεσε νὰ τὸ πῇ $\tilde{\chi}\tilde{\chi}\tilde{\iota}\tilde{\nu}\tilde{\alpha}$ καὶ τόκαμε - $\tilde{\delta}\tilde{\iota}\tilde{\alpha}$ · παροξύτονα ὅλα πάντα καὶ στ' Ἀπεράθου τῆς Νάξου), $\lambda\tilde{\alpha}\tilde{\chi}\tilde{\iota}\tilde{\kappa}\tilde{\alpha}$ (γυαλικά · Γ. 49, π.), $\tilde{\iota}\tilde{\chi}\tilde{\chi}\tilde{o}$ (ἦλιο · άγ. 44, σκ. π.).

224. Ξείχημα τοῦ Λ. α. Τὸ Λ ξειχᾶ, δηλαδή παρα-
 πέφτει στὴν προφορά, στοὺς ἀκόλουθους Ναξιώτικους
 τύπους· ἌΑ (ἄλλα· Βόθροι, Ἄ. Γ. ό.), ΑΟ, σόρει (ἀλο-
 γασέρει· Γ. μ. κ. π.), καθῶν (καθόλου· Ἄ. Γ. π.),
 κασῆΑ (καασέλλα· Κ. ό.), στΟΟΥτρὸ ρΑΟΥσι (στὸ λου-
 τρὸ τὰ λουσιῇ, Κ. π.), δεθῆΟ (δὲ θέλω· Γ. μ. κ. π.), καί
 Οἶ (λωλιῇ· ἀπὸ τῆν ἰδιᾶ)· βγῆΟΥρ (βγάλουν), καῶθι
 (καλάθι), ὐΟ (ὄλο· Γ. Γ. ό., Νάξο, Φιλώτι), καῶ (κατὼ),
 καῶς (καλὸς· ἑ. χ., Ἄ. μ. κ. ό.).

β. Στὸ Φιλῶτι ὅμως, καθὼς μοῦ τὸ βεβαιώσανε τουλάχιστον

χριστο, ποτὲς δὲ λέγε μῆτε καὶ (καλὲ), μῆτε καὶ (καλῇ),
παρὰ πάντα τοὺς καλὲ καὶ καλῇ.

γ. Λοιπὸν ἀπὸ μᾶς δείχνει πὼς οἱ βοθηριανοὶ τύποι
δεθΕΟ καὶ ΟΙ βγήκανε πρὶ ὕστερις ἀπὸ τοὺς ἄλλους, καὶ
πὼς στὴν ἀρχή, γιὰ νὰ ξεχωρίσῃ τὸ Λ, ἔπρεπε νὰ βρεθῇ
ἀνάμεσα στοὺς ἥχους α ο ο.

δ. "Ετσι καταλαβαίνουμε για ποιό λόγο ξεηχᾷ τὸ Λ · τὸ Λ παρατέρνεται στὰ κατατόπια τῆς ἡχοσειρᾶς $\alpha \circ \sigma$, πού καὶ τὰ τρία τους ἀφτὰ εἶναι λαρυγγομερίτικα · μὰ τότες δυσκολεύεται νὰ πιασθῇ τὰκρόγλωσσο, τὸ προακρόγλωσσο ἢ τὸ μεσόγλωσσο στὸν κάτω οὐρανίσκο, ξεκολνᾷ, καὶ χάνε-
ται τὸ Λ .

ε. Ἡ ξήγησή μας σὰ νὰ φαίνεται σωστή, ἀφοῦ καὶ τοὺς τύπους $\Delta\Theta\text{ΕΟ}$, $\text{Ο}\dot{\Gamma}$, $\kappa\alpha\sigma\acute{\text{Ε}}\text{Α}$ (κ. π. α., α), πάντα ὑπάρχει Ὁ ἡ Α.

ζ. Ὅταν οἱ ντόπιοι σοῦ κουβεντιάξουνε καὶ προσπαθοῦνε νὰ σοῦ μιλήσουνε τὴν κοινὴ γλῶσσα, θάκούσης κ' ἓνα κάποιο μισό Δ, καθὼς τάκουσα στὴ φρασούλα στ' ὈΓ τρὸ ρ. ΑΟΓ στί, ἐπειδὴ δὲν κατακάθεται ὁλότελα ἡ γλῶσσα, παρὰ μνήσκει τὸ ἀκρόγλωσσο ἢ τὸ μεσόγλωσσο λιγάκι ἀνασχημένο πρὸς τὴν οὐρανισκιά, διόλως νὰ πηγαίνει καθαφτό οὔτε στὸν κάτω οὔτε στὸν ἀπάνω οὐρανίσκο.

225. Τὸ Δ γίνεται διπλὸ Ἰ. α. Πιὸ ἀπάνω σημειώσαμε
(χ. ἀρ. 178, α-ζ · 185, ε) τὴ συγγένεια τοῦ ἥχου Δ μὲ
τὸν ἥχο Ἰ (χ. κχι Α. Gercke, *Abriss d. gr. Lautlehre*,
1902, σ. 9, τὰρχαῖα λάφρη = δάφρη, λίσκος = δίσκος,
κτλ.).

β. Έτσι λοιπόν μπορεί και γίνεται στην Μπόθα (τῆς μεσηθρινῆς Ἰταλίας) τὸ $\Lambda \tilde{T}$, κάθε φορά ὅπου βρίσκεται τὸ Λ ἀνάμεσα στοὺς ἤχους $αοσει$.

γ. Τὸ Α ἀπὸ εἶναι Α ἐγκεφαλίστικο, πάει νὰ πῇ ἀπανώ-
πιαστο (κ. π. α., ἀρ. 182-183 καὶ σγκρ. ἀρ. 155, γ) καὶ

τὸ σημειώνει ὁ Morosi με d, δηλαδή $\overline{\tau}$, λ. χ. $\overline{\text{fidlo}}$, $\overline{\text{póddi}} = \overline{\text{pódllo}}$, $\overline{\text{póddi}}$, $\overline{\text{póddi}} = \overline{\text{poli}}$, κτλ. κτλ. (κ. Morosi, *Bona*, σ. 27, ἀρ. 150).

δ. Τὸ διπλὸ τὸ $\overline{\tau}$ δὲν μπορεῖ ἄλλο νὰ σημαίνει παρὰ πὼς εἴτανε στὴς ἴδιες λέξεις διπλὸ καὶ τὸ Λ ἢ Α, μ' ἄλλα λόγια πὼς τὸ $\overline{\text{pódllo}}$ (κ. ὅχι $\overline{\text{pódllo}}$), πὼς μαζὶ τοῦ τὸ $\overline{\text{poli}}$ (καὶ λοιπὸν ὅχι $\overline{\text{poli}}$), προτοῦ γίνουσι $\overline{\text{póddi}}$ καὶ $\overline{\text{póddi}}$, γενί- κανε πρώτα $\overline{\text{pódllo}}$, ἔπειτα $\overline{\text{pódllo}}$, καὶ $\overline{\text{poli}}$, $\overline{\text{poli}}$.

ε. Μὰ ὁ ἀναδιπλασιασμός, πὺ ἀκούγεται σὲ ἄπειρες ντοπιολαλιές μας καὶ πὺ, ὅπως *κατάλαβα*, δὲ συνεχίζει διόλου ἀρχαίους ἀναδιπλασιασμούς, ἀφοῦ στὸ Πυργὶ τῆς Χιὸς ἀκούγεται $\overline{\text{poli}}$ ὅσο ἀκούγεται καὶ ἄλλος, ὁ καινούργιος μας ὁ ἀναδιπλασιασμός βαστᾷ μὴ φαίνεται ἀπὸ τὸν τόνο κ' ἔχει ἀκόμη νὰ μελετηθῇ στὰ γερά.

226. Μετατόπισμα τοῦ Λ. α. Μετατοπίζεται τὸ Λ, ὅταν ἀλλάξει τὴ συνηθισμένη του τὴ θέση καὶ πάει σὲ ἄλληνε, λ. χ. $\overline{\text{LaiDro}} = \overline{\text{DaiDro}}$, $\overline{\text{BoLúMi}} = \overline{\text{MoLúBi}}$, $\overline{\text{faiLóNi}} = \overline{\text{faiNóLa}}$ (Foy, LS., 81), $\overline{\text{adeFLé}} = \overline{\text{adeLFé}}$ (στὸν Πόντο, Thumb, NGG., σ. 17), $\overline{\text{skLiBórw}} = \overline{\text{stiLBórw}}$ (Φιλ., Γρ., 64), κτλ. κτλ.

β. Καθὼς βλέπουμε, γίνεται τὸ μετατόπισμα καὶ στοὺς ἄλλους ἤχους (κ. $\overline{\text{BoLúMi}} = \overline{\text{MoLúBi}}$), τὸ περσότερο στὸ Ρ (κ. Foy, ὁ. εἴ., $\overline{\text{xPaDiá}}$, $\overline{\text{PouPró}} = \overline{\text{PRoíró}}$, $\overline{\text{KaPa-Flós}} = \overline{\text{FaLaXpós}}$, κτλ. Thumb, ὁ. εἴ., $\overline{\text{apThwpos}}$, $\overline{\text{apMégw}}$, κτλ. Φιλ., ὁ. εἴ., $\overline{\text{stPeGw}} = \overline{\text{stéPGw}}$, κοινόν).

γ. Εἶναι ἀκόμη καὶ τάχολουθα πὺ μάζωξα σὲ μερικὲς ντοπιολαλιές, λ. χ., $\overline{\text{anéPΘeβge}} = \overline{\text{anáθrebe}}$ (Βόθροι, Νάξος, Γ. μ. κ. π.), $\overline{\text{apThwpos}}$ (ἴ. χ., Κ., Κ. Γ. κ. π.), $\overline{\text{apDáχti}} = \overline{\text{apDáχti}}$ ("Ἄντρο, Γ. μ. κ. ὁ.), $\overline{\text{fpeoPec}} = \overline{\text{fpePec}}$ (Σαντορίνη, Μερσίγιλι, Γ. μ. κ. π. ὁ.), καὶ $\overline{\text{Nemopreú}}$, Γ. μ. κ. π.).

δ. Τὸ μετατόπισμα γίνεται ἢ μπορεῖ νὰ γίνη σ' ὅλους

τοὺς ἤχους, ὅπως τὸ καταλαβαίνουμε ἀπὸ τὸν τύπο *ζΓου-ράφος* (κ. Φιλ., Γρ., 64) καὶ ἀπὸ κάμποσους τύπους τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς.

ε. Ἰδοὺ οἱ γνωστότεροι · *Σχενοκλῆς* = *Χσеноκλῆς* = *Ξενοκλῆς*, *σφυχή* = *ψυχῆ*, *ἔγρασφεν* = *ἔγραψεν*, *τίκτω* = **τί-τκω*, *Ἀφορδίτη* = *Ἀφροδίτη*, *στρέφος* = *στέρφος*, *κάτροπτον* = *κάτοπτρον*, ἄττ. *τάγηνον* = *ἰων. τήγα-νον*, ἰων. *ἀμιθρεῖν* = *ἀριθμεῖν*, *βόλιμος* = *μόλιβος* (ἀπὸ τὴν *Ἐπίδαβρο*), κ. Brugmann³, GG., σ. 135, §§ 127-129, Brugmann-Thumb⁴, σ. 158, §§ 130-131.

227. Τὸ μετατόπισμα τί πρῶτα εἶναι. α. Τὰ προηγούμενα μᾶς φανερῶνουν πὼς τὸ μετατόπισμα εἶναι κίνημα γενικὸ καὶ γίνεται μὲ διάφορους τρόπους.

β. Τὸ μετατόπισμα εἶναι *συμπλαγινόν*, σὰ συναλλάζουμε δυὸ ἤχους συμπλαγινούς, λ. χ. *σφυχή* ἀντὶς *ψυχῆ* (*σφυχή*), ὅπου πρέπει νὰ προϋποθέσουμε ΣΠυχή καὶ ἀπὸ συντραβηγμὸ τοῦ X σΦυXή, γὰρ νᾶχομε ἀντίστοιχῃ τὴ δασεία τοῦ φ (= π + ') στὴ δασεία τοῦ X (= κ + ').

γ. Λοιπὸν τὸ φαινόμενο ἀντίθετο πρὸς τὸ κλασσικὸ τὸ ξέμοιασμα *Τέθραμμαι* ἀντὶς **Θέθραμμαι*, σύμφωνα ὅμως μὲ τὸ ἀττικὸ *Θέθις*, *ΘροΦός*, *ΧιΘών*, κτλ. κτλ. (κ. G. Meyer, GG³, σ. 282).

δ. Ἐχομε ἀκόμη *μακρινόν* καὶ *μοιρομερίτικο* ἢ σκέττο μετατόπισμα, δηλαδή σὰν ἀλλάζει θέση ἓνας ἤχος *μόναχα*, γὰρ νὰ πάη σ' ἓναν ἤχο μακρινόν του, μνήσκοντας οἱ ἄλλοι στὴ θέση τους (*κάτροπτον* = *κάτοπτρον*).

ε. Εἶναι *μακρινόν* καὶ *ἀμοιβαῖον* τὸ μετατόπισμα, σὰ συναλλάζονται δυὸ ἤχοι, παίρνοντας ὁ ἓνας τὴ θέση τοῦ ἄλλου· τοῦ (*τάγηνον* = *τήγαγον*).

ζ. Εἶναι *μακρινόν* καὶ *πολυμερίτικο*, σὰ συναλλάζονται τρεῖς ἢ τέσσερις ἤχοι καὶ ἀλληλομετατοπίζονται (*βόλιμος* = *μόλιβος*, *καραφ.λός* = *φα.λαφρός*).

η. Κάθε μετατόπισμα πάλε είναι είτε *ἀπανώδρομο* είτε *κατώδρομο*, *ἀπανώδρομο*, σὰ μετατοπίζεται ὁ ἥχος πρὸς τὴν ἀρχή, *κατώδρομο*, σὰ μετατοπίζεται ὁ ἥχος πρὸς τὸ τέλος τῆς λέξης, λ. γ. *κάτροπτον* — *ἀπανώδρομο* — *Ἀφορδίτη* — *κατώδρομο*.

θ. Κάποτες είναι καὶ τὰ δυὸ μαζί, δηλαδή *ἀπανωκατώδρομο* ἢ *ἀμμοβαῖο*, λ. γ. *τάρηρον* — *τήραρον*.

ι. Μία ὅμως καὶ εἶναι γενικὸ φαινόμενο τὸ μετατόπισμα, δὲν ἔχει νὰ ξεταστῇ μονάχα γιὰ τὸ Α ἢ τὸ Ρ, μὰ δὲν ἔχει νὰ ξεταστῇ μήτε γιὰ τοὺς ἄλλους ἥχους, ἀφοῦ οἱ νόμοι τοῦ μᾶς εἶναι ἄγνωστοι, μοιάζει μάλιστα σὰ νὰ μὴν ἀκούη νόμους παρὰ νόμους ἀτομικούς, πού νόμοι δὲν εἶναι. Εἶναι φαινόμενα μεταβατικῆς ἐποχῆς.

κ. Ἐνα ξαίρουμε καὶ βλέπουμε, πὼς σπάνια γίνεται τὸ μετατόπισμα στοὺς *χορδόηχους* καὶ πὼς τὸ περσότερο γίνεται ὅτα βγαίνουν οἱ δυὸ ἥχοι Ρ ἢ Α στὴ μέση, ἐπειδὴ μ' ἀφτοὺς πού ξεχωρίζουν ἀπὸ τοὺς συνηθισμένους — *τρεμοκίνητος* ὁ ἕνας, *διπλόδρομος* ὁ ἄλλος — χάνουμε τὸ λογαριασμό, κ' ἔτσι κάποτες τοὺς μορφώνουμε ὅπως τύχη καὶ ὅπου λάχη.

λ. Γιὰ τοῦτο βάλουμε τὸ μετατόπισμα στὸ τέλος τοῦ Ρ καὶ τοῦ Α, πού μετατοπίζονται πιὸ ἔφκολα (Γιὰ κάποιον μετατόπισμα τοῦ Ν, παρακάτω).

228. *Μιὰ παλιὰ πισώδρομη δρόση τοῦ Α. α.* Τὸ σημερινὸ μας τὸ *γλυτώνω* μᾶς δείχνει θεοφάνερα πὼς μιὰ φορὰ κ' ἕναν καιρὸ — ὑποθέτω στὰ διακόσια τοῦ Χριστοῦ, στὴν Αἴγυπτο — Ἀλεξάνδρεια ἢ ἄλλου — τὸ Α *χορδοήχεος* τὸν προτερινό του *ἀχορδόηχο*.

β. Ἐτσι ἀκολούθησε τουλάχιστο μὲ τὸν ξαφνικὸ *λαρυγγοἈχορδόηχο* Κ, στὸ *ἔΚλυτος* = *ἔΚλυτος* — ὅπως ἔγινε ὁ *ἐΚΔότης* *ἐΚΔότης* — ἔπειτα *ἐΓλυτος* — ὅπως ὁ *ἐΚΔότης* *ἐΓΔότης* — γιὰ νᾶχουμε δυὸ *ἐξακολουθητικούς* μὲ τὴ σειρά

(μὰ κ. Β. τ. Μ.). Τότες ὁ *ἐγλυτος* ἔβγαλε τὸ ρῆμα *γλυτόω*, *γλυτώνω*.

γ. Γλυτώνουμε πιὰ τώρα καὶ μεῖς μὲ τὸ Α.

§ 8. Ο ΑΕΡΑΣ ΚΑΙ ΤΟ ΚΛΕΙΣΟΠΕΡΑΣΜΑ

Α

ΗΧΟΣ ΠΙΣΩΔΡΟΜΟΣ Μ

229. *Οἱ μυτόηχοι Μ καὶ Ν. α.* Κρατήσαμε γιὰ τὸ τέλος τῆς σειρᾶς μας ἀφτῆς δυὸ ἥχους πού μπορεῖ κανεὶς ἀλήθεια νὰ τοὺς πῇ *διαλόηχους*, τοὺς ἥχους Μ καὶ Ν, ἐπειδὴς ὁ *πρῶτος* — ὁ Μ — εἶναι ἀπὸ τοὺς πιὸ παρά-*ξενους*, ὁ *δέφτερος* — ὁ Ν — ἀπὸ τοὺς *σημαντικώτερους* τῆς λαλιᾶς μας.

β. Θᾶπρεπε μὲ τὸν ἥχο Ν νὰρχίζαμε. Ὅποιος κάμη τέλεια τὰ ἱστορικὰ τοῦ Ν, πὲς πὼς ἔκαμε τὰ ἱστορικὰ ὅλης τῆς ἐλληνικῆς. Γι' ἀφτὸ προτιμοῦμε ἴσια ἴσια νὰ ξεφορτωθοῦμε τὸν ἥχο Μ πού ἔχει καὶ δάφτος σπουδαῖα νὰ μᾶς μάθῃ, μὰ κάπως πιὸ συμαζεμένα.

Β

Ο ΚΛΕΙΣΟΠΙΣΩΔΡΟΜΟΣ ΜΥΤΟΗΧΟΣ Μ

230. *Δυὸ καινούργιοι ὅροι φρυσιολογικοὶ. α.* Τὴν ἀνάσα μας τὴν παίρνει τὸ πλεμόνι μὲ δυὸ τρόπους, βγάζοντας

καὶ μπάζοντας ἀέρα. Τὸ μπάζσιμο μπορούμε νὰ τὸ ποῦμε *εἰσπνοια*, μὲ τονισμένη τὴν πρώτη συλλαβή, πού εἶναι πιὸ ταχτικό ἀπὸ τὴν *εἰσπνοή* τῆς καθαρῆς. Τὸ βγάλσιμο θὰ εἰπωθῇ ἀντίθετα *ἐχπνοια* δυὸ φορές ταχτικώτερο καὶ τοῦτο ἀπὸ τὴν *ἐκπνοή*.

β. Τὸ Κ τὸ ἀλλάξαμε, γιατί συνεχικὰ τὰ τρία ΚΗΝ δὲν κάνουνε στὴ Νεοελληνική. Τὸ ξαίρουμε κιόλας ἀπὸ τί λόγους ὠγύγιους δὲ θέλουμε σήμερα δυὸ ξαφνικούς ἀγορόδηγους πλάϊ πλάϊ (κ. π. ἀ., ἀρ. 139, δ, ζ).

γ. Μία φορά κ' ἔναν καιρὸ, βέβαια πὼς εἶχε τὴν ἀξία του τὸ ζεθγάρωμα ΚΠ, ἀφοῦ τὸ συνηθίζανε οἱ Ἀρχαῖοι μας. Δὲν τὸ συνηθίζουμε πιά καὶ τὴν ἀπόδειξη μᾶς τὴ δίνουνε κάτι λέξεις πού τις παίρνουμε ἀπὸ ξένες λαλιές, ἄξαφνα ὁ *τσαΧΠόνης*, ἂν καὶ τὸ τούρκικο εἶναι چاقپقین, δηλαδή *τσαΠΚίν*.

δ. Νόστιμο μάλιστα νὰ σημειώσουμε πὼς ΠΚ λέει τὸ τούρκικο. Ἐμᾶς ὅμως τόσο μᾶς ἀρέσει τὸ ΧΠ, πού ἀναποδογυρίσαμε τὸ ΠΚ, νὰ τὸ κάμουμε ΚΠ καὶ ΧΠ.

ε. Τὸ ἴδιο, χρέος μας νὰ κανονίζουμε σύμφωνα μὲ τὸ ζωντανὸ μας τὸν κανόνα τίς λέξεις τίς βιβλιαρήσιες, ἐκεῖνες δηλαδή πού δανιζόμαστε εἴτε ἀπὸ τὰ κείμενα τάρχαϊα εἴτε ἀπὸ τὴν καθαρῆς.

ζ. Μᾶς ἀπαγορεύεται ἀπὸ τὴν ἡθική, ἀπὸ τὸν πατριωτισμὸ, ἀπὸ τὴν ὀρθὴ κρίση καὶ ἀπὸ τὴν πραχτική τὴν ἀποψη, μᾶς τὸ ἀπαγορεύουνε τὰ παιδιὰ μας νὰ παραδεχούμεστε τίς φαντασμαγορίες πού μᾶς ξεφουρνίζει ἀσυλόγιστα ἡ καθαρῆς μέρα νύχτα.

231. "Εἶνα μυστικὸ γινώρισμα τοῦ Μ. α. Γιά νὰ μορφώσουμε τοὺς ἥχους πού περιγράψαμε ἴσια μὲ τώρα καθὼς καὶ τοὺς ἥχους πού θὰ περιγράψουμε πιὸ κάτω, γιά νὰ μορφώσουμε ὅλους θαρρῶ τοὺς ἀθρώπινους ἥχους, ἐξὸν ἂν ὑπάρχουνε ἄγριες φυλές πού νὰ μὴν ξεταστήκανε ἀκόμη

τὰ ἡχολογικά τους, μᾶς χρειάζεται ἡ ἔχπνοια, δηλαδή τὸ βγάλσιμο τοῦ ἀέρα, τὸ ἀεροβγάλσιμο.

β. Τὰ ζὰ δὲν εἶναι σὰν καὶ μᾶς. Βέβαια πὼς μὲ τὸ ἀεροβγάλσιμο μὲ τὴν ἔχπνοια μορφώνουνε τοὺς περισσότερους ἥχους τους, λ. χ. ὁ σκύλλος τὸ γαβγητό του, ἡ γάτα τὸ miaούλισμά της, ἂν καὶ μερικοὶ νομίζουνε πὼς ἀκόμη κι ἄφτὰ γίνονται κάποτες μὲ εἰσπνοια ἢ ἀερομπάζσιμο, ἄξαφνα κάποιο *άου-άου* τοῦ σκύλλου τοῦ ἴδιου, πού εἰσπνέει, σὰν τὸ κάνει.

γ. Γιά νὰ εἴμαστε ξεγημένοι, καὶ μεῖς οἱ ἀθρώποι μπάζουμε ἀέρα κάθε τόσο, ἀφοῦ ἀνάπνοια σημαίνει ἄφτὸ, εἰσπνοια κ' ἔχπνοια.

δ. Ἐκεῖ ὅμως ὅπου ἐμεῖς μαζώνουμε τὸν ἀέρα γιά νὰ μπορέσουμε κατόπι, στὴν ἔχπνοια, νὰ βγάλουμε τοὺς ἥχους, τὰ ζὰ, πίνοντας ἢ καὶ ρουφώντας τὸν ἀέρα, μορφώνουνε τοὺς ἥχους τους, ὅπως ἄξαφνα ὁ πετεινός, ἐπειδὴς ὁ λόγος μας ἐδῶ δὲν εἶναι μονάχα γιά τὰ τετράποδα, παρὰ καὶ γιά τὰ πετούμενα.

ε. Γιά τὴν ἀγελάδα, σίγουρο πὼς τὸ μουγκρισμὰ της — ἔτσι, φαίνεται, καὶ κάθε ἄλλου ζώου μουγκρητό — μορφώνεται ὅχι ἐχπνέοντας παρὰ εἰσπνέοντας. Γνωστὸ κιόλας πὼς ὁ ἥχος ὁ μορφωμένος μὲ τέτοιο τρόπο εἶναι ὁ ἥχος Μ, μουγκρισμένος.

ζ. Σωστὸ νὰ παρατηρήσουμε ἀκόμη πὼς τὸν ἀέρα ἡ ἀγελάδα τὸν εἰσπνέει ἀπὸ τὸ ρουθούνη, ρουθουνίζει, πού νὰ πῆς, καὶ ξερουθουνίζει τὸν ἀέρα. Τὸ στόμα της πάντα κλειστὸ, εἰδεμὴ δὲ θᾶβγαζε τὸν ἥχο Μ, γιατί ἄφτὸς, καὶ στὴν ἀγελάδα καὶ σὲ μᾶς, θέλει στομοκλείσιμο.

η. Ὁ ἥχος Μ ὁ δικός μας μοιάζει σὰ νὰ εἶναι τόντις ἀπομεινάρει τῆς πρώτης ζωῆνης ὑπαρξῆς μας. Ἴσως γιά τοῦτο εἶναι τόσο ἀπλὸς καὶ τὸν ἀγαποῦνε τόσο τὰ παιδιὰ. Κοίταξε τί λέει ὁ P. Kretschmer πού τάκουσε ἀπὸ μαν-

νάδες, πώς από τὸν ἦχο M, τὸν ἦχο τῆς Μητέρας καὶ τῆς MaMās ἀρχίζουνε τὰ μωρὰ τὴν ἀλλατὴ τῇ λαλιά τους (Einkl. in die Gesch. d. gr. Spr., 1896, σ. 354-355).

θ. Τὴν εἴσπνοια τὴν ἔχουμε μονάχα στὸ M, ἐπειδὴ, ὅπως θὰ τὸ διοῦμε παρακάτω, τὰ ἡχολογικὰ τοῦ N κάπως διαφορετικὰ. Γίνεται καὶ τὸ κλείσιμο τοῦ N ἄλλως παρὰ τὸ κλείσιμο τοῦ M, πού θέλει στόμα ὁλότελα κλειστὸ (κ. π. ἂ., ε). Τοιοῦτὸν ἔχουμε κάμποσα νὰ ξετάσουμε γιὰ τὴ μόρφωση τοῦ M.

232. Πῶς μορφώνεται ὁ ἦχος M. α. Νὰ γυρέψουμε στὴ γλώσσα μας καμιὰ λέξη πού νὰ τελειώνῃ μὲ M, ἂν καὶ M τελικὸ ἢ γλώσσα μας δὲ σηκώνει πιά σήμερα, καθὼς θὰ τὸ καταλάβουμε παρακάτω.

β. Θὰ διαλέξουμε ὅμως ἐμεῖς ἓνα ὄνομα βιβλιαρήσιο, ἃς ὑποθέσουμε MaδιὰM, τὸ γνωστὸ μας γιὰ Maδιὰμ, καὶ θὰ μελετήσουμε τὸ δέφτερο τὸ M, τὸ τελικὸ, κατόπι καὶ τὸ ἀρχικὸ.

γ. Τὰ δύο μας τὰ χεῖλια εἶναι κολλημένα δίχως τὴν παραμικρὴ τὴ χαραμάδα, λοιπὸν ἀπαράλλαχτα ὅπως γιὰ τὸ Π ἢ τὸ Π̄. Τὸ ἀκρόγλωσσο δὲ σαλέβει · κοιτάει τὸ ἀπανάγλωσσο ἀκίνητο, κατεβασμένο, ἀδιάφορο. Λοιπὸν ἡ γλώσσα ὅλη σὰ νὰ μὴν ὑπάρχῃ.

δ. Ἐτσι τὸ γλωσσόσπιτο μοιάζει ἄδειο, γίνεται σπηλιά, ὅπου ἀνεμπόδιστα γύνεται ὁ ἀέρας πού ἀνεβαίνει ἀπὸ τὸ πλεμόνι. Ἐδῶ χρειάζεται προσοχὴ · ἔρχεται ὁ ἀέρας καὶ ἀμέσως διπλοδρομιάζει · τραβᾷ συνάμα στὶς μυτότρυπες καὶ στὰ χεῖλια.

ε. Στὶς μυτότρυπες ὁ δρόμος ἀνοιχτός. Στὰ χεῖλια βρίσκει τοῖχο · σκουντάφτει καὶ γυρίζει πίσω · τότε γίνεται εἶδος εἴσπνοια, γιὰ τὸ ρέμα πού πήγαινε μπροστὰ, σμίγει στὸ γυρισμό του μὲ τὸ ρέμα πού πήγαινε στὶς μυτότρυπες καὶ τὰ δύο ρέματα βγαίνουν ἀπὸ τὴ μύτη ἀντάμα.

ζ. Σαὶ τώρα, ὅσα περιγράψαμε μᾶς δείχνουνε πὼς εἶναι ὁ ἦχος M ξαφνικός, συνάμα καὶ ξακολουθητικός, ξαφνικός ἀφοῦ κλείσιμο ἀποτελεῖ τὸ στόμα, ξακολουθητικός ἀφοῦ ὁ ἀέρας ἔχει τὶς μυτότρυπες γιὰ νὰ πάρῃ φόρα.

233. Τὸ ἀρχικὸ καὶ μεσιανὸ M. α. Τέτοιο τὸ τελικὸ τὸ M. Τὸ ἀρχικὸ καὶ μεσιανὸ εἶναι ἄλλο καὶ δὲ μοῦ φαίνεται νὰ παρατηρήθηκε ὅπως χρειάζεται ἀπὸ τοὺς ἡχολόγους ἢ διαφορά πού γιὰ μᾶς εἶναι σημαντικώτερη ἀπὸ τὶς πρὶο σημαντικῆς.

β. Τὸ σπουδαῖο τῆς διαφοράς εἶναι πού μὲ τὸ ἀρχικὸ καὶ μεσιανὸ τὸ M ἀναγκασμένος εἶσαι, ἅμα θέλεις νὰ βγάλῃς καὶ ἄλλους ἦχους κατοπινούς, νανοίξῃς τὰ χεῖλια σου · μὲ τὸ τελικὸ, ἀνάγκη καμιὰ δὲν εἶναι νὰ τανοίξῃς · ἂν μπορεῖς νὰ τὰ κρατήσῃς σφαιλοῦχτὰ, εἶναι λογαριασμός πού θὰ ξεκαθαριστῇ μὲ τὴν ὥρα του.

γ. Γιὰ τὰποδέλοιπα, τὸ M τὸ ἀρχικὸ καὶ μεσιανὸ τὰ θέλει ὅλα τοποθετημένα ὅπως τάχει καὶ τὸ τελικὸ. Μὰ τὸ ἀρχικὸ καὶ μεσιανὸ μᾶς φανερώνει ἓνα γινώρισμα σπουδαῖο, πού εἶναι γινώρισμα γιὰ ὅλους τοὺς ξαφνικόηχους καὶ δὲν τὸ ἀναφέραμε ἴσια μὲ τώρα, ἐπειδὴ μᾶς φάνηκε περιττό. Δὲν εἶναι καὶ σωστὸ νὰ τὰ προφταίνουμε ὅλα ὅλα μ' ἓναν κόπο.

234. Πρόχροτος ξαφνικός. α. Τὸ ξαίρουμε ἀπὸ καιρὸ (κ. π. ἂ., ἀρ. 41, 46, α) πὼς ὁ ξαφνικόηχος, γιὰ νὰ μορφωθῇ, χρειάζεται σφάλιγμα καὶ ἀνοιγμα. Πρέπει δηλαδὴ κάπου στὸ γλωσσόσπιτο νὰ γίνῃ ἓνας φραγμός, ἓνα κλείσιμο, μὲ τρόπο πού νὰ μὴ βρίσκη ὁ ἀέρας δρόμο, ἔπειτα νὰ πῶσῃ ὁ φραγμός, τὸ κλείσιμο νὰ πάψῃ, καὶ ἔτσι νὰ πάρῃ φόρα ὁ ἀέρας.

β. Δὲ φτάνουνε ὅμως ἀφτὰ, τουλάχιστο ἔκολουθᾷ καὶ κάτι ἄλλο στοὺς ξαφνικόηχους. Τὸ σφάλιγμα, γαλλικὰ, λέγεται *occlusion*, τὸ ἀνοιγμα *explosion*. Ὑπάρχει καὶ

τρίτος ὅρος πού θαρρῶ, χωρὶς νὰ εἶμαι βέβαιος, πὼς στὴ Γαλλία πρωτοβγήκε, ἡ *implosion*.

γ. Ἰδοὺ τί νόημα ἔχει. Γιὰ νὰ μορφώσουμε ἤχο, δηλαδὴς ὅποιος ἤχος κι ἂν εἶναι, ἄς εἶναι καὶ σιγήτης, ἄς εἶναι καὶ ψιθυριστὸς, πρέπει πάντα, λίγο ἢ πολὺ, νὰ μαζώξουμε ἀέρα πουθενά, πού τὸ μάζωμά του νὰ πεταχτῇ ὅξω μαζί με τὸν τάδε ἢ τὸν τάδε ἤχο, κατὰ τὴ μόρφωση τὴν ὀργανικὴ πού τοῦ ἐτοιμάζει τὸ γλωσσόσπιτό μας.

δ. Τὸ μάζωμα, τὸ ἀερομάζωμα λέγεται γαλλικὰ *pression d'air*. Τολοιπὸν, ὅταν ὁ ἀέρας ἀνεβαίνει καὶ κάνει νὰ βγῇ, χτυπᾷ στὸ κλείσιμο πού μορφώνεται τὴν ἴδια στιγμή καὶ, προτοῦ ἀνοίξη, ἀκούγεται κάποιος κρότος πού ἀφτὸς ὀνομάζεται γαλλικὰ *implosion* καὶ πού πολὺ καλῆτερα νομίζω τὸν καθιερώνουμε *πρόκροτο*.

ε. Μὲ τὸ ἀρχικὸ ἢ μεσιανὸ τὸ Μ, μ' ἄλλα λόγια, ὅτι πού ἀνοίξη τὸ στόμα, ὁ πρόκροτος πάει ὅξω μαζί με τὸν ἤχο τὸ βγαλμένο καὶ χάνεται. Μὲ τὸ τελικὸ τὸ Μ, πού στόμα δὲν ἀνοίγει, μνήσκει ὁ πρόκροτος μέσα — κι ἀφτὸ ἔχει πολὺ νὰ πῇ.

ζ. Ὁ πρόκροτος δὲν εἶναι κατανάγκης (1) ἀναδιπλασιασμὸς τοῦ Μ · μπορεῖ νὰ εἶναι ἕξαφνα μισό ε, πού τὸ σημειώσαμε πρὸς ἀπάνω ε, μπορεῖ νὰ εἶναι μισό ι, πού τὸ ἔχουμε σημειωμένο ι · ἀκόμη καλῆτερα, ὅταν ἡ σπηλιὰ τοῦ γλωσσόσπιτου (κ. π. ἀ., 23, γ) γέμισε ἀέρα, μπορεῖ ὁ πρόκροτος νὰ εἶναι ἀρχὴ κάποιου ἤχου α · ὅταν ἡ γλώσσα κοίτεται πταγισμένη, μπορεῖ ὁ πρόκροτος νὰ τελειώσῃ με κάποιον ἤχο ου, δηλαδὴς σ.

η. Ὅσοι προχωρήσανε στὴ γλωσσολογία τὴ συγκριτικὴ, θὰ τὸ κατέχουνε πὼς οἱ γλωσσολόγοι, γιὰ νὰ τὰ

βγάλουνε πέρα μετὰ τὴ λατινικὴ τὴν κατάληξη *pedeM*, πού εἶναι ἀντίστοιχη τάχα τῆς ἐλληνικῆς κατάληξης πόθΑ, στοχαστήκανε τὸ *m*, ὅπως τὸ σημειώνουνε, γιὰ νὰ δηλώσουνε ἤχο προϊστορικὸ πού πότες μνήσκει *M* — *ped-eM*, πότες γίνεται *A* — πόθ-Α.

θ. Ὁ ἤχος ἀφτὸς ὁ μυστηριώδικος ἄλλος δὲν εἶναι παρὰ ὁ ἤχος Μ ὁ τελικὸς μας. Ἡ λατινικὴ κράτησε τὸ Μ μετὰ τὸν πρόκροτο Ε · ὁ πρόκροτος σὲ μᾶς μόρφωσε Α (κ. π. ἀ., ζ) καὶ τὸ Α ἐπνίξε τὸν πατέρα του τὸ Μ · δηλαδὴ μετὰ τὸ Α οἱ Ἕλληνες ἀνοίξανε τὸ στόμα κ' ἔτσι δὲν ἀκούστηκε πιά Μ, ἐνὼ οἱ Λατίνοι βαστούσανε τὸ στόμα κλειστὸ, μετὰ τὸ κλείσιμο βαστούσανε καὶ τὸ Μ καὶ τὸν πρόκροτο Ε.

ι. Γιατί ὅμως οἱ Ἕλληνες ἀνοίγανε τὸ στόμα μετὰ τὸ Μ τὸ τελικὸ, θὰ τὸ καταλάβουμε θεοφάνερα πρὸς κάτω.

235. Ὁ ὑγρόηχος Μ. α. Ὁ ἤχος Μ πού περιγράφουμε πρὸς ἀπάνω εἶναι ὁ Μ ὁ κοινὸς, ὁ πανελλήνιος · ὑπάρχουνε ὅμως, καθὼς τὸ λέμε παρακάτω, ἤχοι Μ ἄπειροι, πού ὁ πρὸς σημαντικὸς τους εἶναι ὁ ὑγρόηχος.

β. Μορφώνεται πολὺ ἐφκολα, φτάνει ν' ἀνεβάσουμε τὸ μεσόγλωσσο πρὸς τὸν οὐρανίσκο, πρὸς τὴ μέση του, ἐκεῖ ὅπου μορφώνεται ὁ ἤχος Ι καὶ ὑγραίνεται ἀμέσως ὁ ἤχος Μ.

γ. Ὅπως τὸ παρατήρησε ἄριστα ὁ Louis Roussel (κ. *Grammaire descriptive du roméique littéraire*, 1922, σ. 30), τὸ ὑγρὸ νεοελληνικὸ Μ δὲ μοιάζει μετὰ τὸ γαλλικὸ τὸ *sonner*, νὰ πῇ τινὰς, δηλαδὴ πού βρίσκεται μαζί μ' ἄλλο ἓνα ὑγρὸ, τὸ Ι.

δ. Δὲν εἶναι $\mu + 2$, παρὰ μ , μετὰ τὴν κάτω περιπτώμενη τοῦ 2 (σγκρ. ὅσα ξεδιαλύσαμε γιὰ τὸ χ καὶ τὸ ρ π. ἀ., ἀρ. 67, δ · 106, γ · 115, α-γ · 116, γ-ζ · 117, κ. ἀκολ.) · μ' ἄλλα λόγια, γαλλικὰ ἔχουμε *Miz* (*mieux*), νεοελληνικὰ *μὰ* — *μιὰ* — σκέττα.

(1) Κ. Β. τ. Μ., τὰ Ἐπιρρήματα.

ε. Μερικοί πάλε ἀρνιούνται τὴν ὑγράδα τοῦ *μ* καὶ τὴν ἀποδίνουνε στὸ *λ*.

236. *Ἐχει μ καὶ μ. α.* Τὸ ὑγράδικο *Μ* μὲ κατοπινὸ τοῦ *ι* κ' ἔπειτα μὲ κατοπινούς *α ο ε σ ι* μᾶς εἶναι πάγκοινο. Τὸ ὑγράδικο *Μ* μὲ κατοπινὸ τοῦ *ι*, δίχως συγκατοπινούς *α ο ε σ ι*, μοιάζει σὰν ἀθηναῖκο ντόπιο.

β. Θὰ πῇ ἄξαφνα ὁ Ἀθηναῖος ὑγράδικο *Μ* στὸ *μη*, στὸ *κάμη* καὶ στὰ τέτοια, πού ὁ ἄλλος Ἑλληνας δὲν τὰ καταφέρει καὶ πού ἐμένα, *λ. χ.*, μοῦ ἔρχονται παντάπασι ἀπρόφερτα. Τὸ *μι* ἀπὸ θὰ σημειωθῇ, ὅχι *μι*, παρὰ καλῆτερα νομίζω *μι*, μ' ἓνα ὅμως μισό, φιλούτσικο *λ*, πού θὰ σταθῇ λιγάκι στὸν ἄερα *λ*.

237. *Τὸ μ καὶ τὸ Μι. α.* Τὸ *Μ* τὸ ὑγρὸ τὸ ἀθηναῖκο μνήσκει ὅπως εἶναι. Τὸ *μ* τὸ πάγκοινο (*π. α.*, ἀρ. 234, α) μπορεῖ νὰ φέρη περίεργες ἀλλαγές.

β. Ἐκεῖ ὅπου τὸ μεσόγλωσσό μας πάει κι ἀγγίζει τὸν οὐρανίσκο πρὸς τὴ μέση (*κ. π. α.*, ἀρ. 233, β), νὰ ὑποθέσουμε πὼς ἀνέθηκε μαζὶ καὶ τὰκρόγλωσσο · τοιοῦτὸν ἢ μισὴ γλώσσα μας ἀπλώνεται τώρα στὸν ἀπάνω τὸν οὐρανίσκο, δηλαδὴ στὰ κατατόπια ἴσια ἴσια τοῦ ὑγράδικο *γ*. Τότες ἀκούγεται *μνάζω* ἀντὶς *μάζω* καὶ πάει λέοντας.

γ. Τῶχουμε στὴν Πόλῃ τὸ *γ* ἀπὸ τὴν Πόλῃ τῶμαθα. Ὅταν ἔγραψα τὸ *Ταξίδι μου*, στὴν πρώτη μου τὴ σύνταξιν ἔτσι τᾶβαλα ὅλα, *μνιὰ*, *μνιοιάζω*, κτλ. Θὰ σώζεται κάπου τὸ *χερόγραφο*. Ὑστερα κατάλαβα πὼς εἴτανε ἰδιωτισμὸς κ' ἔκοψα τὸ *ν*.

δ. Μὲ τοὺς ἀνίδεους πού μᾶς πολεμοῦνε, θάρκουσε μιὰ τολμημένη καὶ κάπως ντόπια ὀρθογραφία γιὰ νὰ *χαλάσῃ* ἀλάκερο βιβλίο. Τόσο εἶναι ἀναγκαῖο νὰ συλλογιέται κανεὶς τὰ καθέκαστα.

238. *Διάφορα Μ. α.* Οἱ δυὸ ἀπαραίτητες συθῆκες γιὰ τὴ μόρφωση τοῦ *Μ*, εἴτε τοῦ κοινοῦ εἴτε κάθε ντόπιου,

εἶναι τὰ χεῖλια κλειστὰ καὶ νὰ βγαίνει ὁ ἄερας ἀπὸ τὴ μύτη.

β. Μᾶς εἶναι τοιοῦτὸ βολετὸ νὰ κλείσουμε ὅπως θέλουμε τὰ χεῖλια ἢ σφιχτὰ ἢ μόλις · μπορούμε ὡς καὶ νὰ μορφώσουμε χειλοδοντόνχο *Μ*, πάντα μὲ τὸν ὄρο πὼς τὰ χεῖλια μας εἶναι κολλημένα, ἐνὼ τὸ κατῶχειλο σμίγει μὲ τὰπανώδοντα, κτλ. κτλ.

γ. Τὰ ἴδια καὶ μὲ τὴ γλώσσα μας, πού ἔχει τὴν ἄδεια νὰ σαλέψῃ κατὰ πὼς τῆς ἔρχεται, νὰ στρωθῇ ὅλη ἀπάνω ἢ μισὰ ἢ τὰ τρία τέταρτα. ἢ καὶ νὰ πιᾶσῃ τὸ λάρυγγα λιγάκι πρὸς τὰ κάτω, ἢ νὰ πιᾶσῃ μὲ τὴν ἄκρη τῆς ὅποιο μπροστινὸ δοντοστέφανο ἀγαπᾷ.

δ. Ὡς καὶ τὰ χεῖλια χαίρουνται κάποιαν ἀνεξαρτησία, ὅσο ἐλάχιστη κι ἂν εἶναι, γιατί μερικοὶ γλωσσολόγοι παρατηρήσανε πὼς στὴ μόρφωση τοῦ *Μ* — τοῦ τελικοῦ ἢ τοῦ ἀρχικοῦ; ρητὰ δὲν τὸ λένε — ἀκούγεται παστρικά ἓνα τρεμοκίνημα στὰ χεῖλια (« *ein deutliches Zittern am Lippensaum* » — *στάκρὸχειλα* — H. Gutzmann, *Physiol. d. Stimme u. Sprache*, 1909, σ. 177, 5). Μὰ τὸ ἀκροχειλότρεμα μπορεῖ περίφημα καὶ νὰ λείψῃ.

239. *Μερικὰ ζεβγαρώματα τοῦ Μ. α.* Τὰ φυσιολογικὰ τοῦ ἤχου *Μ* καὶ οἱ διάφοροι τρόποι πού συντελοῦνε στὴ μόρφωσή του θὰ μᾶς βοηθήσουνε νὰ καταλάβουμε κάτι κινήματα ὅπου ἡ γειτονιὰ τοῦ *Μ* βέβαιον πὼς ἔχει νὰ κάμῃ.

β. Θὰ περιοριστοῦμε στὰ ζεβγαρώματα *ΓΜ*, *ΧΜ* καὶ *ΒΜ*, πού εἶναι καὶ τὰ κυριώτερα. Τὸ ζεβγαρῶμα *ΜΦ* συγγενέζει στὰ παθολογικὰ του μὲ τὰ ζεβγαρώματα *ΝΘ* καὶ *ΓΧ* · δὲν ἔχει λοιπὸν ἐδῶ τὸν τόπο του. Διαλάβουμε καὶ γιὰ τὰ τρία στὸ *Ταξίδι μου*, σ. 161 κι ἄκ.

240. *Τὸ ζεβγαρῶμα ΒΜ. α.* Τὸ ζεβγαρῶμα *ΒΜ* δὲν ὑπάρχει στὴν Παλαιοελληνικὴ, ἀφοῦ εἴτανε τότες τὸ *Β*

ξαφνικοχορδόηχο. Τὸ Β τὸ δικό μας, στὸ ζεθγάρωμα βμ, προέρχεται ἀπὸ λέξεις ξένης καταγωγῆς ὅπου βρίσκεται ἀνάλογο ζεθγάρωμα, εἴτε, καθὼς οἱ περισσότερες, ἀπὸ τὸν ἦχο Υ' τοῦ ΑΥ καὶ ΕΥ, ὅταν τὸ Υ' ἀπὸ ἐγίνε Β, λ. χ. στὸ γ'βμ ἢ στὸ κάβμ.

β. Τέτοια ζεθγαρώματα ὑπάρχουν σήμερα πλῆθος, ὅπου κι ἂν πέση ὁ τόνος, γέμα, ζέμα (= ζέβμα = ζέβγμα = ζεῶγμα), θάμα, πρέμα, ρέμα, ψέμα · πρόγμα · πλεμόνι, θαμάζω · θαμασμός, θαμαστός, πνεματικός, προγεματίζω, απογεματιανή, κτλ. · μαζί ὅλες οἱ μετοχές τοῦ τύπου ἐρωτεμένος, μαγεμένος, καμμένος (μὲ τὴν κύρια σημασία, πού καίγεται · ὁ μεταφορικός ὁ καυμένος βασιτῆς τὸ η τοῦ ἀπὸ τὸ ἐκάην, κάηκα, κ. καὶ Φιλήντα, Γ.Λ., γ' (1927), σ. 127-8), κλαδεμένος, κουρσεμένος, κτλ. κτλ.

γ. Τὸ μόνο πού ξαίρω ξένης καταγωγῆς εἶναι τὸ τραβάριο κι ὁ τραβαρέης · ἐννοεῖται πὼς λένε τραμβάριο καὶ τραμβαρέης, ἀπαράλλαχτα ὅπως λένε ρέβμα, ἐρωτεμένος, κτλ. Εἶναι ψέφτικες καθαρεθουσιάνικες προφορές.

δ. Πὼς εἶναι ψέφτικες καθαρεθουσιάνικες προφορές, το βλέπει θεοράνερα ὁ καθένας ἀπὸ τὸν τρόπο τὸν ἐφκολονήτο καὶ ἀπλὸ πὺ ἐγίνε τὸ πῶμα, δηλαδὴ πὺ ξεήχησε τὸ Β.

ε. Στὸ ζεθγάρωμα — ΒΜ — ὁ ἦχος Β μπορεῖ κι ἀπαρχίς νὰ στάθηκε χειλόχειλος · μπορεῖ νὰ εἴτανε καὶ χειλόδοντος. Ἄν εἴτανε χειλόχειλος ἀπαρχίς, ἔμοιαζε χωρὶς δυσκολία καμιά μὲ τὸν ἦχο Μ, πὺ πάντα τοῦ εἶναι χειλόχειλος.

ζ. Ἐπειδὴς ἂν εἴτανε χειλόδοντος, ἡ γνωστὴ μας ἦχο-ταιριαξιά θὰ τὸν ἔκανε χειλόχειλο στοῦ Μ τῇ γειτονίᾳ. Ὅπως κι ἂν εἶναι, γάθηκε τὸ Β, γιὰ νὰ μὴν ἔχουμε δύο χειλόχειλους μὲ τῇ σειρά.

η. Τὸ ξεήχημα τοῦ Β γίνεται ἀμέσως, χωρὶς τὸν παραμικρὸ ἀναδιπλασιασμό τοῦ Μ, καθὼς μᾶς τὸ ἀποδείχνει τρανὰ ὁ τραματίας, πὺ τὸν ἄκουσα στὰ 1914 μὲ τάρτια

μου ἀπὸ στρατιῶτες πὺ ταξιδέβανε βαποριάτικα μαζί μου.

θ. Ὁ τραματίας, δηλαδὴ τραΒΜατίας, εἶναι ὅρος καθαρεθουσιάνικος τῆς ὥρας, καὶ ποτὲς τοῦ ἐννοεῖται δὲν ἀκούστηκε μὲ κανέναν ἀναδιπλασιασμό, πάει τὰ πῇ μὲ δυὸ Μ, τραΜΜατίας!

ι. Πιθανὸ νὰκολούθησε τὸ Β πάντα τοῦ τὸν ἴδιο δρόμο καὶ νὰ παράπεσε χωρὶς ἔχνος νὰφήση τουλάχιστο στὴ χρήση τὴν κοινῇ. Στὶς ντοπιο -ῇ χωριολαλιές ἀλλάζει τὸ ζήτημα.

κ. Τέτοιους ἀναδιπλασιασμούς καὶ σήμερις ἀκόμη παρατήρησα στὸ Πυργί (κ. τίς *Et. de philol. néo-gr.*, 1892, σελ. XXIX).

λ. Οἱ κάπως ἀρχαῖοι ἀναδιπλασιασμοὶ — κεκαμμένους δακτύλους, ἀπὸ τὰ 400 τοῦ Χριστοῦ (κ. Dieterich, *Unters.*, σ. 149), ἀπηγορευμένοι, ἀπὸ τὰ 1138 τ. Χρ. (κ. Pernot, *Phon. des parlers de Chio*, σ. 416) — μοιάζουνε σὰν ντόπιοι καὶ τοῦτοι. Τὸ φυσικὸ καὶ φυσιολογικὸ (κ. π. ἀ., ε-ζ) εἶναι τὸλότελο ξεήχημα τοῦ Β.

μ. Ὅσα ἐπιχειρήματα γιὰ τὸ ζήτημα τοῦ ἀναδιπλασιασμοῦ μάζωξε ὁ Pernot (ὁ. εἴ.), τὰ καταστρέφει ὁ τραματίας (π. ἀ., ζ).

ν. Ὁ Pernot, μὺ φαίνεται, πρῶτα γαδέβεται μὲ θεωρίες, ἔπειτα ἐκεῖνα πὺ δὲ συμφωνοῦνε μ' ἀρτὲς προτιμᾷ νὰ τὰναιρέση. Ἐπειδὴ, λ. χ., τοῦ γέμισε τὸ μάτι ὁ ἀναδιπλασιασμός κεκαμμένους, ἀπηγορευμένοι, ἀποφάσισε πὼς ὁ τύπος πραγματικῶν (κ. Dieterich, ὁ. εἴ., σ. 149 · 191 τ. Χρ.), ἀντὶς πραγματικῶν πὺ τὸ θέλει τοῦ λόγου τοῦ, εἶναι φάλσος.

ξ. Ἐγὼ θαρρῶ ἴσια ἴσια πὼς ὁ τύπος ἀπὸς μᾶς δείχνει πὼς πότες ὑπάρχει, πότες δὲν ὑπάρχει ἀναδιπλασιασμός.

ο. Λέει ἄξαφνα ἡ καθαρέθουσα τύπος ἀλγεβρικός, γιὰ νὰ πῇ *formule algébrique*. Ἐμεῖς θὰ τὸ πούμε πὺ φρόνιμα

φόρμουλα, κ' ἔτσι θὰ μᾶς εἶναι βολετὸ νὰ διατυπώσουμε τὴ φόρμουλα τοῦ Pernot μας.

π. Σὰ νὰ εἶναι ὁ Pernot καμωμένος ἀπὸ Ρουσελὸ, Ψυχάρη καὶ — ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ του. Μὰ τί γίνεται ὅταν ὁ ἑαυτὸς του μνήσκει ὁλομόναχος (1).

241. Δασκαλισμοὶ καὶ δασκαλισμοί. α. Τὸ συμπέρασμα ποὺ βγαίνει ἀπὸ τὰ ξεδιαλύματά μας εἶναι πὼς τὸ κανονικὸ μας τὸ νεοελληνικὸ τὸ ζεβγάρωμα δὲν εἶναι -βμ-. Θέλουμε σκέττο M.

β. Πὼς γίνεται τοιοῦτὸν καὶ σηκώνει κάποτες ἢ λαλιά μας ζεβγαρωμένο B καὶ M, λ. χ. στὴν ἐβμέγεια, στὸν ἐβμεγής, στὶς Ἐβμεγίδες καὶ μῆτε μᾶς περνᾷ ποτές νὰ τὰ ποῦμε χωρὶς B, ἐμέγεια, ἐμεγής, Ἐμεγίδες;

γ. Γιά δυὸ λόγους, ποὺ ὁ πρῶτος εἶναι πὼς εἶναι λέξεις σπάνιες καὶ δὲν τριφτήκανε ἀκόμη στὰ στόματά μας ὀλωνῶνε — ἦ — νὰ τὸ διατυπώσουμε ἡχολογικὰ, τὸ B δὲν πρόφτασε ἀκόμη νὰ μορφωθῇ χειλόχειλα.

δ. Ὁ δέφτερος λόγος, ποὺ ἔχουμε δασκαλισμοὺς δυῶ εἰδῶνε, τοὺς ἄγουρους καὶ τοὺς ὄριμους. Ἄγουροι, ἐκείνοι ποὺ δὲ χωνέθονται, ὄριμοι, ἐκείνοι ποὺ τρώγονται. Ἄγουρος, ὁ δασκαλισμὸς ἐβμεγής, ἐβμέγεια, ποὺ ὥστόσο λίγο τοῦ χρειάζεται γιὰ νὰ κανονιστῇ. Ὁριμο κάθε σύμπλεγμα μπτ ἢ παρόμοιο. Τὸ ζεβΓμα καὶ ὁ ἄμεΜΠτος θὰ γενήκανε ἀμέσως ἄμεΜΠτος καὶ ζεβΜμα ἔπειτα ζεΜα.

ε. Βγαίνει ἀπ' ὅσα εἶπαμε πὼς δὲν ταιριάζει διόλου νὰ διστάζουμε, ὅσοι γράφουμε, στὴν παραδοχὴ κάθε τύπου

(1) Σὰ λιγάκι ἄδικα μοῦ φαίνονται τὰ λόγια μου, ἀφ' οὗτο διαβάσα στὰ P. de Ch. τίς θαμάσιες σελίδες γιὰ τὴν Ξετταριαξιά ποὺ εἶναι ὁλότελα δικῆς του. Δὲ δίσταξα οὔτε στιγμὴ νὰ τὸ φωνάξω καὶ στὸ B. τ. M., καὶ στὰ *Quelques travaux*.

ταχτικοῦ, δηλαδὴ κάθε τύπου μὲ σκέττο M ἀντὶς BM · σωστὰ, ὅχι μονάχα τὸ κάμα καὶ τὸ κλάμα, σωστὰ κι ἄλλα πολλὰ λιγώτερο γνωστὰ, λ. χ. ὁ ἀναπαμένος κι ἀπὸ ἀναλογία παμένος (ποῦ ἔχασε τὴ θέση του), κτλ. κτλ.

242. Τὸ ζεβγάρωμα XM. α. Σπάνιο τὸ ζεβγάρωμα σὲ μᾶς. Ἐχῶ τρία μονάχα ν' ἀναφέρω, αὐXMάλωτος, δραXMῆ, ριXMέρος. Ἀκούγονται καὶ τὰ τρία μὲ Γ, ριΓΜέρος, δραΓΜῆ, αὐΓΜάλωτος. Νὰ τὰ πάρουμε τώρα ἕνα ἕνα.

β. Ὁ αὐXMάλωτος, ἂν καὶ χρήσιμος ὅρος, δὲν εἶναι πολλὸ περεχυμένος στὸ ρωμαϊκόν. Παρατήρησα τὸ Γ σὲ μερικοὺς, ποὺ ἀμέλησα νὰ πληροφορηθῶ γιὰ τὴν πατρίδα τους.

γ. Ὁ ριΓΜέρος, ὅπως καὶ τὸ παιΓΝίδι, ποὺ εἶναι σὰν ταίρι του, λέγεται στὴν Πόλη — θὰ λέγεται κι ἄλλου — ριXMέρος, τὸ ἴδιο καὶ τὸ παιXNίδι.

δ. Λογαριασμοὺς δικούς του ἔχει στὴν Ἀθήνα ἡ δραXMῆ. ΔραΓΜῆ δὲν ξεστηκώνει κανεὶς ἐφκολα · ξεστήκωσα δραμῆ καὶ δραμῆς, ποὺ τίς ξαίρει θαρρῶ κάθε Ἀθηναῖος, ἀκόμη καὶ ξεπεσμένες.

ε. Ἡ δραμῆ προϋποθέτει δραμῆ, μὲ ξεηχημένο Γ, καθὼς θὰ διοῦμε παρακάτω. Ἐδῶ θὰ σημειώσουμε μονάχα πὼς παράξενο διόλου δὲν εἶναι, τὸ ἀχορδόηχο X νὰ γίνεται χορδόηχο μὲ κατοπινὸ τοῦ χορδόηχο M.

ζ. Εἶναι ἀπὸ κανόνας γενικὸς; Δὲν τὸ πιστέβω. Ποὺ εἶναι λογικὸς, δὲν πειράζει. Λογικοὶ μαθὲς ὅλοι μας οἱ γλωσσικοὶ κανόνες. Τὸ ζήτημα εἶναι ἂν ὁ τάδε κανόνας εἶναι καὶ πανελλήνιος.

η. Δὲ μοιάζει νὰ εἶναι. Κ' ἔτσι, στὴν Κοινὴ μας, εἴτε γράφεται εἴτε μιλιέται, μπορούμε νὰ κρατήσουμε τὸ ζεβγάρωμα XM. Ὡς καὶ στὴν Ἀθήνα οἱ δραXMῆς παίρνουνε καὶ δίνουνε.

243. Τὸ ζεβγάρωμα ΓM. α. Ἐδῶ εἶναι σκουῖρα, μπερδεμένα τὰ πράματα. Θέλουνε πρῶτα ξεκαθάρισμα.

β. Τὸ ζεβγράωμα ΓΜ μνήσκει ὅπως εἶναι ἢ δὲ μνήσκει στὴ γλώσσα μας; Ἡ ἀπάντησή μας εἶναι πὼς κάποτε μνήσκει, κάποτε ὄχι. Τολοιπὸν ἡ σίγουρη μέθοδος μᾶς προστάζει νὰ καταλογίσουμε τοὺς διάφορους τύπους ποὺ κρατοῦνε τὸ Γ ἢ ποὺ τὰπορίχνουνε — βλέπετε; δὲν ἔβαλα τὰπορίΓΝουνε.

γ. Εἶναι κάζα ὅπου συζήτηση δὲ χωρᾶ ποίος θὰ τάρνηθῇ πὼς λέμε κάθε τόσο *πρᾶμα, σαμᾶρι, τάμα καὶ μάλαμα*; Τὰ ξαίρει ὅλος ὁ ἑλληνισμός.

δ. Χρωστοῦμε νὰ προσέξουμε ἀμέσως σὲ κάτι ποὺ μοιάζει κάμποσο σπουδαῖο. Καὶ οἱ τέσσερις εἶναι λέξεις τῆς κλασσικῆς παλαιοελληνικῆς ἐποχῆς, τὸ *πρᾶγμα* βρίσκεται στὸν Αἰσχύλο, τὸ *σάγμα* στὸν Ἑβριπίδην, τὸ *τάγμα* στὸν Ἀριστοτέλη καὶ τὸ *μάλαγμα* στὸ Θεόφραστο.

ε. Ἄν ὅμως εἶναι ὅπως τὸ λέμε, ἀλλάζει ὀψὲς τὸ ζήτημα. Διόλου ἀπίθανο νὰ μὴν παίξῃ κανένα ρόλο στὴν ἀλλαγὴ τὸ Γ τὸ νεοελληνικὸ, παρὰ νᾶχουμε δουλειὰ μὲ τὸ ἀττικὸ τὸ Γ, πᾶει νὰ πῇ μ' ἓνα *Ὶ*.

ζ. Τὸ Γ λοιπὸν ἀπτό — ἢ τὸ *Ὶ* — μὲ Ν κατοπινὸ γινότανε λαρυγγόηχο Ν, ἃς τὸ σημειώσουμε Ν. Ἔτσι τὸ *γίΓΝομαι* καὶ τὸ *γιΓνώσκω* ἀκουστήκανε πρῶτα *γίΝΝομαι*, *γιΝΝώσκω*, ὕστερα *γίΝΝομαι*, *γιΝΝώσκω*, καὶ τότες πιά *γίΝομαι*, *γιΝώσκω* (κ. G. Meyer, *Gr. Gr.*³, § 279, σελ. 364). Τὸ *γίνομαι*, στὴν Ἀττικὴ, ἀπὸ τὰ 290 πρὸ Χριστοῦ (ῖ. μ.).

η. Ἔτσι καὶ μὲ Μ κατοπινὸ, τὸ Γ — ἢ *Ὶ* — δὲν μποροῦσε νὰ γίνῃ παρὰ λαρυγγόηχο Ν. Ἀπτό φαίνεται ἀπὸ κάποιο ἐπιγραφικὸ *φθέΓΓΜατα*, ποὺ τὸ διαβάζουμε καὶ τοῦτο *στοῦ* G. Meyer, ῖ. μ.

θ. Φαίνεται καλῆτερις ἀκόμη ἀπὸ τὸ *πραματικῶν* ποὺ ἀναφέρουμε πρὶν ἀπάνω (κ. ἀρ. 238, κ) καὶ ποὺ μοιάζει σὰ νὰ μὴν τὸ καλοκατάλαβε ὁ Pernot. Τὸ *πραματικῶν* καὶ τὸ *δεδομένον* = *δεδοΓΜέρον* (κ. Dieterich, *Unters.*

σ. 449) εἶναι ἀντίστοιχα τοῦ *γίνομαι* καὶ τοῦ *γινώσκω*.

ι. Δὲν ἔχει νὰ κάμῃ ποὺ μᾶς ἔρχονται καὶ τὰ δυὸ ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο. Θὰ πῇ πὼς ἡ ἑλληνόφωνη Αἴγυπτος εἶχε ντοπιολαλιά πρὸ προχωρημένη ἀπὸ τις ἄλλες τις ἑλληνικῆς, ὅπως τὸ παρατηρήσαμε συχνά.

κ. Ἡ ἐποχὴ σεβάσμια · πρόκειται γιὰ τὸ δέφτερο αἰῶνα τοῦ Χριστοῦ. Ἐπειτα, ὅπως κι ἂν τὸ πιάσῃ κανεὶς, τὸ *πραματικῶν* εἶναι καιροῦ καὶ χώρας ὅπου τὸ Γ εἵτανε ἀκόμη ξαφνικὸήχος (κ. ὡστόσο, Blass, *Ausspr.*, 1888, σ. 107).

244. Τὸ νεοελληνικὸ ζεβγράωμα ΓΜ. α. Τολοιπὸν ἔχουμε βέβαιο ξεήχημα τοῦ Γ μὲ Μ κατοπινὸ στοὺς πανελλήνιους κοινούς τύπους *πρᾶμα, σαμᾶρι, τάμα καὶ μάλαμα* (κ. π. ἀ., ἀρ. 242, δ).

β. ἔχουμε ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριὰ τις ἀκόλουθες λέξεις ὅπου μῆτε τὸ φανταζοῦμαστε πὼς μπορεῖ νὰ παραλείψῃ τὸ Γ, *φραγμός* (τοῦ Σοφοκλῆ), *φράγμα* (τοῦ Ἡρόδοτου), *πριγγός* (τοῦ Ἱπποκράτη), *ἄλλαγμα* (τῆς Ἀνθολογίας), *ταραγγός* (Αἰσχύλου, Ἑβριπίδην), *τίναγμα* (τῆς Ἀνθολογίας), *σφίγμα* (ὅρος μαθηματικὸς ἀπὸ τὰ 210 πρὸ Χριστοῦ), *σφιγγός* (μαθηματικὸς ὅρος ἀπὸ τὰ 100 τοῦ Χρ.). Ἄς προστέσουμε τὸ *δεῖγμα* καὶ τὸ *παράδειγμα* ποὺ *τάχει* ὁ Πλάτωνας.

γ. Παρατηροῦμε ἀμέσως πὼς ὅλες οἱ ἀπάνω λέξεις εἶναι ἀσυνήθιστες, τὸ λιγώτερο ποὺ θὰ πῇς ὄχι συνηθισμένες σὰν τὸ *πρᾶμα, σαμᾶρι, τάμα καὶ μάλαμα*. Τὸ *δεῖγμα* καὶ τὸ *παράδειγμα* τοῦ Πλάτωνα εἶναι ὅροι φιλοσοφικοὶ, ποὺ καὶ σήμερις ἀκόμη λαϊκοὶ δὲν εἶναι.

δ. Σημαίνει ἀπτό πὼς δὲν εἶχανε οἱ ἀμεταχειρίστες λέξεις τὴν ἴδια ἐφκολία γιὰ νὰλλάξουνε ὅπως οἱ μεταχειρισμένες (κ. Dieterich, *Unters.*, σ. 120-121, γιὰ τὸ *γίνομαι* καὶ τὰ σωτὰ λόγια τοῦ Blass, *Aussprache*³, 108-109).

ε. Τὸ σημαντικώτερο εἶναι ποὺ, ἅμα γράψουμε ἢ ποῦμε

καμιαν από τις λέξεις του τύπου *φραγμός* (κ. π. α., β), με Γ τὸ περισσότερον θὰ τὴν ποῦμε — ἴτως στὸ μόνο παράδειγμα, χωρίς Γ — καὶ πὼς τὸ Γ τὸ σημερινὸ εἶναι ξακολουθητικὸ.

245. Τὸ *ζεβγάρωμα* ΓΜ σὲ λέξεις καινούργιες. α. Ἰδού ἄλλη σειρά λέξεις ποὺ δὲ βρίσκονται στὰρχαῖα τὰ λεξικά καὶ ποὺ συχνά, πολλὴ συχνά κρατοῦνε τὸ ξακολουθητικὸ τὸ Γ με Μ κατοπινὸ.

β. Εἶναι οἱ ἀκόλουθες, ἀλλογαγμός, ἀναστεραγμός, τύλιγμα, κτλ. Εἶναι οἱ μετοχές πλεγμένος, μπλεγμένος, φυλαγμένος, τιταγμένος (σγκρ. ξετιταγμένος), κτλ. Εἶναι τὰ καθαρεβουσιάνικα σόνταγμα, ταγματάρχης, τάγμα, κτλ.

γ. Δὲ λογαριάζω μαζί τῇ μετοχῇ ταγμένος ποὺ λέγεται περίφημα ταμένος καὶ ποὺ ἔχει νὰ συγκριθῇ με τὸ τάμα (κ. π. α., ἀρ. 242, δ). Τὸ ἴδιον καὶ τὸ σαμάρι, ἀπίθανο διόλου νάχασε τὸ Γ του ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ὅπου τὸ σάγμα ἔγινε σάμα (κ. π. α., ἀρ. 241, ζ καὶ ἀκόλ.).

246. Τὸ Γ τὸ ξακολουθητικὸ πότες ξεηχᾶ στὴ Νεοελληνικῇ, πότες ὄχι. α. Μᾶς μορτυροῦνε νομίζω θεοφάνερα ὅσα ξεδιαλύσαμε πὼς με κατοπινὸ Μ τὸ Γ ἔχει κάποια δυσκολία νὰ ξεηγήσῃ, ἅμα εἶναι ξακολουθητικὸ.

β. Θὰ πῇ ἄραγες ἀφτὸ πὼς με Μ κατοπινὸ τὸ ξακολουθητικὸ Γ δὲν παραπέφτει; Διόλου! Ἔχουμε μάλιστα παραδείγματα ποὺ μᾶς ἀποδείχνουν τὸ ἐνάντιον καὶ ποὺ νὰ σας τα με τὴν ἀρχαία.

γ. Στὸν *Καλλιμάχο καὶ Χρυσορρόη* (ἀπὸ τὸ δωδέκατον αἰῶνα ὅπως θαρρῶ, κ. *Essais*, I, σ. 6), στ. 1321 (κ. Pernot, *Parlers de Chio*, 417, 1), διαβάζουμε *στιμῆν*. Περίεργον ποὺ σήμερον, ἐνὼ σπανιότερον λέμε *στιμῆ*, τὸ ὑποκοριστικὸ *στιμούλα* πάει ρολοῖ.

δ. Ὁ δάσκαλος τοῦ Πετράρχα, ὁ Πιλᾶτος, στὰ 1367-1368, ἔγραφε *simma* τὸ σῆγμα (κ. τὰ *Essais*, II, σ. CIII). Εἶναι καλὸ νὰ τὸ συνηθίσουμε.

ε. Ἡ *Θυσία* τοῦ Ἀβραάμ, τὸ ἀριστούργημα τῆς Κρήτης — 1535 — βάζει *σφάμα* (στ. 844). Ὅσο ξαίρω, δὲν εἶναι σήμερον σὲ χρῆσιν. Λέμε προτιμότερον *σφαγμός*, καὶ με τὸ Γ.

ζ. Ἡ *δραμὴ* τῆς Ἀθήνας. Τόσο σημαντικώτερη, ποὺ ὑπάρχουν καὶ οἱ τύποι *δραγονιή* (κ. Hatzidakis, *Einkleitung*, 1892, σ. 109) καὶ *δραγονιή* (Foy, *Lauts.*, 14). Σημαίνουσι καὶ οἱ δύο τοὺς ἀντιπάθειαν πρὸς τὸ σκέττον *ζεβγάρωμα* -ΓΜ-.

η. Στὴν Κύπρον λένε *τύλιμαρ*, *φύλιμαρ*, *φραμός*, *πράμαρ*, *βρεμένη* (Σ. Μενάρδος, κ. Pernot, ὁ. εἰ., 417, 1).

θ. Σταλαματιά, βρεμένος, βέβαια καὶ ἄλλα δύο τρία, λέγονται παντοῦ στὸ ρωμαϊκόν. Στὸ *Ταξίδι μου*², σ. 100, ἔγραφα *κοιτόνταρε οἱ νιόνυφες ἐλπίδες ΤΥΛΙΜΕΝΕΣ* στὸ κιβούρι με τὰ χρυσὰ τοὺς ροῦχα, ὥστε κάπως ποιητικὸ τὸ μέρος. Τὸ *τυλιμένος* θὰ τὸ ἔχω παρμένο ἀπὸ τὴν Πόλιν.

ι. Στὴν Ἀθήναν, στὰ 1893, ἔχω ἀκούσει με τὰφτιά μου τὸν τύπον ταματάρχης.

247. Τὸ συμπέρασμα ὅσων εἶπαι γιὰ τὸ *ζεβγάρωμα* -ΓΜ-. α. Τὸ συμπέρασμα μοῦ φαίνεται καθαρὸ καθαρὸ.

β. Ἔχουμε στὴ σημερινή μας γλώσσα κάτι ἀτάλεφτους τύπους με ἄφαντον Γ στὸ *ζεβγάρωμα* -ΓΜ-. Θὰ βᾶστούνε ἀφτοὶ ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ ξαφνικότηχου Γ- ἢ Κ-, ἀφού, με τὸν ξακολουθητικὸ τὸ δικό μας τὸν καινούργιον, ἀμέτῳ γίνονται τὰ πράγματα σκοῦρα.

γ. Καὶ γιατί; Γιατί τὸ ξεήχημα τοῦ Γ δὲν εἶναι νόμος γενικὸς τῆς Νεοελληνικῆς. Κι ἀπὸ ποῦ τὸ βλέπουμε; Τὸ βλέπουμε ἀπὸ τὰκόλουθα · εἶναι σπάνιον, εἶναι ποιητικόν, εἶναι πότες ἀθηναϊκόν, πότες κυπριώτικον. Μ' ἄλλα λόγια, εἶναι ντόπιον.

δ. Τί νὰ κάμουμε τώρα στὰ βιβλία μας; Νὰ βαστάξουμε τὰ καθιερωμένα, ἐννοεῖται, τὰ γενικά, *πράμα*, κτλ. (κ. π.

ἀ., ἀρ. 242, δ · 244, θ, σταλαματιὰ, βρομέρος). Ἐκεῖ ὅμως ὅπου δὲν εἶναι τὸ ξέχχημα συνηθισμένο — δραχμές, ἀλλαγμα, συναλλαγμα, κτλ. — μπορούμε νὰ βастάξουμε ξέθαρχα τὸ Γ, ἄς εἶναι καὶ Χ, ὅπως στὶς δραχμές.

248. Κάτι ἄλλα ποὺ γίνονται μετὰ τὸ Μ. α. Πιὸ ἐφκο-
λοξήγητα εἶναι κάτι ἄλλα γενόμενα τοῦ Μ, λ. χ., ὅταν τὸ Μ μπαίνει στὴ θέση τοῦ Β μετὰ Ν κατοπινὸ του.

β. Κλασσικὰ παραδείγματα τὸ $\lambda\alpha MN\omega$ (= $\lambda\alpha BN\omega$ = $\epsilon\lambda\alpha\iota\nu\omega$ · τὸ ζεβγάρωμα MN μᾶς δείχνει πὼς τὸ $\kappa\alpha MN\omega$, στὶς χωριολαλιὰς ὅπου ὑπάρχει, δὲν εἶναι δασκαλισμός) · $\alpha\gamma\alpha MN\delta\varsigma$ (= $\alpha\gamma\alpha BN\delta\varsigma$, ἀπὸ τὸ $\gamma\alpha\iota\nu\varsigma$ = $\gamma\alpha BN\varsigma$ · ὁξίτονο κατὰ τὸ $\mu\epsilon\lambda\alpha\nu\delta\varsigma$, Φιλ., Γραμμ., σ. 74) · $\mu\omicron\nu\tau\omicron\upsilon\chi\omicron\varsigma$ (= $MN\omicron\upsilon\chi\omicron\varsigma$ = $BN\omicron\upsilon\chi\omicron\varsigma$ = $\epsilon BN\omicron\upsilon\chi\omicron\varsigma$ = $\epsilon\nu\tau\omicron\upsilon\chi\omicron\varsigma$) · $\pi\alpha\rho\epsilon MN\omicron\sigma\tau\epsilon\varsigma$ (= $\pi\alpha\rho\epsilon BN\omicron\sigma\tau\omicron\varsigma$ = $\pi\alpha\rho\epsilon\nu\omicron\sigma\tau\omicron\varsigma$, στοῦ Σάκη, $\epsilon MN\omicron\sigma\tau\omicron\varsigma$, στοῦ Παλαμά, κ. Roussel, *Gramm. descr.*, σ. 22 · κ. καὶ Foy, *Lauts.*, σ. 44, $\omicron MN\omicron\sigma\tau\omicron\varsigma$).

γ. Ὁμορφα σημειώνει ὁ Φιλήντας (κ. Γραμμ., σ. 73) πὼς μήτε στὴν Παλαιοελληνικὴ δὲ στέκει τὸ ζεβγά-
ρωμα BN · ὁ $\epsilon\rho\epsilon\theta\rho\delta\varsigma$ (ἀπὸ τὸ $\epsilon\rho\epsilon\theta\varsigma$) γίνεται καὶ στὸν Ὁμηρὸ ἀκόμη $\epsilon\rho\epsilon MN\delta\varsigma$ · πιὸ ὕστερα οἱ *Sabrinum* γίνονται *ΣαMNῖται*.

δ. Καὶ πὼς γίνονται ἀφτὰ; Φυσικὰ, λογικὰ ὅσο παίρ-
νει. Τὸ σημερινὸ μας τὸ Β, μαζί καὶ τὰρχαῖο Β, δηλαδὴ Π, *χειλόχη* καὶ τὰ δυὸ. Χειλόχη τὸ Μ · συνάμα ὅμως *μυτόχη* καὶ *πισωδρομο* σὰν τὸ Ν · λοιπὸν ἀπὸ περσό-
τερη ἀγάπη τῆς ἡχοταιριαξιάς, τὸ Ν τὸ κατοπινὸ ἀλλά-
ζει σὲ Μ τὸ Β τὸ δικό μας ὅπως καὶ τὸ Β — ἢ Π — τῆς ἀρχαίας.

ε. Ἐμνοστος θὰ πῇ *ἐβάρεστος*, εἶναι καὶ κάπως συνώ-
νυμος τοῦ *νόστιμος* ἀπὸ τὸ *νόστο*, *γνρισμὸ*. Λέμε ἀκόμη *καλὴν πατρίδα*, σὲ κεινοὺς ποὺ πάνε καλὰ τους. *Νόστιμη*,

ἐμνοστη μέρα γιὰ τὸ Ρωμιὸ εἶναι ἡ μέρα ὅπου ξαναθλέ-
πει τοὺς δικούς του (κ. Ρ. κ. Μ., τ. Α', σ. 143).

249. *Συνέγχεια τοῦ προηγούμενου. Παρατήρηση μεθο-
δική. α.* Χρειάζεται σήμερα μεγάλο κουράγιο καὶ κάμ-
ποση τρέλα γιὰ νὰ καταπιастῇ κανένας ἐπιστημονικὴ
γραμματικὴ τῆς Νεοελληνικῆς. Λεῖπει τὸ ὕλικό. Ὑλικὸ
μεθοδικὰ μαζώνονο.

β. Οἱ γλωσσολόγοι μαζώνονο λέξεις, μαζώνονο
τύπους, μαζώνονο ἀλλαγές, ἡχοαλλαξίες καὶ τυποαλλα-
ξίες. Στοιβάξονο *παραδείγματα*. Μᾶς μαθαίνονο, ἄξαφνα,
πὼς στὸν τάδε τόπο τὸ Φ γίνεται Θ ἢ τὸ Θ, Φ, τὸ *Θέλω*
Φέλω κι ὁ *Φίλιππος* *Θίλιππος*.

γ. Τέτοια συλλογὴ μοῦ εἶναι παντάπασι ἀδιάφορη.
Ἐγὼ θέλω νὰ ξαίρω *γιατί* τὸ Θ ἔγινε Φ ἢ τὸ Φ, Θ.
Δὲν τὸ ξετάξονο ὅμως ἀφτὸ, ἐπειδὴ, γιὰ νὰ τὸ ξετάξονο,
πρέπει νὰ προσέξονο τουλάχιστο σὲ δυὸ ἀπαραίτητα ποὺ
μήτε τοὺς περνᾷ ὑποψία.

δ. Πρώτη ἀνάγκη, νὰ μελετηθοῦνε τὰ ἡχολογικὰ τοῦ
προκείμενου τόπου, νὰ μᾶς ποῦνε, λ. χ., ἂν ὁ τόπος ἔχει
Φ *χειλόχειλο* ἢ *χειλόδοντο*, *ὕγρόχη* ἢ *ξερόχη* Μ,
ὕγρόχη Ν ἐνὼ *ξερόχη* τὸ Μ ἢ καὶ τὸ ἐνάντιο, κτλ. κτλ.

ε. Δέφτερη ἀνάγκη, νὰ μᾶς δοθῇ μιὰ εἰκόνα πιστὴ ὅλης
τῆς ντόπιο- ἢ χωριολαλιᾶς, μετὰ τρόπον ποὺ ἡ ὄψη τοῦ
σύνολου νὰ μᾶς βοηθήσῃ στὴν ἐρμηνεία τοῦ ἰδιωτικοῦ.

ζ. Τίποτα! Οἱ γλωσσολόγοι μας ἔρχονο καὶ μᾶς
ξεφουρνίζονο μερικὲς ἡχοαλλαξίες ποὺ νόημα δὲν ἔχονο,
ὅταν πᾶς καὶ τίς ξεχωρίζεις ἀπὸ τὰποδὲλοιπα τῆς ἰδίας
χώρας ἢ τοῦ ἰδίου χωριοῦ, λ. χ. *στάΦΝη* ἀντὶς *στάΘΜη*,
ἀρίΦΝητοι ἀντὶς *ἀγαρίΘΜητοι*, *λαΧΝδς* ἀντὶς *λαΧΜδς*,
αὐΧΝδς [!] ἀντὶς *αὐΧΜδς*, *λιΧΝίζω* ἀντὶς *λιΧΜίζω*,
Μαρτέχω ἀντὶς *Παρτέχω*, κι ἄλλα τέτοια.

η. Θὰ προσπαθήσουμε νὰ τὰ ξεγήσουμε, ὅπως τὸ παιδὶ

σὲ μιὰ σκοτεινὴ κάμαρα, ὅπου γυρέβει σπύρτο νανάφη τὸ κερί.

250. Ζεβγάρωμα ΘΜ καὶ ΦΝ. α. Τὸ Φ στῇ θέσῃ τοῦ Θ δὲ θὰ μᾶς φέρῃ σὲ δυσκολία· εἶναι χειλόηχο τὸ Φ καὶ ταιριάζει καλῆτερα μὲ τὸ Μ τὸ χειλόηχο. Λοιπὸν ἡ στάΘΜη γίνεται πρῶτα στάΦΜη κ' οἱ ἀναρίΘΜητοι, ἀναρίΦΜητοι, ἐπεὶδὴ σίγουρο πὼς ἀπὸ κεὶ ἄρχισε ἡ ἀλλαγὴ.

β. Μὰ γιὰ ποῖο λόγο Ν ἀντὶς Μ, ἀφοῦ ἴσια ἴσια τὸ Μ στάθηκε ἡ μάννα τοῦ Φ; Πρέπει νὰ ὑποθέσουμε πὼς, ἐκεῖ ὅπου ἀλλάζει, πῶς ὑγράηχο εἶναι τὸ Ν ἀπὸ τὸ Μ.

γ. Ἐπεὶδὴ πάλε στὶς δυὸ λέξεις ἔχει τὸ Μ κατοπινὸ τοῦ Ι, ἐπεὶδὴ τὸ Ι συνηθίζει καὶ ὑγρῶναι τὸ προτερινὸ τοῦ τὸ Μ (κ. π. ἀ., ἀρ. 234, β-γ), ἐπεὶδὴ τὸ Ι ἔχει τάση πρὸς τὴν ὑγράδα, πιθανὸ γιὰ τέτοιες συναθροισμένες αἰτίες νὰ βγήκανε στὴν πιάτσα ἡ στάΦΝΗ κ' οἱ ἀρίΦΝΗτοι, ποὺ καταντήσανε κοινῆς χρήσης ὅροι.

251. Ζεβγάρωμα ΧΜ καὶ ΧΝ. α. Γιὰ νὰ μορφώσουμε κατώτριπτο ἀχροδόηχο Χ (κ. π. ἀ., ἀρ. 104, β), τὸ μεσόγλωσσό μας θὰ κερτωθῇ πίσω πρὸς τὸ λάρυγγα. Γιὰ νὰ μορφώσουμε Μ κατόπι ἀπὸ τὸ Χ, θὰ πέσῃ κάτω ἡ γλῶσσα μας κι ὁ ἀέρας θὰ χυθῇ πρὸς τὰ χεῖλια. Μορφώνοντας Ν ἀντὶς Μ, μείνουμε στὰ λαρυγγότοπια τοῦ Χ. Ἔτσι γίνεται λαΧΝὸς ὁ λαΧΜὸς καὶ λιΧΝίζω τὸ λιΧΜίζω.

β. Ἕνας λεξικογράφος (κ. Foy, *Lauts.*, 45) καταλόγησε φαίνεται κ' ἓνα λιΧΝίζω, ἀπ' ὅπου καὶ τὰ δυὸ προηγούμενα. Τὸ Χ ὅμως μπόρεσε κ' ἔγινε Χ μονάχα γιὰ νὰ μοιάξῃ μὲ τὸ Ν τὸ ξακολουθητικόν.

γ. Μὲ τὴ λέξη αὐΧΜὸς = αὐΧΝὸς προκοπὴ δὲ βγαίνει, ἀφοῦ ΒΧΜ — ἀΒΧΝὸς — μὲ τὴ σειρὰ δὲν ἔχουμε.

252. Συλλαβὰς τοῦ Π καὶ τοῦ Μ. Λένε ἢ νομίζουν πὼς στοὺς τύπους Μεντέλη = Πεντέλη, Μίραρα = Πί-

ραρα (τοπώνυμο, κ. Foy, *Lauts.*, σ. 44), Μαρτοπωλιὸ = Παρτοπωλιὸ, Μαρτέχω = Παρτέχω, τὸ Π γίνεται Μ. Διόλου! Δὲν προσέξανε πὼς ἡ ἀκόλουθη συλλαβὴ ἀρχίζει μὲ Ν ποὺ συντραβᾷ τὸ ταίρι τοῦ τὸ Μ.

253. Compliment καὶ κομπλιμέντο. Μοιάζει σὰ νὰ λείπη ρωμαϊκὰ ἓνα Μ. Μὰ ἐδὼ *m* γαλλικὸ δὲν ἔχει. Ἔχει ο μυτόηχο (*voyelle nasale*), ποὺ στῇ Νεοελληνικῇ μόλις ὑπάρχει. Ὅσοι λένε κομπλιμέντο, θὰ πῇ πὼς τὸ πήρανε ἀπὸ τὸ ἰταλικὸ — ἢ ἀπὸ τῇ γαλλικῇ ὀρθογραφίᾳ.

Γ

ΤΑ ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΑ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΤΟΥ Μ

254. Ἠχοδιάρκεια καὶ ἀερομάζωμα. Ἡ διαφορὰ τους. α. Ἐλᾶτε νὰ θυμηθοῦμε, νὰ θυμηθοῦμε καλὰ ὅσα εἶπαμε πρὶ ἀπάνω (κ. ἀρ. 140, ζ), πὼς « Ἀέρα θέλει, θέλει ὀρίζοντα ἢ λαλιὰ καὶ ὁ νοὺς τοῦ Ρωμιοῦ ». Παραπέμψαμε μάλιστα τότες (κ. ἀρ. 140, η · 233, ζ) στὰ ἡχολογικὰ τοῦ Μ, κ' ἔτσι καιρὸς εἶναι νὰ ξηγηθοῦμε γιὰ τὴν ἔννοια ποὺ ἔχει γιὰ μᾶς ἡ λέξη ἀέρας.

β. Κάθε ἡχος μας θέλει δυὸ συστατικὰ, τὸ ἀερομάζωμα καὶ τὴν ἡχοδιάρκεια.

γ. Τὸ ἀερομάζωμα εἶναι τὸ κυριώτερο, τὸ ἀπαραίτητο ἢ, ὅπως τὸλεγε κάποτες γελώντας ὁ Ἀργύρης, τὸ σινεκουανὸ (*sine qua non*). Εἴτε ξαφνικὸ εἴτε ξακολουθητικὸ θὰ μορφώσῃ, πάντα κάπου στὸ γλωσσόσπιτο ἔχεις ἀνάγκη νὰ μαζώξῃς ἀέρα (κ. π. ἀ., ἀρ. 233, γ).

δ. Ὡστε, καθὼς μοῦ ἔλεγε μιὰ μέρα ὁ καλὸς μου ὁ Ρουσσελὸ, ἂν τὸ κοιτάξῃς μὲ τέτοιο μάτι τὸ πρᾶμα, ξαφνι-

κόηχος είναι τὸ κάτω κάτω κάθε ξακολουθητικός, ἀφού τὸ ἀερομάζωμα, στήν ἴδια τῇ στιγμή, γίνεται καὶ ξεγίνεται, ἀρχίζει καὶ πάθει.

ε. Ἡ διάρκεια εἶναι κάθε ἄλλο. Μάζωξες ἀέρα γιὰ νὰ βγάλῃς τὸν ἦχο Π. Τὸν ἔβγαλές. Σώνει του. Διάρκεια καμιά δὲν ἔχει. Μάζωξες ὅμως ἀέρα γιὰ νὰ βγάλῃς τὸν ἦχο Α. Βγαίνει καὶ μπορεῖ νὰ διαρκέσῃ ὅση ὥρα θέλει.

ζ. Τολοιπὸν τέτοιους ἦχους ποὺ ἔχουνε διάρκεια (spiration) προτιμᾷ ὁ Ρωμιός. Ἐννοεῖται πὼς δὲν ἔχουμε τὴν ἴδια τῇ διάρκειᾳ σ' ὅλους τοὺς ἦχους.

η. Παρατηροῦμε περσότερη στοὺς ἀχορδόηχους ξακολουθητικούς παρὰ στοὺς ξαφνικόηχους, εἴτε χορδόηχους εἴτε ἀχορδόηχους · περσότερη στοὺς χορδόηχους ξακολουθητικούς — Β Δ Γ — παρὰ στοὺς ξακολουθητικούς τοὺς ἀχορδόηχους Φ Θ Χ.

θ. Περσότερη καὶ μάλιστα τὴν περσότερη τῇ διάρκειᾳ τῇ βλέπουμε στοὺς ἦχους α ο ε σ ι, ποὺ θὰ σπουδάσουμε πῶς ὕστερα τὸ ἀληθινὸ γνῶρισμά τους, καὶ ὄνομα.

255. Ἡχοδιάρκεια καὶ ἀερομάζωμα συνεργοῦνε. α. Μὲ τὸ νὰ λέμε ὅμως (κ. π. ἀ., ἀρ. 253, ζ) πὼς τὴν ἴδια τῇ διάρκειᾳ παρατηροῦμε στοὺς χορδόηχους ὅτο καὶ στοὺς ἀχορδόηχους ξαφνικούς, δὲν τὰ παραβαθύναμε τὰ πράματα.

β. Βέβαια πὼς ἡ διάρκεια καθαρὸ δὲν ἀλλάζει, τουλάχιστο ἡ θεωρία δὲν τὸ θέλει νάλλάξῃ · ἀλλάζει κάτι ἄλλο στήν πράξιν · ἐπειδὴ μὲ τοὺς χορδόηχους μαζώνεται πῶς πολλὴς ἀέρας παρὰ μὲ τοὺς ἀχορδόηχους, φυσικὰ θὰ βασιτάξῃ κάτι πῶς πολλὴ καὶ τὸ ἀεροβγάλισμο.

γ. Ἐνα Π, ἔνα Γ, ἔνα Κ τολοιπὸν ἔχουνε διάρκεια κάπως μεγαλύτερη ἀπὸ ἔνα Π, ἔνα Τ, ἔνα Κ.

δ. Οἱ ἀχορδόηχοι πάλε οἱ ξακολουθητικοὶ δὲ μαζώνουνε τὸν ἴδιο τὸν ὄγκο ἀπὸ ἀέρα · τὸ Φ μαζώνει λιγώ-

τερο ἀπ' ὅλους (κ. π. ἀ., ἀρ. 140, δ) · ἔπειτα ἔρχεται τὸ Θ · τὸν περσότερο τὸν μαζώνει τὸ Χ · ἔχει καὶ διάρκειᾳ περσότερη.

ε. Ἀποσώνουμε μ' ἀρτὰ ποὺ παραθέτουμε ὧς ἐκεῖνα ποὺ εἴχαμε σημειωμένα πῶς ἀπάνω (κ. ἀρ. 139 καὶ ἀκόλ.) γιὰ ὃ τι γίνεται σὲ κάθε ἡχοαλλαξιά μας. Πάντα σὲ πῶτερο ἀέρισμα τείνουνε τὰ ὄργανά μας τὰ λαλητικά.

256. Ἀερομάζωμα καὶ ἡχοδιάρκεια στὸ Μ. α. Τώρα πρέπει νὰ ξεδιαλύσουμε κάτι πῶς ντιλικάτο. Ἀέρα γυρέβει ὁ Ρωμιός, ἀέρα τοῦ φέρνει ὁ ἦχος Μ καὶ ὥστόσο Μ τελικὸ δὲ θέλει, ποὺ ἀφτὸ θὰ τοῦ ἔδινε τῇ μεγαλήτερῃ διάρκειᾳ.

β. Νὰ δοκιμάσουμε καὶ θὰ διοῦμε. Μαζώνουμε πρῶτα τὸ χρειαζόμενον τὸν ἀέρα, ὁ ἀέρας γεμίζει τῇ σπηλιά τοῦ γλωσσόσπιτου (κ. π. ἀ., ἀρ. 233, ζ) καὶ ξεχύνεται ἀπὸ τίς μυτότρupes ὅξω.

γ. Φτάνει τὸ στόμα σου νὰ μείνῃ σφαλοικτὸ καὶ τὸ μουγκρητὸ σου μπορεῖ νὰ βαστάξῃ ὅση ὥρα θέλεις. Νὰ σου τολοιπὸ καὶ ἡχοδιάρκεια.

δ. Μὰ ἴσια ἴσια ἐδὼ εἶναι ὁ κόμπος. Δὲ θέλουμε ἡχοδιάρκεια μὲ σφαλοικτὸ στόμα. Κοντὰ στὸ νοῦ πὼς πῶς μπόλικα θὰ βγῇ ἀπὸ τὸ στόμα ὁ ἀέρας παρὰ ποὺ θὰ βγῇ ἀπὸ τῇ μύτῃ.

ε. Καὶ εἶναι τόντις καταπληχτικὸ ποὺ ἀπὸ τὰ ὠγύγια, τὰ προϊστορικὰ τὰ χρόνια δὲ σηκώνει Μ τελικὸ ἢ λαλιά μας.

257. Τὸ τελικὸ προϊστορικὸ Μ. α. Γνωστὸ εἶναι στοὺς συγκριτικούς γλωσσολόγους πὼς κατάληξιν Μ παραδέχεται ἡ λατινικὴ, ἐνὼ ἡ ἑλληνικὴ δὲν παραδέχεται (κ. π. ἀ., ἀρ. 233, η). Ἔτσι καὶ τὸ ἔλῳσά τὸ δικὸ μας τοῦ πρώτου ἐνικοῦ πρόσωπου ἔχει ἀντίχτυπο τῇ λατινικῇ κατάληξιν -am (κ. G. Meyer, Gr. Gr³, σελ. 57).

β. Ἐχει καὶ ἄλλο ἓνα παράδειγμα θεοφάνερο, μὰ ποὺ οἱ

γλωσσολόγοι, από κάποια πρόληψη κλασσική, δυσκολεύονται να το παραδεχτούνε.

γ. Στὸν Ὅμηρο καὶ στὸν Ἡσίοδο διαβάζουμε τὴ λέξη δῶ (παλάτι), ἄκλιτο · στὸν Ὅμηρο διαβάζουμε καὶ δῶμα, μὲ τὸ ἴδιο τὸ νόημα, καὶ βέβαιον πὼς οἱ δύο τύποι μᾶς παρουσιάζουν τὴν ἴδια τὴ λέξη.

δ. Πῶς γίνεται ἀπὸ; Πολλὴ ἀπλᾶ. Εἴχαμε στὴν ἀρχὴ μιὰ ρίζα δῶμ · τέλειωνε ὅμως μὲ Μ, πρᾶμα πού δὲ μᾶς ἐστρεφε καὶ τὸ διωρθώσαμε, κόφτοντας τὸ Μ, δῶ, ἢ βάζοντάς του τὴν κατάληξιν -Α, δῶμα, τοῦδέτερου.

ε. Εἶναι ἀδύνατον νὰ τάρνηθῇ κανένας — εἰδεμὴ παραμύθι θὰ εἶτανε ὅλη μας ἡ συγκριτικὴ γλωσσολογία. Θάναφέρουμε πρὶο κάτω, στὰ ἡχολογικὰ τοῦ Ν, τὴν ἀπόδειξιν τοῦ χρῖθ ὅπου ἀντίρρηση δὲ χωρᾶ.

258. Τελικὸ Ν ἀντὶς τελικὸ Μ. α. Ἴσως ἀπὸ πού θὰ πούμε τώρα εἶναι καὶ τὸ πρὶο περιέργον.

β. Ὅπου ἔπρεπε ἡ προϊστορικὴ μας νᾶχη Μ τελικὸ, τόχαμε Ν · τὸ βλέπουμε ἀπὸ τὴν κατάληξιν τῆς αἰτιατικῆς ἵππον, ἀντίστοιχης τοῦ σασκρικτικοῦ *arva-m*, κτλ. κτλ.

γ. Ἐπρεπε νὰ λέμε χθῶΜ, ἐπειδὴ Μ μᾶς φανερώνεται στὴ ρίζα, σὰ στοχαστῆς τὸ χαΜ-αὶ καὶ τὸ λατινικὸ τὸ *huM-us* (κ. G. Meyer, *Gr. Gr.*, σ. 398, § 306, καὶ γιὰ τὸ β, σ. 57, § 21).

259. Τελικὸ Μ χριστιανικῆς ἐποχῆς. α. Ὅταν ἔφεξε ὁ Χριστιανισμὸς στὸν κόσμον, ἡ προϊστορικὴ τάση τοῦ Ἑλληνισμοῦ δὲ σταμάτησε μ' ἀπὸ τὴν προγονικὴ τῆς ἡχολογικῆς ὁρμῇ.

β. Ὁ Ἑβραϊσμὸς, πού εἶναι ὁ πατέρας τοῦ Χριστιανισμοῦ, μᾶς ἔμαθε ἀπὸ τὴν Παλιὰ Διαθήκην πολλὰ ὀνόματα μὲ τὴν πάτρια ἑβραϊκὴν κατάληξιν Μ, λ. χ. γιὰ νὰ μὴν ἀναφέρουμε παρὰ τὸ σημαντικώτερον, τὴ Μαριάμ, τὴν

ἀδερφὴ τοῦ Μωυσῆ, מִרְיָם (κ. *Concordance*, Hatch a. Redpath).

γ. Βρίσκεται μιὰ καὶ μόνη φορὰ στὸ Μαθθαῖο · ἔπειτα, συνηθισμένο, ἅγιο καὶ καθιερωμένο καθὼς εἶτανε τὸ νόμον, δὲν ἄργησε νὰ χάσῃ τὸ Μ τὸ τελικὸ κ' ἐγίνε, ὅπως τὸ ξαίρουμε ὅλοι, Μαρία, χωρὶς Μ τελικὸ.

260. Τελικὸ Μ σημερινῆς ἐποχῆς. α. Ὅπως εἶτανε στὰ χρόνια τὰ προϊστορικὰ, ἔτσι καὶ στὰ ἱστορικὰ μας τὰ χρόνια, ἔμεινε ἀνάγκητος ὁ νόμος.

β. Ὁ Ἀργύρης Ἑφταλιώτης, πού εἶτανε ἄθρῳπος γραμματισμένος, συνήθιζε κ' ἔλεγε γιὰ Μαδιάμ, πού τις περισσότερες φορὲς στὸ ρωμαϊκὸν τὸ στόμα του καταπτοῦσε γιὰ Μαδιά.

γ. Τὰ τούρκικα εἶναι ἀκόμη πρὶο ἀποδεικτικά. Οἱ λέξεις ξένης καταγωγῆς, ἀντὶς νὰ εἶναι ὄνειδος, ὅπως φωνάζουνε οἱ ἀνίδεοι, σὲ μιὰ γλώσσα, μᾶς φανερώνουνε τὴν οὐσίαν τῆς, μαρτυροῦνε ποῖο τὸ νόμιμον καὶ ποῖο τὸ νόθον.

δ. Θᾶξιζε νὰ γίνῃ χώρια μιὰ μελετούλα γιὰ τις λέξεις τις τούρκικες μὲ κατάληξιν Μ · ἀφτὲς ἢ ἀλλάζουνε κατάληξιν ρωμαϊκὰ ἢ χάνουνε τὸ τελικὸ τους τὸ Μ, σὰ λέμε ἄξαφνα *tchére mou ἢ kotça*.

ε. Δηλαδῆ, ἀκολουθᾷ ἐδῶ ἐκεῖνο πού ἀκολουθοῦσε μὲ τὸ δῶμ τὸ προϊστορικὸ σὰ γινότανε σκέττον δῶ · καὶ ἀκολουθᾷ ἐκεῖνο πού εἶδαμε στὸ δῶ, ἅμα γινότανε δῶ-ΜΑ, σὰ λέμε ΣελίΜ-ης ἀντὶς Σελίμ!

ζ. Μὰ θὰ μᾶς πούνε ἴσως, στὸ πατριαρχικὸ τὸ νόμον Ἰωακείμ, νὰ πού τάχουμε καὶ τὸ λέμε τὸ μ τὸ τελικὸ! Λάθος. Στὸ Ἰωακείμ ὁ Γ', δὲν ἔχει Μ τελικὸ. Ἐτσι καὶ γιὰ τοὺς ἄλλους Ἰωακείμηδες.

η. Νὰ τώρα καὶ τὸ πρὶο ἀναποδογυριστικὸ γιὰ τὰ καλαμαράδικα τὰ μυαλὰ. Μᾶς χώνουνε τοῦ λόγου τους, ἀπὸ τὴν

ὡκεανήσια τοὺς τὴν ἀμάθεια, κάθε τόσο στὴν ὁμιλία κάτι Ἀδὰμ, Ἀβραὰμ, Σελίμ, κτλ.

θ. Ἕνας φίλος μου προσεχτικὸς ἄκουσε μιὰ φορὰ κάποιον νὰ τοῦ πῇ Ἀδὰμ. Τόντις καταπληχτικὸ. Τὸ ἴδιο κι ἀπαράλλαχτο δηλαδὴ πού ἔγινε ὅταν κάμανε ἡθὼμ τὸ ἡθὼμ τὸ προγονικὸ.

ι. Καὶ μὲ τέτοιον τρόπο θαρρῶ πὺς φέγγει σὲ ὁλωνῶνε τὰ μάτια ἡ ἀθανασία τῆς Ἑλληνικῆς. Ἐδὼ φαφλαταριὲς δὲν εἶναι · εἶναι σίγουρη ἐπιστήμη.

§ 9. Ο ΑΕΡΑΣ ΚΑΙ ΤΟ ΚΛΕΙΣΟΠΕΡΑΣΜΑ

(Συνέχεια)

Α

Ο ΜΥΤΟΗΧΟΣ Ν

261. Ἡ διαφορὰ μεταξὺ Μ καὶ Ν. α. Ἡ σημαντικὴ διαφορὰ εἶναι ἀναμεταξὺ τοὺς δυὸ ἀδερφικὸς ἀφτούς ἡχους, πού τὸ κλείσιμο στὸ Μ γίνεται μὲ τὰ χεῖλια, ἐνὼ στὸ Ν γίνεται μὲ τὴ γλώσσα.

β. Καὶ τόντις μὲ τὸ Μ, ἀπαραίτητο νὰ μείνῃ τὸ στόμα ὁλότελα κλειστὸ · μὲ τὸ Ν πάλε, ἀπαραίτητο νὰ μείνῃ τὸ στόμα, ὅσο θέλει κι ὅπως μπορεῖ, ἀνοιχτὸ.

γ. Λοιπὸν ἡ γλώσσα εἶναι πού δουλεύει καὶ δὲν κείτεται, ὅπως μὲ τὸ Μ, ἀδιάφορη καὶ κοιμισμένη, παρὰ σηκώνεται ἡ ἄκρη τῆς, ἀκκουμπᾷ στὸν ἀπάνω οὐρανίσκο, τὰ γλωσσόπλεθρα, δεξιὰ κι ἀριστερὰ, κολνοῦνε στάπάνω μασό-

δοντα (κ. π. ἀ., 19, 5, β, η, τ. Α') κ' ἔτσι γίνεται τὸ κλείσιμο ἐρμητικὸ, ἀφοῦ ἀδύνατο πιά νὰ βγῇ ὁ ἀέρας ἀπὸ τὸ στόμα.

δ. Λέμε πὺς τὰκρόγλωσσο ἀκκουμπᾷ στὸν ἀπάνω οὐρανίσκο καὶ, σὰν τὸ λένε οἱ γλωσσολόγοι, ἐννοοῦνε πὺς θάκκουμπήσῃ κάπου στὴ μέση τοῦρανίσκου.

ε. Δὲν εἶναι σωστὸ. Μπορεῖ νὰκκουμπήσῃ σὲ ὅτι σημάδι σημαδάκι τοῦ στρεξῆ, στραβὰ κουτσά, τοῦ ἀπάνω οὐρανίσκου, ἀκόμη καὶ στάπανῶδοντα, σὲ ὅποια θελήσῃ, φτάνει νὰ μορφωθῇ ὁ φραγμὸς (κ. π. κ., ἀρ. 264).

ζ. Τὸ κυριώτερο εἶναι, σὰν ἔχουμε νὰ βγάλουμε Ν, νὰ πέσῃ λιγάκι πρὸς τὸ λάρυγγα ὁ κάτω οὐρανίσκος, ἐπειδὴ τότες μονάχα μποροῦνε οἱ μυτότρupes νὰ παραχωρήσουνε λήφτερο δρόμο στὸν ἀέρα.

η. Πρέπει τὰ σπουδαῖα ἡχολογικὰ νὰ ξεχωρίζουνε πάντα μὲ προσοχὴ τὸ κοινὸ ἀπὸ τὸ μερικὸ. Ὑπάρχουνε συθῆκες γενικὲς κι ἀναγκαῖες, ὅπως ἄξαφνα γιὰ τὸ Ν, τὸ κλείσιμο ἀπὸ τὸ στόμα καὶ τὸ ἀνοιγμα πρὸς τὴ μύτη.

θ. Μπορεῖ ὅμως τὸ τάδε ἢ τὸ τάδε ἄτομο νὰ μὴν εἶναι σὲ θέσῃ νὰ κυβερνᾷ τὸ ἀκρόγλωσσό του ὅπως τὸ κυβερνοῦνε οἱ περσότεροι, ἐπειδὴς ἔτσι τὸ φέρνει πότες κανένα πάθημα, πότες καμιά ἰδιοσυγκρασία.

ι. Μπορεῖ πάλε ἄλλο ἄτομο νά'χῃ στουμπωμένη τὴ μὴν ἀπὸ τίς δυὸ μυτότρupes ἢ, κι ἂ δὲν εἶναι στουμπωμένη, νὰ εἶναι πιὸ δύσκολο τὸ πέρασμά της, πρᾶμα πού τυχαίνει συχνά.

κ. Τὰ δυὸ τάτομα, ὥστόσο, Ν θὰ βγάλουνε, φτάνει νὰ σφαλοῖξουνε τὸ στόμα καὶ νὰνοῖξουνε τὴ μύτη ἀπὸ μέσα στοῦ λάρυγγα τὰ λιμέρια.

λ. Μὰ καὶ τὸ σφάλιγμα, κατὰ τὴ δική μου τὴν ἰδέα, δὲν ἔχει ἀνάγκη νὰ εἶναι τόντις ἐρμητικὸ, καθὼς εἶναι ἀπόλυτα γιὰ τὸ Μ.

μ. Μεταξί γλωσσόπλεθρα καὶ πλεθρόδοντα, μιὰ μικρούτσικη στενὴ χαραμίδα μπορεῖ πάντα νὰ μορφωθῇ. Σὰ μεγαλώση, θὰ διοῦμε παρακάτω πὼς χάνεται ὁλότελα τὸ Ν.

ν. Μὲ τὴ θεσούλα τοῦρανίσκου ὅπου ἔχει νάγκουμπήση τὸ ἀκρόγλωσσο, ἀλλάζει καὶ τὸ Ν χρωματιὰ. Μᾶς ἀπομνήσκει τώρα νὰ καταλογίσουμε τὰ διάφορα Ν ἓνα ἓνα.

262. *Τὰ διάφορα τὰ Ν.* α. Νὰ ἤθελε κανεὶς νὰ παραστήση τὰ πράματα καθὼς μᾶς φανερώνονται στὴν ἀλήθεια, θᾶλεγε πὼς ὑπάρχουνε τόσα Ν, ὅσα καὶ στὸν οὐρανίσκο μέρη ὅπου μπορεῖ τὰκρόγλωσσο νάγκουμπήση, καὶ τὰ μέρη ἀφτὰ εἶναι ἄπειρα.

β. Γιὰ περσότερη ἐφκολία, ξεδιακρίνουμε τρία μεγάλα Ν, τὸ Ν τὸ δοντόπιαστο, ποὺ τοῦ ἀξίζει ὁ πρῶτος ράγκος, σὰν πιδ συνηθισμένο ποὺ εἶναι, τὸ οὐρανισκόπιαστο Ν, ποὺ ὀνομάζεται καὶ ὕγρὸ, τὸ Ν τὸ λαρυγγόπιαστο, ποὺ εἶναι μάλιστα δυὼ εἰδῶνε.

263. *Τὸ δοντόπιαστο Ν.* α. Εἶναι πιδ σωστὸ νὰ τὸ ποῦμε δοντόπιαστο, γιατί ἀπανώπιαστο εἶναι τὸ κάτω κάτω κάθε Ν. Ἀπανώπιαστους ἔχουμε κι ἄλλους ἥχους πολλοὺς.

β. Γιὰ νὰ περιγράψουμε τὸ δοντόπιαστο Ν, μᾶς συμφέρει πρῶτα νὰ θυμηθοῦμε ὅσα ξεδιαλύσαμε πιδ ἀπάνω γιὰ τὸν ἥχο Τ καὶ τὴ μόρφωσή του (κ. ἀρ. 42, α-ε· 43, α-δ). Παρακαλοῦμε μάλιστα τὸν ἀναγνώστη νὰ ξαναδιαβάση τοὺς ἀριθμοὺς ἀφτοὺς.

γ. Ὅτῃ τότες πὼς τὸ Ν τὸ δοντόκλειστο μορφώνεται ἀπαράλλαχτα ὅπως τὸ δοντόκλειστο Τ, τότε ἀπαράλλαχτα ποὺ στέκει στὸ χέρι μας νὰ τὸνομάσουμε δοντόπιαστο ἢ καὶ δοντόκλειστο καθὼς κάνουμε τώρα.

δ. Ἐπειδὴς, ὅσο δοντόκλειστο εἶναι τὸ Τ, ἄλλο τόσο εἶναι καὶ τὸ Ν. Μόνη διαφορὰ ἔχουνε ἀναμεταξί τους ποὺ τὸ Τ, προτοῦ βγῇ ἐννοεῖται, δὲν παραδέχεται τὸ παρα-

μικρὸ ἄνοιγμα ἐνὼ τὸ Ν ἔχει γι' ἀδιάκοπο ἄνοιγμα τὶς ἐσωτερικὲς μυτότρυπες.

ε. Πρέπει ὅμως πάντα καὶ πάντα, στὸ Ν ὅπως στὸ Τ, νὰ ὑπάρχη σφάλιγμα στομομερίας.

264. *Δοντόπιαστο ἢ γουλόπιαστο Ν.* α. Σὰν ξετάζει κανεὶς τὰ πράματα στὴν οὐσία τους, βλέπει πόσο δύσκολο εἶναι νὰ ξεχωρίση τὸ δοντόπιαστο Ν ἀπὸ τὸ γουλόπιαστο. Τὴν ἴδια δυσκολία παρατηροῦμε καὶ στὰ γνωρίσματα τοῦ Τ.

β. Καὶ τόντις, στὴ μόρφωση τοῦ Ν καθὼς καὶ τοῦ Τ, τὰκρόγλωσσο μπορεῖ νάγκουμπήση, γιὰ τὸ σφάλιγμα, πότες στὰ δόντια τὰ ἴδια, δηλαδὴ στάπάνω μαχαιρόδοντα (κ. π. ἀ., ἀρ. 19, 5, τὸ ε), πότες στάπάνω γούλια, πότες μισὰ στάπάνω γούλια καὶ μισὰ στάπάνω μαχαιρόδοντα.

γ. Ὑπάρχει κάτι πιδ περίεργο ἀκόμη· τὸ ἀκρόγλωσσο μπορεῖ περίφημα νάγκουμπήση πότες στὰ κάτω μαχαιρόδοντα, πότες στὰ κάτω γούλια, πότες πάλε μισὰ στὰ κάτω γούλια καὶ μισὰ στὰ κάτω μαχαιρόδοντα.

δ. Μπορεῖ ἄλλο τόσο τὰκρόγλωσσο νάγκουμπήση στὴν φιλούτσικη γραμμὴ ὅπου σμίγουνε τὰ δυὸ δοντοστέφανα· τὰκρόγλωσσο μπορεῖ, τὸ ἴδιο, νὰ διχτρέξῃ ὅλα τὰ σημάκια ποὺ βρίσκονται, δεξιὰ ἢ ἀριστερὰ ἢ μεσιανὰ, μετὰξὶ στάπάνω καὶ τὰ κάτω γούλια. Πάντα Ν θάκουστῇ.

ε. Ἡ δημιουργία, ποὺ βέβαια καὶ κουτσαίνει σὲ πολλὰ, εἶναι καὶ μνήσκει θαμάσια στὴ βαθμῆδόσῃ της, ποὺ καθαφτὸ βαθμῆδοση δὲν εἶναι, ἀφοῦ, ἀπὸ τὴ μίαν ἄκρη στὴν ἄλληνε, κάθε βαθμὸς εἶναι ἀνεξάρτητος ἀπὸ τὸν προηγούμενο καὶ τὸν ἀκόλουθό του, δηλαδὴ πρωτακκουμπᾶ, ὅπου θέλει, τὸ ἀκρόγλωσσο.

ζ. Τέτοιους ὁβαθμούς βαθμοὺς ἔχει καὶ τὸ Ν. Πουθενὰ κανεὶς καλῆτερα παρὰ στὴ γλωσσολογία, κι ἄς τονιστῇ πιά ἐδῶ, καλῆτερα παρὰ στὰ ἡχολογικὰ μιᾶς γλώσσας, δὲ βλέπει τὴ φύση βαθμὸ βαθμὸ νὰ ἀπλοχωρᾷ καὶ νὰ πλάθῃ.

265. Τὸ δοντόπιαστο N καὶ τὸ σφάλαιγμα του. α. Μὲ τὶς θεσοῦλες ὅπου ἀκκουμπᾶ τὰκρόγλωσσο, ἀλλάζει καὶ τὸ σφάλαιγμα.

β. Εἶπαμε πὶὸ ἀπάνω (κ. ἀρ. 260, η, θ · 262, ε), πὼς γιὰ τὴ μόρφωση τοῦ N ἀπαραίτητο εἶναι νὰ μὴ βγαίνει ὁ ἀέρας ἀπὸ τὸ στόμα, ἐπειδὴς ἔτσι πρέπει νὰ καταλάβουμε τὰ ψηφία η, θ τοῦ ἀρ. 260 καὶ τὸ ψηφί ε τοῦ ἀρ. 262.

γ. Δὲ σημαίνει ἀπὸ πὼς πρέπει νὰ κλείσουμε τὸ στόμα · δείξαμε μάλιστα (κ. π. ἀ., ἀρ. 260, β) πὼς ἀναπόφευκτο νὰ κρατᾶ ὁ μιλητὴς τὸ στόμα του ἀνοιχτὸ.

δ. Ἔτσι τόντις ἀκολουθᾷ στὴν κοινὴ συνήθεια. Τώρα ποὺ μπήκαμε στὸ ζήτημα μέσα γιὰ μέσα, καταντήσαμε ἄξιοι νὰ μελετήσουμε χρωματιῆς κι ἀποχρωματιῆς.

ε. Ἡ ἀλήθεια λοιπὸν εἶναι ποὺ N μορφώνεται ἀκόμη καὶ μὲ στόμα κλειστὸ, μὲ κλειστοσμιγμένα δοντοστέφανα (κ. π. ἀ., ἀρ. 19, δ, ζ, τ. Α' · 263, γ), μὲ σμιγμένα χεῖλια καὶ δοντοστέφανα σμιγμένα, τέλος μὲ σμιγμένα δοντοστέφανα κι ἀνοιχτὰ χεῖλια ἢ τὸ ἐναντίο.

ζ. Γιὰ νὰ πειστῇ ὁ ἀναγνώστης, ἀρκεῖ μοναχὸς του νὰ δοκιμάσῃ καὶ νὰ προσφέρῃ ὅσα N ἔχουμε περιγραμμένα πὶὸ ἀπάνω (κ. ἀρ. 263, β, γ, δ).

η. Τὸ κύριο καὶ τὸ μόνο κύριο εἶναι, ἡ γλώσσα μας, φερμένη μπροστὰ, ὅπου κι ἂν ἀκκουμπήσῃ τὸ ἀκρόγλωσσο, νὰ κλείσῃ τοῦ ἀέρα κάθε δρόμο ἀπὸ τὸ στόμα, ἐνῶ οἱ μυτὸ-τρυπὲς ἀπομνήσκουνε πάντοτε ἀνοιχτὲς.

θ. Καὶ θὰ διοῦμε πὼς σὲ ὅλα μας τὰ N, ἡ ἀνάγκη ἀπὸ τὴν δὲν ἀλλάζει.

266. Οὐρανισκόπιαστο N. α. Ἐπρεπε δηλαδὴς οὐρανισκόπιαστα νὰ τὰ ποῦμε, ἀφοῦ ὑπάρχουνε οὐρανισκόπιαστα δυὸ.

β. Δοντόπιαστο N μπορεῖ νὰ μορφωθῇ ἀκόμη καὶ σὰν

ἀνεβάσουμε τὸ ἀκρόγλωσσο πὶὸ ἀπάνω ἀπὸ τὰπάνω γούλια, προχωρώντας τοιοπὸν πρὸς τὸν οὐρανίσκο.

γ. Ἔτσι φτάνει, τὸ ἀκρόγλωσσο νὰκκουμπήσῃ στὸν οὐρανίσκο καὶ γίνεται οὐρανισκόπιαστο N.

δ. Μὲ οὐρανισκόπιαστο N ἐννοοῦμε ὅμως τὸ N ποὺ μορφώνεται μὲ τὸ ἀκρόγλωσσο ἀκκουμπισμένο στὴν οὐρανισκοχωρίστρα.

ε. Τὸ N ἀπὸ εἶδος συνέχεια τοῦ δοντόπιαστου N ποὺ εἶδαμε πὶὸ ἀπάνω (ἀρ. 263). Εἶναι λοιπὸν καὶ τοῦτο ξερὸ σὰν τὸ δοντο- ἢ γουλόπιαστο.

ζ. Ἐχουμε ὅμως ἄλλο N ποὺ τὸ εἶπαμε ὑγρὸ (κ. π. ἀ., ἀρ. 261, β), οὐρανισκόπιαστο καὶ δάφτο.

η. Ἡ διαφορὰ τους εἶναι ποὺ, ἀντὶς νὰκκουμπήσῃ τὸ ἀκρόγλωσσο, ἀκκουμπᾷ στὴ οὐρανισκοχωρίστρα ἢ μέσῃ τῆς γλώσσας κερτωμένη πρὸς τὰπάνω.

267. Ὑγρὸ οὐρανισκόπιαστο ρ. α. Μιὰ καὶ εἶναι ὑγρὸ, θὰ στολιστῇ μὲ τὴν περισπωμένη ποὺ μὲ τέτοιους σκοποὺς τὴ μεταχειριστήκαμε γιὰ τὸ ρ, τὸ ρ, τὸ ρ, ἀκόμη καὶ τὸ ρ ἢ τὸ ρ, μάλιστα καὶ τὸ μ.

β. Σὲ πολλὰ μέρη μας ἀκούγεται τὸ ρ. Τὸ σπουδαιότερο, ἴσως καὶ τὸ μόνο τοῦ πλεονέχτημα εἶναι ποὺ, ἂν καὶ πανελ-λήνιο δὲν εἶναι, βασιλεῖο ἔχει τὴν Ἀθήνα.

γ. Στὴν Ἀθήνα θάκουστῇ πάντα μὲ κατοπινὸ Γ, ὅταν εἶναι Ἀθηναῖος, γεννημένος ἢ ἀναθρεμμένος στὴν Ἀθήνα, ποὺ μιλᾷ, πολὶ πὶὸ σπάνια μὲ κατοπινὸ Ε.

δ. Μὲ τοὺς κατοπινούς ἤχους α ο σ, μπορεῖ νὰ πῇ κανεὶς πὼς δὲν ἀκούγεται ποτές του.

ε. Φυσιολογικὸς, καθὼς πάντοτε, ὁ λόγος ἐπειδὴ κα-πρίτσια ἐδῶ δὲ χωροῦνε. Τὸ ὑγρὸ τὸ ρ φυτρώνει στὰ χωράφια ὅπου σπέρνουμε τὸ ρ καὶ κοντὰ σὲ κεῖνα ὅπου βγαίνει τὸ ε.

ζ. Τοὺς ἤχους α ο σ τοὺς βγάζουμε δυὸ ἢ τρία χίλιο-

στόμετρα πιό μακριά, ὥστε ἀδύνατο νὰ τοὺς φτάσῃ τὸ εἴ
ἢ τὸ ζ.

268. Τὸ ρ καὶ τὸ Ι. α. Θὰ μὰς ἀντιτάξουνε ἀμέσως
μερικοὶ στὰ προηγούμενα, πὼς, σὰ λένε ἢ σὰν ἀκούνε
ἄξαφνα τὶς λέξεις ἀρραβωνιάζω, ριάτα, μαρμαρένιος, ριός,
ραιοριάζω, παιριοῦμαι, δὲ λένε καὶ δὲν ἀκούνε τὸ ἐλά-
χιστο Ι.

β. Νά σου τολοιπὸ, ξακολουθοῦνε, πού ἔχουμε ρ μὲ
κατοπινούς ἤχους α, ο, σ.

γ. Ἡ ἀντίρρηση ἀφτῇ μᾶς ἀρέσει, ἐπειδὴ βγαίνει πρὸς
ἐπαινο τοῦ ἀναγνώστη κι ἀποδείχνει πὼς ἔκαμε κάμποσους
πρόοδους μαζί μας, ἀφοῦ κατάλαβε κιόλας πὼς ἡ ὀρθογραφία
δὲ λογαριάζει, λογαριάζει μονάχα ὁ ἤχος.

δ. Οἱ λέξεις πού ἀναφέραμε πιό ἀπάνω(α), ὅσο καὶ γρά-
φονται μὲ ι μεταξὶ ρ καὶ α, ο, σ, κανένα ι δὲ φανερώνουνε
στὴν προφορὰ τους, ὥστε, ἂν τὶς ἔγραφες νέντα σκέττα μὲ
ρ — ἀρραβωνιάζω, ράτα, μαρμαρένιος, ριός, ραιοριάζω, παι-
ριοῦμαι —, θὰ τὶς ἔγραφες σωστά.

ε. Νὰ μὴν ξεχνοῦμε ὥστόσο πὼς τὸ Ν ἔγινε ὑγρὸ, ἴσια
ἴσια γιατί βρισκότανε κατόπι τοῦ Ι, δηλαδὴς ἀρραβωνιάζω,
ρίατα (καὶ πρῶτα ρΕάτα) μαρμαρένιος, ριός (καὶ πρῶτα
ρΕος. ρῑός), ραιοριάζω, παιριοῦμαι.

269. Τὸ Ν στὰ ράτα καὶ τὸ Ν στὴ Νίκη. α. Τὸ Ι ἀφτὸ,
στὰναφερμένα μας τὰ παραδείγματα. μιὰ καὶ ὑγράθηκε,
συχωνέφτηκε μὲ τὸ Ν, πιά δὲν ξεχωρίστηκε ἀπὸ τὸ Ν,
γενήκανε κ' οἱ δυὸ μαζί ἕνας ἤχος.

β. Μ' ἄλλα λόγια, τὸ Ν μὲ Ι κατοπινὸ ξετυλίχτηκε
ἀπαράλλαχτα ὅπως εἶδαμε νὰ ξετυλίγεται μὲ κατοπινὸ Ι
τὸ Κ καὶ τὸ Χ (κ. π. ἀ., ἀρ. 115, γ · 116, α, β, γ, δ ·
117, β · 121, α-ι, κι ἀκόμη πιό ἀπάνω τοὺς ἀρ. 68, δ ·
106, γ).

γ. Λοιπὸν τὸ ἴδιο καὶ τώρα θὰ ποῦμε ράτα κι ὄχι ράτα,

καθὼς δείξαμε πὼς ἡ κανονικὴ μας προφορὰ εἶναι ρόνι
κι ὄχι ρόνι, ρόλας κι ὄχι ρόλας, ρόνης κι ὄχι
ρζόνης.

δ. Ὁ ἀντιρρητής μας ὅμως ἀκούω σὰ νὰ μᾶς ρωτᾷ γιὰ
ποιοὺ λόγους, ἄξαφνα, ὁ Νικόλας καὶ Νικητής, ἐκεῖ ἐννοεῖται
ὅπου προφέρουνται μὲ ρ, δὲν κατασταλάξανε στοὺς τύπους
ρκόλας ἢ ρκιτής, ἀφοῦ ποστηρίξαμε, καλὰ καὶ σώνει, πὼς
τὸ Ν συχωνέβη τὸ Ι, μιὰ καὶ τοῦ πῆρε τὴν ὑγράδα του
(π. ἀ., ἱ. ἀρ., α).

ε. Κι ἀφτὸ μπορεῖ νὰ γίνη, δηλαδὴ νάκουστῇ ρκόλας,
ρκητής, ὄχι βέβαια στὴν Κοινὴ μας, παρὰ στὶς χωριο- ἢ
ντοπιολαλιές ὅπου ξεηχᾷ τὸ ἄτονο Ι.

ζ. Μπορεῖ ἀκόμη, ἂν καὶ πολὶ δυσκολώτερα, νὰ βγῇ
στὴ μέση καμιὰ ρκη, κανένα ρκησα (ρίκησα).

η. Μῆτε τὸ ἓνα ὅμως μῆτε τὸ ἄλλο δὲ γίνονται στὴν
Κοινὴ, γιὰ δυὸ λόγους, πού ὁ πρῶτος εἶναι πού τονισμένο
εἶναι τὸ Ι, καὶ θὰ διοῦμε παρακάτω, πὼς ὁ τόνος θέλει πιό
μπόλικο ἀεροβγάλσιμο ἀπὸ τοὺς δυὸ συμπλαγινούς ἤχους
Ν καὶ Κ, ὥστε ἀδύνατοι καὶ οἱ δυὸ τους, μπροστὰ στὸ
δυνατώτερο τὸν Ι.

θ. Ὁ δέφετερος λόγος, ἀπλὸς · στὰ παραδείγματά μας
θὰ παρατήρησε ὁ καθένας πὼς ὁ ἤχος ρ, καὶ πρὶν ἀπ' ἀφτόνε
ὁ ἤχος Ι, κατοπινούς ἤχους εἶχανε τοὺς ἤχους α ο σ, ἤχους
δηλαδὴ πιό ἀερόμεστους ἀπὸ τοὺς ἄλλους, γιὰ τοῦτο καὶ
στὸ πλεμόνι μας πιό ἀγαπητοὺς.

ι. Ξεναντίας, τὸ ζεβγάρωμα ΝΚ ἢ ρΚ, στὸ ΝΚῶ, ΝΚη-
τής ἢ ρΚῶ, ρΚητής καὶ κάτι παρόμοια ζεβγαρώματα,
βγάζουνε στενόχωρο ἀέρα κ' ἔτσι δὲν τὰ θέλουμε.

270. Ἡ μάννα τοῦ ὑγροῦ. α. Ἡ μάννα τοῦ ὑγροῦ εἶναι
ἡ οὐρανισκοχωρίστρα.

β. Φτάνει νάκκουμπήσουμε στὴν οὐρανισκοχωρίστρα,
ὄχι τὸ ἀκρόγλωσσο πού τόπο ἀρκετὸ δὲν πιάνει, παρὰ τὸ

μεσόγλωσσο πού μπορούμε κιόλας νὰ τὸ ξεπλάτυνουμε · τότες ἀμέσως γεννιέται ἡχος ὑγρός.

γ. Δὲν ὑπάρχει ἀνάγκη καμιὰ ὁ ἡχος ἀφτὸς νὰ εἶναι ὁ ἡχος I · ὅποιος ἡχος κι ἂν εἶναι, ὑγραίνεται ἅμα στὴ μόρφωσή του συντρέξῃ τὸ μεσόγλωσσο προχωρημένο ἴσια μὲ τὴν οὐρανισκοχωρίστρα.

δ. Νὰ θυμηθοῦμε τὴν ὠραία ἐξήγηση τοῦ παππᾶ μας (κ. Roudet, πού βάζει χωρὶς παραπομπή τὰ λόγια τοῦ Ρουσελὸ, σ. 156) :

« Ἕνας ἡχος πού ὑγραίνεται εἶναι ἡχος πού ἡ ἄρθρωσή του ἔχει σημεῖο τὸ κέντρο τούρανισκου μας, ὅπου καὶ τείνει νὰ μεταφερθῇ. Συνέπεια εἶναι πού ἓνας δοντήχος ἀλλάζοντας θέση πρὸς τὰ πίσω τούρανισκου κ' ἓνας λαρυγγόηχος ἀνεβαίνοντας πρὸς τῆς οὐρανισκοχωρίστρας τὰ λιμέρια, συναντιοῦνται κ' ἔφκολα συναλλάσσονται », ὥστε τὸ τ ἢ τὸ π γίνονται κ ἢ κ, ὅπως τὸ κ ἢ κ γίνονται ἢ τ ἢ π.

ε. Ἄμα βραχοῦνε, γίνονται φυσικὰ τ, π ἢ κ, κ.

271. *Λαρυγγόπιαστα* N. α. Λαρυγγόπιαστα N ἔχουμε δυὼ εἰδῶνε, ἀπαράλλαχτα ὅπως εἶχαμε καὶ δυὼ εἰδῶνε οὐρανισκόπιαστα.

β. Μορφώνεται δηλαδὴ τὸ λαρυγγικὸ καὶ μὲ τὸ ἀκρόγλωσσο, ἀκκουμπώντας ὅμως ἀφτὸ ἄλλου παρὰ στὴν οὐρανισκοχωρίστρα · μορφώνεται καὶ μὲ τὸ κατώγλωσσο ἀκκουμπισμένο, καθὼς θὰ διοῦμε, πρὸς τὰ πίσω.

272. *Ἀκρογλωσσόπιαστο λαρυγγικὸ* N. α. Καὶ δὴ πάλαι χρήσιμο νὰ ξαναγυρίσουμε σὲ ὅσα εἶπαμε πρὸς τὰ ἄνω γιὰ τὸ T τὸ λαρυγγικὸ τὸ ἀκρογλωσσόκλειστο δηλαδὴ (ἀρ. 95, β).

β. Τὸ ἴδιο, καὶ στὴ μόρφωσι τοῦ N τοῦ λαρυγγόπιαστου, ξεκοιλώνεται πού νὰ πῆς τὸ μεσόγλωσσο, ἐνῶ ἡ ἄκρη τῆς γλώσσας, ξεπερνώντας τὴν οὐρανισκοχωρίστρα, κατε-

βαίνει πρὸς τὸ λάρυγγα, μὲ λέφτερο πάντα τὸ πέρασμα στὰ δυὸ μας τὰ μυτοαβλάκια, γιὰ νὰ βγαίῃ ἀνεμπόδιστα ὁ ἀέρας.

γ. Προϋποθέτει τὸ N ἀφτὸ κάποια γυμναστική πού μᾶς ἔρχεται σὰ δυσκολούτσικη. Γιὰ τοῦτο δὲ συνηθίζουμε τέτοιο N στὴ λαλιά μας. Εἶναι τὸ *ἐγκεφαλῖτικο* τὸ σατ-κρίτικο τὸ γ (κ. π. ἀ., ἀρ. 95, β), πού ἔτσι τὸ σημειώνουν οἱ γλωσσολόγοι, μὲ τὸ κουκκίδι ἀπὸ πάνω.

δ. Ἴσως τέτοιο διακριτικὸ σημεῖο νὰ εἶναι καὶ τὸ σωστὸ, ἀφού τὸ ἄπάνω κουκκιδάκι μᾶς φανερώνει κάπως τὸ δρόμο πού παίρνει τὸ ἀκρόγλωσσο πρὸς τὰπάνω προτοῦ χαμηλωθῇ.

ε. Γιὰ τὸ ἀκόλουθο τὸ λαρυγγικὸ τὸ N πού τοποθετιέται ἀμέσως πρὸς τὰ κάτω, θὰ βάλουμε καὶ μεῖς τὸ κουκκίδι ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὸ γ.

273. *Τὸ πισωγλωσσόπιαστο λαρυγγικὸ γ. α.* Τὸ γ ἀφτὸ εἶναι πολὶ πρὸς ἔφκολο, τουλάχιστο γιὰ μᾶς. Τὸ ἀκρόγλωσσο δὲν ἔχει καμιὰν ἀνάγκη νὰ σηκωθῇ · δικὸς του λογαριασμὸς τί θὰ κάμῃ · μπορεί σὰ θέλει νὰ μείνῃ ἀκκουμπισμένο στὰ κατιανὰ τὰ δόντια ἢ τὰ γούλια, μπορεῖ, ὅχι ὅμως βολικά του, νὰ πάῃ νὰ γυρέψῃ τὰπάνω δόντια ἢ τὰπάνω γούλια · μπορεί, φανταστήτε, νὰ κρέμεται στὸν ἀέρα, μέσα στοῦ γλωσσόσπιτου τῇ μέσῃ.

β. Γιὰ νὰ μορφωθῇ γ λαρυγγικὸ, φτάνει τὸ πισωγλωσσο νὰ σηκωθῇ λιγάκι καὶ νὰγγίξῃ τὸν κάτω οὐρανισκο, πού ἐννοεῖται πὼς πρέπει πάντα νὰ χαμηλώσῃ, γιὰ ν᾿ἀχῇ ὁ ἀέρας λέφτερη τὴν ἐξοδὸ ἀπὸ τὰ δυὸ μας μυτοαβλάκια.

γ. Τὸ γ ἀφτὸ εἶναι τὸ συνηθισμένο μας τὸ γ τὸ λαρυγγικὸ. Ποῦ καὶ μὲ ποιὸς ἡχους τὸ συνηθίζουμε, ποῦ καὶ μὲ ποιὸς ἡχους συνηθίζουμε τὰ τρία μας τὰ N, πρέπει νὰ τὸ ξετάσουμε τώρα χωρὶς.

B

ΠΟΤΕΣ ΑΚΟΥΓΟΥΝΤΑΙ, ΠΟΤΕΣ
ΔΕΝ ΑΚΟΥΓΟΥΝΤΑΙ ΤΑ ΔΙΑΦΟΡΑ ΤΑ Ν ΜΑΣ;

274. Τὸ δοντόπιαστο Ν. α. Συνηθίζουμε τὸ δοντόπιαστο ἢ γουλόπιαστο Ν (κ. π. ἀ., ἀρ. 262, 263, α-δ), τὸ περισσότερο μὲ κατοπινούς ἤχους αοσει στὴν ἀρχὴ ὅσο καὶ στὴ μέση μιᾶς λέξης ἢ μὲ τοὺς κατοπινούς ἤχους τ καὶ τ̣.

β. Τελικὸ Ν στὴ γλώσσα μας σήμερα δὲν ἔχει, ὅποιο Ν κι ἂν εἶναι, εἴτε δοντόπιαστο, εἴτε οὐρανισκόπιαστο, εἴτε λαρυγγόπιαστο, δὲν ἔχει οὔτε στὴν Κοινὴ, ὅπου εἶναι σίγουρο πὼς δὲν ἔχει, οὔτε ὅσο ξαίρω σὲ καμιὰ ντοπιο-ἢ χωριολαλιά.

γ. Τελικὸ Ν δὲν εἶναι τὸ Ν τοῦ ἄρθρου — τὸΝ ἄθρωπο — ἢ τὸ Ν καμιᾶς ἀντωνυμίας — τέτοιον ἀγῶνα — ἢ τὸ Ν τοῦ κοινοῦ ἀνάθεμάΝ το, ἢ τὸ Ν κανενὸς ντόπιου παιδὶν του.

δ. Δὲν πειράζει πὺ τὸ Ν ἀφτὸ δὲ βρίσκεται στὴ μέση τῆς τυπωμένης λέξης · βρίσκεται στὴ μέση τῆς συν-λεξιᾶς, πὺ πέφτει τὸ ἴδιο (κ. π. ἀ., ἀρ. 14, κ, ξ), ἢ μιᾶς συνηγιάς (κ. π. ἀ., ἀρ. 14, θ), πὺ καὶ δάφτη ἄλλο νόημα δὲν ἔχει.

ε. Τὸ Ν τὸ τελικὸ τῆς καθαρέβουσας εἶναι φάλσο Ν, ἀφοῦ παρμένο ἀπὸ τὰ βιβλία κι ἀπὸ τὰ βιβλία παίρνει κανεὶς ὅ τι θέλει. Δὲν ἔρχεται ἀπὸ τὰ βιβλία ἡ ζωὴ. Πρὶν πρῶτα ἡ ζωὴ νὰ μπῇ στὰ βιβλία.

275. Τὸ δοντόπιαστο Ν μὲ τοὺς ἤχους αοσει καὶ μὲ τὸν ἤχο τ ἢ τ̣. α. Μὲ τοὺς ἤχους αοσει, τὸ Ν μας πᾶει ρολοῖ, μὰ κατοπινοὶ του εἶναι, μὰ προτερινοὶ, οὐρΑ-

Νὸς, ΝΕρὸ, γ'ΝΈφω, ἄγ'ΝΩστος, ἄς Νικήση (ἀΖΝικίσι), κτλ. κτλ. Εἶναι ἀπλὰ τὰ πράματα καὶ δὲ χρειάζονται σκόλια.

β. Τὸ δοντόπιαστο Ν μὲ κατοπινὸ τ ἢ τ̣ μᾶς ἀνοίγει διάφορους λογαριασμούς, καὶ καλὸ, ἔναν ἔνανε, νὰ τοὺς ξεκαθαρίσουμε.

γ. Πρῶτα ὅμως νὰ παρατηρήσουμε πὼς τὸ δοντόπιαστο Ν ἄλλους κατοπινούς δὲ σηκώνει ἀπὸ τοὺς αοσει, ἀπὸ τὸ τ κι ἀπὸ τὸ τ̣.

δ. Προτερινοὺς του παραδέχεται ὅλους τοὺς ἀποδέλοι-πους, εἴτε ξακολουθητικούς — Β Δ Γ, Φ Θ Χ, Ζ, Λ Μ — εἴτε ξαφνικούς — Π Κ — ὅζω ἀπὸ τὸ Σ πὺ γίνεται ἀμέ-σως Ζ (κ. π. ἀ., α), ὅζω ἀκόμη ἀπὸ τὸ Ξ καὶ τὸ Ψ, ξαι-τίας τῆς τριηχιάς ΚΣΝ, ΠΣΝ.

276. Τὸ ξεβγάρωμα NT. α. Τὸ ξεβγάρωμα NT, φτάνει νὰ προηγηθῇ κανένας ἤχος αοσει, γιὰτὶ ἀλλιῶς τὸ ξεβγάρωμα δὲν ὑπάρχει, μνήσκει ἀνάλλαχτο στὴν ἀρχαία μας τὴ γλώσσα, στὴν κλασσικὴ μας τὴν ἐποχὴ καὶ πὺ κάτω ἀκόμη.

β. Λέγανε τότες δηλαδὴ ἀΝΤι, πᾶΝΤα, ὁδόνΤος, δίδονΤαι, κτλ. κτλ., ὅχι ἀΝτ̣ι, πᾶΝτ̣α, δόνΤ̣ι, δίνουΝτ̣αι, κτλ. κτλ., καθὼς λέμε σήμερα καθεμερνὰ μας καὶ νομίζω πανελληνικά, ὥστε, ἂν τοὺς ἀκούγαμε σήμερα νὰ λαλοῦνε τοὺς ἀρχαίους, θὰ λέγαμε πὼς δὲν ξαίρουνε τὴ γλώσσα τους.

γ. Τὸ ξεβγάρωμα NT μὲ τὴν ἴδια τὴν προφορὰ τὴν ἀχορδόγηχ τοῦ T, μ' ὅλο τὸ χορδόηχεμα τοῦ Ν, πὺ δὲν ἄλλαξε, ἀκούγεται καὶ στὴν Κοινὴ μας, χωρὶς ἐννοεῖται νὰ προέρχεται ἀπὸ τὴν ἀρχαία, ἐπειδὴ τέτοια ξεβγαρώματα εἶναι καινούργια ὁλοκαίνουργα.

δ. Σ' ἀφτὰ μέσα ξεσηκώνουμε πρῶτα πρῶτα κάτι δέφ-τερα πληθυντικὰ πρόσωπα τῆς προσταχτικῆς τοῦ ἐνεστώτα

ἡ τοῦ ἀόριστου, *κάνΤε*, *προσμέΝΤε*, *πλύνΤε*, *μείΝΤε*, κτλ. κτλ.

ε. Τὸ ἴδιο ζεβγάρωμα, χωρὶς νὰ τὸ παρατήρησα ὁ ἴδιος, θὰ ὑπάρχη σίγουρα στοὺς τόπους ὅπου, μεταξὶ *Ν* καὶ *Τ*, παραπέφτει κανένα *σ* ἢ κανένα *ι* ἄτονο, λ. χ. *ΝΤιὰ*, πάει νὰ πῇ *ρουτιὰ*, *ροτιὰ*, κτλ.

ζ. Δὲ χρειάζεται σοφία μεγάλη γιὰ νὰ καταλάβῃ κανεὶς ἀπὸ τί λόγο τὸ *Τ* ἔμεινε ἀχορδοήχεφτο. Οἱ τύποι *κάντε*, *πλύντε*, *προσμέντε*, *μείντε*, κλ. δὲν ἔρχονται διόλου ἀπὸ τοὺς τύπους *κάνΗτε*, *πλύνΗτε*, *προσμένΗτε*, *μείνΗτε*, ὅπως τὸ ἤθελε ὁ *Foy*, ἐπειδὴ χρόνια τώρα *κ'* αἰῶνες πού τὸ *Η* τῆς ὑποταχτικῆς πάει καλῶς του.

η. Οἱ τύποι *κάντε*, *πλύντε*, *προσμέντε*, *μείντε*, κλ. προέρχονται, ἀπλὰ ὅσο παίρνει, ἀπὸ τοὺς τύπους *κάνΕτε*, *πλύνΕτε*, *προσμένΕτε*, *μείνΕτε*, κλ. Βέβαια πὺς στὴν Κοινὴ μας τὸ ἄτονο *Ε* οὔτε παραπέφτει οὔτε ἀλλάζει. Ἀνάγκη τολολοπὸ νὰ γυρέψουμε ντοπιολαλιὰ ὅπου τὸ *ε* νά'χῃ τέτοια παθολογικὰ (1).

θ. Δὲ θὰ γυρέψουμε ὦρες. Ὑπάρχουνε στὴ γλώσσα μας ἄπειρες ντοπιολαλιές ὅπου τὸ ἄτονο *Ε* γίνεται *Ι* καὶ ὅπου τὸ ἄτονο *Ι* ξεηχᾷ, λ. χ. *παιδι* (πάει νὰ πῇ *πεδι*), *πιδι*, *πιδι*.

ι. Οἱ ντοπιολαλιές ἀφτὲς δὲ βρίσκονται μονάχα, καθὼς τὸ προκήρυξε ὁ Χατζηδάκης, στὴ βοριανὴ τὴν Ἑλλάδα — Ἡπειρο, Θεσσαλία, Θράκη, Μακεδονία · ἔχουμε τὰ ἴδια στὴν Ἀντρο καὶ στὴν Πάρο, ὑποθέτω κι ἄλλου.

κ. Λοιπὸν τὸ *μείνΕτε*, *μείνΙτε*, *μείνΤε* θάκοιλούθησε τὸ δρόμο τοῦ *πεδῖθ*, *πιδῖθ*, *πιδῖθ*, σὲ καμιὰν ἀπ' ἀφτὲς τῶν ντοπιολαλιῶν *κ'* ἔπειτα μπῆκε στὴν Κοινὴ.

(1) Στὸ *Β. τ. Μ.*, θὰ διτῇ ὁ ἀναγνώστης πὺς τώρα τείνω πρὸς τὴ γνώμη τοῦ *Foy*, ξανά (1928).

λ. Ποιάνε ὁμως ἀπ' ὅλες; Τὸ πρᾶμα ἔχει νὰ ξεταστῇ, ἐπειδὴ *κ'* εἶναι σπουδαῖο. Δὲν εἶναι πρώτη φορὰ ὅπου γίνεται. Προτοῦ μάθω πὺς ἔχουμε ντοπιολαλιές τέτοιου εἶδους, εἴχα ξηγήσει ἔτσι τὴν περιφρημὴ τὴν αἰτιατικὴ πληθυντικὴ τοῦ θηλυκοῦ ἄρθρου *τις ἀντὶς τες*.

μ. Μὰ τὸ *τις* βάσταξε τὸν ἥχο *ι*, γιὰ πολλοὺς λόγους. Τὸ *μείνΤε* δὲν τὸ βάσταξε · κράτησε ὁμως κάποιον ἄλλο διάστημα μεταξὶ *Ν* καὶ *Τ*, πού γιὰ τοῦτο δὲν ἔγινε ὡς τώρα *τ* (κ. μιὰ μελέτη μου *Ὁ κ. Μ. Τριανταφυλλίδης κ'* ἡ *φιλαινάδα του ἡ μικτὴ*, στὰ *Φιλολογικὰ Τετράδια*, δὲν ἔχω πρόχερο τὸν ἀριθμὸ · κ. *Β. Ψ.*).

277. Δέφτερο ζεβγάρωμα *NT* μὲ ἀχορδοηχεμένο *T. α.* Ὅ καθέννας ἀπὸ μᾶς ἄκουσε τὶς προφορὲς *ἀντάνΤΕ* (*andante*), *ἀνΤίκα*, *ἀποῦνΤο*, *βαρΤάγιο*, *βεΤούζα*, *δαρΤέλλα* (*ταρΤέλλες*), *ἐνΤράδα*, *ἐνΤερεσσάτος*, *ἐνΤερεσσάντικο*, *ἐνΤερέσσο*, *ἐνΤράδα*, *ἐνΤριγες* (;), *ἐνΤριγχα*, *ἐνΤριγκάντης* (ἢ *-ες*), *καΝτάδα*, *καρΤσιλιέρα*, *καραρΤίρα*, *κορΤεζίτρα*, *κόνΤες*, *κορΤέσσα*, *κόνΤρα*, *κορΤράτο*, *κοπλιμένΤο*, *λαμένΤο*, *λεβάνΤες*, *μαρΤίλια* (θηλυκὴ ὀνομαστικὴ τοῦ ἐνικοῦ), *μαρΤὸ*, *μαρΤιράδα*, *μένΤα*, *μπερμπάρΤης*, *ΝεγρεπόνΤες*, *ΝτάρΤες* *ντοκουμένΤο*, *παρΤελόρι*, *παρΤομίμα*, *παρΤόφλες* (τὸ ἰταλικὸ *pantopola* πού ἀνακατέφτηκε μὲ τὸ γαλλικὸ *pantoufle*, γιὰ τοῦτο καὶ *παρΤοῦφλες*), *πατέρΤα*, *πονένΤες*, *πούνΤα*, *ποννΤάρω* (ἢ *ποννΤέρνω*), *ποννΤερὸς*, *πούνΤο*, *σακραμένΤο*, *σκουλαμένΤο*, *τιράνΤα*, *τραμονΤάρα*, *τρεμενΤίρα*, *φάρΤης* (κ. καὶ π. κ., ἀρ. 278, ε).

β. Λιγώτερο γνωστὰ εἶναι τὰκόλουθα πού τὰ δανίζουμαι ἀπὸ τὰ *Neugriechische Studien*, IV, τοῦ *G. Meyer*, *Die romanischen Lehnworte im Neugr.* (Wien, 1895), ὅπου βρίσκεις σημασία, χρῆση καὶ παραπομπὴ γιὰ τὴν κάθε λέξη.

ἀβερ-Τούρα, ἀμόν-Τε, ἀν-Τένα, ἀν-Τσα, ἀρτζεν-Τινα, βα-
ραμέν-Τε, ζατοστν-Το (ἔτσι καὶ στὴ Ζάκυθο), ζούν-Τα, καλι-
μέν-Το, καρ-Τινέλλα, κον-Τάρω, κον-Τράδα, κον-Τραστάρω
(ἡ -έρω), κον-Τράττο, κον-Τουμάτσα, λαγονρέν-Της, λε-
Ταίρω, μαν-Τός, τὰ μέν-Τη μου, μομέν-Το, μον-Τέρω, παλα-
μέν-Το, πορτάν-Το, προβέν-Τι, σάν-Τουλος, στρουμέν-Το, τα-
ράν-Τουλα, τραταμέν-Το, τσεν-Τουρι, φαν-Τέσκα, φαν-Τίνα,
φον-Τάρα, φουν-Ταρέλλα, φρόν-Τε.

277. Ποιὰ ἡ αἰτία πού σ' ἀφτὰ δὲ χορδοηχέφτηκε τὸ
Τ. α. Τὸ ζήτημα βέβαια πὼς δὲν εἶναι ἀπὸ τὰ σπουδαιό-
τερα. Πουθενὰ ὥστόσο δὲν εἰπωθήκανε τόσες κουταμάρες
καὶ πουθενὰ δὲ βλέπουμε καλῆτερα πόσο ἔχουνε ἀκόμη νὰ
ξεταστοῦνε, νὰ μελετηθοῦνε τὰ νεοελληνικά μας.

β. Τὸ ζεβγάρωμα NT εἶναι, μᾶς λένε, ἀνώμαλο · ἀνω-
μαλία νὰ προφέρνουμε ποῦν-Το (ἐπίρρημα), ἐνὼ προφέρ-
νουμε ποῦν-Το (= ποῦ εἶναι το). — Εἶναι ξένο ζεβγάρωμα
κ' ἔτσι κάνει ὁ τι θέλει.

γ. Ἄν ὅμως ξακολουθᾷ ἡ κουθέντα, δὲν εἶναι οὔτε ξένο
οὔτε ἀνώμαλο, ἀπόλυτη ἀνάγκη νὰ παραδεχτοῦμε πὼς ὁ
περίφημος νόμος τῆς δημοτικῆς, πού θέλει Ν# ὅπου ἔχει
NT, ἔπαψε ὁλότελα νὰ ἐνεργᾷ.

δ. Τέτοια. Τὸ τελεφταῖο τὸ ἐπιχειρήμα τὸ καμαρώ-
νουνε, γιὰτὶ μᾶς δείχνει — τάχα — πὼς ἡ Νεοελληνικὴ
κανόνες δὲν ἔχει.

ε. Τὸ δυστύχημα εἶναι πού τὰ ἐπιχειρήματα δὲ στέ-
χουνε. Σωρὸ ἀναποδιές, ἀπροσεξιές καὶ ψεφτιές πού θὰ τίς
ἀναποδογυρίσουμε ἀμέσως.

279. Ἡ ἀληθινὴ αἰτία τῆς ἀχορδοηχίας τοῦ Τ ἀπὸ
ζεβγάρωμα NT. α. Πὼς εἶναι ξένα, ξένο παντάπασι καὶ
τοῦτο στὴν ὑπόθεσίν μας. Ξένο καὶ τὸ μουν-Τός, πού ὅλος
ὁ κόσμος μουν-Τός τὸ ξαίρει, ἐνὼ τὸ παλαιοσλάβικο, σέρ-
βικο καὶ βουλγάρικο τὸ ξαίρουνε στὴ γλῶσσα τους μὲ Τ

(κ. G. Meyer, *Neugr. St.*, II, *Die slav., alb. u. rum. Lehnworte im ngr.*, Βιέννα, 1894, σ. 41).

β. Θὰ διοῦμε παρακάτω πὼς ὁ τι ἀληθέθει γιὰ τὸ ζεβγά-
ρωμα NT, μὲ τὸ δοντόπιαστο Ν, ἀληθέθει καὶ γιὰ τὸ ζεβγά-
ρωμα ΓΓ ἢ ΓΚ μὲ Ν λαρυγγόπιαστο, ἀληθέθει καὶ γιὰ τὸ
ζεβγάρωμα ΜΠ, Μπ̣.

γ. Λοιπὸν τὸ ἴδιο, προφέρνουμε λαΓΚάδι, λαΓΚός —
δηλαδή λαγῥάδι, λαγῥός — ἐκεῖ ὅπου τὸ παλαιοσλάβικο,
βουλγάρικο καὶ ρουμούνικο προφέρνουνε Κ (κ. G. Meyer,
ὁ. εἴ., σ. 37), στου ΜΠῶνω — δηλαδή στου Μπῶνω — ἐκεῖ
ὅπου τὸ παλαιοσλάβικο, τὸ σλοβένικο καὶ τὸ σέρβικο βάζουνε
Π, χου ΜΠῶνω — δηλαδή χου Μπῶνω — ἂν καὶ τὸ ἀρβα-
νίτικο μᾶς παρουσιάζει ἓνα Π (κ. G. Meyer, ὁ. εἴ.,
σ. 59, 75).

δ. Ἡ ἀπόδειξι τρανή. Τρανότερη ἀκόμη γιὰ τὴν παντο-
τινὴ ἐνέργεια τοῦ νόμου, εἶναι πού ὅσες καινούργες λέξεις ἡ
καθαρέβουσα ξεφουρνίζει μὲ τὸ ζεβγάρωμα NT, πάντα
πρώτη ἀφτὴ Ν# θὰ τὰ προφέρῃ, λ. χ. ἀΝΤασπάχομαι,
ἀΝΤέγγραφον κι ἄλλες τέτοιες νοστιμάδες.

ε. Ἐκεῖ πάλε ὅπου μᾶς διορθώνει, δὲ διορθώνει τὸ Ν#. Ἡ
καθαρέβουσα δὲν καταδέχτηκε τὸ ταλεΝΤο καί, πειοτὶ δὲ
σέβεται τὴν ἱστορικὴ τὴν ἀλήθεια, νόμισε πὼς ἔπρεπε νὰ
τὸ κάμῃ τάλαΝΤο(ν). Καὶ μήτε τὸ στοχάστηκε νὰ διορθώσῃ
τὸ Τ, παρὰ τᾶφῃσε ῥ, τάλαΝῥο, χωρὶς νὰ κέρδισε στὴν
ὑπόθεσι μήτε τάλανῥο μήτε ταλέντο.

ζ. Ἡ καθαρέβουσα τὸ ἀΝΤερο τὸ θέλει καὶ καλὰ ἔΝΤερο
— ἐννοεῖται ὅμως πάντα μὲ ῥ.

η. Στὰ νιόπλαστά της ἡ Νεοελληνικὴ ἀκολουθᾷ τὸ ἴδιο
σύστημα. Σίγουρο πὼς τὸ ἀθηναῖκο τὸ ρΑΝΤο (κ. Φιλῆντα,
Γρ., σ. 119), δηλαδή ρΑΤο, ἀρχαῖο δὲν εἶναι · ὥστόσο
προφέρθηκε ἀμέσως ρΑΝῥο.

280. Τὸ NT, ζεβγάρωμα ἰταλικὸ. α. Ποῦ λοιπὸν εἶναι

ὁ νόμος πού δὲν ἐνεργᾷ ; Ποῦ ἡ ἀκανόνιστη δημοτικὴ ; Καὶ τί φταίμε μεις πού δὲν παρατηρηθήκανε τὰ πράματα ὅπως εἵτανε σωστὸ νὰ παρατηρηθοῦνε ;

β. Δὲν παρατηρήθηκε δηλαδὴ πὼς οἱ ὀγδόντα λέξεις πού ἀραδιάσαμε πιδὲ ἀπάνω (ἀρ. 276, α καὶ β · 278, ε) δὲν εἶναι διόλου ξένες οὔτε ξένης καταγωγῆς, ὅπως συνηθίζουνε καὶ τὸ διατυπώνουνε ἀόριστα κι ἀνακριβολόγητα, παρὰ ὅλες κι ὅλες *ιταλικῆς* καταγωγῆς.

γ. Ἐξαίρεση οὔτε μιὰ τὸ *μαντὸ* (κ. π. ἀ., ἀρ. 276, α), πού ἀπὸ πρώτη τοῦ ὄψη μοιάζει σὰ γαλλικὸ (*manteau*), εἶναι τόντις τὸ γαλλικὸ *manteau*, μὰ προφερμένο *ιταλικὰ*, μὲ N δοντόπιαστο, μεταξὶ κυρίες πού μιλοῦνε γιὰ μόδες.

δ. Λοιπὸν ἂν ἀπὸ τῆ μιὰ μεριά εἶναι τὸ *ζεβγάρωμα* *ιταλικὸ*, ἂν ἀπὸ τὴν ἄλληνε ἀρβανίτικα ἢ σλάβικα *ζεβγά-ρώματα* -NT- γίνονται ρωμαϊκά -N^τ-, ἐνὼ τὰ *ιταλικά* μνήσκουνε -NT-, θὰ πῆ πὼς κάτι τρέχει.

ε. Τρέχει πολὶ ἀπλὰ πού στὴν *ιταλική*, ἀντὶς νὰ *χορδοη-χεφτῇ* τὸ T ἀπὸ τὸ προτερινό του τὸ N, τὸ *ἀχορδοηχέβει*, καὶ γιὰ τοῦτο δὲν ἀλλάζει.

ζ. Μ' ἄλλα λόγια, προτιμήσανε στὴν Ἰταλία, τουλάχιστο γιὰ τὸ *ζεβγάρωμα* NT, τὴν ἡχοταιριαξιά πού ἀνεβαίνει ἀπὸ τὸ δέφτερο ἤχο στὸν πρῶτο — τὴν ἀπάνωδρομη — κι ἀφήσανε ἀλάργα τὴν ἡχοταιριαξιά πού κατεβαίνει ἀπὸ τὸν πρῶτο στὸ δέφτερο ἤχο — τὴν κατώδρομη.

η. Δὲν μπορεῖ ἀλλιῶς νὰ *ξηγηθῇ* τὸ φαινόμενο αὐτό. Δὲν μπορεῖ ἀλλιῶς νὰ *ξηγηθῇ* οὔτε στὴν ἀρχαία, ὅπου πολὶ πολὶ πιθανὸ στὰ ἴδια τὰ *ζεβγαρώματα* νὰ γινότανε *ἀχορδόηχο* τὸ N ἀπὸ τοῦ T τῆ γειτονιά.

θ. Πὼς ὑπάρχουνε *ἀχορδόηχα* N, μῆτε ρώτημα, ἴσια ἴσια γιὰ τὸ δοντόπιαστο, καὶ μπορεῖ ὁ καθένας νὰ τὸ δοκιμάτῃ ὅποτε θέλει, βγάζοντας N καὶ μپοδίζοντας τὰ φωνοχόρδια του νὰ παίξουνε.

281. Τὸ N^τ, *ζεβγάρωμα* *νεοελληνικὸ*. α. Στὴ νεοελληνικὴ μας δὲν ὑπάρχει κανένας νόμος θετικὸς, ἀπόλυτος, πού νὰ μὴν ἐπιτρέπη τὴν ἄνω ἡχοταιριαξιά, δηλαδὴ τοῦ δέφτερου ἤχου στὸν πρῶτο · εἶναι *ξεναντίας* ἡ ἀγαπημένη μας ἡχοταιριαξιά, λ. χ. στὸ *ΣΒήρω* = *ZBίρω*, *Πτωχός* = *Φτωχός*, *τηΜπόλη* (*τὴν Πόλη*) καὶ ἀμυπολλα τέτοια.

β. Γιὰ τοῦτο δὲ δυσκολεφτήκαμε διόλου νὰ παραδεχτοῦμε τὴν προφορὰ NT, μὲ T ἀντὶς ^τ, κ' ἔτσι ἀκόμη καὶ σήμερα συνηθίζουμε κάμποσες ἀπὸ τίς λέξεις πού καταλογίσουμε πιδὲ ἀπάνω (κ. ἀρ. 276, α-β · 278, ε).

γ. Εἶναι ὥστόσο ἀξιοπαρατήρητο πού, ἀντίθετα πρὸς τοὺς Ἰταλοὺς, στὸ *ζεβγάρωμα* NT προτιμήσαμε τὴν κάτω ἡχοταιριαξιά, τὴν ἐπίδραση δηλαδὴ τοῦ πρῶτου ἤχου στὸ δέφτερο, τοῦ προτερινοῦ στὸν κατοπινόνε.

δ. Καὶ γιὰτὶ αὐτό ; Γιατὶ σὲ μᾶς ὁ ἤχος N ἔχει δύναμη περσότερη, βγάζει περσότερο ἀέρα κ' ἔτσι τραβά μαζὶ του τὸ κατοπινό του τὸ ἀδυνατώτερο T.

ε. Τώρα καταλαβαίνουμε πὼς σὲ μᾶς τὸ *ζεβγάρωμα* -NT *ιταλικῆς* καταγωγῆς, ὅσο πάει, γίνεται -N^τ-, πρᾶμα πού οἱ ἀνίδεοι οὔτε τὸ ὑποψιαστήκανε, παρὰ μιλῆσανε στὰ μπόστικα γιὰ νόμους πεθαμμένους καὶ θαμμένους.

ζ. Οὔτε σταθῆκανε ἱκανοὶ νὰ συλλογιστοῦνε πὼς κάμποσοι τύποι, ἄξαφνα οἱ τύποι *διαμάντι*, *λεβεNτης*, *καN-Τούρι* ἀλλιῶς δὲ λέγονται παρὰ *διαμάντι*, *λεβεN^ττης*, *καN-^τούρι*. Καὶ εἶναι ὥστόσο τὸ *διαμάντι* ἀπὸ τὸ *diamaNTe*, ὁ *λεβεNτης* ἀπὸ τὸ συγγενικὸ *levaNTe*, *levaNTino* καὶ τὸ *καN^τούρι* (δρόμος, σοκάκι, στὴν Κεφαλονιά) εἶναι ἀπὸ τὸ κοινὸ *ιταλικὸ* *caNTone*.

η. Ἔτσι, πολλὰ σήμερα φτάνει νὰ προσέξη κανεὶς καὶ τάκούει μὲ ^τ, λ. χ. *παN^τελόνι*, *τιράN^τα*, *τιράN^τες*, ἀκόμη καὶ *κοN^τες*, καὶ *μεN^τες*, καὶ *μαN^ττιράδα* (*μα^ττιράδα* στὴν Κρήτη, κι ὅπου τὸ NT κατάντησε ^τ), καὶ *ποῦN^το* καὶ

φάντης, ὡς καὶ γαλεΝῶτες στὴν πόλη (μὰ κ. G. Meyer, *Neugr. St.*, II, σ. 81).

θ. Ἐγὼ ἄκουσα καὶ μαΝῶαλιτέ.

ι. Καὶ τώρα τί βγαίνει ἀπὸ τὰ ξεδιαλύματά μας; Βγαίνει πὼς, ἅμα κανεῖς μελετήση τὰ νεοελληνικά μας προσεχτικά, ὅλα τοῦ ἔρχονται νερό.

282. Τὸ συνηθισμένο μας ζεβγάρωμα Νῶ. α. Ἐδὼ εἶναι περιττὸ νὰ πολυλογούμε. Ὅπου στὴ Νεοελληνικὴ ἀνταμώνεται τὸ ζεβγάρωμα NT, ἔπαψε τὸ T νὰ εἶναι ἀγορδόηχο σὰν τὸ παλαιοελληνικὸ · παντοῦ προφέρνεται ἢ ἀρχισε νὰ προφέρνεται Νῶ, δηλαδὴ μὲ τὸ T χορδοηγεμένο, ἀπὸ συμφύρωμα — ἢ ἀπὸ ἡχοταιριαξιά.

β. Εἴπαμε, ἀρχισε νὰ προφέρνεται, γιατί δὲν προφέρνεται πάντα · σὲ κάμποσες ντοπιολαλιές, στὴ Σύρα, στὴν Κρήτη, βέβαια κι ἄλλου, τὸ ζεβγάρωμα Νῶ κατάντησε σκέττο ῥ, λ. χ. πέῖει ἀντὶς πεΝῶε, σῶν Κρήτη, ὡς καὶ παιδί σου, δικό σου, ἀντὶς παιδίΝ σου, δικόΝ σου στὴ Σύρα, ὅπου ἔμεινε, ἅμα δὲν εἴτανε τελικὸ, τὸ N τοῦδετέρου ἐνικοῦ καὶ τῆς ἐνικῆς ἀρσενικῆς αἰτιατικῆς.

γ. Ἔτσι πολλοὶ, καὶ στὴν κοινὴ μας ἀκόμη, λένε δεῖρε-πεσαι, σαῖρέχω, ἀντὶς δεΝῶρέπεσαι, σαΝῶρέχω, κτλ. κτλ.

δ. Γιατί ἀπτό; Δὲν καλοφαίνεται τὸ γιατί. Μπορεῖ νὰ καταλαβῇ, ὅταν πιάσουμε παρακάτω τὰδερφικά ζεβγαρώματα ΜΠ καὶ ρΚ.

283. Τὸ ἀρχικὸ ζεβγάρωμα NT. α. Καθαπτό ἀρχικὸ ζεβγάρωμα NT δὲν ἔχουμε, ἀφοῦ σήμερα στὴν Κοινὴ μας καὶ στὴν ἀρχὴ μιᾶς λέξης τὸ NT δὲ σημαίνει ἄλλο παρὰ ῥ, δὲν εἶναι δηλαδὴ, καθὼς φαίνεται, διπλόηχο, παρὰ διπλόφηρο.

β. Ὅταν ὁ τύπος εἶναι παλαιοελληνικῆς καταγωγῆς, ἀπὸ τὸν καιρὸ δηλαδὴς ὅπου μιὰ λέξη μπορούσε νὰρχίζη μὲ ῥ (Δ ἀρχαῖο), μὰ δὲν ἀρχίζε μῆτε μὲ NT μῆτε μὲ Νῶ —

μῆτε, ποὺ πέφτει τὸ ἴδιο, μὲ ΝΔ — τὸ ζεβγάρωμα NT ἔπρεπε νάχη προτερινό του ἔνανε ἀπὸ τοὺς ἤχους αοσει, λ. χ. ἄτρον, ὄντως, ἐντολή, ἐντροπή, ἐντυβος, κτλ.

γ. Κατόπι, ἀφοῦ τὸ T ἀπτό ἔγινε ῥ, δηλαδὴς ἐνῥοπή, ἀφοῦ ξεψύχισε — ἢ ἀφαιρέθηκε — τὸ ἄτονο ἀρχικὸ Ε, ἀκούστηκε νῥοπή, ἀπαράλλαχτα καθὼς τὸ σημειώνουμε, N καὶ ῥ μὲ τὴν ἀράδα.

δ. Κανένας λόγος δὲν ὑπάρχει γιὰ νὰ μὴν πρωτοπροφέρθηκε τὸ N · πιδὲ ἀπάνω (ἀρ. 268, δ) εἶδαμε πὼς σὲ χώρες ἐλληνικὲς λένε περίφημα Νκόλας, μὲ K κι ὄχι μὲ ῥ · ἄλλο τόσο μπορούμε νὰ ποῦμε NTιά = ρουΤιά = ροΤιά (κ. π. ἄ., ἀρ. 275, ε).

ε. Ἀποκρίνονται σ' ἀπτό πὼς ἡ σημερινὴ μας ἡ Κοινὴ — καθὼς λοιπὸν κ' ἡ ἀρχαία μας — δὲν ἀγαποῦνε τὸ ἀρχικὸ ζεβγάρωμα NT, τὸ διπλόηχο ἐννοεῖται N + T.

ζ. Μὰ τί ξήγηση πάλε εἶναι τούτη, ποὺ ἴδια τῆς ξήγηση θέλει; θὰ μᾶς ἀπόμνησκε τόντις νὰ ξηγήσουμε γιὰ ποῖο λόγο ἡ γλῶσσα μας δὲν ἀρέσει μῆτε NT μῆτε Νῶ ἀρχικά. Ἴσως καὶ τὸ διοῦμε παρακάτω.

284. Ἡ μελινῥάρα καὶ τὸ σύμπλεγμα νῥζ. α. Μιλοῦμε γιὰ ζεβγάρωμα ὅταν ὁ λόγος γιὰ δυὸ ἤχους ζεβγαρωμένους · ταιριάζει καλῆτερα τὸ σύμπλεγμα, ὅταν ὁ λόγος γιὰ τρεῖς ἤχους συνεχικοὺς ἢ καὶ παραπάνω.

β. Στὴ μελινῥάρα καὶ σ' ἄλλα παρόμοια ἔχουμε νὰ προσέξουμε σὲ τρεῖς ἤχους μονάχα, ποὺ τοὺς ξεχωρίζουμε ἀπὸ τοὺς τριγυρνοὺς, τοὺς ἤχους -νῥζ-.

γ. Τέτοιο σύμπλεγμα στὴ Νεοελληνικὴ μας μοιάζει σὰ νάχη τὴν ἀρχὴν του σὲ σκέττο Z, ὅταν ἀπτό ἔχει προτερινό καὶ κατοπινὸ του ἔνανε ἀπὸ τοὺς ἤχους αοσει.

δ. Ἐπειδὴς ὅμως στὴν Κοινὴ μας ἀκούμε καθεμερνὰ σκέττους ἤχους -Z- ποὺ δὲ γίνονται οὐδὲ -NZ- οὐδὲ

-*ἡτΰ*- ανάμεσα στους ἡχους *α ο σ ει* — λ. χ. *ἔζησα*, τὴ Ζωή, κτλ. κτλ. — θὰ πῆ πὼς τὸ σύμπλεγμα *-ἡτΰ-* δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ εἶναι ντόπιο, δηλαδή νὰ προέρχεται εἴτε ἀπὸ χωριολαλιά εἴτε ἀπ' ὁποιαδήποτε ντοπιολαλιά.

ε. Ἀξαφνα τὸ *μαράζι*, *μαράζι* λέγεται στὴν Κοινὴ, ὅχι *μαράNZι*, οὔτε *μαράNῥι*, καθὼς σὲ κάμποσα χωριά. Τὸ ξαίρουμε μάλιστα πὼς τὸ Z στὸ *μαράζι* ἀπαρχίς του εἶναι ριζικό, ἀπὸ *μαράζ* εἶναι τὸ τούρκικο *مرح* — ἀπὸ τὸ ἀραβικὸ πὺ γράφεται τὸ ἴδιο.

285. Πὼς τὸ σκέττο Z ἔγινε σύμπλεγμα -NῥZ-. α. Ὁ ἡχος Z μορφώνεται ὅπως εἶδαμε (κ. π. ἀ., ἀρ. 33, γ, δ, κι ἀκ. · 89, ζ · 95, β, δ), δηλαδή, τὸ περσότερο, μὲ τὸ ἀκρόγλωσσο ἀκκουμπισμένο στὰ πᾶνω δόντα ἢ στὰ πᾶνω γούλια.

β. Ἐδῶ τώρα πρέπει νὰ προστέσουμε πὼς ἡ γλώσσα μας, γιὰ νὰ βγῇ ὁ ἡχος ἀφτός, κάνει στὴ μέση της ἓνα στενὸ κυλινδρικό βαθύλωμα, πὺ μπορεῖ, ἅμα προσέξης, νὰ προχωρήσῃ πίσω ἴσια μὲ τὰ λαρυγγοτόπια, κ' ἔτσι νὰ ξεσκεπάσῃ τὶς μυτότροπες.

γ. Ὅτι πὺ τὶς ξεσκεπάσε, ὁ ἀέρας περνώντας ἀπὸ τὴ μύτη δίνει ἀμέσως ἀφορμὴ στὴ γέννηση τοῦ N, κι ἀφτό θὰ γίνῃ τόσο ἐφκολώτερα πὺ σχηματίστηκε εἶδος σφά-λοιγμα μὲ τὸ ἀκρόγλωσσο ἀπὸ μπροστὰ.

δ. Λοιπὸν τὸ *μαράζι* θάκουττῇ γλῆγορα *μαράNZι* κι ἀπὸ ἀκούστηκε *μαράNῥι*, μεταξὶ N καὶ Z θὰ προβάλῃ ἓνα *ῥ*, *μαράNῥι*, *ῥ* πὺ εἶναι συνάμα χορδόηχο καὶ δον-τόηχο σὰν τὸ N, κάπως καὶ σὰν τὸ Z.

ε. Τὸ περίεργο εἶναι πὺ τὸ N στὸ *μαράNZι* χρωστᾷ τὴν ὑπαρξή του στὸ Z τὸ ἀκόλουθό του κι ὥστόσο δὲ θὰ μπορούσε χωρὶς τὸ *ῥ* πλάϊ του νὰ βασταχτῇ, ἀπαράλ-λαχτα καθὼς στὴν ἀρχαία τὸ ζεβγάρωμα -NP- στὴ γενικὴ ἀNPός δὲ θὰ βασιτότανε δίχως τὸ Δ — δηλαδή *ῥ* —

ἀνΔρός, ἀπὸ ζεβγαρώματα NZ, NP ἔχουμε τόσο λίγο σήμερις ὅσο καὶ ἄλλοτες.

ζ. Τὸ σύμπλεγμα *ἡτΰ* μήτε τοῦτο δὲ μνήσκει παντοῦ · στὴν Πόλῃ λέμε τὸ πῶ πολλὶ *μελιτΰζάνα* κι ἀπὸ παιδὶ ἔτσι τὸ ξαίρω · στὴν Ἀθήνα τὸ συνηθισμένο μοιάζει νὰ εἶναι *μελιτΰζάνα*.

η. Νὰ μας τολοιπὸ κι ἄλλο ζεβγάρωμα Nῥ πὺ γίνεται σκέττο *ῥ* καὶ πὺ θάχουμε νὰ τὸ ξηγήσουμε πῶ κάτω.

286. Τὸ Δ στὴ *συνδρομή*, *σνδρομή*, *σνῥρομή* καὶ *σν-ῥρομή*. α. Τὸ φαινόμενο ἀφτό θέλω νὰ τὸ πιάσουμε χώρια, ἐπειδὴς ἔχει δικὰ του ἱστορικά. Εἶναι καθαρεβουσιάνικος ὅρος, γιὰ τοῦτο καὶ δὲ στέκει.

β. Δὲ στέκει τὸ N μὲ Δ κατοπινὸ · τὸ ζεβγάρωμα NA εἶναι σήμερα ξένο στὸ λάρυγγά μας · γυρέβουμε νὰ τὸ ξεφορτωθούμε ὅπως μᾶς φανῇ πῶ βολετό.

γ. Πότες δηλαδή θὰ παραπέσῃ τὸ N καὶ τότες θὰ πούμε *σνδρομή* · πότες πάλε μπορεῖ νὰ ξεγλιστρήσῃ τὸ Δ κ' ἔτσι ἔχουμε τὸν παράξενο τύπο *σνρομή*.

δ. Οὔτε ἀφτός δὲ στέκει · ὅπως λοιπὸν ἡ γενικὴ ἀνΔρός, ἡ ἀρχαία, ἔγινε ἀνΔρός, τὸ ἴδιο καὶ ἡ *σνρομή* ἔγινε *σνδρομή*, ἃς τὸ γράψουμε *σνῥρομή* (π. ἀ., 284, 2).

ε. Ἡ *σνῥρομή*, σὲ μερικοὺς τόπους, καθὼς, λ. χ., συχνα στὴν Ἀθήνα, θὰ προφερθῇ περίφημα *σνῥρομή*, πὺ θὰ διοῦμε τὸ λόγο της παρακατιόντας.

ζ. Σὲ ἄλλους πάλε μπορεῖ περίφημα νὰ βαστᾷ τὸ *ῥῥ* τῆς *σνῥρομῆς*, ἀπὸ τὸ ἀσυνήθιστο τὸ ζεβγάρωμα *νῥρ*, ἐνὼ τᾶλλο μᾶς εἶναι ψωμί καὶ νερό (κ. π. κ., ἀρ. 289, 1).

286. Ἀν τὸ ζεβγάρωμα Nῥ γίνεται *ῥ* καὶ στὴν πα-λαιολληνικῇ. α. Διαβάζονται σὲ ὅλες τὶς σπουδαῖες ἑβρωπαϊκὲς γραμματικὲς τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς μερικοὶ τύποι πὺ τοὺς ξηγᾷ ὁ καθένας ὅπως θέλει.

β. Ὁ K. Dieterich ἀραδιάζει ἀξαφνα τοὺς ἀκόλουθους

στis Untersuchungen του (σελ. 712) για τὸ ζεβγάρωμα $N\tilde{\tau}$ · Ἀδρομάχη, Ἀλεξιάδρεως, Ἀλέξαδρος, δέδρον (δένδρον, ἀπὸ τὸν πέμτο ἢ ἕκτο αἰῶνα τοῦ Χριστοῦ), δναΔρικὸς (δναδρικὸς), Καλαδῶν (ΝΔ), ΝέαΔρος, ΣεκονΔῖνα, ΤιμάΔρα, ΦίλαΔρος.

287. Μήπως τὸ ζεβγάρωμα $M\tilde{\tau}$ γίνεται $\tilde{\pi}$ καὶ στὴν παλαιοελληνική. α. Πιὸ μεθοδικὸ μού φαίνεται νὰ ραδιάσουμε δὼ μ' ἕναν κόπο καὶ τὰ συγγενικά τὰ ζεβγαρώματα $M\tilde{\tau}$, ρωτώντας ἂν καὶ τοῦτα γίνονται σκέττα $\tilde{\pi}$ στὴν ἀρχαία, ὅπως τῆκουμε κάποτε; καὶ σήμερα, ὅχι μονάχα στὴν ἀρχὴ τῆς λέξης, λ. χ. στὸ μπαίρω ($\tilde{\pi}\epsilon\rho\omega$), παρὰ καὶ στὴ μέση, ἀνάμεσα στοὺς ἤχους αοσει, λ. χ. ἀπότες ($\tilde{\alpha}\mu\tilde{\pi}\omega\tau\epsilon\varsigma$).

β. Παραδείγματα θὰ μᾶς δώσῃ πρῶτα πρῶτα τὸ βιβλίον τοῦ Dieterich (σελ. 111), ποὺ ἀναφέραμε πρὸ ἀπάνω · Ἀβροσίον, Δεκεβρίον, Νοέβρον, ξυBBάλλεσθαι, Σεπτεβρίον, Σεπτέβρον, Σηλυβριανὸς, Σηλυμβριανὸς, συνΒίω, ἀναίλαΒαρομένον, κολύβην (κολύμβην), συνBBῆ, Ὀλύβριος.

288. Τὸ ζεβγάρωμα $N\tilde{\chi}$ πῆρε τὸν ἴδιον δρόμο. α. Πὼς τὸ ζεβγάρωμα $N\tilde{\chi}$ θάκουσθῃ καὶ σήμερα σὰ σκέττο $\tilde{\chi}$ εἶναι σίγουρο · θὰ σοῦ ποῦνε ἄξαφνα σὲ πολλοὺς τόπους, ἀντὶς $aN\tilde{\chi}a\lambda\acute{\alpha}$ μὲ τὸ γ, $a\tilde{\chi}a\lambda\acute{\alpha}$.

β. Ἐννοεῖται πὼς ὑπάρχουνε κι ἀρχαιότερα παραδείγματα, μονάχα ποὺ δὲ φαίνονται ἀπὸ πρώτη ὄψη (κ. π. κ., ἀρ. 292).

289. Τί συμπέρασμα βγαίνει ἀπὸ τὰ πιὸ ἀπάνω τὰ παραδείγματά μας; α. Ποιὰ ξήγηση δηλαδὴ θὰ προτιμήσουμε, γιὰ νὰ καταλάβουμε τὸ παραπέσιμο πότες τοῦ Ν, πότες τοῦ Μ;

β. Θὰ παραδεχτοῦμε ἄραγες, μαζί μὲ τὸν Κ. Dieterich, πὼς, στοὺς τύπους Ἀδρομάχη, Ἀβροσίον, κλ. (κ. π. α.,

ἀρ. 285, β · 287, β), τὸ Δ καὶ τὸ Β, ἀπὸ ξαφνικά ποὺ εἴτανε, εἶχανε γίνῃ ξακολουθητικά καὶ πὼς γιὰ τοῦτο παραπέσανε τὰ προτερυνά τους Ν καὶ Μ, καθὼς ἀκολουθᾷ καὶ σήμερις ὅπου Μ καὶ Ν μὲ κατοπινούς ξακολουθητικούς δὲ συνηθίζονται, λ. χ. τῇ ζωῇ, τὸ βασιλῆα, ἐνῶ θὰ ποῦμε τὸν τόπο καὶ τὴν πόλιν, ἐπειδὴ ξαφνικὴχοι τὸ Τ καὶ τὸ Π;

γ. Ἡ μήπως πρέπει νὰ πάρουμε προσφύγι σὲ καμιάν ἄλλη ξήγηση καὶ ποιάνε νὰ πάρουμε; Μήπως, μ' ἄλλα λόγια, σὲ μερικοὺς ἀπὸ τοὺς ξεστηκωμένους τύπους, τὸ Β καὶ τὸ Δ δὲν πρέπει νὰ λογοριαστοῦνε γιὰ ξαφνικὴχοι ἀρχαῖοι;

δ. Πρῶτῃ ἀνάγκῃ νὰ ξεδιακρίνουμε ἀναμεταξί τους. Στὴν ἴδια σειρὰ δὲ χωροῦνε ὁ Ἀβροσίον κι ὁ Δεκεβρίον, ἢ Ἀδρομάχη καὶ τὸ δέδρον. Ἐχουνε ἀναμεταξί τους κάμψοση διαφορὰ.

ε. Γνωστὸ δηλαδὴ πὼς ἡ καθαρέβουσα, νομίζοντας πὼς τέτοιο τὸ σωστὸ, μᾶς ἀναγκάζει νὰ λέμε ΝοέΜΒριος, ΣεπτέΜΒριος, ἢ σύΜΒριος, δέΝΔρον, κίΝΔνος καὶ παρόμοια, μὲ Β καὶ Δ ὅχι ξαφνικὴχοι ὅπως ἡ ἀρχαία, παρὰ μὲ Β καὶ Δ ξακολουθητικά, ὅπως γενήκανε σήμερα.

ζ. Ἐμεῖς τὰ διορθώνουμε ἀμέσως ἀφτὰ καὶ θὰ τὰ προφέρουμε · ΝοέΒρης, ΣεπτέΒρης, συνΒία (κ. Ρόδα καὶ Μῆλα, Β', 1903, σ. 19 — ὅπου πολλὰ σημαντικά — μὲ τὴ συνΒία μου), δέΔρο, κίΔνος, ἀφοῦ ἡ πρέπει ἔτσι νὰ τὰ ποῦμε τὰ δυὸ ἀφτὰ ἢ πατροπαράδοτα δεΝῑρο καὶ κίΝῑνος.

η. Γιὰ τᾶλλα ὅμως — Ἀβροσίον, Ἀδρομάχη, Ἀλεξιάδρεως, ἈλέξαΔρος, Καλαδῶν, ΝέαΔρος, ΣεκονΔῖνα, ΤιμάΔρα, ΦίλαΔρος, πρέπει νὰ μορφώσουμε γνώμη διαφορετική.

θ. Ἡ καθαρέβουσα, πεισματικά, θέλει, ἀντίθετα πρὸς τὴν παράδοση, προφορὰ ξακολουθητική, δηλαδὴ ἈλέξαΝΔρος

ἀντὶς Ἀλέξανδρος, κτλ. Δὲν ἀκούμε ὥστόσο διόλου νὰ τὰ προφέρνῃ κανένας Ἀλέξανδρος, Ἀδρομάχη, ὅπως ἀκούσαμε πρὶ ἀπάνω (κ. ζ) δέδρο καὶ κίδονος.

ι. Θυμοῦμαι ἀπὸ τὰ μικράτα μου μάλιστα στὴν Πόλη, πὼς ἓνα βαπόρι, πού πῆγαινε ἀπὸ τὸ Γεφύρι στὴν Πρίγκηπο καὶ πού τὸνομά του εἴτανε ΠανΔώρα, ἐμεῖς τὸ εἶχαμε κανονισμένο Πανῶρα, τόσο συνηθισμένο τάφτι μας στὸ ξεβγάρωμα ἢ πρὶ σωστά στὸ σύμπλεγμα τὸ τρίηχο -ANῶ- (κ. π. α., ἀρ. 285, ζ).

κ. Ἐπειδὴ μπορεῖ ἐδῶ νὰ βοήθησε στὸ βάσταγμα τοῦ M, N, ὁ προηγούμενος ἤχος A, πού κατόπι θὰ ξεταστοῦνε τὰ φυσιολογικά του, θέλει χώρια νὰ μελετηθῇ.

290. Νὰ ξεχωρίσουμε, στὰ ὅσα μελετοῦμε, προφορὰ καὶ γραφή. α. Πολὶ τοιοῦτον ἀπίθανο μᾶς φαίνεται νὰ παρᾶπτεσε τὸ M στὸ Ἀβροσίον, τὸ N στὸ Ἀδρομάχη, γιὰ τὸ λόγο πού εἶχανε γένη ξακολουθητικοὶ τὸ B μὲ τὸ Δ. Κάτι ἄλλο θὰ τρέχη.

β. Μπορεῖ περίφημα ἡ γραφή Ἀβροσίον, Ἀδρομάχη νέττα σκέττα νὰ σημαίνουνε ἀπρσίον, ἀδρομάχη, δηλαδὴ νὰκολούθησε ἀπαράλλαχτα σ' ἀφτὰ ὅτι ἀκολούθησε στὰ σημερινὰ μας πέτρε ἀντὶς πέNῆε, κτλ. (κ. π. α., ἀρ. 281, β).

γ. Δὲν πρέπει διόλου νὰ παραξενεφτοῦμε ἡ γραφή μὲ T σκέττο, ἀντὶς NT, δηλαδὴ Nῆ, δηλαδὴ ῆ, βλέπουμε κι ἄλλοι. τὰ παραδείγματα τοῦ Wessely ἀπὸ διάφορους πάπυρους πού μαζώνει ὁ K. Dieterich, ὁ. εἰ., σ. 114, δὲν ἔχουνε ἄλλη σημασία. σὰ νὰ εἴτανε σημειωμένο ῆ, πρέπει νὰ διαβαστοῦνε τάκόλουθα πού βάζει. ἄπαTa, αὐθεΤικόν, κελαδόTa, παΤι, φροΤίτας.

δ. Ἔτσι καὶ στὶς μέρες μας ἀκόμη τυχαίνει νὰ γράφουνε οἱ ἀγράμματοι τὸ ῆ. Τὶς προάλλες ἔβλεπα σ' ἓνα γράμμα μιᾶς ἀπλῆς χωρικῆς τῇ λέξει πάτα μὲ τὸ νόημα τοῦ πάντα.

ε. Τὸ γράμμα εἴτανε ἀπὸ τὴν Κρήτη ὅπου ἡ προφορὰ πᾶτα γνωστὴ. Λοιπὸν εἶναι σίγουρο τὸ πρᾶμα καὶ δὲν πρέπει νὰ πιστέβουμε πὼς οἱ ἐπιγραφές, ἐπειδὴς ἀρχαῖες, εἶναι ὅλες σκαλισμένες ἢ γραμμένες ἀπὸ σοφοὺς.

291. Πῶς θὰ καταχωρήσουμε τὴν παραδείγματα πού μᾶς ἀπασχολοῦνε; α. Σωστὸ μού φαίνεται νὰ τὰ χωρίσουμε σὲ διάφορες σειρές.

β. Τὸ B καὶ τὸ Δ στοὺς τύπους Ἀβροσίον, Ἀδρομάχη, Ἀλέξανδρος, ἈλέξαΔρος, δναΔρικός, ΚολαΔων, ΝέαΔρος, ΣεκοΔῆρα (τὸ λατινικὸν, *Secundina*), ΤιμάΔρα, ΦίλαΔρος, εἶναι χορδόηχοι ξαφνικοὶ, προερχάμενοι ἀπὸ τὰ μονοπρόφερτα ξεβγαρώματα MB (= Mῶ) καὶ NT (= Nῆ).

γ. Οἱ τύποι ΔεκεΒρίον, ΝοεΒρον, ΣεπτεΒρίον, ΣεπτέΒρηον, τῇ συνΒίῳ, δεΔρον, προϋποθέτουνε B καὶ Δ ξακολουθητικά.

δ. Πιθάνο τὸ ἴδιο νὰ τρέχη μὲ τοὺς τύπους κολύΒνη (κολύμΒνη), ὈλύΒριος (ὈλύμΒριος).

ε. Τὸ διπλὸ BB τοῦ ξυBBάλεσθαι (ἀπὸ τὰ 369/8 πρὸ Χριστοῦ) θὰ εἶναι σίγουρο κανένα σκούρο δῆλωμα τῆς προφορᾶς π̣ προερχάμενης ἀπὸ μονοπρόφερτο MB (δηλαδὴ π̣).

ζ. Τὸ διπλὸ BB τοῦ συBBῆ (ἀπὸ τὸν τέταρτον αἰῶνα τοῦ Χριστοῦ), θὰ εἶναι καὶ τοῦτο δῆλωμα φανερὸ ἐνὸς M πού συχωνέβεται μὲ τὸ ἀκόλουθο ξακολουθητικὸ B καὶ τὸ ἀναδιπλασιάζει.

η. Τὸ ἀντιλαβαρομένου πάλε, ἄλλη δουλειά. Τὸ λαβαίρω μας τὸ σημερινόν, ἀπὸ τὸ ἐλαβον, ἐλαβα. Τὸ ρῆμα στὴ γλώσσα μας, μὲ τὸ A καὶ χωρὶς M, μοιάζει πολὶ ἀρχαῖο. Ἐσπερὴ μᾶς φαίνεται ἡ ἐπίδρασις τοῦ ἀρίστου, εἰδεμῆ θὰ τὸ λέγαμε λαMῶ.

292. Τὸ ξεβγάρωμα γK γίνεται καὶ τοῦτο σκέττο ῆ ἢ ῆ. α. Ξέθαρρα καὶ μὲ τὸν ἴδιον τρόπο πρέπει νὰ ζητήσουμε

τις ακόλουθες γραφές που βρίσκονται ἢ σ' ἐπιγραφές ἢ σὲ πάπυρους ἢ καὶ σὲ χερόγραφα.

β. ἀρεΚΚ, λήτως, ἐπάναΚΚορ, ὑπήνεΚΚαρ (G. Meyer, *Gr. Gr.*, 1896, σ. 360) · 'ΕΚέ, λαδος (σ. 382) · μετέρεΚΚορ (δέφτερου μὲ τρίτου αἰώνα τοῦ Χριστοῦ), μετήρεΚΚα, ἐνέΚη (ἐνέγκη, δέφτερου τοῦ Χριστοῦ), ξερεΚεῖν (ξερεγκεῖν · Dieterich, *Unters.*, σ. 114).

γ. Ὁ Dieterich ὁ ἴδιος φρόντισε νὰ μᾶς ἀναφέρῃ (*Unters.*, σ. 284) τὰ σημερινὰ μας τὰ ντόπια δαΚΚάρω (κυπριώτικο καὶ χιλιώτικο), φεΚΚάριν, φραΚΚάκι (φραΓΚάκι), πού ὅλα τους τὸ ξαίρουμε πὼς προφέρονται μὲ σκέττο χ .

δ. Γιὰ νὰ ξεκαθαριστῇ ὁλότελα τὸ ζήτημα — ἢ τὸ ζητηματάκι — θᾶπρεπε κανένας, ἄξαφνα ὁ Βλαχογιάννης μας, πού στὰ τέτοια εἶναι δεινός, νὰ μᾶς μάζωνε ἀπὸ ἀγραμμάτωνε γράμματα τῆς ἐποχῆς μας χίλια παρόμοια.

293. Γενικὴ ματιὰ στὰ τριά μας τὰ ζεβγαρώματα καὶ τὴ γραφή τους. α. Ἐδὼ ἀραδιάζουμε κάτι ἄλλες γραφές εἴτε γιὰ τὰ ἴδια ζεβγαρώματα εἴτε γιὰ ζεβγαρώματα συγενικῆς σειρᾶς.

β. Γιὰ τὸ ζεβγάρωμα NT εἶπαμε πιὸ ἀπάνω (κ. ἀρ. 290, γ) · παραθέτουμε τώρα καὶ τὰκόλουθα παραδείγματα (κ. G. Meyer, *Gr. Gr.*, σ. 382) · ἈΤιόχον, ἀστυρομοῦΤος, γράψαΤα, ἈλέξαΤος, ἈΤαλάτη, ΤυΤάρεως, ΑἰαΤος, περόεΤα, ταλάΤωρ, ἀΤι, ἐπιώΤα, πᾶΤα, ἰώΤα, ἀδριγᾶΤαρ (κυπριώτικο ἐπιχώριο ἀρχαῖο), καὶ τοῦτο ἀκόμη ἀπὸ τὸν C. Wessely, *Prol. ad Pap. gr. nov. Coll. ed.*, *Vind.*, 1883, 65 : αποπρηρουΤαρ = ἀποπληρουῦνταν.

γ. Ἔχουμε καὶ τὸ περίεργο βλοοῦΤΤαι (βλογοῦΝΤαι) ἀπὸ τὴν Κάρπαθο (κ. K. Dieterich, σ. 284).

δ. Μ' ἀφτὰ μαζὶ πάνε καὶ τοῦτα ἐδὼ · ΝίκαΔρος (τέταρτου αἰώνα πρὸ Χριστοῦ), ἀΔριγᾶτάρ (κυπρ. ἐπιχ. ἀρχ.,

κ. π. ἀ., β), πεΔεκαίδεκα (G. Meyer, *Gr. Gr.*, σ. 382, κ. π. ἀ., ἀρ. 291, β), ἐξάγωΔι, γίνωΔαι, ΔιΔίπορος καὶ ΔιΝΔιπόρι (κ. Dieterich, *Unters.*, σ. 104).

294. Τὸ ζεβγάρωμα ΜΠ κι ἄλλες γραφές. α. Τὸ ζεβγάρωμα μπ σημειώνεται καὶ μὲ ἀπλὸ Π, ὈλύΠιος, ὈλυΠίω, ΠόΠις, ἐΠόλι (ἐμπό.λει, ἐρ Πό.λει), G. Meyer, *Gr. Gr.*, σ. 382 · ὈλυΠιόδωρος, ὄνειροΠοπά, τοῦ Dieterich, σ. 114 · Τὰ μεσαιωνικὰ γαΠρόν, ἩΠέριον, ἰΠορῶ, λαΠρά, τοῦ ἴδιου, σ. 291 · ζαΠέτιν, πάλε τοῦ ἴδιου, 284.

β. Ἔχουμε καὶ γραφὴ μὲ διπλὸ Π, ἐΠΠασις, ὈλυΠΠίλην, κ. Dieterich, σ. 114 · ποΠΠὰν, περιαΠΠέτιξ, κ. G. Meyer, *Gr. Gr.*, σ. 360.

γ. Κάποτες βρίσκουμε πλάϊ πλάϊ τις δυὸ γραφές, ΛαΜΠαίωρ καὶ ΛαΠΠαίωρ, ΚαΜΠάρο καὶ ΚαΠΠάρο, κ. G. Meyer, σ. 360 · ἔτσι καὶ ΛάΜΠη, ΛάΠη, ΛαΠήρη, ΛαΜΠήρη, σκίΠωρ καὶ σκίΜΠωρ, κ. G. Meyer, ἱ. ἐκδ., 383.

δ. Ὑπάρχει καὶ γραφὴ μὲ δυὸ Β, ἄθαΒΒος, τυΒΒοκλέπται, κάΒΒα, κ. G. Meyer, ἱ. ἐκδ., 360.

ε. Γιὰ μένα ὅλα τους ἀφτὰ μᾶς φανερώνουνε τὴν ἴδια προφορὰ π (κ. π. ἀ., ἀρ. 278, β · 287, α · 290, β · 291, ε).

295. Γραφὴ χ καὶ Ν χ . α. Ὁ G. Meyer, *Gr. Gr.* (1896), σ. 383, ὁ K. Dieterich, *Unters.* (1898), σ. 116-117, ὁ K. Brugmann, *Gr. Gr.* (1913, Brugmann-Thumb), σ. 242, παρατηρήσανε πὼς μερικοὶ τύποι ὅπως ὁ φάρνγξ, φάρνγγος, γράφονται ἄλλο τόσο φάρνΞ καὶ φάρνΓα (G. Meyer, ὁ. εἴ.).

β. Τὸ ἴδιο, βρίσκουμε ἀργότερα ἐλέΞι (= ἐλέγει, τοῦ Συναίτικου τοῦ κώδικα τῆς Παλιᾶς Διαθήκης), φαρᾶΞειν (φαράγγειν), φθεΞάσθωσαν, κ. τ. λ. (Dieterich, ὁ. εἴ.), συμπλέγματα φαλαγγ-, σύριγγ-, φόρμιγγ-, λαρυγγ-, ἀνακατεμένα μὲ φα.λαγγ-, σύριγγ-, κτλ. (Brugmann, ὁ. εἴ.),

γιατί ο Brugmann πρόσεξε μονάχα στὰ οὐσιαστικά, ἐνὼ τὸ κίνημα γενικὸ, καθὼς μᾶς τὸ δείχνουνε ὅσα μᾶς ἀράδιασε ὁ Dieterich ἀπὸ κατώτερες ἐποχές.

γ. Τὸ φάρνγξ, ἂν τὸ γράψουμε ὅπως ἡ προφορά του τὸ θέλει, δὲν εἶναι ἄλλο παρὰ φάρνγξΣ, ἡ αἰτ. φάρνΓΚα δὲν εἶναι ἄλλο παρὰ φάρνγξα.

δ. Καὶ ὁ φάρνΞ τὶ ἄλλο θὰ εἶναι παρὰ φάρνΚΣ, ἡ αἰτιατική φάρνΓα τὶ ἄλλο παρὰ φάρνξα;

ε. Δηλαδή, ἔσμιξε τὸ Ν μὲ τὸ Γ κ' ἔγινε μονόηχο Ξ. Πολὶ πιθανὸν τὰ ἴδια νάπαθε καὶ ἡ ὀνομαστική, ὥστε ὁ φάρνξ νὰ σημαίνει νέττα σκέττα φάρνξσ.

296. Πῶς ἀπὸ διπλόηχα πού εἴτανε νὰ καταρτίσασιν μονόηχα τὰ ζεβγαρώματα Ντ̃, Μτ̃, Νξ̃; α. Τώρα πού τὰ περάσαμε καὶ τὰ τρία, ἔφκολα θὰ μᾶς ξηγηθοῦνε.

β. Καὶ στὰ τρία, βλέπουμε πρῶτο στοιχεῖο τοὺς μυτόηχους Ντ̃, Μτ̃, Νξ̃.

γ. Οἱ μυτόηχοι ὅμως εἶναι ἤχοι πσιψόδρομοι, ἀφροῦ βγαίνουνε ἀπὸ τὴ μύτη, ἐνὼ γιὰ ἰσόδρομοι λογαριάζονται οἱ ἄλλοι.

δ. Τοὺς ἀλλάζει τὸ δρόμο καὶ τοὺς χαλνᾷ τὸ κέφι ὁ πσιψόδρομος, τοῦ ἀφίνουνε γειά, τὸ -Ντ̃- γίνετα -τ̃-, τὸ -Μτ̃- -τ̃-, τὸ -Νξ̃- ἀπλὸ -ξ̃- καὶ ἡ λαλιά μας ξαλαφρωμένη κερδίζει περσότερη ἐφκολιᾷ.

297. Κάτι σκοῦρα, περιττὰ κι ἀνώφελα τῆς γραφτῆς παράδοσης. α. Λὲς καὶ νὰ φιλοτιμιοῦνται οἱ σημερνοὶ μας γραμματικογράφοι νὰ καταστρώσουνε στίς γραμματικές τοὺς μερικὸς τύπους παράξενους, γιὰ νὰ τοὺς ξηγήσουνε ἀκόμη πιὸ παράξενα.

β. Εἶναι οἱ τύποι ἀπολαΜΜάροτος, κ. G. Meyer, Gr. Gr., σ. 360, κυΜεργήτης (κυΒεργήτης), Μουριαδικῶν (Βουριαδικῶν), κ. ἱ. ἐκδ., σ. 252, κεΝΔρος, ὁΜΒοίμος, ἸσοΜΒρες, ἐΜΠρίλατο, χαρτοΜΠράτης, συνΨφέλια (Sub-

sellia), κτλ. κτλ., ἱ. ἐκδ., 253 · ἀμεΠΤως, πεΠΤη, κτλ., κ. Dieterich, Unters., σ. 117.

γ. Μποροῦνε ἀφτὰ νὰ εἶναι ὁ τι θέλουνε, ἀμέπτως, ἀμέπτως, ἀπολαΜΒάροτος ἀπὸ Β ξακολουθητικὸ ἢ καὶ ξαφνικόηχο π̃ · μπορεῖ ἐκεῖνος πού τὸ πρόφερε νὰ εἶχε καὶ κατεβασιά.

δ. Τίποτα δὲν ξαίρουμε, ἀπόλυτα τίποτα μήτε ἀπὸ τοὺς ἄνθρώπους πού τὰ εἶπανε μήτε ἀπὸ τοὺς γλωσσικοὺς νόμους τῆς ντοπιολαλιάς ἀπ' ὅπου προέρχονται. Εἶναι λοιπὸν ἀντιεπιστημονικὸ νὰ προσέχη κἄνε ὁ γλωσσολόγος σὲ τέτοια φαινόμενα πού εἶναι καὶ μοναδικὰ.

ε. Θέλουνε πέταμα στὸ γιὰλδ.

298. Τὸ Ν, τὸ Μ καὶ τὸ γ ἀκούγονται μὲ κατοπινοὺς ἀρχαίους ξαφνικοχορδόηχους Β Δ Γ, δηλαδή π̃ τ̃ ξ̃. α. Γνωστὸ μας τὸ πρᾶμα. Ὁ ἤχος Ν, ὅτο μυτόηχος κι ἂν εἶναι, εἶναι συνάμα καὶ κλειστόηχος σὰν τὸ Μ (κ. π. ἀ., ἀρ. 230, ε), ἀφροῦ δὲν περνᾷ ὁ ἀέρας ἀπὸ τὸ στόμα.

β. Γιὰ τοῦτο ταιριάζει τόσο καλὰ τὸ Ν μὲ κατοπινοὺς κλειστόηχους ἢ ξαφνικοὺς · γιὰ τοῦτο ἔμεινε μὲ τοὺς κατοπινούς ἀρχαίους Β Δ Γ, πού εἴτανε ξαφνικόηχοι καὶ δάφτοι.

γ. Εἶναι ἅπειρα τὰ παραδείγματα · ἔχουμε γιὰ τὸ ζεβγάρωμα Ντ̃-ἀρχαῖο ΝΔ- τοὺς ἀκόλουθους ὀλοζώντανους τύπους · Ἀλέξαντ̃ρος, πού μπορεῖ περίφημα νὰ μᾶς κατέβηκε γραμμὴ ἀπὸ τοῦ Μεγ.Αλέξαντ̃ρου τὰ χρόνια δίχως νὰ ἐπιρρεάσθηκε στὰ δικὰ μας ἀπὸ τὸ ἀνΤρας, ὅπως ἴσως νὰ τόπαθε ἡ Ἀντ̃ρομάχη ὅχι ὅμως μήτε ὁ Ἀντ̃ρέας μήτε ἡ Ἀντ̃ρο.

δ. Κοινὰ ὀνόματα εἶναι ὁ ἀνΤρας, ἀνΤρεῖα κι ἀνΤρειω-μέρος (στὰ κλέφτικα τραγούδια μας), δένΤρο, ἐνΤεκα, κίνΤυρος, μάνΤαλο (μὰνΤαλώρω), μάνΤρα (κι ἀρχιμὰνΤρίτης), σαρΤάλι, σάνΤαλο, σφεΤόρη.

ε. Γιὰ τὸ ΜΠ — ἀρχαῖο ΜΒ — ἔχουμε γαμΠρὸς, θαμ-

Πώνω, ἸμΠρο, κόμΠος, κουμΠι, μΠαίνω (μΠῆκα, θά μΠῶ, ἐμΠηκα- ὅπου τὸ λένε), μΠάζω (ἐμβάζω, ἀπὸ τὸ ἐμβιβάζω, ἀνακατεμένο μὲ τὸ ἐμβάλλω, δηλαδὴ ἐμβάλλω), μΠασιά, μΠάλλωμα (ὅπως τὸ μΠάζω, κλ.).

ζ. Ἔτσι καὶ τὸ ζεβγάρωμα Νῥ πού πότες μὲ ΓΓ πότες μὲ ΓΚ τὸ βάζανε οἱ ἀρχαῖοι · ἀΓΓίζω, σὲ μᾶς (ἀπὸ τὸ ἐΓΓυς), ἀνάΓΚη, συΓΓερής, σφίΓΓω, κτλ. κτλ.

299. Ἡ καθαρέβουσα καὶ τὰ τρία τὰ ζεβγαρώματά μας.

α. Τὸ κοπανίσαμε καὶ δὲν τὸ κοπανίσαμε ἀρκετὲς φορὲς, ἀφοῦ ἀκόμη δὲν καταλάθανε, πὼς ἀπὸ κλασσικὴ ἀμάθεια ἡ καθαρέβουσα τὰ κανόνισε ἀλλιώως, νομίζοντας πὼς τὸ σωστὸ εἶναι νὰ γράφουμε καὶ νὰ λέμε μάλιστα ἐΜΒαίνω, κίΝ-Δυνος, ἐΝ Γέρει (σῶσαι, Κύριε), κτλ.

β. Τέτοια δηλαδὴ γιὰ λόγου της ἡ παράδοση, ἐνῶ ἡ καθαφτὸ παράδοση θέλει ἐδῶ ξαφνικοχορδόηχο, ἐπειδὴ προτερινὸ Ν μὲ κατοπινούς ξακολουθητικούς δὲ στέκει οὔτε στὴν Παλιο- οὔτε στὴ Νεοελληνικὴ.

γ. Λοιπὸν εἶναι ἀπαραίτητη ἀνάγκη νὰ γράφουμε καὶ νὰ λέμε ὅπως τὰποδείξαμε πιὸ ἀπάνω · ἔτσι τὸ θέλει κιόλας ἡ φυσικὴ μας προφορὰ.

300. Πὼς νὰ καθορίσουμε τώρα τὰκατόνιστα τῆς καθαρέβουσας; α. Ἰσια μὲ δῶ σπουδαία δυσκολία δὲν ἔχει, μιὰ καὶ ὑπάρχοντε στὴ λαλιά μας τὰ ζεβγαρώματα πού μελετοῦμε, κληρονομημένα ὅλα τους ἀπὸ πατέρα σὲ γιὸ κι ἀπὸ στόμα σὲ ἀφτί, ἀπὸ ἀφτί σὲ στόμα.

β. Ὡστόσο τί σύστημα μπορεῖ νὰκολουθήσῃ κανεὶς μὲ τίς λέξεις πού οἱ καθαρεβουσιάνοι κουβαλήσανε ἀπὸ τὰ βιβλία καὶ πού μᾶς τίς ξεφουρνίσανε μὲ τὴν ψεφτοαρχαία ξακολουθητικὴ τους προφορὰ;

γ. Τέτοια ἔχουμε πάμπολλα καί, γιὰ νὰ μὴν τὰ στοιβάσουμε σωροὺς σωροὺς, ἄς ἀναφέρουμε δυὸ τρία μονάχα, ἔτσι, γιὰ τὸ παραδείγμα.

δ. Εἶναι καὶ κοινὰ καὶ κύρια ὀνόματα εἰδῶνε εἰδῶνε · ἌΝΔοκίδης, ἌΝΔροκλῆς, ἘΝΔυμίωρ, ἄΝΔραγάθημα, κτλ.

ε. Τὰ ζεβγαρώματα ΜΒ, ΓΓ, βρίσκονται ντουζίνες · ἀμΜΒροσία, θρίαΜΒος, ἱαΜΒος κι ἄλλα · παλιΓΓερεσία (τοῦ Πλούταρχου), συΓΓρώμη, σύΓΓραμμα, συΓΓραφεὺς, κτλ.

ζ. Ὅλα τους ἀφτὰ, μιὰ καὶ κάμουμε ξακολουθητικούς τοὺς ἤχους Β, Δ, Γ, εἶναι λάθια καὶ τὰ λάθια πρέπει νὰ διορθώνονται.

η. Μερικὰ, τὰ πιὸ συνηθισμένα δηλαδὴ, διορθώνονται μοναχὰ τους. Ἄν προσέξῃ κανεὶς, θὰ καταλάβῃ γλτήγορα πὼς ὁ θρίαΜΒος κι ἀπὸ τώρα μισοχάνει τὸ Μ του, πάει νὰ πῇ πὼς τὰ χεῖλια σμίγουνε πανάλαφρα στὴ μόρφωση τοῦ Μ.

θ. Ὁ ἀναγνώστης πού ἀπορεῖ μ' ἀφτὸ πού λέμε δὲν ἔχει παρὰ νὰ συγκρίνῃ τὸ θρίαΜΒος μὲ τὸ θριαΜΒεφτικός, πού μπορεῖ ξέθαρρα νὰ τὸ γράψῃ καὶ θριαΒεφτικός, ἐπειδὴ ἐδῶ τὸ Μ δὲ βρίσκεται στὰ περιτρίγυρα τοῦ τόνου κι ὁ τόνος εἶναι πάντα του συντηρητικός, ἀπὸ τὴν βαρύτερη ἀεροπίεση.

ι. Ὅλα τὰ ΓΓ (γΓ) διορθώνονται καὶ δάφτα μοναχὰ τους · οἱ μάγκες στοὺς δρόμους, πουλώντας ἄλλοτες τὴν ΠαλιΓΓερεσία, ΠαλιΓερεσία τὴ φωνάζανε, ἀνεξαιρετα.

κ. Ἡ συΓΓρώμη, τὸ σύΓΓραμμα, ὁ συΓΓραφεάς, τὸ ἐπίσημο τὸ ἐΓΓραφον καταντήσανε τόσο κοινὰ, πού, ἀπὸ τὴν περίσσια χρῆση, θὰ τὰ πῇ ὁ καθένας συΓΝώμη, σύΓραμμα, συΓραφεάς, ἐΓραφο (τάκουσα φορὲς).

λ. Τὸ ἐγένει, δηλαδὴς ἐΓένι, ξεφέβγει σὲ ἀρίφνητους καθαρεβουσιάνους (κ. ὅμως π. κ. τὸ π τοῦ ἀριθμοῦ μας).

μ. Ἄλλα θέλουμε μιὰ σκουνητὰ ἐλάχιστη γιὰ νὰ μποῦνε στὸν ἴδιο δρόμο · τὸ ἄΝΔραγάθημα, ὁ ἌΝΔροκλείδης, ὁ ἌΝΔροκλῆς, λίγο πολὺ, στηρίζονται στὸν ἄΝΤρα κ'

ἔτσι τὰ κανονίζεις μιὰ μορφή τὸ ἀΝΤραγάθημα, ὁ ἀΝΤριάντας, ὁ ἈΝΤροκλειδης, ὁ ἈΝΤροκλῆς, κτλ.

ν. Πιὸ γερὴ ἀπόφαση γυρέβουμε ἀπὸ μᾶς ὁ ἈΝΔοκίδης, ὁ ἘΝΔυμίωνας, ἡ ἀΜΒροσία, ὁ ἄΜΒωνας, καὶ ὁ ἱαΜΒος. Τὰ Δ καὶ τὰ Β τῆς καθαρέβουσας εἶναι ἀσέβειες. Ἀφοῦ διδάξε τὸ λάθος, πῶς νὰ μὴ διδάξουμε τὸ σωστὸ; Νὰ τὰ κάμουμε νέττα σκέττα ὅπως πρέπει νὰ εἶναι ἈΝΤοκίδης, ἘΝΤρυμίωνας, ἡ ἀΜΠροσία, ὁ ἄΜΠωνας, ὁ ἱαΜΠος.

ξ. Τάκούσαμε ὅλοι μας πῶς ὁ λαὸς τὸν ἄμβωνα ἔτυχε νὰ τὸν πῇ ἄγκωνας. Καὶ γελοῦμε. Καὶ ἡ καθαρέβουσα γελαῖ. Καὶ ἡ ἄμυαλη δὲν κατάλαβε πῶς ὁ λαὸς προσφέβγει στὸ γκ, ἐπειδὴ τὸ μβ εἶναι βάρβαρο, καὶ, ἀντὶς νὰ διδάχτῃ, ξακολουθᾷ νὰ βαρβαρίζῃ.

ο. Οἱ τύποι ἀφτοῖ, ὅσο εἶναι λιγώτερο συνηθισμένοι, τόσο ἔχουμε περισσότερον δικαίωμα νὰ τοὺς προμηθέψουμε κυκλοφορία ἐθνικὴ ἔτσι, μιὰ φορὰ κ' ἕναν καιρὸ, στὸ Ταξίδι μου, σ. 163, πρότεινα, τὸν ἸαΜΒλιχο, ποὺ εἶναι ἄγνωστος στοὺς πολλοὺς, νὰ τὸν καθιερώσουμε ἸαΜπλιχος μὲ π̣.

π. Τὸ ἐγένει, ἐγένει, κωμικὸ κι ἀκατανόητο. Θέλει ὁλότελο ἀναποδογύρισμα, θέλει ἀλλαγὴ. Γλυτώνουμε, ἅμα τοῦ ἀντικαταστήσουμε τὸ ἐπίρρημα γενικά ἢ τὸ μισὸ δασκαλεμένο ἀπὸ γενικὴ ἀποψη.

ρ. Φόβος ἐδῶ δὲ χρειάζεται. Χρειάζεται κανόνας. Τὸ ἴδιο καὶ γιὰ κάτι ἄλλα σπουδαῖα, ὅπως ἡ ΝαΦΣικάα, ποὺ εἶναι τρομάρα, ὁ ἘΦΣέβιος, ἡ ἈΜΦιτρίτη, ποὺ ἄλλοι θὰ διαλάβουμε γι' ἀφτὰ.

301. Κάτι παράσιτα Ν. α. Νταλκαβούκηδες ὑπάρχουνε καὶ στὴν ἡχολογία. Λέμε ἄξαφνα ὀΝΤας, ἐνῶ τὸ τούρκικο Ν δὲν ἔχει, παρὰ σκέττο ڤ, abɣl, ὥστε δυὸ φορές τοὺς χαλνοῦμε τῇ γλώσσᾳ τους, καθίζοντάς τους καὶ τὸ Σ το τελικό.

β. Γίνεται ἀφτὸ, ἐπειδὴς ἀναγκαζούμαστε νάντιγράψουμε τὸ ψηφὶ τὸ τούρκικο μὲ δυὸ ψηφία δικὰ μας -NT- κ' ἔτσι θαρροῦμε πῶς εἶναι καὶ ἡ προφορά, Ν μὲ Τ.

γ. Σὲ ἄλλα πάλε, ἰταλικῆς καταγωγῆς, ὅπως ἡ μπαΝτιέρα, ποὺ τὸ ɽ τῆς εἶναι ὀρθὸ (ἰτ. baNDiera, ποὺ ἐτυμολογίεται ἀπὸ τὴν banda), βαστοῦμε τὴν προφορά τοῦ d, χωρὶς ν᾿ἄχῃ τὸ D ἢ ɽ ἀφτὸ καμιὰ σκέψη μὲ τὸ Ν τὸ προτερινό του.

δ. Στὸ ἀΝΤίο, ποὺ τὸ λέμε ἀπ̣ίο (ἰτ. addio), τὰ δυὸ ψηφία μας παρασταίνουνε μονάχα ἕναν ἡχο κ' ἔτσι γίνεται παντοῦ ἀνακατοσοῦρα.

302. Ὁρθογραφικὴ σημείωση. α. Γίνεται ἀνακατοσοῦρα καὶ στὴν ὀρθογραφία μας, ποὺ πρέπει ἀλύπητα νὰ διωρθωθῇ.

β. Μὲ τὰ δυὸ μας τὰ ψηφία NT δηλώνουμε συνάμα τρεῖς προφορὲς, τὴν προφορά NT (κάνΤε, κόΝΤες, κτλ. κτλ., κ. π. ἀ., ἀρ. 275, δ· 276, α, β), τὴν προφορά Νɽ, κάθε τόσο, πάνΤα, πέΝΤε, ἀΝτάμα, κτλ. κτλ., τέλος τὴν προφορά ɽ, ἀΝτίο, Ντόπιος, θὰ ΝΤραπῶ, κτλ. κτλ.

γ. Ἡ λογικὴ τοιοιπὸν ὅσο καὶ ἡ σαφήνεια τὸ ἀπαιτοῦνε νὰ παραδεχτοῦμε μιὰ καὶ καλὴ στὸ κοινὸ μας, τὸ καθεμερνὸ μας τὸ ἀρφάβητο ἕνα καινούργιο ψηφί, τὸ ɽ τὸ σωτήριο ποὺ μᾶς γλυτώνει ἀπὸ τὸ χάος κ' ἔτσι γράφουμε κάντε, πέντε, ῥόπιος.

δ. Ἐπειδὴς ὁ ἴδιος μπελὰς μᾶς βρίσκει μὲ τὰ ζεβγαρώματα ΜΠ, ΝΚ, φρόνιμο νὰ παραδεχτοῦμε συνάμα τὰ ψηφία π̣, ڤ καὶ μάλιστα ڤ̣.

ε. Κάτι τέτοιες δυσκολίες εἶχανε καὶ οἱ ἀρχαῖοι, μὰ τίς διωρθώνανε πιὸ ἔφκολα. Ὅτι ποὺ ἄρχισε — κι ἄρχισε νωρὶς — νὰ χορδοχέβεται τὸ Τ μὲ Ν προτερινό του, τὸ σημειώσανε μὲ Δ κι ἀφτὸ ἴσια ἴσια σημαίνει· μᾶς ἀποδείχνει κιόλας πῶς τότες εἶτανε ξαφνικὸς ἡχος τὸ Δ, δηλαδὴ ɽ.

ζ. Ἐτσι γράφανε ἄξαφνα ἐΝΔός (400 πρὸ Χριστοῦ, στὴ Βιθυνία), πᾶΝΔοτε (στὸν τέταρτο αἰῶνα τοῦ Χριστοῦ), ΜᾶΝΔαλο (500 τοῦ Χριστοῦ, στὴ Φρυγία), κ. Dieterich, *Unters.*, 104-5. Τὸ Δ ἀπὸ τὸ μᾶς ἀντίστοιχο ἔχει τὸ ἔ.

303. Ἐγγόνι κ' ἐγγονός. α. Ἡ μικρὴ μας ὀρθογραφικὴ, πὺ σωστὰ μάλιστα θαρρῶ ἀρφαθητικὴ μεταρρύθμιση, σὲ ἀπειρα θὰ μᾶς βοηθήσῃ, ξεκαθαρίζοντας τὰ ξεκαθάριστα.

β. Τὸ ἐγγόνι στὴ γλῶσσα μας ἀπὸ τὰ πιὸ σκούρα. Τὸ ἀρχαῖο, ἔκγονος. Πῶς μπόρεσε ὁ ἐκγονος νὰ γένῃ ἐγγονός;

γ. Ὁ G. Meyer (κ. *Gr. Gr.*, σ. 361) μᾶς τὸ ξηγᾷ ὁμορφα. Ὁ ἦχος Κ χορδοηχέβεται ἀπὸ τὸν κατοπινὸ του Γ, δηλαδὴ ῀· ἔτσι ἔχουμε δυὸ ῀ συνεχικὰ, ἔῃῃονος.

δ. Τὸ γράφουμε ὁμῶς πάντα μὲ δυὸ ΓΓ κι ἀπὸ ἀναλογία μὲ ἄλλα κάμποσα ποὺ γράφονται τὸ ἴδιο καὶ λέγονται ῀῀ — σφίΓΓω καὶ τέτοια, εἶπανε τὸν ἔῃῃονο, ἔῃῃονο, ποὺ μὲ ῀῀ τὸν ξαίρουμε καὶ μεις.

ε. Κατόπι ἄλλαξε κι ὁ τόνος, σύφωνα μὲ τὸ γιός (νιός), ἀνιφιός (ἀνεφιός), πὺ ὕστερα καὶ θιός (θεῖος), ὅλα τους ὀξίτονα.

ζ. Πῶς τώρα νὰ φήσουμε καὶ τοὺς ξένους, νὰ φήσουμε τὰλλόγλωσσα ἢ καὶ τὰ ἑλληνόγλωσσα παιδιὰ μας νὰ τὸ διαβάζουνε στραβὰ, ἐπειδὴ μπορεῖ ἄξαφνα καὶ μὲ ῀῀ νὰ τὸ προφέρουνε, δηλαδὴς ἐγγονός, ὅπως μερικοὶ τὴ συΓΓνώμη.

η. Τολοιπὸν, τὸ μόνο σωστὸ, νὰ γράφουμε Ν῀ ἐκεῖ ὅπου γράφαμε ὡς τώρα ΓΓ· Ν῀ νὰ βάλουμε ἀκόμα καὶ κεῖ ὅπου βάζουμε ΓΚ.

θ. Στὴν ἀρχὴ τῆς λέξης πάλε, λ. χ. στὸ ΓΚαρδιακός, ΓΚέμι, ΓΚιόνης καὶ τὰποδέλοιπα, Ν῀ δὲ θέλει, θέλει σκέττο ῀, ῀καρδιακός, ῀έμι, ῀ιόνης ἀφού σκέττος εἶναι κι ὁ ἦχος, ὅχι διπλόηχος.

ι. Θὰ μοῦ ποῦνε, τὸ ῀έμι καὶ ὁ ῀ιόνης τὴν ἴδια τὴν προφορὰ δὲν ἔχουνε, ἀφού μᾶς τὸ ξήγησες πιὸ ἀπάνω (ἀρ. 47, ε· 63, ζ· 71, θ· 108, ε· 115, γ· 118, δ· 122, γ· 124, ε· 125, γ), πῶς τὸ *χιόνι* καθαφτὸ λέγεται *῀όνι* (115, γ), καὶ τὸ *χιόλας* ῀όλας (124, ε), πῶς δηλαδὴ ῀ δὲν ἔχει, γιὰτὶ τὸ κ καὶ τὸ ῀ μὲ κατοπινούς α ο ε σ ι ἀποτελοῦνε ἦχο ἀπλό.

κ. Δὲν εἶπαμε ὥστόσο πῶς τέτοια προφορὰ εἶναι πανελ-λήνια, ὥστε λογικώτερο νὰ γράφουμε, ὅπως δείξαμε, ἀφίνοντας τὸν καθέναν νὰ τὸ λέῃ ῀όνης ἢ ῀ιόνης.

λ. Τὸ ῀έμι πάντα ῀έμι θὰ τὸ ποῦμε· τὸ ῀ δὲ μᾶς κάνει τὴν παραμικρὴ ἀνάγκη.

μ. Τὸ ῀ μὲ τὸ κάτω κουκκίδι τοῦ ἐδῶ δὲν τὸ χρειαζόμαστε· τὸ κουκκίδι ἔχει τὸ λόγο τοῦ στὴν περιγραφὴ τοῦ ῀ῃου, ὅταν πρόκειται νὰ ξεδιακρίνουμε τὸ ῀ ἀπὸ τὸ ῀, τὸ ῀, τὸ ῀ καὶ τὸ ῀.

ν. Στὴν κουθέντα ἢ καὶ στὸ βουθὸ τὸ διάβασμα, φτάνει νὰ εἶναι κατοπινὸ ῀, καὶ φυσικά μας ῀ θὰ τὸ προφέρουμε.

304. Τὸ προκαλημένο τὸ Ν. α. Τὸ ξαστερώσαμε κι ἀπαρχίς (κ. π. ἀ., ἀρ. 14, η-θ, ο), πῶς λιγώτερο ὑπάρχουνε λέξεις στὴν ὁμιλία παρὰ συνηγιές καὶ συλλεξιές, ἄρα πῶς μιὰ λέξη, γραμμένη, ξεχωρίζεται ἀλλιῶς παρὰ μιλημένη.

β. Στὰ παραδείγματα ποὺ ἀνάφερα στὸν ἀριθμὸ 14, θὰ προστέσουμε καὶ τὸ ἀκόλουθο ποὺ εἶναι ἀπὸ τὰ πιὸ συνηθισμένα· δὲν ἔχω, ἐνῶ λέμε ἀνεξαίρετα *δενέχο*.

γ. Μ' ἄλλα λόγια, κολνᾷ ἔφκολα τὸ τέλος ἢ ὁ τελικὸς ῀χος μιᾶς λέξης στὴν ἀρχὴ τῆς ἀκόλουθης.

δ. Ἐτσι ὁ Φιλῆντας στὴ *Γραμματικὴ* του (σ. 149-150) τὸ κατάφερε περίφημα νὰ ξηγήσῃ τύπους ἀπὸ τοὺς πιὸ δυσκολοξήγητους.

ε. Παραθέτω ἐδῶ τὰ πιὸ κοινὰ, τὸ μπορῶ ἀπὸ τὸ δὲν

πορῶ, τὸν γκρεμῶ — *γκρεμῶ* — ἀπὸ τὸν κρημῶ, ἴσως κι ἄλλα δυὸ τρία.

ζ. Ἐπειδὴ πρέπει νὰ παρατηρήσουμε πὼς ὅλα τους δὲ γενήκανε τῆς κοινῆς χρήσης. Τουλάχιστο ἡ φιλολογικὴ μας γλώσσα δὲν παραδέχτηκε τὸν *μπαστὸ*, οὔτε τὰκόλουθα *νταρταρίζω*, *ντυλίζω*, *ντετῶνω*, *ντέντα*, *γκαθὸ*, *γκαμύλα*, *γκαλνῶ*, μήτε καὶ τὸ *ντουφέκι*, ὅσο κι ἂν τὸ λένε, κτλ.

η. Ὁ *γκαρδιακὸς* πάλε εἶναι ἄλλος λογαριασμός, ἔγινε ἀπὸ τὸ *ἐγκαρδιακὸς* · λοιπὸν ἐδῶ ἔχουμε ξεήχημα τοῦ ἀρχικοῦ τοῦ *E* — ἡ ἀφαίρεση.

θ. Ὁ *γκόρφος*, πού δὲν τονέ θυμήθηκε ὁ Φιλήντας, τῆς Κοινῆς μας καὶ τοῦτος.

305. Προκόλλητο *N* ἀλάκερης συλλαβῆς. α. Ὁ Φιλήντας βρῆκε μερικὰ πού εἶναι ἀκόμη πιὸ φίνα καὶ πού κανένas ἀπὸ μᾶς δὲν τὰ συλλογίστηκε.

β. Μιλοῦμε ἄξafνα ἔτσι χωρατέβοντας γι' ἀναπαράδι · κάποιος, στὰ μικράτα μου, ὁ περίφημος Χουρμούζης, μοῦ τὸ διερμήνευε ἀπὸ τίς τρεῖς προθεσοῦλες ἀνά, παρὰ, διὰ.

γ. Ὁ Φιλήντας κατάλαβε πὼς τὸ σωστὸ εἶναι ἀπαράδι · τὸ συνηθίζουμε κιόλας στὸ ἀρσενικὸ ἀπάραδος. Λοιπὸν ἡ ἀναπαράδι θὰ ξηγηθῇ ἀπὸ τὴν προκολλημένη συλλαβὴ -αν πού ἀκούγεται σὲ μι-αν ἢ καμι-ἀναπαράδι.

δ. Τὸ ἴδιο καὶ ἡ ἀναβολιὰ (δηλαδὴ ἀναποδιά, κατσιποδιά). Τὴν ἀναβογια πάλε, στὴν Κοινὴ μας τὴν ξαίρουμε ἀβοργιὰ, πού μᾶς φτάνει.

ε. Τὰκόλουθα ἐπίθετα ὑπάρχουνε καὶ δάφτα στὴν Κοινὴ χωρὶς τὸ *αν*, ἀνάβαθος, ἀνάγκικος, ἀναιῶνιος, ἀνάμελος, ἀνάμναλος, ἀναπρόκοπος, ἀναπάντεχος, ἀνάριος, ἀναχόρταγος · ὁ ἀνεφαντῆς κ' ἡ ἀνεφαντέρα πάνε μαζί.

ζ. Ὁ ποιητῆς κι ὁ πεζογράφος, ἐννοεῖται, μποροῦνε

ἄριστα νὰ προτιμήσουνε τοὺς τύπους τοὺς προκολλημένους, λ. χ. τὸν ἀναχόρταγο ἢ τὸν ἀναιῶνιο, γιὰ περσότερη δύναμη τοῦ λόγου.

η. Μὰ φρόνιμο νὰ προσέχη κανένas, γιὰτὶ σὲ μερικὰ τὸ *αν*-μπορεῖ νὰ περάσῃ καὶ γι' ἀναιρετικὸ — ἢ ἀρνητικὸ.

306. Τὸ *αν* τοῦ Φιλήντα κι ὁ Ἀγνωστόπουλος. α. Τώρα θὰ ἐτυμολογηθῇ πιὰ κι ὁ Ἀραγνωστόπουλος, ὁ ἀνιψιὸς τοῦ Χατζηδάκη (Γ. Ν.) καὶ γλωσσολόγος (;).

β. Τὸ *αν* — προκόλλημα · τὸ ἄγνωστος « = ἀνόητος, χωρὶς γνώση » κ. Φιλήντα (Γραμμ., ἀρ. 416, σ. 151).

307. Τὸ ἌΝΑ, καὶ τὸ ἌΝΕ. α. Κλέφτουμε ἀκόμη ἀπὸ τὸ Φιλήντα καὶ τὰ ὁμορφα τοῦτα. Ἐπειδὴ τὸ ἀνα- γίνε-ται κάποτες ἀνέ- ἀπὸ τὸ ἀνέβαινα, πού κολνᾷ στὸ *ανE-βαίνω* τοῦ ἐνεστώτα, ἔχουμε τὸν *ἀνEμελο* καὶ τὴν *ἀνEμελιά*, πού εἶναι πάγκοινα, ὅπως καὶ τὸ πρᾶμα τὸ ἴδιο.

β. Πιὸ σπάνιοι ὁ *ἀνEμναλος*, ὁ *ἀνEπρόκοπος* κι ὁ *ἀνE-πάντεχος*.

γ. Σπανιώτεροι ἀπ' αὐτοὺς ὁ *ἀνHπάντεχος*, ὁ *ἀνHπρόκοπος* κι ὁ *ἀνHχόρταγος*, ἐπειδὴ ἀπὸ τὸν παρατατικὸ ἢ τὸν ἀόριστο *Hφενα*, *Hφερα*, ἐκεῖ ὅπου συνηθίζονται, ἀντὶς *Eφερα* κ' *Eφερα*, μορφωθῆκανε οἱ τύποι *ἀνη-* καὶ *κατη-* πού ἀποκρουσταλλωθῆκανε στὸν ἀνήφορο καὶ στὸν κατήφορο.

308. Προκόλλημα μὲ τὸ *N* τὸ λαρυγγικὸ. α. Πῶς ἔγινε ἀγκινάρα ἢ κινάρα, ἡ κίσσηρα ἀγκίσσηρα καὶ ἀγκρίδα ἢ κρίδα;

β. Τὸ βλέπουμε κι αὐτὸ στὸ Φιλήντα (δ. εῖ., σ. 150), πού πολλὶ μεθοδικὰ προϋποθέτει τοὺς τύπους *μιαν- κινάρα*, *ἐναν κίσσηρα*, *μιαν κρίδα*.

γ. Τὸ *ἀγκρίδα*, περίεργο. Τὸ κοινὸ τὸ ἀρχαῖο, *κρίδη*. Αὐτὸ μποροῦσε νὰ μείνῃ ἀνάλλαχτο. Λοιπὸν ἄραγες ἀπὸ τὴν ὀνομαστικὴ *κρίς*, ὅπως ἔγινε καὶ ἡ *μήτηρ*, *μητέρα*;

Μὰ ἡ *κρίς* πουθενὰ δὲ διαβάζεται. Διαβάζεται μονάχα ἡ αἰτιατική *κρίδα*.

δ. Ἐπειδὴς ὅμως ἀπὸ αἰτιατική τοῦ ἐνικοῦ δὲ μορφώνεται καμιὰ ὀνομαστική τῆς νεοελληνικῆς, ἀνάγκη νὰ πῆρε καὶ ἡ *κρίδα* τὸν κλασσικὸ τὸ δρόμο πού πῆρε ἡ *μητέρα*.

ε. Μ' ἄλλα λόγια, ἡ *κρίς*, γιὰ νὰ ἰσοσυλλαβιστῇ, πρέπει πρῶτα ἡ αἰτιατική της ν' ἀκούσθηκε *κρίδαν* ὅπως ἀκούσθηκε ἡ αἰτιατική *μητέρα*, καὶ λογικὰ ἡ *μητέρα*, ὁ πατέρας βγήκανε ἀπὸ τὸν πατέρα, ἀφοῦ ἡ ὀνομαστική τοῦ *πατέρα* εἶναι ὁ *πατήρ* (κ. τὸ *Essai sur le grec de la Septante*, 1908, σ. 164 κ. ἀκ., ὅπου καὶ μύρια καθέκαστα).

ζ. Ἔτσι, ἀπὸ τῆς Νεοελληνικῆς δικαίωμα ἔχουμε σήμερα νὰ συμπεράνουμε πῶς, ἂν καὶ στὰ κείμενα δὲ διαβά-
ζεται, σίγουρα λεγότανε ἡ ὀνομαστική *κρίς*, πού ἀστερίσκο δὲ θέλει πιά στὰ λεξικά μας.

309. Προκολλημένο λαρυγγικὸ γ. α. Σὰν πῆς τὸν-ρεύω ἢ τὸν-λείγω, σὰν προφερθῇ λαρυγγικὰ τὸ ἀρχικὸ γ καὶ τὸ ἀρχικὸ λ, τότες ἐφκοῦ καταλαβαίνει κανεὶς πῶς τὸ γ τοῦ ἀφθροῦ γίνεται γ.

β. Δηλαδή, θὰ πούμε ὠραῖα, τὸν-ρεύω, τὸν-λείγω, καὶ κατόπι τὸ-Γρέω, γνέω, τὸ-Γλείγω, γλείγω.

γ. Τέτοια μᾶς φανερώνουνε τὸ γνέω καὶ ὁ γλάρος, δηλαδή λᾶρος, κι ἄλλα μερικὰ λιγώτερο συνηθισμένα (μὰ κ. Β. τ. Μ., 2133).

δ. Μᾶς τὰ διερμηνέει καὶ τοῦτα πιδέξια ὁ Φιλῆντας (Γραμμ., σ. 150). Δυσκολεύουμαι ὥστόσο. Ἀγνοοῦμε τὴν ἐποχὴ ὅπου ἔγινε ἡ ἀλλαγὴ, ἀγνοοῦμε τὴν ἐποχὴ ὅπου λαρυγγιστήκανε τὸ Ν καὶ τὸ Λ στάπάνω τὰ ζεβγαρώματα. Τὸ κανονικὸ θὰ εἴτανε, ὅπως καὶ τώρα, τὸ[N] ρέω, τὸ[N] λείγω, κτλ. κτλ.

310. Προκόλλημα ἢ ξεήχημα; Ποιὸ ἀπὸ τὰ δυν. α. Συνηθίζουνε οἱ γλωσσολόγοι νὰ βάζουνε στὶς γραμματικές τους καὶ νὰ καμαρώνουνε κάτι *ρήλιος*, *ρῶμος*, *ρορά*, *ρεκ-κλησὰ*, *ρύπρος*, *ράδης*, ἀντὶς *ῆλιος*, *ῶμος*, οὐρὰ, *ἐκκλη-σιὰ*, *ῥπος*, *ᾶδης*, κι ἄλλα τέτοια πρὸ νόστιμα.

β. Δὲν ἔχουνε τὸ παραμικρὸ ἰντερέσσο. Εἶναι ντόπια καὶ πῶς εἶναι προκολλήματα, ἓνα παιδὶ τὸ βλέπει.

γ. Τὰ μόνα πού μπαίνουνε σὲ λογαριασμό, εἶναι ὁ *ροϊ-κοκύρης* καὶ τὸ *ροῖκι*. Ἀφτὰ ὅμως δὲν εἶναι διόλου ἀπὸ προκόλλημα· εἶναι ἀπὸ ξεήχημα τῆς πρώτης ἀτονῆς συλ-
λαβῆς, ἀπὸ ἀφαίρεση, κ. Β. τ. Μ.

311. Γλώσσα καὶ ψυχή. α. Ἡ γλώσσα μπορεῖ νὰ πῇ κανεὶς πῶς εἶναι ὁ καθρέφτης ὁ καθάριος τῆς ψυχῆς μας.

β. Στὴν ψυχὴ μας ἔχουνε τὴν ἀληθινὴ τους τὴ μορφὴ τὰ παινέδια μας καὶ τὰ ψεγάδια μας. Ἡ γλώσσα μας τάντανακλᾷ. Καὶ καθαφτὸ σωστὸ δὲν εἶναι τὸ περίφημο γαλλικὸ· *La parole a été donnée à l'homme pour dissimuler sa pensée*.

γ. Γλώσσες ὅμως ἔχουμε δυὸ σ' ὅλα τὰ μέρη τῆς Ἑβρώπης, τὴ γλώσσα πού γράφεται καὶ τὴ γλώσσα πού μιλιέται.

δ. Νὰ προσέξουμε καλὰ στὸν ὄρο μας πού δὲ σημαίνει διόλου πῶς, ἐνὼ λέμε *καπέλλο*, θὰ τὸ γράψουμε *πίλος*, πῶς, ἐνὼ λέμε *κάλτσες*, θὰ τὸ γράψουμε *περικνημίδες*, μῆτε πῶς, ἐνὼ λέμε *ράχη* καὶ *μπαμπάς*, θὰ τὰ γράψουμε *ράχης*, *ράχως* καὶ *φύσας*, *φύσαντος*.

ε. Ἀφτὰ εἶναι διγλωσσία, κουταμάρα καὶ καταστροφὴ πού μόνη της ἡ Ἑλλάδα στάθηκε ἄξια στὴν Ἑβρώπη νὰ τὴν ἀνακαλύψῃ. Γιὰ τοῦτο προχωρᾷ πρὸς τὰ πίσω. Ἀμὲ, πῶς ἀλλιῶς, ἀφοῦ ἡ καθαρῆβουσα βαδίζει μὲ τὰ πόδια στὸν ἀέρα καὶ τὸ κεφάλι κάτω;

ζ. Ἡ σωστὴ διαφορὰ μεταξὺ μιλημένη καὶ γραμμένη,

βρίσκεται ἄλλου, εἶναι σὰ γράφει κανεῖς, μάλιστα γιὰ σκοποὺς φιλογολικούς, νὰ δίνη περισσότερη προσοχὴ στὸ ἕφος. Σὰ μιᾶ, μιᾶ πιὸ ἀπρόσεχτα.

η. Ὁ καθένας ἄξαφνα θὰ πῇ κάθε μέρα κι ὅποτε τύχη, ἀφ'τὸ τὸ παιδί. Ἐγὼ γράφω τὸ παιδί ἀφ'τὸ. "Αἰδικα ἢ ὄχι, ἄλλος λόγος. Τὸ γράφω ἔτσι, γιατί προσέχω.

θ. Λοιπὸν ὅσα ξεδιαλύσαμε φαροῖα πλατιά συμμαζε-
βουνται σὲ δυὸ λόγια · τὰ παινέδια μας καὶ τὰ ψεγάδια μας
φανερώνονται διαφορετικὰ στὴ μιλημένη, καὶ στὴ γραμ-
μένη τῇ γλώσσα μας.

312. Νῦ ἐφελκυστικὸ. α. Ἰσια μὲ τώρα, στὰ ἡχολογικὰ
ποὺ ζετάσαμε, παρατηρήσαμε φαινόμενα ποὺ παρατηριοῦν-
ται σὲ κάθε γλώσσα, δὲν ἀπαντήσαμε τίποτα ποὺ νὰ μᾶς
φανερῶν κανένα ἰδιαιτέρο γνῶρισμα τῆς φυλῆς, ὅξω ἀπὸ
τὸν πόθο ἐκεῖνο τοῦ ἀέρα ποὺ τονίσαμε πιὸ ἀπάνω, μὲ τὴν
ἀφάνταστή του τὴν ἐνέργεια · θάποσώσουμε τὰ χρειαζού-
μενα πιὸ κάτω (κ. π. ἀ., ἀρ. 256 κι ἀκ.).

β. Ἐρχόμαστε πιά σ' ἄλλο ἓνα γνῶρισμα τῆς φυλῆς,
τὴ χρῆση τοῦ N τοῦ ἐφελκυστικοῦ. Ὁ σκοπὸς του εἶναι νὰ
χωρίζῃ τοὺς ἡχοὺς α ο ε σι τὸν ἓναν ἀπὸ τὸν ἄλλον, ὅταν
ὁ ἓνας βρίσκεται στὸ τέλος μιᾶς λέξης κι ὁ ἄλλος στὴν
ἀρχὴ τῆς ἀκόλουθης.

γ. Εἶναι, λέει, γιὰ νὰποφύγουμε τὴ ρασμωδιά. Δὲν
εἶναι λίγο πρᾶμα. Σημαντικὸ τολοιπὸ νὰ μελετηθῇ κατάβαθα.

δ. Πρώτη παρατήρηση ποὺ πρέπει νὰ κάμουμε, εἶναι
ποὺ τὰ ἱστορικὰ τοῦ ἐφελκυστικοῦ δὲν ξεταστήκανε ποτές
τοὺς στὴ μιλημένη, ποὺ σήμερα θὰ εἴτανε κ' ἐφκολο.

ε. Στὴν *Gramm. descr. du rom. littér.* τοῦ L. Roussel,
σ. 41, § 135, 136, βάζει δυὸ κάμποσο παράξενες ὀνομασι-
κές, μιὰν ἀγάπη, καμιὰν ἀ.ἀ.λαγῇ, τοῦ Παλαμᾶ καὶ τοῦ Ἰδα.
Γραμμένη γλώσσα. Θὰ πῇ πὼς προσέξανε (κ. π. ἀ., ἀρ. 310).

ζ. Ὁ Φιλήντας (*Γραμμ.*, σ. 110) τὸ κατάλαβε πὼς τὸ

ἐφελκυστικὸ εἶναι τεχνητὸ στολίδι, ἂν κι ὁ ἴδιος σὲ κάτι
στίχους του ἔβαλε δῶθε κεῖθε τέτοια κουρουφέξαλα.

η. Ὁ Pernot (*Phonét. des parlars de Chio*, σ. 331)
λέει πὼς τὸ ἐφελκυστικὸ ἔχει τὰ πιὸ γνήσια δικαιώματα νὰ
φανῇ, ἀφ'οὗ τάνταμῶνουμε σὲ δημοτικὰ τραγούδια.

θ. Νομίζει δηλαδὴς ὁ Pernot πὼς ὁ δημοτικὸς ποιητῆς
δὲν εἶναι ποιητῆς σὰν τοὺς ἄλλους, πὼς δὲν ἔχει τὸ
συναίσθημα τῆς τέχνης του καὶ πὼς δὲν προσέχει.

ι. Χωρὶς νὰ τὸ νιώσῃ ὅμως, μᾶς ἀποδείχνει θαρρῶ τὸ
ἐναντίο · μᾶς ἀναφέρειν ἓνα στίχο ποὺ ἀρχίζει μὲ τὴ λέξη
ὁ-N- ἀντῆ.ε.λος, κι ἀμέσως σημειώνει πὼς ὁ τραγουδιστῆς
στὴν ὁμιλίᾳ τὸ συνήθιζε ἀντῆ.ε.λος, χωρὶς τὸ παραμικρὸ N.

κ. Ἰδοὺ καὶ καλῆτερα · τὸ r τὸ ἐφελκυστικὸ μᾶς φανε-
ρῶνεται καὶ μ' ἀκόλουθο l, πρᾶστοN Λιβάδι, ἐκεῖ δηλαδὴ
ὅπου καπνίστη τοῦ ποιητῆ.

λ. Τὸ βάζει ὁ Pernot καὶ τοῦτο · βάζει κ' ἓνα κωμι-
κώτερο N-ἀνάθεμα πολλοὺς γοριοὺς τῆς τραγουδίστρας
τοῦ ἀντῆ.ε.λου, ποὺ μιλώντας θὰ τὸ πῇ ἀνάθεμα.

μ. Ἄν πρόκειται γι' ἁρμονία (εὐφωρία), δὲ βλέπει κανένας
πὼς μπορεῖ τὸ ραράθεμα νὰ εἶναι ἁρμονικώτερο ἀπὸ τὸ
ἀνάθεμα.

313. Τὰ ἱστορικὰ τοῦ ἐφελκυστικοῦ. α. Ὁ G. Meyer
(*Gr. Gr.*, σ. 399 κι ἀκόλ.) μᾶς ξεδιάλυσε τὰ ἱστορικὰ
τοῦ ἐφελκυστικοῦ N ὅσο γίνεται πιὸ ξάστερα. Θὰ τὸν
ἀκολουθήσουμε.

β. Ἡ ἀρχαία μας κοινὴ ἐλληνικὴ, ἀπὸ τίς ὠγύγιες
ἀρχές της εἶχε δυὸ τύπους καταληχτικούς, ἀνεξάρτητους
τὸν ἓναν ἀπὸ τὸν ἄλλον, τὴν κατάληξιν φη καὶ τὴν κατά-
ληξιν φηN, ὅπου τὸ N τίποτα ἐφελκυστικὸ δὲν εἶχε, παρὰ
ὅλῳν μιᾷ ἰδιαιτέρῃ δικῇ του χρωματιᾷ τῆς κλίσης,
ὅπως ἄξαφνα τὸ N τῆς αἰτιατικῆς ρεαριά-N ἀπέναντι τὸ
Σ τῆς ὀνομαστικῆς ρεαριά-Σ.

γ. Τὰ γνωστὰ παραδείγματα εἶναι ἀριστερόφιν, αὐτόφιν, ἀγέληφι ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος, ἀπὸ τὸ ἄλλο βίηφι, εὐνήφιν, παλάμηφι καὶ γερεῆφιν. Τέσσερα.

δ. Μὰ στὸν Ὅμηρο, τὰ τέσσερα πού ἀναφέραμε κι ἄφτὰ μᾶς ἀρκοῦνε — τὰ βλέπουμε καὶ χωρὶς Ν, βίηφι, εὐνήφι, παλάμηφι καὶ γερεῆφι.

ε. Ἀπὸ κεῖ ἐφκολο νὰ συμπεράνῃ κανένας πὼς οἱ δυὸ τύποι τοῦ Ὅμηρου τὰ χρόνια, συνηθιζόντανε ἀδιάφορα, δηλαδὴ πὼς τὸ Ν τὸ τελικὸ εἶχε χάσει κάθε του καταληχτικὸ νόημα.

ζ. Λοιπὸν, ὅπως εἶναι καὶ φυσικὸ, οἱ δυὸ τύποι κατασταλάξανε σ' ἓναν τύπο.

η. Δὲν ἔγινε ἀφτὸ στὸν Ὅμηρο μονόχα, παρὰ καὶ στὴ μιλημένη τοῦ καιροῦ ἐκείνου, καὶ εἶναι τώρα περίεργο πού στὰ κείμενα τάρχαϊα — τὰμίλητα — σπουδάζει κανεὶς πὺρ σίγουρα τὸ Ν τῆς μιλημένης, ἐνῶ οἱ γλωσσολόγοι μας δὲν τὸ συλλογιστήκανε νὰ τὸ σπουδάσουνε σήμερα ὅπου μᾶς εἶναι τοῦ καθενός μας βολετὸ, νὰκούμε τί λέγεται καὶ πὼς λέγεται.

314. *Κι ἄλλοι ἀνεξάρτητοι διπλότυποι.* α. Ὑπάρχουνε κι ἄλλοι τύποι σὰν τὸ -φιν καὶ τὸ -φι, πὺρ σωστὰ συνυπάρχουνε οἱ τύποι ἄμμι, ἔμμι μαζὶ μὲ τοὺς τύπους ἄμμιν, ἔμμιν, ἡμῖν, ὅμῖν, οἱ τύποι γὺν καὶ γὺ.

β. Πάγκοινα τὸ σφιν καὶ τὸ σφι, πού πιθανὸ, μάλιστα σίγουρο πὼς πρῶτα πρῶτα εἶχανε τὸ καθένα τὸ λόγο τους, ὅπως κι ὅλα τὰ προηγούμενα.

315. *Ἡ ἀνακατωσοῦρα τῆς γραφτῆς.* α. Ὅταν ἡ γραφτὴ ἀρχιτε νὰ κανονίζεται, πολὶ σωτότερα ὅταν οἱ τάχα σοφοὶ γραμματικογράφοι καὶ λόγιοι ἀρχίσανε νὰ τὴν κανονίζονε, τὴ φυσικὴ διπλοτυπία, πού δὲν τὴν καταλαβαίνανε γιὰ φυσικὴ, τὴν προκηρύξανε δόγμα.

β. Ἔτσι βγῆκε στὴ μέση τὸ γ τὸ ἐφελκυστικὸ. Ἡ λέξη,

πρῶτη φορὰ, βρίσκεται στὸ δωδέκατο αἰῶνα τοῦ Χριστοῦ (κ. τὸν Ἐφστ. Ἰλ., σ. 52, 22).

γ. Στὴν ἄττικὴ τὴν ἐποχὴ, ὅπως μᾶς τὸ μαρτυροῦνε κατὶ ἄγνωστοι κατοπινόι γραμματικογράφοι, δὲν τὸ εἶχανε ἀκόμη σύστημα νὰ καθίζουνε παντοῦ τὸ γ, γιὰ νὰποφύγουνε κάθε χασμωδία.

δ. Στὸ ἔστι, στὰ τρίτα ρηματικὰ πρόσωπα, πότες τὰνταμῶνουμε, πότες ὄχι, καὶ γιὰ χασμωδιὰ οὔτε λόγος, ἀφοῦ μπαίνει καὶ κεῖ ὅπου δὲν ἔχει κατοπινὰ του αοεσι.

ε. Οἱ ἀρχαῖες ἄττικες ἐπιγραφές μᾶς φανερώνουνε περιεργότερα. Τὸ Ν ἄξαφνα ξετρυπώνει καὶ σὲ στίχους ὅπου τὸ ἐφελκυστικὸ χαλνᾷ τὸ μέτρο, λ. χ. *Κουφαγόρας μ' ἀνέθηκεΝ Διὸς γλανώπιδι κούρη* κι ἄλλα παρόμοια (G. M., δ. εῴ., 399-400).

ζ. Ἔχουμε πάλε, ὁλωσδιόλου ἀντίθετα, πρήξουσιν αὐτοὶ, λάβουσιν καὶ, κελεύωσι Οἱ, πλάϊ πλάϊ ἀφτὰ καὶ τῆς ἴδιας ἐποχῆς.

η. Ἡ ἀληθινὴ ἀνακατωσοῦρα ζῇ καὶ βασιλεύει στὶς ντοπιολαλιές, ἰωνικὴ, βοιωτικὴ, ἀρκαδικὴ, βορειοθεσσαλικὴ, λακωνικὴ, ἀργεῖακὴ, κορινθιακὴ, ὅ τι θέλεις, ἡρακλειακὴ καὶ ἡλιδικὴ, — δὲ λέω μὲ δικούς της νόμους ἡ καθεμιὰ, παρὰ μὲ ἀναρχία δική της.

θ. Ἐπικυρώνεται δηλαδὴ καὶ σ' ἀφτὸ ἡ ἔλλειψη κάθε ἀρχῆς γλωσσικῆς, κάθε γραμματικῆς ἐνότητας πού τὴν τονίσαμε κι ἄλλοι (κ. Σκριπ, 14 τοῦ Δεκέβρη 1924, ἄρθρο μου Ἀκρωτηριασμοὶ). Γιὰ τοῦτο κιόλας ἡ Ἑλλάδα μας ἡ ἀρχαία δὲν μπόρεσε ποτές της νὰποχτήσῃ ἐνότητα ἐθνικὴ.

316. *Συμπέρασμα ἠθικὸ.* α. Ἐκεῖνα πού εἶπαμε — ὅξω ἀπὸ δὲν ξαίρω πόσα πού θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε παραπανιστὰ, τί μᾶς διδάσκουνε;

β. Μᾶς διδάσκουνε πὼς ἡ θεωρία τοῦ ἐφελκυστικοῦ βάση

δὲν ἔχει. Δὲν εἶναι πρᾶμα σοβαρὸ, εἶναι σοβαρεθούμενες φαντασίες.

γ. Παίζει τὸ ἔθνος, ἡ φιλολογία τοῦ παίζει. Δὲ στηρίζεται ἡ γραμμένη στὴ μιλημένη ἀπάνω. Ἔτσι λοιπὸν καὶ στὴ γλωσσικὴ τοῦ τὴν ἀρχιτεκτονικὴ, ἓνα ἔθνος ἔχει πάντα κανένα ψέφτικο, ἀνάληθο κομμάτι. Τὸ ψέφτικο τὸ κομμάτι μας εἶναι τὸ ἐφελκυστικὸ.

317. *Χασμωδία καὶ γραφτὴ*. α. Δὲ σημαίνει ὁ παράγραφός μας 316 πῶς ὁ καλλιτέχνης, μὲ τὴν πέννα τοῦ στὸ χέρι, δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα, καὶ μάλιστα τὸ χρέος, νὰποφέβγη τὴ χασμωδίαν, ποὺ δὲν ἀποδείξαμε πουθενὰ πῶς εἶναι ὁμορφο πρᾶμα.

β. Δὲν πρέπει ὅμως νὰ τὴν ἀποφέβγη ὁ συγγραφέας μὲ στοιχεῖα πλαστὰ, ὅπως εἶναι τὸ *ν* τῆς ὀνομαστικῆς *μιά -ν -ἀγάπη*. Τόσο λίγο εἶναι ἀπὸ ἐπιτρεπμένο τοῦ ποιητῆ, ὅσο λίγο τοῦ ἐπιτρέπεται νὰ γράψῃ ὁ ποιητὴ σωπαίνει, ἀντὶς ὁ ποιητὴς σωπαίνει, γιὰ νὰποφύγῃ τάχα δυὸ σφυσιστικά σίγματα συνεχικά.

γ. Μὲ τὰ ζωντανὰ μας στοιχεῖα χρωστοῦμε νὰ λειτουργοῦμε, ἅμα πρόκειται γιὰ σοβαρὴ δουλειὰ. Δὲ μοῦ στρέγει, λ. χ., νὰ γράψω *ἀφτὰ τὰ παιδιὰ*, ξαιτίας τοῦ *τα τα* · δὲ μοῦ στρέγει μῆτε νὰ γράψω *τὰ παιδιὰ ἀφτὰ*, ξαιτίας τοῦ *α-α* ; Πῶς θὰ κάμω ;

δ. Θὰ βάλω ἄραγες τὸ ἐφελκυστικὸ τὸ *N* ἀνάμεσα στὰ δυὸ *α*, *τὰ παιδιὰ -N -ἀφτὰ* ; Θὰ εἴτανε μπούφικο.

ε. Θὰ τὸ γυρίσω ἄλλωὺς καὶ θὰ γίνη *τὰ παιδιὰ πὺν εἶπα*, πὺν εἶπαμε, πὺν λέω, πὺν λέγαμε, κι ὅ τι βρῶ πὺν ταιριαζόμενον στὴν οὐσίαν τοῦ λόγου.

ζ. Τὸ κάτω κάτω, ἐκεῖνος πὺν καταφέβγει στὴν ἐφκόλη βοήθεια τοῦ *N*, δείχνει τεμπελιά. Δὲ γύρισε ἀρκετὰ τὸ μυαλό του, γιὰ νὰ γυρίσῃ καὶ τὴ φράση τοῦ ἄλλω.

318. *Χασμωδία καὶ χασμωδίες*. α. Γιὰ νὰποτώσουμε

τὸ κεφάλαιο ἀπὸ, σωστὸ νὰ παρατηρήσουμε πῶς καθαφτὸ χασμωδία ὑπάρχει, μονάχα ὅταν ἓνας ἀπὸ τοὺς ἡχους *α ο ε σ ι* τελειώνει μιὰ λέξη κι ὅταν ὁ ἴδιος ἡχος ἀνοίγει τὴν ἀκόλουθη.

β. Χασμωδία γιὰ μᾶς ἀποτελοῦνε δυὸ *α-α*, *ο-ο*, *ε-ε*, *σ-σ*, *ι-ι*, συνεχικά, λ. χ. *τὰ παιδιὰ Ἀφτὰ*, Ὁ Ὅμιλος, εἶπε Ἐκαμε, ὁμορφοῦ Ὀυρανοῦ, Ἡ Ἰδέα.

γ. Πῶς μποροῦμε νὰποφύγουμε τὶς χασμωδίες ἀφτὲς, πῶς καὶ μοναχὴ τῆς ἡ λαλιά μας τοὺς ἀποφέβγει, θὰ διδαχτῇ ἄλλου, ἐπειδὴ δὲν ἔχει σκέση τὸ ζήτημα μὲ τὸ *N* πὺν τὸ ξετάζουμε δῶ.

δ. Δὲ θὰ εἴτανε ὅμως λογικὸ νὰ προσπαθοῦσαμε νὰ μὴ συναντιοῦνται *ι* καὶ *α*, *ο* καὶ *σ*, *ε* καὶ *ι*, κτλ. κτλ.

ε. Θᾶπρεπε τότες νὰ καταργήσουμε τὴ γλώσσα μας ἀλάκερη, ἀφοῦ ὡς καὶ μέσα σὲ μιὰ καὶ μόνη λέξη ἀκούμε τέτοιες χασμωδίες, *ἀρμουτῖα*, *παρέα*, Ἐαρινός, ἀγνὸ-Οὔμε, ἀκὸβΩ, λέει, κτλ. κτλ.

ζ. Θὰ μᾶς ἀντιτάζουν πῶς σὲ μιὰ καὶ μόνη λέξη τυχαίνει νὰ συναπαντήσουμε πλάϊ πλάϊ δυὸ ἡχους παρόμοιους *πιοητῆς*, *πρόοδο*, *προοδέω*, καὶ σὲ ἄλλα μερικὰ.

η. Εἶναι λέξεις καθαρεθουσινικῆς καταγωγῆς πὺν σιάζονται μέρα τὴ μέρα. Καὶ τόντις *προοδέω* δὲ συνηθίζεται πουθενὰ *· προδέω*, μ' ἓνα *ο*, τὸ ξαίρει ὁ κόσμος.

θ. Εἶναι πάλε κάτι γνήσια νεοελληνικά, *παρέεσ*, *ἄξιοι*, κτλ., πὺν βαστοῦνε ἀκόμη μὲ τὴ σειρά δυὸ ἡχους ὁμοίους. Θὰ τοὺς μελετήσουμε πὺν κάτω μὲ τὴν ὥρα τους (κ. καὶ *B. τ. Μ.*, κεφ. *Συντραβηγμός*).

319. Ἀερόηχο *N*. α. Ὅσα *N* περιγράψαμε ἴσια μὲ τόρα (κ. π. ἀ., ἀρ. 260, β-δ · 261 καὶ ἀκ. · πρόσεξε ἀρ. 262, ε) θέλουμε πάντα στὴ μόρφωσή τους ἓνα κλείσιμο, ἓνα φραγμὸ.

β. Τὰκρόγλωσσο ἢ τὸ μεσόγλωσσο ἢ τὸ κατώγλωσσο,

ανάγκη νὰ κολληθῇ κάπου στὸ γλωσσόσπιτο. Ἄν ποῦμε ἄξαφνα τὴ λέξη *μόνος*, τὸ σφάλειγμα, παστρικά παστρικά, θὰ γίνη μὲ τὰκρόγλωσσο ἀκκουμισμένο γερὰ στὴ μέση τοῦ ἀπάνω οὐρανίσκου.

γ. Γαλλικά, τὸ N ποὺ θάκουσθῇ, λ. χ., στὸ *doNner* — ὅπου τὸ δέφτερο *n* καμιά σημασία δὲν ἔχει — καθάριο *r*, σὰν τὸ δικό μας τοῦ *μόνος*, θὰ προφερθῇ μὲ τὸ φραγμό του.

δ. Ὅταν ὅμως ποῦμε *doN*, κανένα πιά φραγμό δὲν ἔχει · τὸ ἀκρόγλωσσο στέκεται στὸν ἀέρα. Γιὰ τοῦτο κιόλας τὸ εἴπαμε ἀερόηχο N, ἂν καὶ δὲν εἶναι περίφημος ὅρος.

ε. Περίφημος ὅρος δὲν εἶναι, τουλάχιστο γαλλικά, ὅπου ἔτσι θάρχισε τὸ κίνημα, δηλαδὴ μὲ τὸ νὰ μὴν ἀγγίξῃ τὰκρόγλωσσο τὸν οὐρανίσκο, μὰ λίγο λίγο τὰκρόγλωσσο, ξεκολνώντας ὁλοένα, ἔπεσε τόσο πολὺ ποὺ κοίτεται ἥσυχη τὴρα ἡ γλώσσα μας ξαπλωμένη, λέοντας *don* ἢ *on*.

ζ. Καθαφτὸ μάλιστα, στὰ ξεβγαρώματα τέτοιου εἴδους, N δὲν ὑπάρχει · μεταφέρθηκε ἡ μυτοχηιά (*nasalité*) στὸν ἦχο τὸν προτερυνό, φτάνει νὰ εἶναι στὴ μέση ἓνας ἀπὸ τοὺς ἦχους *a o u e i*.

η. Γιὰ τοῦτο μάλιστα ὀνομάζεται γαλλικά *n voyelle*. Ὁ ἀνόσιος ὅρος *voyelle* θὰ ξηγηθῇ πιὸ κάτω (ἀρ. 381 κι ἀκ.).

320. Νεοελληνικὸ ἀερόηχο N. α. Τὸ ἀερόηχο N τὸ νεοελληνικὸ εἶναι ἀκόμη ἀπὸ τὸ γαλλικὸ N πολὺ μακριά. Εἶναι τόντις ἀερόηχο καὶ δὲν ἔπεσε ὅπως τὸ γαλλικὸ (κ. π. ἀ., ἀρ. 319, δ, ε).

β. Στὸ N τὰερόηχο τὸ ρωμαϊκό, στέκει τόντις τὸ N στὸν ἀέρα. Πότες ὅμως;

γ. Σὲ κάτι λέξεις καθαρεβουσιάνικης καταγωγῆς ποὺ κυκλοφορήσανε τότες τελεφταῖα, στὸ *παρῶν* καὶ στὸ *παρδὼν* ἄξαφνα.

δ. Τὸ *παρδὼν* εἶναι καθαρεβουσιάνικο. Ἀφτὸ μᾶς τὸ

ἀποδείχνει τὸ Δ, ἐκεῖ ὅπου τὸ γαλλικὸ λέει D — *parDon* — τοιοῦτὸ μ' ἓναν ἦχο ποὺ τὸν ἔχουμε στὴ γλώσσα μας, τὸν ἦχο *z*.

ε. Τὸ κάθισε στὸ *παρδὼν* ὁ καθαρεβουσιάνος, ἐπειδὴ τοῦ διδάξανε πὼς ἐμεῖς δὲν ἔχουμε D, κ' ἔτσι τὸ τέταρτο ψηφὶ τοῦ λατινικοῦ τοῦ ἀρφάβητου τὸ μετὰδωσε μὲ τὸ τέταρτο τοῦ ἐλληνικοῦ, μὰ τὸ τέταρτο ἀρχαῖο, τοῦ καιροῦ δηλαδὴ ὅπου τὸ Δ εἶτανε ξαφνικόηχος καὶ ἡ καθαρέβουσα τὸ περνοῦσε γιὰ δ σημερινό.

ζ. Τέλεια λοιπὸν ἡ ἀνακατωσούρα, ὅπως τυχαίνει στίς λέξεις τίς βιβλιαρήσιες.

η. Τὸ *παρῶν*, πάει νὰ πῇ *παρὼν*, εἶναι σήμερα σολοικισμός, ποὺ δὲν τὸν καταλαβαίνει κανένας, ἀφοῦ εἴμαστε *παρῶν* ἄκουσα ὡς κι ἀπὸ ἓναν A. Μηλιαράκη, χωρὶς νὰ εἶτανε χωρατό.

θ. Ἐπειδὴ ὅμως, καθὼς θὰ τὸ διοῦμε γλήγορα, τελικὸ N στὴ γλώσσα μας δὲν ὑπάρχει, καταντᾷ τὸ N τοῦ *παρδὼν* καὶ τοῦ *παρῶν* ἀερόηχο, στιγμὴ τῇ στιγμῇ. Ξεηχᾷ, δηλαδὴ ξεψυχᾷ. Ἐγὼ ἄκουσα μάλιστα καὶ μὲ τὸ *παρδὼ*, δὲχως κανένα *r*. Θὰ πολυλέγεται.

321. Ἀερόηχο N πυργούσιου καὶ *παρελλήνιο*. α. Μὲ τίς μηχανές τοῦ Ρονσῶ, ξεστήκωσεν ὁ Pernot στὸ Πυργὶ τῆς Χιὸς (*Phonétique des parlers de Chio*, σ. 160-179) κάμποσα N ἀερόηχα, ποὺ τὰ λέει *n voyelles*.

β. Καὶ τόντις ὁ Pernot μοιάζει σὰ νὰ μὴν τὸ συλλογίστηκε ποτές του νὰ κάμῃ τὴν ἐλάχιστη διαφορὰ μεταξὶ ἀερόηχο *r* καὶ τὰ γαλλικὰ μυτόηχα.

γ. Κάθησα μῆνα στὸ Πυργὶ κ' ἔδωσα γερὴ προσοχὴ σ' ὁλωνῶνε τῇ μιλιᾷ. Δὲν ἀντιλήφθηκε τάφτι μου *n voyelle* οὔτε σταλιά.

δ. Ὅταν ὁ ἴδιος ὁ Pernot κατέθηκε στὴν Ἀθήνα (σ. 179), οἱ μηχανές τοῦ παπᾶ μας δὲ δουλέψανε ὅπως

στό Πυργί κ' ἔτσι τὸ ὑποψιάστηκε μονάχα, ἐπιφυλαχτικά ὅμως πρέπει νὰ ποῦμε, πὼς ὑπάρχουνε ἀερόνηχα Ν ὡς καὶ στὴν Ἀθήνα.

ε. Ὑπάρχουνε στὸ Πανελλήνιο, κάθε φορά τουλάχιστο πού θὰ προφέρουμε *ἄΝθρωπος*, *ἄΝθος*, ἀκόμη καὶ κάθε φορά ὅπου ὁ καθαρεβουσιάνος γυρέβει νὰ πῇ *πεΝθε-ρὸς*, *π.λίΝθος*, *ἄΜΦιθέατρο*, *συΓΓνώμη* καὶ τὰ παρόμοια.

ζ. Εἶναι ὅμως ἀλήθεια πὼς ἔχει τὸ ζήτημα νὰ μελετηθῇ μὲ τὰ σωστά μας — καὶ μὲ τίς λαλομηχανές.

Γ

ΠΟΤΕΣ ΔΕΝ ΑΚΟΥΓΟΥΝΤΑΙ ΤΑ ΔΙΑΦΟΡΑ ΤΑ Ν ΜΑΣ;

322. Τὸ Ν καὶ οἱ ξακολουθητικοί. α. Εἶναι ἀπὸ τὰ πιὸ περίεργα καὶ τὰ πιὸ σίγουρα πὼς ὁ ἦχος Ν μὲ κατοπινούς ξακολουθητικούς ἀδύνατο νὰ ταιριάξῃ, σ' ὅλη τὴν ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς.

β. Τόσο ἀληθινὸ εἶναι ἀπτό, πού ἐκεῖ ὅπου ἡ ἀνάγκη τὸ φέρνει, ὅπου τὸ φέρνουνε λόγοι ἐτυμολογικοί, νὰ πρωτοβῇ ἓνα Ν μὲ Σ κατοπινὸ, δὲν μπορεῖ τὸ Ν νὰ βαστάξῃ.

γ. Γνωστὸ, λ. χ., πὼς ἡ αἰτιατικὴ πληθυντικὴ στὰ πρωτόκλιτα, δευτερόκλιτα, τριτόκλιτα, εἴτε ἀρσενικά, εἴτε θηλυκά, θέλει Σ παραπανιστὸ κολλημένο στὸν τύπο τῆς ἐνικῆς αἰτιατικῆς.

δ. Μὲ τὰ τριτόκλιτα, ἡ δουλειά μας ρολοῖ · ὁ ἐνικός, τὸν πατέρ-Α, ὁ πληθυντικός, τοὺς πατέρ-ΑΣ, τὴν μητέρ-Α, τὰς μητέρ-ΑΣ, καὶ πάει λέοντας.

ε. Τώρα ὅμως ἄς πάρουμε πρωτόκλιτα καὶ δευτερό-

κλιτα, ὅπου ἡ αἰτιατικὴ τοῦ ἐνικοῦ ἀπὸ γεννησιμιό της ἔχει Ν τελικὸ, *ρεαρία-Ν*, *ἡμέρα-Ν*, *τόπο-Ν*, *τὸ-Ν* (τοῦ ἄρθρου).

ζ. Πὼς λοιπὸν εἶναι τὸ φυσικὸ νὰ μορφώνουνε τὴν αἰτιατικὴ τοῦ πληθυντικοῦ; Τῇ μορφώσανε κανονικὰ μὲ τὸ Σ τὸ παραπανιστὸ, τὴν κάμανε δηλαδὴ τὸΝ-Σ, κτλ.

η. Πὼς τὸ ξαίρουμε; Τὸ ξαίρουμε ἀπὸ τὴν ἱστορικὴ λογικὴ. Μὰ ἐδῶ τὸ ξαίρουμε κι ἀπὸ ἀάμποτες ἐπιγραφές, ἀπὸ τὴν περιφημὴ ἄξαφνα τὴν ἐπιγραφὴ τῆς Γορτυνίας τῆς Κρήτης, πού εἶναι πολὶ ἀρχαία (τοῦ ἔχτου ἢ πέμτου πρὸ Χριστοῦ) καὶ ὅπου διαβάζουμε παρόμοια, *ἐχονΣαρ* (*ἐχονΣαρ*), *ἐλόΝΣι* (*ἐ.λοῦΣι*), *μηΝ-Σι* (*μηΣι*), κτλ.

θ. Τὸ ξαίρουμε κι ἀπὸ νεώτερες χρητικὲς ἐπιγραφές ὅπου τὰ τὸΝ-Σ, τὰΝ-Σ, αὐτὸΝ-Σ, κτλ. εἶναι πᾶρε καὶ δῶσε.

ι. Ὡστόσο, καὶ στὴν Κρήτη ἀκόμη, πού ἄργησε νὰ ξεφορτωθῇ τὸ ζεβγάρωμα *-νσ-*, *-νς*, τὸ ν στὸ τέλος ἔπαψε ν'ἀκούγεται.

323. Τὸ ζεβγάρωμα τὸ *πα.λ.ιωε.λληρικὸ* ΝΣ. α. Ὡς ἀπὸ τὴν Κρήτη, ὅξω ἀπὸ τίς Μυκῆνες καὶ τὴν Ἀργολίδα, ὅπου ἡ κρητικὴ ἐπιρροή στάθηκε πολιστήμαντη, ὅξω ἀπὸ κάτι σποραδικὰ *-νσ-* στὴ Θεσσαλία (Φάρσαλα), στὴν Ἀρκαδίαν καὶ στὸν Ὀμηρὸ, τὸ Ν μὲ κατοπινὸ Σ δὲ φανερώνεται πούθεν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα.

β. Δὲ θὰ πῇ πὼς δὲν ὑπάρξε · ὑπάρξε παντοῦ, ἀφροῦ χωρὶς ἓνα πρότυπο *-νς-*, *τὸνς* ἢ *τὰνς*, ἀδύνατο νὰ ξηγηθῇ τὸ δευτερότυπο *τὸνς* ἢ *τὰς*. Θὰ πῇ πὼς νωρὶς, πολὶ νωρὶς ξεήχησε.

γ. Πὼς ξεήχησε; Μὲ τρεῖς τρόπους.

δ. Κάποτες ξεηχᾷ νέττα σκέττα, χωρὶς ν'ἀφήσῃ κατόπι του κανένα ἔχνος, κανέναν ὑστερόηχο · *κεΣτὸς* (ἀντὶς *κεΝΣτὸς*), *συΣκενάζω*, *συΣπάω*, *συΣητῶ*, *συΣῶ*, κτλ.

ε. Ἄλλες φορές, γίνεται κάποια ἱχολογικὴ ξόφληση.

Δηλαδή λές πρώτα τὸN-Σ· μὰ τὸ ξεβγάρωμα -ης δὲ σοῦ στρέγει. Τὸ N ξεηχᾶ, σοῦ ἀπομνήσκει τότες ἓνα σκέττο φτωχὸ ΤΟΣ.

ζ. Ὡραῖα. Μὰ ἐσὺ δὲ βρίσκεις πιά τὸ λογαριασμό σου· εἶχες τέσσερεις ἤχους, τ-ο-ν-ς· ἔχεις τώρα μονάχα τρεῖς, τ-ο-ς.

η. Σοῦ χρειάζεται κάποιο ἀπόσωμα, ἴσια ἴσια θέλεις νὰ τὰ φέρης, τᾶφτί σου γυρέβει νάκούστη ἓναν τέταρτο ἤχο κ' ἔτσι γίνεται ἡ ξόφληση τοῦ λογαριασμοῦ.

θ. Στὴ θέση τοῦ ο τοῦ κοντόχρονου, γεννιέται μοναχὸ τοῦ ἓνα μακρόχρονο ου (σ) ποὺ βαστᾶ δηλαδή δυὸ φορὲς περισσότερο, ποὺ εἶναι κάπως διπλὸ.

ι. Σήμερα, ἐννοεῖται, κάθε χρονική διαφορὰ ἔπαψε μεταξὶ ο καὶ σ. Κοντόχρονα καὶ τὰ δυὸ τους.

324. Ὁ τρίτος τρόπος. α. Ὁ τρίτος τρόπος εἶναι γιὰ τὴ Νεοελληνικὴ ὁ σπουδαιότερος.

β. Συνηχᾶ τὸ N μὲ τὸν κατοπινὸ τοῦ ξακολουθητικοῦ καὶ τότες μονάχα ξεηχᾶ.

γ. Παραδείγματα ἔχει ἄπειρα· παίρνουμε τὸ μικρὸ τὸν κατάλογο ποὺ βρίσκεται στὴν κόμμοδη γραμματικὴ τοῦ G. Meyer, Gr. Gr. (σ. 356-7).

δ. Διαλέγουμε τὰ σημαντικώτερα καὶ τὰ γνωστότερα, συσσιτεῖν, σύσστασιν (σύνστ.), ἐς Σάμω (ἐν Σ.), ἐς Στήλη, τῆς Συγγραφῆς, πάει νὰ πῇ τὴΝ Συγγραφῆς, ἀπὸ τὴν Κύμη.

ε. Εἶναι τὸ περιεργότερο. "Ἄν πιάση κανεὶς νὰ μαζώξῃ τέτοια πολλὰ, θὰ καταλάβῃ τί πράμα τὸ κάτω κάτω εἶναι τὸ N τῆς ἐνικῆς αἰτιατικῆς τὸν, τὴν, ὅσο καὶ τὸ N τῆς γενικῆς πληθυντικῆς τῶν τοῦ ἄρθρου μὲ τοὺς κατοπινούς ξακολουθητικούς μ, ρ, λ, ζ, σ.

ζ. Θὰ ὑποφιαστῇ τουλάχιστο πὼς τὸ N ἀφτὸ, ἀκόμη καὶ ἂν περιοριστοῦμε στὴν Ἀττικὴ, ὅσο καὶ ἂν τὸ γρά-

φουνε, ὅσο καὶ ἂν τὸ παραδίνουνε σήμερα στὶς κλασσικὲς μας γραμματικὲς, εἶναι παραμῦθι, καὶ μάλιστα παραμῦθι γελιοῖο.

η. Λέγανε δηλαδή τοΜΜῆνα, τοΡΡοῦν, τοΛΛόγον, τοΣΣίτον, ἀπαράλλαχτα ὅπως ἐΜΜένω, συΡΡίπτω, συΛΛέγω, κτλ. κτλ.

325. Οἱ τρεῖς τρόποι μαζί. α. Καθὼς ξεδιαλύσαμε καὶ καθὼς τὰ βλέπουμε ξεδιαλυσμένα σὲ ὅλες τὶς γραμματικὲς, φαίνονται ἀπλᾶ.

β. Φτάνει κανεὶς νὰ προσέξῃ καὶ θὰ διῇ πὼς τὸ ζήτημα μόλις ξετάστηκε. Ἀραδιάσαμε γεγονότα, ξήγηση δὲ δώσαμε καμιά.

γ. Δὲ βλέπουμε διόλου μῆτε γιὰ ποιοὺ λόγους εἶναι τρεῖς οἱ τρόποι, μῆτε γιὰτὶ στὸν ἴδιο τὸν τόπο, ἄξαφνα στὴν Ἀττικὴ, ἀνταμώνουμε συνάμα ἐςΣτήλη, ἐςΣτήλη καὶ εἰςΤήλη.

δ. Τὸ μόνο θεοφάνερο εἶναι γιὰ ποιά αἰτία τὸ N μὲ κατοπινὸ ξακολουθητικὸ δὲ στέκει. Γιὰ τοῦτο δοκιμάζονται διάφοροι τρόποι νὰ τὸ ξεφορτωθοῦνε καὶ καλὰ.

ε. Τὸ N, γιὰ νὰ μορφωθῇ, θέλει φραγμὸ ποὺ νὰ μποῦν διῆξῃ τὸν ἀέρα νὰ βγῇ ἀπὸ τὸ στόμα. Ὁ ξακολουθητικὸς φραγμὸ δὲ σηκώνει. Γιὰ νὰ περάσῃ, ρίχνει τὸ φραγμὸ κάτω κ' ἔτσι χάνεται τὸ N.

ζ. Νὰ παρατηρήσουμε ὥστόσο, καὶ τὸ ἀξίζει, πὼς ὁ ξακολουθητικὸς, προτοῦ βγῇ ἀκόμη, στρώνει τὸ δρόμο του, ποὺ νὰ πῆς, ξολοθρέβοντας ἓνα φραγμὸ, ποὺ μῆτε πρόφτασε νὰ μορφωθῇ.

η. Ἔτσι τὸ φέρνει ὁ νόμος τῆς πιστώδρομης ἡχεται-ριαξιᾶς ποὺ στὴ γλώσσα μας ἐνεργᾶ τότες φορὲς.

θ. Τὸ πιὸ νόστιμο εἶναι ποὺ ἐδῶ ἡχοταιριαξιὰ καθαφτὸ δὲν ἔχουμε, ἀφοῦ ὁ ἓνας ἀπὸ τοὺς δυὸ ἤχους χάνεται κ' ἔτσι ἀπομνήσκουνε ὁ καθένας δίχως ταίρι.

ι. Δὲν πειράζει πού ἡ ἐνέργεια τοῦ νόμου εἶναι ἀρνητική. Πάντα ἐνέργεια. Πάντα ἡχοταιριαξιά, κι ἄς εἶναι ἡχοταιριαξιά. Πάντα ὁ δέφτερος ἡχος κυβερνᾷ τὸν προτερινό του.

326. Ἡ ἄδρνΝΣις κι ὁ κ. Κόντος. α. Ὁ κ. Κόντος μάζωξε στὸν Παργασσὸ (τ. ι', σ. 118 κι ἀκ.) ἕνα σωρὸ θηλυκὰ οὐσιαστικὰ τριτόκλιτα μὲ τὴν κατάληξη τῇ γνωστῇ μας -ις καὶ μὲ προτερινὸ ζεβγάρωμα -νσ-, ἄδρνΝΣις, θέρμαΝΣις, πέπαΝΣις, ὕφραΝΣις, κτλ.

β. Ὁ κ. Κόντος, πού γρῦ δὲν ἐνίωθε ἀπὸ γλωσσολογία, θὰ τὰ πῆρε σίγουρο γιὰ ταχτικὰ ζεβγαρώματα (δὲ διὰ-βασα τὸ ἄρθρο· τὰ βρῆκα στοῦ G. Meyer τὴν Gr. Gr., σ. 356).

γ. Ὅπως ὁμως ὁ ἴδιος ὁ G. Meyer τὸ ξηγᾷ, εἶναι λέξεις θεωρητικὲς, πλασμένες ψέφτικα οἱ περισσότερες ἀπὸ τοὺς γραμματικογράφους, λέξεις πού δὲν κυκλοφορήσανε ποτές τους, ἄρα πού δὲν ἤρθανε ποτές τους σὲ συνάφεια μὲ τὴ ζωὴ.

327. Τὸ Ν καὶ οἱ ἄλλοι ξακολουθητικοί μας. α. Γιὰ τοὺς λόγους πού ἀναφέραμε πρὶ ἀπάνω (κ. ἀρ. 325, δ-ε) κανένα Ν δὲ στέκει μὲ κατοπινούς ξακολουθητικούς.

β. Μᾶς ἀρκεῖ ἐδῶ νὰραδιάσουμε τὰ κλασσικὰ τὰ παραδείγματα μὲ τὴ σειρά τους.

γ. Τὸ ν, ὅπως εἶδαμε πρὶ ἀπάνω, μὲ κατοπινὸ Β ἢ Φ, γίνεται Μ, γιὰ λόγους ἐβδιᾶκριτους, δηλαδὴ χειλοηχέ-βεται μὲ τὰ χειλόηχα.

δ. Τὸ ἴδιο καὶ μὲ κατοπινὸ π ἢ π̣, τὸν πόνο (τομπ̣.), τὸν παίρνω (τομπ̣.).

ε. Μὲ κατοπινούς π, π̣, δὲν ἔχει λόγους νὰ ξεηχῇση, ἀφοῦ εἶναι ξαφνικόηχοι σὰν τοὺς τ, τ̣, κ, κ̣. Μὲ τοὺς ξακολουθητικούς, ἄλλη δουλειά.

ζ. Τοιοῦτὸν ἔχουμε κι ἀκόμει παντοῦ, λίγο ἢ πολὺ,

θρίαβος, θριαβεφτικός (κ. π. ἀ., ἀρ. 300, η-θ), κονδέντα (ὄχι ἀπὸ τὸ conventus, Φιλ., Γραμμ., σ. 74, παρὰ καλῆτερις ἀπὸ ἕνα conventa), Δεκέβρης, Νοέβρης, Σεπ-τέβρης (κ. π. ἀ., ἀρ. 289, ζ), σνβαίνει (Φιλ., σ. 74), σνβαστικός, σνβῆ (πολὶ συχρὸ), σνβία (κ. π. ἀ., ἀρ. 289, ζ), σνβιος, σνβιθασμός, σνβουλή, σνβουλέω, σνβούλιο, σνβουλάτορας, κτλ. κτλ.

η. Τὸ Ἀβροσίον μου φαίνεται ἄλλο (κ. π. ἀ., ἀρ. 287, β). Γιὰ τὰκανόνιστα καθαρεβουσιάνικα κ. π. ἀ., ἀρ. 289, ε.

θ. Μὲ κατοπινὸ Φ, ἔχουμε τὰ γνωστὰ γόφος, νύφη, σνφέρο, σνφέρα (πλ. τὰ σνφέρα, τὸ μόνο κανονικὸ), σν-φωρῶ, σνφωρία καὶ σνφωρο, σνφωρὰ, σνφέρι, κτλ. κτλ., δηλαδὴς ἄπειρα νιοφερμένα καθαρεβουσιάνικα, σνφωρη-τικό καὶ τέτοια, ὡς καὶ σνγγραφο.

ι. Μὲ κατοπινὸ Γ, σνγνῶμη, σνγγραμια, σνγγραφάς (ὄν. πλ. σνγγραφέοι), σνγγραφή καὶ τὰποδέλοιπα καθαρε-βουσιάνικα τὰ περισσότερα.

κ. Μὲ κατοπινὸ 2, σνγνυρίζω, παλιγερεσία (κ. π. ἀ., ἀρ. 300, ι, κ).

λ. Μὲ κατοπινὸ Χ, κερρί (κέρχρος), ρουχαλιζω (ἀπὸ τὸ ροιχαζω [μὲ ἀλλαγμένο προσκόλλημα], κ. Foy, Laut-system, σ. 80), σπλάγνα, τυχαίνω, κτλ.

μ. Ὅσα εἶναι καθαρεβουσιάνικης καταγωγῆς, σνριζώ, σνχωρῶ, σνχώριο (γιὰ τὸ σχώριο εἶπαμε καὶ πρὶ ἀπάνω), κτλ.

ν. Ὁ Πάλλης, στὴν Ἰλιάδα του, πολὺ φρόνιμα ὀρθο-γράφει Ἀρίσης, Ἀρίγιαλο, κλ., χωρὶς γ.

ξ. Μὲ κατοπινὸ Δ, ὅπου τὸ ζεβγάρωμα -ΝΔ- εἶναι ἀρχαῖο, τὸ Δ μνήτκει ξαφνικόηχος, σὰν τεκμήριο σεβάσμιου τῆς ἀρχαιότητάς του, ἀντῆρας, Ἀντῆρο, δέντῆρο, κίντῆρος, κι ἄλλα.

ο. Τὰ καθαρεβουσιάνικα ὅμως ἀκολουθοῦνε τὸ νόμο τὸν

ωγύγιο πού δὲ θέλει Ν μὲ κατοπινούς ξακολουθητικούς, κ' ἔτσι ἀκούμε *συνδαιλίζω, σύνδεσμος, συνδρομή*.

π. Πρέπει, μ' ἄλλα λόγια, νὰ τὰ χαλάσουμε, γιὰ νὰ τὰ κανονίσουμε.

ρ. Ἡ καθαρέβουσα, θαρρώντας πὼς διώρωνε τὰ προστυγα, κατάστρεψε τὰ βέρα. Θέλησε νὰ σιάξῃ τὸν *κίντρο*, τὸν ἔκαμε *κίΝΔυρο*, καὶ τότες ὁ *κίΝΔυρος* φυσικά του ἔγινε *κίΔυρος*.

σ. Ἡ δουλειὰ τῆς καθαρέβουσας εἶναι τοῦ Σίσυφου ἢ δουλειὰ πού κυλοῦσε βράχους πρὸς τὸ ὕψος τοῦ βουνοῦ. Τὸ δυστύχημα στάθηκε πού ὁ βράχος ἔπεφτε ἀπάνω στὰ κεφάλια μας.

τ. Ὁ *κίνδυνος* ὁμως οὐδετερώθηκε ἀπὸ τὴν ἀντρεωμένη μας κ' ἐξυπνῇ Νεοελληνικῇ, πού τὸ βάσταξε μὲ *τ*.

υ. Ἀπὸ τὰ πιὸ νόστιμα εἶναι πού τὸ *συνΔέω*, ἄξαφνα, ἐμεῖς τὸ κάμαμε *συν-Εδένω*, καθὼς λέμε *συνεπαίρω*, ἀπὸ τὸ *συν-Επῆρα*, κι ἄλλα κάμποσα.

φ. Γιὰ κατοπινὰ *μ, ν, λ, ρ, ζ, σ*, οὔτε ἀνάγκη νὰ γίνῃ λόγος, ἀφοῦ ξεβγαρώματα *-νζ-, -νσ-* δὲν ἔχουμε πουθενὰ κι ἀφοῦ ὅσα εἶχε ἀφωμοιωμένα ἡ Παλαιοελληνικὴ — *ἐΜΜένω, ἐΝΝοῶ, συνΡΡάπτω, ἐΛΛειψις* — μ' ἕναν ἥχο σκέττο τὰ λέει καὶ ἡ καθαρέβουσα.

328. *Ξεβγάρωμα -ΝΘ-*. α. *Ξεχωριστὸ ἀριθμὸ θέλει τὸ ξεβγάρωμα -νθ-*.

β. Παντοῦ στὸ ρωμαϊκὸ ἀκούμε ἀθρακιά, μαράθηκα, γροθιά, γρόθος, πεθερός, κολοκύθι, ροβίθι, σύθαμπο.

γ. Τὸ ἴδιον, ἀκούμε στὴν Πόλῃ, στὴ Σμύρῃ, στὴ Χιό, στὴν Κρήτῃ κι ἄλλοι, ἀθόνερο, ἄθρωπος, ξαθὸς καὶ παρόμοια.

δ. Στὰ Ἑφτάνησα ὁμως λέγονται *ἀνθόνερο, ἀνθός, ἀνθρωπος, ξανθός*, μὰ ὅχι *ἀνθρακιά* μήτε *μαράθηκα*.

ε. Δηλαδή οὔτε *ξανθός* δὲ λέγεται καθαφτὸ μὲ *ν* γου-

λόπιαστο, σὰν τὸ *ν* τοῦ *πάντα*, κτλ., παρὰ μὲ *ν* ἀερόηχο πού φραγμὸ δὲν κάνει.

ζ. Καὶ ἀκούγεται ἀκόμη τὸ ἀερόηχο *ν* μὲ κατοπινὸ *θ*, ἐπειδὴς ἔχει προτερινὸ του *α*, κι ὁ ἥχος ἀφτός, καθὼς θὰ τὸ διοῦμε παρακάτω, μορφώνεται λαρυγγωμερίας (κ. *Revue critique*, 17 Juin 1901, σ. 468).

η. Λοιπὸν ὁ ἀέρας *χτυπᾷ ἴσια* στὶς μυτὸτρυπες, βρίσκει κάμπο στὸ γλωσσόσπιτο, καὶ ἡ ἀντηχία γίνεται τόσο πιὸ ἔφκολα ὅσο τὸ στόμα μνήσκει πιὸ ἀνοικτὸ.

θ. Παρατηρήθηκε μάλιστα πὼς κάποτες καὶ μοναχὸ του γεννιέται τὸ *ν* μεταξὶ *α* καὶ *θ*, λ. χ. στὸν τύπο *ἈΝθήνα, ΜΑΝθαῖος* καὶ κάτι τέτοια.

ι. Τὸ πιστέψα ὁ ἴδιος. Μὰ διστάζω σήμερα νὰ τὸ πιστέψω. Ἡ θὰ παίξῃ ρόλο καμιά παράξενη ἀναλογία ἢ κάποια ἰδιαιτέρα ντόπια ἡχολογικά, γιατί θάπρεπε τότες σὲ κάθε ξεβγάρωμα τέτοιου εἶδους *-αθ-* νὰ ξετρύπωνε τὸ *ν*.

329. *Δὲν εἶναι γιὰ τὰ μείρη τὸ Ν. α*. Τὸ ἀερόηχο τὸ *ν* δὲν εἶναι γιὰ νὰ μείνῃ. Βάση δὲν ἔχει ὅπου νὰ στηριχτῇ.

β. Τὸ πιὸ ταιριαχτὸ μὲ τὰ ἡχολογικά μας, τὸ πιὸ πραχτικὸ γιὰ τὸ σχολεῖον, τοιοιπὸν εἶναι νὰ τὰ ὁμαλώσουμε ὅλα καὶ νὰ διδάσκουμε πὼς *ν* μὲ κατοπινὸ του *θ* πουθενὰ δὲ στέκει, παρὰ σὲ νοποπιολαλίες.

γ. Ὁ Πάλλης στὴν *Ἰλιάδα* του ἔγραφε ἀποφατιστικὰ *Σμιθέας*. Νὰ μὴ φοβηθοῦμε καὶ μεῖς νὰ γράφουμε *Πάθεο*, ἀφοῦ τέτοια ἡ τάση μας ἢ γλωσσικῇ.

δ. Στὴν ἀρχαία ἔχουμε *Ξάθος* καὶ *Ξάνθος*, ἀνθρώπους καὶ ἀνθρώπους (τοῦ τρίτου αἰῶνα τοῦ Χριστοῦ), κ. Κ. Dietrich, *Unters.*, σ. 115 6.

330. *Πραχτικὲς συνέπειες*. α. Ὅποιος παρακολούθησε προσεχτικὰ ὅσα εἶπαμε τώρα τώρα, ὅποιος ἔμαθε λιγάκι μαζὶ μας νὰ παρατηρᾷ γύρω του πὼς μιλοῦνε οἱ ἀνθρώποι, θὰ καταλάβῃ ἀμέσως τί τρέχει.

β. Τὸ ξαίρουμε κι ἀπαρχίς πὼς καθαφτὸ λέξεις στὴν ὁμιλία δὲν ὑπάρχουνε, ὑπάρχουνε συνηχίες καὶ συλλεξίες.

γ. Λοιπὸν ἐκεῖνο ποὺ παθαίνουνε ὁ ἓνας ἀπὸ τὸν ἄλλον δυὸ ἤχοι συνεχικοί στὴν ἴδια λέξη, πάντα σύφωνα μὲ τοὺς νόμους τοὺς φυσιολογικοὺς, τὸ παθαίνουνε κι ἀπὸ τὸ τέλος μιᾶς λέξης στὴν ἀρχὴ τῆς ἀκόλουθης, ἅμα τὸ ἀπαιτήση ὁ νόμος.

δ. Μιὰ καὶ παραδεχτοῦμε — μὰ πὼς κιόλας νὰ μὴν τὸ παραδεχτῇ ὁ καθένας; — πὼς ὁ πενθερὸς ἔγινε πεθερὸς καὶ τὸ κεχρηὶ κεχρηί, δὲν ἔχει · φυσικὸ πιά δὲ μᾶς πέφτει, νὰ ποῦμε τὸΝ θέλω ἢ τὸΝ Χάρω καὶ τὰ παρόμοια.

ε. Τόντις φτάνει πέντε λεφτὰ νὰ μιλήσης — μὰ καὶ νὰ προσέξης στὴν ὁμιλία μ' ἓνα Ρωμιό, ἃς εἶναι καὶ δάσκαλος, θακούσης τὸ θέλω, τὸ χάνω, ζητοῦ(ν) χαβιάρι, τὸ εἶπα(ν) χωρατὰ κι ἀρίφνητα τέτοια.

ζ. Τέτοια δηλαδὴ μαζώνει κανεὶς τὴ θάλασσα μὲ τὸν ἄμμο στὰ δημοτικὰ μας τὰ τραγούδια, μάλιστα σὰ δὲν εἶναι τυπωμένα, παρὰ ὅταν τὰ παίρνεις μὲ τάρτια σου.

η. Σοῦ δείχνει ἀφτὸ πὼς τὸ ἔθνος ἔτσι τὰ θέλει. Μὴν ξεχνοῦμε κιόλας πὼς ὁ νόμος στερεώθηκε, ἀναγνωρίστηκε ἀπ' ὅλους μᾶς στὴ χρῆσιν τοῦ ἄρθρου.

θ. Θὰ ποῦμε δηλαδὴ τὸ βασιλιά, τὸ φόβο, τὸ γιατροῦ, τὸ χαμάλη, τὸ γάμο, τὸ χορὸ, τὸ δρόμο, τὸ θεὸ, τὸ ζητιάνο, τὸ σέμπρο, τὸ μήνα, τὸ νόμο, τὸ λέξυγγα, τὸ ρήτορα.

ι. Ἔτσι ἀπαράλλαχτα καὶ στὸ θηλυκὸ τὴν, ποὺ γίνεται ἀμέσως τῇ.

κ. Ἔτσι καὶ γιὰ τὴν αἰτιατικὴ τοῦ ἐνικοῦ ἀρσενικοῦ (τὸ θηλυκὸ ἔχει ἄλλα ἱστορικὰ) ἔναρ ποὺ μὲ κατοπινούς ξεκολουθητικούς θὰ προσφερῇ πάντα τοῦ ἔνα.

λ. Τὸ ν χωρᾶ μονάχα μὲ κατοπινούς ξαφνικόηχους · τὸν πατέρα, τὸν τόπο, τὸν κόπο, τὸν μπαμπά, τὸ ντόπιο, τὸν καρδιακὸ.

μ. Πὼς εἴπαμε; Ξαφνικόηχους. Σημαίνει πὼς ἡ κλασσικὴ Νεοελληνικὴ μᾶς προστάζει τὸν ψωμᾶ (τομπιζοῖα), τὸν τζίντζιρα (τοντζίντζιρα), τὴν τσέπη (τηντζέπι), τὸν ξέρο (τορξέρο), καθὼς καὶ τὸν ξαίρω (τορξέρο).

ν. Δὲν ἀκολουθοῦνε τὸ νόμο ἐκεῖνοὶ ποὺ γράφουνε τὸ ψωμᾶ, τὴ τσέπη, τὸ ξέρο. Κ' ἔτσι καταντᾷ ὁ κανόνας πρὸ δυσκολοδιδαχτός γιὰ τὰ παιδιὰ.

331. Τὸ συμπέρασμα τὸ λογικὸ. α. Ἐδῶ δὲν ἔχει σοφίες, φιλοσοφίες καὶ σοφίσματα. Ὁ ξεκολουθητικός, ξεκολουθητικός · ξαφνικόηχος, ὁ ξαφνικόηχος.

β. Τολοιπὸν, ἀφοῦ μοιρογράφτο νὰ ξεηχᾷ μὲ κατοπινούς ξεκολουθητικούς τὸ ν τῆς προσωπικῆς ἀντωνυμίας τὸν, τὴν, ἡ συνέπεια εἶναι ποὺ σὲ λίγο δὲ θὰ ξεδιακρίνουμε πιά τὸ ἀρσενικὸ ἀπὸ τὸ οὐδέτερο, τὸ θέλω, τὸ χάνω ἀπὸ τὸ(ν) θέλω, τὸ(ν) χάνω, κτλ.

γ. Στὸ ἄρθρο, τὸ γένος ξεδιακρίνεται ἀκόμη ἀπὸ τὴν ὀνομαστικὴ. Στὴν ἀντωνυμίᾳ ἡ ὀνομαστικὴ ρόλο δὲν παίζει, καὶ δὲν ξεδιακρίνονται τὰ γένη.

δ. Εἶναι λοιπὸν ἀνάγκη νὰ διορθώσουμε τὰ πράματα καὶ τὸ διορθώμα ἔφκολο. Ἀντὶς τὸν ἢ τὴν, ἀρκεῖ μας νὰ παραδεχτοῦμε τὸν τύπο τὸν καὶ τὴν μὲ τοὺς ξεκολουθητικούς κ' ἔτσι γλυτώνουμε ἀμέσως.

ε. Νόμιμα τὰ τέτοια · τὸ ε τὸ τελικὸ τοῦ τὸν, τὴν τοὺς κόλλησε ἀπὸ τὸ ε τοῦ παρατατικοῦ καὶ τοῦ ἀόριστου, ἔγραφα, ἔγραφα. Γιὰ τοῦτο καὶ θέλει τόνο.

332. Πὼς διορθώνεται ἡ ρηματικὴ κατάληξη. α. Ἡ καθαρέβουσα, σωστότερα ἢ μιτῇ καθαρέβουσα, στὰ ρήματα, μᾶς τἀνακάτεψε ὅλα κι ὅλα.

β. Ἡ βαθεῖα καθαρέβουσα διᾶλεξε τὴν κατάληξιν θέλουσι ποὺ τῆς κάθιξε κάπου κάπου κ' ἓνα ν τελικὸ. Ἡ μιτῇ δὲ στάθηκε ἱκανὴ νὰ διαλέξῃ μεταξὶ θέλουν καὶ θέλουνε. Παραδέχτηκε τὸ πρῶτο καὶ κατάστρεψε τὴ γλῶσσα.

γ. Ἐμεῖς θὰ παραδεχτοῦμε τὸ δέφτερο καὶ θὰ τὴν πανορ-
θώσουμε.

δ. Κ' ἔτσι τὸ πραχτικώτερο εἶναι νὰ κλίνουμε εἰμονε,
εἴσωνε, εἵταρε, γράφονε, γραφόμονε, γραφόσουνε, γρα-
φόταρε, γραφόνταρε, γράφαρε, γράφιαρε, κτλ. ἔτσι καὶ νὰ
διδάσκουνται.

333. Ἡ γενικὴ πληθυντικὴ καὶ τὸ Ν τοῦ ἄρθρου μαζί
μὲ τὸ Ν τῆς γενικῆς πληθυντικῆς. α. Εἶναι τὸ ζήτημα
φοβερό καὶ μπερδεμένα μέσα τὰ ἱστορικά τῆς Νεοελληνικῆς.
Θὰ τὸ ἀγγίζουμε ἀνάλαφρα.

β. Ἡ χρῆσις τῆς ἐνικῆς καὶ τῆς πληθυντικῆς γενικῆς,
παντάσῃ διαφορετικῇ. Ἐφκολα θὰ ποῦμε τῆς ράτσας,
δύσκολα ὅμως τῶ ρατσῶ.

γ. Ἡ ἀλλήθεια εἶναι πού ἡ γενικὴ σήμερα χάνεται καὶ
πάει. Ἀρχίζει ὁ θάνατός της ἀπὸ τὸν πληθυντικὸ. Μὰ
κλονίζεται κι ὁ ἐνικός της.

δ. Σύμφωνα μὲ τὴν ξετύλιξη ὅλης τῆς ἐλληνικῆς, οἱ
ριζοβολιᾶς λιγιστέθουνε μέρα τῇ μέρα.

ε. Πρὶν ἀπὸ τὸν Ὅμηρον οἱ ριζοβολιᾶς εἵτανε ὀχτῶ, στοῦς
Ἀττικούς γενήκανε πέντε, σὲ μᾶς ἀπομνήσκουνε μονάχα
τέσσερεις, ὀνομαστικῇ, κλητικῇ, αἰτιατικῇ, γενικῇ.

ζ. Ἐχουνε ὅμως δυὸ κατάληξεις, κι ὅχι περισσότερες, τὰ
πρωτόκλιτα καὶ τὰ τριτόκλιτα, πατέρα-ς, ὄν., πατέρα,
αἰτ., γεν., κλητ., μητέρα, ὄν., αἰτ., κλητ., μητέρα-ς,
γεν.

η. Στὰ δεφτερόκλιτα πάλε βρίσκουμε τέσσερεις κατά-
ληξεις, ἀδερφός, ἀδερφε, ἀδερφὸ, ἀδερφοῦ.

θ. Νὰ σημειώσουμε ὥστόσο τὸ σπουδαιότερο, δηλαδὴ
πῶς ἡ κλητικὴ καὶ ἡ γενικὴ συμμορφώνονται μὲ τὴν
ὀνομαστικῇ, γέρο, δράκο, Χάρο, καπετάνιο, κι ἄλλα, στὸ
Πανελλήνιο (κ. Ἀπολ., σ. 314 κι ἀκ.).

ι. Στὴν Κρήτη, ἔχουμε τοῦ δράκο, τοῦ Χάρο, καὶ πολλὰ

τέτοια (κ. Ἀπολογία, σ. 316-317, διάβασε ὅλο τὸ μέρος,
ἀπὸ τῆ σ. 309 καὶ κάτω).

334. Ὁ πολιτισμὸς καὶ ἡ χρῆσις τῆς γενικῆς πληθυ-
ντικῆς. α. Τὸ ἀπλούστεμα τὸ κλιτικὸ τὸ θέλει ὁ πολιτισμὸς.
Τὸν πολιτισμὸ, ἡ καθαρέβουσα τονὲ βλέπει μὲ τὰ δικά της
τὰ μάτια. Ἐμεῖς πρέπει νὰ τονὲ διοῦμε, ὅχι μὲ τὰ δικά
της. παρὰ μὲ τὰ μάτια τῆς ἐπιστήμης.

β. Ἐκεῖ ὅπου νομίζει ἀφτὴ πῶς μὲ τὶς ἀπανωστοίχαστες
γενικῆς της πολιτίζεται, ξαίρουμε μεῖς πῶς ξεπολιτίζού-
μαστε.

γ. Ὁ πρῶτος κανόνας γιὰ μᾶς τοιοπὸν εἶναι νὰποφέ-
γουμε τὴ γενικῇ, καὶ προπάντω τὴ γενικῇ πληθυντικῇ.

δ. Τὶς περισσότερες φορές, εἶναι καὶ τὸ πιὸ ρωμαϊκὸ νὰ
μὴ θέλουμε γεν. τοῦ πλ. οἱ ἀνίδεοι καμαρώνουνε καὶ
λένε Ἡ Ἐταιρία ΤΩΝ Νεοελλήνων, πού εἶναι ξένο,
ἀντὶς Ἡ Ἐταιρία Οἱ Νεοέλληνες, πού εἶναι τὸ πάτριον.

ε. Μᾶς χρειάζονται ὥστόσο κάπου κάπου γενικῆς πλη-
θυντικῆς. Ἰδοὺ ποιοὶ λοιπὸν οἱ κανόνες μας, σύντομα, ὥσπου
τοὺς διατυπώσουμε πιὸ ξάστερα στὸ δέφτερο μέρος, στὸ
Βιβλίο τοῦ Μαθητῆ.

335. Δυὸ τρεῖς ἀπ.λοι κανόνες. α. Ὁ πρῶτος, πῶς μὲ
κάθε τρόπο χρωστοῦμε νὰποφύγουμε τὸ παραμικρὸ παρα-
νόημα, καὶ παρανόημα βγαίνει ἅμα ξεηχήση κανένα Ν
πού τὸ νόημα τῷχει ἀνάγκη.

β. Λοιπὸν ἐκεῖ ὅπου τὸ Ν λέγεται παντοῦ, νὰ τὸ κρα-
τοῦμε, τῶν παιδιῶ, λογιῶ λογιῶ, εἰδῶ εἰδῶ, νὰ προτι-
μοῦμε ὅμως πάντα τὴν κατάληξη -νε, λογιῶ λογιῶνε,
εἰδῶνε εἰδῶνε, γιατί τὸ -νε καταστρέφει κάθε παρανόημα.

γ. Δὲν μπορούμε νὰ ποῦμε τῶν θεῶν, ἀφοῦ τὸ ξαίρουμε
πῶς, ἀργὰ γλήγορα, τὰ δυὸ τὰ γ θὰ ξεηχήσουνε καὶ τότες
ξετρυπῶνε τὸ σκούρο τῶ θεῶ ἢ τὸ θεῶ.

δ. Ἐδῶ λοιπὸν ἀπαραίτητο νὰ λέγεται τῶ θεῶνε — τῶ

σοφῶνε, τῷ νόμῳνε, τῷ λόγῳνε, τῶν κόπωνε, καὶ τὰ παρόμοια.

ε. Μὲ δυὸ λόγια · στὴν Πόλῃ, στὴ Σμύρνη, στὴν Κρήτη καὶ ἄλλου, συνηθίζεται ἡ ριζικὴ κατάληξις, *λογιῶ λογιῶ*, κτλ. · στὰ Ἐφτάνησα, στὴν Ἀθήνα καὶ ἄλλου, συνηθίζεται τὸ περσώτερο ἢ προσριζικὴ *-νε*. Νὰ προσπαθοῦμε πάντα νὰ μεταχειρίζομαστε τὴ δέφτερη ἐμεῖς.

336. Οἱ τύποι ΕΛΑΜΣΑ, ἘΦΕΚΣΑ, Τὸ ΨΩΜᾶ, Τὴ ΤΣΕΠΗ, ΤΟΜΨΟΜᾶ καὶ ΤΗΝΨΕΠΙ. α. Παρατηρήθηκε ἀπὸ τὸν Pernot (*Parlers de Chio*, σ. 435 καὶ ἀκ.) πῶς οἱ δυὸ τύποι *ἐλαμσα*, *ἐφεκσα* δὲ συμφωνοῦνε ὁ ἓνας μὲ τὸν ἄλλον.

β. Στὸ *ἐφεκσα* ὅπου εἴχαμε ἀρχικὸ σύμπλεγμα τριῶν ἡχῶνε, *χ ψ σ* (*ἐφεΓΞα*, *φεΓΓω*), μᾶς *ξεηχᾶ* ὁ πρῶτος ἡχος, τὸ *χ*.

γ. Στὸ *ἐλαμσα*, μᾶς *ξεηχᾶ* τὸ μεσιανὸ τὸ π, *ἐλαμψα*, δηλαδὴς *ἐλαμψα*, ταιριαχτὰ μὲ τὸν κανόνα τῆς Νεοελληνικῆς, ποὺ θέλει τὸ *ξεήχημα* τοῦ μεσιανοῦ, σὰ δὲν ἔχει στὴν τρίφτογγο *λρ*.

δ. Λοιπὸν ὑπάρχει ἀντίθεση μεταξὺ τούτων δυὸ τύπων, ὑπάρχει ἀντινομία.

ε. Νὰ παρατηρήσουμε ἀμέσως πῶς ἡ ἀντινομία εἶναι φαινομενικὴ. Γελάστηκε ὁ Pernot. Στὸ *ἐλαμσα*, *χ* δὲν ἔχει · ἔχει στὸ *ἐφεγξα*, ὅσο *χ* καὶ ἂν εἶναι.

ζ. Καὶ ἴσια ἴσια, ὅπως εἴπαμε (π. ἀ., γ), ἓνα *χ* νὰ βρεθῇ στὴ συνηχιά, καὶ βασιτέται ἡ τρίφτογγο, *ἄντρας*, κτλ.

η. Μαζί μὲ τὰ *ἐφεξα*, *ἐσφιξα* πρέπει νὰ λογαριάσουμε καὶ τοὺς τύπους *τὸ ψωμᾶ, τὴ τσέπη*, ποὺ ὁ Pernot (ἱ. μ.) τοὺς *ξεσήκωσε* στὸ Πυργί, τύποι τῆς ἴδιας σειρᾶς, ἀφοῦ καὶ σ' αὐτοὺς *ξεηχᾶ* ὁ ἀρχικός, τὸ *χ*.

θ. Στούς τύπους *τοΜΨΟΜᾶ, τηΝΨΕΠΙ*, βλέπουμε *ξεγαν-*τίας νὰ μὴν *ξεηχᾶ* κανένας ἀπὸ τοὺς τρεῖς.

337. Λίγα χρονολογικὰ καὶ τοπικὰ μαζί. α. Ὁ Pernot δὲν πιστέβω νὰ ἐρμήνευσε ὅπως πρέπει τοὺς τέσσερεις τύπους ἐπειδὴ δὲ φρόντισε οὔτε νὰ τοὺς χρονολογήσῃ οὔτε νὰ τοὺς τοποθετήσῃ, ὅσο ξάστερα καὶ ἂν εἶναι τὰ πράγματα.

β. Γράφει πῶς τὸ πιὸ ἀρχαῖο εἶναι τὸ *ξεήχημα* τοῦ ἀρχικοῦ *χ* στὰ συμπλέγματα *χκσ*, *μπσ*, *ντσ*, ἢ τουλάχιστο ἐκεῖ πέφτει ὁ λόγος του, τόσο τὰ παρουσιάζει ἀναποφά- σιστα.

γ. Θαρρῶ πῶς εἶναι λάθος. Τὸ πιὸ ἀρχαῖο εἶναι τὸ *ξεή-*χημα τοῦ μεσιανοῦ ἡχου, ὅπως εἶναι καὶ θεοφάνερο ἀπὸ τὰ πασίγνωστα σὲ κάθε γλωσσολόγο, *ἐκτος*, ἀντὶς *ἐκστος*, κτλ. κτλ.

δ. Πασίγνωστα καὶ τὰ σημερινὰ τὰ δικά μας *πέμτος*, *σύμτωμα* καὶ μύρια τέτοια.

ε. Λοιπὸν ὁ ἴδιος νόμος τῆς Παλαιοελληνικῆς ἐνεργᾷ καὶ στὴ Νεοελληνικῇ.

ζ. Τὸ *ἐφεκσα*, σίγουρο πῶς εἶναι ὑστερόχρονο, ἀφοῦ ἀνταμώνουμε στὴν ἀρχαία *μονάχα ἐφεγξα*, μὲ τοὺς τρεῖς συνεχικοὺς ἡχους *χκσ* (*χκσ*) στὴν ἐποχὴ ὅπου πάγκοινο τὸ *ἐκτος* μὲ τοὺς δυὸ του ἡχους *κτ*, γιατί ἐδῶ δὲν ἔχει *χ* (*γ*).

η. Οἱ τύποι *τοΜΨΟΜᾶ, τηΝΨΕΠΙ*, πιὸ καινούργιοι ἀκόμα, ἐπειδὴ κανένα τους ἀχνάρι δὲ βρίσκουμε πρὶν ἀπὸ τὸρα τὸρα.

338. Τί συμπέρασμα βγάζοιτε ὅσα χρονολογήσαμε; α. Συμπεράσματα γερόπιαστα. Ὁ πατροπαράδοτος ὁ νόμος εἶναι τὸ *ξεήχημα* τοῦ ἡχου τοῦ μεσιανοῦ.

β. Ἐπεταί πῶς τὸ *ἐφεκσα* εἶναι γέννημα θρέμμα καμιάς ντοπιολαλιᾶς ὅπου ὁ κανόνας θὰ εἶναι γενικός. Ἔτσι κ' οἱ τύποι *τὸ ψωμᾶ, τὸ τσίρο, τὸ(χ) ξαίρω*.

γ. Ἡ διαφορὰ τοὺς εἶναι ποὺ ὁ πρῶτος τύπος μῆχε,

δὲν μπῆκε ὁ δέφετερος στὴν Κοινή. Ἀπὸ τὰ πιὸ συνηθισμένα μας καὶ τοῦτο.

δ. Μὰ καὶ τοῦτο ἀπόδειξη πὼς μ' ἓνα *γ* ἡ τρίφτογγο ἔχει τάση νὰ μείνῃ ἀνάγκη· γιὰ τὴν ἀν καὶ δὲ μνήσκει στὸ ἔφεκσα.

339. Τὰ ντόπια πάλε καὶ ἡ Κοινή μας. α. Τέτοιες τόντις κάθε Κοινῆς οἱ νόμιμες συθῆκες, πού καὶ τὸνομά της μᾶς τις φανερώνει.

β. Στὴ δική μας τὸ βλέπουμε κάθε τόσο, ἀφοῦ ἀδίσταχτα συνηθίζουμε τὴ φρασούλα ἐγὼ λέω, πᾶει νὰ πῇ δυὸ τύπους συνεχικοὺς ἀντίθετους, τὸ ἐγὼ μὲ τὸ μεσιανὸ τὸ -γ-, τὸ λέω, χωρὶς.

γ. Σὲ ἄλλα πάλε, ὁ τάδε ἢ τάδε τύπος δὲν τὸ κατορθώνει νὰ ξαπλωθῇ καὶ μνήσκει ἀλάργα.

δ. Ἡ Κοινή μας ἄξαφνα παραδέχτηκε τὸ σύμπτωμα (κα-νένας δὲν προφέρει τὸ -π-), τὴν πέμπτη καὶ τὰ παρόμοια.

ε. Στὴν Πόλῃ ὅμως ἀκολούθησε ἡ πέμπτη ὁδὸμο δικό της. Πρῶτα τὸ Π μὲ κατοπινὸ Τ μετατράπηκε σὲ Φ, ὅπως ὁ Πτωχὸς πού ἀκούστηκε Φτωχός.

ζ. Τότες, μὲ τὸν κατοπινὸ ξακολουθητικὸ Φ, ξεήχησε τὸ Μ καὶ βγήκε κανονικὰ ἡ πέμπτη, πού ἔμεινε μονάχα στὸ Πεφτοπάζαρο.

η. Ἔτσι καὶ στὴν Κεφαλониὰ μάζωξα μιὰ σύφτωση, ἀπαράλλαχτα ὅπως ἡ πέμπτη.

θ. Γιατί ὅμως δὲν ἀπλοχωρήσανε οἱ τύποι ἀφτοὶ ὅξω ἀπὸ τὸν τόπο τους;

ι. Γιατί δὲν ταξιδέψανε ἀρκετοὶ ντόπιοι στὸ ρωμαϊκόν.

340. Τὸ τελικὸ τὸ Ν. α. Τελικὸ *γ* στὴν Κοινή μας δὲν ὑπάρχει, δηλαδὴ *γ* πού κατόπι του νὰ μὴν ἔρχεται πιά κανένας ἄλλος ἤχος.

β. Τελικὸ *γ* ξαίρω ἓνα μονάχα, τὸ ἀερόηχο τὸ *γ* ἄξαφνα στὸ παρῶΝ καὶ στὸ παρδῶΝ (κ. π. ἀ., ἀρ. 320, δ. ε.).

γ. Ἐχει κι ἄλλα, ἔχει κάθε φορὰ ὅπου ἡ καθαρέβουσα μᾶς βγάζει στὴ μέση κάτι οὐσιαστικὰ μὲ τὴν ψέφτικη κατὰληξη -ὦν, κυκεῶν, ἀπατεῶν, παθῶν, καὶ κάτι κύρια ὀνόματα, τοῦ ἴδιου εἶδους Ἀγαμέμνων, Κίμων καὶ ὅμοια.

341. Πὼς χάνεται μέρα τὴ μέρα τὸ Ν ἀφτὸ. α. Ἡ κοινή χρῆση μᾶς δείχνει τοὺς διάφορους τρόπους τοῦ χαμοῦ.

β. Τὸ περίφημο τὸ λοιπὸν, τοιοιπὸν, ὁλοένα γίνεται λοιπὸ, τοιοιπὸ· σὲ μερικὰ μέρη, πού θὰ εἶναι καὶ πολλὰ, ἔτσι λέγεται πιά.

γ. Ἔτσι λέγεται στὴ Σμύρνη, στὴν Πόλῃ, στὴν Κρήτῃ, στὴ Χιὸ κι ἄλλου. Δὲ ζῶ στὴν Ἑλλάδα καὶ δὲν μπορῶ νὰ μετρήσω τοὺς τόπους ὅλους. Ἐκεῖνοι πού ζοῦνε δὲ θέλουνε νὰ τοὺς προσέξουνε. Ὁ Χατζηδάκης γιὰ τὸ *γ* τίποτα δὲ φασά.

δ. Ἐχομε ὅμως ἀπόδειξη πὼς ξέφυγε τὸ *γ* ἀπὸ τὸ γνωστὸ παντοῦ τοιοιπός. Γιὰ ν᾿ ἔχῃ τελικὸ *ς*, θὰ πῇ πὼς ξεήχησε πρῶτα τὸ Ν.

ε. Ἀλήθεια πὼς μπορεῖ νὰ συμμορφώθηκε ἀπὸ ἀναλογία μὲ τὸ *ς* τὸ ἐπιρρηματικὸ.

342. Ἀλλοι λόγοι τῆς ἀλλαγῆς. α. Ὁ πιὸ συνηθισμέ-τος, ἡ ἀναλογία.

β. Καὶ τόντις ἀπὸ ἀναλογία ὁ Ἀγαμέμνων ἔγινε Μέμος. Θὰ γινότανε ΜέμοΝ ἂν εἴτανε τὸ τελικὸ τὸ *γ* προφερτὸ.

γ. Ἡ ἀναλογία ἐνέργησε ἀκόμη στοὺς τύπους Ἀπόλλων, Παρθενών, καὶ τοὺς κανόνιτε μὲ δυὸ τρόπους.

δ. Οἱ γραμματισμένοι ἐμεῖς τοὺς κάμαμε Ἀπόλλωνας, Παρθενώνας, ταιριαχτὰ μὲ τὸν κλασσικὸ ξετυλιγμὸ πού μᾶς ἔφερε τὴν ὀνομαστικὴ πατέρας, ἀπὸ τὸ πατήρ, πατέρα, πατέραΝ καὶ φυσικὰ πατέρας, ἀναλογικὰ μὲ τὸ γενι-αν, ὀνομαστικὴ γενι-ας (κ. π. ἀ.).

ε. Στὰ διάφορα μου πάλε τὰ βιβλία ξήγησα πὼς ὁ ΠαρθενῶΝ, ὁ Ἀπόλλ-ΩΝ, ὁ Σίμ-ΩΝ καὶ χίλια τέτοια δὲν

μπορούσανε παρὰ νάκουστούνε *Παρθεν*-ὸς, 'Απόλλ-ος, *Σίμ*-ος.

ζ. Ὁ *Σίμ*-ος μπῆκε ὡς καὶ στὸ Πανεπιστήμιο μὲ τὸ *Σίμ*Ο Μενάρδο, τὸν καθαρεβουσιάνο καὶ Συμποροδόπουλο τοῦ Χαιτζηδάκη (Γ. Ν.).

η. Ὁ *Παρθενῶν* ἔγινε *Παρθεν*ς, ὁ 'Απόλλων 'Απόλλ-ος, ὁ *Σίμων* ἔγινε *Σίμος*, ἐπειδὴ κατάληξε -ων, ἔτσι μὲ ω, δὲν ἔχουμε καμιά.

θ. Ἐχουμε κατάληξη τῆς ἀρσενικῆς ὀνομαστικῆς τῶ δευτεροκλίτωνε -ος. Ἔτσι ὁ καθαρεβουσιάνικος ὁ *Παρθεν*-ὼν ἔγινε μοναχός του *Παρθεν*ὸς.

ι. *Παρθεν*ὸς τὸν εἶπε ψυχρόρητά του κ' ἕνας Ἑλληνας φοιτητής, θωρώνας στὴ Σορμπόνα μιὰ μεγάλη λαδογραφία τοῦ Παρθενώνα.

κ. Τρανὴ ἀπόδειξη πὼς *ν* τελικὸ στὴ γλῶσσα μας δὲ στέκει.

343. *Νὰ μὴ χτίζουμε ἀπάνω στὸ νερό.* α. Μιὰ καὶ δὲ στέκει, νὰ τὸ βγάλουμε θαρρετὰ κι ἀπὸ κεὶ ἀκόμη ὅπου στοὺς πολλοὺς φαίνεται σὰ νὰ στέκη.

β. *Νὰ γράφουμε τολοιπὸ καὶ νὰ λέμε παρὸ καὶ παρδὸ* (κ. π. ἀ., ἀρ. 320, δ-ε), δίχως τὸ παραμικρὸ τὸ *ν*.

γ. Ὁ *μιχ*τὸς θὰ μᾶς ἀντιτάξῃ ἀμέσως · — « *Μὰ πὼς νὰ μὴν τὸ ποῦμε, ἀφοῦ τὸ λένε;* »

δ. Νομίζει δηλαδὴς ὁ *μιχ*τὸς πὼς τὸ *λένε* καὶ δὲν κατάλαβε πὼς καθαφτὸ δὲ *λέγεται*.

ε. Εἶναι πράματα ποὺ θέλουνε σκέψη καὶ παρατήρηση. Δυὸ εἰδῶνε *ν* ἔχουμε, τὰ τρία τὰ *ν* ποὺ μελετήσαμε πρὶ ἀπάνω (ἀρ. 261, κὶ ἀκ.).

ζ. Καὶ τὰ τρία τοὺς εἶναι *ν* *σφαλοει*τὰ, *ν* ποὺ ἀπαιτοῦνε φραγμὸ, γιὰ νὰ μὴ βγαίνῃ ὁ ἀέρας ἀπὸ τὸ στόμα.

η. Τὸ *ν* τὸ ἀερόηχο εἶναι ὅμως *ν* ἀνοιχτὸ, ποὺ ἀρτύνει τὸν ἀέρα νὰ βγαίνει ἀπὸ τὸ στόμα.

θ. Κι ἄμα ὁ ἀέρας βγῇ ἀπὸ τὸ στόμα, δὲ θὰ βγῇ ἀπὸ τὴ μύτη πιά, κ' ἔτσι καθαφτὸ *ν* δὲν εἶναι.

ι. Μ' ἄλλα λόγια, τὸ ἀερόηχο ἢ ἀνοιχτὸ εἶναι ἀπὸ τὰ φαινόμενα τὰ πρὶ διαβατάριχα ποὺ στιγμὴ τὴ στιγμὴ ξεηχοῦνε.

κ. Ἐμεῖς ὅμως θέλουμε κανόνες θετικούς κ' ἐφκολομάθη-τους στὰ σχολεῖα. Λέοντας ἢ γράφοντας *παρδὸν* ἢ *σύμβολον* ἢ τέτοιο σοῖ νοστιμάδες, δείχνουμε φόβο στοὺς καλαμαράδες, δὲ δείχνουμε φόβον στὴν ἀλήθεια.

λ. Κάνουμε τὸ μόνο ποὺ δὲν πρέπει · χτίζουμε, ὅχι στὸν ἄμμο, παρὰ στὸ νερὸ τοῦ ποταμοῦ.

344. *Ἔρα Ν* ποὺ φαίνεται, *μὰ* ποὺ δὲν εἶναι τελικὸ.

α. Τὸ *ν* τοῦ ἄρθρου αἰτιατικῆς ἀρσενικῆς καὶ θηλυκῆ τοῦ ἐνικοῦ, γενικῆς πληθυντικοῦ, τελικὸ δὲν εἶναι, ἀφοῦ μοναχὸ του δὲ λέγεται.

β. Ἔτσι καὶ τὸ *ν* τῆς τρίτης προσωπικῆς ἀντωνυμίας τὸν, τὴν, τῶν, ποὺ ἴσια ἴσια, ἐπειδὴ δὲνμποῦσε νὰ μπῇ παρὰ στὸ τέλος — τὰ *παιδιά τῶν* — ἢ *Κοινὴ* προτίμησε τὸ *τους* — τὰ *παιδιά τους*.

γ. Ἡ ὀνομαστικὴ ἐνικὴ τῆς ἴδιας ἀντωνυμίας ἢ πρὶ συνηθισμένη μὲ τὸ ἐπίδευχτικὸ τὸ *νὰ*, εἶναι *νάτος* καὶ ἀπὸ ἀναλογία *νάτης* στὸ θηλυκὸ.

δ. Καταλάβανε δηλαδὴ πὼς τελικὰ τὸ *ν* δὲ στέκει στὶς αἰτιατικὰς *νάτοΝ* καὶ *νάτηΝ*, ὥστε τὰλλάξανε καὶ τοῦτο, γιὰ νὰ τὸ κάμουνε *νάτοΝΕ* καὶ *νάτηΝΕ*.

345. *Τὸ τελικὸ Ν τῶν ἐπιθέτων.* α. Γιὰ τοὺς ἴδιους λόγους, *ν* τελικὸ τὰ ἐπίθετα δὲν ἔχουνε, ἀφοῦ τὸ ἐπίθετο ἀκολουθᾷ πάντα τὸ οὐσιαστικὸ.

β. Ὅταν τὸ οὐσιαστικὸ δὲν ἀκολουθᾷ, τότες τὸ ἐπίθετο ἀμέσως παίρνει ἀντωνυμιακὴ σημασία, δηλαδὴ μπαίνει τὸ ἐπίθετο στὴ θέση τοῦ ὀνομάτου.

γ. "Ετσι ἄκουσα στὴν Ἁγία Μάρθα, στὸ σπίτι τοῦ Βαλαωρίτη, τὸν ἐξῆς διάλογο · — « Πῶς θέλεις τὸν καφέ, πικρὸ ἢ γλυκὸ; », ρωτοῦσε ἡ δούλα. — « Γλυκὸ-νε », ἀποκρίθηκε ὁ ἀφέντης — ἐπειδὴς ἔλειπε τότε τὸ οὐσιαστικό. Φυσικά τους.

δ. Νὰ ρωτοῦσε ἡ δούλα, βαρὴ; καὶ πάλε βαρὴρε θάπο-
κρινότανε ὁ ἀφέντης ἢ ὅποιος δὴποτε ἄλλος.

ε. Νὰ προσέξη κανεὶς — καὶ προσέχει ἅμα ξαίρει —
τέτοια παραδείγματα θὰ τὰ μαζώξη ντουζίνες.

346. Τὸ ἐπίθετικό τὸ Ν. α. Σὲ μερικοὺς τόπους, ἀκόμη καὶ στὴν Κοινὴ, συνηθίζουने καμπόσοι καὶ λένε, μὲ τὸ *ν* τὸ συνεδετικό καὶ συνεδεμένο τῆς αἰτιατικῆς, πολλὰ ἐπίθετα μὲ τὸ οὐσιαστικό τους.

β. Ὁ καθένας ἀπὸ μᾶς θᾶκουσε κάπου κάπου τὰκόλουθα *πολὴν καιρὸ, λίγον καιρὸ, ἀρκετὸν καιρὸ, καλὸν καιρὸ, κακὸν καιρὸ, κτλ. κτλ.*

γ. "Ετσι καὶ μὲ τίς ἐπίθετικές ἀντωνυμίες πόσον καιρὸ, τόσο καιρὸ, τέτοιον καιρὸ, αὐτὸν τὸν καιρὸ, κτλ. κτλ.

δ. Εἶναι τύποι νόμιμοι, ἀφοῦ στὴ συλλεξιά *πολὴνκαιρὸ* (στὸ *η* μισὸς τόνος), τὸ *ν* τοῦ ἐπίθετου ἀπόμεινε κολλημένο στὸ οὐσιαστικό. Δὲν εἶναι ὅμως τύποι πραχτικοί.

ε. Νὰ παρατηρηθῇ πρῶτα πῶς τὸ *ν* τὸ ἐπίθετικό τῆς αἰτιατικῆς κολῶν σὲ κατοπινὸ *κ*, δηλαδὴ σὲ ξαφνικήχο.

ζ. Καὶ τόντις δὲν μπορεῖ νὰ κολλήσῃ παρὰ μὲ ξαφνικήχους, ὅχι μονάχα μὲ *κ*, μὰ καὶ μὲ *π*, *τ*.

η. "Ωστε θὰ μπορούσανε ἄριστα νὰ εἰπωθοῦνε καὶ *πολὴν πόρο, λίγον πόρο, ἀρκετὸν πόρο, καλὸν πόρο (la bonne souffrance), κακὸν πόρο, κτλ.*

θ. "Ετσι καὶ μὲ τίς ἐπίθετικές ἀντωνυμίες πόσον πόρο, τόσο πόρο, τέτοιον πόρο, αὐτὸν τὸν πόρο, κτλ. κτλ.
Ἐμεῖς τὰ λέμε χωρὶς τὸ *ν*.

347. Πῶς ταιριάζει τὸ Ν μὲ τὸ ἐπίθετο. α. Βλέπει ὁ καθένας ἀπὸ τὰ προηγούμενα πῶς ὅλα τους σὰ νὰ μὴν ἔρχονται πολὶ ὁμορφα στὰφτι.

β. Βέβαια πῶς δὲν ταιριάζει νὰ δίνη κανεὶς ἀπόλυτη σημασία στὸ ἀφτί, γιατί τὸ ἀφτί συνηθίζει, κι ἀξίζει νὰ πάρουμε ἀπάνω μας, ἅμα πρόκειται γιὰ κανόνα.

γ. Ἐδῶ κανόνες δὲν ὑπάρχει. Ὅπως ἀκούμε *πολὴν καιρὸ, πολὴν πόρο, πολὴν τόπο*, θάκούσουμε καὶ *πολὴ τόπο, καιρὸ ἢ πόρο*.

δ. Δὲ θὰ ξυπαστοῦμε διόλου πού τὸ Ν ἀφτὸ δὲ θὰ μπεῖ μὲ κανέναν κατοπινὸ τοῦ ξακολουθητικού, *πολὴ, ἀρκετὸ, κτλ.*, ἢ *πολὴν, ἀρκετὴ, κτλ. δουλειὰ*, ὥστε κι ἀπὸ τότε τὰφτί μας συνηθισμένο στὸ ἐπίθετο σκέττο.

ε. Τὸ φρονιμώτερο λοιπὸν εἶναι, μού φαίνεται, νὰποφέ-
γουμε, ὅπως πάντα μου τὸ προσπαθῶ, τὸ συδεματικό τὸ *ν* μεταξὶ ἐπίθετα καὶ οὐσιαστικά.

ζ. Μὰ καὶ νὰ βάλῃ κανεὶς ἀριὰ καὶ πού ἓνα *πολὴν καιρὸ*, ἢ γλώσσα μας καὶ ἡ γραμματικὴ μας δὲ θὰ τοῦ τὸ λογα-
ριάσουνε γιὰ ἐγκλήμα.

348. Κάποιο γτόπιο συνεδεματικό Ν. α. Ἐγκλήμα εἶναι κάποιο ἄλλο πού θαρρῶ πῶς τόθγαλε πρῶτος στὴ μέση ὁ Ταγκόπουλός μας.

β. Εἶναι τὸ *νὰν* τὸ καὶ τὸ *θὰν* τὸ, πού δὲ βλέπω τὸ λόγο τους. Πανελλήνιο, σίγουρο πῶς δὲν εἶναι. Μὰ δὲν εἶναι καὶ σωστὸ γτόπιο.

γ. Τὸ σκοπεφτικό τὸ *ν*, ὅπως λέει κάλλιστα ὁ Φιλήντας (Ρω. Γρ., σ. 119), ἔχει πλέρια ἐνέργεια στὰ Μαρμαρονήσια ὅπου κανονικά θὰ σοῦ ποῦνε *θὰν κόβω ἢ νὰν κάμω* (κ. Φιλ., ὁ. εἰ., § 348).

δ. Στὴν Ἀθήνα ἔχει μισὴ ἐνέργεια, ἐπειδὴ τὸ βάζουνε μονάχα μὲ τὴν προσωπικὴ τὴν ἀντωνυμία *τὸν, τὴν, τὸ, νὰν το, κτλ.*

ε. Τί κανόνες λοιπόν είναι άφτός; Πατριωτικό νά τὸ θυσιάσουνε οἱ Ἀθηναῖοι στήν κοινὴ συνήθεια.

349. Ποῦ νὰ κρατήσουμε τὸ Ν. α. Νὰ τὸ βαστάξουμε κεῖ ὅπου βαστάχτηκε ὡς τώρα μοναχὸ του.

β. Τὸ ἀνάθεμάΝ τους, ἀνάθεμάΝ τους, ἄξαφνα, εἶναι πολιτισμο ἀπομεινάρι τῆς ἐποχῆς ὅπου τὰ τριτόκλιτα οὐδέτερα πῆραν τελικὸ Ν, ἀπὸ ἀναλογία μὲ τὰ δευτερόκλιτα, δῶρον, κλ.

γ. Τὸ βλέπουμε ἀπὸ ταχτικά στὸ ποιματάκι τοῦ Σπαρέα πού θὰ εἶναι τοῦ δέκατου τρίτου αἰῶνα (κ. τὰ Essais μου, τ. Ι, σ. 22).

δ. Ξεήχησε σ' ὅλα τᾶλλα, καθὼς ξεήχησε παντοῦ, ἐπειδὴ στὸ ἀνάθεμάΝ τους τὸ συγκρατοῦσε ρητὸ καθιερωμένο. Θὰ εἴτανε σὰ νὰ ξεηχοῦσε στὴ μέση καμιάς λέξης.

350. Κάτι ἀδιόριστες ἀντωνυμίες. α. Οἱ ἀδιόριστες ἀντωνυμίες ἔνας, καθένας, κατέρνας, μιὰ, καμιά, καθεμιὰ φυλάξανε καὶ δάφτες τὸ ν τους μὲ κατοπινούς ξαφνικὴς — π π τ τ κ κ — καὶ μὲ τοὺς ἥχους α ο ε σ ι.

β. Θὰ ποῦμε λοιπὸν ἔναρ καιρὸ, ἔναρ ἐμπορο, κατέρναρ ἄθρωπο, κατέρναρ τρόπο, μιὰν ἀδερφή, καμιάν ἀδερφή.

γ. Ἐδῶ χωροῦνε ὅμως διάφορες παρατηρησοῦλες.

δ. Ὁ καθένας καὶ ἡ καθεμιὰ, στήν κοινὴ χρῆση, αἰτιατική δὲν ἔχουνε, ἀφοῦ ἡ κοινὴ χρῆση θέλει τὸ κάθε σὰ δυὸ τὰ γένη, κάθε ἄντρα, κάθε ἀδερφή.

ε. Θὰ διοῦμε παρακάτω πότες ὁ καθένας καὶ ἡ καθεμιὰ κρατήσανε τὸ ν τῆς αἰτιατικῆς.

ζ. Καὶ πάλε στήν κοινὴ χρῆση, δὲν ξαίρω τί γίνεται ἄλλου, τὸ ν στὴ μιὰ, καμιά καὶ καθεμιὰ, βαστίζεται μοναχὰ μὲ κατοπινὸ α.

η. Δὲν πειραζοῦμαστε διόλου μὲ μιὰ, καμιά πεθερά, καμιά μπόρα, μιὰ ὁμορφη, κτλ., ἴσως γιατί σ' ἀφτὰ χασ-

μωδία δὲν ὑπάρχει καὶ γιατί τὰ ζεθαρώματα αο, αε, αδ, αὶ μᾶς ἔρχονται στὸ ἀφτί κάμπισο ἐβάρεστα.

θ. Δὲν ὑπορεῖ νὰ εἶναι ἄλλιως, ἀφοῦ ἀνταμώνονται ἀφτὰ μας τὰ ζεθαρώματα στὴ μέση μιᾶς λέξης, στὸ τέλος της ἢ καὶ στήν ἀρχή της, ἀηδόνι, ἀέρας, καημός, κλαίει, λέει (κ. καὶ π. κ., ἀρ. 356). Δὲν τὰ διώξαμε μήτε ἀπὸ τὴ μέση, μήτε ἀπὸ τὸ τέλος, μήτε ἀπὸ τὴν ἀρχή τῆς λέξης.

ι. Γιὰ λόγους καλλιτεχνικοὺς μπορούμε ὥραϊα νὰ φανταστοῦμε πὼς ὁ ποιητὴς ἄξαφνα ἔχει ἀνάγκη τοὺς τύπους οὐδένας, μηδένας, οὐδεμιὰ, μηδεμιὰ.

κ. Δὲ θὰ τοῦ χαλάσουμε τὸ κέφι. Κοντὰ στὸ νου ὅμως πὼς θὰ συμμορφωθοῦνε μὲ τοὺς κοινούς καὶ πατροπαράδοτους, οὐδέναρ ἄθρωπο, μηδεμιὰν ἀδερφή, κτλ.

351. Τὸ ἀντωνυμιακὸ τὸ προσκόλλημα -NE. α. Δὲ μελετήθηκε ἀκόμη ἀρκετὰ ἡ ἀντωνυμιακὴ δύναμη τοῦ μικροῦ προσκολλημάτου -ra ἢ -re, πού εἶναι βαθιὰ ριζωμένο στὸ ρωμαϊκο.

β. Τὴν ἴδια σημασία ἔχουνε καὶ τὰ δυὸ τους · καλλιτεχνικὴ προτίμηση ἀξίζει ὅμως τὸ -re, γιὰ νὰποφύγουμε τὰ δυσάρεστα ἐκείνοΝΑ ἢ ἐκεῖνηΝΑ ΝΑγαπῶ, κτλ.

γ. Τὸ -re λοιπὸν ἀπὸ σὰ βρίσκεται προσκολλημένο στήν ἀντωνυμία — καὶ ἀντωνυμία σημαίνει ἀντίς ὄνομα — τόντις ἀντιπροσωπεθεῖ ἀλάκερο τὸνομα.

δ. Τὸ ἀντιπροσωπεθεῖ τόσο παστρικά πού μπορείς νὰ πῆς στήν ὁμιλία · — « Ἐκείνονε θέλω », φτάνει νὰ σὲ ρωτήσουνε · — « Ποιόνε θέλεις; », ὅπου δὲν εἶπε κανένας οὐσιαστικό. Ἀλήθεια πού ἀντωνυμιακὸ εἶναι καὶ τὸ ποιό-NE.

ε. Μὰ καὶ τὸ ποιό-νε ἀνάγκη δὲν ἔχει νὰναφερθῇ σὲ οὐσιαστικό ἐκφρασμένο. Ἀρκεῖ ν'ἄχης στὸ νου σου τὴ λέξη ἄθρωπος ἢ τὸνομα Δημήτρης, κτλ.

ζ. Στὴν κοινὴ, συνηθισμένη ὁμιλία, τὸνομα φαίνεται ·

— « Εἶδες τὸν ἄθρωπο ; — Ποιὸ ἄθρωπο ; ἈφτόNE ἢ ἐκεῖνοNE ; » Ἀδύνατο νὰ πῆς ἀφτό ἢ ἐκεῖνο, πού θὰ εἴτανε οὐδέτερα.

η. Ἔτσι καὶ μετὶ τὸ *ἔνα*. Ἐνα θέλω ἔχει τὸ νόημα πὺς *ἔνα* πρᾶμα θέλει, ὅχι ἄλλο. Οὐδέτερο. Ἐναιε θέλω εἶναι παντάπασι διαφορετικὸ.

θ. Τὸ θηλυκὸ μιὰ σύγχυση καμιά δὲ σοῦ φέρνει μετὶ οὐδέτερο. Μᾶς ἔρχεται ὥστοςο πὺ φῖνο καὶ πὺ σωστὸ νὰ ποῦμε *Μιάνε θέλω* καὶ ὅχι *μιὰ θέλω*, πού καὶ δὴ τὸ *μιὰ* μπορεῖ ἄξαινα κανένας νὰ τὸ πάρῃ γιὰ *μιὰ φορὰ θέλω* ἢ γιὰ *μιὰ θέλω*, *μιὰ δὲ θέλω*. Δὲν τὰ ξεδιακρίνεις οὔτε μετὶ τῇ βοήθειᾳ τοῦ τόνου.

ι. Εἶναι περίεργο πού ὁ ἴδιος συγγραφέας θὰ γράψῃ ταχτικά *ἔναN ἄντρα*, ἐνὸ δὲν τοῦ κοστίζει νὰ γράψῃ, ἄρα καὶ νὰ προσφέρῃ στὴν αἰτιατικὴ *μιὰ ἀδυναμία*, σὲ *μιὰ ἀδάμαστη* (κ. τοὺς *Πρίγκηπες* τοῦ Θρ. Καστανάκη, 1925, σ. 35, 37).

κ. Ὁ Ρωμῖὸς τῇ γυναίκα τὴν ἀψηφᾷ. *Γυναίκα* πρᾶμα σοῦ λέει, ὡς καὶ στὸν κανόνα τῆς γραμματικῆς.

λ. Προσοχὴ ὥστοςο χρειάζεται παντοῦ. Ἄς ἀφήσουμε τὶς ὀρθογραφίες καὶ τὶς φαντασίες τοῦ Θράσου μας γράφοντας ταχτικά *ἔναN ἄντρα* ὅσο καὶ *μιὰN ἀδυναμία*.

μ. Μετὶ τὸ προσκόλλημα *-νε* φανερώνεται καὶ τὸ *ν* πού βάσταξε ὁ καθένας καὶ ἡ καθεμιὰ στὴν αἰτιατικὴ τοὺς (κ. π. ἀ., ἀρ. 355, δ).

ν. Θὰ ποῦμε τοιοῦτὸ τὸν *καθένα*, τὴν *καθεμιάνε*, καλῆτερα παρὰ τὸν *καθένα*, τὴν *καθεμιὰ*, πού λέγονται καὶ δάφτα, μετὰ δύναμη ὅμως πὺ περιορισμένη.

ξ. Ὁ Φιλήντας λέει πὺς τὰ θηλυκὰ (κ. π. ἀ., ι) στέλκουν καὶ δέχων τὸ προσκόλλημα, λ. γ. *πάρ' τῇ* (σ. 120). *Πάρ' τῇ*νε, τὸ κανονικὸ καὶ τὸ ταιριαζόμενον.

ο. Κάποτες τὸ προσκόλλημα *-νε* μπαίνει ἀπὸ ἀναλογία καὶ τὶς περισσότερες φορὲς ἀπὸ κατάχρησιν ἐκεῖ ὅπου οὐλεῖται

δὲν ἔχει, λ. γ. *καμιάνε ἀκόμη ἐγκαρτίστηση*, ἀφτήνε του τὴν ὑπογρέωση.

π. Τὰ τέτοια εἶναι ἀχαμνὰ καὶ νὰ τὰ διώχνουμε. Ἄλλες φορὲς πάλι τὸ προσκόλλημα δίνει τόνο περισσότερο, δίνει ἔχταση στὸ αἶσθημα ἢ στὴν ἰδέα.

ρ. Στὸ δικό σου ἀφτόνε τάφο, λέει ἓνας ποιητῆς, γιὰ νὰ δώτῃ τόνο. Δὲ βλέπω νὰ εἶναι σωστὰ τέτοια μέσα. Ὁ τόνος πὺ γερὸς μετὶ τὸν κανόνα τῆς γραμματικῆς.

σ. Ἀριά καὶ πού, μάλιστα, ὁμορφα ἔρχεται τὸ προσκόλλημα ὡς καὶ μετὰ οὐσιαστικά, τὸν οὐρανόνε, τὸ θεόνε, καὶ λίγα παρόμοια. Τὸ μεγάλωμα τοῦ ἐπίθετου πιάνει καὶ τὸ οὐσιαστικὸ. Γραμματικὴ καὶ τέχνη.

352. Πότες πιάνουνε, πότες ξεκολλοῦνε μερικὰ Ν. α. Ὁ Φιλήντας, στὴ *Γραμματικὴ* του (σ. 118 καὶ ἀκ.) καταλογᾷ μερικὲς λέξεις ἢ λεξοῦλες πού παραδέχονται τὸ τελικὸ τους *ν* μετὰ κατοπινούς ξαφνικὸνέχους π. π. τ. τ. κ. κ. ἢ μετὰ κατοπινούς ἔχους α. ο. ε. σ. ι, μὰ πού τὰπορίχουνε μετὰ κατοπινούς ξακολουθητικούς.

β. Τάντιγράφω ἀπὸ τὸ Φιλήντα, ὅχι ὅλα, μὰ μερικὰ, βάζοντας καὶ μερικὰ δικά μου.

γ. Εἶναι τὸ ἀρνητικὸ τὸ ἐπιρρηματάκι *δὲν* καὶ *δὲ*, τὸ μποδιστικὸ *μὴν* καὶ *μὴ*, λ. γ. *δὲν ἔχω*, *δὲν τρέχω*, μὰ δὲ *θέλω*, *μὴν* τὸ πῆς, *μὴν ἐρθῇς*, μὰ *μὴ λὲς*.

δ. Εἶναι τὰ ὑποθετικά, τὸ *ἂν* ἢ *ἂ* καὶ τὸ *σὰν* ἢ *σὰ*, λ. γ. *ἂν πὰς* καὶ *ἂ δὲν πὰς*, *σὰν ἐρθῇς* καὶ *σὰ δὲν ἐρθῇς*.

ε. Τὰ ἐπιρρήματα *λοιπὸν*, *το.λοιπὸν* ἢ *λοιπὸ*, *το.λοιπὸ*, πού μέρα τῇ μέρᾳ γάνει τὸ *ν* του ἀκόμη μετὰ κατοπινούς ξαφνικὸνέχους (κ. π. ἀ., ἀρ. 346, β-δ).

ς. Τὸ *σκεδὸN* ἀκούγεται — ἢ ἀκουγότανε ! — μονάχα σκεδὸ στὴ Σμύρνη. Δηλαδή τὸ *ν* παραπέφτει ἀπὸ ἀναλογία γιὰτὶ ἔτσι τὸ συνηθίσανε μετὰ κατοπινούς ξακολουθητικούς.

η. Χάνουνε τὸ *ν* τοὺς μετὰ κατοπινούς ξακολουθητικούς οἱ

χρονικοί σύδεσμοι *ὅταν* καὶ *σὰν*, ἐπειδὴ τὸ *σὰν* εἶναι ὑποθετικὸ καὶ χρονικὸ συνάμα, ὅπως τὸ *ἂν* καὶ τὸ *σὰν* πῶς ἀπάνω, δ.

θ. Στὰ παλιὰ τὰ χρόνια φροντίζαμε νὰ βρεθῇ πάντα τὸ *ν* τοῦ *ὅταν* ἀφτουνοῦ μὲ κατοπινούς ξαφνικότηχους.

ι. "Ὅταν ἔλειπε μὲ κατοπινούς ξακολουθητικούς, ἐμεῖς πασκίζαμε κάποτε νὰ λείπη μὲ τὸ σκοπὸ νὰ δώσι, ξεχωριστὴ καλλιτεχνικὴ ἐντύπωση (κ. Ζωὴ καὶ Ἀγάπη στὴ *Moraξιά*, 1904, σ. 320, στήμ. 4).

κ. Δὲ χρειάστηκε νὰ περάσουνε εἴκοσι χρόνια καὶ νὰ ἐφαρμοστῇ ὁ κανόνας ὁ φυσικὸς. Σήμερα, στὴν ὁμιλίᾳ, ὡς καὶ στὴν ὁμιλίᾳ τὴν καθαρεβουσιάνικη, κάθε τόσο καὶ τοσάκι, ἀκούγεται *ὅτα* μὲ ξακολουθητικούς κατοπινούς του, διόχως τὸ παραμικρὸ τὸ *ν*.

λ. Τὸ *πρὶ* σὰ νὰ στέκη ἀκόμη μὲ τὸ *ν* του, πῶς σωστὰ σὰ νὰ γυρέθῃ ξαφνικότηχο γιὰ νὰ σταθῇ. Στὸ τέλος ὅμως τῆς φράσης, *πρὶ* φυσικά μας θὰ τὸ κάμουμε.

μ. Τοὺς ἴδιους λογαριασμοὺς ἔχουμε καὶ μὲ τὸ ἀριθμητικὸ ἑκατὸ, ἑκατὸν ἑνα, ἑκατὸ δυὸ, ἑκατὸν τρεῖς, τέσσερεις, πέντε, ὡς τὸ ἐγγιὰ, ἑκατὸ δέκα, ἑκατὸ στὸ τέλος τῆς φράσης.

ν. Ὁ Φιλήντας ἀναφέρει μὲ τᾶλλα καὶ τὸ τελοσπάρτω. Μὰ ὁ σωστός νεοελληνικὸς τύπος καὶ πολιτικὸς εἶναι *τελοσπάντα*.

ξ. Τὸ *ἐξὸν* ἔγινε πῶς *ἐξὸ*, ἀκόμη καὶ *ξὸ* (κ. Φιλήντα, δ. εἴ.). *ξὸ* ἢ *ἐξὸ* *σὰν* τὸ θέλεις, ὅχι *ἐξὸν* *σὰ*. Ἐγὼ, γιὰ περσότερη ἐφκολία τὸ κανονί *ζω ἐξόντε*.

ο. Τὸ *κὰν* (κᾶνε) ἀποφασιστικὰ πρέπει νὰ τὸ κανονίσομε *κᾶνε* παντοῦ· μὲ τὸ *κὰν*, *κὰ*, προκοπὴ δὲ βγαίνει.

353. Ἡρολογία καὶ κοινάριο. α. Οἱ τύποι *χωρίς* *ν* πὺ ἀραδιάζουμε στοὺς παράγραφους ἀφτούς καὶ πὺ ἀραδιάσαμε πῶς ἀπάνω γιὰ τὴν αἰτιατικὴν *τὴν*, τὸ, *τὴν*, *τὴν* (κ. ἀρ. 331, β, καὶ πρόσεξε στοὺς λόγους πὺ δώσαμε

γιὰ τὸ ξεήχημα), οἱ τύποι λοιπὸν ἀφτοὶ λέγονται πέρα καὶ πέρα στὸ ρωμαϊκόν.

β. Δὲ γράφονται ὅμως μήτε ἀπ' ὅσους δικούς μας ξαίρουνε τὸν κανόνα καὶ τὰ αἰτιολογικά του.

γ. Τί λέω; Οἱ Ἀθηναῖοι κάθε μέρα ἔχουνε τὴν ἐφκαιρία νᾶκούσουνε τὴν ἐφαρμογὴ τοῦ κανόνα μας εἴτε στοὺς ὁρόμους εἴτε στὰ σπίτια, φτωχὰ ἢ πλούσια, εἴτε στὸν ἑαφτό τους.

δ. Ἐγὼ τουλάχιστο στὰ σαλόνια, τόσο ἀπὸ κυρίες ὅσο ἀπὸ κύριους, τόσο στὴν Ἀθήνα ὅσο καὶ στὴν Πόλιν, ἔμαθα πὺς κ' ἢ πῶς ἀριστοκρατικὴ μας ἢ κοινωνία λέει *πρὶ* *φύγω*, *τὸ(ν)* *φέρω*, *τὴ(ν)* *χάω*, *σὰ* ἢ *ὅτα* σηκωθῶ.

ε. ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΕΙ τοιοῦτὸ καμιά γλώσσα τῶν αἰθουσῶν μήτε τοῦ Μέντορά μου τοῦ ἀγλωσσολόγου Βικέλα, μήτε τοῦ διπλωμάτη γλωσσολόγου Pernot.

ζ. Ὁ Pernot ἀνακάλυψε πὺς ἔχει σήμερα μιὰ γλώσσα, πὺς ἔχει μιὰ γραμματικὴν στὴν Ἀθήνα καὶ πὺς ἀφτῆνε πρέπει νᾶκολουθοῦμε.

η. Λοιπὸν ἔπρεπε ὁ Pernot νὰ μᾶς ἀναφέρῃ κανόνες καὶ ἡχολογικά τοῦ *ν* μὲ κατοπινούς ξακολουθητικούς, ἀφτοὶ εἶναι ἀθηναϊκὰ ἡχολογικά καὶ ἀποτελοῦνε γραμματικὴν.

θ. Δὲν τόχαμε. Τί σημαίνει ἀφτό; Ἡ πὺς δὲν τὰ παρατήρησε ἢ πὺς μᾶς τὰ κρύφτει ἀπὸ ἀμολόγητους ὀππορτουνισμοὺς. "Ὅπως καὶ ἂν τὸ πάρης, γλωσσολογία δὲν εἶναι.

ι. Φταίνε, λιγώτερο βέβαια, φταίνε ὅμως σπουδαῖα, οἱ δημοτικιστὲς πὺς φοβοῦνται νὰ καταστρώσουνε στὸ χαρτὶ τοὺς κανονικοὺς τύπους ὅτα *φύγω*, *τόρα* καὶ *πρὶ*, τοιοῦτὸ δὲ μοῦ λὲς καὶ ὅλα τᾶλλα.

κ. Ὁ φόβος ὅμως εἶναι γιὰ τὸ ἄτομο τὸ ἴδιο ἀνήθικος, γιὰ τὸ ἔθνος καταστρεφτικός.

354. Πὺς ξεήχησε τὸ τελικὸ τὸ Ν στὰ οὐσιαστικά, στὰ ἐπίθετα, στὰ ρήματα καὶ ἄλλοι. α. Ὁ G. Meyer, στὴν

Gr. Gr. πού ἔβγαλε στὰ 1896, γ' ἔκδοσις, σ. 383, διδάσκει πὼς τὸ *ν* τῆς ἀρχαίας εἵτανε ἀδύναμος ἤχος (σ. 382).

β. Γιὰ τοῦτο καὶ ξεήχησε (σ. 382). Φέρνει πολλὰ τεκμήρια πού ὅλα τους δὲν ἔχουνε τὴν ἴδια τὴν ἀξία, εἶναι ὅμως ὅλα τους ἀξιωμαλέτητα.

γ. Ἡ γενικὴ πληθυντικὴ *νυφέων* ἀπὸ τῆ Σίφνο, ἃν καὶ ἀρχαϊκῇ, ὁ *Νυφόδορος* τῆς Σμύρνης εἶναι κάμποσο ἀποδειχτικοί. Μοιάζουνε σὰ δικὰ μας *φ* μὲ κατοπινούς ξακολουθητικούς.

δ. Γιὰ τοὺς τύπους *Ὀλύπιος*, *Νίκαδρος*, *Ἀδρομάχη*, *Ἀλέξαδρος*, κτλ. (G. Meyer, σ. 382) εἶδαμε πιὸ ἀπάνω (ἀρ. 286, α καὶ ἀκ.) τί τρέχει καὶ πὼς στὰ τέτοια σίγουρο διόλου δὲν εἶναι τὸ ξεήχημα τοῦ *ν*.

ε. Τὸ ἴδιο καὶ γιὰ τὶς διπλοτυπίας *λάμπη*, *λάπη*, *λαπήρη*, *λαμπήρη* (G. Meyer, σ. 383). Νὰ παρατηρηθῇ καὶ ἀπὸ τώρα πὼς σ' ἀφτὰ πρόκειται γιὰ *μ*.

ζ. Σπουδαῖα ἐπιχειρήματα εἶναι *μονάχα* δυό.

355. *Τὰ δυὸ σπουδαῖα ἐπιχειρήματα ποῖα εἶναι.* α. Στούς τραγικούς Αἰσχύλο, Σοφοκλῆ, Ἑβριπίδῃ — δὲ σωθῆκανε οἱ ἄλλοι — διαβάζουμε σήμερα μερικοὺς στίχους ὅπου γιὰ τὴν ποσότητα τῆς συλλαβῆς, τὸ *μ* — λοιπὸν ὁ λόγος ὅχι καθαφτὸ γιὰ *ν* — δὲν μπαίνει σὲ λογαριασμὸ.

β. Ὁ Σοφοκλῆς ἄξαφνα γράφει *νῆμψ* μὲ *ν* κοντόχρονο (= βραχὺ) Ἀντ. 1115, Τραχ. 857, ἔτσι καὶ ὁ Ἑβριπίδης Ἀντρ. 140. Ἀφτὸς βάζει καὶ *Ὀλύμπιον* Ἡρ. μαιν. 1304.

γ. Τὸ ἀμπλάχημα καὶ παράγωγα φανερόνουνται μὲ *α*, στὸν Αἰσχ. Ἑβμ. 934, Σοφ. Οἰδ. τ. 472, Τρ. 120, Ἑβρ. Ἀλκ. 242, Ἰφ. Ἀ. 424.

δ. Μ' ὅλα τὰποδέλοιπα ποτές του τὸ *ν* δὲ *χαλνᾶ* τὸ μέτρο καὶ παντοῦ θάκούσουμε τὸν τόπον, κτλ.

ε. Δυνατώτερο ἐπιχείρημα πού σὲ μιά ἐπιγραφή τοῦ

τέταρτου αἰώνα πρὸ Χριστοῦ, στὴν Ἀττικὴ τὴν ἴδια, προβέλλει ἓνα χοντρὸ *λοιπὸ ἔλαβον* (CIA. II, 616, 16, κ. G. Meyer, σ. 398, § 306).

ζ. Στὸν παράγραφο 306, ἀραδιάζει ὁ G. Meyer κάμποσα σημαντικά, μὰ πού προσέρχονται ὅλα τους ἀπὸ διάφορους τόπους, Ἀνάφη, Ἄργος, Φρυγία, Λίγυφτο. Ἐχει καὶ στὸν Ἀριστοφάνη.

η. Εἶναι τὰκόλουθα · τῷ μεγίστῳ θεῶν · παῖδοι ἐπέθηκε θαρότοι · τοῖ *Φαράκοι* ἡμῖ · αὐλή, αἰτ., *Φαραξίω*, *Μαρίω*, ἐγενόμα · θαλάμει = *θαλάμειν* = *θαλάμιον* = *θάλαμος* · σὲν τῶν ἀδελφῶ μου · χοντσό, στὸν Ἀρ. Ἀχ. 104, τιτὶ, παροῦργο Θεσμ. 1185, 1112.

θ. Ὁλότελα πειστικὸ κανένα τὸ κάτω κάτω δὲν εἶναι ἀπ' ἀφτὰ. Τίποτα θετικὸ δὲν μποροῦνε νὰ μᾶς μαρτυρήσουνε · εἶναι φαινόμενα σποραδικὰ καὶ ἀσίγουρα, πού τὸ καθένα τους μπορεῖ ν' ἄχνη χωριστὴ δική του αἰτία.

ι. Τὸ σύνολο τοῦ ξετυλιγμοῦ, πού ἀκολουθοῦμε στὴν ἱστορίαν μας τῇ γλωσσικῇ γιὰ τὸ ξεήχημα τοῦ *ν* τοῦ τελικοῦ, μᾶς φέρνει ἄλλιώς τὰ πράματα στὰ μάτια καὶ πιὸ σωστὰ.

356. *Πὼς ξεήχησε τὸ Ν καθαφτὸ.* α. Στὸ *Ταξίδι μου*, ἀπὸ τὰ 1888, κεφάλαιο κα', « Συμβιβασμὸς », κ. τῇ δέφετερῃ ἔκδοσι (1905), σ. 155-175, ξήγησα φαροδιὰ πλατιά τὸ πὼς ξεήχησε τὸ τελικὸ τὸ *ν*.

β. Δὲν ἄλλαξα καὶ δὲν εἶχα νάλλάξω γνώμη, ἀφού ὅλα μείνανε πάντοτες τὰ ἴδια. Ἐπειδὴς ὅμως δὲν κάνει, ὅσα ξεδιάλυζα τότες, νὰ τὰ παναλάβω ἐδῶ, θὰ τὰ συνοψίσω.

γ. Τὸ ξαίρουμε καὶ τ'ἀναμασήσαμε πὼς τὸ *ν* μὲ κατοπινούς ξακολουθητικούς ἀλυσθερίσια δὲν παραδέχεται.

δ. Εἶναι νόμος γενικὸς, παντοτινὸς μάλιστα πού ἀπὸ τὴν Παλαιοελληνικὴ δὲ σάλεψε ἴσια μὲ τὴ Νεοελληνικὴ, προτοῦ ἢ Καθαρέβουσα θολώση καὶ χαλάση ὅλα τὰ πάντα.

ε. Στην Παλαιοελληνική, καθώς δείξαμε (κ. π. α., αρ. 323, 324, α-η, 325, ε), τὸ *γ* τῆς προηγούμενης λεξούλας συνηγα (323, β) με τοὺς κατοπινούς του ξακολουθητικούς *μ γ ρ λ ζ σ* (324, ε) κ' ἔτσι ἀποχτήσαμε τοὺς τύπους *τομμήνα, ἐργοῶ, τολλόγον, σνρίπτω, σνστίτιον* (κ. 324, η). Μὲ κατοπινὸ ζ, *ξηγῶ* νέττα σκέττα.

ζ. Συνήχησε τὸ *γ* με τὸν κατοπινὸ του τὸν ξακολουθητικό, διόλου ἀπὸ ἡχητικῆ ἀδυναμίας, παρὰ γιὰ δυὸ ἄλλους λόγους.

η. Τὸ *γ* δὲν μπορούσε νὰ μείνῃ, γιατί γνωστό μας πὼς ὁ ξακολουθητικὸς φραγμὸ δὲ σηκώνει.

θ. Καθαρτὸ, δὲν ξεήχησε ὅμως τὸ *γ*, ἔσμιξε με τὸν κατοπινὸ του ξακολουθητικὸ, ἔγινε μαζί του ἓνα ἢ σὰν προτιμάτε δυὸ, ἀφού, λ. γ., τὸ ζεβγάρωμα -*γσ*- ἀκούστηκε σὰ σ, διπλὸ -*σσ*-.

ι. Κι ἀφτὸ ἀκολούθητε ἀπὸ κάποιαν ἀρμονικὴ ἀνάγκη τοῦ ἀφτιοῦ — ἢ τῆς ψυχῆς · τὸ -*γσ*- ἀποτελοῦσε δυὸ ἤχους · δυὸ ἤχους ἀποτελεῖ καὶ τὸ -*σσ*-.

κ. Γιατί δὲν ἀναδιπλασιάστηκε τὸ ζ σὰν τὸ σ; Γιατί δὲν ἔχουμε *σνζζήτω, σνζζυγος*, κτλ., στὴν Παλαιοελληνική; Παστρικὰ δὲν τὸ βλέπω.

λ. Ἴσως στὴν ἐποχὴ ἐκείνη, ὅπως τὸ εἶπανε μερικοὶ, νὰ μὴν εἴτανε ἡχος ἀπλὸς, καθὼς εἶναι σήμερα ὅπου σὲ κάμποσες χωριολαλιές λένε *τηζζωῇ*, κτλ.

357. Τὸ ἴδιο σύστημα καὶ στὴ Νεοελληνική. α. Μιὰ καὶ οἱ ἀρχαῖοι ξαφνικόηχοι Β Δ Γ — πάει νὰ πῇ π δ γ καὶ οἱ ἀρχαῖοι ξαφνικόηχοι Φ Θ Χ — ὅπως καὶ οἱ ξαφνικόηχοι Φ Θ Χ — στὴν προφορὰ τους — ὅπως καὶ οἱ ξαφνικόηχοι π δ γ, τ δ γ κατὰ πᾶν νὰ πῇ στὴν τότες προφορὰ τους π δ γ, τ δ γ, καθὼς τοὺς λέμε ὅλοι, κ' ἔτσι ὁ νόμος δὲν ἄλλαξε.

β. Ὁ νόμος δὲν ἄλλαξε, παρὰ κέρδισε τριπλὸ ἑδάφος τὸ *γ* συνήχησε τόρα καὶ με τοὺς ἤχους β δ γ φ θ χ.

γ. Τὸ καταλαβαίνουμε ἀφτὸ ἀπὸ τὶς χωριολαλιές μας, τὸ κατὰλαβα ξάστερα ἐγὼ τουλάχιστο ἀπὸ τὸ Πυργί, ὅπου παραστράτημα δὲν ἔχει ὁ νόμος.

δ. Στὸ Πυργί θὰ σοῦ πούνε *τοΒΒασιλὲ, τοΔΔοῦλο, τοΓΓάμο, τηΓΓναίκα, τοΦΦίλο, τοΘΘεὸ, τοΧΧορὸ, τηΜΜάννα, τοΝΝόμο, τηΡΡάγη, τοΛΛόγο, τηΣΣοῦβλα, τηΖΖωῇ*.

ε. Τὸ ἴδιο θὰ σοῦ πούνε καὶ στὰ ρήματα, *τὴν εἴχεΦΦιλημένη, ἔχονΔΔίχιο*, κτλ. κτλ.

ζ. Τὸ ἴδιο θὰ σοῦ πούνε καὶ στὴ μέση τῆς λέξης *σνΒΒονλέω, σνΔΔεσμος, σνΓΓαμπρος, σνΓΓυρίζω, ρνΦΦη, ἄΘΘος, πεΘΘερός, ρονΧΧαλιζω*.

η. Τὸ ἴδιο ἀκόμη καὶ ταχτικὰ στὰ ἐπίθετα με κατοπινὰ τοὺς οὐσιαστικὰ ἢ με κατοπινές τοὺς ἀντωνυμίες *τὸν καλοΦΦίλο*, κτλ. κτλ.

358. Ἐνα συνήχημα μοροηγέβεται. α. Μὲ τὸν καιρὸ ξεχάσανε πὼς τὸ συνήχημα βαστοῦσε τὸν ἀρχαῖο ρυθμὸ τοῦ διπλόηχου (κ. π. α., αρ. 364, ι) καὶ πὼς στὸ *σνΣΣίτιο* μέσα σωζότανε τὸ *γ*.

β. Τότες μοναχοὶ τοὺς βρήκανε τὸ σωστὸ καὶ τὸ χερόπιαστο, ὁλαδὴ πὼς γιὰ τὸ νόημα περιττὸς παντάπασι ὁ ἀναδιπλασιασμός, πάει νὰ πῇ ὁ διπλόηχος.

γ. Ἡ *πεΘΘερός* τὸ λὲς ἢ *πεΘερός*, τὸ ἴδιο πέφτει γιὰ τὸ νόημα κ' ἔτσι δὲν ἀφήσανε στὰ τέτοια παρὰ ἓναν ἡχο μονάχα, *ρνΦη, πεΘερός, ρονΧαλιζω*.

δ. Ἐτσι καὶ τὸν *καλοΦΦίλο* τὸν κάμανε μιὰ μορφιὰ *καλοΦίλο*.

ε. Ἀμα ὅμως χάθηκε τὸ πρῶτο φ, χάθηκε μαζί του καὶ τὸ *γ* πού τὸ ἀντιπροσώπεβε · ἀπόμεινε ἡ αἰτιατικὴ -*καλὸ*.

ζ. Καὶ τὸ *γ* τοῦσιαστικοῦ πὼς ξεήχησε καὶ τοῦτο; Ἀπαράλλαχτα ὅπως τὸ *γ* τοῦ ἐπίθετου. Ἀπὸ τὶς αἰτιατικὲς *φίλοΔΔικόμμου* ἢ ἀκόμη καλῆτερα *φίλοΜΜου, φίλοΣΣου*

καὶ τὰ παρόμοια, ὕστερις ἀπὸ τὸ μονοήχημα δὲν μποροῦσε νὰ βγῇ παρὰ ἡ αἰτιατικὴ φίλο.

η. Ἔτσι διαδοθήκανε στὴν κοινὴ χρῆση πέρα γιὰ πέρα οἱ τύποι χωρὶς *ν* τελικὸ· τὰφτι συνήθισε, βοήθησε καὶ ἡ προγονικὴ, παντοτινὴ, ἀκατάπαφτη τάση τῆς ἐλληνικῆς καὶ ὅχι πιά τῆς Νεοελληνικῆς μονάχα, ἡ πατροπαράδοτη τάση στὸν περισσότερο ἀέρα (κ. π. ἀ. τὸ μ, ἀρ. 254, καὶ ἀκ.).

θ. Ἐμεινε ὅμως τὸ συνηγεμένο τὸ *ν* σὲ κάμποσες ντοπιολαλιές πού χάρη σ' ἀφτὲς μποροῦμε καὶ ξετάζουμε τὰ ἱστορικά του.

ι. Ἐμεινε τὸ *ν* ὡς καὶ μὲ κατοπινούς ξαφνικὸν ἡχους, σὲ κάποι ντοπιολαλιές, λ. γ. παιδίντων στὸ Πυργί, τοδικότων στὴ Σύρα, ὅλα τους ξένα στὴν Κοινὴ.

κ. Καταλογήσαμε πὺ ἀπάνω (κ. ἀρ. 354, τὸ α καὶ τὰκόλουθα) σὲ ποιούς τύπους τὸ *ν* ἀποχρυσταλλώθηκε.

359. Ἡ ἐπιστήμη καὶ ὁ Χατζηδάκης. α. Ὁ Χατζηδάκης, στὴν πολιτελιδά του τὴν *Einleitung in die neugriechische Grammatik* (8°, XVI-464 σελ., Leipzig, 1892) ἀφιερώνει στὰ οὐσιώδη ἱστορικά τοῦ *ν* δέκα ἢ δεκαπέντε φτωχὲς γραμμίτσες (σ. 356, σὲ μιὰ κατωσέλιδη σημειωτούλα, σ. 151 καὶ σ. 11).

β. Γνώμη δική του δὲ βρίσκει κανεὶς πουθενά. Στηρίζεται μόνο καὶ μόνο (σ. 11) στὴ γνώμη τοῦ G. Meyer γιὰ τὴν ἀδυναμία τοῦ *ν*, « wie es scheint », βάζει ὁ Χατζηδάκης.

γ. Στὸ Πυργί, καμιὰν ἀδυναμία τὸ *ν* δὲν ἀποδείχνει, ἀφοῦ τὸ μεσιανὸ τὸ *ν* ποτέσ του ἀερόηχο δὲν εἶναι καὶ ὡστόσο συνηγὰ μὲ κατοπινὸ του ξακολουθητικὸ, λ. γ., τοΓΓάμο, πού καὶ κεὶ μεσιανὸ εἶναι.

δ. Ὑποθέτω νὰ τὰ ὑποψιάστηκε ἀφτὰ ὁ Χατζηδάκης, μὰ λέει ἀλλανταλλῶνε, τὴν ἀλήθεια τὴν κολοθῶνει, γὰ νὰ μὴν

πῇ, στὰ 1892, ἐκεῖνα πού διδαχτήκανε ἀπὸ τὰ 1888, στὸ Ταξίδι μου.

ε. Συλλογίστηκε· « Δὲ συμφέρνει νὰ ταπεινωθῶ, μολογώντας πὼς ἕνας μισημένος μου Ρωμιὸς βρῆκε σωστά. »

ζ. Τέτοια ἡ ἀντίληψη τοῦ Χατζηδάκη τῆς τίμιας ἐπιστήμης. Ὁλη τοῦ ἡ *Einleitung*, ἀγυρτία. Στὴν *Bibliothek indogermanischer Grammatiken* τοῦ Härtel, μιὰ γραμματικὴ τοῦ ζητήσανε. Ἀφτὸς μάζωξε δῶθε κεῖθε, γιὰ νὰ τὰ συρράψῃ, ἄρθρα του παλιὰ, τὸ περισσότερο ἄρθρα ὅπου ἀπὸ τὰ χοντρά λάθια, πού τοῦ εἶχα ξεσηκωμένα, δὲ δικαιολογᾷ κανένα, γιὰτὶ δὲν μπορεῖ.

η. Ἐκαμε τᾶρθρα του βιβλίου, ἐπειδὴ βρίζουμε ἀσυνείδητα τὸν Ψυχάρη. Ἀθλιο πρόσωπο καὶ ἄθλια ἐπιστήμη.

Δ

ΔΙΑΦΟΡΑ ΚΙΝΗΜΑΤΑ ΤΟΥ Ν

360. ΠαιXNίδι καὶ παιΓNίδι. α. Τὰ λένε καὶ τὰ δυὸ. Ἐμεῖς, ποῖο ἀπὸ τὰ δυὸ νὰ γράφουμε; Δυσκολούτσικο τὸ ζητηματάκι.

β. Μᾶς ἔρχεται ἀπὸ πρώτη ὄψη σὰ λογικώτερο τὸ παιΓNίδι. Καὶ βέβαια. Χορδόηχο τὸ *ν*· χορδόηχο καὶ τὸ γ. Τολοιπὸν κάλλια ταιριάζει τὸ *ν* μὲ τὸ γ παρὰ μὲ τὸ ἀχορδόηχο τὸ γ.

γ. Πρέπει ὅμως νὰ τὸ ξετάσουμε τὸ πρᾶμα μὲ φαρδῆτερη ματιά καὶ νὰ διοῦμε ἂν τὸ ξεβγάρωμα -γν- στὴ γλώσσα μας εἶναι ξεβγάρωμα μισητὸ.

δ. Διόλου. Τὸ ἀνταμώνουμε κάθε τόσο, πότες ἀρχικὸ, πότες μεσιανὸ, ἀγγάρι, γγγάρι, γγγότα, γγγότο, γγγονδάτος, γγγούδι, γγγουδιάζω, γγγουδισμα, γγγουδίστρα, γγγουδωτός,

βραγνάδα, βραχνός (ἀπὸ τὸ βραχνός), πάχνη, παχνί, τέχνη, κτλ.

ε. Ἀπαράλλαχτα καὶ στὴν ἀρχαία τὰ ἴδια · χραῦμα, χραυρός, χροάω, χρόνη, χροῦς · ἀράχνη, ἄχνη, κολίχνη, λάχνη, λύχτος (θμ. τὸ δικό μας τὸ λυχνάρι), πάχνη, τέχνη, κτλ.

ζ. Κλασσικὰ καὶ τὰ ξεβγαρώματα -γν- ἢ γν- στὴν Παλαιοελληνικὴ ὅσο καὶ στὴν Κοινὴ μας · στὴν ἀρχαία ἔχουμε ἀγρός, ἔγρων, ἀγρωῶ, γιγνώσκω, γνάπτω, γνήσιος, γνωτός, κτλ.

η. Σήμερις ἄπειρα, εἴτε ἀπὸ τὴν ἀρχαία κληρονομημένα, εἴτε καινούργια, ὁ ἀγρός, ὁ λιγρός, ὁ ἀγνωστός, ἔγρεφα, θὰ γρέψω · γρέθω, γρέψιμο, γρήσιος, γνώμη, γνωρίζω, γνωριμιά, γνώρισμα, γνώση, γνωστικός, γνωστός, κτλ. κτλ.

θ. Ἰδοὺ καὶ μερικὰ πιὸ περιέργα πού μᾶς φανερώνουνε κάτι ντοπιολάλητα.

ι. Στὴν Κύπρο (κ. Dieterich, *Unters.*, σ. 283 καὶ σ. 102), ἐκεῖ ὅπου τὸ μάθανε ἀγρέα καὶ ἀγνωρίζω, τὸ μετατρέψανε σὲ ἀXNέα καὶ ἀXNωρίζω.

κ. Μπορεῖ κανεὶς ἐδῶ νὰ συγκρίνῃ καὶ κάτι παράξενο τῆς ἀρχαίας. Παντοῦ διαβάζουμε βρεXΜός, εXΜα, ιωXΜός, λδXΜη, λαXΜός, μνXΜός, δXΜος, πλωXΜός, ρωXΜός, κτλ.

λ. Ὡστόσο στὴν Ἀττικὴ τὴν ἴδια ὑπάρχει ἓνα περιέργο ἰωνικὸ πρῆXΜα δηλαδὴ *πρῆγμα* καὶ στὴν Ἐπίδαυρο ἓνα παραδειXΜατος, μὲ -XΜ- ἀντὶς -ΓΜ- (κ. G. Meyer, *Gr.*, σ. 285).

μ. Ἀκόμη πιὸ ἀπροσμόνητα ξετρυπῶναι κάποια ντόπια παXNι ἀπὸ τὸ παΘNι, καὶ ἡ Θεσσαλία τὸ εXNος μᾶς τὸ κάνει εXNος (κ. Φιλ., *Γραμμ.*, σ. 92). Ἀπόδειξη πὺς στὴ γλώσσα μας τὸ ξεβγαρώμα γν δὲν εἶναι ξεβγαρώμα μῆτε μισητὸ, μῆτε καὶ δυσάρεστο.

ν. Τρανὰ μᾶς τὸ μαρτυροῦ καὶ τὸ παλNίδι, ἀπὸ το παλNιον, πού ὥστόσο γίνεται παλXNίδι. Τὸ γν, λοιπὸν, ὄχι μονάχα δὲν τὸ μισοῦμε, μὰ σὰ νὰ τὸ γυρέβουμε κιόλας.

361. Κάτι θὰ τρέχῃ. α. Κάτι τρέχει πού μᾶς τὸ ξεσκεπάζει θαρρῶ ἓνας στίχος τοῦ Προμηθεά δεσμώτη, ὁ στ. 47.

τῶν νῦν παρόντων οὐδὲν αἰτία τέXNη.

β. Ἴσως ἡ ἄδεια μου δοθῇ πρῶτα νὰ παρατηρήσω πὺς τὸ οὐδὲν τοῦ ἀρχαίου μας τοῦ ποιητῆ ἔχει ἐδῶ τὴ σημασία τοῦ σημερινοῦ μας τοῦ δὲν, τοῦ ἀρνητικοῦ. Λέει δηλαδὴ ὁ Αἰσχύλος οὐδὲν ἐστὶ σὰ νάλεγε οὐκ ἔστι.

γ. Νὰ κοιτάξουμε τώρα τὸ μέτρο. Τὸ ε, στὴν τέχνη, κοντόχρονο. Ἡ κοντοχρονιά της ἀφτῇ, ἐνάντια στὸν κανόνα πού, μὲ συνεχικοὺς τέτοιους δυὸ ἤχους, θὰ ἤθελε τὸ ε μακρόχρονο, τέχνω.

δ. Τί θὰ πῇ ἀφτό; Θὰ πῇ πὺς ἡ πρώτη συλλαβὴ δὲν εἶναι τέ- καὶ ἡ δέφτερη -χνη, παρὰ πὺς τέχ- εἶναι ἡ πρώτη καὶ ἡ δέφτερη -νη.

ε. Κι ἀφτό πάλι τί θὰ πῇ; θὰ πῇ πὺς μεταξὶ X καὶ N θὰ χάσκη τὸ ἄηχο ἐκεῖνο τὸ διάστημα πού ὑποθέσαμε ἀπὸ λογικὴ ἀνάγκη πιὸ ἀπάνω.

ζ. Ἔτσι καταλαβαίνουμε γιατί δὲ χορδοηχέβεται τὸ χ ἀπὸ τὴ γειτονιά τοῦ γ. Τὸ παλNίδι λοιπὸν ἔχουμε τὸ δικαίωμα νὰ τὸ παραδεχτοῦμε.

η. Μοῦ λείπουνε καί, νομίζω, μᾶς λείπουνε πρὸς τὴν ὥρα τὰ μέσα νὰ πάμε πιὸ πέρα.

θ. Πὺς ἀπὸ τοῦ Αἰσχύλου τὰ χρόνια ἴσια μὲ τὰ δικὰ μας μπόρεσε νὰ βαστάξῃ τὸ ἄεργο ἀφτό διάστημα;

ι. Βέβαια πὺς στὰ ἱστορικὰ τῆς ἐλληνικῆς δὲν πρέπει τίποτα νὰ μᾶς ξυπάζῃ. Ἀλλάζει πολὺ ἀγάλια.

κ. Μπορεῖ καὶ τὸ χ, πού ὅπως τὸ λέει κάμποσο καλὰ καὶ σωστὰ ὁ λαός, εἶναι ἤχος παχῆς — ἢ παχόστομος — νάχῃ

κάτι μέσα του ιδιαίτερο πού ν'αντέχει στή γειτονική τήν ἡγεράδα ἢ χορδοσχιά.

λ. Μπορεῖ νά εἶναι ἀπαραίτητο νά ξεταστῇ τὸ ζήτημα συγγενικά μὲ τὰ κινήματα τῶν ἡχῶνε Φ Θ, εἴτε τῆς ἀρχαίας, εἴτε τῆς σημερινῆς μας.

μ. Μπορεῖ ἀκόμη νάσπαστῇ καὶ τῇ γνώμῃ τοῦ Φιλήντα τῆς συναλλαγῆς (κ. Γραμμ., σ. 89), πού τὰ τέτοια τὰ θέλει ἀπὸ ξέμωιασμα.

ν. Ὅπως κι ἂν εἶναι, ἡ *γῶμφη* (κ. π. ἀ., ἀρ. 360, β) δὲν ἔχει νά πῇ τὸ λόγο της στὴν *τέγη*, ἀφοῦ ἡ κοντοχρο- νιά φανερώνεται καὶ μὲ κατοπινὸ π- Ὀλύμπιον (360, β) καὶ μὲ κατοπινούς πλ- στὸ ἀμπλάκημα (360, γ).

ξ. Καὶ τὸ συμπέρασμα; Πῶς ἤσυχα καὶ ξέθαρρα χρω- στοῦμε νά γράφουμε *παιΧΝίδι* — μὰ νά θυμούμαστε κιό- λας πὼς στή γλώσσα μας καὶ στὴν ταχτοποίησή της, ὡς καὶ τὰ παιγνίδια θέλουνε μελέτη γερή.

362. Τὸ *ἔΧΝος*. α. Τὸ *ἔΧΝος* πού ἀναφέραμε πιὸ ἀπά- νω (365, μ), σὰν τί πρᾶμα νά εἶναι;

β. Τὸ λένε καὶ στὴν Κρήτη, θὰ τὸ λένε κι ἄλλοι. Μᾶς λείπει ὅμως τὸ κυριώτερο, νά ξαίρουμε ἀπὸ τί τόπο προέρ- χεται καὶ ποιά ἡ προφορὰ, ποιά τὰ ἡχολογικά τοῦ τόπου ἐκεῖνου.

γ. Στὸν τόπο ἐκεῖνο θὰ συμπεράνουμε πὼς τὸ *γ* δὲ θὰ εἶναι γουλόπιαστο ἢ δοντόπιαστο, παρὰ λαρυγγόπιαστο.

δ. Μ' ἄλλα λόγια, δὲ θὰ μορφώνεται στὰ δοντικά λι- μέρια τοῦ θ, θὰ μορφώνεται στὰ λαρυγγικά λιμέρια τοῦ *χ* κ' ἔτσι τὸ *ἔΧΝος* γίνεται φυσικά του *ἔΧΝος*.

ε. Δὲν εἶναι ὅμως τῆς Κοινῆς. Δὲν εἶναι διόλου τὸ *ἔθνος* ἀντίθετο στὸ *λάρυγγά* μας, ἀφοῦ εἶναι ὅρος ἐπίσημος καὶ μπόρεσε νά κυκλοφορήσῃ ὅπως εἶναι.

ζ. Γνώρισμα καὶ τοῦτο στὰ ἡχολογικά ἢ τυπικά μας. Ἡ *Ἑλλάς* ἀκόμη δὲν μπόρεσε νά γίνῃ παραδεχτὴ στο

ἔθνος πού τὴ θέλει *Ἑλλάδα* κι ὁ βασιλεὺς δὲν κάνει, ἀφοῦ ἀκούγεται *βασιλεὺς*. Κτλ.

363. *ΠάΤΜο καὶ ΠάΤΝο*. α. Ἡ *ΠάΤΝο* πιὸ ἐφκολοερ- μήνεφτη. Τὸ *τ* δοντόπιαστο · τοῦ ἔρχεται τολοιπὸν πιὸ βολικὸ τὸ δοντόπιαστο *γ* ἀπὸ τὸ χειλόχειλο τὸ *μ*.

β. Γιὰ τοὺς ἴδιους λόγους, ὁ Θεόκριτος (Ε', 76) λέει βέντιστος ἀντὶς βέλτιστος, ἐνθεῖρ ἀντὶς ἐλθεῖρ. Οἱ δοντόη- χοὶ τραβοῦνε ὁ ἓνας τὸν ἄλλον.

γ. Ὅσο λίγο κοινὰ εἴτανε τοῦτα στὴν ἀρχαία, τόσο λίγο κοινὴ καὶ ἡ *ΠάΤΝο*.

364. *ΦαΤτὶ καὶ ΠαΘτὶ*. α. Θὰ διῇ ὁ καθένας στοῦ Φιλήντα (σ. 112, ἀρ. 327), μὲ τί πιδεξιότητα καὶ τί μέ-θοδο τοῦ διερμηνέβει πὼς τὸ *φατνὶ* μετατράπηκε σὲ *παθτὶ*. Σωστὸ τζόκο τοῦ μπιλλιάρδου, σωστὸ καραμπολάγιο.

β. *Φατνὶ* νὰ τὸ ξαίρουμε. Τὸ μνημονέβουμε δὴ, ἐπειδὴ μὲ τὸ ἴδιο καραμπολάγιο ἢ καθαρεβουσιάνικη πενθέκτη κανονίστηκε πεντέγη (μέρα τοῦ φεγγαριοῦ).

γ. Ὁ ξαφνικόηχος *τ* βάζει ἀντίλαλό του ἄλλο *τ* πλάϊ στο *γ*, γιὰτὶ μ' ἀφτὸ ταιριάζει καλῆτερα ὁ ξαφνικός δοντόη-χος πού ἀμέσως γίνεται καὶ *π*, πεντέγη.

δ. Φέβγει τὸ *θ* τὸ ἄτοπο — δηλαδὴ πού στὸν τόπο του δὲν εἶναι, καὶ καταφύγι τοῦ ξακολουθητικοῦ ἀφτοῦ μνήσκει μονάχα ὁ ξακολουθητικός *χ*.

365. Τὸ *Λ* καὶ τὸ *Ν*. α. Ἡ ἀλλαγὴ τοῦ *γ* σὲ *λ* διόλου πανελληνία δὲν εἶναι, ἀφοῦ ἡ Κοινὴ συνηθίζει μαζί τὸ *Πεμόνι*, πολὶ περισσότερο ἀπὸ τὸ *ΠΝεμόνι*, καὶ τὸ *ΠΝέμα*.

β. Στὴν ἀρχαία τὴν ἰωνικὴ καὶ στὴν κλασσικὴ τὴν ἄττικὴ λέγανε *πλεμών*, πού στὴν ἄττικὴ μάλιστα περ-νοῦσε γιὰ τὸ δόκιμο.

γ. Δὲ σημαίνει ἀφτὸ πὼς ἀπὸ τὴν ἄττικὴ βαστοῦμε τὸ *πλεμόνι* μας · μήτε λόγος γιὰ τὴν ἰωνικὴ πού πάει χαμένη ἀπὸ νωρίς.

δ. Τὸ ζεβγάρωμα *πλ* στὸ *πλεμόρι* τόσο πιὸ ξυπαστικό πού μήτε φανταζούμαστε *πλέμα* ἢ *πλεματικό*, ἂν κ' ἔτσι λέγεται ὁ πνευματικός στὴν Ἀρτάκη (Φιλ., Γρ., σ. 92).

ε. Μᾶς ἀναφέρειν ἀκόμη ὁ Φιλήντας (σ. 92) τὸ ἀγαμέω, ἀρημέω, ἀλημέω ἀπὸ τὴν Κάρπαθο, καὶ τὸ χιώτικο ἀλεμούρα (*girouette*), ἀπὸ τὴν ἀρεμούρα.

ζ. Ὁ Φιλήντας τὰ *ξηγᾶ* πὼς εἶναι ἀπὸ ξέμοιασμα, ἕνα φαίνόμενο δηλαδὴ πὺ εἶναι σποραδικό, πότες γίνεται, πότες ὄχι. Δὲν ἔχουμε ἀνάγκη οὔτε τὸ ἀλημέω οὔτε τὴν ἀλεμούρα.

η. Εἶναι καὶ τὸ *μηλίγγι* ἀπὸ τὸ *μηρίγγι*, πάει νὰ πῇ *μινιγῆ*, ὅπου ἡ ἀλλαγὴ *ξηγιέται* ἀπὸ τὸ ἴδιον τὸ ξέμοιασμα, γιὰ νὰ μὴν ἔχουμε δύο συνεχικὰ *η*, ἂν καὶ τὸ δέφτερο δὲ μοιάζει καθαφτὸ μὲ τὸ πρῶτο.

θ. Γιὰ τοῦτο περιττὸ στὴν Κοινὴ τὸ *μηλίγγι*.

ι. Τὸ *πρέμα* πάλε καὶ τὸ *πλεμόρι*, ἂν εἶναι καὶ τὰ δύο τοὺς ἀπὸ τὸ *πρέω*, ἀδυνατῶ νὰ *ξηγήσω* τὸ *λ* τοῦ *πλεμο-ριού*. Ἐδῶ ξέμοιασμα δὲν ἔχει.

κ. Θὰ *ξηγηθῇ* μονάχα σὰν παραδεχτοῦμε μαζὶ μὲ τοὺς περσότερους καὶ σπουδαιότερους σημερινούς γλωσσολόγους καὶ μὲ τὸ σημαντικὸ τὸν E Boisacq (*Dictionnaire étymologique de la langue grecque*, in-8°, 1123 σελ., λ. *πλεύμων*), πὼς ὁ *πλεύμων* καὶ τὸ *πρέω* ἔχουνε ρίζες ὁλό-τελα διαφορετικές.

λ. Τὸ συμπέρασμα λοιπὸν εἶναι πὼς *πνεύμων* ἀρχικὸ δὲν ὑπάρχει, πὼς ὁ λαὸς, δηλαδὴ ὅλος ὁ κόσμος, στὸν πέμτο αἰῶνα πρὸ Χριστοῦ, *χάλασε* τὴ σωστὴ ἐτυμολογία καὶ τὸ *πνεύμων* τόβγαλε, καθὼς τοῦ φάνηκε, ἀπὸ τὸ *πρέω*.

μ. Ἔτσι ὅμως ἂν εἶναι, τὸ κοινὸ μας τὸ *πλεμόρι* ἔρχεται γραμμὴ ἀπὸ τὴν ἀττική. Ἀλλαγὴ *η-λ* δὲν ἔχει.

ν. Μὰ ἐγὼ, ἂν καὶ καθαφτὸ συγκριτιστὴς δὲν εἶμαι, δυσκολεύομαι νὰ πιστέψω στὰ ἐτυμολογικὰ τοῦ *πλεύμων* πὺ εἶναι ἀκόμη σκούρα.

ξ. Ἐπειτα, ἡ σύχυσή πὺ μποροῦσε νὰ γίνη μεταξὶ *πλεύμων* καὶ *πρέω* δὲ μοῦ φαίνεται τόσο ἐφκολή μεταξὶ *πλεμόρι* καὶ *πρέω*.

ο. Τότες πιά τὸ *πνεμόρι* ἄλλο δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι παρὰ ἐπιρροὴ τῆς καθαρέβουσας πὺ *χαμπάρι* δὲν ἔχει ἀπὸ *πλεύμων* καὶ πὺ *μονάχα* *πνεύμων* καταδέχεται στὰ *Λεξικά* τῆς, ἐνὼ τὰ *Λεξικά* τῆς ἀρχαίας τὸ *πνεύμων* τὸ ἀγνοοῦνε παντάπασι.

π. Ὅπως κι ἂν τὸ πάρης, τὸ μόνο γιὰ μᾶς εἶναι τὸ *πλεμόρι*, μὲ *λ*.

366. Κάτι ἄλλα *N* καὶ *Λ* ἢ *Λ* καὶ *N*. α. Φρόνιμα φρόνιμα κ' ἐπιμελητικὰ ὁ Φιλήντας στὴ Γραμματικὴ του, σ. 90, συναθροίζει σωρὸ λέξεις μὲ *η* στὴ θέση τοῦ *λ*.

β. Τὸ *λ + λ* γίνεσθαι *η + λ*, *Μπα.λον.κ.λ.ι* = *Μπα.ρον.κ.λ.ι*, *χα.λ.ι.κο.λό.γος* = *χα.ρι.κο.λό.γος*, *δια.λ.α.λ.ῶ* = *δια.ρα.λ.ῶ*, *ἀ.λ.λ.ή.λους* τοὺς = *ἀ.ν.ή.λους* τοὺς. Ὅλα τοὺς πιὸ γνωστὰ μὲ τὰ δύο *λ*.

γ. Τὸ *η + η* γίνεσθαι *η + λ*, *ἀ.ρά.γ.ρος* = *ἀ.ρά.χ.λος* δὲν τὸ ξαίρω. Βέβαια πὼς τὸ δέφτερο πιὸ κανονικὸ.

δ. Τὸ *η + η* γίνεσθαι *λ + η*, *ἀ.ν.ε.φ.α.ρ.τ.ῆς* = *ἀ.λ.ν.ε.φ.α.ρ.τ.ῆς*, *β.ρα.χ.ι.ῶ.ρι(η)* = *β.ρα.χ.ι.ῶ.λι(η)*, *κα.ρο.α.ρ.χ.ῶ* = *κα.λο.α.ρ.χ.ῶ* = *κα.λα.ρα.ρ.χ.ῶ*, *φ.ε.ρ.τ.ῆ.α.ρι* = *φ.ε.λ.τ.ῆ.α.ρι* = *φ.λ.ι.τ.ῆ.α.ρι* — ἐγὼ τῶμαθα *φ.λ.ι.τ.ῆ.α.ρι*.

ε. Ἀφτὰ εἶναι χρήσιμα γιὰ τὴν ἐπιστήμη γιὰ τὴν πραχτική μας γραμματικὴ δὲ φελοῦνε. Κοινὰ εἶναι *μονάχα* δύο, τὸ *κα.λα.ρα.ρ.χ.ῶ*, μὲ σημασία καθιερωμένη, καὶ τὸ *φ.λ.ι.τ.ῆ.α.ρι* μὲ τὴν πανελλήνια του τὴ σημασία.

ζ. Τὸ *β.ρα.χ.ι.ῶ.ρι* καὶ τὸ *β.ρα.χ.ι.ῶ.λι* ἄσχετα τὸ ἕνα πρὸς τᾶλλο.

η. Τὸ *braccium* τὸ λατινικὸ πὺ ἔτσι πρέπει νὰ γράφεται, ὄχι *bracchium*, ὅπως ἔδειξα *P. κ M.*, Ε', 2, σ. 105, εἶναι τὸ ἀρχαῖο τὸ ἐλληνικὸ *βράχιον*, ἐπειδὴ τὸ *β.ρα.χ.ι.ῶ.ρι*

πού τὸ βάζουνε ὅλα τὰ λατινικὰ λεξικά διόλου δὲν ταιριάζει. Τὸ *βράχιον* ἐννοεῖται πὼς περνοῦσε γιὰ συγκριτικούς βαθμούς τοῦ *βραχίον*, πού ἡ ἐτυμολογία του ἄγνωστη (κ. Boisacq, στή λ.).

θ. Τὸ *βράχιον* εἶναι τὸ κοντότερο μέρος τοῦ *χεριοῦ*, ἃς ποῦμε τὸ *χερί* τὸ ἴδιο, ἃς ποῦμε τὸ *μπράτσο* (κ. P. κ. M., δ. εἴ.).

ι. Φαίνεται πὼς τὸ *βράχιον* ὑπὸ ἄρесе στοὺς Ἕλληνες, ἀφοῦ τὸ κάμανε *βραχιόνιον* οὐσιαστικὸ καὶ τὸ διαβάζουμε *βραχιόνι* στοῦ Du Cange τὸ *Glossarium ad scriptores m. et inf. Graecitatis*, 1688, τ. Α', σ. 226. μετὰ τὴ σημασία τοῦ *μπράτσου*.

κ. Οἱ Λατῖνοι ὅμως δὲν ἀρκεστήκανε στὸ *braccium*, παρὰ βγάλανε κ' ἓνα *braccioLum*, τὸ κόσμημα ἐκεῖνο τὸ γυναικῆσιο πού τὸ βάζουνε γύρω στὰ χέρια τους.

λ. Τὸ δανιστήκανε οἱ Ἕλληνες ἀπὸ τοὺς Λατίνους σὲ μιὰ ἐποχὴ ὅπου τὸ *b* τὸ λατινικὸ εἶχε πάντα τὴν προφορὰ τοῦ *b* (β). Θάπρεπε τοιοπὸν οἱ Ἕλληνες νὰ τὸ προφέρουνε *πραχιόλι*, καὶ μάλιστα *πρακχιόλι*.

μ. Μὰ τὸ χύσανε ἀμέσως στὸ καλούπι τοῦ *βραχιονιοῦ* κ' ἔτσι τὸ λέμε *βραχιόλι*.

ν. Στὰ P. κ. M., δ. εἴ., σ. 107, βρίσκεται ἡ ἀπόδειξη πὼς στὸ *μπράτσο* μας σώζεται ἀκόμα ἡ δασεία ἡ παμπάλαιη τοῦ *χ*.

367. *Καέρας*. α. Γιὰ νὰ μὴν τοῦ σκοτώσουμε τὸ *χατίρι*, ἃς ποῦμε πιά μετὰ τὸ Φιλήντα (σ. 88) πὼς εἶναι ἀπὸ ξέμοιασμα ὁ *καέρας*, ἀφοῦ δὲν ἔχει *καεῖς*, ὅπου ξέμοιασμα δὲ χρειάστηκε ὁ *καΝεῖς* μ' ἓνα *ν*.

β. Ὁ *καέρας* ἄχρηστος στὴν Κοινὴ μας, ἂν καὶ τὸ ἀκρίβο *κάνα*, *κάνα* διὸ, ἔρχεται κάποτες ὁμορφα.

γ. Στὰ Ἐφτάνησα τὸ *ἐκεῖνος* ἀκούγεται συχνὰ *ἐκειός*, τὸ ξύτονο ἀπὸ τὸ *ἀφτός* καὶ τὸ παραλείψιμο τοῦ *ν* ἀπὸ ξέμοιασμα τοῦ *ἐκεῖ* NoNe.

δ. Εἶναι τύπος ἀσυνήθιστος στὴν Κοινὴ. Γιὰ τοῦτο ἃς μοῦ δοθῇ ἐξαιρετικὰ ἡ ἄδεια νὰ γράφω *ἐκειός* ἢ *ἐκειά*, κάθε φορά ὅπου ὁ λόγος μου, ἀπὸ ἱερὴ θύμηση, γιὰ τὴ Βαφκερὴ, γιὰ τὴ Μαδουρὴ, γιὰ τὴν Ἁγία Μάρθα. Ἐκεῖ μαρμαρολάμπει ὁ τάφος τῆς Μυρριάνας.

368. *Πιρίγω*, *Πάτινο* καὶ μερικὰ τέτοιον εἶδους. Παρατηρήθηκε πὼς μεταξὺ π-ν, τ-ν, ἀκόμη καὶ τ-μ (Φιλ., 106-107), γεννιέται ντοπιολάλητα ὁ ἥχος ι.

β. Εἶναι τὰκόλουθα: *πινίγω*, *καπινός*, *ἀρεπινιά*, *Πάτινο*, *ἀτιμός* (*ἀτιμός*). *τιμῆμα*. Ἡ Κοινὴ δὲν τὰ παραδέχτηκε. Δὲ θὰ τὰ παραδεχτοῦμε οὔτε μεῖς.

369. *Μουνοῦχος*. α. Εἶναι ἀπὸ τὸ *ἐντροῦχος* = *ἐβροῦχος*, μετὰ ταχτικὸ ξετήχημα τοῦ πρώτου ἄτονου ἤχου καὶ μετὰ φυσιολογικὰ δικιολογημένο συντραβηγμὸ τοῦ πισώδρομου μ, ἀντὶς β, πρὸς τὸ πισώδρομο ν.

β. Τὸ *ου* τοῦ *μουνοῦχου* ἔχει βέβαια πιὸ βαθιστόχαστη αἰτία. Θὰ εἶναι εἰρωνικὸ.

γ. Τὸ ξεβγάρωμα *μν* στὴ γλώσσα μας, εἴτε ἀρχικὸ εἴτε μεσιανὸ, ἀπὸ τὰ πιὸ ἐθνικὰ, *MNήσκω*, *ἐMNησκα*, κτλ.

δ. Θάπαιξε ρόλο ἐδῶ ἡ φύση — νὰ κιόλας ἡ σωστὴ λέξη γιὰ τὸ *sexe* — ἡ φύση τῆς γυναικάς, πού ἴσια ἴσια ὁ *ἐβροῦχος* τὴ στεριέται.

ε. Τὸ *μου-* εἶναι τὸ μιστὸ *μουννι-* μετὰ τοῦ *ν*, ἀπὸ τὴ *mea domina*, *doNNa*, ὅπως τόχω φαρδιὰ πλατιά ξεγημένο στὶς *Études de philologie néo-grecque*, Paris, 1892, σ. LXXX.

ζ. Πιὸ κανονικὸς ὁ *μουνοῦχος*, ἔτσι χωρὶς τὸ ἄτονο ἀρχικὸ *ε*, ἀπὸ τὸν *ἐβροῦχο*.

Ε

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΤΟΥ ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΟΥ ΤΟΥ Ν

370. Τὸ παρόραμα τῆς Ἑλληνικῆς. α. "Ὅταν κανεῖς, ἀπὸ τὰ ὠγύγια τὰ χρόνια ἴσια μὲ τὰ δικὰ μας, παρακολουθᾷ τὸ μεγαλόπρεπο ξετυλιγμὸ τῆς Ἑλληνικῆς, καταλαβαίνει ἀναγλλιασμένος τί ἀπόλαψη ἀρμονίας συνεχικῆς μπορεῖ νὰ τοῦ προσξένηση τέτοιο θέαμα μοναδικό.

β. Εἶδαμε πῶς ἀπάνω (κ. ἀρ. 160, ζ, μ · 254, ε · 255-256 καὶ 256, γ · 257 καὶ 257, β, γ), τὸν πόθο τοῦ ἀέρα ποὺ φανερώνει ὁ Ρωμῖος στὰ καταληχτικά του.

γ. Λίγο λίγο δηλαδὴ, κάθε ἥχος ποὺ σταματᾷ, ἢ ποὺ κάπως μοδιᾷ τὸ λῆπτερο ἔβγα τοῦ ἀέρα, χάνεται κι ἀφίνει τὸ δρόμο ἀνοιχτό.

δ. Γιὰ νὰ καταλάβουμε πόσο ἀληθινὸ εἶναι ἀπὸ ποῦ λέμε, σωστὸ νὰ μάθουμε ἀπὸ ποῦ ξεκινήσαμε καὶ τί καταληχτικὴ θάλασσα εἶτανε στὴν ἀρχή.

371. Ἡ θάλασσα τῆς ἀρχῆς. α. Πρῶτα πρῶτα, γιὰ νὰ μποῦμε στὸ νόημα, πρέπει νὰ ξεχάσουμε ὁλότελα τίς γραμματικὲς ποὺ διδάσκονται σχολεῖο καὶ νὰ ποῦμε πῶς ἓνα οὐσιαστικὸ τέλειωνε ὅπως ἤθελε.

β. Εἶτανε μιὰ ἐποχὴ δηλαδὴ ὅπου, γιὰ νὰ περιοριστοῦμε στὰ οὐσιαστικά, οἱ ἐνικὲς ὀνομαστικὲς, σὲ ἀρσενικά, θηλυκά, οὐδέτερα, εἶχανε κατάληξη ΔΣ, ΘΣ, ΤΣ, ΝΤΣ, ΝΣ, ΚΤ, Τ, Θ, ΓΣ, Ξ.

γ. Λέγανε τότες τολοπὸ ἐλπίΔΣ, ὄρνιΘΣ, χάριΤΣ, γίγαΝΤΣ, ρίΝΣ, μέλαΝΣ, γάλαΚΤ, σῶμαΤ, μέλεΤ, μᾶσ-τιΓΣ, βασιλεΨΣ.

δ. Ἐφκολονόητο, ἅμα προσέξης καὶ συλλογιότης τί πρᾶμα εἶναι στὰ ὀνόματα ἡ ρίζα.

ε. Διόπως ρίζα ὄνομα δὲ στέκει. Δὲ στέκει λέξη. Στὰ

οὐσιαστικά — καὶ στὰ ἐπίθετα — τῇ ρίζα τῇ βρίσκεις, φτάνει νὰ ξεχωρίσης, ὅπως τὸ ξαίρεις κιόλας, τὴν κατάληξη τῆς ἐνικῆς ὀνομαστικῆς ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τὸ οὐσιαστικοῦ.

ζ. Πᾶρε τὸ οὐσιαστικὸ γίγας. Κλίνει το στὴν ἐνικὴ γενικὴ · γίγατος. Σύγκρινε τὴ γενικὴ μὲ τὴν αἰτιατικὴ, γίγατα.

η. Στὸ ἓνα καθὼς καὶ στ' ἄλλο βλέπεις τὸ ἴδιο γίγατ-. Δὲ σὲ γέλασε ἡ γενικὴ · ρίζα τοῦ ὀνομάτου, τὸ γίγατ-.

θ. Τὸ κατέχεις ὅμως πῶς πατροπαράδοτα ἡ ὀνομαστικὴ τοῦ ἐνικοῦ ἀρσενικοῦ θέλει ς. Εἶτανε λοιπὸν ἀπαραίτητη ἀνάγκη, νὰ ποῦνε — πόσο καιρὸ δὲν μπορούμε νὰ τὸ προσδιορίσουμε — νὰ ποῦνε ὅπως κι ἂν εἶναι γίγατς. Νά σου καὶ ἡ κατάληξη -γτς τῆς ὀνομαστικῆς. Ἔτσι καὶ γιὰ ὅλες τίς ἄλλες.

372. Σπουδαία στὸ ζήτημα ἡ κλητικὴ. α. Ὁ γίγατς ἔγινε γίγας. Καλὰ. Σημαίνει βέβαια κάποιο πόθο τοῦ ἀέρα, ἐπειδὴ μοδιᾷνε κάπως τὸ ἔβγα του οἱ προτερινοὶ δυὸ ἤχοι γτ. Δὲ σημαίνουνε ὅμως πολλὴ, ἀφοῦ τελικοὶ δὲν εἶναι.

β. Ἔχει σημασία ἡ κλητικὴ. Γιατί κοίταξε. Ἡ κλητικὴ σου φανερώνει πάντα τὴ ρίζα σκέττη. Ἀξάφνα ὁ μέλας κάνει στὴ γενικὴ μέλας-ος. Νά σου καὶ ἡ ρίζα ποὺ μέλας τὴν ἔχει καὶ ἡ αἰτιατικὴ.

γ. Ἡ ρίζα τοῦ γίγατς-ος, ὅπως εἶπαμε (π. ἀ., ἀρ. 371, η), γίγατ-. Ἀρα ἔπρεπε νάχομε γίγατ- καὶ στὴν κλητικὴ.

δ. Διόλου. Εἶναι ξαφνικὸ ἥχος ὁ τ · σοῦ κόφτει τὸν ἀέρα · πρέπει νὰ πάη καλιὰ του.

373. Τὸ ἐπιχείρημα τοῦ χρῖ. α. Ἐνας νέος λαμπρὸς, συνάδερφός μου στὴ Σχολὴ μας τῶν Ἀνωτέρω Σπουδῶν (École pratique des Hautes Études), ὁ Robert Gauthiot, ποὺ καὶ δάφτονε μᾶς τὸν θέρισε ὁ πόλεμος, ἔγραψε κάποιο βιβλίον σημαντικὸ : La fin de mot en indo-européen, Paris, 1913, 227 σελ.

β. "Όπως τὸ μαρτυρᾶ ὁ τίτλος, ἔχει μεγάλη σκέση μετὰ τὸ ζήτημα τοῦ τελικοῦ ἤχου· ἔχει μέσα καὶ μάθηση καταπληχτική. Τοῦ ἔλειψε ὁμως τὸ κουράγιο (— « Τί θὰ πῇ ὁ δεινὰς; τί θὰ πῇ ὁ τάδε »; —), τοῦ ἔλειψε ἡ χρειάζουμένη ἀπόφασις, σὰν προτιμᾷς, νὰ τραβήξῃ ὡς τὸ λογικὸν τὸ συμπέρασμα ὅπου ἔπρεπε νὰ τὸν ὀδηγήσουνε τὰ παρατηρητά του τὰ ἴδια.

γ. Γνωστὴ μας ἡ λέξις *κρῖ* ποῦ διαβάζεται στὸν "Όμηρον (Θ 564 καὶ δ 41). Ἡ *κριθή* στὸν "Όμηρον πάλε καὶ τούτῃ (Λ 67, ι 140, κτλ.).

δ. Τὸ *κρῖ* δὲν εἶναι διόλου ἀποκοπὴ τοῦ *κριθή*, ὅπως τὸ διδάσκαλε μιά φορὰ κ' ἕναν καιρὸ. Λόγο ἡ ἀποκοπὴ δὲ θὰ εἶχε, μήτε τσόχα εἶναι γιὰ νὰ παίξῃ τὸ ψαλίδι.

ε. Τὸ *κρῖ* καὶ ἡ *κριθή* ἔχουνε τὴν ἴδια τὴν ρίζαν ποῦ εἶναι *κρῖθ*—.

ζ. Ἐπειδὴς ὁμως τελικὸ Θ μπορούσε τόσο λίγο νὰ βαστάξῃ ὅσο καὶ τελικὸ τ ἢ κάθε ἄλλος ξαφνικὸς ἤχος, ἔνα ἔγινε ἀπὸ τὰ δύο, εἴτε ξεήχησε τὸ θ κι ἀπόμεινε τότες *κρῖ* σκέττο, εἴτε ἀφομοιώθηκε τὸ *κρῖθ* στὰ θηλυκά καὶ ἀκούστηκε *κριθή*, πρωτόκλιτο.

η. Γιατί ὁμως νὰφομοιώθηκε στὰ θηλυκά, δὲν τὸ βλέπω. Θὰ βοήθησε βέβαια κανένα περιστατικὸ ποῦ δύσκολο νὰ τὸ μαντέψῃ κανεὶς σὲ τόσο καιροῦ διάστημα, σὲ τέτοια μιὰν ἀπόστασι.

θ. Μπορεῖ νὰ ἐνέργησε κανένα θηλυκὸ ποῦ πήγαινε συχνὰ μετὰ τὸ *κρῖ*, ἄξαφνα ἄροισα, ὅπως λέγανε *πλήθορ* ἢ *οὔθαρ* ἄροίρης.

374. Οἱ ρίζες. α. Τὸ συμπέρασμα τώρα γιὰ μᾶς τὸ κυριώτερον εἶναι τὸ ἀκόλουθο.

β. Ἡ *κριθή* καὶ τὸ *κρῖ*, θεοφάνερο πὼς βαστούνε καὶ τὰ δύο τους ἀπὸ τὸ *κρῖθ*—· ἂν ὁμως ἀφ'τοῦ εἶναι θεοφάνερο— καὶ πὼς νὰ μὴν εἶναι;— τότες ἀπόλυτη ἀνάγκη νὰ παρα-

δεχτοῦμε πὼς οἱ Ἕλληνες μιά φορὰ μιλούσανε ἀκατάληχτα, δηλαδὴ μονάχα μετὰ ρίζες, ἀφ'οὔ ρίζα εἶναι τὸ *κρῖθ*—.

γ. Πὼς μιλούσανε μετὰ ρίζες, ἀδύνατο νὰ τὸ ἀναιρέσουμε, γιὰτὶ μᾶς τὸ μαρτυρᾶ καὶ κάτι ἄλλο, ἡ κατάληξις τῆς ἀρσενικῆς ὀνομαστικῆς τοῦ ἐνικοῦ, στὸ *πολίτη-ς*, στὸ *λόγο-ς*, στὸ *φύλακ-ς*, κτλ.

δ. Ἡ κατάληξις ἀφ'τῆς, ἀναντίρρητο εἶναι πὼς εἶχε νόημα δικό τῆς, ὅπως εἶχανε ὅλες, εἰδεμὴ τὸ -ι (*κεφαλῇ-ι*, *ρεαρία-ι*, *λόγω-ι*, *φύλακ-ι*) δὲ θὰ δῆλωνε δοτικὴ, τὸ -ν (*κεφαλῇ-ν*, *ρεαρία-ν*, *λόγο-ν*, *φύλακ-ν*), αἰτιατικὴ δὲ θὰ δῆλωνε, κτλ.

ε. Τὸ *κτλ.* σημαίνει ἐδῶ πὼς δὲν εἶναι ὥρα νὰ ζητάσουμε στὸ μικρὸ τὸν παράγραφο μας ἀλάκερο τὸ σύστημα τὸ καταληχτικὸ τῆς κλίσεως, μετὰ τὰ φαινόμενικὰ τὰ παραστρατήματά του, καὶ μετὰ λευτομέρειες γιὰ τὸν κάθε τύπο.

ζ. Παραπέμπουμε στὸν G. Meyer, *Gr. Gramm.*³, § 312 καὶ ἀκ., στὸν Brugmann-Thumb, *Gr. Gramm.*, ἀρ. 153 καὶ ἀκ., στὸ *Traité de gramm. comp. des l. class.*, τοῦ Meillet καὶ Vendryes, § 538.

η. Ἐμεῖς θὰ περιοριστοῦμε στὴν κατάληξις τῆς ὀνομαστικῆς ἀρσ. τοῦ ἐν., γιὰ νὰ βγῇ πιὸ ἑξάστερα ἡ θεωρία μας.

θ. Λοιπὸν ὁ Bopp τὸ σ τῆς ὀνομαστικῆς τὸ περνοῦσε γι' ἀπομεινάρει τῆς προσκολλημένης ἀντωνυμίας *so-* δηλαδὴς ἀφ'τοῦ (κ. G. Meyer³, § 312).

ι. Τόσο ἀρκεῖ. Ἀγκαλὰ, δὲν εἶναι δὲ καὶ ἀπὸ τὰ πιὸ πρωτότυπα νὰ διατείνεται κανεὶς, ὅπως ἐμεῖς ἐδῶ, πὼς σὲ μιὰ ὀρισμένη ἐποχὴ μιλούσανε οἱ Ἕλληνες μετὰ ρίζες, οἱ Ἕλληνες κ' οἱ Λατίνοι, ἀκόμη καὶ σὲ ἱστορικὴ ἐποχὴ.

κ. Στὰ φοιτητικὰ μου τὰ χρόνια τὸ μαθαίναμε κιόλας ἀπὸ τὸν A. Bergaigne, στὴ Σορμπόνα, πὼς οἱ λατ.

προσταχτικές *dic, duc, fer*, εἴτανε ρίζες · ρίζες οἱ κλητικές *μέλαρ*, ρίζες τὰ οὐδ. *μέλαρ*, *τί*, καὶ πάει λέοντας (κ. G. Meyer, στήν κλίση, 404 κ. ἀκ.).

λ. Λοιπὸν, ἄς προχωρήσουμε ξέθαρρα ἴσια μὲ τὸ λογικὸ τὸ συμπέρασμα, πὼς ὑπάρξε δηλαδὴ μιὰ περίοδο παλιὰ ὅπου ἡ ἑλληνικὴ, ἄρα ἡ λατινικὴ, ἄρα ὅλες οἱ γλῶσσες οἱ ἀριανὲς εἴταν ἀκατάληχτες.

μ. Ἄν εἴταν ἀκατάληχτες, θὰ πῆ πὼς μοιάζανε μὲ ὅσες ὅπως ἡ γιαπανεζικὴ, σήμερις ἀκόμη δὲ βγάλανε προσκολληήματα καὶ μιλοῦνε μὲ ρίζες.

ν. Ἀπὸ καὶ γιατί νὰ μὴν ξεκινήσουμε πρὸς ἄλλες γλῶσσες, ἄχαφρα πρὸς τίς σημιτικές.

ξ. Ὁ δέκατος ἑβδόμος αἰώνας τῆς Γαλλίας εἶδε σπουδαίους σοφοὺς νὰ διδάσκουνε πὼς ὅλες οἱ γλῶσσες τοῦ κόσμου προέρχονται ἀπὸ τὴν ἑβραϊκὴν (*Glossarium universale hebraicum* a Ludovico Thomassino, Parisiis, 1697, Β. Ψ.).

ο. Σήμερα γελαῖ κανεὶς μὲ τίς γλωσσοθεολογικὰς ἐτυμολογίας τοῦ ἀγαθοῦ Τομασσίνη. Ἀφίνοντας ὅμως τίς λέξεις κατὰ μέρος, μπορεῖ ἀργότερα νὰ βρεθῇ τόντις μεταξὶ γλῶσσες μιὰ συγγένεια πού μᾶς φαίνεται ἀκόμη ἀνυπαρχῆ.

π. Θὰ βρεθῇ ἄς εἶναι καὶ μιὰ ὁμοιότητα σπουδαία, μεταξὶ ἀλλόφυλες γλῶσσες, ἅμα ἔρεθνες ἱκανὲς τὸ θεμελιώσουνε πὼς ὅλες μιλοῦσανε μὲ ρίζες.

ρ. Παράξενο τοιοῦτο διόλου δὲν εἶναι, σ' ἓνα προαρτιανὸ στάδιο τοῦ γλωσσικοῦ ἀνθρώπινου ξετυλιγμοῦ, ἡ γλῶσσα μας κι ἄλλες πολλὰς νὰ μοιάζανε μὲ τίς λεγόμενες συγκολλητικές (*agglutinantes*) ἢ καὶ ἀκλιτὲς λαλιὰς.

σ. Οἱ λαλιὰς ἀφτὲς οἱ συγκολλητικὲς θὰ εἴτανε οἱ πρῶτες. Ἰσως νὰ καταντήσουνε καὶ οἱ στερνὲς μας.

τ. Ἐπειδὴ, καὶ μεῖς, πού μὲ ρίζες ἀρχίσουμε, ἀδύνατο

διόλου δὲν εἶναι, εἶναι μάλιστα πιθανόν, μὲ ρίζες νὰ τελειώσουμε.

υ. Φτάνει νὰ φανταστοῦμε πὼς τὸ τελικὸ σ τῶν οὐσιαστικῶν χάθηκε ὁλότελα (κ. Β. τ. Μ., ἀρ. 206, β κι ἀκ.), πὼς ὁ *φίλος* ἔγινε *φίλο*. Τότες πιά κατάληξες δὲν ἔχει. Ἐχει μονάχα ρίζες — κ' ἔγινε ἀπλὰ τὸ θάμα.

375. Πὼς ξετυλίγεται ἡ κατάληξη στὴν ἑλληνικὴ. α. Δὲ θάνεβοῦμε τόσο ἀψηλὰ. Πιὸ ἔφοκα θὰ παρακολουθήσουμε κατεβαίνοντας πρὸς τὰ χρόνια τὰ δικὰ μας τὸ δρόμο πού πῆρε ἡ κατάληξη τῶν ὀνομάτων, ἀπὸ τὰ χρόνια τῆς Πρωτοελληνικῆς.

β. Στὴν ἀρχή, ὅπως εἴπαμε (κ. π. ἀ., ἀρ. 376, β), εἴχαμε θάλασσα. Ἐστρωσε μὲ τὸν καιρὸ καὶ οἱ κατάληξες πού ἀραδιάσαμε στὸ ἴδιο μέρος, χαθήκανε λίγο λίγο.

γ. Τότες ἀπολάψαμε τοὺς τύπους *ἐλπις*, *ἔρως*, *χάρις*, *ρίγας*, *ρίς*, *μέλας*, *γάλα*, *σῶμα*, *μέλι*, *μάστιξ*, *βασιλεῖς*.

δ. Σύγκαιρα ὑποθέτω νὰ ξεήχησε καὶ τὸ τελικὸ τὸ μ (κ. π. ἀ., ἀρ. 256, γ), πού εἴτανε τὸ ἀρχαιότερο καὶ νὰ μῆκε στὴ θέση του τὸ ν.

ε. Ἡ ἀττικὴ κράτησε ἀκόμη τὰ ζεβγαρώματα *πε* — *Αἰθίωφ* —, *κσ* — *μάστιξ*, *πτῶξ* —, *λσ* — *ἄλς* —, *ρσ* — *ἐλμυρς* —.

ζ. Κράτησε ἀκόμη καὶ τὴν κατάληξη *ν*, *ρ*, *ς*.

η. Ὅλες ἀφτὲς οἱ κατάληξες, ὅξω ἀπὸ τὸ *ς*, φύγανε λίγο λίγο, ἅμα τὰ περιττοσύλλαθα πατήρ, *φύλαξ* καὶ λοιπὰ, γενήκανε ἰσοσύλλαθα, *πατέρας*, *φύλακας* καὶ λοιπὰ.

θ. Στὰ *Essais* μου, στὸν πρῶτο καὶ δέφερο τόμο (1886-1889), κι ἀκόμη πιὸ ξακριβολογημένα στὸ *Essai sur le Grec de la Septante*, σ. 164-169 (1908), προσπάθησα νὰ δείξω πὼς ξετυλίχτηκε ὁ ἰσοσυλλαβισμὸς πού γιὰ τὴ γλῶσσα μας εἶναι βásiμος.

ι. Σήμερα τὸ καταληχτικὸν -ς εἶναι τὸ μόνον ἀπομεινάρει τῆς ἐποχῆς ὅπου δὲ συνηθίσανε ἀκόμη τοὺς καθαφτὸ ἀνοιχτόηχους αοεσι (κ. π. κ., ἀρ. 381 κ. ἀκ.).

κ. Καὶ τὸ ἀπομεινάρει ἀφτὸ ἴσια ἴσια μᾶς δείχνει πόσο ἀγαπητὸς μᾶς εἶναι ὁ ἀέρας, ἀφού ἀπ' ὅλους τοὺς ἤχους ποὺ περιγράψαμε εἶναι ὁ ς ὁ πιὸ ἀερόγεμος.

λ. Στὴν ἰταλικὴ βλέπουμε πὼς καὶ τὸ ς τὸ τελικὸ παραχάθηκε. Τῷχει σημειωμένο κι ὁ Gauthiot (ὁ. εἴ., σ. 35) πὼς σὲ ὅλες τὶς λαλιές ἡ κατάληξη ἀπλουστεύεται καὶ πάει.

μ. Σὲ μᾶς ὅμως τὸ ἀπλούστεμα ἔχει σημασίαν ἰδιαίτερην, ψυχικὴν σημασίαν, τὸ παρακολουθοῦμε καὶ πιὸ ἀρμονικὰ ὅσο διαβαίνουν οἱ αἰῶνες.

§ 10. ΟΙ ΤΟΝΟΗΧΟΙ

A

ΟΙ ΤΟΝΟΗΧΟΙ ΜΕ ΤΗ ΣΕΙΡΑ ΤΟΥΣ

376. Τί θὰ πῇ τονόηχος. α. Ἐλπίζω νὰ παρατήρησῃς ὁ ἀναγνώστης πὼς, ἴσια μὲ τώρα, δὲ βγῆκε ἀπὸ τὸ στόμα μου καὶ δὲ στάλαξε ἀπὸ τὴν πέννα μου μήτε ἡ λέξις φωνήεντο μήτε τὸ συντροφικὸν τῆς τὸ σύφωνο.

β. Πὼς τὸ κατωρθώσαμε ἀφτὸ μὲ τόσες καὶ τόσες σελίδες; Τὸ κατωρθώσαμε ἀπὸ τὸ μῖτος μας γιὰ κάθε ἀοριστία, καὶ στὰ γλωσσολογικὰ πιὸ δυσάρεστη ἀοριστία δὲν ὑπάρχει ἀπὸ κείνην ποὺ μᾶς φανερώνουν οἱ δύο ἀφτοὶ ὅροι φωνήεντο καὶ σύφωνο.

γ. Θὰ τὸ διοῦμε παρακάτω. Θὰ ξηγήσουμε καὶ τὸν καινούργιον μας ὅρο τονόηχος. Ἄς σημειώσουμε ὡστόσο ἀπὸ τώρα πὼς γιὰ μᾶς τονόηχος θὰ πῇ φωνήεντο κι ἀτορόηχος σύφωνο.

377. Οἱ ὅροι ΦΩΝΗΕΝ καὶ ΣΥΜΦΩΝΟΝ. α. Εἶναι καιρὸς ποὺ οἱ γλωσσολόγοι καταγγείλανε τὴν ἀνακρίβεια τέτοιων ὀρων. Ὅλοι τοὺς κατακρίνουν σήμερα. Σημειώνουμε δὴ τὰ λίγα ποὺ χρειάζονται γιὰ νὰ μορφώσῃ γνώμη ὁ καθένας.

β. Εἶναι ὁ *Thesaurus graecae linguae* τοῦ γάλλου Ἑρρίκου Στεφάνου, ὅπου καὶ τὰ κυριώτερα κείμενα (στὴ *Βιβλιοθήκη Φυχάση* βρίσκεις καὶ τὶς τέσσαρες ἐκδόσεις — ὅχι μονάχα τρεῖς, ὅπως συνηθίζουν καὶ λογαριάζουν — ἀρχίζοντας ἀπὸ τὴν πρώτη τοῦ 1572).

γ. Δυὸ ἀπαραίτητα βιβλία εἶναι τοῦ F. Blass ἡ κλασσικὴ *Aussprache des Griechischen*, 1888 · ἐκδόση τρίτη καὶ τελεφεταία, μάλιστα στερνὴ, ὅπου συνεργάστηκα καὶ γώ · κ. σ. 82, 97.

δ. Τὸ δέφετερον εἶναι τὸ πανανάγκαιο σύγραμμα τοῦ Léonce Roudet, *Éléments de phonétique générale*, 8°, XII-364, Παρίσι, 1910 · κ. τὶς σελ. 66 κ. ἀκ.

ε. Τὸ ἐπίθετο φωνήεις, ἀπ' ὅπου καὶ τὸ οὐδέτερον φωνήεν, ἄλλο δὲ σημαίνει παρὰ ἐκεῖνος, ἐκεῖνη, ἐκεῖνο ποὺ φωνεῖ, ποὺ ἔχει φωνή, ποὺ μιλά.

ζ. Γιὰ τὸν Ἀριστοτέλη καὶ γιὰ τὸν Ξενοφῶντα εἴτανε ζῶα φωνήεντα, ζῶα ποὺ εἶχαν φωνή, νέττα σκέττα νὰ τὸ ποῦμε, ζῶα ποὺ μιλούσανε, γιὰτὶ μεγάλη διάκριση δὲν κάνανε μεταξὺ φωνῆ καὶ μιλή.

η. Νὰ μὴν ξεγνοῦμε πὼς ὑπάρχουν καὶ ζῶα βουβὰ, λ. χ. τὰ ψάρια. Λοιπὸν ἀφτὰ εἴτανε ἄφωνα.

θ. Τὸ φωνήεν εἰπώθηκε πρῶτα φωνήεν γράμμα ἢ φωνήεν στοιχεῖον · ἔπειτα φωνήεν κ' ἔγινε τότες οὐσιαστικόν.

ι. Ὁ Διονύσιος ὁ Ἀλικαρνασσεύς (30 περίπου πρὸ Χρ.) μᾶς ὀρίζει τὴ σημασίαν · « φωνήεντα ἐκάλεσαν ὅσα καὶ καθ' ἑαυτὰ φωνεῖται καὶ μεθ' ἐτέρων καὶ ἔστιν αὐτοτελῆ. »

κ. Κ' ἔτσι καθαφτὸ τὰ βλέπανε τὰ πράγματα — ἡ ἔτσι τὰκούγανε · τὰ φωνήεντα μονάχα εἴτανε φωνή · τᾶλλα δὲν μπορούσανε νὰ προφερθοῦνε παρὰ μὲ τὴ βοήθεια ἐνὸς φωνήεντος · γιὰ τοῦτο τὰ λέγανε καὶ *σύμφωνα*.

λ. Κυριαρχοῦτε λοιπὸν τὸ φωνήεντο · « τὰ φωνήεντα πρωτεύει τῶν ἀφώνων καὶ ἡμιφώνων », ἀποφασίζει ὁ Πλούταρχος.

μ. Τὸ *ἄφωνον* εἶναι συνώνυμο — ἡ *ἀντώνυμο* — τοῦ *σύμφωνου*. Ἀπὸ πού λέγαμε δηλαδὴ πρὶ ἀπάνω (η). Γιὰ τὸ *ἡμίφωνον* τώρα βλέπουμε.

378. Δὲ στέκουνε οἱ ὅροι. α. Τὸ *ἡμίφωνον* εἶναι μισὴ φωνή, πού προφέρνεται καὶ δὲν προφέρνεται μὲ τὸ φωνήεντο βοηθό. Λογαριάζανε γιὰ *ἡμίφωνα* τὰ, σ, ζ, ξ, ψ, λ, μ, ν, ρ.

β. Μὲ τὸ ξ καὶ τὸ ψ, πού τὰ παίρνανε γιὰ ἰδιαιτέρα *ἡμίφωνα*, ἐννοοῦσανε τὸ ς · περιττὸ λοιπὸ νὰ καταλογηθοῦνε.

γ. Τᾶλλα ἐμεῖς τὰ λέμε ξακολουθητικὰ καὶ τόντις τόσα εἴτανε τότες.

δ. Δὲ βάζουνε μαζὶ μὲ τὰ *ἡμιφωνα* τους τὰ Β Δ Γ, φ, θ, ρ, ἐπειδὴς ἀφτὰ στὴν ἐποχὴ ἐκείνη — ὡς πρὶν ἀπὸ τὸν τέταρτο αἰῶνα τοῦ Χριστοῦ — εἴτανε ἤχοι ξαφνικοί.

ε. Ἰσως ἐπειδὴ στὸν καιρὸ τους εἶχανε περισσότερους ξαφνικοὺς ἀπὸ μᾶς, γελαστήκανε καὶ θαρρέψανε πὼς γιὰ νὰ βγῇ, τὸ *σύμφωνον* ἔπρεπε νὰ στηριχτῇ ἀπάνω σ' ἓνα φωνήεντο.

ζ. Μήτε τοῦτο σωστὸ δὲν εἶναι · οἱ ξαφνικοὶ ἤχοι — *π τ κ* — βγαίνουνε περίφημα καὶ μοναχοί τους · πόσο

καιρὸ βαστᾷ ὁ ἤχος, ἄλλο ζήτημα. Ἡ πιστολιὰ, ὅσο ἀστραπόβροντη κι ἂν εἶναι, πάντα θάκουστῇ.

η. Οὔτε τὰ *ἡμίφωνα* δὲν τοὺς μάθανε τὸν ἴσιο δρόμο. Δὲν πῆρε τάφτι τους πὼς τὰ σύφωνα προφέρουνται, μορφώνονται δηλαδὴς ἀνεξάρτητα.

θ. Σήμερα ξαίρουμε πὼς ἓνας ξακολουθητικὸς μπορεῖ νὰ βαστάξῃ ὅσο κ' ἓνα φωνήεντο, ἄξαφνα ὁ ἤχος *λ μ ν* καὶ οἱ περισσότεροι ἄλλοι.

ι. Βαστᾷ βέβαια ὁ ξακολουθητικὸς *χορδόηχος* περισσότερον ἀπὸ τὸν *ἀχορδόηχο*. Μὰ δὲν τὸ φταίει ἀπὸ πού εἶναι *σύφωνο* · τὸ φέρνει ὁ πρὶ μπόλικος ἀέρας τοῦ *χορδόηχου*.

κ. Βγαίνει ἀπὸ τὰ προηγούμενα πὼς ἡ διάρκεια γνῶρισμα δὲν εἶναι μεταξὶ φωνήεντο καὶ σύφωνο. Παραμύθια ὅσα γράψανε ἀπάνω στὸ ζήτημα οἱ παλιοὶ μας οἱ διδάχοι.

379. Ἡ γλωσσολογία ἐδὼ τί λέει. α. Ἡ διαφορὰ μεταξὶ φωνήεντο καὶ σύφωνο εἶναι ἀλλοῦ.

β. Εἶναι ἀλλοῦ ἡ διαφορὰ, δηλαδὴς ὅν παραδεχτοῦμε πὼς διαφορὰ ὑπάρχει. Δὲ μοιάζει νὰ ὑπάρχῃ παρὰ ἐλάχιστη.

γ. Κατόπι ἀπ' ὅσα ξερεβνήσανε στὴ Γαλλίαν ὁ Ρουσέλδος, ὁ Ροζαπέλλης κι ὁ Ρουῆς, εἶναι περιττὸ νὰ ἐπιμείνουμε.

δ. Φτάνει ν' ἀντιγράψουμε τὴν ἀκόλουθη φρασούλα πού περιμαζώνει ὅλες τους τίς ἐργασίες (κ. Ρουῆ, σ. 76) · « En réalité, il n'y a pas de limite tranchée entre la voyelle et la consonne. Les consonnes et les voyelles font partie d'une « série naturelle dont les « extrêmes seuls sont nettement séparés » (Rousset) ».

ε. Δηλαδὴ · « Καθαφτὸ δὲν ὑπάρχουνε ὀρισμένα σύνορα μεταξὶ φωνήεντο καὶ σύφωνο. Τὰ σύφωνα καὶ τὰ φωνήεντα εἶναι κι ἀποτελοῦνε μέρος μιᾶς « φυσικῆς σει-

ρᾶς πού οἱ ἄκρες τῆς μονάχα ξεχωρίζουνε παστρικά », (Ρουσελός) ».

ζ. Γιὰ νὰ καταλάβῃ ἀμέσως ὁ Ἕλληνας ὁ ἀναγνώστης, ἄς θυμηθῇ μὲ τί ἐφοκλία τὸ ι — πού τὸ λένε *φωνήεντο* — μετατρέπεται σὲ ε — πού τὸ λένε *σύφωνο* (θεία, θειά) —.

η. Νὰ στοχαστῇ ἀκόμη πῶς τὸ ἴδιο συγγενέβουνε ὁ ἥχος σ — πού λέγεται *φωνήεντο* — καὶ ὁ ἥχος β — πού λέγεται *σύφωνο* —.

θ. Ὡστόσο, νὰ πού ὁ ἥχος σ ἢ υ — γίνεται β, στοὺς *διφθογγους αυ, ευ*.

ι. Ἔτσι κερδίζουμε τοὺς διάφορους βαθμοὺς πού ἐννοοῦσε ὁ Ρουσελός.

κ. Ψάχνοντας καὶ φιλαφώντας μὲ τὶς λαλομηχανές, μπορεῖ νὰ ανακαλύψῃ ἀκόμη τοὺς διάφορους βαθμοὺς πού τὸν πᾶνε ἀπὸ τὸ ι στὸ ε, ἀπὸ τὸ ε στὸ α κι ἀπὸ τὸ α στοὺς ἥχους ο, σ.

λ. Ὡστε καὶ οἱ ἄκρες τοῦ Ρουσελὸ (κ. π. ἀ., δ-ε) συνεδένουνται τώρα μὲ τὶς μέσες, ὅλα τὰ *σύφωνα* μὲ τὰ *φωνήεντα* μαζί μᾶς παρουσιάζονται σὰν ἄσπαστη ἀλυσίδα, ὅπου ὁ ἓνας κρίκος φέρνει τὸν ἄλλον, ὅπου ὁ ἓνας ἥχος γεννᾷ τὸν ἀκόλουθο.

μ. Ἀδύνατο δὲν εἶναι μὲ τέτοιο σύστημα νὰ φτάσῃς ὡς τὴν ἀρχὴ τῆς ἀρχῆς, νὰ καταλάβῃς ἄξαφνα πῶς ἡ λαλιὰ ἢ ἀθρώπινη μόρφωσις πρῶτα πρῶτα τοὺς ξαφνικόηχους.

ν. Ἀπ' ὅλους μας τοὺς ἥχους τὸ περσότερο μοιάζουνε οἱ ξαφνικόηχοι μὲ τὸν κρότο. Καὶ ὁ κρότος εἶναι ὁ φυσικὸς ἥχος τοῦ κόσμου. Ἀλήθεια πού ἄλλο τόσο φυσικὸς ὁ ἀέρας, ὁ ξακολουθητικὸς.

380. *Τονόηχοι κι ἀτονόηχοι*. α. Ὅλες οἱ πολιτισμένες γλῶσσες παραδεχτήκανε τοὺς ὅρους *φωνήεν* καὶ *σύφωνα*, ἀφοῦ οἱ λατινικοὶ ὅροι, *vocalis* καὶ *consonans*, ἄλλοι δὲν εἶναι παρὰ οἱ ἐλληνικοὶ μας ὅροι μεταφρασμένοι.

β. Στὴν Ἑβρώπη, παντοῦ περίπου, ἀπὸ τὰ λατινικὰ δανιστήκανε τοὺς ὅρους ἀφτοὺς Ἱταλοὶ, Γάλλοι, Ἀγγλοὶ, Γερμανοὶ καὶ λοιποὶ.

γ. Τότες, πετιέται ἀμέσως ὁ καλαμαρὰς καὶ φωνάζει μὲ ἀγανάκτηση · — « Ὅλοι τοὺς παραδεχτήκανε καὶ μεῖς θὰ εἴμαστε οἱ μόνοι στὴν οἰκουμένη νὰ μὴ θέλουμε νὰ παραδεχτοῦμε παγχόσμιους ὅρους ἐλληνικοὺς ! »

δ. Ἰσια ἴσια ! Ἐπειδὴς ἐμεῖς εἴμαστε οἱ μόνοι πού στὴν ἴδια γλῶσσα εἴμαστε ἄξιοι νὰ δημιουργήσουμε ὅρους καινούργιους ἐλληνικοὺς.

ε. Καὶ μάλιστα πιὸ σωστοὺς ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους ! Τόντις ὑπάρχει μιὰ διαφορὰ, ὅσο ξαίρω, ἀνάμεσα *φωνήεντα* καὶ *σύφωνα*, πού στερνὴ φορὰ ἐδῶ ἔτσι τὰ λέμε. Ἡ διαφορὰ πρέπει τοιοῦτὸ νὰ δηλωθῇ μὲ ὄρο καταλληλότερο.

ζ. Ἡ διαφορὰ εἶναι πού κανένας ἀπὸ τοὺς μελετημένους μας ἥχους ὡς τώρα δὲ σηκώνει τόνο. Στοὺς ἥχους *αοεσι* βάζουμε τόνους, ὄχι πάντα, μὰ τουλάχιστο ἔβανε σὲ κάθε λέξη.

η. Λογικὰ, οἱ δέφετεροι ἀφτοὶ θὰ εἰπωθοῦνε *τονόηχοι*, *ἀτονόηχοι* θὰ εἰπωθοῦνε οἱ πρῶτοι μας.

381. *Τί σημαίνουνε καθαφτὸ οἱ δνὸ μας οἱ ὅροι*. α. Οἱ δνὸ μας οἱ ὅροι δὲν εἶναι τέλειοι διόλου. Τέλειοι θὰ εἴτανε, ἂν ἄξαφνα δηλώνανε πῶς ὁ τάδε ἥχος *μπορεῖ* νὰ τονιστῇ, πῶς εἶναι *τονήσιμος*.

β. Ὁ *τονήσιμος* ὁμῶς δὲ βγαίνει πέρα. Ὁ ἀντίθετος καὶ *συντροφικός ἀτονήσιμος* δὲν εἶναι μήτε ὁμορφος μήτε ἀπλὸς.

γ. Οἱ ὅροι πάλε *τονιστὸς* καὶ *ἀτονιστὸς* δὲ λένε παστρικά ἐκεῖνο πού θέλουνε νὰ ποῦνε.

δ. Πρέπει ὁ ἀναγνώστης καὶ ὁ δημοδάσκαλος νὰ βοηθήσουνε λιγάκι, ὀρίζοντας μαζί μας πῶς *τονόηχος* σημαίνει πού *μπορεῖ*, *ἀτονόηχος* πού *δὲν μπορεῖ* νὰ πάρῃ τόνο.

ε. Μᾶς βοηθοῦνε καὶ τὰ πράγματα. Ἐχομε τὶς δύο λέξεις *ἄτονος* καὶ *τονισμένος*.

ζ. Ἔτσι ἅμα θέλουμε νὰ δείξουμε πῶς ὁ τάδε τονόηχος ἔχει τόντις τόνο, θὰ μιλήσουμε γιὰ τονόηχο τονισμένο, γιὰ τονόηχο ἄτονο, σὰ δὲν ἔχει τόνο.

η. Γιὰ νὰ κατεβοῦμε ἴσια μὲ τὰ τρίςθαθα τῆς ὑπόθεσης, μερικοὶ γλωσσολόγοι ἀκούσανε τονισμένους ξακολουθητικούς χορδόηχους, τοὺς ἤχους *l m r p*, μάλιστα ὅταν προφέρωνται μοναχοὶ τους.

θ. Ὁ G. Meyer μοῦ ἔλεγε πῶς εἶχε ἀκούσει στοὺς δρόμους τῆς Βιέννας — γιὰ τὸ νόμα τοῦ θεοῦ ὅχι τῆς *Βιέρνης*, ποὺ νὰ σκάση! — μιὰ μάγκα νὰ φωνάξῃ *Handl* (*Handel*), μὲ τόνο δυνατό στὸ *l*.

ι. Δὲν ὑπάρχουνε τέτοια στὴν Κοινὴ μας κ' ἔτσι δὲ μᾶς πειράζουνε σὲ τίποτα οἱ δύο μας ὅροι *τονόηχος* κι *ἄτονόηχος*.

B

ΟΙ ΤΟΝΟΗΧΟΙ ΕΝΑΣ ΕΝΑΣ

382. *Τονόηχοι παλαιο- καὶ νεοελληνικοί.* α. Ἐφτὰ εἶναι στὶς γραμματικὲς οἱ ἀρχαῖοι τονόηχοι · *α ε ο ι υ*, ποὺ εἴτανε τὰ πρῶτα, η, ω ποὺ ἤρθανε κατόπι κι ἀποσώσανε τὸ ἀρφάβητο.

β. Μὲ τοὺς ἑπτὰ μαζί πρέπει νὰ λογαριάσουμε καὶ τὸν τονόηχο *ου* ποὺ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ τέταρτου αἰῶνα πρὸ Χριστοῦ εἶχε γίνῃ πιά ἤχος ἀπλὸς, ὅπως εἶναι καὶ σήμερα, σκέττο σ.

γ. Λοιπὸν εἶχανε οἱ ἀρχαῖοι, ἀπὸ τὸν τέταρτο αἰῶνα πρὸ

Χριστὸ καὶ κάτω, ἂν περιοριστοῦμε στὴν Ἀττικὴ, τονόηχους ὁχτώ.

δ. Ἐμεῖς ἔχομε πέντε · *α ο ε ι σ (ου)* · ἐννοεῖται πῶς καὶ στὴν Ἀττικὴ καὶ σ' ὅλο τὸ Ρωμαϊκὸ τῆς ἐποχῆς μας ὑπάρχανε καὶ ὑπάρχουνε ἤχοι περσότεροι ἀπ' ὅσους γράφανε κ' ἀπ' ὅσους γράφουμε.

ε. Σὲ κάθε γλώσσα καὶ σὲ κάθε ἀρφάβητο βλέπουμε τὰ ἴδια. Εἶναι μάλιστα μῦριες χρωματιές, ἀποχρωματιές, ὑποχρωματιές ποὺ δὲ μᾶς εἶναι πάντα δυνατό νὰ τίς σημειώσουμε τὴν καθεμιὰ μὲ ἰδιαιτέρο ψηφί.

ζ. Μερικὲς θὰ ξεταστοῦνε παρακάτω. Πρέπει πρῶτα νὰ διοῦμε γενικὰ καὶ δίχως παραβαθήματα, ποὺ δὲν εἶναι καθαφτὸ δουλειὰ μας, τί διαφορὰ φανερώνουνε ἀναμεταξὶ τοὺς οἱ ἀρχαῖοι τονόηχοι μὲ τοὺς δικούς μας.

η. Γιὰ τέτοιο σκοπὸ, πρώτη ἀνάγκη νὰ ρίξουμε μιὰ ματιά σὲ κάτι γλωσσικὰ, ἡχολογικὰ ζητήματα λιγώτερο εἰδικὰ παρὰ οἰκουμενικὰ.

383. Ὁ *τόνος*. α. Μιλήσαμε γιὰ τονόηχους καὶ δὲν εἴπαμε τί πράμα εἶναι ὁ *τόνος*!

β. Ὁ *τόνος* ὁ ἀρχαῖος κι ὁ σημερινὸς ὁ *τόνος* εἶναι διαφορετικοί. Μοιάζουνε σ' ἓνα μονάχα, ποὺ ἡ τονισμένη συλλαβὴ ἔχει δύναμη περσότερη, βγάζει περσότερο ἀέρα, κ' ἔτσι ξεχωρίζει ἀπὸ τίς ἄλλες.

γ. Ὁ κατάλληλος ὅρος γιὰ τὸν τόνο τὸν ἀρχαῖο εἶναι *ὑψότονος*, ὁ λεγόμενος γαλλικὰ *musical*, *accent musical*, ποὺ, σὰν τὸ ξετάσης, ἔχει τὸ νόημά του.

δ. Εἶναι *ὑψότονος*, ἐπειδὴ πρέπει νὰ ὑψώσης τὴ φωνή σου γιὰ νὰ τὸν προσφέρῃς. Ἀυτὸς ὁ *τόνος* ὑπάρχει ἀκόμη σήμερα στοὺς Ἀνναμίτες · τὸν εἶχα παρατηρημένο καὶ στὸ Πυργί.

ε. Λοιπὸν ἔχομε τὰ μέσα νὰ τὸν περιγράψουμε καὶ, γιὰ νὰ τὸν καταλάβῃ ὁ ἀναγνώστης, φτάνει νὰ φανταστῇ τὸ

πεντάραδο που συνηθίζουνε οί μουσικοί (να λοιπόν και τὸ musical) · ἄς βάλουμε και δυὸ νότες ·

κᾶ - λῶς

ζ. Βλέπουμε τὸ καὶ ρε. Ἡ λέξη *καλὸς*, που γράψαμε ἀπὸ κάτω δισύλλαβη, πιὸ σωστὰ μάλιστα διτονόηχη, ἀφ' οὗ ἔχει -α- και -ο-. Μὲ τὸ δέφτερο τονόηχο ὑψώνεται ἡ φωνή. Τέτοια ἡ ἀρχαία.

η. Ὁ τόνος ὁ δικὸς μας παντάπασι διαφορετικὸς. Τὸ κατάλληλο τὸνομά του εἶναι θαρρῶ ἀφκσότορος.

θ. Βέβαια πῶς, γιὰ νὰ τὸν παραδεχτῇ, πρέπει ὁ δάσκαλος νὰ μᾶς βοηθήσῃ μὲ λίγη καλὴ θέληση, ἐπειδὴς ὁ ἀφκσότορος μας ἴσως νὰ χρειάζεται και κάποια διόρθωση.

ι. Ἐμεῖς σήμερα κανονικά λέμε *ἀξάιρω*, κι ὅχι *αὐξάιρω* = ἀφκσάιρω ἢ ἀφκσαίρω, που εἶναι *μισὰ*, μιὰ και δὲν ξαίρουμε πιά σύμπλεγμα φκσ.

κ. Εἶναι ὅμως πιὸ σωστὸ νὰ καθιερώσουμε ὅρους ὀρθοὺς, πρῶτα γιὰ τὸ λόγο που εἶναι ὀρθοί, ἔπειτα γιὰ τὸ λόγο που τὸ παιδὶ τοὺς μαθαίνει ἐφκολώτερα.

λ. Κ' ἔτσι τὸν τόνο τὸ σημερινό μας κάλλια θὰ τὸν ποῦμε *ἀξότορο*, γιατί *ἀξάιρει*, γιατί *διπλασιάζει* τὴν ποσότητα τῆς τονισμένης συλλαβῆς.

μ. Ὡστόσο καθατὸ βάρβαρο δὲν εἶναι τὸ σύμπλεγμα φκσ, ἀφ' οὗ τὸ μεταχειρίζονται στὶς τράπεζες οἱ ὑπάλληλοι γιὰ τὴν ἀφκσησούλα τους, ὥστε τρώγεται κι ὁ ἀφκσότορος.

ν. Θάποφασίσουμε οἱ δημοδασκάλοι, γιατί πρέπει νὰ τοὺς ἀφήσουμε και κάποια πρωτοβουλία. Τὸ κανονικὸ κανονικὸ ἀξότορος. Τὸ ἔτσι κ' ἔτσι, ἀφκσότορος. Καὶ μὲ τὴν ἐφκή μας.

384. Ποσότητα στοὺς τονόηχους. α. Καὶ δὼ πάλε πρέπει νὰ πολεμήσουμε νὰ βροῦμε τοὺς κατάλληλους ὅρους.

β. Συλλογίστηκε πρῶτα νὰ μὴν ἀλλάξω τοὺς ὅρους που διδάσκονται στὰ σχολεῖα, *βραγὶ* και *μακρὸ*.

γ. Ἐλᾶτε ὅμως που τοὺς ἀλλάξανε τὰ παιδιὰ · τὸ *βραγὶ*, τοῦ *βραγέος*, ἀντίθετο στὴν κλιτικὴ μας ἀντίληψη · ταχτικά τὸ κάμανε *βραγέο*, ἄρα *βραγέον*, *βραγέα*.

δ. Μπορούσαμε τολοιπὸ νὰ τὸ κανονίσουμε κ' ἔτσι, τὸ *βραγέο*, κτλ.

ε. Σκουντάφτουμε τότες στὴν πληθυντικὴ ὀνομαστικὴ τοῦ θηλυκοῦ *βραγέες*, ὅσο κι ἂν προφέρνεται ἡ ἀρσενικὴ *βραγέοι*.

ζ. Πιὸ φρόνιμο τολοιπὸ νὰ ξαναγυρίσουμε στοὺς παλιούς μας ὅρους *κοντόχροτος* — τὸ *βραγέο* — *μακρόχροτος* τὸ *μακρὸ*, και δὲν πειράζει που διόλου ὁ χρόνος βαστὰ τὴν ἀρχαία του σημασία τοῦ ρυθμοῦ, τοῦ μέτρου, τῆς ποσότητος ἴσια ἴτια μιᾶς συλλαβῆς.

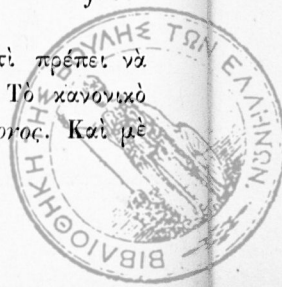
385. *Κοντόχροτοι και μακρόχροτοι τῆς παλαιο- και τῆς νεοελληνικῆς*. α. Ὁ χρόνος λοιπὸν εἶναι ἡ διάρκεια τῆς συλλαβῆς. Ἀπλὴ διάρκεια ἢ διπλὴ. Ἀπλὴ ὅταν ἀκούς ἕναν ἤχο, διπλὴ ὅταν ἀκούς δυὸ. Ἄλλη περιγραφή δὲν ξαίρω.

β. Κοντόχρονοι πάντα στὴν ἀρχαία οἱ τονόηχοι ε και ο, ἀκόμη και τονισμένοι · πάντα μακρόχρονα τὸ η και ω · πότες μακρόχρονα και πότες κοντόχρονα τὸ α, τὸ ι και τὸ υ. Μακρόχρονο ἐννοεῖται, ὅπως κι ἂν τὸ προφέρνανε, ἢ σὰ δίφτογγο, ἢ σὰ μονόφτογγο, τὸ σ.

γ. Ὁ ὑψότονος δὲν ἀλλάζε τὴν ποσότητα τῆς συλλαβῆς · τὰ ε και ο κοντόχρονα, μὰ τονισμένα, μὰ χωρὶς τόνο.

δ. Καὶ δὼ εἶναι ἡ μεγάλη διαφορὰ μεταξὶ τοῦ δικοῦ μας και τοῦ τοτεσινου τονισμοῦ.

ε. Σὲ μᾶς μακρόχρονα λογαριάζουμε μοναχὰ τὰ τονισ-

μένα. Κι ἀφ'τοῦ μπορεῖ ὁ καθένας μας νὰ τὸ καταλάβῃ ἀπὸ ἰδιοπαράτηρησιν.

ζ. Σὰ λὲς τόπος, κόπος, τόρος, ἀπὸ τὰ δύο σου ο, τὸ πρῶτο βαστᾷ κάπως περσότερο ἀπὸ τὸ δεύτερο, μαζώνει περσότερο ἀέρα κι ἀφ'τοῦ θὰ πῇ μακρόχρονο.

η. Γιὰ νὰ τὸ ξαστερώσουμε καλῆτερις, ἄς ξαναθοῦμε στὸ πεντάραδὸ μας τὸ μουσικὸ (κ. π. ἀ., ἀρ. 383, ε) κι ἄς τὸ ρυθμίσουμε ἄλλωιως.

κᾶ - λὸς

θ. Ἡ ἄσπρη (νότα) ἔχει ἀξία χρονικὴ διπλὴ ἀπὸ τὴ μάβρη, καθὼς καὶ γνωστὸ. Τὰ ἴδια ὁ τονισμένος τονόηχος. Ἡ ἀξία του διπλὴ ἀπὸ τὸν ἄτονο.

386. Μακρόχρονος ἀτονόηχος. α. Κάτι πρέπει ἐδὼ νὰ σημειωθῇ ἀρκετὰ παράξενο ἢ τουλάχιστο πού παράξενο φαίνεται.

β. Ὁ ἀναδιπλασιασμένος ἀτονόηχος, ἄς εἶναι χορδόηχος ἢ ἀχορδόηχος, ξαφνικὸς ἢ ξακολουθητικὸς, μακρόχρονος καὶ τοῦτος.

γ. Γιὰ νὰ προφέρουμε ακκα ἢ αλπα ἢ ὅ τι παρόμοιο θέλεις, μᾶς χρειάζεται περσότερος καιρὸς, ἄρα καὶ ἀέρας περσότερος, παρὰ γιὰ νὰ προφέρουμε σκέττο κ ἢ π ἢ π̣, κτλ. Λοιπὸν εἶναι μακρόχρονα.

δ. Στὴν Κοινὴ μας ὥστόσο, τέτοια μακρόχρονα, πού σὲ κάμποσες χωριολαλιὲς εἶναι πληθώρα, δὲν ἀπαντιοῦνται συχνα.

ε. Ἀπαντιοῦνται μονάχα ἐκεῖ ὅπου κατὰ τύχην σμίγουνε δύο ἀτονόηχοι, ὁ ἕνας στὸ τέλος μιᾶς λέξης, ὁ ἄλλος στὴν ἀρχὴ τῆς ἀκόλουθης.

ζ. Ὅταν ἄξαφνα λέμε, ἀντὶς μέσα στὸ, πού εἶναι καὶ τὸ

σωστὸ, μέσ' στὸ, πού μερικοὶ ἄδικα τὸ συνηθίζουνε, σίγουρο πὼς δυὸ τρία δεφτερόλεφτα θάκουστοῦνε δυὸ συνεχικὰ σ.

η. Ἐνα δεφτερόλεφτο εἴπαμε ἢ δυὸ, ἴσως καὶ παραπάνω, μὰ ὅχι καιρὸ, θάπλοποιοῦνε γλήγορα, ἐπειδὴ δὲν τοὺς ἀγαπᾷ ἡ κοινὴ μας τοὺς μακρόχρονους ἀτονόηχους, ἴσως καὶ τοῦτο ἀπὸ τὸν παντοτινὸ μας πόθο τοῦ ἀέρα (κ. καὶ Β. τ. Μ.).

387. Βαρεία, περισπωμένη καὶ ψιλή. α. Ἡ βαρεία μοιάζει σὰ νὰ εἴτανε μονάχα στολίδι ὀρθογραφικὸ, χωρὶς ἡχολογικὴ σημασία (κ. R. Kühner, *Ausführliche Grammatik der griechischen Sprache*, I, 1 (1890), σ. 317, ὅπου καὶ τὰ καθέκαστα, γιὰ μᾶς ἐδῶ περιττά).

β. Ἡ περισπωμένη πιὸ μαγεφτικὴ, καί, σὰν ὅλη τὴ μαγεία, κάπως ἄγνωστη γιὰ μᾶς στὴν οὐσία της. Εἶναι ὑψόηχος καὶ κατώηχος συνάμα, εἶναι τόνος ἀνεβοκατέβοντας (κ. R. Kühner, ὁ. εἴ.). Τὸν ἔχουνε φαίνεται σὲ κάτι ρούστικες χωριολαλιὲς.

γ. Ἡ ψιλή δὲν εἶναι τόνος, εἶναι πνέμα, δηλαδὴ πνοή, μὰ πνοὴ ἄπνοη, ἀφοῦ τὴ βάζουνε στὸν ἀρχικὸ τονόηχο, γιὰ νὰ δηλώσουνε πὼς ὁ τονόηχος ἀφ'τοῦ δὲ θέλει δασεία.

388. Ἡ δασεία τῆς ἀρχαίας. α. Ἡ δασεία τῆς ἀρχαίας σημαντικὴ, ἐπειδὴς εἶναι ἡχος πιὸ πολὶ παρὰ πνοή.

β. Ἡ δασεία τῆς ἀρχαίας ἀποτελοῦσε τὸ δεύτερο στοιχεῖο τῶν ξαφνικῶν φ θ χ, πού ἡ προφορὰ τοὺς εἴτανε τότες, καθὼς ξαίρουσε, π + ', τ + ', κ + ', δηλαδὴ π, τ, κ μὲ συνακόλουθη, μὲ σμιγμένη δασεία.

γ. Ἡ δασεία ὅμως, μὲ ἀντίθετο τρόπο ἀπὸ τὰτονόηχα, μπαίνει πρῶτη, ἅμα ὁ λόγος γιὰ τονόηχα, κι ὅχι πιὰ δεύτερη.

δ. Ἡ προφορὰ λοιπὸν, ἀντὶς π + ', κτλ., εἴτανε ' + ο, λ. χ. ὁ, τὸ ἄρθρο τοῦ ἀρσενικοῦ, ἢ τοῦ θηλυκοῦ ἢ, ὅμως, καὶ πάει λέοντας.

ε. Ἐν παρατήσουμε τὴ δασεία μὲ Η, καθὼς τὸ κάνανε ἄλλοτες οἱ ἀρχαῖοι (κ. R. Kühner, δ. εἴ., I, 1, σ. 40, σμ. 1), θὰ τὸ ἀντιληφτοῦμε πιδ καλὰ, ΗΟ (ὀ), ΗΗ (ῆ), ΗΟΜΩΣ (ὅμως), καὶ τάλλα.

ζ. Λοιπὸν τί ἀξία ἔχει ὁ ἥχος ἀφτὸς; Στὰ παραπάνω ἡχολογικά μας δὲ μᾶς χρειάστηκε περιγραφή· τώρα μονάχα παρουσιάζεται ἡ ἀνάγκη, ἀφοῦ τώρα μονάχα τὸ ζήτημα γιὰ τόνους καὶ πνέματα.

η. Στὴ μόρφωση ἐνὸς ξακολουθητικοῦ, ἀπαραίτητες εἶναι δυὸ συθῆκες· α') νὰ στενέψη σὲ κάποιον τοῦ σημάδι ὁ λάρυγγας (κ. π. ἀ., ἀρ. 23, τὸ α κι ἀκ.), νὰ στενέψη δηλαδὴ τὸ ἡχοφόρο τὸ κανάλι, ἀπ' ὅπου βγαίνει ὁ ἀέρας.

θ. Ἡ δέφετερη συθήκη, β') ποὺ μὲ τὴ στενέψη τοῦ καναλιου, τὸ ποσὸ τοῦ ξεβγαλμένου ἀέρα κερδίζει ὄγκο περσότερο, παρὰ ποὺ τὸ θέλουνε οἱ τονόηχοι καὶ οἱ μισοτονόηχοι.

ι. Φτάνει νὰ μὴν εἶναι ἀρκετὰ στενεμένο τὸ κανάλι καὶ τότες ὁ ξακολουθητικός, ὅταν εἶναι χορδόηχος, μεταμορφίζεται σὲ τονόηχο· ἀπὸ κει βλέπουμε πόσο τόντις λίγη διαφορά χωρίζει ἀτονόηχους καὶ τονόηχους.

κ. Ὅταν πάλε ὁ ξακολουθητικός εἶναι ἀχορδόηχος, τότες μεταμορφίζεται σὲ λαρυγγικὸ ἀχορδόηχο, ἴσια ἴσια σὲ δασεία Η.

λ. Ἡ δασεία λοιπὸν εἶναι ἥχος σὰν κάπως ἄηχος καὶ γιὰ τοῦτο ξεηχᾷ τόσο ἔφκολα.

μ. Γιὰ νὰ τὸν ἀντιληφτοῦμε ἀμέσως, ἄς προσπαθήσουμε νὰ προσφέρουμε τὸν ἥχο ρ· τὸ μεσόγλωσσό μας κερτωμένο πρὸς τὰπάνω, πᾶει νὰ ὑψωθῇ καὶ νὰ γίγῃ τὴν οὐρανίσκο· χωρίστρα.

ν. Ἐμεῖς ὅμως ἤσυχα πλαγιάζουμε τὸ μεσόγλωστο στὴ ρίζα τοῦ, τὸ στρώνουμε κάτω, ἐνῶ πάντα φυσούμε. Κ' ἔτσι μορφώνεται δασεία.

ξ. Τέτοια δασεία εἶναι ἀχορδόηχη. Μὰ μπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ καὶ χορδόηχη (κ. Roudel, σ. 134). Ἀφτὸ θὰ γίνεταί, ὅταν, ἀντὶς νὰ μορφώσουμε ρ (κ. π. ἀ., μ-ν), προσπαθήσουμε νὰ μορφώσουμε γ, δὲν τὸ μορφώνουμε καὶ δὲ σταματοῦμε τὸ φύσημα.

ο. Τὴ δασεία μπορεῖ πάντα δασεία νὰ τὴ λέμε· τοὺς ἀρχαίους ἥχους Φ Θ Χ δασόηχους, δηλαδὴ Π Τ Κ μὲ δασεία· τὰ ξεβγαρώματα ΗΟ καὶ παρόμοια (κ. π. ἀ., ε) προδασόηχους, δηλαδὴ δασεία μὲ τονόηχους.

389. Τὰπάνω σημεῖα καὶ ἡ χρῆση τους. α. Ἡ χρῆση τους, ἀπὸ ἡχολογικὴ ἄποψη, καμιά.

β. Δασόηχοι ἀκούγονται μονάχα στὴν Τζακωνιά. Πουθενά, μήτε δασεία μήτε προδασόηχοι δὲν ὑπάρχουνε. Στὸ Πυργί φαίνεται πὼς ἔχει.

γ. Μήτε ἔχνος φιλής, περισπωμένης ἢ βαρείας, σήμερα στὸ Ἑλληνικόν.

δ. Ἡ ὀξεία, καθὼς δεῖξαμε (π. ἀ., ἀρ. 385, γ-δ), εἴτανε ἄλλο πρᾶμα παρὰ σήμερις, ἀφοῦ δήλωνε ὑψοτονιὰ καὶ ὑψοτονιὰ δὲν ἔχουμε.

ε. Λοιπὸν εἶναι ὅλα τοὺς ἄχρηστα. Ἐμεῖς ὅμως, γιὰ τὴν ἐφκολία τῆς ὀρθογραφίας μας, θὰ χρησιμοποιοῦμε ὡς καὶ τὴν περισπωμένη (κ. Β. τ. Μ., Ὀρθογραφία). Μονάχα τὴ δασεία θὰ φήσουμε στὸ ράφι.

ζ. Ποὺ μπαίνουνε οἱ τόνοι, ἀφτὸ δὲ θὰ μπορέσουμε νὰ τὸ προσδιορίσουμε, παρὰ σὰν ξετάσουμε τὰ καθέκαστα γιὰ τὸν τόπο ποὺ πιάνουνε οἱ τονόηχοι στὸ γλωσσόστιπτό μας, ἀρχίζοντας ἀμέσως ἀπὸ κάτι βιβλιογραφικά.

390. Γενικά καὶ βιβλιογραφικά γιὰ τοὺς τονόηχους. α. Οἱ καλῆτερες σελίδες τοῦ Φιλήντα, ἴσως, εἶναι κεῖνες ποὺ ἔχει ἀφιερωμένες στοὺς τονόηχους (κ. Γρ., σ. 25 κι ἀκ.). Θὰ τὸν ἀκολουθήσουμε γιὰ τὴν οὐσία καὶ γιὰ τοὺς ὅρους, ἐπειδὴ περιττὸ, βλαβερὸ μάλιστα, νὰ ξανα-

χίζη κανείς μιὰ δουλειὰ πού τὴν πρόφτασε πιά ἕνας ἄλλος.

β. Μονάχα στόνομα πού δίνει στοὺς τονόηχους δὲ συμφωνοῦμε. Μῆτε ἄτριφτοι, μῆτε λέγτεροι τοὺς ταιριάζει, ἀφού τὸ *ι* καὶ τὸ *ου* φοβερὰ μοιάζουνε μὲ τριβάμενους, ὅπως ὀνομάζει τοὺς ἀτονόηχους.

γ. Ὑστερις ἀπὸ τὸ Φιλήντα, ἡ πιὸ εἰδικὴ κι ἀξιόλογη μελέτη βρίσκεται στὰ *Parlers de Chio* τοῦ Pernot, σ. 44 κι ἀκ. Εἶναι τοῦ 1907 καὶ οἱ δυὸ.

δ. Οἱ τονόηχοι κι ὁ τόνος ὁ ἴδιος ξεταστήκανε μὲ τὴ λαλομηχανή τοῦ Ρουσελὸ, κ' ἔτσι, ἀπὸ πρώτη ὄψη, φαίνεται σὰ νὰ εἶναι πιὸ σίγουρα τὰποτελέσματα.

ε. Κι ὥστόσο δὲν εἶναι, γιατί δὲν ἐφαρμόστηκε στοῦ Pernot τὸ βιβλίο ἡ μέθοδο μὲ τὶς ἀπαιτούμενες ἀσφαλείες.

ζ. Ἀκουστήκανε, λ. χ., δυὸ ὑποκείμενα μονάχα, ὁ σεβαστὸς μου φίλος ὁ ἀρχιμαντρίτης Βασιλάκης κι ὁ κ. Νέστορας Βαλιάδης (κ. Pernot, σ. 27, σμ. 2 καὶ 3).

η. Βέβαια πὼς εἶναι ἀκούσματα χρήσιμα · δὲ φτάνουνε ὅμως γιὰ νὰ στηρίξη κανεὶς ἀπάνω σ' ἀρτὰ γενικὰ συμπεράσματα.

θ. Ὁ Ἀρχιμαντρίτης μας εἶναι κιόλας ξεσπαθωμένος καθαρεβουσιάνος, ἔχω γράμματά του μὲ ἀπαρεφάτους. Ἀφτὸ δὲν πειράζει, γιατί πιὸ γλυκὸς, πιὸ ἡπιὸς ἄνθρωπος δὲ γίνεται. Ὅταν ὅμως λέει στὴ λαλομηχανή *ἄντρες* ἢ *ἄνδρας*, ἀλλάζει τὸ πρᾶμα.

ι. Σὰ λέει *ἄνδρας*, μιᾷ μὲ τὸ μάτι · σὰ λέει *ἄντρες*, μιᾷ φυσικὰ. Μὰ οἱ δυὸ προφορὲς ἀνακατέθουνται ἀσύνειδᾶ του στὰ λαλητικά του τὰ ὄργανα, καὶ ἀδύνατο νὰ μὴ νοθέθουνται ἀνάμεσά τους οἱ δυὸ.

κ. Ὑπάρχουνε καὶ κάτι παραβλεψίματα στὴ μελέτη τοῦ Pernot, πού δὲ μὴ φαίνονται ἀσήμαντα.

λ. Δὲ φτάνει νὰ λογαριάξη κανεὶς μὲ τὸ χρονόμετρο πὼς ἡ φράση « ἂν ἦθεν ἔχω, λέει, τοῦ ὀράκου τὰλογάκι » βαστᾷ ἑκατὸν ἑφτά ἑκατοστὰ τοῦ δευτερόλεπτου (κ. Pernot, σ. 49, 1). Χρειάζεται καὶ λίγη κριτικὴ.

μ. Ὁ Pernot, σ. 45 καὶ παντοῦ, διδάσκει πὼς οἱ τονισμένες *λήγουσες* ἔχουνε τὴν ἴδια (χρονικὴ) διάρκεια πού ἔχουνε καὶ οἱ ἄτονες.

ν. Ποιὲς *λήγουσες*; Εἶναι ἀφτὲς δυῶ εἰδῶνε, ἡ σιγματικὴ · *οὐρανὸ-Σ* καὶ ἡ τονόηχη ἀτίγματοι · *οὐραν'Ο-*. Δὲ διακρίνει τὴ μιὰν ἀπὸ τὴν ἄλλη ὁ φίλος μας.

ξ. Κι ὥστόσο ἡ διαφορὰ τοὺς ἐχπληχτικὴ, κοντόχρονος ὁ *οὐρανὸ-ς*, ἡ τονόηχη λήγουσα μακρόχρονη καὶ ἀνοιχτή, δηλαδὴς ἀνοιχτόστομη.

ο. Ὅσα παρατήρησε πάλε γιὰ τοὺς τόνους, ἀβέβαια καὶ σκουῖρα. Τὸ μολογᾷ ὁ ἴδιος εἰλικρινᾶ. Θὰ βαδίσουμε λοιπὸν ἐμεῖς χέρι χέρι μὲ τὸ Φιλήντα.

391. Πὼς τοποθετιοῦνται οἱ πέντε μας τονόηχοι στὸ γλωσσόσπιτό μας. α. Οἱ τονόηχοι χωρίζονται σὲ δυὸ σειρὲς, κατὰ τὸ μέρος πού γλωσσόσπιτου ὅπου μορφώνονται, κάτω ἢ ἀπάνω.

β. Οἱ τονόηχοι πού μορφώνονται πρὸς τὰ κάτω, δηλαδὴ πρὸς τὸ λάρυγγα, θὰ εἰπωθοῦνε λαρυγγικοὶ καὶ ἡ σειρά τοὺς λαρυγγοσειρᾶ.

γ. Εἶναι οἱ τονόηχοι α ο σ.

δ. Οἱ τονόηχοι πού μορφώνονται πρὸς τὰπάνω, δηλαδὴ πρὸς τὸν ἀπάνω οὐρανίσκο, θὰ εἰπωθοῦνε οὐρανικοὶ, καὶ ἡ σειρά τοὺς οὐρανισκοσειρᾶ.

ε. Εἶναι οἱ τονόηχοι ε ι (ü).

ζ. Τοὺς ὅρους λαρυγγοσειρᾶ, οὐρανισκοσειρᾶ τοὺς ἔχουμε ἀνάγκη, ἐπειδὴς ὅ τι παθαίνει, ὅ τι ἐνεργᾷ ὁ ἕνας τῆς σειρᾶς, τὸ ἐνεργοῦνε ἢ τὸ παθαίνουνε καὶ οἱ ἄλλοι.

η. Θὰ διοῦμε ὅμως πιὸ κάτω πὼς χωρίζονται οἱ

τονόηχοι καὶ σὲ δυὸ ἄλλες κάπως διαφορετικές σειρές.

θ. Γιὰ νὰ τὸ περιγράψουμε ἀκόμη πιὸ ξάστερα καὶ πιὸ σφιχτόδετα, οὐρανικοί λέγονται οἱ τονόηχοι ποὺ στὴ μόρφωσή τους τὸ ἀκρόγλωσσο ἔρχεται σὲ συνάφεια μὲ τὸν ἀπάνω, τὸν μπροστινὸ τὸν οὐρανίσκο, τὸ σκληρόνε.

ι. Λαρυγγικοί λέγονται οἱ τονόηχοι ποὺ στὴ μόρφωσή τους τὸ κατώγλωσσο, κάποτες κατεβαίνει ἀκόμη περσότερο πρὸς τὰ πίσω, τὸ ριζόγλωσσο ἔρχεται σὲ συνάφεια μὲ τὸν κάτω οὐρανίσκο, τὸ μαλακόνε.

392. *Κλειστόηχοι καὶ ἀνοιχτόηχοι.* α. Ἐννοοῦμε πάντα τοὺς τονόηχους · μὰ περιττὸ νὰ δηλωθῇ ἀπὸ ἐδῶ μὲ τὸν ὄρο τονόηχος, ἀφοῦ τὸ ξαίρουμε πὼς ἀτονόηχους δὲν ἔχει οὔτε κλειστοὺς οὔτε ἀνοιχτοὺς.

β. Ὁ ἴδιος τονόηχος μπορεῖ νὰ εἶναι πότες *κλειστός*, πότες *ἀνοιχτός*. Κλειστό καὶ ἀνοιχτὸ βαστοῦνε α') ἀπὸ τὸν τόνο · β') ἀπὸ τὴ θέση τοῦ τονόηχου · γ') ἀπὸ τὴ γειτονιά τοῦ προτερينوῦ ἢ τοῦ κατοπινου ἀτονόηχου.

γ. Τὸ γενικὸ γνῶρισμα τοῦ κλειστόηχου καὶ τοῦ ἀνοιχτόηχου εἶναι ποὺ τὰ μορφωτικὰ τὰ κατατόπια κάθε τονόηχου, στὰ κλειστὰ ἔχουνε τάση νὰ κλείσουνε, τάση νανοίξουνε στ'ἀνοιχτὰ.

δ. Θὰ μᾶς τὸ ξαστερώσῃ ὁ πιὸ φίνος κι ὁ πιὸ δυσκολοσπούδατος ρωμαϊτικὸς ἡχος, ὁ ἡχος ι.

ε. Σὰ λέμε *Ἰνε* (εἶναι), *σφυρῖ*, *παρῖ*, τὰπάνω καὶ τὰ κάτω χεῖλια, δεξιὰ κι ἀριστερά, ξεσέρνουνται μὲ τρόπο ποὺ κάνουνε μιὰ ἴσια γραμμὴ.

ζ. Τὴν ἴσια τὴ γραμμὴ, ὁ ἡχος ι τὴ θέλει πάντα · σὰ λέμε ὅμως *ἐρῖ* (ἔχει), τὰκρόχειλά μας, στὴ γωνίττα του τὸ καθένα, στενέβουνε λιγάκι καὶ τραβιοῦνται μιὰ σταλούλα πρὸς τὰ μέσα.

η. Τὸ στένεμα ποὺ λέμε φανερώνεται ἀκόμη καὶ στὸ *παρῖ*, μὰ πιὸ ἀνάλαφρα, χωρὶς νὰ εἶναι καθαρὰ κλει-

στόηχο τὸ *ι* ὅπως τὸ *ι* τοῦ *ἐρῖ*, ὅπου εἶναι τὸ *ι* βέρος κλειστόηχος.

θ. Τὸ *ι* πάλε τοῦ *Ἰνε*, τοῦ *Ἰντερέσσου*, τοῦ *σφυρῖ* κι ἄλλα πολλὰ *ι*, βέβαιον πὼς θὰ τὰ χωρίζουνε ἀναμεταξί τους κάμποσες φιλόφιλες ἀποχρωματιές.

ι. Ἐμεῖς ἐδῶ περιγράφουμε ὅσα παρατηρήσαμε ἢ σὲ ξένα ὑποκείμενα ἢ στὸν ἑαυτὸ μας. Ἡ στράτα μνήσκει ὀλάνουιχτη στοὺς γλωσσολόγους μας.

393. *Οἱ τονόηχοι ἑνας ἑνας.* α. Περιγράφουμε τοὺς πέντε μας τονόηχους μὲ τὴ σειρά. Ἡ περιγραφή μας ὅμως γίνεται ἀπὸ γενικὴ ἀποψη. Βάζουμε τὰ κύρια γνωρίσματα τοῦ καθενός. Τὰ κινήματά τους, τίς ἀλλαγές τους μιὰ μιὰ, τὰ καθέκαστα, θὰ τὰ μελετήσουμε πιὸ κάτω, χωρία.

β. Ὁ τονόηχος *Α* εἶναι ἀνοιχτόστομος. Ἡ γλώσσα μας πλαγιασμένη ἀκίνητη, ἀδιάφορη στὴ μέση. Τὰ δυὸ μας δοντοστέφανα χωρίζονται, τὸ κάτω ἀτάλεφτο, ἀνεβαίνει τὸ ἀπάνω, ἐνὼ ἄεργα στέκονται τὰ χεῖλια.

γ. Γνώρισμα τοῦ *Ο* ποὺ εἶναι *στρογγυλόστομο*. Στρογγυλώνονται τὰ χεῖλια καὶ κάνουνε εἶδος χουνί. Στὸ μεταξὶ κερτώνεται τὸ μεσόγλωσσο, ἐνὼ τὸ ἀκρόγλωσσο ἀκκουμπᾷ στὰ κατώδοντα. Τὸ ἐσωτερικὸ ἡχοφόρον κανάλι τοῦ γλωσσόσπιτου βαθουλώνεται καὶ μεγαλώνει. Στενέβουνε λιγάκι μὲ τὸ σφόρτσο οἱ χεῖλογωνιές.

δ. Τὸ *σ*, *μακροπόστομο*. Τὰ χεῖλια μας προχωροῦνε ἀκόμα περσότερο πρὸς τὰ ὄξω, στρογγυλώνουνε ἀκόμη περσότερο, τὸ χουνὶ γίνεται στενώτερον καὶ τὸ ἡχοφόρον τὸ κανάλι πιὸ βαθυλωμένο. Σκουντοῦμε τὸ λάρυγγά μας πρὸς τὰ κάτω.

ε. Ἄς τὸ παρατηρήσουμε ἀπὸ τώρα τί μεγάλη συγγένεια ὑπάρχει μεταξὶ *ο* καὶ *σ*. Δὲ θάπορῇσουμε κατόπι μὲ τὴν ἀλλαγὴ τοῦ *ο* σὲ *σ* στὴν Κοινὴ μας.

ζ. *Στενόστομο* τὸ *Ε*. Τὸ πσιώγλωσσο ὑψώνεται, τὰκρό-

χειλα τραβιούνται πρὸς τὰ μάγουλα δεξιὰ κι ἀριστερὰ, μὲ χαραμάδα βέβαια πολὺ μικρότερη παρὰ γιὰ τὸ α, μὰ κάπως ἀρκετούτσικη. Τὰ χεῖλια, τὰπάνω καὶ τὰ κάτω, μορφώνουνε σκεδὸν ἴσια κι ἀνοιχτούτσικη γραμμὴ. Δὲ σαλέβει τὸ ἀκρόγλωσσο.

η. Μακρῆστομο 1. Τὸ κυριώτερο γνώρισμά του, καὶ πού τὸ προσαγγίζει στὸν ἦχο 2, εἶναι πὺ τὸ μεσόγλωσσο κερτάνεται πρὸς τὸν ἀπάνω οὐρανίσκο, ἐνῶ τὸ ἀκρόγλωσσο μνήσκει κολλημένο στὰ κατώδοντα.

θ. Μὲ τὸ κίνημα τοῦ μεσόγλωσσου πὺ περιγράψαμε, γίνονται κάπως στὸ γλωσσόσπιτο δυὸ χωρίσματα, χτίζονται δυὸ καμερίτσες κ' ἔτσι κονταίνει ἀπὸ μπροστὰ τὸ ἡχοφόρο τὸ κανάλι.

ι. Δεξιὰ κι ἀριστερὰ, περσότερο παρὰ γιὰ τὸ ε, τραβιούνται τὰκρόχειλα πρὸς τὰ μάγουλα, ὥστε τὰπάνω καὶ τὰ κάτω χεῖλια μοιάζει σὰ νὰ μορφώνουνε μιὰ γραμμίτσα ἴσια καὶ στενούτσικη.

κ. Γιὰ τοῦτο λέμε τὸν ἦχο μακρῆστομο, πὺ μᾶς φαίνεται πιὸ σωστὸς ὅρος ἀπὸ τὸν ὅρο κοντόστομο τοῦ Φιλήντα μας, πὺ πρῶτεξε μονάχα στὸ βαθούλωμα, πάει νὰ πῇ στὸ ἡχοφόρο μας τὸ κανάλι, πὺ δὲν εἶναι ὅλο τὸ στόμα.

394. Οἱ διάφοροι συντραβηγμοὶ τοῦ Α καὶ πρῶτα στὸ ΑΟ. α. Παρατηρήθηκε στὴ γλώσσα μας πῶς, σὰ γειτονέβουνε δυὸ τονόηχοι, τίς περσότερες φορὲς ὁ ἕνας ἀπὸ τοὺς δυὸ ξεηχᾶ, ἦ, ὅπως προτιμᾷ ὁ Φιλήντας (Γραμμ., σ. 99 κι ἀκ.), γίνεται ἀναμεταξὶ τοὺς συντραβηγμοὺς, δηλαδὴ πρῶτα μορφώνουνε μαζὶ ἀπλοδιπλόηχο (= δίφτογγο, κ. π. κ., § 11), καὶ στὸ τέλος χάνεται ὁ ἀδυνατώτερος.

β. Τί σημαίνουνε ἀδύνατος καὶ δυνατός, κι ἂν εἶναι οἱ ὅροι σωστοί, θὰ τὸ καταλάβουμε, ὅταν ξετάσουμε τὸν τρόπο τῆς χασοηγιᾶς.

γ. Στὰ ζεβγαρώματα ὅπου τὸ α εἶναι εἴτε προτερνιγὸ

εἴτε κατοπινὸ, εἴτε τονισμένο εἴτε ἄτονο, τὸ α θὰ συντραβήξῃ στὰ λιμέρια του τὸν ἄλλο τονόηχο, ἄτονο ἢ τονισμένο, ἄξαφνα τὸν ο.

δ. Ἔτσι ἔχουμε ἄμε (ἄωμε, ἄγωμε), πάμε (πάομε, πάγωμε, υπάγωμε). Ἀφτὰ ὅμως τὰ δυὸ μπορεῖ νὰ εἶναι καὶ συντραβηγμὸς τοῦ ας, ἄγουμε, πάγωμε, ἀφού ὁ ἦχος ο, σὲ τέτοιες γειτονιές, γ καὶ μ, ἔχει τάση πρὸς τὸ σ.

ε. Δύσκολο νὰ προσδιοριστῇ, ἐπειδὴ λείπουνε τὰ χρειαζούμενα τὰ ἱστορικὰ τὰ κείμενα (κ. Dieterich, *Unters.*, 76). Ἐπειτα, δὲν εἶναι ἀποδευχτικὰ τὰ ρήματα, γιατί τὸ ἄμε, πάμε, φάμε, κλ., μπορεῖ νὰ τὰ ἐρμηνέψῃ κανεὶς κι ἀπὸ ἄλλα πρόσωπα (κ. Dieterich, ἴ. μ.).

ζ. Σίγουρα παραδείγματα γιὰ τὸ αο = α εἶναι τὰκόλουθα : χᾶνω (χαῶνω, χαῶω, ἀπὸ τὸ χάος, ὅπως τὸ ὑψόω ἀπὸ τὸ ὕψος, κτλ. · περῖεργο πὺ δὲν τὸ συλλογίστηκε ἀκόμη κανένας) · Νικόλας (Νικόλαος · ἀπὸ τὸ Νικόλας κι ὁ Νικολάκης) · γιὰ τὸ δεκΟχτῶ ἀντὶς δεκΑχτῶ, κ. Φιλ., 99, 295 (κ. π. κ., ἀρ. 421, μ, τῇ γενικῇ Νικόλα).

η. Λοιπὸν ἴσια μὲ σήμερα τὸ δόγμα τὸ παραδεγμένο ἀπ' ὅλη τὴ γλωσσολογικὴ τὴν παρέα εἶναι πῶς ἔτσι γίνεται πάντα καὶ πῶς ὁ α συντραβᾷ τὸν ο.

θ. Ξεχάσανε θαρρῶ νὰ ψάξουνε στὰ λεξικά, σ' ὁποιοδήποτε λεξικό, ἄς ποῦμε στὸ Λεξικὸ τοῦ Ἄ. Βλάχου. Φτάνει κανεὶς νὰ κοιτάξῃ τίς λέξεις πὺ ἀρχίζουνε μὲ ο — ἦ μὲ ω — καὶ βλέπει κάμποσα παράξενα.

ι. Ὅλες τίς λέξεις μὲ ο ἀρχικό, περιττὸ νὰ τίς ἀναφέρω. Ἰδοὺ μερικὲς : ὀγδόντα, ὀδηγῶ (συχνολεγμένο, καθαρεβουσιάνικης καταγωγῆς), ὀτῆρι, ὀλέθρια, ὀλα, ὀλομόναχα, ὀμορφα, ὀνειρα, ὀπλα, ὀποια, ὀρεχτικά, ὀρθια, ὀρρίθια, ὀρτύκια, ὄσα, ὄστρακα, ὠγῶ.

κ. Δὲ φαντάζεται κανένας ἐδῶ τοὺς συντραβηγμοὺς τὰγδόντα (ἐξὸν ἂν πρόκειται γιὰ κανένα γδόντα, σκέττο),

τάδηγῶ, τὰχτάρια, τὰλέθρια, τὰλα (τὰ ὅλα), τὰμορφα, τὰνεира, τὰπλα, τὰρεχτικά, τὰρθια, τὰρρίθια, τὰρτόκια, τὰγρόα.

λ. Βλέπει ὁ καθέννας πὼς ἡ ἀρχικὴ συλλαβὴ τῆς ἀκόλουθης λέξης δὲν εἶναι ποὺ μποδίζει τὸ συντραβηγμὸν, ἄς ἀρχίζῃ μὲ ἀπλὸ τονόηχο (τὰ ὅλα) ἢ μὲ ο καὶ δυὸ συνεχικούς ἀτονόηχους (γδ, χτ, πλ, ρθ, κλ.).

μ. Κάτι ἄλλο θὰ τρέχῃ ποὺ ἴσως τὸ καταλάβουμε καλῆτερα πιὸ κάτω, ἴσως καὶ νὰ μὴν τὸ καταλάβουμε ποτές μας.

395. Τὸ ζεβγάρωμα ΟΑ καὶ ὁ συντραβηγμὸς του. α. "Ὅσα εἶδαμε νὰ γίνονται μὲ τὸ ΑΟ, γίνονται καὶ μὲ τὸ ζεβγάρωμα ΟΑ · κυρίαρχο πάντα τὸ Α.

β. Λέμε ἀντάμα (ἐν το ἅμα, ἐν τῷ ἅμα, κατόπι ἀντάμα), καλαχοῶ, τὰλλο (τὸ ἄλλο), ἀπ' ἀφτὸ (Φιλ., 99) · ἐγὼ ἄκουσα στὴν Ἀθήνα τᾶστι (τὸ Ἄστυ) ἀπὸ τὶς μάγκες.

γ. Ὁ Hatzidakis, Einl., σ. 336, ἀναφέρει τᾶχρο ἀπὸ τὸν Πρόδρομο, Α', 179, χωρὶς νὰ παραπέμψῃ στὰ Essais μου, I, 49, ὅπου βρίσκεται τὸ μόνο σπουδαῖο, δηλαδὴ τὰ χρονολογικὰ τοῦ Πρόδρομου ἀφτοῦ (τέλεια δωδέκατου, ἔμπατα δέκατου τρίτου αἰώνα).

δ. Ὁ Dieterich, Unters., 72, σημειώνει τὸ περίεργο ἀφέντης, ἄλλος, ἀντὶς ὁ ἀφέντης, ὁ ἄλλος, στὴν ὁμιλία · τὰ πῆρε δῶθε κεῖθε καὶ μένα τάφτι μου (= τὸ Ἄφτι) · κάποτες βρίσκεται καὶ γραμμένο.

ε. Εἴτε γραμμένο εἴτε μιλημένο, σπάνιο ἐπειδὴ τὸ ἄρθρο ἀλλάζει γειτονιὰ (ὁ ἀφέντης, μὰ καὶ ὁ πατέρας) — ἔτσι τὸ βαστᾶ φρέσκο στὸ μνημονικό του ὁ μιλητής.

ζ. Ὁ Dieterich, ἀπὸ παλιὰ κείμενα (ἐνατου, δέκατου πέμπτου αἰώνα), βάζει ἄκρασις (ἀχρόασις) καὶ Μάμεθ (Μωάμεθ) · σὰν ξεχασμένο τοῦτο · δὲν εἶναι καὶ πολὺ χρηστος ὁ Μωάμεθ σὲ μᾶς.

η. Παλιᾶς ἐποχῆς καὶ ὁ Γιάννης (Φιλ., 99), ποὺ ἔμεινε ὅμως καὶ ποὺ ἔχει νὰ ξεταστῇ χώρα. Ὁ Γιάννης ἀπὸ τὸ Γιωάννης, πάει νὰ πῇ ἰωάνις, Ἰωάννης ὅπου τὸ ιω (= ιο) τὸ ἀρχικὸ θάγινε πρῶτα 2ο.

θ. Λέμε θᾶγινε, καὶ ὄχι ἔγινε, γιὰτὶ στὴ μιλημένη, στὴν κοινὴ συνήθεια, ἴσως νὰ μὴν προφέρθηκε ποτές του σὰν τονόηχο ι, παρὰ σὰν ἀτονόηχο 2.

ι. Σίγουρο εἶναι τουλάχιστο πὼς τὸ ἐβραϊκὸ πρότυπο ἀπαρχὶς ἓνα 2 μᾶς φανερώνει : יְהוָה, δηλαδὴ יהוהאנ, ἀπ' ὅπου καὶ τὰ δυὸ μας τὰ γ ποὺ ἀπὸ σύχουση ὀρθογραφικὴ γενήκανε στὴ γλώσσα μας συνεχικά.

κ. Ἐχει νὰ μελετηθῇ τὸ ζήτημα μὲ τὴ βοήθεια τοῦ γέρου Z. Frankel, Vorst. z. d. Sept., 1841, νὰ προστεθοῦνε ὅμως ἄλλα πολλὰ κύρια ὀνόματα μὲ ἀρχικὸ 1 (2).

λ. Σ' ἀφτὰ μέτα καὶ τόνομα τοῦ Σωτήρα μας Ἰησοῦ שְׁוִי, יֵשׁוּעַ, ἐπειδὴ τὸ τελικὸ ε τοῦ ἀρσενικοῦ στὴν ὀνομαστικὴ, ἑλληνικὴ. Σήμερα, στὴν κοινὴ προφορὰ, Ἰσοὺς Χριστὸς.

μ. Πρῶτα πρῶτα κοντέβει νὰ πιστέψῃ κανεὶς πὼς τὸ ι ἀντὶς 2, σ' ὅλα τὰ ὀνόματα τῆς ἴδιας φαρμακείας, θὰ εἶναι κανέννας ἀνόσιος δασκαλισμὸς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Πρέπει ὥστόσο νὰ τὸ ἀναγνωρίσουμε πὼς καὶ, νὰ τὸ θέλανε, φηφὶ δὲν εἴχανε νὰ σημειώσουνε τὸν ἦχο 2, ὅπως δὲν εἴχανε οἱ ἀρχαῖοι, ὅπως δὲν ἔχουμε οὔτε μείς.

ν. Φηφὶ ὅμως καὶ προφορὰ εἶναι δυὸ. Τὸ 2 πολὶ πιθανὸ νὰ τὸ συνηθίζανε στὸν καιρὸ τοῦ Χριστοῦ. Τὸ βλέπε, κανεὶς ἀπὸ τὰ ἱστορικὰ τῆς Ἑλληνικῆς (κ. G. Meyer, Gr. Gr., σ. 221, § 149 · Dieterich, Unters., 45).

ξ. Ἀκόμη καὶ σὰ δὲν τὸ σημειώνανε μὲ σκέττο ι (κ. G. Meyer, ὁ. εἴ.), θάπαιζε ρόλο τὸ 2, χωρὶς ἄλλο σὲ ὅλο μας τὸ γλωσσικὸ ξετυλιγμὸ, τόση ἔχει συμπάθεια τὸ 2 πρὸς τὸ ι, καὶ τὸ ι πρὸς τὸ 2.

ο. Λοιπὸν ἡ προφορὰ *ιωάννης* ἢ *ζωάνης* δὲν εἶναι παρά-
ξενη διόλου στὰ χρόνια τὰ βαγγελικά.

396. Τὸ *ζεβγάρωμα* σα κι ὁ συντραβηγμός του. α. Ὅπως στὰ προηγούμενα, ἔτσι καὶ στὸ *ζεβγάρωμα* σα, τὸ α μνήσκει μόνο, εἴτε στὴ λέξη τὴν ἴδια, εἴτε ἀπὸ τὴ μιὰ λέξη στὴν ἄλλην.

β. Στὴν ἴδια τὴ λέξη, ἔχει λίγα παραδείγματα · *Φλεβάρης* (*Φρεβάρης*, *Φεβρουάρης*, *Φεβρουάριος*, ἀπὸ τὸ λατινικὸν *FebrUARIUS* · τὸ *ξένο* τὸ παραδέχτηκε ὡς κι ὁ Πλούταρχος, κ. τὰ Λεξικά.

γ. Ὁ λατινικὸς ὁ *Ianuarius* στὴν ἀρχὴ ἔμεινε *Ἰανουάριος*, ἔπειτα ἔγινε *Ἰανουάρις*, δηλαδὴ πρωτόκλητος, *Ἰανουάρης*, κατόπι πιά *Ἰανάρης*.

δ. Δύσκολο νὰ πορασίσῃ κανεὶς ἂν ὁ *Γιανάρης* ἀκούσθηκε πρὶν ἀπὸ τὸ *Γεράρι* τὸν κοινὸ μας, ἢ ὁ *Γεράρης* πρὶν ἀπὸ τὸ *Γιανάρη*.

ε. Ἐπειδὴ τὸ α σὲ μᾶς δὲν ἔχει τὸν παραμικρὸ λόγον νὰ γίνη ε μὲ ρ κατοπινὸ ἢ προτερινὸ ρ (γε), συλλογιστήκανε μερικοὶ πὼς ὁ *ΓεNNάρης* μας μπορεῖ νὰ προέρχεται ἀπὸ τὴ *γέρρα*.

ζ. Τὴ *γέρρα* τῶν ἀγριώων, λέει ὁ Δόσιος (*Bezz. Beitr.*, τ. II (1878), σ. 339-340) · ὁ Foy (*Lautsystem*, 1879, σ. 130) μιᾶ γιὰ *γέρρα*, δίχως προσδιορισμὸ, μὰ δὲν τὸ ἐγχαίρει.

η. Ὁ *Hatzidakis* (*Einleitung*, 1892, σ. 337), χωρὶς λέξη νὰ φουξήσῃ μήτε γιὰ Δόσιον μήτε γιὰ Foy, τὸ θέλει ἀπὸ τὴ *γέρρα* τοῦ *Χριστοῦ*, *Γεράρης*, *γέρρα* τοῦ *Χριστοῦ*, λέει ἓνα δίστιχο δημοτικὸ. Θὰ τὸ εἴπανε κι ἄλλοι γλωσσολόγοι.

θ. Ὁ *Hatzidakis* ὅμως βγάζει ἀπόφαση πὼς ἀπίθανο ν᾿ ἔχῃ ὁ *Γεράρης* μας καμιά σκέση μὲ τὸ *Ienaris* τῆς δημοτικῆς λατινικῆς (*latin vulgaire*, *Vulgärlatein*).

ι. Ὁ λουσοδιόλου ἀπίθανο καὶ στραβὸ μάλιστα τὸ ἐναντίο, τὸ νὰ μὴν ἔχῃ σκέση δηλαδὴ ·

α') γιὰτὶ ἄπειρες εἶναι σὲ ἀρχαῖα λατινικὰ κείμενα οἱ γραφές *Ienarius*, κλ., ποὺ λατινικὰ δὲν πειράζουνε κανέναν κανόνα (κ. H. Schuchardt, *Vokalismus des Vulgärlateins* (1866-68), τ. I, 186 · II, 468) ·

β') γιὰτὶ ὁ τύπος *Ἰεράρις*, *Ἰεραρίων* καὶ λοιποὶ κάμποσο ἀρχαῖοι καὶ δάφτοι στὴ Νεοελληνικὴ (τὰ κείμενα τοῦ *Dieterich* τῆς *Unters.*, 1898, σ. 10, 73) · πάντα μ' ἓνα ρ ·

γ') γιὰτὶ ὅλοι μας οἱ μῆνες ἀνεξάρτητα λατινικοὶ ·

δ') γιὰτὶ ἐπίδραση τῆς λατινικῆς δημοτικῆς ἔχουμε καὶ στὸν Ἀγρονστο, δηλαδὴ *Agustus* (κ. *Ét. de philol. néogr.* (1892), σ. LXXVII, τὸν ἀρ. 59) · στὴ Νεοελληνικὴ τὸ *ζεβγάρωμα* βγ στέκει λαμπρὰ (ῖ. μ., σ. 243) ·

ε') γιὰτὶ ὁ *Hatzidakis* κουβαλᾷ κανάτες καὶ δὲν προσέχει ποῦ χύνεται τὸ νερό.

κ. Γιὰ νὰ ξεστομίξῃ τέτοιες κουταμάρες, ὁ μόνος λόγος τοῦ *Hatzidakis* εἶναι πὼς δὲ θέλει *ξέρα*. Πρέπει ἄρα νὰ μάθῃ πὼς γιὰ τὸν ἐπιστήμονα τὸ μόνον ξένο εἶναι νὰ φανῇ ὁ ἴδιος ξένος πρὸς τὴν ἐπιστήμη.

λ. Λοιπὸν ἐμεῖς τὴ δουλειά μας · ὅπως λέει καὶ δὲ λέει ὁ Ποιητὴς ·

Μήτε μιὰ, μήτε ματιὰ νὰ ρίξῃς. Παρὰ πέρα.

μ. Σίγουρο παράδειγμα εἶναι καὶ τὸ *μαράλι* (*manuale*) — τὸ μεγάλο τὸ καντηλέρι στὶς ὀρθόδοξες τὶς ἐκκλησιᾶς. Ἔτσι τὸ λένε οἱ παππάδες μας σχεδὸν ὅλοι. Ἔτσι τὸ λέγαμε στὴν Πόλῃ παιδιὰ.

ν. Μονάχα ὁ κληρὸς μας ὁ δασκαλεμένος θὰ τὸ πῇ *ιανονάλιον*, ἐπειδὴ θὰ τὰκούσης εἴτε *ιανονάλιον* εἴτε *ιανάλι*. *Μαρονάλι* δὲν ὑπάρχει παρὰ στὰ Λεξικά (κ. *Dieterich*, ὁ. εἴ. · ὁ *Dieterich* γελάστηκε).

ξ. Ἀρκετὰ περιέργο ποὺ ὁ καλλιεργημένος ὁ κληρὸς

προτιμᾷ τὸ *μαρ-ΟΥάλιον*, πὺ εἶναι ἀκόμα μισὸ λατινικὸ καὶ καταφρονᾷ τὸ *μαράλι* πὺ ἐγινε ντίπ ρωμαϊκόν, κ' ἔπαψε ὁλότελα νὰ εἶναι ξένο.

ο. Τὸ *μαράλι* στὴ γλῶσσα μας θὰ εἶναι ἀρχαῖο, ἀφοῦ κάμποσα τέτοιου εἶδους ἀπὸ τὴ λατινικὴ παρμέννα μάζωξε ὁ K. Dieterich (*Unters.*, 74) στὸ Διονύσιο τὸν Ἀλικαρνασσέα, στὸν Πλούταρχο καὶ στὸν Ἀππιανόν.

π. Ἀφτὰ εἶναι διαφόρων εἰδῶνε, λ. χ. *Αἰκάνοι* (*Aequani*, δηλαδὴ *εκουάνι* · ἔχει ὡς καὶ *Κοδράτος* (*QUAdratus*), κτλ.

ρ. Στὶς *Études de philologie néo-grecque* (1892), σ. 262, σημείωσα ὁ ἴδιος ἑνα *καδρουπλικατίων* (*qUAdruplication*), στὸ Θεόφιλο, τὸ νομικὸ τοῦ ἔχτου αἰῶνα.

σ. Εἴχα ὅμως τὴν ἀνοησίαν νὰ τὸ σχολιάσω μὲ τὴν παρατήρηση πὺς « *il faudrait* κουα »! κ. K. Dieterich, πὺ μὲ φέγει, σ. 74. Ἔχει δίκιο.

τ. Μαζὶ μὲ τὰρχαῖα τὰ λατινικά, σωστὰ βάζει ὁ Dieterich (ῥ. μ.) τὰ σημερινὰ πὺ πήραμε ἀπὸ τὴν ἰταλική · *κάρτο* (*quarto*), *κάδρο* (*quadro*), *καραντίνα* (*quarantina*). Ἔχουμε καὶ ὄνομα κύριο *Καραντίρος*. Νόστιμο καὶ τὸ γάντι (*guante*).

υ. Ἀφτὰ ὥστόσο περνοῦνε γιὰ ξένα, ἐνὼ γενήκανε γνήσια νεοελληνικά.

397. Ὁ ἴδιος συντραβηγμὸς ἀπὸ τὴ μιὰ λέξη στὴν ἄλληρε. α. Ὁ συντραβηγμὸς γίνεται, ὅπως εἶπαμε (κ. π. ἀ., στὸ α), καὶ ἀπὸ τὸ τέλος μιᾶς λέξεως στὴν ἀρχὴ τῆς ἀκόλουθης.

β. Γνωστὰ εἶναι τὰ παραδείγματα · ὁ καθένας θάκουσε, τουλάχιστο μιὰ φορὰ στὴ ζωὴ του, μάλιστα στὴν Ἀθήνα, τοὺς τύπους *τάπάρτησα*, *τάποκριθῶ*, *τάδεροῦ*, *τάλλου*, ἀντὶς τοῦ *ἀπάρτησα*, τοῦ *ἀποκριθῶ*, τοῦ *ἀδεροῦ*, τοῦ *ἀλλου*, κτλ. κτλ.

γ. Πρώτη παρατήρηση πὺ ἔχουμε νὰ κάμουμε εἶναι πὺ ὁ συντραβηγμὸς ἀφτὸς δὲν κατάντησε διόλου πανελλήνιος, δὲν εἶναι διόλου ἀπὸ τοὺς χαρακτηριστικoὺς τῆς Κοινῆς.

δ. Καὶ γιατί; Γιατὶ σήμερις ἄλλαξε οὐσία τὸ σ, σὰ βρίσκεται μὲ κατοπινούς τονόηγους.

ε. Καὶ τόντις, ὅσο λίγο καθιερωμένους εἶναι ὁ συντραβηγμὸς *τάπάρτησα*, *τάδεροῦ*, τόσο λίγο συνηθισμένους καὶ ὁ συντραβηγμὸς *σο*, *σε*, *σι* ἀπὸ τὴ μιὰ λέξη στὴν ἄλληνε.

ζ. Σπάνια θάκουστοῦνε οἱ τύποι *τῶγδοον*, *τῶγλου*, ἀντὶς τοῦ *ὀγδοον*, τοῦ *ὀγλου*, κτλ. · *τοῦγῶ*, ἀντὶς τοῦ *ἐγῶ*, *σοῦπα*, *τοῦπε*, ἀντὶς *σοῦ εἶπα*, *τοῦ εἶπε*, κτλ.

η. Πάντα τὸ φέρνει ὁ ἴδιος λόγος, ἡ ἀλλαγὴ τοῦ ἤχου ἀφτοῦ μὲ κατοπινούς τονόηγους.

θ. Κοντὰ στὸ νοῦ πὺς γιὰ νὰ συντραβηγοῦνε δυὸ τονόηχοι, πρέπει χωρὶς ἄλλο νὰ εἶναι τονόηχοι καὶ οἱ δυὸ τους.

ι. Συμπέρασμα τοιοπὸν πὺς, ἅμα πάψη ὁ συντραβηγμὸς νὰ λειτουργᾷ, ἡ τουλάχιστο ἅμα χάσῃ δύναμη, δὲν εἶναι πιά σωστὸς τονόηχος ὁ σ.

κ. Τί νὰ εἶναι τότες; Εἶναι μισὸ τονόηχος καὶ μισὸ ἀτονόηχος, ἢ μὲ μιὰ λέξη ἀτονοτονόηχος.

λ. Σημαίνει ἀφτὸ πὺς τὰ κινήματα τοῦ ἤχου μας σ μοιάζουν μὲ τὰ κινήματα τοῦ ι · τὸ ξαίρουμε πὺς μεταξὶ τονόηχο ι καὶ ἀτονόηχο ι, ὑπάρχει ἓνας βαθμὸς μεσιανὸς πὺ τὸν ἔχουμε σημειωμένο ι πὺ σπάνω.

μ. Ὁ ἀτονοτονόηχος ι, σωστότερα ι, δηλώνει τὴ στιγμὴ ὅπου ὅχι τὸ ἀκρόγλωσσο καθαυτὸ, παρὰ τὸ πρόγλωσσο — μεταξὶ ἀκρόγλωσσο καὶ μεσόγλωσσο — πάει νὰγγίξῃ τὸν οὐρανίσκο.

ν. Μιὰ καὶ τὸν ἀγγίξῃ ἢ μιὰ καὶ μόρφωσῃ μὲ τὸν οὐρανίσκο τὸ στενὸ διάστημα πὺ θέλουνε οἱ ξακλουθητικοί, τέλειωσῃ πιά, ἔγινε ἀτονόηχος.

ξ. Παρόμοια ιστορικά έχει ο ἥχος σ. Ὅσο τὰ χεῖλια μνησκουνε στρογγυλωμένα καὶ ἄσμιχτα, τονόηχος ὁ σ.

ο. Σὰν πάνε νὰ σμίξουνε τὰ χεῖλια, μὰ δὲ σμίξανε ἀκόμη, ὁ σ γίνεται ἀτονотονόηχος (κ. π. ἀ., τὸ κ).

π. Σὰ σμίξανε πάλε τὰ χεῖλια, τονόηχο δὲν ἔχει· ἀκούγεται ὁ ἥχος β ἢ φ, πού διαφορά δὲν ἔχουνε ἀνάμεσά τους ἄλληνε ἀπὸ τὸ χορδοπαίξιμο γιὰ τὸ β, τὸ χορδοσώπασμα γιὰ τὸ φ.

ρ. Ἔτσι ξηγιέται μοναχὸ του πῶς οἱ ἀρχαῖοι ἀπλόδιπλοι (= *φωνήεντα*, κ. π. κ., § II, ἀρ. 436 κ. ἀκ.), *αν*, *ευ*, δηλαδή *α* καὶ *υ*, *ε* καὶ *υ*, γενήκανε *αβ* (*αφ*), *εβ* (*εφ*).

σ. Θὰ πῆ πῶς ὁ δέφτερος τονόηχος — σ ἢ υ — κατάντησε β ἢ φ.

398. Τὰ ζεβγαρώματα σΑ σΟ σΕ σΙ κ. οὖν *Hatzidakis*. α. Πατίγνωστα στήν Ἑβρώπη ὅσα λέμε πιὸ ἀπάνω· πασίγνωστο καὶ τὸ ψηφί *ω* πού μ' ἀπτό σημειώνουμε τὴν προφορά τοῦ ἀτονотονόηχου μας σ.

β. Σ' ἓνα μου γαλλικὸ βιβλίον (*Ét. de philologie néogrecque*, σ. 122), ἔχοντας νὰ σημειώσω τὴν προφορά τοῦ ἀτονотονόηχου στὸ ποῦ εἶναι ἢ ποῦ εἶσαι, τὸ γράφα *pWise*.

γ. Σήμερα, γιὰ τὴ γραμματικὴ μας ἐδῶ, βρίσκω ἓνα σημεῖο πού μου φαίνεται πολὶ κατάλληλο, ϖ, δηλαδή ἓνα σ κομμένο στὴ μέση γιὰ νὰ δείξη πῶς εἶναι μισὸ τονόηχο καὶ μισὸ ἀτονόηχο.

δ. Ὁ σιὸρ G. N., πού μήτε τὸ στοχάστηκε νὰ γυρέψῃ κανένα σημεῖο χωριστὸ δικό μας γιὰ τὸ *ω* (γράφει *puise* καὶ θαρρεῖ πῶς κάτι γράφει!), ὁ σιὸρ G. N. ἀγνοοῦσε ριζικὰ τὴ σημασίαν τοῦ σημείου *W*· ἀναγκάστηκε μάλιστα ἓνας Γερμανὸς, ὁ A. Thumb, νὰ τοῦ τὸ μάθῃ.

ε. Προτοῦ ὅμως τὸ καταλάβῃ ὁ G. N., ὡς ἔλεγε (κ. *Einleitung*, σ. 339) πῶς μὲ τὴ διδασχὴ μου τοῦ *ω*

ἀσκήμια τῶρα βιβλίον τοῦ Blass (*Die Aussprache*)· βλέπετε; Συκοφάντης συνάμα καὶ κόλακας.

ζ. Καὶ πειδῆ ὁ σιὸρ G. N. εἶναι φοβερὰ ἐξυπνος, προστέτει πῶς τέτοια προφορά, πού δὲν ἀκούγεται μήτε στὴν Ἑλλάδα μήτε στὴν Τουρκίαν, μπορεῖ νὰ εἶναι ἰδιαίτερη προφορά μου, μὰ πῶς ἀπτό δὲν εἶναι δουλειά του νὰ τὸ ξετάσῃ.

η. Κ' ἓνας ἄθρωπος, πού μήτε μιὰ φορά στὴ ζωὴ του ἔδειξε πῶς τὰ ρωμαῖκα τὰ ξαίρει, ἀφού μήτε μιὰ φορά δὲν τ' ἔγραψε, τολμᾷ νὰ πῆ πῶς τοῦ Ταξιδοῦ ὁ πατέρας δὲ γνωρίζει τὴν κοινὴ μας νεοελληνικὴ προφορά (ἴ. μ.).

θ. Νὰ τὸ θυμᾶστε, παιδιὰ μου, κατόπι, πῶς μὲ τέτοιες ἀμάθειες μᾶς πολεμοῦσανε καὶ μὲ τέτοιες κακοήθειες.

399. Τὸ ζεβγαρώμα σΑ καὶ ἡ γραφτὴ μας. α. Μήτε μὲ τὸ νού μας νὰ τὸ βάλομε πῶς εἶναι δυνατὸ νὰ παραδεχτοῦμε στὴ γραφτὴ μας τοὺς τύπους *τάποκρίθηκα*, *τάπάντησα* (δηλαδή τοῦ ἀποκρ., τοῦ ἀπ.).

β. Πρῶτος λόγος, πού κοινοὶ δὲν εἶναι.

γ. Δέφτερος, πού στὴν ὁμιλίαν τὸ ἔθος μπορεῖ νὰ τονίσῃ τὸ νόημα, στὸ χαρτί ὅμως ὅπως θέλομε καταλαβαίνουμε, *ΤΟ ἀπάντησα*, *ΤΑ ἀπάντησα* ἢ *ΤΟΥ ἀπάντησα*.

δ. Τοὺς τύπους *τάδερφοῦ*, *τᾶλλου*, κλ., θάναγκαστοῦμε νὰ τοὺς καταργήσουμε τὸ ἴδιο, ἀφού καταργήσαμε τοὺς πρώτους κ' ἔτσι ἔχουμε γιὰ ὅλα ἓναν κανόνα.

ε. Τᾶλλα *Γενάρης*, *Φλεβάρης*, *μαγάλι*, *μαγάλια*, *Αἰκάροι*, *Κοδράτος*, *κάδρο*, *κάρτο*, *καραντίνα*, *Καραντίρος*, πού εἶναι πατροπαράδοτα καὶ ὅπου κανένα παρὰ νόημα δὲ χωρᾶ, ἐννοεῖται πῶς τὰ κρατοῦμε.

400. *Συντραβηγμὸς* στὸ ΑΕ. α. Ὁ *συντραβηγμὸς* τοῦ ΑΕ γίνεται ταχτικὰ· *δεκάξη*, *δεκαφτὰ*, *δεκαρντὰ*, *παράγινε*, *παράβρασε*, *παράκαμε*, καὶ τὰ τέτοια.

β. Μαζί μ' ἀπτά, ὅλα τὰ *ράχω*, *θάχω*, *τάχω*, *νάδω*,

ῥάμπω, ῥάβρω ἢ ῥάβγῳ, ῥάμπῳ, ῥάβρῳ κι ὅλα τὰ ῥάλεγα, θάλεγα, τάλεγα.

γ. Περίεργο καὶ μάλιστα παράξενο πού συντραβηγμὸ τοῦ ΑΕ δὲν ἔχει μὲ κατοπινὰ οὐσιαστικὰ κ' ἐπίθετα.

δ. Κανείς δὲ θὰ πῇ τάργα (τὰ ἔργα), τάμπα ἢ τάβγα (τὰ ἔμπα, τὰ ἔβγα), τάννια (τὰ ἐννια), τάντυπα (τὰ ἐντυπα), τάξοδα (τὰ ἑξοδα), τάξυντρα (τὰ παιδιὰ), τάφτα (τὰ ἐφτά), κι ἄπειρα τέτοια.

ε. Ἀκόμη καὶ μὲ κάποια ρήματα τὸ ἴδιο · δὲ λέμε τάντοῳ (ἐντοῳ), τάνῶνῳ (ἐνῶνῳ), τάφκονμαι (τὰ ἐφκονμαι), κι ὅτι ἄλλο.

ζ. Ὁ λόγος μοῦ εἶναι ἄγνωστος. Τὸ βλέπουμε πὼς ἀπὸ τὰ ρήματα πού ἀραδιάζουμε εἶναι μερικά πού δείχνουν καθαρεβουσιάνικη καταγωγή. Μ' ἀπὸ δὲ βγαίνει ὅμως προκοπή.

η. Μήτε μπορῶ νὰ καταλάβω γιατί ὁ αἰτὸς ἢ θὰ μείνῃ αἰτὸς, πού μοιάζει σὰ νὰ εἶναι τῆς κοινῆς συνήθειας, ἢ θὰ γίνῃ αἰτὸς πού ἐγὼ τὸ περνῶ γιὰ ντόπιο, τουλαχιστὸ γιὰ πολίτικο. Ἀτὸς δὲν ξαίρω.

θ. Συντραβηγμὸ τοῦ α με ἀκόλουθο οὐσιαστικὸ, ξαίρω μονάχα τὸ σπολλάτια (εἰς πολ.ὰ ἔτη- α).

ι. Ἔτσι, μὲ η, ἔτη- α, τὸ γράφουμε, γιατί τὸ α τοῦ πληθυντικοῦ εἶχε καταντήσει γνώρισμα τῶν οὐδετέρων στὸν πληθυντικὸ.

κ. Εἶπαν τότες ἔτη-α, μὲ προστήκη στὴν κατάληξη ἔτη- τοῦ α πού ἀκούγανε στὰ ὅστρει-Α, στὰ παιδι-Α καὶ παρόμοια. Τὸ -Α τοὺς φαινότανε τὸ κανονικὸ στὰ οὐδέτερα πληθυντικά.

λ. Κατόπι τὸ η προφέρθηκε ι — ὅχι ὅμως ἀκόμη ἀτονόχο ι · τὸ σπολλάτη-Α ἔγινε τότες σπολλάτι-Α, τὸ σπολλάτι-Α σπολλάτι-Α, ὅπως τὰ μάτι-α.

μ. Φυσικὸ νὰ βγῇ ἀμέσως ὀνομαστικὴ τοῦ ἐνικοῦ

σπολλάτι, ἀπαράλλαχτα σὰν τὸ μάτι. Ἀπὸ γράφεται μὲ -ι · δὲν τοῦ λὲς κ' ἔνα ΣΠΟΛΛΑΤΙ (γιὰ μένα ἐνικός, ὅχι μαθὲς σπολλάτη, πλ.).

ν. Τὰ ἔτια εἶναι ἀρχαῖα. Μιὰ γενικὴ ἔτον διαβάζεται στὰ 385 τοῦ Χριστοῦ · ἔτα κ' ἔτια διαβάζονται στὶς σικελικὲς ἐπιγραφὰς τοῦ Kaibel (κ. Dieterich, *Unters.*, σ. 164). Κάπου εἶδα ἔτηα, μὰ δὲ θυμοῦμαι πού.

ξ. Συντραβηγμὸς τοῦ αε δὲ γίνεται οὔτε μέσα στὴν ἴδια λέξη. Ὁ ἀέρας, τὸ ἀέρι, μαζί τους ὁ ἀερισμὸς μὲ ἄλλα κάμποσα παράγωγα (κ. Ἀ. Βλάχο), πιθανὸ ποτέ τους νὰ μὴ γίνουνε ἄρας, ἄρι, κτλ.

ο. Θὰ μοῦ πῆτε πὼς συνυπάρχουνε οἱ τύποι ἀέρας, ἀέρι καὶ πὼς τὸ ρ βαστᾷ μεταξὶ τοῦ α καὶ τοῦ ε τὸ διάστημα πού τὸ θυμᾶται πάντα ὁ μιλητὴς καὶ πού μπο- δίζει τὸ συντραβηγμὸ.

π. Δὲ συνυπάρχει ὅμως ἀγετέριος μὲ τὸν αετέριο κι ὥστόσο αετέρια (μύτη) ξαίρουμε ὅλοι.

ρ. Ὁ Hatzidakis (κ. Einl., σ. 336) μᾶς ξεψάρφε ἀπὸ ἓνα κείμενο μεσαιωνικὸ τοῦ 1498 (κ. Essais, I, σ. 11) ἓνα πασανὸς (πᾶσα ἐνός). Ἀμέλησε τὸ σημαντικώτερο, νὰ μᾶς πῇ δηλαδὴ ἂν ἀκούγεται σήμερα στὴν Κρήτη ὀνομαστικὴ πασάνας, πού ἀκούγεται καὶ πού δὲ θὰ τὸ ξαίρη.

401. Τὸ ζεβγάρωμα ΕΑ κι ὁ συντραβηγμὸς του. α. Τὰ κινήματα τοῦ ΕΑ εἶναι ἀκόμη πιὸ δυσκολόπιαστα, ἐπειδὴ καὶ εἶναι τριῶν εἰδῶν.

β. Τὸ ζεβγάρωμα ΕΑ μνήσκει κάποτες ἀσυντράβηχτο · εἶναι ἄλλος, πιὸ συχνὸ ἀπὸ τὸ εἶν' ἄλλος · τὸν ἑαφτό μου, ὁ ἑαφτός μου.

γ. Τὸ ἴδιο, μερικοὶ δασκαλισμοὶ τοῦ λεχτικοῦ · ἔγραφα κάπου ἑαρινός, πού εἶναι ὠραία λέξη καὶ σπάνια. Μήτε μοῦ πέρασε νὰ τὸ κάμω ἀρινός κ' ἑαρινός θὰ διαδοθῇ ὡς τοὺς στεργούς μας.

δ. Κάποτες πάλι συντραβιούνται οἱ δύο ἤχοι · καθαφτό, ἄσε, ἂν εἶναι ἀπὸ τὸ ἕασον, εἰώ, πού ὥστόσο ἄλλο ἤχος δὲν ἄφησε στὴ γλώσσα μας πουθενά (κ. Φιλ., σ. 100). Κοίταξε κάλλια Β. τ. Μ., στὸ Συντραβηγμὸ.

ε. Τὸ ἂν ἀντὶς ἐὰν, ἀρχαῖο (κ. τὰ Λεξικά).

ζ. Ὁ πιὸ συνηθισμένος συντραβηγμὸς εἶναι κείνος τοῦ ἐγγ-ΕἶΑ, ἐγγ-ἸΑ', ἐγγ-Α'.

402. Συντραβηγμὸς τοῦ ΑΙ. α. Τὸ αἰ εἶναι σὰ νὰ γίνε-
ται πάντοτε α κι ὥστόσο ἔτσι δὲν εἶναι.

β. Γίνεται α στάκόλουθα ἐδῶ · ἀλι, ἀλίμονο, πού δὲν
μπορεῖ νὰ εἶναι παρὰ τὸ περίφημο Ἡ.λεῖ ἡ.λεῖ λεμὰ σαβαχ-
θαεῖ τοῦ Μαθθαίου (27, 46), μὲ προκολλημένο τὸ ξεφω-
νητικὸ α, δηλαδῆς ἀη.λεῖ, ἀρ Θέ μου.

γ. Ἡ ἐτυμολογία εἶναι τοῦ Ν. Γ. Πολίτη, λαμπρὰ δικιο-
λογημένη ἀπὸ τὸ Φιλήντα (Γρ., ἀρ. 1162, Γλωσσογνωσία
καὶ Γλωσσογραφία, 1924, σ. 22-25. Κοίταξε καὶ C.
Tischendorf, *Novum Testamentum graece* (octava cri-
tica maior), 1869, σ. 201, ὅπου οἱ διάφορες παραλλαγές).

δ. Ἡ Ἀπάρθενη (ἀειπάρθενη) ἔβγαλε κι ἀρσενικὸ
ἀπάρθερος, ὅπως λέμε παρθέρος καὶ παρθένο (ἐπίθετα) ·
βιώσιμα μῆτε ἡ ἀπάρθενη μῆτε ὁ ἀπάρθερος, ἐπειδὴ λένε
κάπως τὸ ἐνάντιο ἀπὸ κεῖνο πού θέλουνε νὰ ποῦνε, ἀφού,
κατόπι ἀπὸ τὸ συντραβηγμὸ, τὸ α περνᾷ ἔφκολα γι' ἀρνη-
τικὸ α.

ε. Ἄλλους συντραβηγμοὺς μᾶς δείχνουνε ὁ Μιχ-Ἀ.λης
(Μιχ-Ἀη.ι), ΜἈρη (Μαῖρη, κ. Φιλ., 100, 2), μάστορας ἡ
μάστορης (ἀπὸ τὸ μαγίστρος, μαῖστρος, magister, κ. τὰς
Ét. de philol. néo-gr., p. 267, στ. 1).

ζ. Γιὰ τὸ πάμε διαλάβουμε πιὸ ἀπάνω (κ. ἀρ. 399, δ,
ε). Ἡ ἀλήθεια εἶναι πού τὸ ρῆμα ἐπάγω καὶ μαζὶ τοῦ τὸ
ἄγω πολιορκηθῆκανε κάπως ἀπὸ κάθε μεριά καὶ δὲν μπο-
ρέσανε νὰ μὴν ἀλλάξουνε.

η. Ἐνὼ στὸν πληθυντικὸ τοῦ ἐνεστώτα τῆς ὀριστικῆς,
ἐνεργοῦσε ὁ συντραβηγμὸς τοῦ αο καὶ ας, ἄλλο τόσο
ἐνεργοῦσε ὁ συντραβηγμὸς τοῦ αἰ στὸν ἐνικὸ.

θ. Μιὰ καὶ εἶχε παραπέσει τὸ γ' (γα καὶ γε) τὸ μεσιανὸ
στὸ ἐπάγω, ἐπάγεις, ἐπάγει, μοιρόγραφο νὰ γίνουμε
ἄφτὰ ἐπὰς ἡ κάλλια πὰς, πὰ.

ι. Γιατί ὅμως νὰ μὴν εἶναι κοινὸ τὸ τρίτο πρόσωπο πὰ
καθὼς εἶναι τὸ δέφτερο πὰς;

κ. Γιατί στὸ πὰς ἔχουμε τὴ γνωστή μας κατάληξη
τοῦ δέφτερου ἐνικοῦ ς, ἐνὼ δὲ συνηθίσαμε ἀκόμη, γιὰ τὸ
πάω, στὴν κατάληξη τοῦ τρίτου πρόσωπου α. Πάει τὸ
λέμε.

λ. Τὸ φυσιολογικὸ ἢ μηχανικὸ κίνημα τοῦ συντραβηγ-
μοῦ καθυστέρησε τοιοῦτὸν ἀπὸ τὸ ψυχολογικὸ τὸ κίνημα
τῆς συνήθειας.

μ. Ἀπόδειξη, πού ὅταν τὸ πάει βρίσκεται μπλεγμένο
σὲ μιὰ φρασούλα καὶ τὸ νόημα δὲ φέρνει δυσκολία,
θάκουστὴ ὥραῖα τὸ πὰ.

ν. Θὰ ποῦμε δηλαδῆς ἄριστα πὰ νὰ κάμη σὰ νὰ εἶτανε
ἀπλὴ λέξη παρακάμι · δὲ θὰ ποῦμε ὅμως τὸ ἴδιο ἐκεῖ πὰ
καὶ τὰ παρόμοια.

ξ. Καὶ νὰ μὴν εἶτανε ὁ συντραβηγμὸς τοῦ αο, ας
(κ. π. ἀ., ἀρ. 392, δ, ε), θάφτανε ὁ συντραβηγμὸς τοῦ
α-ι, αἰ γιὰ νὰ γίνη πάμε τὸ ἐπάγμεν, κτλ.

ο. Τὸ πά-με, πά-τε, πά-τε εἶναι τόντις ὁ κανονικὸς
πληθυντικὸς τοῦ πά-ω, πά-ς, πά-ει, ἀφού ἡ ρίζα κατάν-
τησε νὰ εἶναι πα-.

403. Πότες δὲ γίνεται ὁ συντραβηγμὸς τοῦ Α-Ι. α.
Ὁ Φιλήντας, πού εἶναι ἀξιόλογος γλωσσολόγος μὰ πού
ψυχολογία πολλὴ δὲν ἔχει καὶ γιὰ τοῦτο εἶναι ἡ γλώσσα
του τόσο ἀκατάστατη, μᾶς ἀραδιάζει τοὺς συντραβηγμοὺς
τοῦ α-ι, χωρὶς διάκριση καμιά, χωρὶς καμιά μέθοδο.

β. Λογαριάζει μαζί με τούς προηγούμενους συντραβηγμούς τούς ακόλουθους πού είναι όλοτελα διαφορετικοί· *διάκα*, γάδαρος, *ἄντε* (*ἀΐτε*), *καλά'ραι*. "Άλλοι λογαριάζουνε καί τὸ *τάξαιρε*, *τᾶπτε*, *τᾶδε* (τὰ ἤξαιρε, τὰ ἤπιε, τὰ εἶδε).

γ. Τὸ *διάκα* (*διάηκα*, *διάβηκα*) εἶναι ντόπιο. Τὸ σημειώνει κι ὁ ἴδιος.

δ. Ὁ *καμέρος* καὶ ὁ *καημέρος* ἔχουνε ἄλλη πηγὴ, ἄλλο νόημα ὁ καθένας. Ὁ *καμέρος* σημαίνει σήμερα κυριολεκτικὰ ἐκεῖνος πὺν *κάρκε*, ἀπὸ τὸ *καημέρος* (*κεκαημέρος*), *καΒμέρος* καὶ *καμέρος*, ὅπως τὸ θέλει ὁ κανόνας (κ. Φιλ., Γ.λ., γ', 127, 128).

ε. Τὸ *ι* πάλε τοῦ *καημέρος* ἀπὸ τὸ *κάρκα* (*ἐκάρη*), πὺν τὸ γράφουμε γιὰ τοῦτο μὲ *η*, ὅσο κι ἂν ἀποτελεῖ σκέττο *α-ι*. Σημαίνει ὁ *δύστηχος*, ἀλλάξαντας ὁλότελα σημασία, γιὰτὶ καὶ τοῦτο ἄρχισε νὰ σημαίνει ἐκεῖνος πὺν *κάρκε*.

ζ. Τὸ *ἀηδόρι*, τὸ *ἄντε* (*ἀΐτε*), ὁ γάδαρος καὶ τὸ *κελαῖδω* δὲν ἔχουνε νὰ καταταχτοῦνε μὲ *τάποδελοίπα*. Τὸ *ι* προβέλνει πάντα μὲ κατοπινὸ *δ* ἢ *τ* καὶ ὁ ἥχος ἀφτὸς ἀγαπᾷ τὸ *ι*· *συντοῖδέω*, *προβοῖδέω*, *ροῖδε*.

η. Γιὰ τοῦτο, στὸ ἀρχαῖο τὸ *κελαῖδω*, βγήκε ὁ καινούργιος τύπος *κελαῖδω*, πὺν εἶναι κοινὸς. Δὲν ἔχει ἐδῶ δουλειὰ ἡ ἀηδὼν τοῦ John Schmitt (κ. τίς *Études*, 278).

θ. Γιὰ τοῦτο πάλε — ξαιτίας τὸ *δ* — δὲν ξεήχησε τὸ *η* τοῦ *ἀηδῶν* τοῦ ἀρχαίου κ' ἔμεινε *ἀηδόρι*, κοινὸ καὶ δάφτο.

ι. Οἱ τύποι *τάξαιρε*, *τᾶρε*, *τᾶπε*, *τᾶπτε*, *καλά'ραι*, *νὰ πῶ*, *νὰ διῶ* δὲν πρέπει νὰνακατέβουνται φύρδῃ μίγρῃ σ' ἓναν παράγραφο.

κ. Οἱ τύποι *τάξαιρε*, *τᾶρε*, *τᾶπε*, *τᾶπτε*, *καλά'ραι* κοινὸι δὲν εἶναι γιὰ τὸν ἴδιο λόγον πὺν κοινὸι δὲν εἶναι καὶ οἱ τύποι *σοῖπα*, *τοῖπε* — *σοῦ εἶπα*, *τοῦ εἶπε* — (κ. π. ἀ., ἀρ. 402, ζ).

λ. Δὲν εἶναι κοινὸι, ἐπειδὴ τὸ *ι*, ὅπως τὸ *σ*, εἶναι ἀτονήχος (κ. π. ἀ., ἀρ. 403, κ)· ἅμα νιώση τὴ γειτονιὰ ἐνὸς τονήχου, ἔχει τάση νὰ γίνη ἀτονήχο, καὶ τότες ἴσια ἴσια γίνεται πὺν δύσκολα ὁ συντραβηγμὸς μεταξὶ δυὸ ἀτονήχους ἢ ἀτονήχο καὶ μισὸ τονήχο (κ. π. ἀ., ἀρ. 402, θ).

μ. Νὰ παρατηρήσουμε ἀκόμη πὼς στοὺς τύπους ἀφτὸς *τάξαιρε*, κλ., τὸ δέφτερο *στούχεῖο* λέγεται καὶ *χωριστὰ*, *ἤξαιρε*, *εἶρε*, *εἶπε*, *ἤπιε*, *εἶναι*, *ἤβρε*, *ἤθελε*, κτλ.

ν. Ἔτσι ὁ μιλητὴς θυμᾶται πὺν ἐφοκὸλα τὸν ἀτονήχο καὶ δὲν τὸν ἀφίνει νὰ συντραβηχτῇ ἀπὸ τὸν τονήχο *α*.

ξ. Στοὺς τύπους *νὰ εἰπῶ*, *νὰ ιδῶ*, *χωριστὰ εἰπῶ*, *ιδῶ* δὲν ὑπάρχουνε. Λοιπὸν ὁ μιλητὴς δὲν τὰ θυμᾶται *χωρία* καὶ τὰ λέει *νὰδῶ*, *νὰπῶ*, μὲ μὴν ἀνάτα.

ο. Στὸ *νὰδῶ* δὲ βλέπει κανεὶς ἀπὸ ποῖο λόγο νὰλλάξε θέση τὸ *ι*. Ὅπως κι ἂν εἶναι, συφερτικώτερο γιὰ τὴ γραφτὴ μας, ἐπειδὴς, ἄξαιρνα, τὸ *δές τοις* θὰ μποροῦτε νὰ σημαίνει *νὰ τοὺς δέσης*.

π. Δὲν καταλαβαίνω πὼς ἡ *μαῖμου* δὲν ἔγινε *μαμου*. Τὸ *ι* θὰ εἶναι ἀτονотонήχο.

404. Τὸ *ζεβγάρωμα* I-A κ' οἱ δυὸ *τον συντραβηγμοὶ*. α. Σπάνιο στὴν Κοινὴ μας νὰ συντραβηχτῇ τὸ *ι* ἀπὸ τὸ *α*, ὥστε νὰπομείνη *α* σκέττο, λ. γ. *ὅτ' ἀκούω* (Φιλ., σ. 100) ἢ *τράντα* (Φιλ., 83, κ. τὸν ἀρ. 277) πὺν θὰ τὸ ξετάσουμε ἄλλου.

β. Τὸ *ζεβγάρωμα* *ι-α* στὴ γλώσσα μας τείνει παντοτινὰ στὸ γιωτακισμὸ (*γιωτακισμὸ*), δηλαδὴ στὸ νὰ γίνεται *γα*.

γ. Εἶναι τόσο τρανὴ, τόσο θεοφάνερη ἀφτὴ μας ἡ τάση πὺν ὁ γιωτακισμὸς, καὶ μὲ τὸς κατοπινούς ἤχους *ο*, *σ*, παίζει ἀμέσως τὸ συνηθισμένο του τὸ ρόλο.

δ. Εἶναι ἄπειρα τὰ παραδείγματα, *μιὰ*, *μιλιὰ*, *δυὸ*, *ἀγαπιῶμαι*, κτλ. κτλ. κτλ. Τὰ περιεργότερα εἶναι οἱ δασκαλισμοί.

ε. Ἄμα μιὰ λέξη καθαρεθουσινική ἄρχισε νὰ κυκλοφορᾷ, δὲν ἀργεῖ ὁ κανόνας νὰ λειτουργήσῃ. Ἔτσι ἀκούμε συχνὰ *Παρεπιστήμιον, δοκίμιον καὶ χίλια παρόμοια.*

ζ. Ὁ *Hatzidakis*, πού τὸ στόμα του ξαίρει νὰ βρίζῃ, μὰ πού τὸ ἀφτί του δὲν ξαίρει νὰκούῃ, τὸ ἀναίρεσε ἀφτό. Ἀναίρεσε ἀκόμη πὼς τὸ ἐπίθετο *τίμιος* εἶναι δημοτικὸ · δὲν τῷχει ποτές του ἀκουστὰ παρὰ τρισύλλαθο *τί-μι-ος!*

η. Λοιπὸν ὁ σιὸρ *Hatzidakis* δὲν ἄκουσε στὴ ζωὴ του μήτε *τίμινα* πράματα, μήτε *τίμινα* ξόλα (ὅξω ἀπὸ τὸ ξύλο πού τοῦ ἔδωσα, κ. τ. Α'), μήτε *τίμινα* γυναικα, μήτε στὴν Κρήτη, πού εἶναι πατρίδα του, στοι *τίμιες* σου (= στίς χαρές σου).

θ. Ποῦ ὅμως νὰ πάψῃ νὰ φωνάζῃ ὁ ἀναίσκυντος, πὼς εἶμαι ἀγράμματος, πὼς ἀπὸ ρωμαϊκά δὲ νιώθω, πὼς διδάσκω ψευτιές σὲ τίμιους σοφοὺς τῆς Ἑβρώπης.

ι. Ἡ ἀπάντησή μου ἀπλὴ · παρακαλῶ θερμὰ τὸ σπουδαῖο τὸν ἀναγνώστη νὰ διαβάτῃ στὶς *Études de philologie néo-grecque* τὶς σελίδες 206-249, ὅπου ἈΠΟΔΕΙ-ΧΝΩ (σ. 217-218, 218 σμ. 1) πὼς εἶναι ἀνίκανος ὁ *Hatzidakis*, πὼς δὲν κάνει γιὰ σπουδαῖος γλωσσολογικὸς ἐρεθνητής, γιατί δὲν ξαίρει τὸν τρόπο.

κ. Ὅποιοι προστέσῃ τὶς σελίδες 225-254 τῶν *Études*, θάπορῃσῃ πὼς στάθηκε δυνατὸ νὰποχτήσῃ τόσῃ φήμῃ ἓνας ἄθροπος πού οἱ σελίδες ἀφτὲς τὸν κάνουνε νούλλα.

405. Τὸ ζεβγάρωμα I-A, μὲ τορισμένο τὸ I. α. Τὸ ζεβγάρωμα IA εἶναι σήμερις ἀπὸ τὰ πιὸ συνηθισμένα μας (κ. τὶς *Et. de phil. n.-gr.*, 1892, σ. 215 · *Γιὰ τὸ Ρω. Θέ.*, 1901, σ. 66).

β. Καιρὸς τολοιπὸν πού τὸ φωνάζω καὶ πού τὸ γράφω — ἀπὸ τὰ χρόνια τοῦ *Ταξιδιοῦ* (1888). Οἱ τύποι *ἄξια, κοιτωρία, παροιμία* δὲν ἔχουνε τίποτα πού νὰ μᾶς εἶναι δυσάρεστο ἢ δυσκολοπρόφερτο.

γ. Γιὰ μένα ὅμως ἀφτό δὲ θὰ πῇ πὼς οἱ προκείμενοι τύποι θὰ βαστάξουνε τὸ δυσυλλαθισμό τους. Νομίζω ξεναντίας πὼς θὰ τοὺς παρασύρῃ τὸ ρέμα τοῦ μονοσυλλαθισμού.

δ. Τὸ βλέπει κανεὶς ἀπὸ δυὸ φαινόμενα σημαντικά, γιατί ἀπὸ τόρα μερικά τους μονοσυλλαβίζουνται · ἡ παροιμία, ἴσια ἴσια, λέγεται καὶ γράφεται μάλιστα. Στὴν Πόλῃ ἀκούμε · *γιὰ ἐφκολιά σου.*

ε. Στὶς περισσότερες λέξεις πού δημιουργοῦμε, δὲν κάνεи ὁ δυσυλλαθισμὸς καὶ πιὸ ἐφκολα θὰ ποῦμε ἡχοταιριαξιά παρὰ ἡχοταιριαξία πού μήτε μᾶς περνᾷ.

ζ. Θὰ βαστάξῃ ὅμως καιρὸ ἀκόμη ὁ δυσυλλαθισμὸς · θὰ γίνουμε λίγο λίγο τὰ πράματα, θ'ἀρχίσῃ τὸ *ι'* νὰ μειώνεται, μισὸ χάνοντας τὸν τόνο του, μισὸ τὴν προφορὰ του, ι.

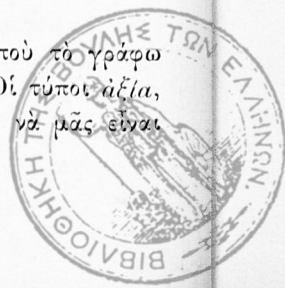
η. Ἔτσι, καὶ στοὺς δασκαλισμοὺς πού ξεσηκώσαμε πιὸ ἀπάνω (κ. 409, ε), ἀπὸ ἀνάγκη, γιὰ τὴν ἀπλὴ τὴν αἰτία πού τὸ *ι* βρίσκεται μὲ κατοπινούς *α ο σ*, γίνεται *ι*. Ὁ γλωσσολόγος πού δὲν τὸ νιώθει (κ. π. ἀ., ἀρ. 409, ι, κ), δὲ νιώθει τίποτα.

θ. Μὲ δυὸ λόγια · ὁ συντραβηγμὸς *ι-α* = *ιv* δὲ μᾶς ἄφησε γεῖα · μὰ τὸ *ι-α* τὸ ἀσυντραβηγτὸ εἶναι ἀκόμη καλὰ στὴν ὑγεία του.

406. Δυὸ ἀπροσμήνητοι τοῦ Α συντραβηγμοὶ. α. Ὁ Φιλήντας (*Γραμμ.*, σ. 99) ξεσηκώνει τὸν τύπο *τᾶργα* (τὰ ὄργα), λοιπὸν ἀντίθετα πρὸς ἐκεῖνο πού σημειώσαμε π. ἀ., ἀρ. 405, γ, δ, δηλαδὴ πὼς συντραβηγμὸς τοῦ *α* δὲν καλοέρχεται μὲ κατοπινὰ οὐσιαστικά πού ἀρχίζουνε μὲ *ο*.

β. Δὲ φρόντισε ὅμως ὁ Φιλήντας νὰ μᾶς πῇ πὼς εἶναι ὁ ἐνικός, ὄργαρο ἢ ἄξαφνα καὶ ἄργαρο, ἀπὸ ἡχοταιριαξιά καθὼς ὁ ἀργάτης.

γ. Τότες τὸ παράδειγμα δὲν ἔχει καμιὰ σημασία.

δ. Ὁ *Hatzidakis* πάλε (κ. *Einl.*, σ. 339) μᾶς ἀναφέρει ἀπὸ τὸν Πόντο, χωρὶς νὰ δηλώσῃ ἂν τοὺς παρατήρησε ὁ ἴδιος ἢ ἂν τοὺς ἄρπαξε ἀπὸ κανένα ξένο ἀφτί, τοὺς τύπους τοῦράνια (τὰ οὐράνια), τὸδόντια (τὰ ὀδόντια), τέλλερικόν (τὸ ἐλλερικόν).

ε. Ἐννοεῖται πὼς δὲν τοὺς ξηγᾶ ὁ σιὴρ γλωσσολογᾶκος. Ἄν ὑπάρχουνε, σημαίνει πὼς τὸ πόντικο τὸ *a* εἶναι λιγώτερο ἀνοιχτό ἀπὸ τὸ κοινό μας κ' ἔμοιαζε μὲ τὰρχαῖο, πού δὲ συντραβοῦσε τοὺς ἄλλους τονόηχους, παρὰ συντραβότανε ἀπὸ δάφτους.

407. Κάποιοι συντραβηγμοὶ τοῦ *A* καὶ ὁ *K. Dieterich*. α. Γιὰ νὰ μὴν τὰ μπερδέσουμε ὅλα κι ὅλα στὴν ἔχρεσή μας, μοῦ φάνηκε πιὸ φρόνιμο νὰ ξετάσουμε χωρία μερικὲς θεωρίες τοῦ *K. Dieterich*.

β. Βέβαιον πὼς ἴδρωσε, βασανίστηκε ὁ ἄνθρωπος, προσπάθησε νὰ ξεκαθαρίσῃ κάτι πολίπλοκα ζητήματα τῆς ἡχολογίας, δὲν τὸ κατώρθωσε ὅμως, κι ὅσα γράφει ἀπὸ τῆ σελ. 45 ὡς τῆ σελ. 83 μοῦ δώσανε κούραση καὶ κόπο· εἶναι ἀντιφατικά, σκοῦρα ἢ λαθασμένα.

γ. Τὰ διάβασα τρεῖς φορές καὶ ἴδω τί κατάλαβα· ὁ *Dieterich* πολεμᾷ νὰ μᾶς πείσῃ — καὶ νὰ πειστῇ ὁ ἴδιος — πὼς στὸ ξεβγάρωμα *ea*, ὅπως στὸ ξεβγάρωμα *eo*, ἡ θέση τοῦ τόνου φέρνει τὴ διαφορὰ τῆς ἀλλοχγῆς.

δ. Καὶ τόντις βλέπουμε τὸ *e* τοῦ *ea* πότες νὰ ξηγᾶ (κ. τὰ παραδείγματα τοῦ *K. Dieterich*, σ. 46-47, στίς *Untersuchungen*), ἀτῆς (ἐατῆς), ἀριτὸς (ἐαριτὸς), *laureator* (ἀντὶς) *laureatum*.

ε. Πότες πάλε βλέπουμε νὰ γίνεται *i*, κ. *Dieterich*, σ. 45, *iariuon*, ἔτια, κτλ., πού θὰ πῇ πὼς θὰ χάτασταλάξῃ τὸ *e*, *i* σὲ 2.

ζ. Μιὰ φορά ὅμως — ὅπως δηλαδὴ θαρρεῖ ὁ *Dieterich* (σ. 47) — ξηγᾶ τὸ *a* καὶ *rearon* καταντᾷ *reari*, τὸ νεοε-

ληνικὸ τὸ *reor*, γιατί ἔτσι μοιάζει σὰ νὰ τὸ ξηγᾶ ὁ *Dieterich*.

η. Ὁ καθένας καταλαβαίνει πὼς ἀφτὰ δὲ στέκουνε. Κοντὰ στὸ νοῦ πὼς ὁ ἀριτὸς κι ὁ *iariuon* εἶναι τὸ καθένα τους βλαστάρη διαφορῆς ἐποχῆς ἢ διαφοροῦ τόπου.

θ. Τὸ ἀφάνταστο *rearon* πού γίνεται *reor* καὶ ὅπου τὸ *a* ξηγῆχσε πρὸς κέρδος τοῦ *e*, ἀπόλυτη ἀνάγκη κι ἀπὸ τώρα νὰ τὰφήσουμε ἀλάργα.

ι. Ὁ *Krumbacher*, στίς *Abh. für Christ*, Μόναχο, 1894, σ. 362 κι ἀκ., ἔδειξε πὼς τὸ *reor* προσέρχεται ἀπὸ τὸ (ῥῶρ) *rearon*.

κ. Τὸν πιστέθω καὶ ὑποθέτω πὼς πουλώνοντας στοὺς δρόμους ἢ σερβίροντας νερὸ στὰ « ὀψοπωλῖα », γιὰ νὰ τοῦ δώσουνε πέραση, τὸ λέγανε, μάλιστα τὸ καλοκαίρι, *reor* φρέσκο.

λ. Παράπεσε τὸ ῥῶρ κ' ἔμεινε τὸ *rearon*, ὅπως καὶ σὲ μᾶς τυχαίνει νὰ ποῦμε σκέττα φρέσκο (δῶσε μου φρέσκο), ἀντὶς τὸ πλείριο φρέσκο *reor*.

μ. Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά, ὁ *G. Meyer* (*Gr. Gr.*, 208-9) μᾶς διδάσκει τὸ γνωστὸ πὼς τὸ ξεβγάρωμα *ea*, καὶ στὸν Ὅμηρο ἀκόμη, γίνεται *η*. Φτάνει κιόλας νὰ θυμηθοῦμε τὸ κλασσικὸ ἔτεα-ἔτη.

ν. Λοιπὸν ἐδῶ συντραβηγμοὺς δὲν ἔχει σὰν τοὺς προηγούμενους, ὅπου ἀπὸ τοὺς δυὸ τονόηχους μνήσκει ἀνάγκητος πάντα ὁ ἓνας, δηλαδὴς ὁ *a*.

ξ. Μνήσκει ἀνάγκητος ὁ ἓνας, ἀκόμη κι ἂν παραδεχτοῦμε ἀξέταστα μὲ τὸ *Hatzidakis* (κ. π. ἀ., ἀρ. 411, δ) πὼς ὁ τύπος τοῦράνια τοῦ Πόντου εἶναι τόντις συντραβηγμὸς τοῦ *aon*.

ο. Μπορεῖ ὅμως νὰ εἶναι καὶ τίποτις ἄλλο, τίποτις ἄλλο πού δὲν τὸ ξαίρω σήμερα, μὰ πού ἡ ἐπιστήμη μὲ ὑποχρεώνει νὰ τὸ γυρέψω γιὰ νὰ τὸ βρῶ ἄθριο, ἃ δὲ θέλω στοῖβες στοῖβες τίς κουταμάρες καὶ τίς ἀμεθοδιές.

π. Διαφορετικὸς παντάπασι ἀπὸ τοὺς συντραβηγμοὺς μας ὁ συντραβηγμὸς τοῦ *εα* ποὺ γίνεται *η*, γιατί στὸ *η* ἀφτὸ κατασταλάζουνε δυὸ ἤχοι γνωστοί, ποὺ δὲν ἀλληλοσυντραβηγτήκανε.

ρ. Ἄρα ὁ ἤχος *η*, δηλαδὴ μακρόχρονο *ε*, ἀποτελεῖ, συγχριμένους πρὸς τοὺς δυὸ πρώτους, *ε* καὶ *α*, ἓνα στοιχεῖο καινούργιο, ἃς τὸ ποῦμε πιὸ παστρικά, ἓνα στοιχεῖο ξέρο.

σ. Κυριολεχτικά, οἱ δυὸ ἤχοι *ε* καὶ *α* κυριεφτήκανε ἀπὸ τὸν ἤχο *η*. Καὶ τότες πιά δὲν τοῦ ταιριάζει τὸνομα συντραβηγμὸς.

τ. Οἱ ἀρχαῖοι μας ὅροι *συναλκή*, *συναγωγή*, *σύσπασις*, *ἀνάσπασις*, *συστολή*, *συναλοιφή*, *συναίρεμα*, *συναίρεσις*, *συνίλησις*, ἀποδιφθόγγωσις μοῦ φαίνονται κάπως ἄοριστοι ὅλοι τους, ἐπειδὴ καὶ ἄσκειται πρὸς τὸ φαινόμενό μας.

υ. Θαρρῶ πὼς δὲν πρέπει νὰ ξαφνιστοῦμε, παρὰ νὰ βάλουμε λίγη σκέψη καὶ νὰ διοῦμε πὼς ὄνομα σωστὸ εἶναι *τονόηχος* ξενοπαρμὸς, καὶ ἀπλότερα *ξενοπαρμὸς*.

408. Κάποιος συντραβηγμὸς τοῦ *Ο* καὶ ὁ *K. Dieterich*. α. Ὅσα εἶπαμε γιὰ τὸ *εα* ἔχουμε νὰ τὰ ξαναποῦμε γιὰ τὸ *εο*. Εἶναι τέτοια θάλασσα οἱ ξεδυάλιστες τοῦ ἀγαθοῦ *Dieterich* ἢ πιὸ σωστὰ τέτοιο γλῶσσον, ποὺ κάθε τόσο χρειάζεται ἀχτιδιὰ φῶς.

β. Ὁ *Dieterich* μᾶς ἀραδιάζει καὶ δὴ τρεῖς τρόπους τοῦ συντραβηγμοῦ.

1. τὸ ξεβγάρωμα *εο* γίνεται *ιο*, ποὺ κατόπι θὰ γίνη *2ο*, *ιορτή*, *ἀβέβιος* (κ. *Dieterich*, σ. 45-46, καὶ π. ἀ., ἀρ. 409, γ. 412, η).

2. τὸ ξεβγάρωμα *εο* χάνει τὸ *ε* του (σ. 46-47), λ. γ. ἀρχιερωσύνη (ἀρχιερεωσύνη), Θόγγητος (Θεόγγητος), γοσσός (γεοσσός), καὶ ἄλλα.

3. στὸ ξεβγάρωμα *εο* ξεηχᾶ ὁ ἤχος *ο* (σ. 47-48, 53),

λ. γ. Θεέγειτος (Θεόγειτος), Θεόδωρος (Θεόδωρος) καὶ (σ. 53) *λεπρίνιτ* (ἐλαιόπρινος), *Νεγώριτ* ἀπὸ τὸ *Νεοχώριον* καὶ σήμερα *Νεχώρι*, *Νένητα* (Νεώνητα), τῆς Χιὸς (τὸ τελεφταῖο).

γ. Ὁ *Dieterich* βάζει κι ἄλλα ποὺ δὲν ταιριάζουνε διόλου μὲ τὰ προηγούμενα καὶ ποὺ θὰ τὰ ξετάσουμε παρακάτω, χῶρια.

409. *Τί ἀξία ἔχουνε οἱ τρεῖς σειρές.* α. Στὴν πρώτη σειρά, δηλαδὴ πὼς τὸ *εο* γίνεται *ιο*, ἔπειτα *2ο*, δὲν ἔχουμε καμιάν ἀντίρρηση, ἐπειδὴ ξηγιέται ἄριστα ἡ ἀλλαγὴ ἀπὸ λόγους φυσιολογικοὺς.

β. Τὸ ἴδιο καὶ τὸ ξεήχημα τοῦ *ε* μὲ *ο* κατοπινὸ του. Τὸ λάθος τοῦ *Dieterich* εἶναι νὰ μᾶς ζαλίζη καὶ νὰ ζαλίζεται θέλοντας καλὰ καὶ σώνει νάνακατέψη στὴν ὑπόθεσι τὸν τονισμό.

γ. Γυρέθει μὲ κάθε τρόπο νάποδείξη πὼς ἡ διαφορὰ τῆς ἀλλαγῆς μεταξὺ τοῦ τύπου *ιορτή*, ὅπου τὸ *ε* γίνεται *ι* (κ. π. ἀ., ἀρ. 412, β, 1), καὶ τοῦ τύπου *ἀρχιερωσύνη*, ὅπου ξεηχᾶ τὸ *ε* (κ. π. ἀ., ἀρ. 412, β, 2), προέρχεται ἀπὸ τὴ θέσι τοῦ τόνου.

δ. Ὅσοπο σήμερα στὴν Ἑλλάδα ὑπάρχουνε τρεῖς τύποι μὲ τὸν τόνο στὴν ἴδια θέσι.

1. Θεόδωρος (Θεόδωρος), πανελλήνιο.

2. θιός (θιός) στὰ δημοτικὰ τραγούδια (ὁ θεός).

3. θεόγλυκος, θεοφάνερος, θεόμορφος.

ε. Πάντα, καὶ στὰ τρία, τονισμένος ὁ τονόηχος *ο* ἐνὼ λοιπὸν ὁ Θεόδωρος, μὲ *ό*, γίνεται *Θόδωρος*, ὁ θεός γίνεται *θιός* κι ὁ θεόγλυκος μνήσκει μὲ τὸν τόνο του καὶ μὲ τὸ *ε*.

ζ. Ἐτσι καταστρέφεται ἡ θεωρία τοῦ *Dieterich* καὶ βγαίνει ἄλλη στὴ μέση, δηλαδὴ πὼς τὰ τρία τὰ φαινόμενα — 1, 2, 3 (π. ἀ., δ) — εἶναι ἀπὸ διάφορες ἐποχές.

η. Στόν πρώτο ἀριθμὸ ἀνήκουνε τὸ *χρωστῶ*, *θωρῶ*, *θωριᾶ*, πού εἶναι τῆς κοινῆς χρήσης.

θ. Ὁ Φιλήντας (*Γραμμ.*, 100-101) λογαριάζει μαζί τοὺς τύπους *ρωπός* (*γεωπός*), ὡς (*ἔως*), *μετωρίζομαι* ἀπὸ τὸ *μετεωρίζομαι* κι ἀπὸ τοῦτο *μέτωρο* (ἡ σημασία, *χωρατὸ*), μ' *ὄλα* (μὲ *ὄλα*) · τὸ *μολατάφτα* κοινὸ, μάλιστα σὰ μισὸ καθαρεθουσιάνικο ἀπὸ καταγωγή του.

ι. Σίγουρο πὼς τὸ ντόπιο *λῶ* (*λέω*, κ. Φιλ., ἔ. μ. · Hatzidakis, σ. 336) δὲν πάει μ' ἀφτά.

κ. Μ' ἀφτά πάνε κάτι ρηματικά πρόσωπα *θῶ* (*θέλω*, *χιώτικο*), *ἀκῶ* (*ἀκούω*), *κρῶ* (*κρούω*), Hatz., 339, *κλόμε* (*κλαίωμε*, τῆς *Μπόβας*), Hatz., 337, *ξές*, *θές*, *λές*, *κλαίς*, κτλ. (*Ét. ng.*, σ. 40, σμ. 3).

λ. Θεοφάνερο πὼς τὸ φαινόμενο ἀναλογικὸ, παντάπασι ὅξω ἀπὸ τὴν ἡχολογία.

μ. Μὲ τὸ *ἀκ-οὺς* δηλαδὴ μορφώνεται στὴν ἀντίληψη τοῦ μιλητῆ κάποια ὑπόψια μιᾶς ρίζας *ακ-* πού ἡ φυσικὴ τῆς κατάληξη τοῦ πρώτου πρόσωπου εἶναι -ω.

ν. Μιὰ φρασούλα συνηθισμένη ἀνάμεσα στὰ παιδιὰ, σχολειὸ ἢ σπίτι (κ. τὶς *Ét. ng.*, ὅ. εἴ.), εἶναι τὸ *δὲν ξές τί λές*, ὅπου ξάστερος ὁ παρατραβηγμὸς.

ξ. Τὸ *θῶ*, τὸ *λῶ*, τὸ *κλῶ* (ἂν ἔβγαλε *κλῶ* τὸ *κλόμε*, π. ἂ., κ) προέρχονται ἀπὸ ἕναν ἀπὸ τοὺς δυὸ τρόπους πού εἴπαμε πιὸ ἀπάνω στὸ μ καὶ τὸ ν, μπορεῖ πάλι κι ἀπὸ τοὺς δυὸ συνάμα.

ο. Σελ. 46, ὁ Dieterich, μαζί μὲ τὰ παραδείγματα τῆς πρώτης σειρᾶς ὅπου τὸ *ε* γίνεται *ι*, παραθέτει καὶ κάτι ἐπιγραφικὰ *θειολόγος* (*θεολόγος*), *θειῶ* (*θεῶ*), καὶ *παρόμοια*.

π. Μοῦ φαίνονται παράξενα · *εἰ* ἀντὶς *ι* *ξαίρω* *μονάχα* ὅταν εἶναι μακρόχρονο τὸ *ι* (*τεμῖη*) καὶ δὴ ἔχουμε κοντόχρονο, δηλαδὴς *ε*.

ρ. Πιὸ φρόνιμη βρίσκω τὴ γνώμη τοῦ G. Meyer (*Gr.*,

Gr., § 149, σ. 221), πὼς στὰ τέτοια τὸ *εἰ* δὲν εἶναι ἀπλό-*διπλο* (δίφτογγο), παρὰ εἶδος *ι* μεταξὶ τοῦ *ε* καὶ τοῦ κατο-*πινου* τονόηχου.

σ. Μπορεῖ νὰ σώθηκε ἀπὸ ἀρχαία ἐποχή, ἀφού κιόλας μοιάζει σὰ ν᾿άμεινε στερεότυπο στόνομα τοῦ Θεοῦ (κ. ο. π. ἂ.).

440. Ἡ τρίτη σειρά τοῦ Dieterich. α. Ἡ τρίτη σειρά ὅπου στὸ *ζεβγάρωμα* εὐογίνεται ὁ συντραβηγμὸς πρὸς ὄφελος τοῦ *ε* εἶναι ἡ σειρά τοῦ παραμυθιοῦ.

β. Ὁ Dieterich, ἀπὸ ἐπιγραφὰς καὶ πάπυρους, μάζωξε (*Unters.*, σ. 47-48) μερικοὺς τύπους σὰν τὸ *Θέγιετος* (*Θεόγιετος*), *Θέδωρος* (*Θεόδωρος*), *Θεωδσίον* (*Θεοδωσίον*), *Θέκλη* (*Θεόκλη*), *Θεκλιανός* (*Θεοκλ.*), *Νεμήριος* (*Νεομήριος*), *Θέφιλος* (*Θεόφιλος*), *Θηδώρον* (*Θεοδώρον*), *ἐς* (*ἔως*), κ. καὶ π. ἂ., ἀρ. 442, β, 3. Τᾶλλα παρακάτω.

γ. Καὶ ποῖο τὸ συμπέρασμα τοῦ Dieterich; Οὔτε στι-*μούλα* δὲ διστάζει νὰ παραδεχτῇ, στὰ προηγούμενα, *ξη-χ*ημα τοῦ *ο*. Μῆτε στὴν π. *έ*. δὲν *ξηγιέται* (κ. G. Meyer, σ. 442).

δ. Γιά *ξηχ*ημα τοῦ *ο* κανένας λόγος φυσιολογικὸς δὲν ὑπάρχει κ' ἔτσι μνήσκει ἀδιεικλόγητο. Δὲν ἀλλάζει θέση τὸ στόμα στὴ μόρφωση τοῦ *ε* καὶ τοῦ *ο* (κ. π. ἂ., ἀρ. 398, ζ καὶ γ) καὶ ἀδύνατο νὰ συντραβῆξη ὁ πρῶτος τὸ δέφτερο.

ε. Τολοιπὸν ἢ θὰ τρέχη κάτι ἄλλο ἢ στὴν ντοπιολαλιά ὅπου ἀκούγονται οἱ τύποι ἀφτοὶ θᾶχ*η* σωρὸ φαινόμενα πού θὰ μᾶς *ξηγούσανε* τὰ λεγόμενα καὶ πού τᾶγνοοῦμε.

ζ. Ἕνας σπουδαῖος γλωσσολόγος μῆτε νὰ καταδέχεται νὰ βγάξη γνώμη πού δὲ στηρίζεται σὲ πράγματα θετικά. Εἶδεμ^η θὰ μᾶς πῇ παράξενα κι ἀλλόκοτα.

η. *Νένητα* καὶ *Νιγῶρι*, ἀπὸ πού μᾶς ξεφутρώσανε, ἄγνωστό μας ὁλότελα καὶ δὴ ἴσια ἴσια μᾶς κάνει *χρεία* τὸ δύσκολο *δὲν ξαίρω*.

411. Ὁ *Eignraiz* καὶ τὸ *ἐλαιν.* α. εἶναι οἱ τύποι ποὺ δὲν ἀναφέραμε πρὸς ἀπάνω (ἀρ. 410, β).

β. Γιὰ τὸν καλὸν μας τὸν Dieterich ὁ ΕΙΡΗΝΑΙΣ (*Eignraiz*), ὁ ΠΤΟΛΕΜΑΙΣ (*Πτολεμαῖος*), τὸ ΕΛΑΙΝ (*ἐλαιον*), ποὺ ξεστήκωσε στοὺς πάπυρους (σ. 48), μᾶς μολογοῦνε θεοφάνερα συντραβηγμὸς, τὸ συντραβηγμὸς τοῦ ο ἀπὸ τὸ ε.

γ. Τόσο θεοφάνερα μάλιστα ποὺ σελ. 54 ξετρυπώνει κάποιος *Bartholomais* ποὺ μοιάζει λιγάκι σὰ νὰ εἶναι παιδὶ τῆς φαντασίας τοῦ ποιητῆ μας, τοῦ K. Dieterich.

δ. Παρακάτω μᾶς διδάσκει κιόλας πὼς ὁ *Bartholomais* γίνεται ἄριστα *Bartholomaios*, καί, μὲ τὴν ἄτρεμη ἐκείνη τὴν καταφατικότητα τῇ νέμτση, μᾶς βεβαιώνει πὼς ὁ *Bartholomaios*, μαζὶ κι ὁ βασιλιάς, ἀποτελοῦνε τὸν κοινὸ βαθμὸ τῆς Νεοελληνικῆς · *dies ist die gemeinneugriechische Stufe*.

ε. Κουκκίδι δὲ στέκει ἀπ' ἀφ'α · γιὰ νὰ τὸ καταλάβουμε ὅμως, πρέπει ἀμέσως νὰ ξεταστῇ ἕνας ἄλλος συντραβηγμὸς ἀλλὰ Dieterich, ὁ συντραβηγμὸς τοῦ *ιο* ποὺ γίνεται σκέττο ι!

412. Τὰ *-ΙΟΣ*, *-ΙΣ* καὶ τὰ *-ΙΟΝ*, *-ΙΝ* τῆς ἀρχαίας Κοινῆς. α. Δὲ γυρέβω νὰ πειράξω ἕναν τίμιον ἐργάτη, μὰ ἡ ἀστοχασία τοῦ Dieterich εἶναι κατιτίς ἀπίστευτο. Καὶ θὰ τὴ διῆτε.

β. Στὶς *Etudes de philologie néo-grecque*, σελ. 225 κι ἀκ., εἶχα ξηγήσει μὲ τί τρόπο τὸ παιδίον ἔγινε παιδίον, ἔπειτα παιδί, ὁ κύριος, κύρις, ἔπειτα κύρης, καὶ τὸ σημαντικώτερον ἀπ' ὅλα ὁ Ἀπολλώνιος, Ἀπολλώνιος.

γ. Καὶ τόντις ἀπὸ τὴν ὀνομαστικὴ ἐνική Ἀπολλώνιος ἄρχισε τὸ κίνημα ποὺ μᾶς ἔφερε στὸ παιδί καὶ στὸν κύρη. Πρέπει νὰ γυρίσουμε πίσω ἴσια μὲ τὴ ρωμαιο-ἐλληνικὴ τὴν ἐποχὴ γιὰ νὰ βροῦμε ἀλάκερη τὴ σειρά.

δ. Στὰ χρόνια ἐκεῖνα Ἕλληνες καὶ Ρωμαῖοι ζοῦσαν

συντροφικάτα καὶ πολλὰ συνοικέσια γινόντανε ἀναμεταξὶ τους.

ε. Ἔτσι βλέπουμε στὶς ἐπιγραφὰς ξεθαρωμένα πλήθος κύρια ὀνόματα ἐλληνικὰ καὶ ρωμαϊκὰ, λ. γ. *Αὐρήλιος Εὐμενιακός*, *Αὐρήλιος Ἀλέξανδρος*, *Αὐρήλιος Θαρσίσις*, κτλ. (*Ét. ng.*, σ. 233). Τὰ ἴδια καὶ γιὰ τὰ θηλυκὰ τὰ ὀνόματα.

ζ. Ὅλα τὰρσενικά φανερώνονται ὅμως πρὶ νωρὶς μὲ τὸ *-is* τὸ λατινικὸ παρὰ μὲ τὸ ἐλληνικὸ τὸ *-ις*. Ἄρα τὰ δικὰ μας βγήκανε ἀπὸ τὰ λατινικά.

η. Καὶ τόντις, λατινικά, ἡ ἀλλαγὴ τοῦ *-ius* σὲ *-is* ξηγιέται · δὲν ξηγιέται ἡ ἀλλαγὴ τοῦ *-IOS* σὲ *-IS*, ἐλληνικά.

θ. Εἶχανε οἱ Λατῖνοι μιὰ κλητικὴ *Aureli-i* (ἀπὸ τὸ *Aureli-i*, *Aureli-e*). Λογικὸ, τέτοια κλητικὴ νὰ βγάλῃ ὀνομαστικὴ *Aureli-s*.

ι. Μ' ἀφ'α δὲν ξεχνούσανε μονομιὰς τὴν ὀνομαστικὴν *Aurelius*. Γιὰ τοῦτο, βλέπουμε στὴν Ἑλλάδα καὶ τὶς δυὸ, *Αὐρήλιος* καὶ *Αὐρήλις*.

κ. Ἡ ἐλληνικὴ γενικὴ ἔμνησκε πάλε καὶ πάντα τῆς *-ιον*, *Αὐρηλίου*, λοιπὸν ὅπως καὶ ἡ γενικὴ τοῦ *Εὐγενίου*.

λ. Φυσικὸ τότες νὰκολουθήσῃ ὁ *Εὐγένιος* τὴν κλίσιν τοῦ *Αὐρήλις* καὶ νὰκουστῇ *Εὐγένις*.

μ. Κατόπι, συμμορφώθηκε ἡ γενικὴ μὲ τὴν καινούργια τὴν ὀνομαστικὴν κατάληξιν, δηλαδὴ, καθὼς τὸ παρατηροῦμε στὰ ἱστορικὰ τῆς γλώσσας μας, ἀπὸ συνήθεια ὠγύγια, ξαπλώνει ὁ τονόηχος τῆς ὀνομαστικῆς σὲ ὅλο τὸν ἐνικό.

ν. Ὁ *Εὐγένιος* τοιοπὸν, ἀντὶς *Εὐγενίου*, ἔκαμε γενικὴν *Εὐγένι*, μ' ἄλλα λόγια, ἔγινε πρωτόκλητος ἀπὸ δευτερόκλητος ποὺ εἶτανε καὶ ἰδοὺ γιὰτὶ γράφεται σήμερον μὲ η.

ξ. Πὼς ὁ κύριος ἔγινε κύρις, ὁ ἅγιος ἄγος, κ' ἔτσι τὰποδέλοιπα, τὸ μαθαίνει κανεὶς στὶς *Ét. ng.*, 235 κι ἀκ.

ο. Ἡ κουθέντα μας ἐδὼ γιὰ τὸ παιδίον παιδίον, ἐπειδὴ

μονάχα πὺ ὕστερα ξηγήθηκε τὸ γ τὸ τελικόν. Τὰ πράγματα ξερόπιαστα.

π. Οἱ μιλητὲς ξαίρανε πὺς ἀντίστοιχο τοῦ ἀρσενικοῦ -ιος εἶτανε τὸ οὐδέτερο -ιον. Ὁ Εὐγένιος, ὁ κύριος καὶ τὸ παιδίον ταιριάζανε ἀναμεταξί τους, ἀποτελοῦσανε μιὰ φαμελιά καὶ μόνη.

ρ. Ἀμα τὸ ἀρσενικὸ κατάντησε -ης, μοιρόγραφτο νά-κουστῇ ὁ ἴδιος ἡγος στὰ οὐδέτερα πὺ εἶσι πήρανε τὴν κατάληξη τοῦ ἀρσενικοῦ. Ἀντίστοιχη ἄρα τῆς ὀνομαστικῆς Εὐγέν-ΙΣ ἡ ὀνομαστικὴ παιδ-ἸΝ, παιδ-Ἰ.

443. Ὁ Dieterich καὶ ὁ σὺδρ Hatzidakis. α. Εἶχε τὴν καλοσύνη ὁ K. Dieterich νάναφέρη στὴν ἀρχὴ ἀρχὴ τοῦ βιβλίου του (σελ. XX-XXIV) τὰ χρήσιμα ἔργα πὺ τονε βοήθησανε στὴ δουλειά. Σ' ἀφτὰ μέσα καὶ τίς *Etudes ng.*

β. Βλέπει τώρα ὁ καθένας πὺς ματιά δὲν ἔρριξε στὶς *Et. ng.* Γιατί ἀφτὸ καὶ πὺς ἔγινε τόσο ἀνάποδο πρᾶμα;

γ. Τὰ δυό μου μεγάλα γαλλικὰ γλωσσολογικὰ συγράμματα — οἱ *Ét. ng.* καὶ τὰ *Essais* — ἀποδείχνουνε φοβερὰ λάθια τοῦ Hatzidakis. Ἔβαλε τὰ δυνατά του νά κατανίξη τὰ βιβλία μου. Καὶ τὸ κατάφερε!

δ. Τὸ κατάφερε, γιατί τότες εἶτανε ἡ γερμανικὴ ἐπιστήμη βασιλίσσα τοῦ κόσμου. Στὴ Γαλλία κατακυλούσαμε σ' ἓνα βελμὸ παράξενο· καταφρονούσαμε τὴν πὺ σπουδαία ἐργασία, φτάνει νά εἶτανε γαλλικὴ. Φρονούσα ὁ ἴδιος σάν τοὺς ἄλλους.

ε. Καὶ ὁ Hatzidakis ἔγραφε γερμανικὰ, εἶχε σπουδάσει στὴ Γερμανία, εἶτανε μέλος γερμανικῆς Ἀκαδημίας, θορυβώανε τὴν παραμικρὴ του φυλλαδούλα οἱ Γερμανοί. Τὴν ἐσωτερικὴ του τὴ σιχαμάρα δὲν τὴν ἔβλεπε κανεὶς.

ζ. Καὶ τί τοῦ φέλησε; Σήμερα τὴ βλέπει ὁ καθένας. Γλήγορα ἢ ἀργά, ἡ ἀλήθεια μᾶς φανερώνει τὸ πρῶτοπὸ της τὸ φαιδρὸ — καὶ τὸ ἀκαταδάμαστο.

η. Σωστὸ καὶ δίκιο λοιπὸν εἶναι γερμανικὰ νά γράφεται

τόνομά του — *Hatzidakis* — ἀφὺ μὲ ξένα μέσα πολέμησε τὴν Ἑλλάδα.

444. Τὸ ΕΛΛΑΙΝ καὶ ὁ ΕΙΡΗΝΑΙΣ. α. Εἶδαμε πὺ ἀπάνω (ἀρ. 415, β-δ) πὺς τοὺς τύπους ἀφτοὺς ὁ Dieterich τοὺς διερμηνέθει ἀπὸ τὸν ἀδύνατο συντραβηγμὸ τοῦ ε καὶ τὸ ἀδύνατο ξηγήμα τοῦ α.

β. Ὅσο ἀνάποδος εἶναι ὁ συντραβηγμὸς τοῦ -ιος-ις καὶ τοῦ -ιον-ιν (κ. π. ἀ., ἀρ. 416, α-ρ), ἄλλο τόσο ἀνάποδος εἶναι ὁ συντραβηγμὸς τοῦ -αιον-αιν ἢ τοῦ -αιος-αις.

γ. Πάει κανεὶς, ἀπὸ πρώτη ὄψη. νά πιστέψῃ πὺς ὁ Εἰρηναῖς καὶ ὁ Εὐγένιος, τὸ *ἐλαιν* καὶ τὸ *παιδιν* ἔχουνε νά ἴδια τὰ πασταπόρτια.

δ. Δὲν ἔχουνε ὅμως τὰ ἴδια τὰ χρονολογικὰ. Ἡ ὀνομαστικὴ τοῦ ἐνικοῦ -ις δὲ βρίσκεται πρὶν ἀπὸ τὴ μέση τοῦ πρώτου αἵωνα τοῦ Χριστοῦ (κ. τίς *Et. ng.*, σ. 233).

ε. Ἡ ὀνομαστικὴ *Πτολεμαῖς* διαβάζεται στὰ 165 πρὸ Χριστοῦ (κ. Dieterich, σελ. 48).

ζ. Μήτε μπορῶ νά παραδεχτῶ πὺς ἐνέργησε ἡ ὀνομαστικὴ βασιλὲς, πὺ εἶναι πολὶ νεώτερη, πὺ τὴ βλέπω τουλάχιστο πρώτη φορὰ μονάχα στὰ 1670 (*Essais*, I, 8 · *Essais*, II, 37), στὸ Διγενὴ Ἀκρίτα Γ', πὺ εἶναι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

η. Ὅ τι καὶ ἂν εἶπαν, ὅ τι καὶ ἂν εἶπα ὁ ἴδιος (*Essais*, I, σ. CI), ἔφκολα ξηγιέται ὁ τύπος· ἅμα τὸ *εν* τῆς ὀνομαστικῆς εἶχε γίνῃ *εφ*, οἱ μιλητὲς δὲ βρῖσκανε πὰ τὸ λογαριασμό τους.

θ. Κατάληξη τῆς ἐνικῆς ὀνομαστικῆς τοῦ ἀρσενικοῦ ἄλλῃνε ἀπὸ τὴν κατάληξη τονόηχου μὲ κατοπινὸ σ δὲν ξαίρανε, κλέφτ-ηΣ, ἀδερφ-ὸΣ, πατέρ-αΣ, Ἰησ-οῦΣ, κτλ.

ι. Τότες ὁ βασιλ-ΦΣ συμμορφώθηκε μὲ τὴ συνηθισμένη κατάληξη πὺ εἶχαμε σ' ὅλα τὰ οὐσιαστικὰ κ' ἐπίθετα. Τότες ἀκούστηκε βασιλὲς.

κ. Φτάνει μάλιστα μιὰ φορά ν'ακούστηκε καὶ συμμορφώθηκεν τ'ἀποδέλοιπα τῆς σειρᾶς.

415. Καὶ πά.λι κάτι συντραβηγμοὶ τοῦ K. Dieterich.

α. Ἡ γνώμη τοῦ Dieterich εἶναι πὼς τὸ α συντραβιέται ἀπὸ τὸ ι στ'ἀκόλουθα · κυρικὸς (κυριακὸς), κερικὴ (κυριακὴ), καρδικὸν (καρδιακὸν), ἀδι.λιπτον (ἀδιά.λιπτον), κ. σελ. 67.

β. Συντραβηγμοὺς τοῦ ο ἀπὸ τὸ ι ἀνακάλυψε ὁ Dieterich στ'ἀκόλουθα (σ. 67) · Ἡρακ.λειπολίτης, λιτριβεῖο (ἐλιοτριβεῖον, τοῦ Trindera, σ. 63, τοῦ 1084), λιπῦριν (ἡλιοπῦριν, τῆς Καππαδοκίας), χρειβον.λέτης (χρειοφελέτης), λιτροπίον (ἡλιοτροπίον), polimbria (τῆς Τζακωνιάς, πολυμυρία).

γ. Κι ἀφοῦ ὁ ἄριστος Dieterich ταχτοποίησε τὰ πάντα μὲ τόση σοφία, ἡ μακρόβλεπη, τοπογραφικὴ, χρονολογικὴ, φιλοσοφικὴ καὶ παιδιὰτικὴ ματιά του μοιράζει τὴν Ἑλλάδα (σ. 67-68) σὲ διάφορους γεωγραφικοὺς συντραβηγμοὺς, ἐδῶ βασιλέας, ἐκεῖ βασιλεῖς, καὶ πάει λέοντας.

δ. Στὸ συντραβηγμὸ τοῦ -ιον, -ιν, -ι, χαρίζει μεγαλόδωρα μιὰν ἀλάκερὴ ἐπαρχία (σ. 68)!

ε. Ἀσπούδαστα πράματα κι ἀβάσιστα καὶ — κωμικὰ.

416. Ὁ K. Dieterich, καὶ τὰ ζεβγαρώματα I-A καὶ A-I. α. Σελ. 72, 2, α, στὸ τέλος, ὁ Dieterich γράφει ἀδίσταχτα κι ἀποφασιστικὰ, πὼς « στὴ Νεοελληνικὴ κάθε α-ι γίνεται μονοφτογγικὸ [= μονόχλο] α, λ. γ. θὰ γὰρ ἀντὶς θὰ γάης (φάγης), πὰς ἀντὶς πάης (ὑπάγης) [γιατί ὄχι πὰς (πάεις);] κ' ἔτσι ταχτικὰ στὴ ρηματικὴ συναρμυμένη κατάληξιν -α-ει τῆς πρώτης ἐνικοῦ -αω »!!

β. Τί γυρέθει ἐδῶ ἡ ἀρχαία κατάληξιν -άω, -ᾶει = -ᾶ, εἶναι ἄγνωστό μας, ἐνὼ μιᾶ γιὰ τὴ νεοελληνικὴ ὅπου μᾶς παραδόθηκε ἀπὸ τὴν παλαιοελληνικὴ τὸ -ᾶ.

γ. Στὴν παλαιοελληνικὴ μάλιστα ἡ κατάληξιν -ᾶει δὲν

εἴτανε διόλου -αῖ, παρὰ εἴτανε α μὲ κατοπινὸ εἰ, δηλαδὴς ἀπλόδιπλο (διφτογγικό).

δ. Νὰ σημειώσουμε ἀκόμη πὼς στὴν παλαιοελληνικὴ ὁ συντραβηγμὸς τοῦ αἰ ("Αἰδης, ἄιδης) καὶ τοῦ αει (ᾷει-δω, ἄδω) δὲ στέκεται στὸ ἴδιο ποδᾶρι, ἂν καὶ τ'ἀποτέλεσμα τὸ ἴδιο.

ε. Τὸ πιὸ νόστιμο εἶναι ποὺ στὴν Ἀθήνα κι ἀλλοῦ ἡ πατροπαράδοτη κατάληξιν -ᾶ φάρδυνε καὶ κατάντησε -ᾶει (σήμερα σκέττο -αῖ), τιμᾶει, ἀγαπάει, κτλ., κατάληξιν παρμένη ἀπὸ τὸ γρίφει.

ζ. Στὴ θέσιν δηλαδὴ τοῦ μηχανικοῦ συντραβηγμοῦ -αῖ = -α, νίκησε, ὅπως εἴπαμε καὶ πιὸ ἀπάνω (κ. ἀρ. 407, ζ-ξ), τὸ αῦλο τὸ στοιχεῖο, τὸ ψυχολογικὸ, ἡ θύμηση τῆς προσωπικῆς κατάληξης -ει (= τὸ δικό μας -ι).

η. Σελ. 77, ὁ Dieterich διδάσκει πὼς ὁ ἀετὸς ἔγινε αἰτὸς · δὲ μᾶς λέει ὅμως πουθενὰ πὼς ὁ αἰτὸς ἔγινε ατὸς, ὅπως θὰ τὸ ἤθελε ἡ διδασχὴ του.

θ. Μήτε ὁ αἰρισμὸς του (σ. 77) δὲ γίνεται αἰρισμός, μήτε τὸ προῖσπέρα του προσπέρα, μήτε τὸ καππαδοκικὸ τόϊμα (τὸ αἶμα) τόμα, μήτε τὸ φοῖρίζεις (φοβερίζεις), φορίζεις.

ι. Νὰ μὴν ξεχνοῦμε κιόλας (κ. π. ἀ., ἀρ. 419, τὸ α) πὼς γιὰ τὸν Dieterich στὸ ζεβγαρώμα -ι-α τὸ α συντραβιέται ἀπὸ τὸ ι. Καὶ τὸ ι ποὺ ἔχει τόση δύναμη, ἂν ἀκούσης τὸν Dieterich, ἄξαφνα συντραβιέται ἀπὸ τὸ α κανονικὰ (κ. π. ἀ., α), ἐνὼ βλέπουμε (κ. π. ἀ., ἀρ. 409, τὸ α) πὼς ἓνα προτερινὸ ι συντραβιέται ἀπὸ κατοπινὸ α, τράντα (τριάντα), τρακόσια (μπορεῖ ὅμως ἀπ'τοῦ νὰ παρασύρθηκε ἀπὸ τὸ τετρακόσια).

κ. Λοιπὸν τί παλινωδίες, τί γλωσσολογίες εἶναι τοῦτα;

λ. Τὸ σωστὸ, νομίζω, εἶναι νὰ ποῦμε, πὼς τὸ αῖ δὲ γίνεται πάντοτε α (κ. π. ἀ., ἀρ. 407, τὸ α) καὶ πὼς τὸ

ια (κ. π. α., ἀρ. 409, β) τείνει μονάχα στο γιωτακισμό.

447. Κάτι ἄλλες μικρούτσικες ἀναποδιές. α. Δέ φταίει ὁ Dieterich σὲ ὅλα · ἐγὼ πού τὸν κατηγορῶ συνηθίζω ἀκόμη καὶ γράφω τώρα μὲ ὦ, σὰ νὰ εἶχε καμιά συγγένεια μὲ τὴν ὦρα.

β. Ὁ Dieterich ὅμως τὰ θαλάσσωσε τελειωτικὰ μὲ τὴν ἀνυπόφορη κι ἀδικιολόγητη θεωρία τοῦ τονισμοῦ πού μᾶς τὴ μασᾶ καὶ μᾶς τὴν ξαναμασᾶ αἰώνια (*Unters.*, σ. 62-63).

γ. Θέλει πεισματάρικα νὰ εἶναι ἀπὸ τὸ τῇ ὦρα τὸ ἐπίρρημα τώρα κ' ἔτσι τὸ ι νὰ συντραβήχτηκε ἀπὸ τὸ α.

δ. Θὰ μᾶς χρειάζοτανε κανένα κείμενο πού νά'χῃ τὸ πρωτάκουστο τῇ ὦρα. Μὰ τὰ κείμενα πού μᾶς ἀναφέρειν (σελ. 62) γράφουνε ταύτῃ τῇ ὦρα ἢ ἐν τῇ ὦρα (ῥ. μ.).

ε. Ἔτσι μᾶς δείχνουνε ἴσια ἴσια πὼς τὸ τῇ ὦρα δὲν ἔφτανε γιὰ τὸ νόημα.

ζ. Λοιπὸν ἢ νὰ δηλώσουμε ρητὰ πὼς δὲν ξαίρουμε ἢ νὰ παραδεχτοῦμε πὼς ἔρχεται ἀπὸ κανένα ἰταλικὸ καὶ πιθανώτερα βενετσιάνικο *tuttora*, δηλαδὴ *tuttora*.

η. Βέβαια πὼς δὲν ἔχει τὴν ἴδια σημασία καθαφτὸ, ἀφοῦ θὰ πῇ κάθε ὦρα · εἶναι ὥστόσο γειτονικὴ σημασία.

θ. Ἡ δυσκολία βρίσκεται ἀλλοῦ · τί ἔγινε στὸ *tuttora* τὸ σ; Θαρρῶ πὼς μπορεῖ νὰ τὸ ξηγήσουμε.

ι. Πολλοὶ Βενετσιάνοι κατεβήκανε στὴν Πάρο καὶ ἰδρύσανε κεῖθε τὴν Παρκιὰ (Παροικία). Στὴν Πάρο ἴσια ἴσια τὸ ἄτονο σ — καθὼς καὶ τὸ ἄτονο ι (*Παρκιὰ*) — ξεηχοῦνε ἀνάμεστα σὲ δυὸ ἀτονόηχους καὶ τότες ἀμέσως ἀντὶς του[τ]ώρα ἔχουμε τώρα (1).

(1) Τάφινω ἄρτὰ ἐδῶ, ἂν τύχῃ κι ἀρέσανε κανενὸς. Ἐγὼ σήμερα τὸ ἐρμηνέβω ἀπὸ τὸ ἰταλικὸ ἐπίρρημα *ora*. Τὸ τ εἶναι τοῦ τότες.

κ. Ὁ Dieterich μᾶς λέει ἀλλοῦ (σ. 76) πὼς ὁ ἄωρος δὲν ἔγινε ἄρος, ἐπειδὴς ἔγινε πρὶν ἄγουρος. Ἄν ἡ ἐτυμολογία εἶναι σωστὴ, τὸ σ χρωσιέται στὴ γειτονιὰ τοῦ γ — κ' ἔτσι αὐτὸ ζεβγάρωμα ἐδῶ δὲν ὑπάρχει.

λ. Τὸ ἀγῶρι πάλε δὲν ἀλλάζει, ἐπειδὴς ἔχει ὁ τονισμένο καὶ στὰ τέτοια ὁ τόνος ἐνεργᾷ.

μ. Γιὰ τὸν Dieterich, μιὰ ἐπιγραφικὴ γενικὴ *Νικόλα* (σ. 76) φανερώνει συντραβηγμὸ τοῦ αὐτοῦ, *Νικολὰς*.

ν. Πὼς τοιοῦτ' ἔγινε ὁ τόνος; Ἡ γενικὴ *Νικόλα* εἶναι ἡ λογικὴ συνέχεια τῆς ὀνομαστικῆς *Νικόλας* (κ. π. α., ἀρ. 416, μ) καὶ ὁ *Νικόλαος* εἶναι πού ἔπαθε συντραβηγμὸ ἢ κατὰλῃξή του.

ξ. Μᾶς ἀργοπόρησε πολὶ ὁ Dieterich · τὰκόλουθα ὅμως τὰ ζεβγαρώματα δὲ θὰ μᾶς ἀπασχολήσουνε τόση ὥρα.

448. Συντραβηγμοὶ τοῦ ἡχοῦ Ο. α. Ὁ ἡχος ο ἔχει λιγώτερη συντραβηχτικὴ δύναμη ἀπὸ τὸν ἡχο α, ἐπειδὴ μὲ τὸν ο μνήσκει τὸ στόμα λιγώτερο ἀνοιχτό.

β. Σίγουρα παραδείγματα ἐνὸς συντραβηγμοῦ τοῦ οσ ἢ οσ στὴν Κοινὴ μας δὲν ἀνταμώνουμε. Τὸ τρώμε ἀνάγκη καμιά νὰ εἶναι ἀπὸ τὸ τρώονμε (τρώομε) καὶ ὅχι ἀπὸ τὸ τρώεις ἢ τρώετε.

γ. Γιὰ τὸ ἀκούω, ἀκῶ, μιλήσαμε πιὸ ἀπάνω (κ. ἀρ. 442, μ). Τὰ λόγια τοῦ Dieterich (σ. 74-5) δὲν πιάνουνε τόπο. Σήμερα συνηθίζουμε λαμπρὰ τὸ οσ — ἀκούω — καὶ μάλιστα προτιμοῦμε τὸ ζεβγάρωμα τοῦ ὄρφαοῦ ἀπὸ τὸ συντραβηγμὸ τὸρφαοῦ, πού δὲν ἀνήκει στὴν Κοινὴ μας.

δ. Μονάχα σὲ ἀρχαία λατινικὴ ἐποχὴ μοιάζει σὰ νὰ ποφέβγανε τὸ οσ καὶ λέγανε *φρουκτώσος* ἀντὶς *φρουκτουῶσος* (λατινικὸ *fructuosus*), κ. Dieterich, σ. 75.

ε. Στὸ ἴδιο μέρος ὁ Προπίνκος ἀπὸ τὸ *Propinquus* εἶχε γίνῃ πρῶτα Προπίνκος ἑλληνικὰ, πού φαντάζει σὰ δασκαλισμός.

ζ. Στο ξεθάρωμα *οε*, ο συντραβηγμός περιορίζεται όσο ξαίρω στους τύπους *τῶλεγα*, *τῶγραφα*, *τῶκαμα*, κλ., πού είναι κοινοί.

η. Τὸ παρατηροῦμε καὶ σὲ μερικοὺς δασκαλισμούς, *ἀφτοξούσιος*, πού εἶναι καὶ παλαιᾶς ἐποχῆς, δ. *αὐτοξουσίαι*, *Unters.*, 81.

θ. Ὁ *μυριοόμος* (*μυριοέρος*, *μυριοέρημος*) τοῦ Φιλήντα (σ. 100) εἶναι ντόπιος. Τὸ συνηθισμένο μας, *ὄγεσχε* (σπα-νιώτερα *ὄεσχε*), ὅχι *ὄσκε*.

ι. Γιὰ τὸ ε-ο παραπέμπουμε πρὸς ἀπάνω στοὺς ἀρ. 413-415.

κ. Ὁ συντραβηγμός τοῦ οἶ σὲ ο φαίνεται σὰ νὰ μὴν ἀποτελῇ σήμερα κανόνα. Τὰ βέβαια καὶ πανελλήνια εἶναι τὸ βόδι, τὸ ρόδο καὶ ὁ Κόντος.

λ. Τὸ βόδι, τὸ ρόδο καὶ ὁ Κόντος εἶναι λέξεις παλιές. Τὸ *βοῦδιον* τῷχουνε ὁ Ἀριστοφάνης κι ὁ Ἀριστοτέλης, τὸ *ροῦδιον* τῷχει ὁ Μέναντρος. Ὁ Κόντος εἶναι ὁ λατίνος ὁ *Quintus*, δηλαδῆς ἑλληνικὰ Κόντος.

μ. Τέτοια ἢ διαδομένη μεταγραφὴ, κ. *Κόντος* στοῦ Pape-Benseler τὸ *Wörterbuch der gr. Eigennamen*, ἐκδ. γ'. Ὁ *Κόντος* (κ. ὁ. εἴ.) πρὸς σπάνιος.

ν. Ὅπως κι ἂν εἶναι, κάμποσο ἀστεῖο πού ὁ πατέρας τοῦ ἀπτικισμοῦ, ὁ Κόντος μας, εἶχε ὄνομα ὁλότελα ξένο στοὺς Ἀπτικούς. Κ' ἔτσι ξεμασκαρέβεται ὁ ἀναχρονισμὸς ὅλης του τῆς δράσης.

ξ. Μὲ τὰ *ὀγδόρτα* (*ὀγδοῖρτα*, *ὀγδοήκορτα*) δὲν τὰ βγάζω πέρα. Δὲ μοιάζει ἀρχαῖος κι ὥστόσο εἶναι σήμερα πανελλήνιος ὁ τύπος.

ο. Τᾶλλα, *βοθῶ* (*βοηθῶ*), Φιλ., 101, *βοθέσαι* (*βοηθῆσαι*), *Unters.*, 81, *Μωσῆς* (*Μωϋσῆς*), Φιλ., 101, *πρωῶς* (*πρωῖνος*), *Hatz.*, 337, δὲν εἶναι κοινὰ διόλου. Ἀκούγεται ὅμως κάποτες ἢ προσταχτική βόθα με, καὶ μάλιστα *Βόθα με, Κύριε*.

π. Ὁ *Λινοφάντης* (*Λινοῦφάντης*) δὲ σημαίνει τίποτα, μιὰ καὶ τὸ *ὕφαινω* ἔγινε *φαίνω*.

ρ. Τὰ ρηματικά πρόσωπα τρῶς καὶ παρόμοια δὲν εἶναι ἀποδειχτικά, ἐπειδὴ μπορεῖ νὰ προέρχεται ἀπὸ δυὸ ἢ τρία πρόσωπα ὁ συντραβηγμός (κ. π. ἀ., ἀρ. 422, β).

σ. Τὸ τρῶ τοῦ *Hatzidakis*, σ. 336, ξεσηκωμένο ἀπὸ κείμενο τοῦ 1498 (*Essais*, I, σ. 11), δὲν ἔχει νὰ λογαριαστῇ ψυχολογικὸ τὸ φαινόμενο, ἄρα σποραδικό.

τ. Ἐξαιρετικὸς τύπος καὶ *πρωμόσνχα* (*πρωῖμόσνχα*), κ. *Hatzidakis*, 337. Ὅρος καθιερωμένος ὅπου κανένας πιά σήμερα δὲ νιώθει συντραβηγμό.

υ. Νὰ παρατηρήσουμε πῶς τὸ ἀναφερμένο κείμενο τοῦ 1498 (π. ἀ., σ) εἶναι τοῦ *Ἐμμ. Γεωργιλλᾶ θανατικῶν τῆς Ρόδου*, πού συντόμεψα τὸν τίτλο γιὰ περισσότερη ἐφκολιὰ γράφοντας *Georg. Rhod.*

φ. Ὁ *Hatzidakis* βάζει *Pest*, ὁ. εἴ. Κι ἄς δυσκολεφτῇ ὁ ἀναγνώστης, φτάνει ὁ *Hatzidakis* νὰ βγάλῃ τὸ ἄχτι του. Ὁ παλιάτσος!

χ. Πρὸς ἀπάνω ξεδιαλύσαμε γιὰτί δὲ μᾶς ἔρχεται ὁ συντραβηγμός *τῶχα* (τὸ *εἶχα*), κτλ.

ψ. Τὸ *ρητέω* (*ροητέω*) μᾶς φέρνει στὰ στενὰ, σὰ νὰ εἴτανε κανένας συντραβηγμός τοῦ ο ἀπὸ τὸ ι, ὅπως θὰ τάποφάσιζε ὁ παινεμένος ὁ Dieterich. Μὰ ὁ Φιλήντας μας, σ. 101, φίνα φίνα, βρῆκε τὴν ξήγηση τῆ σωστή, πού μήτε νὰ τὴν ὄνειρεφτῇ ὁ Dieterich ἄξιος δὲν εἶναι.

ω. Τὸ *ροητέω* ἔγινε *ρορητέω*, κι ἀπὸ τῆς πρώτης συλλαβῆς τὴν ἀποκοπὴ γιὰ ξέμμοιασμα (κ. Φι λ., 87 κι ἀκ.) ἔγινε *ρητέω*.

419. Τὸ ξεθάρωμα I-O. α. Τονίσαμε πρὸς ἀπάνω (κ. ἀρ. 409, β, καὶ 410) τὴν τάση τοῦ ι στὸ γιωτακισμὸ μὲ κατοπινούς τονόηχους. Καὶ τὸ σωστό, ἀφτὸ εἶναι.

β. Ὅσα ξεχηχάματα μᾶς ἀραδιάζουνε τοῦ ι μὲ ο κατοπινὸ εἶναι εἴτε ἀρχαιότερης ἐποχῆς εἴτε ντόπια.

γ. Ἐποχῆς ἀρχαιότερης εἶναι τάκολουθα τοῦ Dieterich (σ. 59)· τιμωτάτω, κυροτήτων, ἡμόλιον, Ἀφ[ι]ουσία. Τὸ φυλακῆρον ὁμῶς, τὰ λαγάνα (λαγάρια), τὸ σαγώνιον (σιαγ.) καὶ τὸ σωπῶ (σιωπῶ) πάνε ἄλλου.

δ. Ἐποχῆς ἀρχαιότερης καὶ τὸ φασού.λ.λ. ἀπὸ τὸ φασή-λιον (ὕποκοριστικὸ ἢ πολὺ καλῆτερα μικρωτικὸ τοῦ φασή-λος), Hatzidakis, σ. 336.

ε. Μᾶς λέει ὁ Hatzidakis πὺς βρίσκεται στὸν Πρόδρομο, δέχως νὰ μᾶς πῇ σὲ ποιόνε ἀπὸ τοὺς ἔξῃ Προδρόμους (κ. τὰ *Essais*, I, 48-49), ἐπειδὴ δὲ χρονολοгиоῦνται τὸ ἴδιο οἱ ἔξῃ.

ζ. Ἔτσι ἀποφέβγει ὁ συχαμένος ὁ κατεργάρης καὶ νὰ παραπέμψη στὰ βιβλία μου καὶ νὰ χρονολογήσῃ, γιατί δὲν τοῦ νοιάζει γιὰ χρονολογίες.

η. Εἶναι ἀλήθεια πὺς τὸ -ού.λ.λ. τοῦ φασου.λ.λιου ἄλλο δὲν εἶναι παρὰ τὸ λατινικὸ -ullus, κ. Hatzidakis, σ. 336, σμ. 1. Γελάστηκε ὁμῶς ὁ κύριος, νομίζοντας πὺς ἐδῶ ὑπάρχει συντραβηγμὸς.

θ. Ντόπια εἶναι μερικὰ πὺς βάζει ὁ Φιλήντας, ἡ ἀβρωνιά (βρωνιά, κ. καὶ σ. 146, τὸν ἀρ. 107) καὶ ὁ τύπος τῶμορφος (τί ὁμορφος), σ. 101. Μὰ ὁ Φιλήντας κατάλαβε κάτι σημαντικὸ.

ι. Κατάλαβε ὁ Φιλήντας πὺς τὸ ι ξηγᾶ μὲ τοὺς προτερινοὺς ἤχους σ, τσ, ζ, ρ, λ, γ (σ. 83). Δὲν πρόκειται λοιπὸν ἐδῶ γιὰ συντραβηγμοὺς καὶ θὰ ξεταστῇ τὸ ζήτημα, σὰ φτάσουμε στὰ ἰδιαίτερα κινήματα τοῦ πιὸ φίνου ἤχου μας, τοῦ ι.

420. Τὸ σ καὶ οἱ συντραβηγμοὶ του. α. Τὸ σ στὸ ζεβγάρωμα σε, συντραβιέται παντοῦ ἀπὸ τὸ σ, στὸ δέφτερο πρόσωπο τοῦ ἐνικοῦ τῆς προσταχτικῆς, ἄχον (ἄχανε), ὅπως καὶ στὸ δέφτερο τοῦ πληθυντικοῦ τοῦ ἐνεστώτα τῆς ὀριστικῆς, ἀκούτε (ἀκούετε).

β. Νοστιμώτερη ἀκόμη ἄλλη μιὰ προσταχτικὴ. Τὸ σῆκο τὸ πανελλήνιο ἔλεγε πρῶτα σήκου. Ἐπειτα πῆρε τὸ ε τοῦ γράφε καὶ τότες ἀπὸ ἓναν ντόπιο συντραβηγμὸ ἐγινε ο σκέττο, καθὼς τὸ σῶγραφα = σοῦ ἔγραφα (κ. ὅλη τὴν ἐρμηνεία στοῦ Φιλ., Γλ., Β', 84 κ. ἀκ. — Κ. π. κ., ἀρ. 435, δ, κ. ἀκ.).

γ. Στὸν παθητικὸ, ἀκούσαι (ἀκούεσαι), ἀκούται (ἀκούεται), ἀκούστε (ἀκούεστε) δὲν ἔχει, ἐπειδὴ γενικέφτηκε ὁ κανονικὸς τύπος ἀκούγεσαι, ἀκούγεται, ἀκούγεστε.

δ. Ὁ συντραβηγμὸς τοῦ λεγα, σοῦχαμα, κτλ., γενικὸς δὲν εἶναι, ἀπὸ τὸ λόγο πὺς ἀντωνυμία καὶ ρῆμα δὲν μποροῦνε νὰ συγκολληθοῦνε, ἀφοῦ ἀλλάζουνε κάθε τόσο καὶ ξεκολνοῦνε.

ε. Τὸ ἴδιο ἀκολουθᾷ βέβαια καὶ γιὰ τὴν ἀντωνυμία τὸ, μὲ κατοπινὸ ἀρχικὸ ε τοῦ ρημάτου, τόχαμε, τόγραφε, κτλ. Μὰ ἐδῶ ἔχουμε ο, δηλαδὴ τονόηχο σωστό, ἐνῶ εἶναι ἀτονотонόηχος ὁ σ καὶ δυσκολώτερα σμίγει (κ. π. ἀ., ἀρ. 402, γ-λ).

ζ. Τὸ ἀντίθετο ζεβγάρωμα, τὸ ζεβγάρωμα εσ, ἔχει νὰ ξεταστῇ χώρια, ἐπειδὴς ἔχει δικό του καταδρόμισμα.

η. Μοιάζει, ἀπὸ πρώτη ὄψη, πὺς τὸ φυσικὸ εἶναι νὰ γιωταχιστῇ τὸ ε μὲ κατοπινὸ σ, καθὼς τὸ συνηθίζει μὲ κατοπινὸ α (κ. π. ἀ., ἀρ. 406, ζ) ἢ μὲ ο κατοπινὸ (κ. π. ἀ., ἀρ. 412, β, 1).

θ. Καὶ ὁμῶς ὁ γιωταχισμὸς ἀφτὸς δὲ μᾶς συγνοφανερώνεται. Δὲν εἶναι καὶ σίγουρος ἐκεῖ ὅπου τὸν ἀνταμώνουμε.

ι. Οἱ γενικὲς πα.λιου (πα.λαιου), θιου (θεου), Πανώριον (Πανώριον), καὶ κάμποσα τέτοια, μπορεῖ νὰ εἶναι συνέπειες τῆς ὀνομαστικῆς πα.λιος, κτλ.

κ. Λέμε ὅλοι μας μὲ οὐρὰ ἢ μ' οὐρὰ, σὲ οὐρανὸ ἢ σ' οὐρανὸ, καθὼς σὲ ἄντρα ἢ σ' ἄντρα.

λ. Ἐχομε ξεναντίας θετικὰ παραδείγματα ὅπου τὸ ε ξεηχᾶ μέ *ou* κατοπινό του στήν ἴδια λέξη.

μ. Εἶναι ἡ λέξη ἀποδιαλούδια, δηλαδή ἀποδιαλεούδια (κ. Φιλ., σ. 101), πού δὲν εἶναι ὅμως τῆς κοινῆς.

ν. Ἐχομε καὶ τὶς ἀνεροῦσες τῆς Ἄντρος πού ἀπὸ λάθος τὶς ἔγραφα πρῶτα μ' ἓνα ρ, ἀνεροῦσες (κ. Ρόδα καὶ Μήλα, τ. Α', 1902, σελ. 289).

ξ. Ἀνεροῦσες ὀνομάζουने στήν Ἄντρο κάτι μεγάλα φαριδιόπλατα κύματα πού ἀποσκειπάζουने τὴν ἀμμουδιά κ' εἶναι ἄξια νὰ σὲ παρασύρουνε ἀλάργα.

ο. Κατάλαβα τώρα τελερταῖα, ξεφυλλίζοντας τὴν *Einleitung*, πὼς ἄφτες εἶναι ἀναρρέουσες (τὸ ἀναρρέω διαβά-
ζεται στὸν Πλάτωνα), ὅχι ἀναρροῦσα, ὅπως τὸ θέλει ὁ Hatzidakis, σ. 337, πού δὲ διαβάζεται πουθενά στήν ἀρχαία.

π. Ὡστε εἶναι σωστός συντραβηγμὸς τοῦ ε ἀπὸ τὸ σ · τὸ ε τῆς δέφερης συλλαβῆς τὸ φέρνει τὸ κατοπινό τὸ ρ.

421. Τὸ ζεβγάρωμα σ1. α. Ὅπως κι ἂν καταλάβῃ κανεὶς τὸ ν στὸ κύριο τὸννομα ΚΥρήριος (κ. Λουκά, Β', 2), εἴτε τὸ περάσῃ γιὰ σ εἴτε τὸ περάσῃ γιὰ ν, πάντα θὰ εἶναι τὸ σ ἢ τὸ ν πού θὰ συντραβήξῃ τὸ ι.

β. Τὸ ἢ ἀφτὸ στὴ νεοελληνικὴ γίνεται ι κατόπι, κ' ἔτσι διαβάζουμε σὲ κάμποσες ἐπιγραφὰς τοὺς τύπους Κιρτυλ-
Λιάρος, Κίρτος, κ. Unters., 81-83. Ὁ Dieterich, μὲ τὴ
μανία τοῦ τονισμοῦ πού τὸν κυνηγᾶ παντοῦ, δὲν ἔνωσε
τὸ κάτω κάτω τῆς γραφῆς.

γ. Τὸ ἴδιο, σήμερα, τὸ ι συντραβιέται ἀπὸ τὸ σ, λ. γ.
στὸ ἀκούεις — ἀκούς.

δ. Δὲ σημαίνει ὅμως πὼς τὸ τρίτο πρόσωπο ἀκού-
εἰ ἔγινε ἀκού. Ἐδὼ νίκησε ὁ λόγος ὁ ψυχολογικός, ὅπως καὶ
στὸ πᾶς, πάει (κ. π. ἀ., ἀρ. 407, ι-ξ).

ε. Κοινοὶ δὲν εἶναι οἱ συντραβηγμοὶ ποῦταρε, ποῦναι

(πού εἴταρε, πού εἶναι), ποῦπα (τοῦ εἶπα), ποῦσαι (πού
εἶσαι), κλ., ἐπειδὴς ὁ ἥχος σ εἶναι ἀτονотонόηχος, καθὼς
τὸ ξεηγήσαμε π. ἀ.

ζ. Λιγώτερο συνηθισμένο καὶ τὸ βοῦδι, ἀπὸ τὸ βόδι (κ.
π. ἀ., ἀρ. 422, κ). Τὸ σ προέρχεται ἀπὸ τὴ γειτονιά
τοῦ β.

η. Πρέπει στὸ μέρος ἀφτὸ νὰ παρατηρήσουμε κάτι παρὰ-
ξενό. Τυχαίνει κάποτε τὸ βοῦδι, μὲ σ, νὰ μᾶς φαίνεται
πὺ καταφρονητικό, πὺ βοῦδι ἀπὸ τὸ βόδι μὲ ο. (1)

θ. Ἡ αἰτία δὲ μελετήθηκε ἀκόμη, καὶ ἀκόμη δὲν ξαί-
ρουμε γιὰτὶ σὲ μερικοὺς ἤχους δίνει ὁ ἄθροπος σημασία
ἡθική.

ι. Τὸ ζεβγάρωμα ισ, τὰ ἴδια μὲ τὸ ζεβγάρωμα εσ (κ.
π. ἀ., ἀρ. 424, ζ, κι ἀκ.). Ἡ τάση τοῦ ι πάντα ὁ γιωτα-
κισμός, χωρὶς ὅμως σίγουρα παραδείγματα, ἐπειδὴ καὶ
τὸ πῖσμε ἀκόμη μπορεῖ νὰ βαστᾷ τὸ ρ του ἀπὸ τὸ πῖμε
(πῖμεν), καὶ πάει λέοντας.

κ. Τὸ ξεήχημα πάλε τοῦ ι ντόπιο, κ. Φιλ., 101, μὴ
οὐδὲ = μουνδὲ, ὅτι οὐσία = ὀτουσία.

422. Τὸ ζεβγάρωμα Ε-Ι. α. Ὁ συντραβηγμὸς γίνεται
πάντα πρὸς τιμὴ τοῦ ε.

β. Μὰ τὰ παραδείγματα εἶναι σπάνια · τὸ λεμόνι (λεϊ-
μόνι) δὲ βλέπω ἀπὸ πού τὸ πῆρε ὁ Φιλήντας, σ. 101. Τὸ
λεμόνι κατάγεται ἀπὸ τὸ βενετσιάνικο limon (κ. G. Meyer,
Neugr. St., IV, σ. 44).

γ. Ἡ λεμοσύνη (ἐλεημοσύνη) δὲ συχνοχτυπᾷ τὰφτιά
μας. Τὸ ι συγκατιέται ἀπὸ τὴ θύμηση τοῦ ἐλεήμονας,
ὅπου τὸ ι τονισμένο, καὶ γιὰ τοῦτο ἀξεήχητο.

δ. Οἱ τύποι λες, καίς, κ.λαίς, στὰ δέφετρα πρόσωπα τοῦ
ἐνικού, ἀνάγκη καμιὰ νὰ εἶναι συντραβηγμοὶ τοῦ λείας,
καίεις, κ.λαίεις.

ε. Πολὶ πιθανώτερο νὰ βοήθησε τὸ δέφετρο τοῦ πληθυν-

(1) ἵνα κρητὴ βοῦδι.

τικοῦ, λέγετε, λέετε, λέτε, ὅπου καμιά δυσκολία δὲν ὑπάρχει.

ζ. Κάμποσο περίεργο πού οἱ ἀντίθετοι συντραβηγμοὶ τοῦ *ie* εἶναι πιὸ συνηθισμένοι.

η. Τὸ *δρένιος* (*δρυνένιος*, ἀπὸ τὸ Γιάννενο), τὸ *τέχεις* (*τι ἔχεις*), *ὁτέλεγε* (*ὅτι ἔλεγε*) τοῦ Φιλήντα, σ. 101, βέβαιον πὼς κοινὰ δὲν εἶναι.

θ. Κάθε μέρα ὥστόσο ἀκούμε ἀκόλουθα, οἱ ἄντρες *κ' οἱ γυναῖκες* (καὶ οἱ), *μητέ* ἢ *μητέρα* *μου* *μητ'* ἢ *κόρη* *μου*, *εἶν'* ἢ *ἀδερφή* *μου*, σ' *εἶχα* *μαζί* *μου*, *πῆρε* *κ'* *εἶπε*, καὶ *χίλια* τέτοια.

ι. Πὼς νὰ ξηγήσουμε τὸ παράξενο τὸ φαινόμενο; Ἀφτὰ, μᾶς λέει ὁ Φιλήντας (*Γρ.*, σ. 102-103) « περάσανε στὴν κοινή μας ἀπὸ τὰ ντόπια ἰδιωματικά », ὅπου τὸ ἄτονο *e* γίνεται *ι*.

κ. Δυσκολέθουμαι νὰ τὸ πιστέψω · μιὰ λέξη, μιὰ λεξούλα, ἓνα *τίς* (*τές*), ἄξαφνα, μπορεῖ νὰ περάση ἀπὸ τὰ ντόπια στὴν κοινή. Ἐδῶ πρέπει νὰ ὑποθέσουμε πὼς πέρασε νόμος ἡχολογικὸς ἀλάκερος.

λ. Κάτι ἄλλο θὰ τρέχει πού ἀκόμη δὲ μᾶς τὸ φώτισε ἡ ἐπιστήμη μὲ τὸ χρειάζουμένο τὸ φῶς.

μ. Ἄς παρατηρήσουμε ὥστόσο καὶ πάλι πὼς τὸ τρίτον πρόσωπο *κλαί*, πού ἀσυλλόγιστα ὁ Hatzidakis τὸ βάζει στὸ ἴδιον ποδάρι μὲ τᾶλλα (κ. *Einl.*, 336), μνησκει *κλαίει* σ' ὁλωνῶ μας τὸ στόμα (κ. π. ἀ., ἀρ. 421, σ-φ). Δὲν ξαίρει τὰ ρωμαῖκα.

ν. Ὁ *ἀγγέλιος* (*ἀγγελῆλιος*) τοῦ Hatzidakis, σ. 336, δὲ μοῦ εἶναι γνωστὸ τί διάδοσις ἔχει σήμερα. Εἶναι παρμένος ἀπὸ τὰ *Ερμηνεύματα* τοῦ τρίτου αἰῶνα τοῦ Χριστοῦ (κ. τὰ *Essais*, I, σ. 12-13).

ξ. Ἐννοεῖται πὼς ὁ Hatzidakis δὲν παραπέμπει στὰ *Essais*, μήπως ὑποφιαστῇ ὁ ἀναγνώστης πὼς ἴσως καὶ σκαμπάζω καὶ γῶ.

423. *Δυνατοὶ* καὶ *ἀδύνατοι*. α. Εἴπαμε πιὸ ἀπάνω (κ. ἀρ. 399, β) πὼς παρακάτω θὰ διοῦμε τί σημαίνουνε ἤχοι *δυνατοὶ* καὶ *ἀδύνατοι*, πιὸ σωστὰ μάλιστα *δυνατώτεροι* καὶ *ἀδυνατώτεροι*, ἐπειδὴ καθαφτὸ *δυνατούς* ἢ *ἀδυνάτους* δὲν ἔχει.

β. Θεοφάνερο ἀπὸ τοὺς συντραβηγμοὺς πού σπουδάσαμε πὼς στὰ *ζεβγαρώματά* μας ὁ ἓνας νικᾷ τὸν ἄλλονε ἢ τὸν συντραβᾷ. Ὁ συντραβηγχτὴς λοιπὸν εἶναι ὁ *δυνατώτερος*.

γ. Μᾶς παρουσιάζονται οἱ πέντε τονόηχοί μας μὲ τὴν ἀκόλουθη σκάλα · οἱ τέσσερεις *ο σ ε ι* συντραβιούνται ἀπὸ τὸν *α* · οἱ τρεῖς *σ ε ι* ἀπὸ τὸν *ο* · οἱ *δυ ε ι* ἀπὸ τὸν *σ*, καὶ ὁ *ι* ἀπὸ τὸν *ε*.

δ. Λοιπὸν οἱ βαθμοὶ τῆς δυνάμης τοὺς ἀρχίζουνε ἀπὸ τὸν *α*, *ξακολουθοῦνε* μὲ τοὺς *ο σ ε*, καὶ *τελειώνουνε* μὲ τὸν *ι*.

ε. Καὶ ἡ πλέρια ἡ *σκάλα* εἶναι *α ο σ ε ι*.

ζ. Κάποτες ὁμως τὴν ταχτοποιήσαμε ἀλλιῶς, βάζοντας *α ο ε σ ι*.

η. Τὸ κάμαμε ἀφτὸ, γιὰ νὰ βάλουμε πλάϊ πλάϊ τοὺς *μισοὺς*, τοὺς ἀτονοτονόηχους *σ ι*. Μὰ ὁ πίνακάς μας δὲν ἀλλάζει τὴ συγκριτικὴ τοὺς δύνάμη πρὸς τοὺς ἀποδέ-λοιπους.

θ. Τί σημαίνει ὥστόσο *δύναμη* ἑνὸς ἤχου; Σημαίνει πολὶ ἀπλὰ ἤχο ἢ λίγο ἢ πολὶ ἀνοιχτόστομο.

ι. Περσότερο ἀνοίγουμε τὸ στόμα μὲ τὸν *α* παρὰ μὲ τοὺς *ο σ ε ι*, μὲ τὸν *ο* περσότερο παρὰ μὲ τοὺς *σ ε ι*, μὲ τὸν *σ* περσότερο παρὰ μὲ τοὺς *ε ι*, καὶ μὲ τὸν *ε* περσότερο παρὰ μὲ τὸν *ι*.

κ. Κ' ἔτσι ὅποιος ἀνοίγει τὸ στόμα πιὸ πολὶ τρώει τὸν ἄλλονε. Ἄς ἀφήσουμε τὰ μεταφορικά. Νὰ προσέξουμε στὴν ἀποψη τῆ φυσιολογικῆς.

λ. Πᾶν νὰ πῶ *α* μὲ κατοπινὸ *ι* · ἀνοίγω τὸ στόμα μὲ

τὸ α · πρέπει, μὲ τὸ ι, τὰ χεῖλια μου νὰ στενέφουνε κάμ-
ποσο. Τάφινω καθὼς εἶναι ἀνοιχτὰ καὶ λέω ἀπάρθετος
(ἀειπάρθετος).

μ. Τὸ παράδειγμα εἶναι διδαχτικὸ, ἐπειδὴ μὲ τὸν ἦχο
π, ποὺ ἔρχεται κατόπι ἀπὸ τὸν ι, τὰ χεῖλια σμίγουνε ὀλό-
τελα, ὥστε δὲν ἔπρεπε νὰ ὑπάρξη δυσκολία γιὰ τὸ ι.

ν. Ὡστόσο τραβᾷ τὸ δρόμο του ὁ α σὰ νὰ εἶχανε οἱ
τονόηχοι λογαριασμοὺς ἀναμεταξί τους μονάχα.

ξ. Μπορεῖ γιὰ τέτοιους λόγους — ἢ καὶ γι' ἀντίθετους!
— νὰ μὴν ἔγινε κανένας συντραβηγμὸς σὲ ὅσα καταλογή-
σαμε πιὸ ἀπάνω (κ. ἀρ. 399, ι-λ).

ο. Ξακολουθοῦμε νὰ λέμε τὰ ὀρτύκια, ὄχι τὰρτύκια,
κτλ., ἵσως ἐπειδὴς ὁ στρογγυλόχειλος ο πιὸ δύσκολα ξεσ-
τρογγυλώνεται καὶ δῶ μπορεῖ νὰ πόμενε ἀκόμη κανένα
μικρὸ ἄηχο διάστημα μεταξὶ τῆς δυὸ λέξεως, μεταξὶ στοὺς
δυὸ ἦχους, ποὺ δὲ συνενωθῆκανε καθαρὰ.

π. Τὰ μυστικά, τὰ ὥραϊα τὰ μυστικά τῆς ἀθρώπινης
γλωσσικῆς ἐνέργειας εἶναι ἵσως πιὸ φῖνα, πιὸ φιλοσοφικά
κὶ ἀπὸ τὰ μυστικά τῆς ἀθρώπινης τῆς ζωῆς.

424. Συντραβηγμοὶ ἀνάμεσα ὁμοιόηχους. α. Θὰ εἶχαμε
σήμερα τὴν ὁμορφότερη, τὴν κανονικώτερη γλώσσα τοῦ
κόσμου, ἂν ἡ καθαρέβουσα κάθε τόσο δὲ μᾶς ἀνακάτεβε
ὅλους τοὺς κανόνες. Θὰ τὴν καταρυστοῦνε μιὰ μέρα.

β. Δυὸ πλaxινοὶ ὁμοιόηχοι φυσικὸ καὶ λογικὸ νὰ συν-
τραβιοῦνται γιὰ νὰ ποτελέσουνε στὸ τέλος ἓναν ἦχο μονάχα.

γ. Τέτοια συντραβηξιά βλέπουμε παντοῦ, βλέπουμε
πρῶτα πρῶτα στὴν ἀρχαία μας τὴν κλασσικὴ, καὶ κάμποσα
μάζωξε ὁ Φιλῆντας, σ. 102, λ. γ. Δίφιλος (Διφίλος),
κτλ.

δ. Ἡ καθαρέβουσα τὰ γνοοῦσε ἀπὸ, καθὼς ἀγνοεῖ κάθε
κανόνα καὶ τῆς παλαιοελληνικῆς καὶ τῆς νεοελληνικῆς.

ε. Δηλαδή, τῆς παλαιοελληνικῆς τοὺς κανόνες νομίζει

πὼς τοὺς ξαίρει · τοὺς κανόνες πάλε τῆς νεοελληνικῆς
πὼς νὰ τοὺς προσέξη, ἀπὸ ἀπαρχὴς ἀποφάτισε πὼς ἡ
δημοτικὴ — γιὰ δημοτικὴ τὴν περνᾷ, ὄχι γιὰ ἐθνικὴ
βέβαια — εἶναι πρόστιχη, πάει νὰ πῇ ἀκανόνιστη.

ζ. Λοιπὸν τῆς φαίνεται πολὺ ἀπλὸ νὰ μᾶς βγάλῃ ἄξαφνα
στὴ μέση ἓναν ὅρο σὰν τὸν ὅρο διήγημα.

η. Γιατί ὄχι; Ἀρχαία ἢ λέξη.

θ. Σ' ἀπὸ ἴσια ἴσια ἡ καθαρέβουσα γελιέται. Ἀρχαία
ἢ λέξη δὲν εἶναι. Ἡ ἀρχαία ἔλεγε στὴν πρώτη συλλαβὴ
τῆς ἓνα ι μακρὴστομο καὶ κοντόχρονο μὲ κατοπινὸ τοῦ ἓνα
ε μακρόχρονο, ε.

ι. Σήμερα ὅμως ἔχουμε πλάϊ πλάϊ δυὸ ι, μακρὴστομα
καὶ κοντόχρονα, τὸ πρῶτο καθὼς καὶ τὸ δεύτερο.

κ. Τιποτένιες διαφορὲς, σοῦ κάνει ὁ καλαμαράς. Οἱ δια-
φορὲς οἱ τιποτένιες δημιουργοῦνε, ὥστόσο, τύπους διαφο-
ρετικούς, τὸν πάγκοινο τύπο διήγημα ποὺ ἀδύνατο νὰ τὸν
ἀπαντήσῃς στὴν ἀρχαία μας.

425. Ἄλλοι ὁμοιόηχοι συντραβηγμοὶ. α. "Ο τι γίνεται
μὲ τοὺς δυὸ συνεχικοὺς ἦχους ι, γίνεται καὶ μὲ τοὺς τέσ-
σερεις ἄλλους.

β. "Ετσι λέμε καθεμερνὰ ὁλ' ἀπτὰ (ὁλα ἀπτὰ), χρυ-
σοχὸς (χρυσοχρόος), ἀκούμε (ἀκοοῦμε), λέτε (λέγετε), κ.
Φιλ., Γρ., σ. 102.

426. Χρειάζεται προσοχὴ στοὺς ὁμοιόηχους. α. Δὲν
πρέπει νὰ ξακολουθήσουμε τὰ λάθια τῆς καθαρέβουσας,
τόρα ὅπου κανονίζουμε τὴ γλώσσα μας, δηλαδή ποὺ ἀνα-
γκαζοῦμαστε νὰ διαλέγουμε συμεταξί δυὸ ἢ τρεῖς τύπους.

β. Κλίνουμε ὅλοι στὴν Κοινὴ λέω, λές, λέει, λέμε,
λέτε, λέγε.

γ. Μπορεῖ τοιοπὸν περίφημα νάρθῃ κανεὶς νὰ μᾶς προ-
φασιτῇ πὼς, γιὰ περσότερη ἐφκολιὰ, κακὸ θὰ εἴτανε νὰ λ-
λάζαμε τὴν κλίση τοῦ παρατατικοῦ.

δ. Θάπρεπε δηλαδή νὰ κλίνουμε, χωρὶς τὸ γ, *ἔλεα, ἔλεες, ἔλεε, λέαμε, λέατε, λέανε*.

ε. Κι ἄρτος ἴσια ἴσια εἶναι ὁ κίντυνος, ἐπειδὴ δὲ θάρ-
γούσανε τὰ δυὸ ε νὰ συντραβηχτοῦνε στὸ δέφτερο καὶ
τρίτο πρόσωπο τοῦ ἐνικού, *ἔλες, ἔλε*.

ζ. Μὲ τέτοιους τύπους, ἀντὶς νὰ βοηθήσουμε τὰ παιδιὰ
μας, θὰ τοὺς μπερδέβαμε τὰ λογικά τους.

η. Ἡ συνέπεια εἶναι πού, μιὰ καὶ παραδεχτήκαμε τὸν
παρατατικό *ἔλεγα, ἔλεγες, ἔλεγε, κτλ.*, χρέος μας νὰ παρα-
δεχτοῦμε τὸ ἴδιο σύστημα γιὰ ὅλα τὰ ρήματα μὲ τὴν
κατάληξη *-άω, -όω, -έω*, γιὰ νὰ φήσουμε τὴν *-εῖω*, πού
ἔχει δικό της μέτρο.

θ. Στὸν παρατατικό *ἄκουα, -ονες, -ονε, -οῦαμε, -οῦατε, -οῦανε*, βέβαια πὼς συνεχικούς ὁμοιόηχους δὲ θὰ εἴχαμε.

ι. Θὰ εἴχαμε ὅμως ζεβγαρώματα πού τοὺς ἀρέσει ὁ
συντραβηγμός καὶ πού μποροῦνε νὰ κατασταλάξουνε σὲ
τύπους ἀλλόκοτους καὶ ἀνόμοιους, *ἄκα ἢ ἄκουε ἢ ἄκον, ἀκάμε, ἀκάτε, ἀκάνε*.

κ. Ὁ φρόνιμος ὁ γλωσσολόγος βλέπει καὶ προβλέπει.
Κρατώντας τὸ μεσιανὸ τὸ γ, γλυτώνουμε καὶ ἡ κλίση μας
στρώνεται ὁμαλῇ.

λ. Τὰ ἴδια μὲ τὸν πληθυντικὸ τρώγαμε, τρώγατε, τρώ-
γατε, καὶ γιὰ τοὺς ἴδιους λόγους.

μ. Ὁ ἐνικός πάλε θέλει ἄλλο κυβέρνημα · τὰ τρώς,
τρώει, τρώμε, τρώτε, τρώνε, καθιερωμένα. Μὰ τὸ τρώω;

ν. Καλούτσικα θὰ τοῦ καθίσουμε τὸ ἀναμεσιανὸ τὸ γ
μεταξὶ τὰ δυὸ του ω. Καὶ μάλιστα τὸ τρώω πολὺ συνη-
θισμένο, ἂν καὶ ἀκούγεται τὸ τρῶ, πρῶτο πρόσωπο.

ξ. Τότες ὅμως, θὰ μᾶς ἀντιτάξῃ κανένας φίλος μας, ἐνὼ
στὴν ἴδια τὴ ρηματικὴ σειρὰ, ἔχουμε στὸ πρῶτο πρόσωπο
δυὸ τονόηχους πλάϊ πλάϊ *-άω, -όω, -έω*, νὰ σου πού μᾶς
ξετρυπώνει ἓνα *-ώγω, ἀνώμαλο!* Τί κανόνas εἶναι τοῦτος;

ο. Κανόνas λαμπρὸς. Γενικὸς κανόνas. Ἄρα χρήσιμος.
Ἄφτὸς ἐφαρμόζεται πρῶτα στὰ οὐσιαστικά, γιὰτὶ ἐκεῖ τὸν
ἀνακάλυψα.

π. Λέμε *φαῖ, σόϊ, μπῶϊ, ὄχι ὅμως σόγι, μπόγι, ἂν καὶ*
μποροῦμε νὰ ποῦμε φαγι. Ὁ τύπος τοιοιπὸν πού ταιριάζει
παντοῦ εἶναι ὁ ἄγαΜΜος ὁ τύπος.

ρ. Ἄρτος πάλε μορφώνει γενικὴ μὲ 2, *σογιοῦ, μπογιοῦ,*
καὶ τέτοιες ὅλες οἱ ἐνικὲς γενικὲς, ὡς καὶ οἱ γενικὲς κατα-
φρυοῦ, προσφρυοῦ.

σ. Ἀμὲ, οἱ ὀνομαστικὲς; *καταφύϊ; προσφύϊ;* Ἀδύνατο!
Δὲν μπορεῖ τὸ *προσφῶν* — γιὰτὶ ἐκεῖ θὰ κατασταλάξῃ —
νὰ κάμῃ γενικὴ *προσφω-γιοῦ*. Θάπρεπε κανονικὰ ἢ τοῦ
προσφνωῦ ἢ τοῦ προσφῶν.

τ. Τότες βγαίνει ὁ σωτήριος κανόνas, ὁ ἀκόλουθος.
Κάθε φορὰ ὅπου δυὸ τονόηχοι ὅμοιοι καὶ γειτονικοὶ προ-
ξενοῦνε καμιά σύχυστῃ, προτιμοῦμε τὸν τύπο μὲ γ.

υ. Κ' ἔτσι ἔχουμε τὸ *καταφύΓι*, τὸ *προσφύΓι*, ἀπαράλ-
λαχτα ὅπως καὶ τὸ *τρώΓω*.

431. *Σεῖω καὶ κλεῖω.* α. Τὰ δυὸ τοὺς ἔνα. Καὶ τὰ δυὸ
τοὺς ρολοῖ. *Κλεῖω, κλεῖς, κλεῖ, κλειοῦμε, κλεῖτε, κλειοῦνε.*

β. Στὸ *σεῖς* (*σεῖεις*) μπορεῖ νὰ σκουντάψῃ κανένας δημο-
τικιστὴς καθαρεβουσιάνος — ὑπάρχουνε καὶ τέτοιοι — μὰ
γλήγορα ξεσκουντάφτει, ἀρκεῖ νὰ κούσῃ τὴ λογικὴ.

427. Ἔρα *κακόβουλο* οὐσιαστικὸ. α. Ταχτικά τὸ ζῶω
γίνεται ζῶ, κ' ἐννοεῖται πὼς γράφεται μὲ ο, καθὼς ὅλα
τᾶλλα τὰ οὐδέτερα τὰ δεφετερόκλιτα.

β. Ἐλᾶτε δὰ πού ἡ καθαρέβουστα μᾶς κοπανίζει κάθε
τόσο τὴν ἐνικὴ γενικὴ ζῶον καὶ τὴν ὀνομαστικὴ πληθυν-
τικὴ ζῶα.

γ. Οἱ κανονικοὶ τύποι ζῶν καὶ ζᾶ εἶναι σήμερα γνωστοὶ
στὸ πανελλήνιο. Νὰ τοὺς φιλοξενήσουμε στὴ γραπτὴ μας.
Νὰ γράφουμε ζῶ σὰν τὸν Παλαμά.

428. Κάτι ὀνομαστικές ἀρσενικές τοῦ πληθυντικοῦ. α. Ἡ ἀρσενική ὀνομαστική τοῦ ἐνικοῦ τίμιος, ἄξιος, πλούσιος, κι ἄλλες πολλές, ἀψεγάδιαστες.

β. Στὸν πληθυντικὸ, ἡ ὀνομαστική ἀλλάζει καὶ μᾶς παρουσιάζει δυὸ ι συνεχικά, τίμιΟΙ, ἄξιΟΙ, πλούσιΟΙ, κτλ.

γ. Πῶς νὰ τὸ ταχτοποιήσουμε; Νὰ τὸ κάμουμε τίμοι, ἄξιοι, πλούσιοι, κτλ.;

δ. Μερικοὶ τὸ ἀπαιτοῦνε, γιὰ τὸ λόγο ποὺ ἔχουμε ἀκόμη καὶ στὸν ἐνικὸ τοὺς τύπους ἄξος, πλούσος, ἔχουμε καὶ τὴ θηλυκὴ ὀνομαστικὴ ἄξα, πλούσα (κ. Φιλ., 83).

ε. Φαντασίες ἀτομικές. Πῶς καὶ γιατί ξεηχᾶ τὸ ι μὲ τοὺς τάδε ἢ τάδε προτερηνοὺς ἤχους, ἔχει νὰ ξεταστῇ χώρια. Κ' ἔτσι θὰ γίνῃ παρακάτω.

ζ. Ξαίρουμε ὅμως ἀπὸ τώρα πῶς οἱ τύποι ποὺ ἀναφέραμε εἶναι ντόπιοι καὶ σὲ λογαριασμὸ δὲν μπαίνουνε.

η. Ὁ τίμιος, ὁ ἄξιος, ὁ πλούσιος εἶναι οἱ μόνοι τύποι ποὺ ταιριάζουνε μὲ τοὺς λοιποὺς τῆς κλίσης, τοῦ τίμιον, τὸν τίμιο, τοὺς τίμιοις, ἢ τίμια, τῆς τίμιας, οἱ τίμιες, τὸ τίμιο, τὰ τίμια.

θ. Λοιπὸν εἶναι καὶ ὁ σωστός. Μᾶς προστάζει τὸν πληθυντικὸ τίμιοι, πλούσιοι, κλ.

429. Οἱ ὁμοιώητοι καὶ ὁ τόνος. α. Ὁ Φιλήντας (Γρ., σ. 104, α') μᾶς λέει πῶς « στὴν ἴδια λέξη ὁ τονισμένος [ὁμοιώητος] συντραβᾶ τὸν ἄτονο »... « λ. γ. ζῶο > ζῷ ».

β. Τὴν παραμικρὴ ἀντίρρηση δὲν ἔχω. Ἀπὸ ποῦ ὅμως νὰ τὸ ξαίρῃ ὁ Φιλήντας; Εἴτε συντραβιέται ὁ ἄτονος, εἴτε συντραβᾶ, τὸ ἀποτέλεσμα τὸ ἴδιο, πάντα ζῷ.

γ. Ποῦ μνήσκει ὁ τόνος δὲ σημαίνει τίποτα, γιατί στὴ γλώσσα μας ὁ τόνος ἐφκολα διαθάνει ἀπὸ τὸν ἑνα τόνον, στὸν πлагινόνε.

δ. Πιὸ σωστὸ μοῦ φαίνεται νὰ ποῦμε πῶς ὁ πρῶτος

τραβᾶ τὸ δέφτερο, ποὺ εἶναι καὶ κοντὰ στὸ νοῦ. Γιὰ τοῦτο, σὰν ἔχουμε καὶ μὲ ἀκόλουθο ἐμένα ἢ ἐγὼ, θὰ γράψουμε καὶ γῶ, καὶ μένα, ὅχι κ' ἐμένα, κ' ἐγὼ.

ε. Γράφουμε ὅμως κ' ἐλεγα μόνον καὶ μόνον ἐπειδὴ τὸ καὶ λεγα δὲ χτυπᾶ ὁμορφα στὸ μάτι.

ζ. Ρόλο περισσότερο παίζει ὁ τόνος στοὺς δασκαλισμούς· τὸ ποίημα γίνεται ποίμα πιὸ γλήγορα παρὰ ποὺ γίνεται ποιτὴς ὁ ποιητής.

η. Ὅσο πιὸ συχνὰ λέγεται μιὰ λέξη, τόσο καὶ συμμορφώνεται ταχύτερα (κ. Byz. Z., IX (1900), σ. 658-663, τὸ ἄρθρο μου ὅπου ἀπαντᾷς ἕνα ποίσω, ποὺ εἶναι τουλάχιστο τοῦ δέκατου τρίτου (Essais, I, 19) κ' ἕνα ἐποίησε τοῦ δέκατου ἔχτου αἰῶνα, B. Z., IX, σ. 658).

θ. Σήμερα συχνοτυχαίνει νὰ προφέρνουμε ἀπλοποιήκα, περιποιήκα, κι ἄλλα.

ι. Κάποτες ὅμως ἀκούγονται τὰ δυὸ ι, μὲ τὴ διαφορὰ ποὺ τὸ πρῶτο εἶναι σὰ μισὸ ι καὶ δῶ μοιάζει τόντις σὰ νὰ δεσπόζῃ ὁ τόνος (κ. π. ἀ., β-γ).

430. Τὸ ζεβγάρωμα ΥΕ κι ὁ ξεροπαρμός του. α. Ὡς τώρα εἶδαμε στὰ ζεβγαρώματά μας τὸ συντραβηγμὸ νὰ γίνεται μ' ἕναν ἀπὸ τοὺς δυὸ ζεβγαρωμένους τόνοντες.

β. Ἐδῶ θὰ διουῖμε τοὺς δυὸ νὰ συντραβιοῦνται ἀπὸ ἕναν ξένον ὅπως τὸ γεφὸν τὸ ἀπτικὸ εἶχε γίνῃ γεφόν (κ. π. ἀ., ἀρ. 407, π, κι ἀκ.).

γ. Τέτοιος ξεροπαρμός (κ. π. ἀ., ἀρ. 407, υ) ἀκολουθᾷ καὶ σὲ μερικές μας ντοπιολαλιές, ὅπου λέμε μῶδωκες (μοῦ ἔδωκες), σῶλεγα (σοῦ ἔλεγα), μῶστειλε (μοῦ ἔστειλε), κτλ.

δ. Πῶς συνέθηκε ἀφτό; Θαρρῶ πῶς ὁ Φιλήντας τὸ ξήγησε καλὰ (Γρ., σ. 104-5). Ἰδοὺ τί λέει, μὰ πιὸ σύντομα τὸ λέμε δῶ.

ε. Γιὰ νὰ μορφώσουμε σ, βαλουλώνουμε τὸ στόμα. Τὸ στενύστομο τὸ ε μᾶς ἀργοπορεῖ στὴ μόρφωση ἀφτή,

κ' ἔτσι κάνουμε τὸ μισὸ τὸ δρόμο μὲ τὸν ο ποὺ θέλει βαθοῦλωμα λιγώτερο.

ζ. Τῆς Κοινῆς μας δὲν εἶναι διόλου μῆτε τὸ *πόφαγα*, *πόμνησα*, *πότρεξα*, ὅπως λέει ὁ Φιλήντας (*Γρ.*, σ. 105, § 305), καὶ μοιάζει πρὸ ἀθηναϊκοῦ παρὰ πανελλήνιο.

η. Κοινὸς εἶναι ὁ συγγενικὸς ξενοπαρμὸς μεταξὶ σ καὶ ι στὸ *Μαρόλη*.

θ. ἔχει κάποτε καὶ κάποια δική του τάση ὁ ἥχος σ πρὸς τὸν ο, σγκρ. *Ίόλιος*, (*Iulius*), *Et. ng.*, σ. 233, καὶ *τοαλέττα*, *Roussel, Gr. rom.*, σ. 13 (*τσαλέττα, toilette*).

§ 44. ΟΙ ΑΠΛΟΔΙΠΛΟΙ

Α

ΔΙΦΤΟΓΓΟΙ ΚΑΙ ΑΠΛΟΔΙΠΛΟΙ

434. *Δίφτογγος ἢ δίφτογγο*; α. Εἴτε ἀρσενικὰ τὴν ποῦμε εἴτε θηλυκὰ, ἡ λέξις δὲν ἔχει, καὶ ποτές της δὲν εἶχε, κανένα σωστὸ νόημα.

β. Δίφτογγο θὰ πῇ δυὸ φτόγγους, ἃς ὑποθέσουμε πιά δυὸ φτόγγους συνεχικοῦς. Οἱ δυὸ φτόγγοι ὅμως ἀφτοὶ μπορεῖ νὰ εἶναι δυὸ ἀτονόηχοι, -ΠΤ-, ὅσο καὶ δυὸ τονόηχοι, -ΑΕ-.

γ. Τὸ νοστιμώτερο εἶναι ποὺ ἡ δίφτογγο δὲν ἔχει καθαφτὸ δυὸ ἥχους, παρὰ ἕνα πού μαζί τὸν ἀποτελοῦνε οἱ δυὸ.

δ. Μ' ἄλλα λόγια, ἐνὼ κάθε τονόηχος λογαριάζει γιὰ

μιὰ συλλαβή, δυὸ τονόηχοι μὲ τὴν ἀράδα λογαριάζουνε γιὰ μιὰ συλλαβή καὶ μόνη.

ε. Τὸ βλέπουμε ἀφτὸ κι ἀπὸ τοὺς στίχους τοὺς ἀρχαίους ὅπου, λ. χ., τὸ *αι* πάντα του εἶναι μονοσύλλαβο, τὸ βλέπουμε κι ἀπὸ τοὺς στίχους μας τοὺς σημερινούς ὅπου μονοσύλλαβα μετροῦμε τὸ *πάει*, δηλαδὴ *παῖ*.

ζ. Λοιπὸν ἡ δίφτογγο στὴν οὐσία της εἶναι ἥχος ἀπλὸς καμωμένος ἀπὸ ἥχους διπλοῦς. Εἶναι ἀπλόδιπλος. Τὸ μόνο τὸνομα ποὺ τοῦ ταιριάζει.

Β

ΟΙ ΑΠΛΟΔΙΠΛΟΙ ΣΤΗΝ ΟΥΣΙΑ ΤΟΥΣ

432. *Ἀπλόδιπλος καὶ ἀπλὸς*. α. Εἶναι ὁλότελα διαφορετικῆς οὐσίας οἱ διπλοὶ καὶ οἱ ἀπλοὶ.

β. Ὁ ἀπλόηχος μπορεῖ σὲ μιὰ γλώσσα νὰ βαστάξη αἰῶνες, δίχως ν' ἀλλάξη, ὅπως ἄξαφνα τὸ *α* τοῦ *δέκα* πού ἔρχεται ἀπὸ τὰ προϊστορικὰ τῆς Ἑλληνικῆς μας. Στὸ *ἐνῆκα* σώζεται ἀκόμη καὶ μὲ τὸ Δ του (*τ*) τὸ ἀριακὸ, δηλαδὴ ὡς καὶ προελληνικὸ.

γ. Ὁ ἀπλόδιπλος ξεναντίας εἶναι ὁ ἥχος ὁ πρὸ περαστικός ποὺ φαντάζεται κανένας, θαρρῶ μάλιστα σὲ ὅλες τίς γλώσσες τοῦ κόσμου.

δ. Ὁ ἀπλόδιπλος ὁλοένα γίνεται, ξεγίνεται καὶ ξαναγίνεται. Ἄς τὸ δεῖξουμε πειστικώτερα μ' ἓνα παράδειγμα.

433. *Πῶς γίνεται, ξεγίνεται καὶ ξαναγίνεται*. α. Θάρχίσουμε ἀπὸ τὰ ωγύγια τὰ χρόνια τῆς Ἑλληνικῆς, ὅταν εἴχαμε ἀκόμη τὸ λεγόμενο *δίγραμμα*.

β. Λέχτηκε *δίγραμμα* ἢ καὶ *δίγραμμοι* ἀπὸ τὴ μορφὴ του, ἐπειδὴ τὸ γράφανε σὰ γάμμα διπλὸ, σὰν ἀπανωτὸ γάμμα.

γ. Δηλαδή, βάλανε καὶ στὴ μέση τὴ γραμμίτσα ποὺ μισοκαπέλλωνε τὸ Ι τοῦ ψηφιοῦ, F.

δ. Τέτοιο ἀπαράλλαχτα σώθηκε στὴ Λατινικὴ καὶ κατόπι στὶς γλῶσσες τὶς νεολατινικές.

ε. Ἔχει σήμερα τὴν προφορά τοῦ δικοῦ μας τοῦ φ. Πρέπει νὰ ὑποθέσουμε πὼς ἔτσι περίπου θὰ προφερότανε καὶ τότες, σὰν τὸ φ ποὺ σημειώσαμε πιὸ ἀπάνω (κ. ἀρ. 403, γ).

ζ. Δὲν εἶναι ὅμως σίγουρο πὼς τὸ δίγαμμα στάθηκε πάντα του βέρος ἀτονотонόηχος (κ. π. α., ἀρ. 402, μ-ξ). Μὰ σίγουρο πὼς χώριζε τοὺς τονόηχους σὰ σωστούς ἀτονόηχους.

η. Καὶ δὲν εἶναι ἀλήθεια, ὅπως τὸ τυμπανίζουνε μερικοὶ γλωσσολόγοι, πὼς τὸ συνηθίζανε μονάχα αἰολικά καὶ δωρικά.

θ. Οἱ Αἰῶλοι καὶ οἱ Δῶριοι τὸ κρατήσανε περσότερο καιρὸ ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Μὰ εἴτανε πρῶτα κοινὸ σ' ὅλη τὴ φυλὴ.

ι. Σὲ κείνη λοιπὸν τὴν ἐποχὴ, τὸ καίω τῆς ἀττικῆς λεγότανε καίω · χωριστοί, ὅπως βλέπουμε, ὁ α καὶ ὁ ι.

κ. Χωριστοὶ κάμποσα χρόνια θάπομείνανε, ἀφοῦ ξεψύχησε τὸ δίγαμμα · ἦρθε ὅμως ὥρα ὅπου σμίξανε καὶ γενήκανε ἀπλόδιπλο αὶ τῆς ἀρχαίας.

λ. Ὁ ἀπλόδιπλος αὶ τῆς ἀρχαίας, ὕστερις ἀπὸ αἰῶνες, ἀκούστηκε γιὰ σκέττος ε ὅπως τὸν ἔχουμε σήμερα, δηλαδὴ κέο.

μ. Τὸ κέο πάλε ἀπὸ γίνεται περίφημα κῶ, λοιπὸν ἀπλόδιπλο καὶ στοὺς στίχους περνᾷ γιὰ μονοσύλλαβο.

ν. Παράδειγμα γιὰ τὸ καίω τὸ ἴδιο ἀκόμη δὲν ἀπάντησα, μὰ βρίσκονται συγγενικά, μάλιστα παρόμοια, ὅσα θέλουμε.

ξ. Ὁ κέος, προτοῦ ξετυλιγῇ στὸ κῶς (ῥος), χωρὶς ἄλλο θὰ πέρασε ἀπὸ τὸ βαθμὸ κῶς, ὅπου ἀμέσως παρατηροῦμε ἀπλόδιπλο.

ο. Στὸ *Σπαρέα τὸν Α'* (κ. *Le Poème à Spanéas, Mélanges Renier*, 1886, σ. 283, σμ. 1 · *Essais*, I, σ. LXII) διαβάζουμε μονοσύλλαβο εα, στ. 12 στὸ βασιλεῖαν καὶ μονοσύλλαβο σο στὸ παρακονῶ, στ. 280.

π. Ὁ Φιλήντας (Γρ., σ. 105) βάζει ἓνα περίεργο ἄκο (ἄκουε), ὅπου δὲν ὑπάρχει πιὰ ὁ ἐλάχιστος ἀπλόδιπλος.

ρ. Ἔτσι ἔχουμε ὅλη τὴ σειρὰ τοῦ ἀπλόδιπλου ξετυλιγμοῦ.

σ. Στὴν ἀρχή, ἄγνωστος ὁ ἀπλόδιπλος (καίω), ἔπειτα οἱ ἀτονόηχοι σμίγουνε (καίω), γίνεται κατόπι ἓνας ἀπλόδιπλος (κα-ίω), ξεγίνεται, δηλαδὴ μονοσυλλαβίζεται (κέο), ξαναγίνεται (κῶς), κατασταλάζει σὲ μονοσύλλαβο (ῥος).

τ. Ὡστε ἀπλόδιπλους πότες ἔχει, πότες δὲν ἔχει. Δὲν εἶναι γνώρισμα καμιάς ἀθρόπινης λαλιάς.

434. Νόμος γενικός. α. Ὁ νόμος ὁ γενικός εἶναι πὼς, ἅμα βρεθοῦνε δυὸ τονόηχοι πλάϊ πλάϊ, μορφώνεται ἢ μπορεῖ νὰ μορφωθῇ ἀπλόδιπλος.

β. Παραμύθια τολοιπὸν ὅσα μᾶς ἀραδιάζουνε οἱ κλασσικοὶ γραμματικογράφοι, δηλαδὴ πὼς οἱ ἀρχαῖοι λογαριάσανε δώδεκα δίφτογγες.

γ. Γιατὶ δώδεκα μᾶς τὶς μετροῦνε οἱ πιὸ καλοσυνεῖδητοι, ὅπως ὁ ἀγαθὸς ὁ Anatole Bailly, στὴν *Grammaire grecque élémentaire* τοῦ 1873, § 20, ποὺ εἶναι ἀκόμη χρήσιμη.

δ. Σελ. 12, ὁ κατάλογος τοῦ περιέχει τοὺς ἀκόλουθους τοὺς ἀπλόδιπλους ·

αι ει οι αν εν ον

α (αι) η(ηι) ω(ωι) αν ην ον.

ε. Ἀντὶς δώδεκα, πιὸ φρόνιμο θὰ εἴτανε νὰ λογάριάζε κανεὶς δώδεκα χιλιάδες.

ζ. Καὶ τόντις, τὰ τιμῶ, φιλέω, δηλόω, προτοῦ γίνουνε τιμῶ, φιλῶ, δηλῶ, γνωρίζανε τὸ ἀπαραίτητο στάδιο τιμα-

ω, φιλε-ω, δηλο-ω (κ. *P.* και *M.*, τ. Α', σ. 87-88). Κι ἀφ'τὰ εἶναι ἀπλόδιπλοι.

η. Τὸ ἴδιο θὰ ποῦμε γιὰ ὅλα τὰ συνερημένα, μουσῶν, ὁστοῦν, καὶ τὰποδῆλοιπα πού εἶναι λεγεῶνες.

435. *Οἱ σημεροὶ μας ἀπλόδιπλοι.* α. Στὴν Εἰσαγωγὴ μου τοῦ *S. Portius*, σ. XXXII κι ἀκ., ἔκαμα τὸ λάθος πού κάμανε οἱ ἄλλοι γιὰ τὴν Παλαιοελληνικὴ.

β. Προσπάθησα νὰ καταλογίσω τοὺς ἀπλόδιπλους τοὺς σημερινούς μας, ἔβαλα καμιά εἰκοσαριά.

γ. Δὲ φτάνει, ἀφοῦ εἶναι ἄπειροι, ὅχι μονάχα στὴν ἴδια τῇ λέξει, παρὰ κι ἀπὸ τὴ μιὰ λέξει στὴν ἄλληνε, λ. χ. τὸ παιδί ἔφυγε, ὅπου ὁ τόνος τοῦ *ι* δὲν μποδίζει τὸ συντραβηγμὸ, φέρε ἀμάξι, κι ἀρίφνητα τέτοια (κ. *S. Portius*, σ. XXXIII).

δ. Δὲν πρέπει ἐδῶ νὰ ξεχάσουμε τοὺς καθαρεβουσιάνους · μὴ θέλοντας νὰ προφέρουνε *2* ἐκεῖ ὅπου πρέπει, προφέρουνε μισὸ *ι*, τίμνε, Παρεπιστήμιο, ἢ μισὸ *ε*, παλὰ, παλῶς, κτλ.

436. *Συντραβηγμοὶ καὶ ἀπλόδιπλοι.* α. Οἱ συντραβηγμοὶ πού σπουδάσαμε πιδὸ ἀπάνω πλατιὰ φαρδιά (κ. ἀρ. 399 κι ἀκ.) δὲν εἶναι ἄλλο τίποτα ὁ καθένας τους παρὰ τὸ καταστάλαγμα ἐνὸς ἀπλόδιπλου.

β. Το *αε*, λ. χ., προτοῦ γίνῃ *α* σκέττο, μόρφωσε ἀπλόδιπλο μὲ τὸν κατοπινὸ του τὸν *ε*, ὥς τὸ σημειώσουμε *αε*.

γ. Ὡς καὶ στοὺς συνεχικοὺς ὁμοιόηχους (κ. π. ἀ., ἀρ. 427 κι ἀκ.) προηγίθηκε πάντα ὁ ἀπλόδιπλος, ἀκόμη καὶ στοὺς συνεχικοὺς τονόηχους *ι*.

δ. Στὸ διήγημα, στὸ ποίημα, στὸν ποιητὴ, ἀπὸ τὰ δυὸ *ι* χρειάστηκε τὸ ἓνα, τὸ πρῶτο ἢ τὸ δεύτερο, νὰ γίνῃ μισὸ *κ'* ἔπειτα νὰ συντραβηχτῇ ὁλότελα.

ε. Θὰ τὸ καταθαίναμε ἀφ'τὸ ἀμέσως, ἂν εἴχαμε καταπιστῇ νὰ μελετήσουμε τοὺς ἀπλόδιπλους πρὶν ἀπὸ τοὺς

συντραβηγμούς. Μὰ κάθε πρᾶμα θέλει τὴ σειρά του.

ζ. Κάμποσα ὠφέλιμα καὶ σκεδὸν ἄγνωστα γιὰ τοὺς συντραβηγμούς, γιὰ τοὺς ἀπλόδιπλους, γιὰ τὴ μεσαιωνικὴ μας ἡχολογία, καὶ γενικὰ γιὰ τὴ γλώσσα, θὰ βρῆς στὰ *Essais* μου, τ. Β', σ. V-CLX.

Γ

ΟΙ ΑΡΧΑΙΟΙ ΑΠΛΟΔΙΠΛΟΙ

437. *Τὶ γενήκατε.* α. Οἱ ἀρχαῖοι μας ἀπλόδιπλοι δὲν ἀφήσανε στὴ γλώσσα μας κανένα ἔχνος. Ἀφ'τὸ ἔχει ἀνάγκη νὰ τονιστῇ, γιὰ νὰποφύγουμε δεινὰ παρανοήματα.

β. Ὅλη μας ἡ ἐκπαίδεψη, στὰ δημοτικά, στὰ γυμνάσια, στὰ Πανεπιστήμια, ξακολουθᾷ νὰ διδάσκῃ πὼς τὰ δίψηφα, *αι, ει, ου*, κλ. εἶναι *δίψογρες*, *κ'* ἔτσι στρεβλώνεται ἡ μάθησις τῆς παλαιοελληνικῆς ὅσο καὶ τῆς νεοελληνικῆς.

γ. Τὸ σημερινὸ μας τὸ *ε* ὅμως, εἴτε ἀπὸ τὸν ἀπλόδιπλο *αι* προέρχεται, εἴτε ἀπὸ τὸ ἀπλό *ε* τὸ ἀρχαῖο, εἶναι πάντα τὸ ἴδιο *ε*.

δ. Στοὺς ἀπλόδιπλους *ει* καὶ *οι*, ἐπικράτησε, καθὼς λέγε, ὁ ἦχος *ι* καὶ συντράβηξε τοὺς προτερινοὺς *ε*, *ο*, πού δὲ θὰ εἴχανε κιόλας πλερία, παρὰ μιστὴ προφορά.

ε. Στὸν ἀπλόδιπλο *αι*, δὲν κατώρθωσε νὰ νικήσῃ ὁλότελα τὸ *ι* · στάθηκε στὴ μέση τοῦ ὁρόμου, δηλαδὴ στὸ *ε* πού βρίσκεται ἀναμεταξὶ *α* καὶ *ι*.

ζ. Γιὰ τοὺς ἀπλόδιπλους *α η ω αν ην ον* (κ. π. ἀ., ἀρ. 439, δ), μήτε λόγος νὰ γίνῃ. Χαθήκανε τελειωτικά.

η. Μερικοὶ γράφουνε *ἡῶρα*, μὰ ἡ γραφὴ ἀφ'τῇ δὲν ἔχει δουλειὰ μὲ τὸ ἀρχαῖο τὸ *ην* πού τὸ βάζανε μονάχα στὸν παρατατικὸ *ἡῶρισκον*, *ἡῶρισκες*, κτλ.

θ. Ἔχουμε καὶ κάτι ἄλλα (κ. W. Veitch, *Greek verbs*, Oxford, 1887, λ. εἰρίσκω, σ. 283 καὶ 284). Μὰ, ὅπως κι ἂν εἶναι, τὸ *ν* δὲν εἶναι πιά παρὰ ἓνα β, δηλαδὴ ἀτονόχως.

ι. Ὁ ἀπλόδιπλος *ου* εἶπαμε καὶ πρὶ ἀπάνω πῶς πολὺ νωρὶς κατάντησε ἀπλὸς σ.

438. Οἱ ἀπλόδιπλοι ΑΥ, ΕΥ. α. Οἱ ἀπλόδιπλοι *αν*, *εν* τῆς ἀρχαίας λέγονται σήμερα, ὅπως ξαίρουμε, *αβ*, *αφ*, *εβ*, *εφ*.

β. Λέγονται *αβ*, *εβ* μὲ κατοπινούς χορδόηχους, λέγονται *αφ*, *εφ* μὲ κατοπινούς ἀχορδόηχους.

γ. Ἔτσι τὸ θέλει ὁ ἀπαράβιαστος νόμος τῆς ἡχοταιριαξιάς, πὺ θέλει τοὺς ἀχορδόηχους μὲ τοὺς ἀχορδόηχους, τοὺς χορδόηχους μὲ τοὺς χορδόηχους.

δ. Τὸ δηλώσαμε κι ἀπαρχίς (κ. π. α., ἀρ. 4, γ · 14, δ · 37, τὸ α, καὶ τὰκόλουθα) πῶς σὲ μᾶς ὁ νόμος ἀφτὸς εἶναι ἀκατάπαφτης ἐφαρμογῆς.

ε. Ἀμα λοιπὸν τὸ *ν* τοῦ ἀπλόδιπλου *αν* ἢ *εν* ἔγινε ἀτονόηχο, ἀμέσως ἀκούστηκε ἀχορδόηχο στὸ ἀφτὸς — ὅπου ἀχορδόηχο καὶ τὸ *τ* — χορδόηχο στὴν ἀβήη — ὅπου χορδόηχο καὶ τὸ *γ* (2).

439. Ὁ ἀπλόδιπλος ΑΥ. α. Βλέπουμε ἀπὸ τὸν ἀρ. 438, τὸν προηγούμενο, πῶς οἱ ἀπλόδιπλοι *αν* *εν* διαιρεθῆκαν σὲ τονόηχο α, ε καὶ σὲ ἀτονόηχο φ, β.

β. Μιά φορὰ μονάχα κρατήσαμε κάποιον περιέργο ἀπομεινάρι τῆς ἐποχῆς ὅπου εἶτανε τονόηχοι ἀκόμη καὶ τὸ α καὶ τὸ ν.

γ. Στὴ Μικρασία (Τραπεζοῦντα, Καππαδοκία, Πόντος), στὴν Κύπρο, στὴν Τζακωνιά καὶ στὴν Μπόβα τῆς Ἰταλίας, ἴσως καὶ μάλιστα πιθανὸ ἄλλου, σώζεται ὁ περιέργος τύπος ἀτὸς, ἀτοῦ, κτλ., μὲ τὴ σημασία τοῦ ἀφτὸς, κτλ.

δ. Τὸν ἔχει καὶ ἡ Κοινὴ μας στὸ *ρά* τος, ὀνομαστικῇ

τοῦ ἀρσενικοῦ, πὺ βοήθησε στὴ μόρφωση τῆς θηλυκῆς ὀνομαστικῆς *ρά* της, πρῶτα *ρά* τη · τὸ ς τὸ τελικὸ ἀπὸ τὸ *ρά* τος.

ε. Τῶχουμε ἄπειρες φορές γιὰ ἐγκλιτικὸ καὶ λειτουργᾶ σὰ χητητικὴ ἀντωνυμία, λ. χ. τὸ *παιδί* του, δηλαδὴ τὸ *παιδί* αὐτοῦ.

ζ. Ἡ ἀντωνυμία μας του δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἀπὸ τὸ ἀφτὸς, ἀφτοῦ, κτλ. Δὲν ὑπάρχει παράδειγμα κανένα ὅπου σὲ τέτοια σειρά νὰ ξεηχᾶ τὸ φ.

η. Λοιπὸν ἀνάγκη νὰ παραδεχτοῦμε πῶς εἶναι ἀπὸ τὸ αὐτὸς, ὅταν τὸ *αν* εἶτανε ἀκόμη ἀπλόδιπλος.

θ. Καὶ τόντις διαβάζουμε συχνὰ στὶς ἐπιγραφὰς αἱ ἀντὶς *αν* (κ. Blass., *Ueber die Ausspr. d. Gr.*, 1888, σ. 72, *aitar* κι ἄλλα · G. Meyer³, § 121, σ. 191 · K. Dieterich, *Unters.*, σ. 78).

ι. Θεοφάνερο πῶς σὲ κάποια ντοπιολαλιὰ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, τὸ *ν* τοῦ ἀπλόδιπλου προφέρθηκε ι, πὺ διόλου παράξενο δὲν εἶναι, ἂν ὑποθέσουμε μάλιστα πῶς τὸ *ν* τοῦ ἀπλόδιπλου ἀπὸ σ εἶχε γίνη *υ*, ὅπως εἶναι καὶ ἡ φυσικὴ του ἡ πορεία.

κ. Τότες τὸ ζεβγάρωμα τὸ καινούργιο, αἱ ἀντὶς αῦ, δὲν μπορεῖ πιά νὰ δώσῃ μήτε β μήτε φ, παρὰ μὲ τὸ γνωστὸ μας συντραβηγμὸ ἔγινε σκέττο α.

λ. Τὴν ἐρμηνεία πὺ ἀναφέρνω, τὴν ἔχω δημοσιεμένη στὸ *Essai sur le grec de la Septante*, 1908, σ. 182, σμ. 1. Προτιμότερη ἀπὸ τοῦ Dieterich τὴν ἐρμηνεία, *Unters.*, σ. 78 κι ἀκ. Εἶναι μπερδεμένη καὶ δὲ στέκει.

μ. Ὡστόσο τί ἔπαθε τὸ α τοῦ ἀτὸς καὶ δὲ φαίνεται πουθενά; Ὁ Dieterich πιστέβει πῶς μὲ τὴ σειρά τοῦ λόγου — εἶδα (ἰ)τὸν καὶ παρόμοια — τὰ δυὸ τὰ ὁμοιόηχα σμίξανε σὲ σκέττο α.

ν. Ἔτσι ὅμως δὲ μᾶς διερμηνέβεται πῶς λέμε τὸν εἶδα

κι ὅχι ἀτὸν εἶδα. Κάτι ἄλλο θὰ τρέχη πού τὸ εἶπα στὸ *Essai* (κ. π. ἀ., λ) καὶ πού θὰ τὸ ξετάσουμε χῶρια κατόπι στὴν ἀρχικὴ ἀτομὴ χασοχηὰ (στὴν ἀφαίρεση).

440. Ὁ ἀπλόδιπλος ΕΓ. α. "Ὁ τι ἀκολούθησε μετὸν *αν* ἀκολούθησε καὶ μετὸν *εν*, πού κάμποσες φορές διαβάζεται μετὸ ἄλλαγμένο σὲ *ι*, ἐπισκειαῖν (κ. Blass., σ. 72).

β. Διαβάζεται καὶ χωρὶς *ν* διόλου. Ὁ G. Meyer³ μάζωξε σωρὸ παραπομπές.

γ. Καμιὰ ὅμως δὲν ἔχει γιὰ μᾶς ἰντερέσσο, ἐπειδὴ δὲ μᾶς ἄρτεσε στὴ σημερινή μας κανένα θυμητάρι.

δ. Ὁ ἐτὸς τοῦ Dieterich (*Unters.*, σ. 279) οὔτε νούλλα δὲ σημαίνει, ἀφοῦ ἐντὸς στὴν ἀρχαιότητα δὲν ἔχει καὶ τὸ *ε* ἄλλο δὲν εἶναι παρὰ ἐπίδραση τοῦ ἐκείνου — ἢ τοῦ ἐγώ, κλ. (κ. τ. Α', Παράρτημα, τῆρο μου γιὰ τὸ Βενιζέλο).

ε. Ἡ παραλλαγή ἐτὸς πού ἀναφέρει ὁ Dieterich ἀπὸ τὸ Μαθηαῖο (KG, 50) σίγουρο πὼς εἶναι χερόγραφου παρακατιανοῦ.

ζ. Κάτι ἄλλοι τύποι πού μνημονόβει ὁ Dieterich στὸ ἴδιο μέρος (σ. 279) ἔχουνε ἀξία ἐλάχιστη ἀφοῦ εἶναι ἀποσπάσματα καμιᾶς ἀμελέτητης χωριολαλιᾶς.

η. Τί θὰ πῇ ἓνας *κλαθμός* (*κλανθμός*) ἀπὸ τὴν Κύπρο, ἓνα *πατρύγονν* (*πατρειόγονν*) ἀπὸ τὴν Κάρπαθο, ἓνα *τρα-Μίζω* (*τραν.Μίζω*) ἀπὸ τὴν Κρήτη, ἓνα *ἐρὸν* (*εἰρὸν*) ἀπὸ τὴ Χιὸ, μιὰ *μάρσα* (*μαύρεσσα*), ἓνα *στα.λιν* (τὸ *σταν.λιν*), ἓνα *ἐπορῶ* (*εὐπορῶ*) ἀπὸ τὸν Πόντο [;], ἓνα *ἐρίσκων* (*εἰρίσκων*), *λεκὸς* (*λευκὸς*) τῆς Τζακωνιάς, ἓνα *ἐττοῦ* (*εὐτοῦ*) τῆς Μπόδας, τί θὰ ποῦνε ὅλες ἀρτὲς οἱ πέτρες οἱ παρομένες ἀπὸ ἓνα χτίριο ἄγνωστό μας, ἓνας Θεὸς τὸ ξαίρει.

θ. Καὶ θεὸς ὁ Dieterich δὲν εἶναι, λιγώτερο ἀκόμη ὁ Hatzidakis.

ι. Τὸν τύπο "Ἀγοστος, πού εἶναι ὁ λατινικὸς *Agustus*, μᾶς τὸν περνοῦνε γιὰ τὸ ἐλληνικὸ *αυ* πού ἔχασε τὸ *ν* τοῦ

(κ. Dieterich, σ. 279 · Hatzidakis, *Einl.*, 15, 'Αθή., Γ', 208 · *Essai sur le gr. de la Sept.*, 182, 1).

κ. Τὰ ἴδια ὁ Dieterich, *Unters.*, σ. 279, γιὰ τὴ *σέκλη* πού μᾶς τὴ φέρνει ἀπὸ τὸ *σεῦ.λορ* τὸ ἀρχαῖο (κ. τὰ Λεξικά), δὲχῶς νὰ τοῦ ἔδωσε εἰδήση τὸ ζεβγάρωμα -κ.λ- ἀντὶς -τ.λ- πὼς θὰ κρύφτεται καὶ σὲ τοῦτο καμιὰ λατινικὴ ἐπίδραση.

Δ

ΟΙ ΤΡΙΤΟΝΟΗΧΟΙ

441. *Τριτονόηχοι*, ὅχι *ἀπλότριπλοι*. α. "Ὅπως ἔχουμε δυὸ τονόηχους μετὴν ἀράδα, ἔτσι μπορούμε νᾶχουμε καὶ τρεῖς ο, α, σ, ἢ ὅ τι θέλεις.

β. Οἱ τρεῖς τονόηχοι ὅμως ποτέ τους δὲ θάποτελέσουνε μιὰ καὶ μόνη συλλαβή, καθὼς γίνεται μετὰ δυὸ τονόηχους.

γ. Συντραβιοῦνται εἴτε οἱ δυὸ πρῶτοι, ἂς ἔχουνε ἢ ἂς μὴν ἔχουνε τόνο, εἴτε οἱ δυὸ στερνοί. Κι ἀπὸ κεῖ βλέπει κανεὶς πὼς ἡ γλώσσα μας τείνει περσότερο στὸ δι.συλλαβισμό ἢ σωστότερα στοὺς ἀπλόδιπλους.

δ. Εἶναι ἀλήθεια πού ὁ ἀπλόδιπλος ὁλοένα κι ἀπλοποιέται, μὰ ὁλοένα ξαναγίνεται κιόλας, ὥστε δύσκολο νὰ ποστηρίξουμε πὼς τρέχουμε στὸ μονοσυλλαβισμό, δηλαδὴ στὸν τονόηχο τὸ σκέττο.

442. *Ποῦ ἀκούγονται οἱ τριτονόηχοι*. α. Στὴν Κοινὴ μας ἀκούγονται πολὶ πολὶ σπάνια. Διαβάξεις κατεβατὰ καὶ μετὰ κανέναν τριτονόηχο δὲν παραξενέβεται.

β. Τὸ πολὶ πολὶ θάκουστούνε τριτονόηχοι σὲ μερικὲς ντοπιολαλιές, τὸ συχνότερο ἀπὸ τὴ μιὰ λέξη στὴν ἄλληνε,

ἄξαφνα ὁ ἄστος, καὶ μάλιστα ἦρθε ὁ ἄστος (τέσσερεις).

γ. Τῶν ἀπὸ ἀκούσει στὸ Πυργί. Δὲν εἶδα ὅμως στὸ βιβλίο τοῦ Pernot (*Phonétique des parlers de Chio*) νὰ γίνεται λόγος γιὰ τριτονόηχους, ἂν καὶ καθιερωμένος ὅρος γαλλικὰ ἢ *triphthongue*.

δ. Πρέπει κανεῖς τὴν καθαρέβουσα νὰ ξετάση, γιὰ νὰ χαρῇ πλούτους τριτονόηχους.

ε. Παρατήρησε ὁ Φιλήντας πὼς ἡ λέξη *νεοελληνική*, ποὺ εἶναι τὸ κάτω κάτω καθαρεβουσιάνικης καταγωγῆς, ρωμαῖκα λέγεται *νεο.λ.θητική*.

ζ. Ἔτσι λέγεται, ἀφότου συνηθίζεται ἀπὸ μᾶς. Ἐκεῖ ὅμως ὅπου ἡ λέξη μνήσκει ἀσυνήθιστη, δὲν ἀλλάζει.

η. Ὁ καλαμαράς πάντα τοῦ θὰ προφέρῃ ἀμφιγ-ΠΙΣ, νομίζοντας πὼς στὸν Ὅμηρο (Α, 607, κι ἄλλου) ἔτσι προφερότανε ὁ ἀμφιγ-ΥῆΙΣ.

θ. Γιὰ τοῦτο στὴ Δύση κατηγοροῦνε τὴ Νεοελληνικὴ — *le grec moderne* — ποὺ ὅλο κι ὅλο *ιωτακίζει*, δηλαδὴ ποὺ τὰρχαία *η, υ, ει, οι, υι*, σὰν ἀπλὸ *ι* θὰ τὰ προφέρῃ.

ι. Τὸ κατηγόρημα πιάνει τὸν τόπο τοῦ γιὰ τὴν καθαρέβουσα, ὅχι γιὰ τὴ γνήσια Νεοελληνικὴ.

κ. Καὶ τόντις κοιτάχτε τί τρέχει. Τὸ ἀρχαῖο τὸ ἐπίθετο ὀγιηρὸς πέρασε ἀπὸ τοὺς ἀκόλουθους βαθμοὺς, ἕναν ἕνανε, ποὺ τοὺς σημειώνω ἐδῶ λιγάκι χοντρά · ἰγιμρὸς, γιμρὸς, γιρὸς, γερὸς, κανονικὸ τὸ καθένα.

λ. Ἡ καθαρέβουσα ὥστόσο ξακολουθᾷ τὰ τρία ἰῶτα, ἰγιμρὸς, ἐνὼ ἐμεῖς δὲν ἔχουμε πιά οὔτε μιστὸ *ι* στὸ γερὸς — ποὺ εἶναι καὶ τὸ γερὸ.

§ 12. ΟΙ ΤΟΝΟΗΧΟΙ ΚΑΙ ΤΑ ΚΙΝΗΜΑΤΑ ΤΟΥΣ

Α

ΤΑ ΚΙΝΗΜΑΤΑ ΕΙΝΑΙ ΔΥΩ ΕΙΔΩΝΕ

443. ΠΑΘΗΜΑ καὶ ΚΙΝΗΜΑ τί σημαίνουνε. α. Ποιὸς ὅρος εἶναι ὁ πιὸ κατάλληλος γιὰ νὰ ἐκφράσουμε τὸ γαλλικὸ *traitement*, δηλαδὴ τὸν τρόπο τῆς ἀλλαγῆς ἑνὸς ἥχου; Μὲ τέτοιο νόημα λέει *Behandlung* ὁ Γερμανὸς, *treatise* ὁ Ἀγγλος, κτλ.

β. Ὁ πρῶτος ὅρος ποὺ συλλογιέται κανεῖς εἶναι τὸ πάθημα. Εἶναι ὅμως ὅρος ἀχαμνός.

γ. Εἶναι ὅρος ἀχαμνός, ἐπειδὴ τὸ πάσχω σήμερα — τὸ ἀρχαῖο πάσχω = πάσκ'ω — ἔχει σημασίαν περιορισμένην στὸ κακὸ · δὲν πάσκουμε, δὲν πάθαμε ποτές μας παρὰ κακὰ. Εἶδε κ' ἔπαθε, λέει ὁ λόγος.

δ. Τὸ ἀρχαῖο μας τὸ πάσχω εἵτανε γιὰ τὰ κακὰ, εἵτανε ὅμως καὶ γιὰ τὰ καλὰ · τὸ εὖ πάσχω, τῆς συνήθειας · μνήμην προσεῖναι, τερπνὸν εἶ τί πον πάθη, γράφει ὁ Σοφοκλῆς (*Αἴαντας*, στ. 521).

ε. Ἐδῶ ἐμᾶς ἡ κουθέντα μας γιὰ τοὺς ἥχους. Μήτε δυσάρεστο τίποτα, μήτε τίποτα ἐβάρεστο δὲν παθαίνει ἓνας ἥχος, ὅταν ἀλλάζει. Ἀλλάζει καὶ σώνει.

ζ. Μπορούσαμε λοιπὸν καὶ ἀλλαγὴ νὰ τὸ λέγαμε, ἀντὶς πάθημα · εἶναι ὅμως ὅρος πάρα πολὶ γενικὸς, ἄρα καὶ ἀόριστος.

η. Καλῆτερο ἴσως θὰ εἵτανε τὸ φέρισμο · δηλαδὴ τὸ

πὼς φέρεται ἄξαφνα ὁ ἥχος *a* στὴν τάδε περίσταση, στὴν τάδε γειτονιά. Μνήσκει *a* μαθὲς ἢ γίνεται *οσει*; Ἀλλαξοηχᾶ ἢ ξεηχᾶ;

θ. Τότες ὅμως, ἂν ξεηχᾶ ἢ ὄχι, ἃ γίνεται ἢ δὲ γίνεται *οσει*, δὲ φέρεται ἀπτός, φέρεται ὁ ἀντικαταστάτης του καὶ πάει τὸ φέρσιμο τὸ ἰδιαίτερο τὸ δικό του.

ι. Ὁ πιὸ ἀπλὸς ὅρος εἶναι πάντα ἐκεῖνος πού στερνὸς μῆς ἔρχεται στὸ νοῦ. Πάθημα, φέρεσιμος, ἀλλαγή, ὅλα τους εἶναι κινήματα. Κίνημα λοιπὸν εἶναι καὶ τὸ σωστὸ γιὰ μᾶς.

444. Τὰ κινήματα εἶναι δυὼ εἰδῶρε. α. Ὅταν προφέρνω Ἀξαφνα ἢ Ἀπάνω ἀντὶς Ἐξαφρα ἢ Ἐπάνω, κίνημα δὲν ὑπάρχει οὔτε τοῦ *a* οὔτε τοῦ *e*.

β. Βάζω *a* στὴ θέση τοῦ *e*, ὅχι τάχα ἐπειδὴ ἔγινε *a* τὸ *e*, μὰ ἐπειδὴ τὸ ἀρχικὸ τὸ *a* μοῦ χρησιμέβει τώρα γι' ἀντίλαλος τοῦ δέφετερου, τοῦ ἀκόλουθου.

γ. Ἐχομε ἀπόδειξη κιόλας πού τὸ *e* ἀδύνατο νὰ γίνη ποτές του *ο*, κι ὥστόσο λέμε Ὀμπρὸς ἀντὶς Ἐμπρὸς.

δ. Τί σημαίνει; Σημαίνει πὼς καὶ τὰ δυὸ τους εἶναι ἀπὸ ἡχοταιριαξιά · λοιπὸν τὸ φαινόμενο ψυχολογικὸ · τὰ δυὸ συνεχικὰ ὁ ἢ *a* ἔρχονται ἢ πιὸ ἔφκολα ἢ πιὸ ἐδάρεστα στὸ μιλητὴ.

ε. Ἀντὶς κίνημα, στὰ τέτοια, πιὸ σωστὸ θὰ εἴτανε νὰ μιλούσαμε γιὰ ξεκίνημα τοῦ *e* γιὰ προκίνημα τοῦ *a*, ἐπειδὴ κίνημα κίνημα δὲν ἔγινε *a* τὸ *e*.

ζ. Σὰ λέω πάλε ἀλέτρι ἀντὶς ἀρέτρι, δηλαδὴ ἀρότρι (ἀρότριον, ἄροτρον), μῆτε ἀπτό μου τὸ κίνημα μηχανικὸ δὲν εἶναι.

η. Στὸ ἀρέτρι ἐνεργοῦνε τὰ δυὸ ρ, τὸ πρῶτο καὶ τὸ δέφετερο, πού βρίσκονται κιόλας κάμποσα γειτονικά. Δὲ θέλει ὁ μιλητὴς, δὲν τοῦ βολεῖ, νὰρχίστη μὲ ρ δυὸ συνεχικὲς συλλαβὲς, κ' ἔτσι λέει *l* ἀντὶς ρ, ἀλέτρι.

θ. Πιὸ ἔφκολο, πιὸ ἐδάρεστο τοῦ ἔρχεται τὸ *l* στὴν προφορά. Μ' ἄλλα λόγια, τὸ κίνημα ψυχολογικὸ, μονάχα πού δὲν εἶναι ἀπὸ ἡχοταιριαξιά (κ. π. *ά.*, *δ*), εἶναι ἀπὸ ἡχοξεταιριαξιά ἢ πιὸ σκέττα ξέμοιασμα (κ. π. *κ.*, § 15).

ι. Γιατί ὅμως ὁ ἥχος *ο* τοῦ ἀρότρι ἄλλαξε γιὰ νὰ γίνη *e*; Μήπως δὲν εἶναι θεοφάνερα τὸ κίνημα μηχανικὸ;

κ. Δὲν εἶναι! Τὸ ρ μορφώνεται σ' ἓνα μέρος τοῦ ἀπάνω τούρανίσκου ὅπου μορφώνεται καὶ τὸ *e* · ἡ συνέπεια εἶναι πού τὸ ρ τραβᾷ στὰ κατατόπια του τὸν ἥχο *e* κι ἀφίνει τὸν *ο* νὰ πάη καλιὰ του.

λ. Καὶ δὴ λοιπὸν ἄλλο ξεκίνημα, ἐπειδὴς ὁ μιλητὴς τὸ βρίσκει πιὸ ἔφκολο καὶ πιὸ ἐδάρεστο. Ἀρα τὸ κίνημα ψυχικὸ.

445. Κίνημα καθαφτὸ μηχανικὸ. α. Μηχανικὸ κίνημα εἶναι τὸ ἀκόλουθο. Ἀς ὑποθέσουμε πὼς σ' ἓνα χωριό, ἄντρες καὶ γυναῖκες ἔχουνε ὁμορφα δόντια, πὼς τὰ δόντια τους φαίνονται τόσο πολλὰ πού τὰ χεῖλια τους σμίγουνε μὲ κόπο — ἢ καὶ δὲν μποροῦνε νὰ σμίξουνε διόλου.

β. Νά σας τολοιπὸν ἀδυναμιά ἢ ἀμπαρεσιά φυσικὴ, στὸ χωριὸ πού ὑποθέσαμε, νὰ προφερθοῦνε τὰ χειλόχειλα β, φ, π, π̄ καὶ μ.

γ. Ὡστόσο τὸ ὑποθετημένο τὸ χωριὸ ὑπάρχει καὶ εἶναι τὸ Πυργί, μονάχα πού δὲν εἶναι τὰ πράματα τόσο δεινὰ ὅπως τὰ περιγράψαμε.

δ. Βέβαια πὼς τὸ ἀφίρω γίνεται *αἰῆρο*, τὸ μπράβο *ἄραο*, ἀραώρας ὁ ἀρραβώρας (κ. Pernot, *Parlers de Chio*, σελ. 505, 514, 515), καὶ πὼς ἀπτὰ ἴσια ἴσια εἶναι μηχανικὰ κινήματα, ἢ, σὰν προσιμᾶτε, κινήματα πού προσέρχονται ἀπὸ κάποια ἀμηχανία τῆς προφορᾶς.

ε. Δὲ μοιάζει ὥστόσο νὰ τὰ καταλαβαίνῃ ἔτσι ὁ Pernot · ἴσως νάχη δίκιο · ἴσως πάλι καὶ νὰ μὴν παρατήρησε κατάβαθα τὰ παρόμοια.

ζ. "Όπως κι ἂν εἶναι τὰ πράματα, οἱ περισσότεροι Πυργούσιοι τὸ κατορθώνουνε περίφημα νὰ σμίξουνε τὰ χεῖλια τους καὶ νὰ βγάλουνε ὅσους χειλόηχους τοὺς στρέγει.

η. Τοὺς εἶναι μπορετὸ νὰ τὸ κατορθώσουνε, μόνο καὶ μόνο γιὰ τὸ λόγο πού στὴν Κοινὴ μας σμίγουνε ἄλλο τίποτα χεῖλια μὲ χεῖλια. Καὶ τοῦτο, κίνημα μηχανικὸ.

θ. Ἐκεῖνο πάλε πού δὲ γίνεται στὴν Κοινὴ ἀπὸ λόγους φυσιολογικοὺς πανελλήνιους, δὲ γίνεται οὔτε στὶς ντόπιες — ἢ χωριολαλιές.

ι. Τὸ *ῥ* ἄξαφνα μὲ κατοπινούς εἴτε τονόηχους εἴτε ξαφνικόηχους θὰ προφερθῇ ἄριστα μὲ τὸ πρόγλωσσο σφιχτὰ κολλημένο στὸν ἄπάνω οὐρανίσκο, καθὼς σίγουρα καὶ στὴν ἀρχαία.

κ. "Όταν ὅμως ὁ κατοπινὸς εἶναι ξακολουθητικὸς, τέτοιο *ῥ* δὲ μορφώνεται. Γιὰ τοῦτο τῆς καθαρέουσας ὁ *σύνδεσμος* δὲν εἶναι βιώσιμος, ἐπειδὴ πάθει ἀμέσως τὸ *ῥ* νὰ σφιχτοκολληῖται στὸν ἄπάνω οὐρανίσκο, μὲ δ κατοπινὸ του.

λ. Γιὰ τοῦτο καὶ τὸ *ῥ* μὲ κατοπινὸ *σ* στὴν ἀρχαία δὲ στέκει, ἐπειδὴ κι ὁ *σ* εἵτανε — καὶ εἶναι — ξακολουθητικὸς (συγκρ. *συσσίτιον*, *σὺζήτω* καὶ τᾶλλα τὰ γνωστὰ).

446. Ὁ μηχανισμὸς καὶ ἡ ψυχή. α. Βλέπουμε ἀπὸ τὰ προηγούμενα πὼς ἔχει νὰ κάμῃ πάντα ἡ ψυχή. Πάλε ψυχικὸ τὸ κίνημά μου, ἅμα θελήσω νὰ διορθώσω τὸ μηχανικὸ, δηλαδὴ νὰ σμίξω τὰ χεῖλια μου, γιὰ νὰ προσφέρω χειλόηχους ἀνάμεσα σὲ δυὸ τονόηχους.

β. Εἶναι ὅμως ἤχοι πού μνήσκουνε ξένοι αἰῶνια στὸν ἔγαν ἢ στὸν ἄλλο λαὸ, τὸ *ε* τὸ γαλλικὸ στοὺς Ἀγγλους, τὸ *θ* στοὺς Γάλλους, στοὺς Ἀραβες τὸ *π*, σὲ μᾶς τὸ *δ* (*ch*, *lāz*, *pasās*) ἢ τὸ καθαρεθουσιάνικο *ζεβγάρωμα* κθ.

γ. Τυχαίνει ἄλλες φορές, σὲ μιὰ ἐποχὴ ὀρισμένη, ἕνας λαὸς νὰ συνηθίξῃ μερικοὺς ἤχους πού τοὺς ξεσυνηθίζει σὲ μιὰν ἄλληνε.

δ. Ἀγνωστη, ἄξαφνα, στοὺς ἀρχαίους ἢ προφορὰ τοῦ δ τοῦ σημερινοῦ μας, ὅπως ἄγνωστη, ἀδύνατη μάλιστα, σὲ μᾶς ἢ προφορὰ τοῦ *φ* τοῦ δικοῦ τους, δηλαδὴ π μὲ δασεία — *π'*.

ε. Ἀκόμη πιὸ ἀπρόφερτο, πιὸ ἀφάνταστο μᾶς εἶναι τὸ *ζεβγάρωμα φθ*, πᾶει νὰ πῇ *π' τ'*.

ζ. Ἐδὼ ἔχουμε νὰ μελετήσουμε τοὺς τονόηχους μας στὰ κινήματά τους εἴτε τὰ μηχανικὰ εἴτε τὰ ψυχικὰ, καὶ ξακολουθοῦμε.

447. Μηχανικὰ καὶ ψυχικὰ κινήματα πού μᾶς φανερόνουνε οἱ τονόηχοι. α. Στὸν παράγραφο δώδεκα πού πιάσαμε τώρα τώρα, θὰ σπουδάσουμε μονάχα τὰ μηχανικὰ τὰ κινήματα πού μᾶς φανερόνουνε οἱ πέντε τονόηχοι τῆς Κοινῆς νεοελληνικῆς.

β. Στὸν § 13 θὰ πάρουμε τὴν ἀρχικὴ χάσσηχιὰ (τὴ λεγόμενη ἀφαίρεση), πού γιὰ τοὺς περισσότερους εἶναι κίνημα ψυχικὸ, γιὰ μᾶς μηχανικὸ — καὶ ψυχικὸ.

γ. Ὁ § 14 θᾶφιερωθῇ στὴν ἡχοταιριαξιὰ, ὁ § 15 στὸ *ἐξμοιασμα*, *ξεταιριαξιὰ*, ψυχικὰ κινήματα καὶ τὰ δυὸ τους.

δ. Ἐπειδὴ χάσσηχιὰ, ἡχοταιριαξιὰ καὶ ξεταιριαξιὰ βλέπουμε καὶ στοὺς πέντε μας τονόηχους, ἐπειδὴς ἄξαφνα ὁ ἄτονος ἀρχικὸς τονόηχος χάνεται τὸ ἴδιο, ἃς εἶναι ὅποιος θέλει — *αοσει* —, λογικὸ νὰ τοὺς συμμαζώσουμε σὲ παράγραφους ἰδιαιτέρους ὅλους μαζί.

ε. Σὰν τὰ τελειώσουμε ἀφτὰ, θὰ κανονίσουμε τὸ ἀρφάθητό μας, ἕνα ἐπιστημονικὸ κ' ἕναπραχτικὸ (§ 16) · θὰ βάλουμε σὲ τάξη τὰ ὀρθογραφικά μας (§ 17) · θὰ ποῦμε τὰ χρειαζόμενα γιὰ τίς ξένες λέξεις (§ 18) · θὰ θίξουμε τὸ μεγάλο τὸ ζήτημα τῆς ἀλληλοεπίδρασης τῆς γλώσσας καὶ τῆς κοινωνίας (§ 19) · στὸ τέλος, τὸ ζήτημα τῆς καθαρέουσας (§ 20).

ζ. Τότες πιά τελειώνει ὁ πρῶτος μας τόμος *Τὸ Βιβλίον*

τοῦ Δασκάλου, γὰρ νὰρχίση ὁ δέφτερος Τὸ Βιβλίον τοῦ Μαθητῆ (1).

448. Τὰ μηχανικά μας τὰ κινήματα. Γενικὴ παρατήρηση. α. Πολλὲς φορές θὰ τύχη νὰπορήσουμε γιὰ τὶς ἐλάχιστες ἀλλαγὰς ποὺ μαρτυροῦνε οἱ σημερινοὶ μας τονόχοι, συγκριμένοι μὲ τοὺς ἀρχαίους.

β. Σὲ μᾶς δὲ μοιάζονε διόλου τὰ πράγματα μὲ τὴ γαλλικὴ ἄξαφνα τὴν ἡχολογικὴ τὴν κατάστασιν, ὅπου τὸ α, λίγο λίγο καὶ βαθμὸν βαθμὸν, γίνεται σκέττο ε, καθὼς, λ. χ., τὸ *cantare* ποὺ καταλήγει στὸ *chanter*.

γ. Ὅξω ἀπὸ τὶς διαφορὰς ποὺ παρατηριοῦνται στὴν ποσότητα καὶ τὴν ποιότητα — γιὰ νὰ περιοριστοῦμε σ' ἀφ' ἑαυτῶν — οἱ τονόχοί μας μνησκουνε κεῖνο ποὺ εἴτανε σὲ ὅ τι ἀφορᾷ τὴ στοματήσια, τὴ μηχανικὴ τους τὴ μόρφωση.

δ. Τέτοια ἴσια ἴσια ἔχουμε νὰ ξεδιαλύσουμε τώρα ἐδῶ.

Δ

ΟΙ ΤΟΝΟΧΟΙ

449. Τὸ Α τὸ νεοελληνικόν. α. Τὰ μηχανικὰ τὰ κινήματα τοῦ α τοῦ νεοελληνικοῦ εἶναι τιποτένια. Νὰ ὅμως πρότασιν ποὺ θέλει ἀπόδειξιν.

β. Μηχανικὰ κινήματα μπορεῖ νὰ ποῦμε τὰ κινήματα ποὺ προσέρχονται εἴτε ἀπὸ τὸν τόνο, εἴτε ἄλλο τόσο ἀπὸ τὴ θέσιν ποὺ πιάνει ὁ ἦχος στὸ σύνολο τῆς συνηχίας.

(1) Πὼς γυρίσανε ἀλλιῶς τὰ μεγαλόπρεπα τὰ πλάνα μας, θὰ τὸ διοῦμε στὸ τέλος τοῦ τόμου ἀφ' ἑαυτοῦ.

γ. Ὁ τόνος ἔχει ἐδῶ τὴ σημασίαν τοῦ ἐπειδὴς ἓνα τονισμένο α δὲ θὰ κινήθῃ ὅπως τὸ ἄτονο. Θὰ ποῦμε ἀρρεθώνας, δὲ θὰ ποῦμε σαρεθνης (κ. ὅμως π. ἀ., ἀρ. 449, ι, ἐξὸν ἂν ὑποθέσουμε, κάμποσο ἀπίθανον, πὼς ἀρχίσει ἀπὸ τὸ ἄρετρον τὸ κίνημα τοῦ ε).

δ. Ἡ θέσιν τοῦ ἦχου ἐννοεῖται πὼς εἶναι πολισημαντη, γιὰτὶ κοντὰ στὸ νοῦ πὼς τὸ α, ὅπως κάθε ἄλλος ἦχος, δὲ θὰ κινήθῃ τὸ ἴδιον στὴν ἀρχή, στὴ μέσιν καὶ στὸ τέλος.

ε. Ἀνάγκη μας τώρα νὰ καταλογίσουμε πρῶτα ποῖα φαίνονται πὼς εἶναι μηχανικὰ κινήματα τοῦ α καὶ ὅμως δὲν εἶναι.

450. Τὸ Α καὶ τὸ Ρ. α. Ὅταν πρὶν ἀπάνω ἀναφέραμε τὸ ἀλέτρι, ξηγήσαμε πὼς τὸ κίνημα δὲν εἴτανε μηχανικόν (κ. π. ἀ., ἀρ. 449, ζ, ι, κ, λ, καὶ ἀρ. 454, γ). Μᾶς ἀπομνήσκει ὅμως ἀκόμη κάμποσα νὰ ξεδιαλύσουμε γιὰ τὸ ζήτημα, γιὰ τὰ ἱστορικὰ καὶ τὰ γεωγραφικά του.

β. Ὁ ἦχος ε ἀντὶς α μὲ κατοπινὸ ρ φανερώνεται στὴ γλώσσα μας ἀπὸ νωρὶς. Ὁ Κ. Dieterich (κ. *Unters.*, σ. 4 καὶ ἀκ.) μάζωξε κάμποσα παραδείγματα ἐπιγραφικὰ (ὡς καὶ τῆς ἀττικῆς ἐποχῆς), παπυρολογικὰ, χειρογραφικὰ, κειμενικὰ (ὀηλαδὴς ἀπὸ κείμενα).

γ. Βρίσκονται τὰ σημαντικώτερα καὶ τὰρχιότερα στοῦ G. Meyer τῇ Γραμματικῇ³, σ. 104. Τὰ πῆρε ὁ Dieterich ἀπὸ κεῖ, χωρὶς νὰ τὰ καταλάβῃ πάντα. Πρόστρεσε καὶ δικὰ του.

δ. Τὸ πρὶν ἀξιοσπούδαστον καὶ παραστατικὸν παράδειγμα εἶναι ἡ ἐρετὴ = ἀρετὴ (Ἀττικῆς ἐπιγραφικῆς ἐπιτάφιος (ἐπιτύμβιος), ἀρ. 3037). Ὁ G. Meyer (δ. εἰ.) λέει πὼς τὸ ε τὸ πρῶτον εἶναι ἀπὸ ἡχοταιριαξία μὲ τὸ δέφτερον.

ε. Δὲ λέει διόλου, ὅπως θαρρεῖ ὁ Dieterich (σ. 4), πὼς σημασίαν δὲν ἔχει γιὰ τὴν παλαιελληνικὴν. Μὰ οὔτε τοῦ G. Meyer ἡ γνώμη σωστὴ δὲ μοιάζει.

ζ. Μπορεί δηλαδή και ἡ *Κληρονήτη*, ἀντὶς *Κληρορέτη* (κ. Κουμανούδη, Ἀττ. ἐπ., ἀρ. 1648 · Dieterich, 4) νὰ περάσῃ γιὰ ἡχοταιριαξιάς ἀποτέλεσμα, τὸ κάτω κάτω, ἐπειδὴ τὸ *η*, πού εἴτανε μακρόχρονο *ε*, δὲν εἴτανε παρά- ξενο νὰ συντραβήξῃ τὸ *ε* τὸ κοντόχρονο.

η. Πῶς ὅμως νὰ παραδεχτοῦμε ἡχοταιριαξιά στὸ *Θαῦρελίδης* (= *Θαύραλίδης*), πού διαβάζεται στοὺς *Ὀργίθες* τοῦ Ἀριστοφάνη (στ. 17, κ. Dieterich, 4), κι ἂν πάλε τὸ παραδεχτοῦμε ἀπὸ τὴν πρόφασιν τάχα πὼς τὸ ἀπλόδιπλο *ει* ἄλλο δὲν εἶναι παρὰ μακρόχρονο κλει- στότηχο *ε*, πῶς νὰ γλυτώσουμε κατόπι ἀπὸ τὸ *κρεββάτι* (= *κράββατος*), κ. λ. π.;

θ. Ὁχι! Τὰ πράματα εἶναι πολλὴ πιὸ ἀπλά. Σὲ μιὰ ἐποχὴ ὁρισμένη, σὲ ὁρισμένο ἕναν τόπο, ἀκολούθησε ἀπα- ράλλαχτα ἐκεῖνο πού ἀκολούθησε ἀργότερα μὲ τὸν ἀρβE- *βώρα* (κ. π. ἀ., ἀρ. 454, γ · σγκρ. ἀρ. 449, κ-λ.).

ι. Δηλαδή, καὶ τότες ἔγινε, ὅχι κίνημα τοῦ *α* πρὸς τὸ *ε*, στὴν ἐρετὴ, παρὰ *ξεκίνημα* τοῦ *α*, γιὰτὶ τοῦ *ρ* τοῦ ἄρεξε περσύτερο ἢ γειτονιά τοῦ *ε* (κ. καὶ πάλε π. ἀ., ἀρ. 454, γ · σγκρ. ἀρ. 449, κ-λ.).

κ. Βοήθησε στὸ ξεκίνημα, πού στὰ χρόνια ἐκεῖνα τὸ *α* σίγουρο πὼς δὲ θὰ εἶχε τὴ σημερινή του δύναμη, θὰ εἴτανε πιὸ φιλό στὴν προφορά.

λ. Καὶ τόντις στὴν ἀρχαία μας τὴ γλώσσα τὸ *α* μπορούσε νὰ συντραβηχτῇ ἀπὸ τὸ *ι* (παρίστημι, κτλ.) ἐνὸς σήμερις ἀδύνατο.

μ. Τέτοιο συντραβηγμὸ ἀγναντέβουμε μονάχα στὸ Δωδεκάλογο τοῦ Γύφτου (1921, σ. 61, στ. 6) *εἶδω, λυ, προσηῆτες, ραοὶ*, ὅπου θέλει ἐφτὰ συλλαβὲς καὶ ὅπου τὸ *α* σκύφτει μπροστὰ στὸ *ι* (-οι). Δὲν τὸ κατάλαβε ὁ Παλαμάς.

450. Ἄλλα ξεκινήματα τοῦ Α μὲ κατοπινὸ Ρ. α. Ψάχνοντας στὰ κείμενα, βρήκανε κάμποσους τύπους μὲ

τὸ *ε* ἀντὶς *α* καὶ τοὺς βλέπουμε μαζωμένους στοῦ G. Meyer τῇ *Γραμμῇ*³, § 55, σ. 102-104 καὶ στοῦ K. Dieterich τῖς *Unters.*, σ. 4-9.

β. Εἶναι οἱ ἐξῆς · *μυσερὸς* (Π. Δ., κ. Dieterich, σ. 4), *μιερὸς* (δ. εἴ.), *τέσσερα* (σ' ἐπιγραφές, σὲ πάπυρους, στὴν Κ. Δ. · ἕνα τεσσαρακοστὸν ἀπὸ τὰ 260 τοῦ Χριστοῦ · κ. Dieterich, δ. εἴ.), *καθερίζω* (Κ. Δ., Diet., δ. εἴ.), *ρεπα- νίρον* (ἀπὸ τὸ *ράφανος* · ἐπιγρ. καὶ Πάπ., Diet., 4), *ρέπα- νόσπορον* (ἀπὸ τὸ *ράπανον*, κ. Diet., 5), *κρεββάτι* (κ. Diet., 6-9 · *Κρεββατᾶς*, σ. 6, ἕνατου αἰῶνα τοῦ Χρ., *κρεββατίω*, 431 τοῦ Χρ.), τὸ κύριο τῆνομα Ἑώρτιος Καμεριανὸς (Diet., 6, ἀπὸ τὴ Μυσία, ρωμαϊκῆς ἐποχῆς).

γ. Πρέπει νὰ προστέσουμε τὴν *κάμερη* — πού θὰ ξετά- σουμε παρακάτω τὰ μυστικά της.

δ. Οἱ μπερδεμένες διερμηνεῖς τοῦ Dieterich εἶναι πράματις μυαλοσκοτώτρες. Νὰ μὴν τίς προσέξουμε · τὸ ζήτημα εἶναι ἄλλου παρὰ ἐκεῖ ὅπου τὸ νομίζει ὁ Die- terich.

451. Ποιοὶ *μείνανε*, ποιοὶ δὲ *μείνανε* ἀπὸ τοὺς τύπους ἀφτοῦς. α. Στὴν Κοινὴ μας σήμερις, ἀπὸ τοὺς ἀπάνω τύπους, μείνανε μονάχα δυὸ, τὸ *τέσσερεις*, *τέσσερα* (μὰ *τεσσάρω*, ἴσως ἐδῶ ξαιτίας τοῦ τόνου) καὶ τὸ *κρεββάτι* (*κράββατος*).

β. Ἐχομε ἀκόμη καὶ τοῦτα πού δὲν ἀπαντιοῦνται πρὶν ἀπὸ τὸ δέκατο αἶώνα καὶ, γιὰ τέτοια χρονολογικὴ αἰτία, δὲν τὰ βάζει ὁ Dieterich. Τολοιπὸ, κ. Φιλήντα, 78-79, *ἔλεση* (ἀρχαῖο *ιλαρὰ*), *πανέρι* (*panarium*), *ρεπάνι* (καὶ *ραπάνι*, ἀπὸ τὸ *ράπανον*, π.-ελλ.), *φέρουλα* (πού ἔτσι τᾶκουσα καὶ σὰν πῆγα), *φερνίζουμαι*.

γ. Κοινὰ δὲ μοῦ φαίνονται ἡ *ἀρρεβώρα*, τὸ *καθερίζω* καὶ τὸ *κοντρεστάζω* (κ. Φιλ., δ. εἴ.). Τὸ ἕνα τὸ *α* βάζταξε τᾶλλο.

δ. Κοινοὶ σίγυρο δὲν εἶναι οἱ τύποι ποὺ ὁ Dieterich μᾶς ἀραδιάζει ἀπὸ νοτοπιολαλιῆς, σ. 274 · *σεράντα* (στὴν Τραπεζούντα, μὰ βέβαια κι ἄλλου), *ἀθερρῶ* (*θαρρῶ*, στὸν Πόντο), *ρεφάν'* (ἀντὶς *ραφάνιον*, ἀπὸ τὸν Πόντο), *Kalameri* (*καλαμάρι*, Μπόδα), *ἀρχερώωνω* (*ἀρχαρώωνω*), *πέρε* (*πέρα*), *περαβίβο* (*παραβίβο*, ἀπὸ τὴν Ἰζακωνιά καὶ τὰ τρία).

ε. Χρωστοῦμε τώρα, ἕναν ἕνανε, νὰ σχολιάσουμε τοὺς προηγούμενους τύπους.

452. *Οἱ πηγουμένοι τῆς εἰς εἰς. α.* Ὁ Dieterich μᾶς διδάσκει (4, σμ. 1) πὼς, ἂν ἡ ἐρετὴ δὲν πρόκοψε, τῆς ἔκοψε τὴν ὀρμὴ τῆς ἢ Ἀρέτω — γιὰ τὴν τάχα δὲν ἔβαλε μᾶζι τὴν Ἀρετὴ, ὄνομα κύριο καὶ δάφτη;

β. Παραμύθια. Μποροῦτε ἄλλο τόσο ἡ ἐρετὴ νὰ τραβίξῃ στὰ λιμέρια τῆς Ἀρετῆς κι Ἀρέτω. Ἡ ἀρετὴ σὲ μᾶς μοιάζει λέξη καθαφτὸ βιβλιαρήσια καὶ, σὰν ἄρχισε νὰ κυκλοφορᾷ — ποὺ καὶ σήμερις ἀκόμα ἡ κυκλοφορία τῆς εἶναι λιγιστὴ —, τὸ *a* δὲ γινότανε πιά ἐφκοლა *e* στὴν Κοινὴ μὲ κατοπινὸ *p*.

γ. Ἡ ἀρραβῶνα καὶ τὸ καθαρίζω φυλάξανε τὸ *a* τοὺς ξαιτίας τοῦ προηγούμενου, τὸ *κουντραστάρω* ξαιτίας τοῦ ἀκόλουθου *a*.

δ. Δὲν εἶναι μάλιστα διόλου ἀπίθανο νὰ ξεχάστηκε τὸ πρωτογέννητο *a* κ' ἔτσι, κατεφτείας, ἀπὸ τὸ δευτερογέννητο *e*, νὰ ξετρούπωσε τὸ *a* τὸ ἀναλογικὸ, στὰ τρία ποὺ ἀραδιάσαμε.

ε. Τὸ *ραπάνι* (κ. Dieterich, σ. 5) μπορεῖ νὰ ἦναι τὰ ἴδια τὰ ἱστορικά.

ζ. Ὁ *μυσερὸς* τῆς Π. Δ. (Dieterich, 4) ἀγνωστὸς στὴ σημερινή μας τὴ χρήση · ὁ *μιαρὸς* (ἀντὶς *μιαρὸς*, Dieterich, 4), παρμένος ἀπὸ τὰ βιβλία καὶ κανονικός.

453. *Ἐκεῖνα* ποὺν *metrare*. α. Γιὰ τὴν δὲν ἀλλάξαμε τὴν

ἔλεση, τὴν *κάμερη* —, τὸ *κρεβάτι*, τὸ *παρέρι*, τὸ *ρεπάνι*, τὸ *τέσσερα*, τοὺς *τέσσερεις*, τὰ *Φέσσαλα* καὶ τὸ *γτερνίζουμαι*, δὲν τὸ ξαίρω μῆτε θαρρῶ πὼς τὸ ξαίρει γιὰ τὴν ὥρα κανέναν.

β. Μῆτε ξαίρει κανέναν καθαφτὸ γιὰ τὸ νόμος $a + p = e$ δὲν εἶναι γενικὸς σὰν τὸ νόμο $i + p = e$. Ἡ μόνη ἐξήγηση μοιάζει νὰ εἶναι ἡ πρὶ ἀπάνω δοσμένη (κ. ἀρ. 447, κ-λ). Ὅτι ποὺ μέστωσε τὸ *a*, χάθηκε ὁ συντραβηγμὸς.

γ. Τὸ *παρέρι* καὶ ἡ *κάμερη* — βέβαια πὼς μπορεῖ νὰ βαστοῦνε τὸ *e* τοὺς ἀπὸ τὸ πρότυπο τὸ λατινικόν.

δ. Ὑπάρχει τύπος *camera*, ταχτικὸς στὴ λατινικὴ, ἀπὸ τὸ π. ἑ. *καμάρα*. Πὼς εἶναι προπαροξύτονη, τόσο ἡ *camera* ὅσο καὶ ἡ *camara*, τὸ μαρτυροῦνε τὸ ν. ἑ. *κάμαρα* καὶ τὸ γαλλικὸν *chambre*, ποὺ μονάχα σὲ προπαροξύτονο εἶναι δυνατό νὰ στηρίζεται.

ε. Τὸ περίεργον εἶναι ποὺ κρατήθηκε τὸ *e* τὸ λατινικὸ στὸ *ζεβγάρωμα κάμερή μου*, μὲ τὴν ἀντωνυμία κατοπινὴ τοῦ, ἀντὶς *κάμαρά μου*, ποὺ λέγεται καὶ τοῦτο.

ζ. Ἔτσι τουλάχιστο ἐγὼ τὸ ξαίρω ἀπὸ τὴν Πόλῃ, χωρὶς νὰ καλοθλέπω τὸ λόγον, ἐξὸν ἂν πῇ κανεὶς πὼς τὸ φέρνει τὸ *i* τῆς κατάληξης (η), ποὺ ἀξήγητο εἶναι καὶ δάφτο.

η. Δὲν ἔχουμε πουθενὰ σὲ λατινικὰ κείμενα κανέναν τύπο *panErism*, ὅπως ἔχουμε μιὰ *camEra*, συχνὰ μάλιστα (κ. τοῦ Forcellini τὸ μεγάλο τὸ Λεξικόν, *Latinitatis Lexicon*, ἐξ ἑτῶν, 1858-1873).

θ. Πὼς εἶναι ὁμως ἀνάγκη ἀπόλυτη νὰ ὑπαρξῇ τέτοιος τύπος, δὲν ἔχω ἀφιβολία καμιά, ἐπειδὴς. ἀφοῦ τὸ *panA-rium* ἔγινε ἰταλικά *panIere*, γαλλικά *panIer*, κτλ., πρέπει χωρὶς ἄλλο τὸ *a* — ἢ *a* — πρῶτα νὰ πέρασε ἀπὸ τὸ βαθμὸ *e* — ἢ *e*.

ι. Μελετήθηκε, ὕστερις ἀπὸ μένα, τὸ ζητηματάκι αὐτὸ ἀπὸ τὸν Paul Marchot στὴν *Zeitschrift für romanische*

Philologie, XXI (1897), σ. 300, πού παραδέχεται τὴ γνώμη μου ἀπαράλλαχτα ὅπως τὴν ἔχω διατυπωμένη στὰ *Jahresberichte* τοῦ Vollmöller, II, σ. 263 (κ. Marchot, ὁ. εἴ.).

κ. Μὰ τὸ κίνημα τοῦ *a* πρὸς τὸ *ε* στὴ λατινικὴ τὴν κατάληξιν *-arius, -arium*, εἶναι τρομερὰ σπουδαῖο γιὰ τίς ρωμανικὲς γλῶσσες, κ' ἔτσι ὁ Meyer-Lübke — ὁ πρῶθ μαθητὴς μου, ὁ Meyer τοῦ Σίμωνα Πόρτιου — τὸ νόμισε ἀπαραίτητο νάντιπαρτηρήσῃ κάμποσα τοῦ Marchot στὴν ἴδια *Zeitschrift*, XXII (1890), σ. 4.

λ. Μερικὰ μοῦ φανήκανε σημαντικὰ, χωρὶς νὰ μὲ πείσανε. "Ὅπως κι ἂν εἶναι, τὸ *πατέρι* μας λατινικῆς καταγωγῆς (ὄχι ρωμανικῆς, κ. Meyer-Lübke, ὁ. εἴ., σ. 2), εἴτε ἀπὸ δική μας ἀλλαξοχηγία τοῦ *a* μὲ τὸ *ε*.

μ. Μεγάλα πράματα δὲν κερδίζουμε, λέοντας ἄξαφνα πὼς τὸ *ε* στὸ τέσσερεῖς καὶ στὸ τέσσερα μπορεῖ νὰ εἶναι ἀπὸ ἡχοταιριαξιά μὲ τὸ προηγούμενο *ε*.

ν. Μπορεῖ νὰ εἶναι, μπορεῖ καὶ νὰ μὴν εἶναι, ἀφοῦ στὴν ἀρρεβῶνα, στὸ κρεβάτι, στὸ ρεπάρι, στὰ Φέρσαλα βλέπουμε τὸ ἐναντίο, τὴν ζεταιριαξιά.

ξ. Γιὰ τὴν Ἰλερην, θὰ μιλήσουμε πιὸ κάτω (ἀρ. 454, ζ-η). Γιὰ τὸ φτεριζοῦμαι, πρέπει νὰπομείνουμε βουβοί. Θὰ ξεφύγουμε ἀπὸ τὴ δυσκολία, μονάχα μολογώντας πὼς ἐδῶ φταίει τὸ *ρ*, μὰ μὲ τὴν ἀκόλουθη παρατήρηση.

454. Ἡ "Αρτεμις καὶ ἡ Ἀρταμῖς. α. Μαθαίνουμε στοῦ G. Meyer τὴν *Gr. Grammatik*³, σ. 102-103, πὼς οἱ τύποι "Αρτεμις καὶ Ἀρταμῖς συναλλάσσονται κάποτες στὴν ἴδια τὴν ντοπιολαλιά, στὰ δωρικὰ καὶ στὰ μεγαρικὰ, ἐνὼ ἡ κοινὴ ἀττικὴ ξαίρει μονάχα τὸ *ε*, "Αρτεμις, Ἀρτεμίδωρος, κτλ.

β. Τοὺς τύπους Ἀρταμῖς, Ἀρτάμιτι, κλ., ὁ G. Meyer τοὺς περνᾷ γιὰ ἡχοταιριασμένους. Ἀναφέρει ὡστόσο κάτι

ἀρρήφορῶ κ' ἐρρήφορῶ, κάτι ἔρ[α] καὶ ἄρα, ὅπου ρόλο κανένα δὲν μπορούμε νὰ μοιράσουμε στὴν ἡχοταιριαξιά.

γ. Τὸ συμπέρασμα λοιπὸν εἶναι πὼς, μὲ τίς ἐποχὲς καὶ μὲ τοὺς τόπους, τὸ κίνημα τοῦ *a* πρὸς τὸ *ε*, ἢ σωστότερα τὸ ξεκίνημά του μὲ κατοπινὸ *ρ*, πότες ἔπαθε, πότες ξανάρχιζε.

δ. Εἴτανε εἶδος πηγαινέλα μεταξὶ κοινὴ καὶ ντοπιολαλιές, ὥσπου μερικὰ κινήματα νὰ γίνουμε κάπως στασίματα, κ' ἔτσι κρατήσαμε ἀνὰγγιχτα τὸ κρεβάτι, τὸ ρεπάρι, τὰ Φέρσαλα, τὸ φτεριζοῦμαι, μαζί μὲ τὴν Ἰλερην, ἀπὸ τὸ νόσος ἰλαρὰ (ἐπειδὴ κοκκινωπὴ).

ε. Τὰ πράματα ἐδῶ σὰ δυσκολούτσικα. Ὁ ἀνεθασμὸς τοῦ τόνου κατονικός, ἐπειδὴ τόξίτονο τὸ ἐπίθετο, ἅμα γίνῃ οὐσιαστικὸ, παροξιτονίζεται ἢ προπαροξιτονίζεται, βραδὺν, βράδυ · στακτὴ (χορία), στάγχη · (χεῖρ) πυκτὴ, φούχτα (κ. Ψ., *Observations phonétiques*, στὰ MSL., VI (1888), 303-305). Ἀπειρα καινούργια παραδείγματα χρωστῶ τοῦ Φιλήντα, πού θὰ τἀναφέρουμε ἄλλου.

ζ. Τῆς Ἰλερης ἡ δυσκολία εἶναι πού ὁ τόνος δὲν μπορούσε ν'ανεβῇ, ὅσο ἔμνησκε ἰλαρὰ, μὲ μακρόχρονη τὴ λήγουσα γιὰ τὴν ἀνεθοτονία, χρειάζεται μιὰ ἰλαρὴ νόσος, πού δὲν τὴ βλέπουμε πούθενά · ὥστε δὲν ξαίρουμε ἀκόμη καλὰ.

η. Ἡ ἀλλαγὴ τῆς κατάληξης ἡ ἀντὶς *a*, ἐφκολοξήγητη · τὸ ἰλαρὸς, ἰλαρὰ, ἐπίθετα · ἔτσι τοιοιπὸ συμμορφώνονται μὲ τὸ καλὸς, καλὴ, ὅπως τὸ μικρὸς, μικρὴ, κτλ. (κ. καὶ π. κ., ἀρ. 485, β κι ἀκ.).

θ. Δουλειὰ μας ἐδῶ δὲν εἶναι νὰ ξετάσουμε τὰ ντόπια ἔνα ἔνα · θὰ ποῦμε ὥστόσο ἕνα λόγο γιὰ τὸ κυπριώτικο τὸ ρῆμα ρέσσω (περῶ, διαβαίνω), πού στὴν Κρήτη λέγεται ράσσω καὶ σημαίνει ὀρμῶ, σπεύδω (κ. Foy, *Lauts.*, 94-95 · Σακελλάριο, *Τὰ Κυπριακὰ*, Β' (1891), σ. 768).

ι. Ὁ Foy, μὲ πολὺ δίκιο, τὸ παράγει ἀπὸ τὸ π. εἰ.

ἀράζω (κ. τὸ μέρος). Καὶ πάλι εἶναι τὸ ε ἀπὸ συντρα-
βηγμὸ τοῦ ρ.

κ. Τὸ χιῶτικο ἐρέσει (ἀρέσει, κ. Pernot, *P. de Chio*, 229), ἡχοταιριασμένο.

455. Τὸ Α με Λ κατοπινὸ του. α. Για τοὺς ἴδιους φυσιο-
λογικοὺς λόγους πού παρατηρήσαμε στὸ ρ, δηλαδὴς ἐπειδὴ
καί, με τὸ λ, τὸ πρόγλωσσό μας πρέπει νὰ κκουμπήσῃ στὸν
ἀπάνω οὐρανίσκο στὴ θέση ὅπου μορφώνεται τὸ ε, γιὰ
τοῦτο καὶ με κατοπινὸ λ, προτιμιέται τὸ ε ἀπὸ τὸ α.

β. Ὅπως γιὰ τὸ ρ (κ. π. ἀ., ἀρ. 453, δ-η), ἔτσι καὶ
γιὰ τὸ λ, τὰ παραδείγματα εἶναι ἀρχαῖα · κ. Dieterich,
Unters., σ. 9, ἡλεκάτη (ἀπὸ τὰ 171 πρὸ Χρ. · μὰ κ. πιὸ
κάτω ἐδῶ τὸ γ), ἐλετρυνόνα (δηλαδὴς ἀλεκτρυνόνα τῆς
ἀπ. ἐποχῆς), Βιγλερτία (λατινικὸ *Vigulantia*, Τρωάδα),
γλενκίσαι (γλανκίσαι, ἀπὸ πάπυρο τοῦ τρίτου με τέταρτου
αἰῶνα τοῦ Χριστοῦ), μελερεν (μαλερεν, τοῦ Ἡσύχιου).

γ. Δὲν κρατήσαμε ἀπ' ἀφτὰ κανένα παρὰ τὴν ἀλεκάτη,
κ' ἔχει ἐδῶ νὰ παρατηρηθῇ με τὸν G. Meyer (*Gr. Gr.*³.,
σ. 104) πὼς ὁ ἀρχαιότερος τύπος μοιάζει νὰ εἶναι ἡλεκάτη,
με τρόπο πού στὴν ἡλακάτη ἀκολούθησε ἡχοταιριαζιά.

δ. Ὑπάρχει ὅμως καὶ τύπος λεκάτη (κ. Dieterich, 272 ·
κ. καὶ Pernot, *P. de Chio*, σ. 78). Ἄρα, τὸ πρῶτο α
τῆς ἀλεκάτης, στερνογέννητο, ἀφοῦ ξεήχησε τὸ η καὶ
πρόθετο σὰν τὸ α στὸν ἀξάδεργο.

ε. Σήμερ᾽ ἔχουμε στὴν Κοινὴ μας λίγα, ἐλάχιστα μάλιστα
τέτοια ξεβγαρώματα, μόλις δυὸ, τὸ βελαρίδι (ἀπὸ τὸ
βαλαρίδι, βάλαρος) καὶ τὸ πατελόρι, πού εἶναι τὸ πιὸ
συνηθισμένο.

ζ. Μὰ τὸ πατελόρι λέγεται καὶ παταλόρι, ὅπου
σῴζεται τὸ α τοῦ ἰταλικοῦ *pantalone* καὶ τοῦ γαλλικοῦ
pantalon, παρμένο καὶ τοῦτο ἀπὸ τὸ ἰταλικόν.

η. Μήτε τὸ πατελόρι μήτε τὸ παταλόρι δὲ θησα-

βριστήκανε οὔτε στὸ Λεξικὸ τοῦ Σομαθέρα (1709) οὔτε στὸ
Λεξικὸ τοῦ Δουκάγγη (1688).

θ. Κ' ἔτσι μᾶς ἐπιτρέπεται νὰ συμπεράνουμε πὼς ἡ
λέξις στὴ γλώσσα μας εἶναι καινούργια. Ἐπειδὴς ὅμως
τύπος, εἴτε ἰταλικὸς εἴτε γαλλικὸς, δὲ φάνηκε με τὸ ε
(*pantelone, pantelon*), ἀνάγκη νὰ παραδεχτοῦμε πὼς τὸ
ε τοῦ *partelorio* εἶναι κάποιας δικῆς μας ντοπιολαλιᾶς,
ὅπου ἐνέργησε τὸ λ.

ι. Καὶ τόντις ντοπιολαλημένα -ελ ἀντὶς -α.λ ἔχουμε
κάμποσα, κ. Dieterich, σ. 9 (*καβελλάρης*), σ. 272
(*πελάτι* · παντάπασι περιττὸ νὰ τὸ ἐρμηνέψῃ κανεὶς ἀπὸ
τὸ *κουροπελάτης* τοῦ Πρόδρομου Δ' 96, κ. Hadz. *Einkl.*,
333) · Σ. Πόρτιο, 73 (*ἐντελμα* · τὸ ἐντέλλω ἐδῶ δουλειά
δὲν ἔχει, κ. S. P., 73 · Hadz. *Einkl.*, 333) · Pernot,
P. de Ch., 78 (*σελιβάρι*), σ. 79 (*μοσκαρελκι*) · Foy,
L. S., 94 (ἡ ἐλεδώρη, τὸ πρότυπο ἀρχαῖο · ἔπειτα
λεδώρη, ἀλεδώρη, ἀλαδώρη, ὅπως ὁ ἀξάδεργος, κ. π. ἀ.,
ἀρ. 451, δ), 95 (*μνελος*, στὴν Τραπεζούντα).

κ. Μποροῦμε νὰναφέρουμε μαζὶ καὶ τὰρχαιότερα
μέλιστα (μεταξὶ τρίτο καὶ τέταρτο αἰῶνα τοῦ Χρ.), *Τέλ-*
μεως = *Τάλμεως* (τοῦ ἔχτου αἰῶνα τοῦ Χρ.), ὅλα τους
κόφτικα (κ. Dieterich, 10). Πιὸ κάτω τὰ συζητοῦμε.

λ. Τὸ ἴδιο κ' ἓνας τύπος, *Μαλέλας*, συριακὸς (κ. Die-
terich, 10, κὶ ὅπου παραπέμπει).

456. *Ντοπιολαλημένα* κὶ ἀρχαῖα -ΕΛ. α. Τί βγαί-
νει ἀπ' ὅσα συνάξαμε; Βγαίνει θεοφάνερα πὼς γιὰ λόγους
φυσιολογικοὺς ἄγνωστούς μας ἀκόμη, τὸ λ τὸ γειτονικὸ
ἐνεργοῦσε εἴτε σὲ γῶρες εἴτε σ' ἐποχὲς ὀρισμένες καὶ πὼς
ἀπὸ τίς ντοπιολαλιᾶς, πότες ἀρχαῖες, πότες καινούργιες,
μονάχα μερικὰ κυκλοφορῆσαν στὴν Κοινὴ.

β. Στὴν ἐξοχὴ μελέτη του γιὰ τὴν ἀμοργιανὴ ντοπιο-
λαλιά (*Beiträge zur neugriechischen Dialektkunde*. 1.

Der Dialekt von Amorgos, Indogermanische Forschungen, II (1893), σ. 65-124), ὁ Α. Thumb σημειώνει, γιὰ τὸ *λ* ὅσο γιὰ τὸ *ρ*, πὼς μῆτε τὸ ἓνα μῆτε τὸ ἄλλο δὲν ἀποφέγγουνε τὴ γειτονιὰ τοῦ *α* στὴν Κοινὴν.

γ. Τὰ παραδείγματα εἶναι *καλάθι*, *καλαμᾶρι*, *καλάμι*, *καλαμιὰ*, *καράβι*, *καραβίδα*, *καρακάξα*, *κλαδὶ*, *κλαρί*, *κρατῶ*, *κρασί*, *λαβαίνω*, *λαβώνω* (σ. 87).

δ. *λαγήρι*, *λαθύρι* (*λαθοῦρι*), *λαλῶ*, *ἀλαφρός*, *μαλλιά*, *μαρούλι*, *ἀραδιάζω*, *παλαβός*, *παλαμιὰ*, *παλληκᾶρι*, *παράδεισος*, *ραβάσι*, *ραχείδι*, *χαλαρώνω*, *χάλασα*, *χαλιράρι*, *χαραμάδα*, *φαράδα*, *φαράς* (σ. 88), καὶ χίλια ὅμοια.

ε. Δὲ μοιάζει νὰ κατὰλαβε ἄρκετὰ ὁ Α. Thumb, ἂν καὶ μεταχειρίζεται τὸν ὄρο *lokal* (σ. 88), πὼς γενικὸ δὲν εἶναι τὸ φαινόμενο · ἀπόδειξη τοιοῦτον πὼς τὰ λίγα πού συνηθίζουμε εἶναι ντοπισοφερμένα.

457. Τὸ Α μετὰ τοῦ Ν. α. Παραδείγματα ἴσως νὰ μὴν ὑπάρχουνε διόλου, ἐπειδὴς, ἂν καὶ τὸ *ν* μορφώνεται μετὰ τὴ συνένεργειαν τοῦ πρόγλωττος ἀκκουμπισμένου στὸν ἀπάνω οὐρανίσκο, δηλαδὴ στὰ περίγυρα τοῦ *ε*, ὁ ἀέρας ἀμέσως ἀλλάζει δρόμον, βγαίνει ἀπὸ τὴ μύτη, κ' ἔτσι δὲ γίνονται τὰ πράγματα μετὰ τὴς ἴδιες τὴς συθέκης.

β. Τὸ μόνο πού μπορεῖ νὰ περάσῃ γιὰ κοινὸ εἶναι ὁ *Γενάρης*. Τὸ *ε* ὅμως ἀντὶς *α* φανερώθηκε πρῶτα στὴ λατινικῇ, ἀπ' ὅπου καὶ τὸ πήραμε μαζὶ μετὰ τὴ λέξη, ὥστε δὲν ἀνήκει ὁ τύπος στὴ νεοελληνικὴ γραμματικὴ (Dieterich, σ. 10).

γ. Ὁ κόφτικος τύπος ἐπέτερχες (Dieterich, 44) πάει ἀλλοῦ (κ. π. ἀ., ἀρ. 451).

δ. Οἱ τύποι πού ἀραδιάζει ὁ Dieterich (*Unters.*, σ. 272), ντόπιοι ὅλοι τους, *επερῶ* (*ἀπαρτῶ*), *γενλή*, *κατεκνία* (*καταγνία*), *κάρρεβι* (*καρράβι*, πού προέρχεται ἀπὸ τὸ *καρράβιον*, τὸ μικρωτικὸ τοῦ ἀρχαίου *κάρραβι*).

γιὰ τοῦτο σήμερα κ' ἡ ἀλλαξοτονιὰ), *γνέντα* (*καππαδόκιον ἀντὶς ἀγνάρτια*), *διρέρι* (*δηνᾶρι*).

ε. Τὸ *fenì* (*ἀντὶς φανῆ*) τῆς κάτω Ἰταλίας (Ὁτράντο καὶ Μπόθα) μπορεῖ νὰ εἶναι ἀναλογικὸ ἀπὸ τὸ *φατρουμαί*, ὅπως τὸ θέλει ὁ Thumb (*I. F.*, II, 87, 1). Μὰ σίγουρο δὲν εἶναι, ἀφοῦ τᾶλλα μοιάζει σὰ νὰ προέρχονται ἀπὸ τὴ γειτονιὰ τοῦ *ν*.

458. Κάτι σκοῦρα Ε ἀντὶς Α μετὰ τοῦ Ν. α. ἔχουμε σήμερα *ραράντζι* καὶ *ρεράντζι*, πού εἶναι τὸ κοινὸ μας (κ. καὶ τὰ δύο στοῦ Σομαβέρα).

β. Ὁ Thumb γράφει (κ. *I. F.*, II, 87) πὼς τὸ ζήτημα τοῦ *α* δυσκολέβει. Δὲ δυσκολέβει διόλου. Τὸ *α* εἶναι ὁ πρωτογεννήτος *τῆχος* (κ. G. Körting, *Lateinisch-romantisches Wörterbuch* 3, 1907, τὸν ἀρ. 6438) · τὸν κρατήσανε οἱ Βενετσιάνοι στὸ *naranza* (κ. Körting, ἱ. μ.). Ἄρα τὸ *ε* δικό μας, ἀπὸ τὴ γειτονιὰ τοῦ *ρ*, ἴσως καὶ τοῦ *ν*.

γ. Πιὸ πολὺ δίκιο ἔχει ὁ Thumb γιὰ τὸ *ζερός*, *ζαρός* (ἱ. μ.). Προκοπὴ δὲ βγαίνει, ἐπειδὴ δὲν ξαίρουμε ἀπὸ τοῦ ἔρχεται ἡ λέξη. Ὁ Δουκαγγῆς βάζει κ' ἓνα *ζεμπός* τοῦ δέκατου ἔχτου αἰῶνα, πού τὸ π του μπορεῖ νὰ μᾶς ὁδηγήσῃ κατόπι.

δ. Τὸ κοινὸ εἶναι *ζερός*, ἂν καὶ δὲν τὸ παρατήρησε ὁ Thumb. Δὲ σημαίνει ὅμως πὼς τὸ *α* τοῦ *ζαρός* εἶναι τὸ πρότυπο. Πιθανὸ μάλιστα νὰ εἶναι ἀπὸ μίμηση τοῦ ὁμῶνυμου ἀριστερός. Ἡ *κ* ἀπὸ τὸ *ζερά*.

ε. Τὸ *μοσκαρελίχι* (Pernot, *P. de Ch.*, σ. 79), πού πιὸ κάτω θὰ ζητάσουμε γιὰτὶ ἔχει *ο*, σίγουρο δὲν εἶναι πὼς *χρωτᾶ* τὸ *ε* του στὴ γειτονιὰ τοῦ *ρ* ἢ τοῦ *α*.

ζ. *Μασκαρελίχι* σωστὸ εἶναι τὸ πολίπαθο ἀπὸ οὐσιαστικὸ, πού βαστᾶ καὶ ἀπὸ τὸ ἰταλικὸ *maschera* καὶ ἀπὸ τὸ ἀραβοτούρκικο *μασκαρά* (κ. Φιλῆντα, *Γλωσσολογία*, Β', 1925, 51). Μπορεῖ τοιοῦτον ἀπὸ κάπου νὰ βρῆκε δρόμον.

ἡ *maschera* καὶ νὰ ξεγλίστρησε τὸ ε τῆς στὸ *μασκαρε-
λίκι*, πού ὥστόσο κοινὸ δὲν εἶναι. Στὴν Κοινή, τὰ τρία
συνεχικὰ μας *α* συγχρατιοῦνται.

η. Τὰ κοινὰ μας — καὶ ἀρχαῖα — εἶναι τὸ *δρεπάρι*
(π. ἐ. *δρεπάριον*, *δρέπαρον* καὶ *δρεπάριον* (κ. Thumb,
I. F., II, 1892, 81) καὶ *ρεπάρι* (κ. Thumb, ἱ. μ., σ.
82 · *ρεπανόσπορον* ἔχει ὁ Κλάβδιος Γαληνός, κ. τὰ
Λεξικά), ὥστε τὸ *α* ἡχοταιριασμένο καὶ στὰ δύο τους.

θ. Ὁ *ράφανος* κι ὁ *ρέφανος* (ἰωνικὸς;) δὲν ἔχουνε νὰ
μᾶς πιάσουνε κουβέντα ἐδῶ · καὶ τὰ δύο ἀρχαῖα, κάμ-
ποσο μάλιστα μπερδεμένα (κ. Thumb, ἱ. μ., σ. 82).

ι. Μπορεῖ ὅμως, ἀντὶς ἰωνικὸς, νὰ εἶναι ὁ *ρέφανος*
τὸ πρότυπο καὶ ὁ *ράφανος* τὸ ἡχοταιριασμένο. Τὰ ἐτυ-
μολογικὰ του σκούρα (κ. Prellwitz, *Étym. Wörterb.*,
λέξη *ράφανος*).

κ. Τὸ *πέτευρον* (ἀντὶς *πέταυρον*) τοῦ Θεόκριτου, πού
μνημονέβει ὁ Dieterich μὲ τᾶλλα (σ. 40), δὲν ἔχει καμιά
σκέση μὲ τὰ προηγούμενα. Τὸ *ρ* στέκει ὅζω ἀπὸ τὸ λογα-
ριασμό μας, ἀφοῦ πρόκειται γιὰ τὸ ἀπλόδιπλο *αν* ἢ *εν* —
ὄχι δηλαδὴ γιὰ τίποτις *αβ* ἢ *εβ*.

λ. Σὰν παραμυθένιο μοῦ ἔρχεται κάποιος δρέχι = *ράχη*
τοῦ Dieterich, σ. 272, καθὼς καὶ ἄλλοι τύποι τῆς ἴδιας
Anmerkung. Μῆτε νὰ τὰναφέρῃ τὰ τέτοια κανεῖς, ἅμα
δὲν ξαίρει τὰ ἡχολογικὰ τῆς ἀμελέτητης χωριολαλιᾶς
ἀπ' ὅπου τὰ παίρνει.

μ. Τὸ *kalamEri* (ἀπὸ τὸ *καλαμαρίον* · παράξενος ὁ
τόνος) καὶ ἡ *strEmmada* (δηλαδὴς ἀστραγμαῖδα [;]) τῆς
κάτω Ἰταλίας (Thumb, ὁ. εἰ., σ. 87) μοιάζουνε σὲ κεῖνα
τὰ μέρη σὰν κανονικά.

ν. Δὲν ξαίρει κανεῖς τί δουλειὰ νὰ πιάσῃ μὲ τὸ *ρεῖρι*
καὶ *ραῖρι* (Thumb, ἱ. μ.), πού τὸ βάζει μονάχα τὸ
Λεξικὸ τοῦ Legrand. Θέλει ἔρεθνα.

ξ. Τὸ *σισέρι* = *σίσαρον* (κ. Thumb, ἱ. μ.) σίγουρο
πὼς εἶναι τὸ λατινικὸ *siser*, ὅπως ἔγινε κανονικὰ στὴ
λατινικὴ τὸ *σίσαρον* τὸ ἑλληνικὸ.

ο. Στους τύπους *ἐξαργος*, *ἐξεργος*, *ἐπαργος*, *ἐπεργος* τοῦ
Foy (σ. 95), παίζει ὁ ἡχος πότες μὲ τὸ ἔργο, πότες μὲ
τὸ ἀργῶ. Μοιάζουνε σὰν καθαρεβουσιάνικα. Ἐπεργος
ἡμέρα, γράφει ὁ Foy. Δὲν ἔχουνε καὶ σημασία.

π. Πιὸ ἀπάνω (ἀρ. 450, ζ) εἶδαμε τοὺς ἀρχαίους τύπους
μιερός, *μυσερός*. Σήμερα μᾶς ξετρυπώνει ἓνας τύπος ντό-
πιος *σοβερός*, πού μᾶς τὸν ξεσήκωσε ὁ Hadzidakis στὴ
Μελέτη του, σ. 46 (κ. Thumb, ὁ. εἰ., σ. 87).

ρ. Στὴ *Μελέτη* του (1884), καθὼς καὶ στὴν Ἀθηνᾶ
(1889), θέλει καλὰ καὶ σώνει νὰ εἶναι τὸ ε ἀπὸ ἐπίδραση
τοῦ ρ. Στὴν Ἀθηνᾶ μάλιστα πολεμᾷ τὸ Meyer-Lübke
(S. P., σ. 73, 1889) πού λέει πὼς ἀλλάξε προσκόλλημα
ὁ *σοβερός* καὶ πῆρε τὸ προσκόλλημα τοῦ *θλιβερός*, *βλαβε-
ρός*, *καρτερός*.

σ. Στὴν *Einleitung* (1892), ὁ Hadzidakis διδάσκει τὸ
ἴδιο καὶ, γιὰ νὰ μὴν παραπέμψῃ στὸ Meyer-Lübke, στη-
ρίζεται στὰ *τρομερός* καὶ *φοβερός*, χωρὶς νὰναφέρῃ τὰ *θλι-
βερός*, *βλαβερός* καὶ *καρτερός*. Τέτοιος ὁ παλιάτσας.

τ. Ποιανὸ γνῶμη προτιμότερη ἀπὸ τοὺς δύο; Μῆτε
τοῦ ἑνὸς μῆτε τοῦ ἀλλουνοῦ, ὅσο δὲν ἔχουμε πιὸ σίγουρα
ντοκουμένα.

υ. Τὸ *σιτέρι* καὶ τὸ *σφογγέρι* (Κάρπαθο καὶ Ρόδο, κ.
Thumb, ὁ. εἰ., 87) τί λογῆς πράματα εἶναι, τὰ γινῶ.
Μπορεῖ κι ἀφτὰ νὰλλάξανε προσκόλλημα. Ποιὸς ὅμως καὶ
τί μᾶς τὸ ἀποδείχνει;

φ. Τὸ *κατεργῶ* (*καταργῶ* · *ξορκίζω*) δὲν ἔχει ἀνάγκη
καμιά νὰ πῆρε τὸ ε ἀπὸ κάποια ἐπίδραση μυστικῆ τοῦ
κατελνῶ = *καταλῶ* (Pernot, *P. de Ch.*, 78) · τὸ
κατεργῶ κράτησε πολὺ ἀπλὰ στὸν ἐνεστώτα τὸ ε τοῦ παρα-

τατικού και τοῦ ἀόριστου, ὅπως τὸ ἀνεβαίνω, κατεβαίνω, κτλ.

χ. Τᾶλλα ποὺ ἀραδιάζει ὁ Pernot (ἱ. μ., 78-79), γεράς, ᾤερος (γάδαρος), ὁ γεργός (γαργός, ἀ(δερ)γός) εἶναι ντοπιό-χιώτικα.

459. Κάτι δυσκολοεξηγήματα Ε ἀντίς Α με κατοπινοῦ τους Α. α. Τὸ ψέλε = ψάληκε τοῦ Dieterich (Unters., 272) μπορεῖ νὰ εἶναι ὅ τι θέλεις. Ἀχρηστο παντάπασι γιὰ μᾶς, ἀφοῦ ἄγνωστά μας τὰ καθέκαστα τῆς ντοπιολαλιᾶς.

β. Γιὰ μένα τὸ ε τοῦ ψέλε ἄλλο δὲν εἶναι παρὰ τὸ ε τοῦ ψέλεω, καὶ τὸ ε τοῦ ψέλεω ἀπὸ τὸ ε τοῦ στέλεω, σὲ μιὰ ἐποχὴ ὅπου λέγανε ἀκόμη στὸν ἀόριστο ἔφηλα καὶ ὅπου τὴν ἴδια τὴν προφορὰ εἶχανε η καὶ ει, ὥστε τὸ ἔστειλα μποροῦσε νὰ τραβήξῃ τὸ ἔφηλα στοῦ ἐνεστώτα του τὰ λιμέρια.

γ. Ἐγινε λόγος πρὸς ἀπάνω (ἀρ. 454, ι) γιὰ τὸ ἔντελμα. Ὁ Φιλήντας (Γλωσσολ., Β', 229) μᾶς δίδαξε πὺς τὸ ἐντελμα εἶναι παρετυμολογημένο καὶ πὺς σημαίνει καθαφτό ἔμπλεμα.

δ. Δὲ μᾶς χρειάζεται λοιπὸν ἐδῶ καὶ ξαχολουθοῦμε τὸ δρόμο μας. Ἐντελμα τὸ κοινὸ, ποὺ θὰ εἶναι καὶ καθαρε-
βουσιάνικης καταγωγῆς. Τί μᾶς πειράζει, ἀφοῦ ὁ τύπος κανονικὸς ἀπὸ ἀποψη τῆς νεοελληνικῆς;

ε. Ἦχοταιριαξιά κι ὄχι μαθὲς κίνηση μηχανικὴ θὰ παρατηρήσουμε στὸ γέλλεται (ἄλλεται, κ. Foy, 63, κυπριώτικο), στὸ ξιλείφκω (ἐξαλείφω, κ. Foy, 102, κυπρ.), στὸ ξιτιλῶ (Foy, 102, κυπρ. Πρῶτα ξατιλῶ ἀπὸ τὸ ἐξατιλῶ, ἔπειτα ξιτιλῶ). Ἔτσι καὶ τὰ παρόμοια.

ζ. Ἡ ἀνέλαμπή τοῦ Pernot (P. de Ch., 79, Μετὰ, Νένητα καὶ Πυργί), ἀπροσδιόριστο ἀπὸ ποῦ εἶναι, ἀπὸ τὸ ἀνέλαμπα (κ. π. ἀ., ἀρ. 456, φ), ἀνέλαμπω, ἢ ἀπὸ ἐπίδραση τοῦ λ, μπορεῖ καὶ τοῦ προηγούμενου γ.

η. Τὸ ἀλεστάω = ἐλακτέω τῆς κάτω Ἰταλίας (Thumb, ὁ. εἰ., 87 · Pellegrini, *Dialecto greco-calabro*, 1880, 130, 1), σὰν ἀλλόκοτο καὶ τὰφίνουμε στὸ ράφι.

460. Κάτι παρὰἴτερα Ε ἀντίς Α με κατοπινοῦ ἢ προτε-
ρινοῦ Ν. α. Τὸ stennáto (Thumb, ὁ. εἰ., 87), τῆς κάτω Ἰταλίας καὶ τοῦτο, ἀπὸ τὸ σταμνάτο, ποὺ πρῶτα ἔγινε stannáto καὶ τότες ἐνέργησε τὸ γ.

β. Μερικὰ χιώτικα (Pernot, P. de Ch., 79), ὅπως τὸ ἀνεγνώστη, Ἀρεστάσης (Ἀρεστάης), σνρεξάρι, βέβαια πὺς θὰ βαστοῦνε τὸ ε τοὺς ἀπὸ τῆς γειτονιάς τοῦ γ.

γ. Ὁ πλεαρεσμός (πλεορασμός) τοῦ Dieterich (Unters., 40) μοιάζει σὰν παράπονο · προσμένει ἐξήγησι καὶ δὲ βρίσκει, ἐπειδὴ δὲν ἀκούει κανόνα γενικὸ · θὰ εἶναι ἀλλαγὴ ἀτομικὴ ἐνὸς ποῦ δὲν ξαίρει τὴν λέξιν κι ἀνακατέθει ἀναμεταξί τοὺς τὶς συλλαβὰς.

461. Κάτι ἄλλα Ε ἀντίς Α με διάφορους κατοπινοὺς ἢ προτερινοὺς ἤχους. α. Οἱ ἔπαντες, ὁ δέσκαλος, ἡ ψεμάθα τοῦ Dieterich (Unters., 40-41), τὸ ἱμέτι τοῦ ἴδιου (ἱμάτιον, 272, σμ.), τὸ ἐπαρδιέβαισε τοῦ Pernot (P. de Ch., 78) εἶναι ἀνύπαρχτα πράγματα γιὰ μᾶς, ὅσο δὲν παραβαθύναμε τὰ ἡχολογικὰ τοὺς τὰ περίγυρα.

β. Γιὰ τὸ δέσκαλος καὶ τὸ ἔπαντες, ξαίρουμε πὺς εἶναι ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον.

γ. Τὰ κατέ, ματέ, ἀπέ καὶ παρόμοια (Foy, 91) πάνε στὸν ἀβγατισμὸ. Τὸ ἀπέ μάλιστα λέγεται κάποτες σκέττο στὴν Κοινὴ μετὰ τὸ νόημα τοῦ ἔπειτα.

δ. Τὸ ε τῆς κεισίκας (Φιλ., Γλωσσολ., Α', 29) ξένο πρὸς τὸ α τῆς κοινῆς μας κασιόκας, γιὰτὶ βρίσκεται στὸ τουρανικὸ Ketchi (Φιλ., ἱ. μ., καὶ Cinquantenaire de l'E. Pr. d. H. E., 1921, La Chèvre chez Homère etc., 314, σμ. 2).

462. Τὸ Ε δὲ γέρεται Α με προτερινοῦ τοῦ Ρ. Εἶδαμε

ὡς τώρα πὼς τὸ ε μπαίνει στὴ θέση τοῦ α. Εἶναι ὥρα νὰ σημειώσουμε πὼς ἀντίστροφα τὸ ε ποτὲς του δὲ γίνεται α, ὅσο κι ἂ φαίνεται κάποτες. Ἐνα ἕνα θὰ μελετήσουμε τὰ παραδείγματα.

463. Τὸ Α τῆς Νεράϊδας. α. Ὁ Α. Thumb (δ. εἴ., 79-84) κατὰβθα ξετάζει τὸ α τῆς Νεράϊδας καὶ τὸ λόγιο του δὲ βρίσκει.

β. Ὁ Hadzidakis (κ. Thumb, δ. εἴ., 84, σμ. 3) τὰ χάνει μὲ τὸ α, τὰ χάνει μὲ τὸ ι. Στὸ τέλος ρωτᾷ ὁ χαμένος ὁ γλωσσολόγος ἂν ἡ Νεράϊδα καὶ ἡ Νηρεΐς εἶναι τὸ ἴδιο τὸνομα, δηλαδὴ ἂν ἡ Νεράϊδα εἶναι ἀπὸ τὰρχαιο ἑλληνικόν.

γ. Ρωτᾷ ὁ Hadzidakis ἀσυλλόγιστα, ὕστερις ἀπὸ τὸ κλασσικὸ βιβλίον τοῦ Bernhardt Schmidt, *Das Volksleben der Neugriechen*, Α' — ὁ μόνος βγαλμένος — 1874, 98-130, ὅπου ἀποδείχεται τετραφάνερα πὼς ὄνομα καὶ πρόσωπο ἕνα εἶναι.

δ. Μονάχα ἕνας Hadzidakis μπορεῖ νὰ κάμῃ τέτοιο λάθος ἱστορικόν, ἐπεὶδὴ δὲ συνηθίζει νὰ βλέπῃ τὰ σύνολα, παρὰ πάντα τοῦ μονομερίτικα τὰ βλέπει τὰ πράγματα, ὅπως καὶ στὸ γλωσσικὸ ζήτημα, ὅπου κατάλαβε τὸ νόμιμο γλωσσικὸ μας ξετυλιγμὸ καὶ — κατάληξε στὴν καθαρέ-βουσα.

ε. Κατόπι ὁ Hadzidakis, ἀφοῦ διάβασε τὴ μελέτη τοῦ Α. Thumb, θῆνωσε πόσο ἡ γνώμη του εἶτανε ἀβάσιστη καὶ παραδέχτηκε μαζί μὲ τὸν Thumb πὼς ἀπὸ τίς κεράδες βγήκανε οἱ Νεράϊδες (Γλωσσ. Μελ., 229, καὶ Ἀθηναίς Δ', 471).

ζ. Οἱ κεράδες (ὄχι κυράδες) οὔτε στιμούλα δὲ στέκουνε, ἀφοῦ μεταξὺ κεράδες καὶ Νηρηΐδες κοινὸς βαθμὸς δὲν ὑπάρχει, ἀπ' ὅπου ἡ ἐπίδραση νὰ ξεκινήσῃ. Ἀπὸ γενικὴ ἀποψη νὰ πιάσουμε τὴ δουλειά.

η. Πρώτη μας παρατήρηση, ποῦ ἡ Νηρεΐς τῆς κλασσικῆς ἐποχῆς σπάνια κλίνεται στὸν ἐνικόν. Στὸν πληθυντικὸ τὴν ἀνταμώνουμε τὸ περσότερο, ἀφοῦ κιόλας μιὰ κόρη δὲν εἶναι, εἶναι κόρες πολλὲς τοῦ Νηρέα · τῶν ἑκατομπόδων Νηρηΐδων ἀκόλουθος, γράφει ὁ θεῖος Σοφοκλῆς (Ok. 747 · κ. τὰ Λεξικά καὶ τὸν Preller, *Gr. Myth.*, 1894, 554).

θ. Ὑπάρχει ὅμως κι ἄλλη μιὰ θεότητα τοῦ νεροῦ — ποταμοῦ, λίμνης ἢ θάλασσας — ποῦ καὶ δάφτη χαίρεται τὸν πληθυντικόν, ἡ Ναΐς.

ι. Ὁ B. Schmidt (δ. εἴ., 422, σμ. 4) μνημονέβει ἕναν περιεργὸ στίχο παρμένο ἀπὸ μιὰ ἐπιτάφια ἐπιγραφή τοῦ C. I. G., ἀρ. 6201 [στ. 9-10] ·

παῖδα γὰρ ἐσθλὴν

ἤρπασαν ὡς τερπνὴν Ναΐδες, οὐ θάνατος.

κ. Σημειώνει ὁ B. Schmidt πὼς στοὺς στίχους ἀφτοὺς οἱ Ναΐδες σκοτώνανε ἀπαράλλαχτα ὅπως κάποτες περνοῦνε γιὰ φόνιστες καὶ οἱ Νεράϊδες · ἔχει τὸ βάρος της γιὰ μᾶς ἡ σημείωση.

λ. Θὰ σημειώσουμε κάτι καὶ μεῖς ποῦ ξέφυγε τοῦ B. Schmidt, δηλαδὴ πὼς ἡ ἐπιγραφή ἀπὸ τὴ Ρώμη (κ. C. I. G., ἱ. μ.), ὅχι λοιπὸν ἀρχαία, κ' ἔτσι μᾶς δείχνει πὼς ὁ πληθυντικὸς βάσταξε καιρὸ.

μ. Ἴσως ταιριάζει νὰ μὴν ἀφήσουμε ἀλάργα καὶ τίς Ὠκεαρίδες, ἀφοῦ θάλασσα καὶ Ὠκεανός, τὸ ἴδιο στοιχεῖο · ἐξ οὗπερ πάντες ποταμοὶ καὶ πᾶσα θάλασσα, διδάσκεται ὁ πλοῦς τοῦ Ὀμηροῦ γιὰ τὸν Ὠκεανόν (Φ 496).

ν. Μαζὶ μελετᾷ Νηρηΐδες καὶ Ὠκεαρίδες ὁ G. Fr. Schoemann (*Opuscula academica*, II, 1857, 146-175, *De Oceanidum et Nereidum catalogis* · κ. καὶ Preller, δ. εἴ., 585, 3, καὶ 552, 2).

ξ. Σωστότερο ακόμη να αναφέρουμε τις *Δαραΐδες* που και άρτες είναι *Ναΐάδες* (κ. Preller, δ. εϊ., 723) · μπορεί να είναι και *Πηγές* (κ. Λεξ. έγκ., λ. *Δαραΐδες*). Έχουμε και το πιθάρι.

ο. Έχουμε κι άλλο, σπουδαιότερο. Άφου σκοτώσανε τους άντρες τους, φύγανε οί *Δαραΐδες* για την Αίγυπτο, κι ο μύθος δέ λέει να τις πήρε καράβι.

π. Με την αγαπημένη στους Έλληνές μας λέξη *χορός*, ή χρήση του πληθυντικού δέν μπορούσε παρά να πολύνει. Γνωστός στον Προμηθέα δεσμώτη των *Ώκεανίδων* ο *χορός*.

ρ. Άν και πονθενά στο δρᾶμα δέν ακούμε για *Ώκεαντίδες* (στ. 139-140, τις ονομάζει ο ποιητής *παῖδες πατρός Ώκεανοῦ*, έκδ. Paul Mazon, 1920), ξαίρουμε ωστόσο πώς εΐτανε *χορός* απ' *Ώκεαντίδες*, *Ώκεανίδων* *χορός* (κ. στον Έρρίκο Στέφανο τή λ. *χορός* και θυμήσου όλους τους *χορούς* σέ όλες τις τραγωδίες τις κλασσικές).

σ. Μά και να μὴν εΐτανε οί *χοροί*, λογαριάζουμε από την παράδοση πότες *πενήντα*, πότες *έκατό* *Νηρείδες* (κ. Preller, δ. εϊ., 555).

τ. Σε όλο τον πληθυντικό, το ἴδιο κλίνονται *Να-ΐΔΕΣ*, *Δαρα-ΐΔΕΣ* από το ένα μέρος, *Νηρε-ΐΔΕΣ* από τᾶλλο. Μά στις *Να-ΐΔΕΣ* και *Δαρα-ΐΔΕΣ*, το *-ίδες* τῆς κατάληξης, ξακτίας του προηγούμενου *α*, γίνεται κατάληξη *-αΐδες*.

υ. Λοιπόν εΐτανε μοιρόγραφο, οί *Νηρε-ΐΔΕΣ* να συμμορφωθουνε και στην κλίση τους με τις *Ν-αΐΔΕΣ* και *Δα-αΐΔΕΣ*, δηλαδή να βγουνε *Νηρ-αΐΔΕΣ*. Άδύνατο διόλου να βοηθήσανε οί *Ώκε-αντίΔΕΣ*, αν κ' ένα χωρίζε την κατάληξη από το *α*.

φ. Θα εΐτανε λάθος, για λόγους ιστορικούς και μυθολογικούς, να προτιμούσαμε την επίδραση του *ένικου* *Νηρε-*

ΐΔΑ, *Να-ΐΔΑ*, που και δὼ συνεπέφτουμε οί κατάληξες.

χ. Μοιάζει να πήρε άτομικότητα ή *Νεραΐδα* μονάχα στα νεώτερα τα χρόνια, δηλαδή όταν ἔβγαλε ἄξαφνα *ένικό*, χωρίς όμως ποτές της να χᾶση τον πληθυντικό.

ψ. Τὸν πληθυντικό τὸν ἔχουμε και σήμερα · τὸν εΐχε ο' Ἀλλάτιος (1586-1669), κ. B. Schmidt, δ. εϊ., 99, τὸν εΐχε ο' Γιωργιλᾶς, κ. B. Schmidt, δ. εϊ., 103 (Θανατικό τῆς Ρόδου, στ. 115, τοῦ 1498, κ. τὰ *Essais*, I, 11 · ο' W. Wagner, ἀνόητα, καθὼς πάντα, *Νεραΐδες* !)

ω. Ο' Ν. Γ. Πολίτης, στο *Λεξικογραφικό Ἀργεῖο* (Ε', 1920, 21, σμ. 4), ἀνακάλυψε μάλιστα *Νειραειδες* ἀπὸ τὸν ἔνατο αἰῶνα στις *Not. et extr.*, 23, II, 335.

α'. Ὅτι πὺδ ἔκαμε πρόσωπο, ἄμα ἔγινε ἄτομο ή *Νεραΐδα* κ' ἔπαψε να φανερώνεται μονάχα κοπαδιαστά, ξάπλωσε ο' *ένικός*.

β'. Μορφώσαμε ακόμη κι ἄρσενικό τοῦ *ένικου*, ο' *Νεραΐδος* (Λεξ. ἔγκυκλ., Ε', Ἀθήνα, 1894-96, λ. *Νέμραι*), ξένος ἀφτός στοὺς ἀρχαίους (κ. ὡστόσο Preller, δ. εϊ., 556).

γ'. Τολοιπόν, όταν ἄρχισε να παίζει ρόλο δικό της ή *Νεραΐδα*, ἔχει να φοβηθῇ κανείς μήπως εΐχανε γεράσει πιά οί *Ναΐδες*, πὺδ δέ βλέπουμε κιόλας να συνηθίζονται στον *ένικό*.

δ'. Οί πληθυντικοί συνυπάρχανε πάντοτες κ' ή επίδραση πατᾶ με πόδι πιὸ γερό. Η επίδραση, καθὼς νομίζω, θά είναι ἀρχαία. Μιά όμως και πήρε *α* ο' πληθυντικός, ἐπόμενο να φανῇ και τὸν *ένικό*, *Νεραΐδα*.

ε'. Τώρα να διοῦμε ἀπὸ πὺδ ή ἀλλαξοτονιά. Γιατί *Νεραΐδα* κι ὄχι *Νεραΐδα*, καθὼς τὸ πρόσταζε ή *Ναΐδα*;

ζ'. Ἐγινε ή ἀλλαξοτονιά για λόγους πολίπλοκους και ἀπλούς, ἐφκολονόητους και μπερδεμένους, ὅπως ὅλα τὰ φαινόμενα τὰ φυσικά.

ή'. Ὁ βάσιμος λόγος εἶναι πού ὁ ἥχος *α* εἶναι ὁ δυνατώτερος, ἄρα πῶς ἀργὰ γλήγορα θά συντραβήξῃ τὸν ἀδυνατώτερο *ι*.

θ'. Καθὼς ὁμῶς τὸ ξηγήσαμε κάμποσες φορές, τέτοιο σημαντικὸ κίνημα δὲ γίνεται ἄψε σῶῃσε. Ἀρχίστε λοιπὸν ὁ συντραβηγμὸς ἀπὸ τὸν τόνο κ' ἔτσι ἔχουμε τὴ *Νεράϊδα*.

ι'. Ἡ *Νεράϊδα* εἶναι τῆς Κοινῆς μας, ὅπου τὸ *αι* ἔμεινε ἀπλόδιπλο, ἂν καὶ ἄλλοι ἀκούγονται *Νεράδες*, Ἀνεράδες (κ. Thumb, δ. εἴ., 82-83 · *Θαυατικὸ τῆς Ρόδου*, στ. 115, π. ἀ., στὸ χ · Ν. Γ. Πολίτη, *Λεξικογρ.* Ἀρχεῖο, Ε', 17, ὅπου καταλογᾷ τοὺς διάφορους τύπους τοῦ ὀνομάτου ἀφρουνῶ).

κ'. Τὸ ἀπλόδιπλο *αι* μοιάζει νὰ βάσταξε στὴ *Νεράϊδα*, πού ἀπὸ γεννησιμιό της πρόβαλε μὲ τὸ *ι* (κ. π. ἀ., τὸ τ). Σ' ἄλλα παρόμοια δὲν ἄντεξε τὸ *ι*.

λ'. Ὁ Φιλήντας μοῦ φέρνει παράδειγμα τὸ *ροῖδι* καὶ τὸ *βοῖδι* πού κατασταλάξανε στὸ *ροῖδι* καὶ στὸ *βοῖδι*, ἔπειτα στὸ *ρόδι* καὶ στὸ *βόδι*, πού ἀπτὰ εἶναι τὰ κοινὰ μας.

μ'. Ἔτσι καὶ τὸ *χάϊδι*, *χάδι*, ἀπὸ τὸ *ἡγάδιον*, ὠραῖα ἐτυμολογημένο ἀπὸ τὸν Κουμανοῦδη. Ἀπτὰ ὅλα τοὺς δὲν ἔχουνε δουλειὰ μὲ τὴ *Νεράϊδα* πού μᾶς ἀπασκολεῖ ἐδῶ.

ν'. Τὸ *ι* τοὺς εἶναι δευτερογέννητο καί, καθὼς τὸ λέει ὁ Φιλήντας, μετατοπισμένο (κ. *Ρωμ. Γραμμ.*, §§ 330-337, *Γλωσσολογ.*, Β', 175). Θὰ ξετάσουμε τὸ ζητηματάκι, πού εἶναι πιὸ δύσκολο παρὰ πού φαίνεται, στὰ κινήματα τοῦ *ι*.

ξ'. Πῶς τὸ *η* τοῦ *Νηρεῖς*, ἀφ' οὗ ἀπὸ μακρόχρονο *ε*, καταστάλαξε στὸ *ι*, ἔγινε ταχτικὰ κοντόχρονο ἄτονο *ε* μὲ κατοπινὸ *ρ*, τὸ ξαίρει ὁ καθένας (κ. Ἀπολογία, 184 κ. ἀκ.).

ο'. Ἀπειρα καινούργια παραδείγματα ἔχω μαζωμένα γιὰ τὸ κίνημα $\iota + \rho = \epsilon + \rho$ · μοῦ χάρισε ἀκόμη περισσότερὰ ὁ Φιλήντας. Θὰ τὰ διοῦμε ὅλα στὸ *ι*.

πί. Στὴν ὑπόθεσι τῆς *Νεράϊδας*, τὴν παραμικρὴ σημα-

σία δὲν ἔχει τὸ ἀρχαῖο τὸ *ναρός*, ὑγρός. Τὸ ἀπόδειξε ἀξιόλογα ὁ Thumb (δ. εἴ., 83-84).

ρ'. Ἐδῶ πιάνει τὴ θεσούλα του κι ὁ *Σάραπικ* ἀντὶς *Σέραπικ* (Dieterich, *Unters.*, 20) · ἡχοταιριασμένος, ὅπως τὸ θέλει κι ὁ J. Schmidt (ἴ. μ.).

464. *ΜυΑλά* καὶ *μυΕλός*. α. Μῆτε μὲ κατοπινὸ *λ* δὲν μπορεῖ τὸ *ε* νὰ γίνῃ *α*.

β. Λέμε ὅλοι μας *μυαλὸ* καὶ *μυαλά*. Ὁ κλασσικὸς τύπος εἶναι ὡστόσο *μυελός*. Εἶναι νὰ χάσῃ κανεὶς τὰ *μυαλά* του.

γ. Ὅσο ἀπίθανο κι ἂ φαίνεται ἀπὸ πρώτη ὄψη, τὸ *α* θὰ κόλλησε ἀπὸ τὰ *μαλλιά*!

δ. Ὁ Δουκάγγελος (1688, Α', στ. 974) μάζωξε ἀπὸ μιὰν ἀνώνυμη συλλογὴ (κ. Β', *Ind. auct.*, 27, στ. 1) τὴν παροιμία « αἱ γυναῖκες ἔχουν μακρυὰ μαλλιά, καὶ λίγον μυαλὸν ».

ε. Τὸ ρητὸ ἔμεινε, μόνο πού συνηθίζεται κάπως ἄλλιῶς · ὅπου *πολλὰ μαλλιά λίγα μυαλά*.

ζ. Ὁ Κοντυλάκης μάλιστα ἔβγαλε ἀπὸ κεὶ τὸν παράξενο τὸν ὄρο *μαλλιαρός*, πού νόημα δὲν ἔχει καὶ πού χρησίμεψε γιὰ ἐπιχείρημα ἐναντίῳ μας. Εἶναι φεφτιὰ · εἶναι κι ἀνήθικο.

η. Μὰ, γιὰ νὰ ἐπιδράσῃ ἓνας τύπος τὸν ἄλλον, πρέπει ν'ἄχουνε ἀνάμεσά τοὺς οἱ δυὸ ἓνα κοινὸ σημεῖο, καθὼς εἶδαμε στὶς *Νερεῖδες* καὶ *Ναῖδες*.

θ. Ποιὸ εἶναι δῶ τὸ κοινὸ σημεῖο; Εἶναι θαρρῶ μιὰ σκέττη ὁμοιοχηρία στὸ *μ* καὶ στὸ *λ*, *μυελός*, *μαλλιά*.

ι. Ἔτσι ξηγιούνται στὸ *μυαλὸ* τὸ *α*, ἢ ἀλλαγὴ τοῦ γένους — οὐδέτερο ἀντὶς ἀρσενικὸ — καὶ ὁ πληθυντικὸς.

κ. Ἡ μόνη, μὰ καμποσοῦτσικη δυσκολία, πού ὁ *μυελός* διαβάζεται στὸ *Φρύνιχο* (*Lob. Phryn.*, 309), καὶ ὁ *Φρύνιχος* εἶναι τοῦ δέφτερου αἰῶνα τοῦ Χριστοῦ, τὸ *μαλλιον* ὁμῶς ὑστερώτερο, τοῦ ἑβδόμου (κ. Ἱ. Μόσκο, 2988 Δ + 610).

λ. Τὸ *μαλλίον* ἔχει στὸ χωρίο ἀπὸ τοῦ Μόσκου τῇ σημερινῇ του σημασίᾳ, ποὺ τὴν ἔχει κι ὁ *μαλλός* στὸν Ἑβραϊσμὸν (*Báchres*, 413).

465. Τὸ Α καὶ τὸ Ε σὲ κάτι ἄλλες λέξεις. α. Τὰ *κάλαρτα* (λατ. *calendae*) ἡχοταιριασμένα καὶ τοῦτα (κ. Dieterich, *Unters.*, 21).

β. Ἔχουμε στὴ γλώσσα μας *ῥελος* (κ. *Lob. Phryg.*, 309) καὶ *ῥαλος*, ποὺ εἶναι τὸ κλασσικόν. Τὸ κλασσικὸ κράτησε ἡ νεοελληνικὴ, κι ἀπὸ τὸ μικρωτικὸ *ῥάλιον* βγήκε τὸ *ῥυαλί* · ὁ τόνος, τῆς γενικῆς *ῥάλιον*.

γ. Τὸ ἴδιον, ἔχουμε *σιαλόν* (Ἰπποκράτης, Ξενοφώντας, Ἀριστοτέλης · κ. στὰ Λεξικά *σιαλίω*, *σιαλισμός*, κτλ.), ἔχουμε καὶ *σίελος* (στὸν Ἡσαΐα, 40, 45 · ὡς *σίελος* λογισθήσονται).

δ. Λοιπὸν ἀργότερο τὸ ε ἀπὸ τὸ α, ὥστε μοιάζει ἐδῶ σὰ ν᾿ἦνε τὸ α ε μὲ κατοπινὸ λ. Ἡ Κοινὴ μας καὶ πάλε κράτησε τὸ ἀρχαιότερο. Πῶς ξεήχησε τὸ ι μὲ προτερινὸ σ, τὸ ξηγοῦμε στὰ κινήματα τοῦ ι, σωστότερα τοῦ λ.

ε. Τὸ α τοῦ *πιάνω* (ἀπὸ τὸ *πιέζω*) ἀναλογικὸ (κ. Dieterich, *Unters.*, 69 · γνώμη τοῦ W. Schmidt, κ. τὸ μέρος).

ζ. Στὸ ζήτημα τοῦ α, τὰ δωρικὰ τοῦ Hadzidakis (*Einleitung*, 102-103) ὅλα παραμύθια του. Ἀπόδειξις ἀμέσως.

η. Λέει ὁ Hadzidakis πῶς, στὸ *δραπάνι* τὸ κρητικόν, ἀρχιτίγουρα δωρικὸ τὸ α ἐπειδὴ στὴν Κρήτη δὲ συνηθίζεται ἡχοταιριαξιά πιστώδρομη, ἐπίδραση δηλαδὴ τῆς δέφτερης συλλαβῆς -α- στὴν πρώτη ἀπάνω -ε-, *δρεπάνι*, *δραπάνι*.

θ. Σὰ νὰ γνωρίζαμε τάχα τίς διαφορὲς ντοπιολαλιῆς τῆς Κρήτης καὶ σὰ νὰ μὴν μπορούμε τὸ *δραπάνι* νὰ εἶναι φερόμενο ἀπ' ὅξω. Τέτοια ἡ μέθοδός του.

ι. Νὰ σημειώσουμε ἀκόμη πὼς τύπος κρητικὸς ἀρχαῖος *δραπάνη* δὲν ξεσηκώθηκε ποὺθεν, ὅπως ξεσηκώθηκαν οἱ ἄλλοι, ἄτερος, ἰαρός, κλ., ποὺ εἶναι τὰ στηρίγματα τοῦ Hadzidakis καὶ ποὺ κανένας τους δὲ σώθηκε ἴσια μὲ σήμερα.

κ. Ἡ *δρεπάνη* μάλιστα εἶναι τύπος ποιητικὸς · ἔτσι λέγονται μερικοὶ τύποι ποὺ δὲν τοὺς ἀνταμώνουμε στὴν κλασσικὴ ἐποχὴ (πέμτο αἰῶνα πρὸ Χριστοῦ), παρὰ μονάχα στοὺς ἀρχαιότερους ποιητάδες, ἔπειτα μ' ἓνα πῆδημα στὴν ἀρχαία τὴν Κοινὴ, ἔπειτα τὴν Κοινὴ τῇ σημερινῇ μας.

λ. Τὸ ἐπίθετο *ἄφαντος*, λ. γ., δὲν τὸ ξαίρουν οἱ πεζογράφοι τῆς Ἀττικῆς, ποὺ τὸ λένε *ἀφανής* · *ἄφαντος* ὅμως ἔχουμε στὸν Ὅμηρον, στὸν Αἰσχύλον, Σοφοκλῆ, Ἑβραϊσμὸν, κατόπι στὸ Διόδωρον τὸ Σικελόν, στὸ Λουκᾶ καὶ σὲ μᾶς (κ. τὸ *Essai* μου *sur le grec de la Septante*, 1908, 204-206, ὅπου θαρρῶ πὼς τὸ ζήτημα μέσα γιὰ μέσα μελετημένο).

μ. Ἀφτὰ — ἐπειδὴς ὑπάρχουν ἀπειρα τέτοια — σημαίνουν πῶς μερικοὶ ὅροι ἀποτελοῦνε πανελλήνιο θησαυρὸν ποὺ, ὅσο κι ἂν τυχαίνει νὰ μνησκη κάποτες χρόνια κρυμμένος, δὲν κρύφτηκε ὡστόσο ποτές του σὲ καμιὰ ντοπιολαλίᾳ, παρὰ βγήκε ὅξω σεργιάνι.

ν. Ἔτσι καὶ ἡ *δρεπάνη*, ἐπειδὴ *δραπάνη* ἓνας Hadzidakis τὴ φαντάζεται ἀπὸ τὸ σημερινὸ τὸ *δραπάνι*.

ξ. Τὸ *δραπάνι* πρόβαλε στὴ μέση καὶ μπόρεσε νὰ μορφωθῇ, μονάχα ὅταν κατάντησε γενικὸς κανόνας ἡ πιστώδρομη σὲ μᾶς ἡχοταιριαξιά, ὥστε ἀκολούθησε τοὺς ποιητικοὺς τύπους (κ. π. α., κ), πανελλήνια καὶ δάφτη, σὰν ἐκείνους.

ο. *Πανελλήνιος* ὅμως ἐδῶ σημαίνει πῶς ὁ νόμος εἶναι παντοῦ ἐφαρμόσιμος, ὅχι πῶς ἐφαρμόζεται σ' ὅλα τὰ ε-α.

π. Τόσο λίγο δωρισμὸς τοιοπὸν εἶναι τὸ *δραπάνι*, ὅσο

δωρισμός είναι ο τύπος ὄξω από τὸ ἔξω, τὸ *ξελαγιάζω* από τὸ *ξελογιάζω*, κ. ἄς πὰ νὰ λέη ἕνας Hadzidakis.

ρ. Τέτοιες οἱ καταφατικές βεβαιότητές του. Ἀστοχασίες, πού θὰ πῇ ἀμεθοδιές.

466. *Πύελος* καὶ *πύαλος*. Μῆτε ὁ *πύελος* μῆτε ὁ *πύαλος* (Dieterich, *Unters.*, 69) δὲ σωθήκανε ἴσια μὲ μᾶς. Τὸ ἀττικὸ εἶναι ὁ *πύελος* (κ. καὶ G. Meyer, *Gr. Gr.*³, 159). Ὅπως κ. ἂν τὸ πάρης, μηχανικὸ κίνημα τοῦ ε πρὸς τὸ α δὲ γίνεται.

467. Τὸ Α τὸ πρόθετο ἢ πρόβαλτο. α. Ἡ *ἐλεδώρη* (κ. *Aristotelis opera*, ἔκδ. Bekker, Μπερλίνο, τ. Ε' (1870), λ. ἐλεδ. στὸν πλούσιο τὸν πίνακα) δὲν ἔγινε *ἀλαδώρα* μονομιᾶς ὅπως μοιάζει καὶ τὸ ἐρμηνέβει ὁ Foy, πού παραπέμπει στὸν Ἀριστοτέλη (*Lauts.*, 94).

β. Πρῶτα θὰ *ξεήχησε* τὸ ἄτονο ἀρχικὸ ε, ὥστε ἀποχτήσαμε *λεδώρη*, χωρὶς ε. Τότες φάνηκε τὸ πρόβαλτο α. Τολοιπὸν ἀκούστηκε *ἀλεδώρη*, κατόπι *ἀλαδώρη*, *ἀλαδώρα*, μὲ ἡχοταιριασμένο τὸ δέφτερο α· γιὰ τὸ α τῆς κατάληξης στὰ πρωτόκλιτα θηλυκά, κ. Β. τ. Μ., στὴν Κλίση.

468. Τύποι τῆς ἰδιας σειρᾶς. Μὲ τὸν ἴδιο τρόπο θὰ ἐρμηνεφτοῦνε οἱ τύποι *ἀθάλη* (*αἰθάλη*), *ἀνάρτιος*, Pernot, *P. de Ch.*, 219 (ντόπιο)· *ἀλάφι*, ἀπάνω, Foy, *Lauts.*, 95· τὸ πρῶτο, στὴν Κοινὴ, *λάφι*· τὸ δέφτερο κοινὸ (τὸ ἐπάνω, ἀνόσιος δασκαλισμός). Τὸ *ἀλάτῃ* (*ἐλάτῃ*), Foy, *Lauts.*, 95, ντόπιο· γιὰ τὴν *ἀθάλη*, δὲν ξαίρω.

469. Ἡχοταιριαξιά πρὸς τὰ πίσω ἢ ἀπαιώδρομη. α. Ἡ ἐπίδραση τῆς ἀκόλουθης συλλαβῆς ἀπάνω στὴν προηγούμενη, δηλαδὴ μιὰ ἡχοταιριαξιά πού εἶναι ἡ πιὸ συνηθισμένη μᾶς ἔφερε καὶ τοὺς ἐξῆς τύπους.

β. Εἶναι οἱ τύποι *ἄξαφρα*, *λαχάρη*, ἀργάτης, Foy, *Lauts.*, 94, *παρπατῶ*, ἀγκαλῶ (στὸ δικαστήριον), ἄρμακας (κ. Ἀμαντο, *Λεξικογραφικὸ Ἀρχεῖο*, τ. ζ' (1923),

104-105), Foy, *Lauts.*, 95· *μαγαλῶνω*, S. P., 79 (κ. τὸ μέρος), *ἀντάμα* (*ἐν τῷ ἄμα*), Thumb, *Am.*, 79. Κοινὰ, *μονάχα*, τὸ *ἄξαφρα*, ὁ ἄρμακας καὶ τὸ *ἀντάμα*.

γ. Ἐδῶ δὲν προηγήθηκε *ξεήχημα* τοῦ προτερινοῦ ε, ἀφοῦ δὲ βλέπει κανένας πῶς θὰ μπόρεσε νὰ *ξεήχησῃ* στὰ *περπατῶ*, *μαγαλῶνω*, καὶ παρόμοια.

δ. Μῆτε τὸ ε, τονισμένο καθὼς εἶναι στὰ *ἄξαφρα*, *ἄρμακας*, καὶ παρόμοια, δὲν μπορούσε νὰ λείψῃ, δηλαδὴ νὰ *ξεήχησῃ*.

ε. Ἄλλη δυσκολία, νὰ φανταστῇ κανεὶς τύπους *ργάτης*, *ντάμα*, καὶ παρόμοιους, ὅπως θὰ τοὺς εἴχαμε κατόπι ἀπὸ τὸ *ξεήχημα* τοῦ ε στὰ *ἐργάτης*, *ἐν τῷ ἄμα*, καὶ παρόμοια.

ζ. Ὡστε ἀνάγκη νὰ παραδεχτοῦμε πῶς μόνο καὶ μόνο ἀπὸ τὴν ἐπίδραση τοῦ ἀκόλουθου α, ἔλειψε τὸ ε *ξαφνικά*· *ξαφνικά*, βγάλαμε α στὴ θέση τοῦ ε.

470. Ἡχοταιριαξιά πρὸς τὰ ὀμπρὸς ἢ κατώδρομη. α. Τὴν ἡχοταιριαξιά πρὸς νὰ πίσω (κ. π. ἀ., ἀρ. 469) μπορούμε περίφημα νὰ τὴν ποῦμε ἡχοταιριαξιά πισωδρομη.

β. *Πρόδρομη* θὰ ὀνομάσουμε τὴν ἡχοταιριαξιά ὅπου ἐνεργᾷ ἡ πρώτη συλλαβὴ ἀπάνω στὴ δέφτερη κ' ἔτσι κάπως τὴν προπαίρνει.

γ. Τέτοια ἡχοταιριαξιά μᾶς φανερώνεται στὸ *ἀλαχτόρ* (*ἀλέκτωρ*) τῆς Οἰνότης, Foy, *Lauts.*, 95, ἢ στὸ *κάθα* (*κάθε*), Thumb, *Am.*, 79. Κοινὰ μῆτε τὸ ἕνα μῆτε τὸ ἄλλο.

471. Τὸ Α καὶ ὁ συντραβηγμός. α. Τὸ ζήτημα τοῦ συντραβηγμοῦ τῶχουμε θαρρῶ ἐξαντλήσει πιὸ ἀπάνω (κ. ἀρ. 390 κ. ἀκ.). Ἐδῶ τὸ θυμίζουμε *μονάχα* γιὰ νὰ δείξουμε πῶς στὸ κοινὸ μας τὸ ἄντερο καὶ στὸ ντόπιο τὸ *ἀχέλι* δὲν ὑπάρχει ἀλλαγὴ τοῦ ε σὲ α.

β. Τὸ παράξενο οὐσιαστικὸ *ἐγγελες* (κ. στίς γραμμα-

τικές πώς κλίνεται), βέβαιον πώς θάγινε πρώτα ἐγγέλιον, ἔτσι, με *ι*, ἀπὸ ἀφομοίωσιν με τᾶλλα τὰ οὐδέτερα (λείπει στοῦ Δουκάγγελ, στοῦ Σομαθέρα καὶ στοῦ Σοφοκλῆ τὰ Λεξικά).

γ. Ἴσως καὶ με *ει* θὰ μπορούσε νὰ γραφῇ, ἀπὸ τὸ ἐπιθετικὸ ἐγγέλειος, πού συνηθίζεται μοναχόν του καὶ στὸ οὐδέτερον (βλέπε τὰ Λεξικά τῆς ἀρχαίας, τὸν Bailly, κλ.).

δ. Ἐπειτα, με τῇ σειρά του τὸ καθένα, βγήκανε οἱ τύποι ἐγγέλιον, ἐγγέλιον, ἐγγέλι, στὸν πληθυντικὸν τὰ ἐγγέλια, τὰ γέλια (κ. π. ἀ., ἀρ. 405), κόλλησε τὸ *α* τοῦ ἄρθρου στὸ οὐσιαστικὸ καὶ βγάλαμε ἀγγέλι.

ε. Ὁ ἴδιος ὁ λογαριασμός με τὸ ἄντερον · ἀπὸ τὸν πληθυντικὸν τὸ *α*, με τῇ διαφορᾷ πού τὸ πανελλήνιον εἶναι ἄντερον, ἄρα σωστὸ νὰ λέμε καὶ ἀντερτίτιδα ἢ ἀντερτιά, ἐνὼ στὸ γέλι δὲν πρόκοψε τὸ *α* · μοῦ ἐγγέλίστησε, θὰ πούμε, ἀπὸ τὰ δάχτυλα σὰν τὸ γέλι, πῶς πολλὴ παρὰ σὰν τὸ ἀγγέλι.

473. Συντραβηγμός τοῦ Α-Ι καὶ παρόμοιοι. Ἔτσι ἔγινε ἀγγάρι τὸ ἰγγάρι (κ. π. ἀ., ἀρ. 407). Ἔτσι καὶ τὰ ντόπια με *ο* ἀρχικὸ (ἀμμάτι, ἀνέρι, ἀστρείδι) · ἔτσι καὶ τᾶλλα ντόπια με ἀρχικούς ἀτονόητους (ἀστάρι, ἀστηθί, κλ.). Θὰ τὰ ξαναδιοῦμε παρακάτω. Κοινὰ δὲν εἶναι, ὅξω ἀπὸ τὸ ἀγγάρι.

472. Ἀθθυμοῦμαι. α. Τὸ κυπριώτικον τὸ ἀθθυμοῦμαι (κ. Σακελλάριου, Κυπριακά, Β' (1891), σ. 434) με τὰ δύο του *θ* σημαίνει, μαρτυρεῖ μάλιστα πὺς τὸ προτερὶνὸν *ν* συνήχησε με τὸν κατοπινὸν ἀχορδόηχον ξακολουθητικὸν *θ* (κ. π. ἀ., ἀρ. 324, β · 327, δ · 328, 361, 362, β, ζ, κτλ. κτλ.).

β. Δηλαδή, δὲ γενήκανε τὰ πράγματα καθὼς στὸ κοινόν μας τὸ θυμοῦμαι, ὅπου ξέχησε τὸ ἀρχικὸ ἄτονον *ε*, τὸνάμα τοιοπὸν καὶ τὸ *ν*, ἐνθυμοῦμαι, νθυμοῦμαι, θυμοῦμαι, ἢ ἐνθυνοῦμαι καὶ τότες ἐθθυμοῦμαι, θθυμοῦμαι, κι ἀμέσως θυμοῦμαι.

γ. Στὴν Κύπρον πρέπει νὰ ξεκινήσουμε ἀπὸ ἓνα πρότυπον ἐνθυμοῦμαι, πού σώθηκε στὸ ἀθθυμοῦμαι τὸ σημερινὸ με τὰ δύο του τὰ *θ*.

δ. Κ' ἔτσι ρωτοῦμε ἀπὸ ποῦθε τὸ *α* τὸ ἀρχικόν;

ε. Παστρικά παστρικά δὲν τὸ βλέπω, ἴσως ἐπειδὴς ἐφκολο δὲν εἶναι νὰ τὸ προσδιορίσουμε σίγουρα. Λιγώτερον ἐπικίνδυνον ἀπ' ὅλα τᾶλλα, νὰ παραδεχτοῦμε καὶ πάλε συντραβηγμόν, τὰ ἐθθυμοῦμαι, τὰθθυμοῦμαι, ἀθθυμοῦμαι. Μὰ πολλὸ φίνον δὲν εἶναι, μήτε πολλὸ πειστικόν.

473. Τὸ ΑΚΕΙ καὶ τὸ ΑΚΕΙΝΟΣ. α. Ὅσο μπορεῖ κανεὶς νὰ καταλάβῃ ἀπὸ ντοπιολαλιὰς πού δὲ μελετήθηκαν ἀκόμη ἐπιστημονικά (οἱ μελέτες τοῦ Καρολίδου — κ. τίς *Etudes de phil. n.-gr.*, σ. CLXIV, CLXVII — εἶναι παιδιότητες), οἱ τύποι ἀκεί, ἀκεῖνος (ἀπὸ τὴν Τραπεζούντα, Foy, Lauts., 95) βαπτοῦνε τὸ *α* τοὺς ἀπὸ τὸ ἀφτόν.

β. Μὰ καὶ εἶπαν ἀκεῖνος, εἶπαν καὶ ἀκεί. Ἀντίθετα σὲ ἄλλες ντοπιολαλιὰς, τὸ ἐφτός πήρε τὸ *ε* τοῦ ἐκεῖνος. Ἔτσι καὶ τὸ ἐπίρρημα ἐφτόν.

γ. Τὸ ἀδὰ (ἐδὼ) τῆς Τραπεζούντας (Foy, Laut., 95) τί πρᾶμα εἶναι, ἀγνωόν, ἀγνωοῦμε.

474. Ἐρα παράξερο Α στὴ θέσιν ἐνὸς Ε ἀρχικοῦ. α. Τί κατάστιχα θανοῖξουμε τώρα με τὰ ντόπια πού μᾶς ἀραδιάζει ὁ Foy (Lauts., 93-95), ἀντροπή, ἀρωτῶ, ἀρινός (ἐλῆρος), ἀπογή (ἐπογή);

β. Ὁ Foy τὰ βάζει στὴν ἴδια σειρά με τὸ ἀγγόνι, με τᾶντερα καὶ με τὸ ἀξαφρα, μὰ καμιὰ σχέση δὲν ὑπάρχει ἀναμεταξὶ τοὺς.

γ. Στὸ ἄντερον παίξει ρόλον τὸ ἄρθρον τὰ τοῦ πληθυντικοῦ (ἀρ. 471, ε) · στὸ ἀξαφρα ἐνέργησε τὸ δέφετερον *α* (κ. ἀρ. 469, β). Τίποτα δὲ βλέπουμε ὧς ἀπ' ἀφτά.

δ. Γιὰ τὴν ἀπογή μπορούμε νὰ παραδεχτοῦμε τὸ κάτω

κάτω ἐπίδραση τῆς ἀγαπητῆς μας πρόθεσης ἀπὸ, ἐνὼ ἡ ἐπὶ μᾶς ἔρχεται σὰν ξένη.

ε. Γιά τὴν ἀντροπή, τὸ ἀρωτῶ, γιὰ τὸ ἀχινὸς κι ὁ τι ἄλλο τοὺς μοιάζει, προσμένουμε. Προσμένοντας, κοίταξε τὰ λίγα τοῦ G. Meyer, *Gr. Gr.*³, 162.

475. Κάτι ἀρχαῖες συναλλὰγες Ε με Α καὶ κάτι τρίμορφες ρίζες σπονδαῖες. α. Κανένας βέβαια δὲ θὰ φανταστῇ πὼς στὰ σημερνὰ μας ντρέπομαι, ντράπηκα, δέρω, δάρθηκα, παίρω (= πέρνω), πάθηκα, τὸ α μπόρεσε νὰ γίνη ε ἢ τὸ ε, α.

β. Τὸ ντρέπομαι, ἀπὸ τὸ ἐν-τρέπομαι, γυρίῳ μέσα μου καὶ βλέπω πράματα ποὺ ὁμορφα δὲν εἶναι, ντρέπομαι. Δὲς κι ὁ ποιητὴς ὁ Βίχτωρας Οὐγκὸς θέλησε νὰ μᾶς σχολιάσῃ τὴν ὁμοία ψυχολογημένη τῇ λέξει, ὅταν εἶπε σὲ дуό του στίχους.

*Intimes souvenirs de honte et d'amertume
Qui font monter au front de subites rougeurs.*

γ. Τὸ τρέπ-ω, ἔ-τραπ-οι, τέ-τροφ-α, πάει σὲ μιὰν ἀλάκερῃ σειρά ὀνόματα καὶ ρήματα ποὺ ἔχουνε τρεῖς, κάποτες τέσσερις ρίζες διαφορετικῆς μορφῆς.

δ. Τὸ κλασσικὸ παράδειγμα στὶς γραμματικὲς μας εἶναι τὸ λείπ-ω, ἔ-λιπ-οι καὶ λέ-λοιπ-α. Τρεῖς. Τέταρτη δὲ φανερώνεται. Μὰ ἐπειδὴς ἔχουμε ἀπὸ ἄλλη μεριά πετομαι, πτ-ήσομαι, κτλ., μπορούμε νὰ ὑποθέσουμε πὼς γιὰ τὸ λείπ-ω δὲν εἶναι ἀδύνατο νὰ ὑπαρξέ καὶ καμιὰ ρίζα -λιπ-.

ε. Γερμανικὰ, τίς ρίζες ἀφτὲς τίς ὀνομάζουμε *ξεβαθμωμένες* (*Ablaut, Vokalabstufung*, κ. Drugmann-Thumb⁴, § 75) · γαλλικὰ, *racine faible*, *racine forte*, *racine très forte*.

ζ. Καὶ τὰ δυὸ, παραμύθια. Τίποτα, μὰ τίποτα δὲν ἔρχεται νὰ μᾶς ἀποδείξῃ πὼς βαστᾷ ὁ ἓνας τύπος ἀπὸ τὸν ἄλλον,

μήτε πὼς τὸ *ι* ἔγινε *οι*, μήτε πὼς τὸ *ει* πότες ἔγινε *οι*, πότες *ι*, πότες τίποτα (πτ-ήσομαι).

η. Οἱ ρίζες ἀφτὲς εἶναι προελληνικὲς, κοινὲς δηλαδὴ σ' ὅλη μας τὴν ἀριανὴ φυλὴ, στὴν πρώτη μας γλώσσα τὴν κοινὴ, ἀπ' ὅπου βγήκανε οἱ ἄλλες τῆς ἴδιας φαμελίας.

θ. Δὲν εἴπαμε ὅμως τίποτα, λαλώντας ὅπως λαλοῦμε. Ποὺ εἶναι ἡ πρώτη ἀριανὴ, δὲ σημαίνει πὼς εἶναι ἡ πρώτη λαλιὰ ἡ ἀθρώπινη. Ἀρχιγέννητη γλώσσα δὲ γνωρίζουμε καμιὰ — ἢ τίς γνωρίζουμε ὅλες.

ι. Πιθανὸ τοιοῦτὸν ἡ ἀριανὴ μας νὰ κληρονόμησε τοὺς τύπους ἀπὸ μιὰ προηγούμενη ἀγνωστὴ μας. Καὶ πῆγαινε γύρεβε τί νόημα ἔχουνε ὁ καθένας ἀπὸ τοὺς τρεῖς ἢ τέσσερις τονόχους ποὺ μελετοῦμε.

κ. Ὁ Saussure στὸ μάθημά του μᾶς εἶπε μιὰ φορὰ ἓνα βαθυστόχαστο λόγο, πὼς θὰ ὑπάρχουνε ἤχοι στὴν πρωτόγλωσσα μας τὴν ἀριανὴ, ποὺ θὰ πηγάζουνε ἀπὸ τύπους διαφορετικούς, ὅπως γαλλικὰ, λ. χ., ἓνα *s* εἶναι τὸ μόνο ἀπομεινάρι ἀπὸ τὰ πρότυπα τοῦ *siège*, *séant*, *asseoir*, κλ.

λ. Φρόνιμα ὁ Meillet (*Introd. à l'ét. comparative des dialectes i. o.*, 1922, σ. 122, II) βγάζει τὸν ὅρο *alternances*, *συναλλὰγες*.

μ. Ἐγὼ ἀκόμη πὺ φρόνιμα θαρρῶ πὼς πρέπει νὰ ὀνομάζουμε τὰ πράματα ὅπως εἶναι καὶ ὅπως τὰ βλέπουμε, ὅχι ὅπως τὰ φανταζόμαστε καὶ τὰ ξηγοῦμε.

ν. Ἄρα, δίμορφες, τρίμορφες, τετράμορφες ρίζες, εἶναι ὁ σωστός, ὁ ἀφιλονίκητος ὅρος.

ξ. Ἔτσι καὶ μετὰ τὸ δέρω, δάρθηκα, θὰ δεῖρω. Τὰ δυὸ τοὺς ἀρχαῖα, δέρω, ἐδάρην, ἔδειρα.

ο. Τὸ ἔδειρα, ποτές μου δὲν τᾶκουσα ἔδερα, ὅπως θὰ τὸ ἤθελε ὁ κανόνας μετὰ ρ κατοπινὸ. Δάρθηκα τὸ κάμαμα (ἀπὸ τὸ πάθηκα, ξαιτίας τοῦ ὁμοιόχου ἐνεστῶτα δέρω,

παίρω). Ἄλλη διαφορὰ εἶναι τὸ γ ἐκεῖνο τὸ ἐνεστωτικὸ καὶ παρατατικὸ, τὸ ἀξήγητο ἀκόμη.

π. Καὶ ὁμως, γιὰ ὅτι ἀφορᾷ τὸ ε καὶ τὸ α, εἶναι τὸ ἴδιο ρῆμα.

476. ΠΑίρω. α. Τὸ παίρω μας, ὅπως καὶ γνωστὸ, ἀπὸ τὸ ἀρχαῖο τὸ ἐπαίρω, μονάχα πού τὸ ἀπλόδιπλο α-ι ἔγινε ἀπλὸ ε στὴν προφορὰ μας.

β. Τὸ α ὁμως τῆς ὑποταχτικῆς τοῦ ἀόριστου ἔμεινε στὸ μέλλοντά μας θὰ πάρω καὶ φυσικὰ στὴν ὑποταχτικὴ γὰρ πάρω.

γ. Λοιπὸν ἐδῶ μὴτε λόγος γιὰ συναλλαγὴ μεταξὺ ε καὶ α · ε δὲν εἶχε τὸ ρῆμα, εἶχε ἀπλόδιπλο αι.

δ. Τὸ πάρθηκα πάλε βαστᾷ τὸ α του ἀπὸ τὸ ἐπάρω · δὲ λέγεται πήρθηκα (ἐπήρθηκα), ἐπειδὴ σήμερα ὁ ἀβγατισμὸς (αὔξησης) νόημα πιά δὲν ἔχει (κ. τὸ Βιβλίο τοῦ Μαθητῆ, στὸ Ρῆμα).

ε. Τὸ πήρα ὁμως (π. ἐ. ἐπήρα) δὲν ἔγινε πάρα, γιὰτὶ φαίνεται πὼς οἱ μιλάμενοι τὸ εἶχανε συνηθίσει ἔτσι καὶ δὲν τὸ νιώθανε γι' ἀβγατισμὸ.

ζ. Νὰ κοιταχτῇ γιὰ τοῦ ρημάτου τὴν κλίση τὴν παρά-ξενη ὁ Kühner-Blass, *Ausf. Gr.*, I, 2, σ. 349, λ. αἶρω, καὶ ὁ ἀξιόλογος W. Veitch, *Greek Verbs*, 1887, λ. αἶρω καὶ παρακάτω αἶρω.

η. Τίποτα πιὸ ἄταχτο δὲν ὑπάρχει ἀπὸ τὸ ρῆμα τὸ π. ἐ. καὶ τῇ συζυγίᾳ του. Τὶς ἀταξίες τοῦ δικοῦ μας ἀπὸ κεῖ τὶς κληρονομήσαμε · ὅλα τᾶλλα τὰ ὀμαλώσαμε.

477. Οἱ δὲ φαρμελιές, ἡ πολίριζα καὶ ἡ βαρλιτίνη. α. Οἱ ἀταξίες οἱ περισσότερες προέρχονται, ὅπως ἐδῶ, ἀπὸ τὰ δίριζα, τρίριζα, τετράριζα, ἢ μ' ἓναν ὄρο ἀπὸ τὰ πολίριζα ρήματα τῆς ἀρχαίας.

β. Βέβαια πὼς γιὰ νὰ βγάλῃ κανεὶς γνώμη σὲ τόσο μπερδεμένο ζήτημα, χρειάζεται τόλμη. Ὡσπου νὰ δηλώ-

σιεφτῇ τὸ εἰδικὸ βιβλίον τοῦ A. Meillet γιὰ τὸ ρῆμα τὸ π. ἐ., ἂς κάμουμε μιὰ δυὸ παρατηρησοῦλες.

γ. Φαίνεται πὼς κάθε ρῆμα τῆς ἀρχαίας ἔχει δικὰ του ἱστορικά, ὥστε μόλις βρίσκεις δυὸ πού μοιάζουνε, τόσο κατὰβαθα εἶναι ριζωμένο ἀκόμη καὶ στὴ συζυγία τὸ σκαρὶ ἐκεῖνο τὸ ἀναρχικὸ πού τόσες φορές ἔχουμε νὰ σημειώ-σουμε στοὺς παινεμένους μας τοὺς προγόνους.

δ. Ὡστόσο μπορούμε καὶ ἀπὸ τώρα νὰ χωρίσουμε τὸ ρῆμα σὲ δυὸ ἀντίθετες φαρμελιές πού διαφωνοῦνε ἀναμε-ταξί· τοὺς ὁλότελα. Θεοφάνερο τὸ γινώρισμα τῆς καθεμιᾶς.

ε. Ἡ μιὰ φαρμελιά εἶναι ἡ πολίριζα, ἐκεῖνη δηλαδὴ πού ἡ ρίζα της ἀλλάζει τὸν ὄνομα (κ. π. ἀ., ἀρ. 473, δ), λέπω, λῖπειν καὶ λέλοιπα. Ἴσως (κ. π. ἀ., ἀρ. 473, ι) νὰ εἶναι ἡ φαρμελιά τούτη ξενοφερμένη;

ζ. Ἡ δέφετερη φαρμελιά εἶναι κείνη πού ὁ ριζικός της τὸν ὄνομα μνήσκει πάντα ὁ ἴδιος, γράφω, γράψω, τιμάω, τετίμηκα, τιμήσω, ἀγγέλλω, ἀγγέλω.

η. Ὅλα τᾶλλα — εἰμὶ, ἡμὶ, ἐμὶ (Brugmann⁴, 347), ἡγγεῖλα, φαίρω, φᾶνῶ, πέγηνα, λῶω, λῶσω, ἄρω, ἡρον, καὶ τὰ παρόμοια πού εἶναι κάμποσα, μᾶς φανερώνουνε κινήματα τῆς ρίζας ἐσωτερικά. Τὸ ἡρον, ἀβγατισμὸς καὶ ὅσα τοῦ μοιάζουνε.

θ. Δὲν ἔχουνε σχέση τοιοῦτο μὲ τὰ δίριζα ἢ τρίριζα ὅπου δὲ βλέπει κανεὶς πὼς εἶναι δυνατὸ ν' ἔχουνε κινήματα εἴτε μηχανικὰ συναμεταξί τους, εἴτε ψυχολογικά.

478. Ἀφτός, ἐφτός, Ἀρεστιάσης καὶ ἄλλα τοῦ ἴδιου εἶδους. α. Τὸ ε τοῦ ἐφτός τὸ εἶδαμε, δὲν εἶναι πολλὴ ὥρα (κ. π. ἀ., ἀρ. 473, τὸ α καὶ τὸ β). Δὲν ἔχουμε ἀνάγκη νὰ τὸ παράγουμε ἀπὸ τὸ ἐδῶ ἀφτός, ἐδαφτός, ἐδεφτός, ἐφτός.

β. Τὸ ἐφτός ντοπιολάλητο · κοινὸ τὸ ἐκεῖνος, ἀκόμη καὶ τὸ κεῖνος · πότες λέμε τὸ πρῶτο, πότες τὸ δέφετερο,

θὰ τὸ καταλάβουμε στὰ φυσιολογικὰ καὶ ψυχολογικὰ τοῦ ἥχου ε.

γ. Γιὰ τὸ ε τοῦτο ποὺ εἶναι τὸ ε τοῦ ἐγὼ, τοῦ ἐσὺ, τοῦ ἐμεῖς, τοῦ ἐσεῖς, τοῦ ἐτοῦτος, τοῦ ε-Χρίστος, ε-Γιώργης, ε-λόγου σου — ντόπια καὶ τὰ τρία — κοίταξε τί ὁμορφα ποὺ γράφει ὁ Φιλήντας, Γλωσσολ., τ. Α', 200-201.

δ. Ὁ Pernot (*P. de Chio*, 79) ξεσηκώνει στὸ Πυργὶ ἓνα ε ἀντὶς α στοὺς τύπους ἀνεγνώστη, ἀνελαμπή, Ἀρεστάσης, συνεξάρι, παραγύρι.

ε. Ὁ ἴδιος πολὺ σωστὰ παρατηρεῖ πὼς τὸ ε στέκει ἀπὸ ἐπίδραση τοῦ ἀνεγνώτω, ἀνελάμπω, (Χριστὸς) ἀρέστη, συνέχεια [;], παραγιά.

ζ. Καὶ δὴ ἴσια ἴσια πρέπει νὰ σημειώσουμε πὼς στὰ ρήματα κατεβαίνω, ἀνεβαίνω καὶ παρὰπλεθρα, τὸ ε προέρχεται ἀπὸ τὸν παρατατικὸ καὶ τὸν ἀόριστο.

η. Σὲ μερικὰ ρήματα καθιερώθηκε τὸ ε, ὅπως στὰ δυὸ ποὺ ἀναφέραμε, σὲ ἄλλα ὅχι, ὅπως στὸ ἀναλάμπω, ἀναγνώτω (κοντὰ σὰν ἄχρηστο), ἀνασταίνω, παρασταίνω, κτλ. κτλ. Μᾶς τὰ μαθαίνει τὸ ἀφτί μας.

θ. Μερικὰ ρήματα πάλι ποὺ μοιάζουνε σὰν καθαρεβουσιάνικης καταγωγῆς, συνηθίζουμε καὶ τὰ ρίχνουμε στὸ καλούπι τοῦ κατεβαίνω κι ἀνεβαίνω, λ. χ. συνεπαίρω, συνεβαίνω, συνεράφω καὶ τέτοια.

ι. Πρέπει ὥστόσο νὰ σημειώσουμε πὼς στὴν Ἀθήνα κι ἄλλου συχνοτέρην συμβαίνει καὶ πιθανὸ νὰ βγάλουμε κατόπι ἀνώμαλο ρῆμα συμβαίνει, συνέβηκε.

κ. Τὸ συνεπαίρω πιά καθιερωμένο ἀπ' ὅσους γράφουνε σήμερα.

λ. Τὸ συρράφω, ποὺ εἶναι σπάνιας χρήσης, γιατί νὰ μὴν τὸ κρατήσουμε τὸ κάτω κάτω. Καὶ γιατί νὰ σκουντάφη κανεὶς στὸ σύρραφτα, σύρραφα, ποὺ ὕστερος ἀπὸ τὸ συρράφω μᾶς ἔρχονται φυσικά;

μ. Τὸ πετυχαίνω προτιμᾷ τὸ ε τοῦ παρατατικοῦ ἀόριστου ἀκόμη καὶ στὸν ἐνεστώτα. Τὸ πτύχα δὲ μᾶς εἶναι βολικό.

ν. Τάποδέλοιπα, στὸ Ρῆμα (*B. τ. Μ.*).

479. Πρόσβαλτα καταληχτικά ρηματικά -ΝΑ καὶ -ΝΕ.

α. Λέμε εἴμουν-α καὶ εἴμουν-ε, στεκόμουν-α καὶ στεκόμουν-ε, μάλιστα καὶ εἴσουν-α, στεκόσουν-α, ὅχι ὅμως εἴταν-α, στεκόταν-α, κτλ. κτλ. Εἴματα, στὴν Πόλη.

β. Θεοφάνερο πὼς ἐδῶ δὲν πρόκειται γιὰ κανένα κίνημα τοῦ α πρὸς τὸ ε, ἀκόμη λιγώτερο γιὰ κίνημα τοῦ ε πρὸς τὸ α.

γ. Πολὶ φρόνιμα τὰ ζηγᾷ καὶ τὰ δυὸ τους ὁ Pernot σὲ μιὰ σημειωσούλα του (*P. de Ch.*, 92, 4).

δ. Στὸ -νε κόλλησε τὸ ἀρχικὸ τὸ ε κάποιος ἀντωνυμίας, ἐκεῖνος, ἐμένα, ἐσένα, ἐτοῦτος, ἐσὺ, ἐγὼ, ποὺ δὲν ξαίρω γιατί τὰ δυὸ τελεφεταῖα δὲν τὰ μνημονέβει ὁ Pernot, ὁ. εἴ.).

ε. Τὸ α τὸ διερμηνέβει ἀπὸ τὸν παρατατικὸ καὶ ἀόριστο, ἔχαρα, ἔχασα, λοιπὸν καὶ χαρόμουν-α, χαρόσουν-α.

ζ. Καθὼς εἶδαμε (π. ἀ., τὸ α), ἡ κατάληξη μὲ τὸ α δὲν πέτυχε· περιορίστηκε στὸ πρῶτο καὶ δέφτερο πρόσωπο.

η. Ἐφτύχησε ἡ κατάληξη -νε, γιατί στὸ ρῆμα τὴν ἀνταμώνουμε χίλιες φορές, δηλαδὴς ἀνταμώνουμε τὸ -ε, γράφουμ-ε, γράφετ-ε, γράφουμ-αι, ποὺ ε εἶναι καὶ τοῦτο.

θ. Μῆτε ρώτημα πὼς τὸ -νε πρέπει νὰ καθιερώσουμε καὶ στὶς γραμματικές μας καὶ στὰ γραφτά μας, σὰν πιὸ κοῖνο, πιὸ ἀρμονικὸ καὶ πιὸ ἐφκολο.

ι. Κάτι δυσάρεστο μάλιστα ἔχει τὸ -ρα, ποὺ μὲ τὸ -νε τάποφέδουμε, ἀφοῦ μὲ τὸ ἀκόλουθο μόριο νὰ τῆς ὑποταχτικῆς βγαίνουνε ἀμέσως δυὸ ραα συνεχικὰ, πῆγαι-ραα, ποὺ χτυποῦνε ἄσκημα στὸ ἀφτί.

480. *Πρόσβαλτο καταληγτικά* -NA, -NE στίς ἀντωνυμίες. α. Ἔχουμε τὰ ἴδια μὲ τίς ἀντωνυμίες ἀφτό-ρε, ἀφτό-ρα, ἐκείνο-ρα, ἐκείνο-ρε, καὶ τὰ περίεργα ἐμέ-ρα, ἐσέ-ρα, ἐμέ-ρα-ρε καὶ σέ -ρα-ρε. Ὑπάρχουν ἀκόμη ἐμέ-ρα-ρα, ἐσέ-ρα-ρα, ὅπως ὑπάρχει ἀφτόρον (κ. Διγενή, Γ', στ. 2630).

β. Τὸ -ρα καὶ τὸ -ρε τάντωνυμιακὰ δὲ θὰ μᾶς φέρουν σὲ ἀγεφύρωτες δυσκολίες. Τὸ ε κολλημένο καὶ δάφτο ἀπὸ καμιὰν ἄλλη ἀντωνυμία, κ. π. ἀ., ἀρ. 479, δ.

γ. Τὸ α πάλε τοῦ -ρα δὲν μπορεῖ πιά νὰ εἶναι ρηματικό (κ. π. ἀ., 479, γ) · εἶναι τὸ α τῆς τριτόκλητῆς ἀρσενικῆς — ἢ καὶ θηλυκῆς — ἐνικῆς αἰτιατικῆς, πατέρα, μητέρα. Σὰν πῆς ἄξαφνα · Ποιὸν πατέρα; ὁ ἄλλος, ἀντὶς νὰποκριθῇ ἐκείνορε, θὰ σοῦ τὸ κάμη ἐκείνορα, σὰν εἶδος ἀντίλαλο τοῦσιαστικοῦ.

δ. Ἐπειδὴ πρέπει νὰ παρατηρήσουμε ἀμέσως πὼς οἱ τύποι μὲ τὸ -ρε καὶ μὲ τὸ -ρα εἶναι σωστὲς ἀντωνυμίες, πὼς μπαίνουν μονάχα ἐκεῖ ὅπου λείπει τὸ οὔσιαστικό καὶ παίρνουν τὴ θέση του · Ἐκείνο τὸν πατέρα; — Ἐκείνο-ρε.

ε. Γιὰ τοὺς ἴδιους λόγους πὺξ ξεδιαλύσαμε πῶς ἀπάνω (κ. ἀρ. 479, θ-ι) θὰ προτιμήσουμε καὶ δὴ τὸ -ρε. Λοιπὸν ἐκείνο-ρε, ὅπως γράφουμε π. ἀ. (δ).

ζ. Πῶς ἀβόλεφτα τὸ ἐμέρα, ἐσέρα, ὅπου ε ἀντίστοιχὸ δὲν ἀκούμε. Τάχω ξηγημένα ὥστόσο στὴν πρώτη μου ἐπιστημονικὴ νεοελληνικὴ διατριβή, *Futur composé du grec moderne*, 1884 (κ. *Mémoires de la Société de Linguistique*, t. V, fasc. 5e). Παναλαβαίνω σύντομα τὴν ξήγησή μου.

η. Τὸ ἀρχαῖο τὸ σὲ γίνεται πρῶτα ἐσὲ ἀπὸ ἀναλογία τοῦ ἐμέ, ὅπου ἔχουμε τὸ ε τοῦ ἐγώ, γιὰτὶ ε τὸ πατροπαράδοτο καὶ ἀρχαῖο.

θ. Τὸ ἐσὲ καὶ τὸ ἐμέ ἀρπάζουνε τὸ γ τῆς πρωτόκλητῆς συνάμα καὶ δευτερόκλητῆς ἐνικῆς αἰτιατικῆς — πολιτήν καὶ λόγο-ν · ἔτσι βγαίνουνε στὴ μέση τὰ ἐμέ-ν, ἐσέ-ν, ὅπου τὸ α θὰ κολλήσῃ κατόπι ἀπὸ τὰ οὔσιαστικά τὰ τριτόκλητα (κ. π. ἀ., ἀρ. 479, γ).

ι. Ἐδῶ δὲν ἀκούγονται ποτές ἐμέν-ε ἢ ἐσέν-ε, ὑποθέτω ἐπειδὴ ἀκούστηκε πιά τὸ ε στὴν παραλήγουσα.

κ. Θάκουστούνε ὅμως κάποτες ἐμένανε ἢ ἐσένανε, γιὰ νὰ δοθῇ τόνος δυνατώτερος στὴν ἀντωνυμία.

481. *Πρόσβαλτο καταληγτικό επιθετικό* -NE. α. Ὁ παράγραφός μας κοντός. Ἀφτὰ πάνε καλῆτερα στὸ ε.

β. Εἶδαμε π. ἀ., ἀρ. 480, δ, πὼς στίς ἀντωνυμίες τὸ προσκόλλημα -ρα ἢ -ρε ἀποτελεῖ σωστὴ ἀντωνυμία. Τὸ πρᾶμα σημαντικό. Θὰ ζητήσης καφέ. Θὰ σὲ ρωτήσουνε · Γλυκὸ ἢ πικρὸ καφέ; Τοῦ λόγου σου θὰ παραγγείλῃς · Γλυκόνε, ὅπως τὸ παρατήρησα πολλές φορές, γιὰτὶ ἔτσι τὸ θέλει κάποιος φίνο καὶ βαθὶ ρωμαϊκὸ γλωσσικό μας αἶσθημα.

γ. Τὸ -ρε τὸ ἐπιθετικό μᾶς δείχνει κιόλας πὼς εἴχαμε δίκιο νὰ προτιμήσουμε τὸ -ρε, ἀφοῦ -ρε ἐδῶ δὲν ἔχει.

482. *Πρόσβαλτο καταληγτικό* -NE στὰ οὔσιαστικά. Μήτε ἀφτὸ πολλὴ ὥρα δὲ θὰ μᾶς πιάσῃ. Κάποτες λέμε οὐρανόνε, τὸν οὐρανόνε, μάλιστα, κόσμονε, τὸν κόσμονε, γιὰ νὰ μεγαλώσουμε κάπως κόσμον καὶ οὐρανόν, ποτές ὅμως οὐρανόνα, κόσμονα, ὥστε πάει καὶ τοῦτο στὸ ε.

483. *Τοῦ καὶ τοῦ*. α. Τὸ σπουδαιότερο τάρῃσαμε γιὰ τὸ τέλος τῆς σειρᾶς ἀφτῆς.

β. Στὴν ὁμιλίαν συνηθίζουμε καθαφτὸ τρεῖς τύπους τῆς ἀντωνυμίας τοῦ τρίτου πρόσωπου, πιάσ' τορε, πιάσ' τορα, τὸν πιάνω.

γ. Ἡ καθαρέβουσα ἐδῶ μᾶς τᾶχαμε πάλε ὅλα μαλλιά κουδάρια. Πῆρε τὸν τύπο ΤΟΝ ἀπὸ τὴ νεοελληνικὴ,

βάζοντάς τον ὅμως ἄτοπα ἐκεῖ ὧπου δὲ χωρᾶ.

δ. Κοντὰ στὸ νοῦ πὼς τὸ *γ* δὲ στέκει μὲ κατοπινούς ξακολουθητικούς, τὸν Β.λέπω, τὸν Χάρω, τὸν Γυρέβω, κτλ. Τὰ εἴπαμε κι ἄλλου.

ε. Καταντοῦνε λοιπὸν ἄφτὰ στὴν καθεμερινή μας τὴ χρήση στοὺς τύπους, παρατηρημένους μου χίλιες φορές σὲ χίλιες κουβέντες, τὸ Β.λέπω, τὸ Χάρω, τὸ Γυρέβω, μὲ τρόπο πού δὲν ξεχωρίζεις πιά οὐδέτερο καὶ ἀρσενικό.

ζ. Γιὰ τέτοιο λόγο, στὴ δέφτερη ἐκδοσὴ τοῦ Ταξιδιοῦ μου (1905 · σύγκρ. τί λέει, σ. 10), τὸ ἀποφάσιμα νὰ παραδεχτῶ παντοῦ τὴ ρηματικὴ κατάληξη *-γε* καὶ τὸν ἀντωνυμιακὸ τύπο *τότε*.

η. Δὲν εἶναι ἄφτὸς πάντα τοῦ ἀπαραίτητος · τὸν ἔχουμε ἀνάγκη μονάχα μὲ κατοπινούς ξακολουθητικούς, δηλαδὴ μὲ β δ γ · φ θ χ · σ ζ · λ μ ν ρ.

θ. Μὲ κατοπινούς ξαφνιχόχους, δηλαδὴ μὲ π τ κ · π̣ τ̣ κ̣, καὶ μὲ κατοπινούς τονόχους στέκει τὸ *γ*.

ι. Εἶναι ὅμως φυσικὸ νὰ παίζῃ καὶ στὰ τέτοια τὸ ρόλο τῆς ἢ ἀναλογία καὶ νὰ λέμε ἢ νὰ γράφουμε *τοῖς πιάνω*, ἀντὶς σκέττα τὸν *πιάνω*, πού στέκει λαμπρᾶ.

κ. Ὡστε φρόνιμο, ἀπὸ τὰ γραφτά μας καὶ ἀπὸ τὴ διδασχὴ μας νὰ ξορίσουμε τελειωτικὰ τὸν τύπο *τοῖα*.

λ. Πὼς ὑπάρχει διαφορὰ μεταξὺ *τοῖα* καὶ *τοῖα*, πὼς θὰ ποῦμε δηλαδὴ *πιάσ' τοῖα* καὶ ὄχι *πιάσ' τοῖα*, εἶναι κολοκύθια.

μ. Φαρδιά πλατιά ξηγήσαμε πιὸ ἀπάνω (ἀρ. 444 · διὰ-
βασε ὅλο τὸν παράγραφο) πὼς ἀπὸ τὸ αὐτὸς βγήκε δ
τύπος αὐτὸς κ' ἔπειτα τὸ ἀπλὸ τος.

484. Τὸ Α στὴ θέση ἀργαίου Η. α. Μερικὰ πρωτό-
κλιτα θηλυκὰ, μὲ κατάληξη *-α* τῆς ὀνομαστικῆς στὴν πα-
λαιολληνικὴ, ἀλλάξανε καὶ κάνουνε σήμερα κατάληξη
τῆς ὀνομαστικῆς *-η*.

β. Δυὸ τρία παραδείγματα θὰ μᾶς φτάσουνε · *ἀθερίνα*, *βελόνα*, *δούλα* (στὴν Κύπρῳ ἀκόμη *δούλη*, Hadzidakis, *Einkl.*, 89 · λοιπὸν ὄχι ἀπὸ τὸ *δοῦλος*), *καλύβα*, *μαστιχα*, *σφετόνα*, *χελώνα*.

γ. Πολλὰ δὲν ἔχει. Παρατήρησε μάλιστα ὁ Hadzidakis πὼς τὰ περισσότερα μὲ *-η* τὰ κρατήσαμε, *γνώμη*, *ζωή*, *ψυχή*, κ. *Einkl.*, 85-97 · εἶναι ἀπὸ τὶς καλὲς τοῦ μελέτες, ἐπειδὴ δὲ ρίχνεται κανενὸς.

δ. Ὡστόσο ἀπὸ ποῦθε τὸ *α*; Γιὰ δωρισμούς οὔτε λόγος. Δωρισμούς στὴν Κοινὴ μας δὲν ἔχουμε. Κάμποσα εἶναι καὶ μεγαλωτικά, ἢ *βελόνα* (κ. *Einkl.*, 93 · ὄχι ὅμως ἢ *χελώνα*).

ε. Τὸ πιὸ ἀπλὸ μοῦ φαίνεται νὰ παραδεχτοῦμε τὴν ἐπί-
δραση τοῦ πληθυντικοῦ, *δοῦλ-ες*, *μητέρ-ες* · λοιπὸν καὶ *δούλ-α*, *μητέρ-α*.

ζ. Ρωτιέται τότες ὅμως γιατί ἀκολουθήσανε τόσο λίγα τὴν ἐπίδραση καὶ γιατί τάρσενικὰ δὲν τὴν ἀκολουθήσανε διόλου. Ὁ *πολλτ-ης* δὲν ἔγινε *πολλτ-ας*, ἂν καὶ συμφωνᾷ ὁ πληθυντικός του μὲ τοὺς πατέρ-ες. Ὡστε θέλει ἀκόμη δουλιὰ ἢ ἔρεθνα.

η. Ὡπως κι ἂν εἶναι, σίγουρο πὼς ὁ ἥχος *α* μᾶς εἶναι πιὸ ἀγαπημένος ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Ἡ ἀπαίσια, ἡ ἀνόσια, ἡ ἀνίδεη καθαρέβουσα πολὶ ἄδικα καὶ πολὶ στραβὰ καὶ πολὶ ἀντιεθνικὰ κυνηγᾷ τὸ *η* στὴν κατάληξη τοῦ πρωτόκλιτου θηλυκοῦ.

θ. Ἐρχεται καὶ μᾶς κανονίζει κάτι γελοῖα *βενήλη*, *κινήλη*, *κοκαῖνη*, *Βιέννη*, κι ἄλλα πιὸ μπόσικα. Πρέπει ἀποφασιστικὰ νὰ τὰ πετάζουμε στὸ γιालὸ.

ι. Πετώντας τα, δὲ θὰ πετάξουμε κανένα *η*, ὅπως ἢ ἀμάθεια τὸ θαρρεῖ · πετοῦμε σκέττο *ι*, ἐπειδὴς ἢ καθαρέ-
βουσα ἔτσι τὸ προφέρει, *Βιέννη*, περνώντας το γιὰ κλασ-
σικὸ ἢ κουτὴ.

485. Ἐπίθετα με *Α* καθαρό. α. Ἐπίθετα με *α* καθαρό λέγονται στήν ἀρχαία τῇ γραμματικῇ ἐκεῖνα ὅπου τὸ τελικὸ *-α* τοῦ θηλυκοῦ ἔχει προηγούμενο *ρ* — μικρά — ἢ προηγούμενο *ι* — πλουσία.

β. Εἶδαμε πῶς ἀπάνω (ἀρ. 460, η) πῶς τὰ ἐπίθετά μας ἀφτὰ συμμορφώθηκαν με τὰ ἐπίθετα τῆς μορφῆς *καλός, καλή, καλὸ*.

γ. Καὶ τόντις, ἀφοῦ τὸ ἀρσενικὸ εἶτανε τὸ ἴδιο — *καλός, μικρός* — ἔπρεπε καὶ ἡ κατάληξη τοῦ θηλυκοῦ νὰ μὴν ξεχωρίζῃ.

δ. Ἔτσι καὶ ὁ τόνος τοῦ θηλυκοῦ συμμορφώθηκε με τοῦ ἀρσενικοῦ τὸν τόνο, *δέφτερος, δέφτερη, λέφτερος, λέφτερη*, κτλ. κτλ. Μοιρόγραφο, λογικὸ, ἀφοῦ τὸ *α* τοῦ θηλυκοῦ εἶχε πάψει νὰ εἶναι μακρόχρονο.

ε. Ἀς σημειώσουμε περαστικὰ στὸ μέρος ἀφτὸ πῶς τὸ κίνημα τοῦ μακρόχρονου *α* πρὸς τὸ κοντόχρονο, εἶτανε κίνημα *μηχανικὸ*, καθὼς ὅλα τὰ τέτοια.

ζ. Τὸ τελικὸ *α* δὲν ἔμεινε μακρόχρονο στὴ θηλυκὴ ὀνομαστικὴ κατάληξη τοῦ ἐνικοῦ, *πλούσια, ὄχι πλουσία*· βλέπουμε πῶς καὶ ὧς ἀνέβηκε ὁ τόνος.

η. Δὲν ἔγινε ὅμως τὸ *α, η, μ'* ἄλλα λόγια δὲ συμμορφώθηκε με τὸ *καλός, καλή*. Γιατί ἀφτὸ;

θ. Γιατί δὲν εἶχε νὰ συμμορφωθῇ. Διαφορετικὲς οἱ συνηθειές. Σμίξανε τὸ *α* καὶ τὸ προτερινό του τὸ *ι*, με τρόπο πῶς μονοσυλλαβιστήκανε, δηλαδὴ προφερθήκανε *ἄξα, πλούσια*.

ι. Τότες φάνηκε στοὺς μιλάμενους πῶς τὰ τέτοια δὲ μοιάζουνε με τοὺς τύπους ὅπου προηγίεται σκέτος ἀτονόητος, ὅπως στὸ *καλός* καὶ *ἀποδέλοιπα*.

κ. Τὸ *α* τὸ τελικὸ δὲν ἄλλαξε μήτε τὸ κούνησε ὁ τόνος, μονάχα ὅταν τὸ ἐπίθετο χρησίμευε γιὰ οὐσιαστικὸ — *δέφτερος, ἡ δέφτερη* μέρα τῆς βδομάδας· πάντα ὅμως προπαροξύτονο τὸ ἀριθμητικὸ *δέφτερη*.

λ. Ἐμεινε τὸ *α*, ἔμεινε ὁ τόνος, καθὼς σὲ ὅλα τὰ οὐσιαστικὰ — *μέρα, χώρα*, κτλ. κτλ. — ἐπειδὴς ἐδῶ δὲν εἶχε ἀρσενικὰ νὰ τὰ παρασύρῃ.

μ. Ἔτσι ἀπαράλλαχτα λέμε *τετάρτη*, τὸ οὐσιαστικὸ, *τέταρτη*, τὸ ἀριθμητικὸ. Ἀπὸ τὴν κατάληξη τῆς *τετάρτης* ἔχασε ἡ *τετράδα* (*τετράς*) τὸ *α* τῆς, γιὰ νάκουστῇ *τετράδη*.

486. *Πεντάμορφη*. α. Καταλογούμε σ' ἀφτὸ μας τὸ τμήμα τὴν ἀρκετὰ παράξενη *πεντάμορφη*, γιατί τὸ φανέρωμα τοῦ *α* δὲν προέρχεται ἀπὸ κανένα κίνημα *μηχανικὸ*.

β. Μήτε μπορεῖ νὰ προσερθῇ ἀπὸ κανένα συντραβηγμὸ, ἐπειδὴ τὸ ξεβγάρωμα *εο* (πέντε καὶ ὁμορφη) δὲν καταλήγει ποτές του σὲ *α*.

γ. Λοιπὸν ἀπὸ ποῦ; Ὅταν εἴμουμε στὴ *Ζαγορά* τῆς Θεσσαλίας, ὁ ἀγαθὸς ὁ Δροσίνης μοῦ ἔλεγε πῶς σκόπευε μιὰ μέρα νὰ ξετάσῃ ποιά *τάχα* νὰ εἶναι, στήν ἀντίληψη τοῦ λαοῦ, τὰ πέντε σημάδια τῆς ὁμορφιάς πού ἐννοεῖ με τὸν ὄρο *πεντάμορφος, πεντάμορφη*.

δ. Μὰ τὸ πέντε στὸν ὄρο μας δὲν ἔχει καμιὰ ἀριθμητικὴ σημασία, παρὰ μονάχα μεγαλωτικὴ! Δύσκολο θὰ εἶτανε τόντις νὰ προσδιορίσῃ κανένας τὰ πέντε σημάδια τῆς ὀρφάνιας στὸν ὄρο *πεντάμορφος*.

ε. Μήτε πρόσεξε ὁ *χαριτωμένος* μας ὁ ποιητὴς πῶς με *α* λέμε ἄλλα κάμποσα· τὸ *εἰκοσάχρονο*, τὸ *τριατάχρονο*, τὸ *πεντητάχρονο*, τὸ *δεκάχρονο*, τὸ *ὀκτώχρονο*.

ζ. Τὸ *α* δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι παρὰ τὸ *α* τοῦ *δέκα, τριάντα, σαράντα, πενήντα*, καὶ πάει λέοντας. Θὰ βοηθήσῃ ἀκόμη καὶ τὸ *α* τοῦ *τετραπέρατος*, ὅπου βλέπουμε ἴτια ἴσια πῶς ἀπὸ τὴν ἀριθμητικὴ του σημασία πέρασε στὴν ἠθικὴ.

η. Γιατί ὅμως πέντε καὶ ὄχι δέκα; Γιατί ἐδῶ τὸ ζήτημα καταντᾷ γενικὸ, φιλοσοφικὸ μάλιστα καὶ θάπρεπε κανεὶς νὰ ξετάσῃ ποιά εἶναι ἡ ἀφερρημένη καὶ ἠθικὴ σημασία

κάθε ἀριθμοῦ. Τέτοια μελέτη δὲν ὑπάρχει ὡς τώρα. Κοίτ.
B. τ. M., 234.

487. Τὸ A γίνεται O; α. Σὲ μερικές ντοπιολαλιές παρατηρᾷ ὁ γλωσσολόγος ἓνα ο πού παίρνει τὴ θέση τοῦ α.

β. Τέτοια παραδείγματα μᾶς φέρνει ὁ Pernot ἀπο τὴ Χιό, κ. P. de Ch., 79-80 · μουσαρελίκι, μουσαρά, μοράλι (μάλιστα mWOnállì), ἀμορίτης.

γ. Σ. 79, σμ. 6, μᾶς βάζει καὶ τὰκόλουθα πού τὰ μάξωξε ἀπὸ ἄλλες ντοπιολαλιές · ἀμοσκάλη, σομάρι, πρόμαν (= προῖμα), μομάρ (ἀπὸ τὸ μαμάρ, ψωμί, στὴν παιδιακήσια γλώσσα τοῦ Πόντου).

δ. Τὸ σομάρι, πού τὸ γράφει ἄδικα σομμάρι, ἀπὸ τὸ σαμμάριον, ὅπου ξεήχησε τὸ γ διχως ἀφομοίωση, τῶχει καὶ ὁ A. Thumb, κ. Am., 88-89.

ε. Τὸ θέλει ὁ Thumb ἀπὸ ἐπίδραση τοῦ ἰταλικοῦ somáro, χωρὶς ὅμως νὰ μᾶς ξηγήσῃ ἀπὸ πού πῆρε ο τὸ ἰταλικό.

ζ. Ἡ ἐλάχιστη ἀνάγκη ἐδῶ δὲν ὑπάρχει νὰ προστρέξουμε στὸ ἰταλικό. Ἴδου πῶς γενήκανε τὰ πράματα πολὺ ἀπλᾶ.

η. Νὰ προσέξουμε, θὰ διοῦμε σὲ ὅσα πρὶν ἀπάνω ἀναφέραμε τὸ α διωγμένο ἀπὸ τὸν τόπο του μονάχα μὲ προτερυνὸ ἢ κατοπινὸ μ, λοιπὸν ὄχι καθαπτὸ ἀπὸ κανένα ο.

θ. Δηλαδὴ βλέπουμε ἀπαράλλαχτα ἐκεῖνα πού εἶδαμε γιὰ τὸ ρ, τὸ ε καὶ τὸ α (κ. π. ἀ., ἀρ. 455, ι) · τὴν ἀπιστία τὴ χρωστοῦμε στὸ μ πού πρὶν γλυκὰ χουζουρέβει στὴ συντροφιά τοῦ ο.

ι. Προτιμᾷ τὸν τελεφαῖο τὸν ἡχο, ἐπειδὴ χειλόηχο καὶ οἱ δύο τους, ο καὶ μ. Τὴν προτίμησιν μᾶς τὴ μαρτυροῦνε καὶ τὰ ποξιάματα, πόπλωμα, ποππὰς (Pernot, P. de Ch., ι. μ.), γιατί χειλόηχο καὶ τὸ π.

κ. Μᾶς τὸ μαρτυροῦνε ἀκόμη τὸ φονάρι (πού δὲ μοιάζει νὰ τὸ κατὰλαβε ὁ Hadzidakis, κ. Pernot, P. de Ch., 81, ι), ὅπως καὶ ἡ Φανά πού στὸ Πυργί τὴν ἄκουσε Φονά (σ. 81).

λ. Χειλόηχο καὶ τὸ φ, ὥστε στὰ τέτοια δὲν ἔχουμε κίνημα, ἔχουμε, καθὼς εἴπαμε (ἀρ. 454, ι), ξεκίνημα τοῦ α.

μ. Παντοῦ ὅπου δὲν ἐνέργησε τὸ μ, κάτι ἄλλο θὰ τρέχῃ, πού θὰ μᾶς ξαστερωθῇ σίγουρα κατόπι. Ἀξαφνα, στὴ χιώτικῃ τὴ γόρρα, γαρά στὴν Ἀμοργὸ, ἀνακάλυψε σωστὰ ὁ Thumb τὴν ἐπίδραση τοῦ ἰταλικοῦ νόνηα (κ. Körting, ἀρ. 6572, ἀπὸ τὸ λατινικὸ νόnnus).

ν. Γιὰ τὸ Θομπὸς (P. de Ch., 80) σὰ νὰ γελάστηκε ὁ Pernot. Τουλάχιστο δὲν ἔπαιξε ρόλο στὸ Θομπὸς μονάχα τὸ μ · ὁ μεγαλύτερος ρόλος εἶναι τῆς ἡγοταιριαξιάς (κ. π. κ., ἀρ. 496) · ὁ ἴδιος μᾶς ἔμαθε πῶς ὁ θομπὸς συνηθίζεται καὶ στὴν Ἀθήνα ὅπου ξαίρουμε πῶς δὲν ἔχει τέτοια δύναμη τὸ μ.

ξ. Σ. 80, σμ. 6, μνημονέβει ὁ Pernot ἀπο κάμπους τόπους (Κύπρο, Πόντο, Σίνασο, Τραπεζούντα) τὴ λέξιν ὄρομα. Ἡγοταιριασμένο καὶ τοῦτο.

ο. Τὸ διοβάζω (ἀπὸ τὸ χειλόηχο τὸ β;), τὸ ἐσόρο καὶ ὅτε (äirte), P. de Ch., 81, χρειάζονται ἀκόμη ἔρεθνα.

488. Τὸ A στὴ θέσιν τοῦ O. α. Μᾶς τὸ λέει δηλαδὴς ὁ Pernot (P. de Ch., 221-222) καὶ κάνει δύο μικρὰ λαθάκια.

β. Ἡ ἀπόδειξίς του στηρίζεται στοὺς τύπους ὀδόρτια, ὀμμάτια, ὀνύχια, ὀστρεῖδια, ὀρολόγι, πού στὴ Χιὸ ἔχουμε ἀρχικὸ α, δηλαδὴς ὀμμάτια, κτλ.

γ. Ἐπρεπε ὅμως πρῶτα νὰ μάθουμε ἂν οἱ μιλάμενοι κληρονομήσανε κατεφτείας τάρχαϊα ο, τὰ ο τάρχηα, ὀμμάτια κὶ ὄλα τᾶλλα.

δ. Τολοιπὸν οἱ μιλάμενοι τῆς Χιὸς δὲ γνωρίσανε τοὺς κοινούς τύπους *μάτι*, *δόντι* κι ὅλους τοὺς ἄλλους, πρᾶμα πού μᾶς φαίνεται ἀντίθετο στὰ διδόμενα τῆς νεοελληνικῆς γραμματικῆς καὶ τὰ γλωσσικὰ μας τὰ ἱστορικὰ.

ε. Τὸ *α* προέρχεται ἀπὸ τὸν πληθυντικὸ μὲ τὸ ἄρθρο τὰ πού τὸ *α* τοῦ συντράβηξε τὸ κατοπινὸ του *ο*, τὰ *δόντια* καὶ τότες εἶδαμε τὸ *ἀδόντι*.

ζ. Τὸ δέφτερο λάθος εἶναι στοὺς τύπους *ἀλάκερος*, *ἀλόρθος* (*α* κατ' ἀλόρτομ μεσημέρι », 224), *ἀφαλός*, *ἀρμαθιά* (πού εἶναι καὶ τῆς Κοινῆς μας), *ἀρφαρός*, *ἀρθαλιός*.

η. Θεοφάνερο πὼς τὸ πρῶτο *α* τῷ φερε τὸ δέφτερο. "Ετσι, ἀπο καιρὸ, τὸ εἶχε καταλάβει ὁ Foy, *Laut.*, 98 (ζαρκάδι — *δορκὰς* [;] — *μαναγός*, *μαναστήρ*, *ἀρχαπόδι*, *φανάζω*.

θ. Στὸ Σίμωνα Πόρτιο (ἐκδόση τοῦ Meyer-Lübke, 73), ἔτσι ξηγιοῦνται τὸ *ματατραγονδῶ*, *δραπάνι* καὶ τὰ παρόμοια.

ι. Μὰ, θὰ μᾶς ποῦνε, στὰ *ὀρομάτοι-ἀρομάτοι* (*P. de Ch.*, 222), *ὀρίγαρη-ἀρίγαρη*, κατοπινὸ *α* δὲν ἔχει.

κ. Πὼς δὲν ἔχει; Δὲν ἔχει *καταποδινὸ*. "Εχει ὅμως *μετακατοπινὸ*, κατόπι δηλαδὴς ἀπὸ τὴν ἀκόλουθη συλλαβή, *ὀρομάτοι*, *ὀρίγαρη*.

λ. Ὁ Foy τὸ εἶχε παρατηρήσει καὶ τοῦτο (κ. *Griechische Vocalstudien, Bezz. Beitr.*, XII, 69-70). Νάντισημειώσουμε ὥστόσο πὼς στοὺς *ἀρομάτους* καὶ στὴν *ἀρίγαρη*, πιθανώτερο νὰ εἶναι τὸ *α* πρόβαλτο.

μ. Χρησίμεψε τὸ ἀρχικὸ τὸ *α* σὰν εἶδος ἀντίλαλος τοῦ ἀκόλουθου τοῦ *α*, ἐπειδὴς ἀπὸ τὰ κοινὰ μας *ρομάτοι* καὶ *ρίγαρη* βγήκανε τὰ ντόπια μὲ τὸ *α*.

ν. Γιὰ τὰ πρόβαλτα ἢ πρόθετα θὰ γίνη λόγος πιο ὕστερα.

ξ. Τὸ πρόβαλτο *α* στὴν ἀρχαλοῇ (*P. de Ch.*, 222) μου φαίνεται σκουῖρο. Πρέπει πρῶτα νὰ καταλάβουμε ἀπὸ πού τὸ δέφτερο τὸ *α* στὴ θέση τοῦ *ο* · τότες φυσικὸ τὸ ἀρχικὸ τὸ *α*.

489. *Λεγόμενος καὶ λεγόμενος*. α. Πὼς δὲν ἀνταλ-
λαχτήκανε ὁ μὲ *α* στὸ *λεγόμενος*, *λεγάμενος*, κανένας
ἀφιβολία πιά δὲν ἔχει. Τέτοιο φαινόμενο δὲν μπορεῖ παρὰ
νὰ εἶναι ἀναλογικὸ.

β. "Ετσι τὸ ἐρμηνέβει ὁ Hadzidakis (*Einkl.*, 146-148).
Δηλαδὴ, γιὰ νὰ ξακριβολογήσουμε τὰ πράματα μεθοδικὰ,
ἢ κατάληξη -*άμενος*, σὲ μερικὲς σημερινές μας μετοχές,
ἔρρεψε ἀπὸ τρεῖς πηγές.

α'. Ἡ μετοχικὴ κατάληξη -*άμενος* τοῦ ἐνεστώτα στάρ-
χαῖα ρήματα μὲ -*μι*, κανονικῇ. Λοιπὸν ἔχουμε *ιστάμενος*
ἀπὸ τὸ *ἵσταμαι*, κι ἀπὸ τὸ *ιστάμενος* τὸ οὐδέτερο *στάμενος*,
τὸ νόμισμα, πού πρώτη φορὰ διαβάζεται στὰ 1054, κ.
Einkl., 147.

[α". Τὸ *στάμενο*, σὰ μονέδα πού εἴτανε, θὰ τὸ ἤξαιρε
ὅλος ὁ κόσμος · ἄρα θὰ βοήθησε κάμποσο τὴν ἀναλογία,
ἐπειδὴ βάσταξε · κάπως καὶ τὸ παλιὸ του τὸ νόημα.

α". *Στάμενο* σημαίνει ἐκεῖνο πού στέκει στὴ ζυγαριά,
πού εἶναι σωστὸ. Γιὰ τοῦτο ἀκόμη καὶ σήμερα σώζεται μὲ
τὴ σημασία *γρόνιμος*, *ἐμπειρος*, *γέρος*, πού τᾶχει σωστά,
στὸ ἀρσενικὸ.

α". Τοὺς ὅρους *στάμενος*, *καταστάμενος*, μὲ τὴν ἀπάνω
σημασία, τοὺς παίρνω ἀπὸ τὴν *Einkl.* τοῦ Hadzidakis,
πού δὲν τοὺς κατάλαβε.]

β'. Ἡ δέφτερη πηγὴ περιέργη. Μὲ δίκιο σημειώνει ὁ
Hadzidakis (κ. *Einkl.*, 147) πὼς σὲ κατώτερες ἐποχές
« in der späteren Zeit », βγήκανε ἀόριστοι -*άμηρ*, ἀντὶς
-*ήθην*, ὡφελήσάμηρ ἀντὶς ὡφελήθην (*Einkl.*, ἱ. μ.).

[β". Λοιπὸν ἀπὸ τὰ ἐγενάμηρ, ἐθάμηρ, εἰλάμηρ πήγανε
καὶ μορφωθήκανε οἱ μετοχές *γενάμενος*, *εθάμενος*,
εἰλάμενος (*Einkl.*, ἱ. μ.).

β". « In der späteren Zeit » ! Πολὶ πιο νωρίς, ξεναν-
τίας, παρὰ πού τὸ φαντάζεται ὁ Hadzidakis, ἀπὸ ἓνα

ἐνράμην ἔχει ὁ Ἡσίودος (κ. W. Veitch, *Gr. Verbs*, 283).

β^{'''}. « Sincerely attic », γράφει ὁ Veitch. Ἀπὸ δὲν πειράζει· τὰ λεγόμενα ποιητικὰ εἶναι καθαφτὸ προαττικὰ· βουτοῦνε, μὰ ξαναπιάνουνε τὸ κολύμπι τους στὴν Κοινή, καθὼς ὁ ἄφατος (στὸν Ὀμηρο), ἀφατῆς στοὺς ἀττικοὺς πεζογράφους, καὶ πάλε ἄφατος στὴν Κοινή (*Essai sur le grec de la Septante*, 204-206).

β^{''''}. Ἔτσι ὁ Θουκυδίδας, μαζί του οἱ κλασσικοὶ συνηθίζουσε (κ. Veitch, *Gr. V.*, 717) ὠφελήσομαι, πού μακριὰ δὲν εἶναι μῆτε ἀπὸ τὸν ἀόριστο τοῦ Hadzidakis ὠφελήσάμην (*Einl.*, 147), μῆτε ἀπὸ τὴ μετοχὴ ὠφελησάμενος, πού ὥστόσο δὲν εἶναι τῆς ἀττικῆς.

β^{'''''}. Νὰ μὴν ξεγνοῦμε ποτές μας πὼς τὰ πιδ ρνδαῖα τῆς Νεοελληνικῆς μάναα τους ἔχουνε τὴν ἀρχαιότητα τὴν ὠγύγια. Τὸ ἀρνητικὸ μας ἄξαφνα τὸ δὲν ἦ δὲ γεννήθηκε τὸ ἀργότερο μὲ τὸ στ. 244 τῆς Α' ραφωδίας· ἄριστον Ἀχαιῶν ΟΥΔΕΝ ἔτισας].

γ. Τὴν τρίτη πηγὴ, ἀρκετὰ παράξενα, δὲν τὴ δηλώνει ρητὰ ὁ Hadzidakis. Εἶναι οἱ ἄπειρες μέσες μετοχὲς γραφάμενος, λυσάμενος, ποιησάμενος, κτλ. κτλ.

γ'. Πού ὁ ρόλος ἀλλάξε, δὲν ἔχει νὰ κάμῃ. Τὸ -κα στὴν ἀρχή, κατάληξη τοῦ παρακείμενου (λέλυ-κα), πρῶτα κατάληξη τοῦ ἐνεργητικοῦ ἀόριστου, ἦκα, ἔθηκα, σήμερα τοῦ παθητικοῦ, λόθη-κα.

[γ''. Τὸ οἶδα, παρακείμενος, ἔπειτα σκέτιος ἐνεστώτας, κτλ. κτλ.

γ^{'''}. Ὁ Hadzidakis, *Einl.*, 147-8, ἀραδιάζει κάμποσες μετοχὲς τοῦ τύπου -άμενος: γενάμενος, στεκάμενος, χαρισάμενος, κειτάμενος (στ. 147), γλυκάμενος, κατεγράμενος [ἔγραφα στὰ βιβλία μου, ἀντὶς περιεχόμενα, περιεγράμματα, πού εἶναι τὸ σωστὸ, σὰν τὸ παθητικὸ λεγάμενος], πεμπάμενος, χαιράμενος, φοβιζάμενος, τρεμάμενος, μπορε-

ζάμενος, μπορεσάμενος, χηρεβάμενος, ὑπακουάμενος [μισοδασκάλικο], βολεζάμενος, γνριζάμενος, βρεγάμενος, δεγράμενος, σειάμενος, κουνάμενος, σερνάμενος, ἐρχάμενος, φερνάμενος, τρεχάμενος, δεράμενος, καταδεράμενος, πηγαινάμενος, τὰ μελ.λάμενα, πετάμενο, πουλάμενα (τὰ πουλ.λιὰ), χαιράμενος (παλιὸς), ξεπεταζάμενος (τρελὸς).]

δ. Καλὰ ὅλα τους, ἂν καὶ κάμποσα μελ.λιανὰ. Ἐνεργητικὸ κανένα· πάντα ἢ μέσα (χαρισάμενος, κτλ.) ἢ παθητικὰ (λεγάμενος, ἐκεῖνος πού λέμε, πού λέγεται ἀπὸ μᾶς).

490. Καὶ πάλε τὸ Α τὸ ρηματικὸ. α. Εἶδαμε πῶς ἀπάνω (ἀρ. 486, α κι ἀκ.) τὴν κατάληξη -ρε, -ρα, στὰ ρήματα. Εἶδαμε κιόλας πὼς ἡ κατάληξη -ρα δὲν πέτυχε. Ἄλλου ὅμως πέτυχε τὸ α.

β. Τὸ α κατάφερε νὰ διώξῃ τὸν ἦχο ι ἀπὸ τὸ δέφερο καὶ τὸ τρίτο πρόσωπο τοῦ ἐνικεῖ στὰ ρήματα πού ἡ ἀρχαία τᾶλεγε περισπώμενα καὶ πού πρέπει σήμερα ὀξύτονα ἐμεῖς νὰ τὰ ποῦμε, ἀφοῦ ὀξεία σωτὸ νὰ βάζουμε στὸ φιλῶ καὶ στὸ τιμῶ.

γ. Δὲν ξαίρω πού δὲ συμφωνοῦσανε στὴ συζυγία τους τὰ δυὸ ρήματα· κοιτάχτε τὰ πρόσωπα, τοὺς ἀριθμούς, τοὺς χρόνους, τίς μορφές καὶ τοὺς τρόπους. Συμφωνοῦνε παντοῦ.

δ. Στὴν ἐνεργητικὴ μορφή τους, τιμῶ καὶ φιλῶ, τιμήσω καὶ φιλήσω, τιμήσεις καὶ φιλήσεις, κτλ., ἐτίμησα κ' ἐφίλησα, κτλ., τετίμηκα καὶ πεφίληκα, κτλ., ἐτετιμήκει κ' ἐπεφίληκει, κτλ., τίμησον καὶ φίλησον, κτλ., τετίμηκε πεφίληκε, τιμήσω φιλήσω, τετιμήκω πεφιλῆκω, τιμήσοιμι φιλήσοιμι, τιμήσαιμι φιλήσαιμι, τετιμήκοιμι πεφιλῆκοιμι, τιμήσειν καὶ φιλήσειν, τιμήσαι φιλήσαι, τετιμηκέναι πεφιληκέναι, τιμῶν καὶ φιλῶν, τιμήσων καὶ φιλήσων, τιμήσας φιλήσας, τετιμηκὼς πεφιληκὼς.

ε. Στὴν παθητικὴ μορφή τους... φτάνει νὰ νοίξῃς μιὰ

γραμματική καὶ βλέπεις τὰ ἴδια. Τὰ ἴδια καὶ στὴ μέσῃ μορφῇ.

ζ. Πῶς τοιοῦτο νὰπορήσῃ κανεὶς πού συμφωνήσανε τὸ δέφτερο, τὸ τρίτο τοῦ ἐνικοῦ, τὸ δέφτερο τοῦ πληθυντικοῦ στὸν ἐνεστώτα; Ἔτσι λέμε *πο.λεμᾶς, πο.λεμᾶ, πο.λεμᾶτε*.

η. Μπορεῖ ὁμως κανεὶς νὰπορήσῃ πῶς καὶ γιατί νίκησε τὸ *τιμῶ* κι ὄχι τὸ *φιλῶ*, πῶς καὶ γιατί λέμε *πο.λεμᾶς* ἀντὶς νὰ ποῦμε *τιμῆς*.

θ. Νὰ μὴ γυρέβουμε λόγους μπερδεμένους κι ἀπόμακρους. Ἀπλὸ τὸ κίνημα. Τῷφερε ἡ τρέλα μας γιὰ τὸν ἤχο *α*.

ι. Στὸ πρῶτο καὶ τρίτο πρόσωπο τοῦ πληθυντικοῦ στὸν ἐνεστώτα τῆς ὀριστικῆς ὅπου *α* δὲν ἔχει, νίκησε τὸ *φιλῶ* καὶ εἴπαμε *φιλῶμε, φιλῶνε*.

κ. Ἡ ἀληθινὴ μας σημερινὴ τάση πάει πρὸς τὴν ὁμάλωσιν μὲ τὸ *α*, *ἐνεργᾶς, παραιτᾶς, παρατηρᾶς, χωρᾶς*, κτλ. Τέτοια τάση ἔχουμε τὸ χρέος νὰ βοηθοῦμε, πού καὶ τοῦτο φυσικὸ μᾶς ἔρχεται νὰ τὸ κάνουμε *βοηθᾶς*.

λ. Τὸ *φιλῶ* ἀντιστέκεται ὥστόσο ἀπὸ τὸ φόβο τοῦ μήπως καὶ συνεπέση μὲ τὸ *φιλᾶς* πού σὰν ξένο, δηλαδὴ σὰν καθαρεβουσιάνικο, μᾶς ἔρχεται νὰ τὸ κλίνουμε *φιλᾶγεις*.

μ. Τὸ *πατῶ*, ἂν καὶ καθιερωμένο στὴ φραστοῦλα *πατεῖς με πατῶ σε*, ἀκούγεται ξέθαρρα καὶ γερὰ *πατᾶς, πατᾶ*.

491. *Ρωτάμε καὶ ρωτῶμε*. α. Ἐπειδὴ τῆς γραμματικῆς μᾶς ὁ σκοπὸς διπλὸς εἶναι, δηλαδὴς ἐπιστημονικὸς καὶ πραχτικὸς, ἡ κουθέντα μας τώρα κλίνει πρὸς ἄλλο ἓνα ζήτημα.

β. Μὲ τί δικαίωμα στὰ γραφτά μας καθιερώνουμε τοὺς τύπους *ρωτῶμε, ρωτῶνε*, καὶ δὲν παραδεχόμαστε τὸ *ρωτᾶτε, ρωτᾶνε*, ἀφοῦ τόσοι ἔρωτας μᾶς καίει γιὰ τὸ *α*;

γ. Τὸ *ρωτᾶτε, ρωτᾶνε* μᾶς χαλνοῦνε τὴν ἀρμονία ὅλης τῆς συζυγίας. Εἶναι ἀθηναίικα ντόπια καὶ θέλουνε πρῶτο πρόσωπο *ρωτάω*, πού ἔτσι τὸ συνηθίζουνε.

δ. Λοιπὸν ἐδῶ μᾶς ξεφυτρώνει ξαφνικὰ μιὰ ρίζα ρηματικὴ, *ρωτά-ω*. Ἡ λογικὴ τοῦ παιδιοῦ θὰ γυρέψῃ τότες νὰ κλίνῃ *ρωτάεις, ρωτά-ει, ρωτά-οιμε, ρωτά-ετε, ρωτά-οινε*, πού προκοπὴ μὲ δάφτα δὲ βγαίνει.

ε. Δὲν πρέπει κανεὶς νὰ βλέπῃ τίς μονάδες, παρὰ τὰ σύνολα, γιὰ νὰποχτήσουμε σπουδαία ἐνότητα. Ὅσο λίγο θὰ ποῦμε *φωβᾶνται*, ἄλλο τόσο θὰποφύγουμε τὸ *ρωτᾶνε* πού θὰ ἤθελε παθητικὸ σύντροφο *ρωτιᾶνται*. Τὸ *ρωτ-οῦνε, ρωτιοῦνται*, ρολοῖ.

ζ. Ὅποιος ἔχει ἀνάγκη νὰκούσῃ περσότερα γιὰ τὴν ὑπόθεσιν, ἄς κοιτάξῃ τὴν Ἀπολογία, ὅπου τᾶχω πλατιά φαρδιά ξεδιαλυμένα σ. 162 κι ἀκ. Θὰ τὰ κανονίσουμε ἀκόμη καὶ στὸ δέφτερο μέρος, Τὸ Βιβλίον τοῦ Μαθητῆ.

492. *Ρεαρία*, ὄν., γεν. τοῦ *ρεαρία*, *γλώσσα*, ὄν., γεν. τῆς *γλώσσας*. α. Ἡ σωστὴ καὶ μάλιστα ἡ μόνη κλίσις τῆς Νεοελληνικῆς εἶναι, ὅπως τὸ δηλώνει ὁ παραγραφὸς μας, ὁ *ρεαρίας*, τοῦ *ρεαρία*, ἡ *γλώσσα*, τῆς *γλώσσας*.

β. Κοντὰ στὸ νοῦ πῶς μῆτε λόγος πιά σήμερα γιὰ καμιὰν ἀλλαγὴ τοῦ *η* τῆς *γλώσσας* ἢ *ου* τοῦ *ρεαρίου* σὲ *α*.

γ. Ἐδῶ πρόκειται γιὰ τὸ ξάπλωμα τοῦ τονόηχου τῆς ἐνικῆς ὀνομαστικῆς σὲ ὅλο τὸν ἐνικό.

δ. Γιὰ τοῦτο, ἀφοῦ θεμελιωθήκανε οἱ γενικὲς *ρεαρία*, *γλώσσας*, μῆτε πέρασε ἀπὸ κανενὸς μιλάμενου τὸ νοῦ νὰ κλίνῃ ἄλλιωὺς παρὰ τοῦ *πατέρα*, τοῦ *φύλακα*, τῆς *μητέρας*, τῆς *λαμπάδας*.

ε. Καὶ τόντις οἱ γενικὲς ἐνικὲς *πατέρον, φυλάκον, μητέρης, λαμπάδης, γυναικίης*, κλ., μᾶς εἶναι παντάπασι ἄγνωστες.

ζ. Οἱ γενικὲς *γερόντων*, γιατί ὄχι καὶ *φυλάκων*, ὅπου ἀνταμώνονται ἀφτὲς, δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι παρὰ παιδάικα τῆς μεταμορφωμένης πληθυντικῆς ὀνομαστικῆς *γερόντοι*,

φυλάκοι, από τὴ γενική τοῦ πληθυντικοῦ *γερόντων*, κλ., πού κρατήσανε καὶ τὸν τονισμό της.

η. Τότες ὁμῶς γενήκανε δεφτερόκλιτα, ὅπου τὸ *ον* ταχτικὸ, ἀφοῦ λέμε πάντα τοῦ λόγον, τοῦ ἀδερφοῦ, καὶ δὲν ἔχουνε σκέση μὲ τὰ πρωτόκλιτα πού ξετάζουμε (κ. δ-ε).

θ. Στὰ θηλυκὰ τὰ τριτόκλιτα δὲ βλέπουμε παραστρατήματα τοῦ ἴδιου εἴδους. Ἔχουμε *μονάχα* καὶ *νυχτός*, *μερός*, *γυναικός*, ὅπως ἔχουμε καὶ γενική *ένος*, *καθερός*, *καθενός*, πού τίς δικαιολογήσαμε ἄλλοτες, κ. *Essais*, I, 95.

493. Τὸ *ξάπλωμα* εἶναι γενικὸ. α. Ὅσα σημειώσαμε στὸν προηγούμενο ἀριθμὸ δὲν ἀφοροῦνε τὸ *α* *μονάχα* τὸ πρωτόκλιτο.

β. Ἔτσι μορφώνεται καὶ τὸ οὐδέτερο τὸ *α* τὸ τριτόκλιτο πού κοντέβει νὰ ριζώσῃ καὶ στὴ γενική τοῦ ἐνικοῦ, τοῦ *πρᾶμα*, τοῦ *πάπλωμα* καὶ παρόμοια.

γ. Σὲ μιὰ διάλεξή μου στὴν Ἀθήνα, τὸ Νοέμβρι 1925, πρότεινα γιὰ παράδειγμα « τοῦ δέρμα σου τὸ χνούδι » καὶ ὅλοι τὸ βρήκανε γνήσιο ρωμαϊτικόν.

δ. Ἔτσι γινότανε ἀκόμη καὶ στὴν ἀρχαία τὴ γλῶσσα ὅπου ἄλλους τύπους δὲν ξαίρανε ἀπὸ τὸ *ἡμέρα*, *ἡμέρας*, *ἡμέρα*, *κεφαλή*, *κεφαλῆς*, *κεφαλῇ*.

ε. Κάθε *νιόφερτος*, *νιοείσαρχτος* τύπος ἔπρεπε νὰ συμμορφωθῇ μὲ δάφτους καὶ εἶπανε ἀμέσως *ὀριθοθήρα*, *Σύλλα*, κατόπι *φαγᾶς*, δέχως νὰ συλλογιστοῦνε μέσο στάδιο κάποιας γενικῆς *ὀριθοθήρου*, κλ.

ζ. Σήμερις ὡς καὶ ὁ ἦχος ο τῆς δεφτερόκλιτης ἐνικῆς ὀνομαστικῆς τοῦ ἐνικοῦ ξαπλώνει στὴν κλητική, σὲ ὅλα τὰ κύρια παροξύτονα, κάποτες καὶ προπαροξύτονα ὀνόματα: *Πέτρο*, *Πάβλο*, *Μήτσο*, *Ἀμπανόπουλο*, κλ.

η. Τὸ ἴδιο καὶ μὲ τὸ *καπετάνιο*, *μαέστρο*, καὶ παρόμοια, ὅπου δουλιὰ δὲν ἔχει τὸ πρότυπο τὸ ἰταλικὸ μεταμορφώνονται μόνον καὶ μόνον, ἐπειδὴ *νιόφερτα* (κ. π. ἀ., ε).

θ. Ὁ *Χάρος*, ὁ *γέρος*, ὁ *δράκος*, ἰταλικά δὲν εἶναι καὶ ὥστόσο ἡ πανελλήνια κλητική τους, *Χάρο*, *γέρο*, *δράκο*.

ι. Μοιρογράφτη κλητικῇ, ἀφοῦ *νιόφερτοι* ὁ *Χάρος*, ὁ *γέρος*, ὁ *δράκος*. Οἱ *λόγιοι* πού εἶναι ἀπ' ὅλους οἱ πιὸ ἄλογοι, τὰ θέλανε ὁ *Χάρων*, ὁ *γέρων*, ὁ *δράκων*, ἔτσι μὲ ὁ ἀνύπαρχτο, γιατί μὲ ὁ πρώτοι τους ἀφτοὶ τὰ λένε.

κ. Ἡ νεοελληνικὴ προφορά εἶναι τόντις ο, δηλαδὴς ὁ *Χάρον*, κτλ. Τέτοια ὁμῶς δεφτερόκλιτα τῆς ἀρσενικῆς ἐνικῆς ὀνομαστικῆς δὲ γνωρίζουμε στὴν Ἑλλάδα. Τὰ κανονίσαμε τολοιπὸ *ταιριαχτά* μὲ τὸ γνωστὸ μας *-ος* κ' ἔτσι φυσικὰ βγήκε ἡ κλητικὴ *-ο*.

λ. Εἶναι ἡ ὠγύγια τῆς γλῶσσας μας ἡ ὁρμή, νὰ ξαπλώνῃ ὁ τονόηχος τῆς ἐνικῆς ὀνομαστικῆς σὲ ὅλο τὸν ἐνικό. Ἐκεῖνοι πού δὲν ἀκολουθοῦνε τὸ νόμο εἶναι οἱ βαρβάροι.

μ. Δὲν ἐπιμνήσκω. Παραπέμπω στὰ κυριώτερά μου ὅπου παραβάθουσα τὸ ζήτημα, κ. τὰ *Essais*, II, CXXI καὶ ἀκ., *Ἀπολογία*, 301 καὶ ἀκ., *Grec de la Septante*, 165, ὅπου ἀρχίζουμε ἀπὸ τὸ *μῦν*, ἀντὶς *μῦα*.

ν. Πρέπει πιά νὰ τὸ καταλάβουμε οἱ καλαμαράδες· γέννημα θρέμμα τῆς ἀμάθειας ἡ καθαρέβουσα.

494. *Δέντρο* Α καὶ *δέντρο* Η. α. Τὸ *α*, ἡ δὲν ἔγινε. Τὰ *δέντρο*, τὰ *μέτρο*, τὰ *στρο* καὶ ὅτι παρόμοιο ἀναλογικὰ καὶ προσέρχονται ἀπὸ μεταμορφωμένο πληθυντικὸ *-η*, κ. S. Portius, 125.

β. Ὅλα τους ντόπια. Τὰ κοινὰ μας εἶναι *ἄστρο* (τὸ βέρο τὸ ρωμαϊκὸ *ἀστέρια*), *δέντρο*, *κάστρο*, *μέτρο*, κλ.

495. Τὸ Α τὸ ἐπιρρηματικόν. α. Οἱ δύο σημαντικώτερες σημερινές μας ἐπιρρηματικὲς κατάληξεις εἶναι τὸ *-ις* καὶ τὸ *-α*.

β. Θὰ μιλήσουμε φαρδιά πλατιά στὸ *Βιβλίον τοῦ Μαθητῆ* καὶ γι' ἀφτὲς καὶ γιὰ ὅλα τὰ ἐπιρρηματὰ μας. Μπορεῖ νὰ κοιταχτοῦνε προσωρινὰ μὲ ὄφελος ὁ Πόρτιος (S. Portius),

221-226, καὶ ὁ Φιλήντας, Ρω. Γρ., 355-361, 402-403.

γ. Καὶ τὸ -ις καὶ τὸ -α βαστοῦνε ἀπὸ τὴν π. ἐ.. Ἀκόμη καὶ στὴν ἀρχαιότητα συνηθίζανε μαζί μέχρι καὶ μέχρι, ἄγρι καὶ ἄγρις, εὐθὺν κ' εὐθὺς, ἀμφὶ καὶ ἀμφίς.

δ. Τὸ χωρὶς ἄγνωστο μὲ δὶχως τελικὸ σ. Λοιπὸν ἀπὸ κει καὶ ἀπὸ τὸ εὐθὺς, κατόπι εὐθίς, ἐφτίς, ξεκινήσανε τὰπο-δέλοιπα.

ε. Ἀπειρα τὰ τέτοια, σήμερα καὶ σήμερις, ὁλημερίς, ὁλονυχτίς, μοινομερίς, μεσοινοχτίς, νωρίς (σγκρ. τὸ π. ἐ. ἔνωρος, ἐνωρίστερος), ἀποβραδίς κτλ. κτλ.

ζ. Εἶναι ἀγαπητὴ μας κατάληξη, ὥστε μοναχὴ της μᾶς φέβγει ἀπὸ τὸ στόμα καὶ πλάθουμε ὁλοένα ἐπιρρήματα τοῦ καλουπιοῦ της.

η. Ἔτσι λέμε τότες (= τῷ ὅτι τὸ καθαρεβουσιάνικο), ἔτσι κ' ἐπιστημονικούς καὶ γραφικούς ὄρους βγάζουμε ἀπὸ τὸ -ις, μοιολέξις, μοιουσολαβίς (Φιλ., ὁ. εἰ.), ἀστροπελεκίς, φειδοτροπίς (δικά μου, κ. Ζ. καὶ Α., 309, 1).

θ. Οἱ ἀρχαῖες ἐπιρρηματικές γενικὲς, ἀπ' ἀρχῆς, ἐπὶ κεφαλῆς, γιὰ μᾶς, γιὰ τὸ γλωσσικὸ μας τὸ αἶσθημα καθαυτὸ, εἶναι σέτετα ἐπιρρήματα μὲ -ις, ἀπαρχίς, πι κεφαλίς, κλ.

ι. Πότες ὅμως συμφέρνει τὸ σήμερα (μὲ ἀκόλουθους ἀτονόηχους), πότες τὸ σήμερις (μὲ ἀκόλουθο α), πότες τάχατις, πότες τάχα, θὰ τὸ καταλάβουμε στὸ Β. τ. Μ.. Τὸ ἀντίς πάλε πάντα μὲ τὸ σ.

κ. Τὸ α πιὸ ἀρχαῖο ἀκόμη. Ἀγνοοῦνε οἱ χλαστικοὶ τύπους μαλλιστως, ἡχίστως, ἀρίστως, ἀριστερώς, καλλιστως, χειρίστως, κλ. Γνωρίζουνε μονάχα μάλλιστα, ἡκιστα, κλ.

λ. Καὶ μεῖς σήμερα ταχτικά καὶ καθεμερνὰ θὰ ποῦμε καλὰ καὶ κακὰ, ὁμορφα καὶ ἄσκημα, χωριστὰ, φανερά, κρυφὰ, γυναικῆσια καὶ ἀντρήσια, παιδιακῆσια, ρωμαλῆσια καὶ ὅλο τὸ ἀσκέρι.

μ. Ὡς καὶ τὸ τελospántων, τὸ κάμαμε ὥραϊα τελospánta (Πόλη). Ἔτσι τὸ ξαίρω στὴ φαμελιά μου ἀπὸ παιδι.

ν. Ἐχει τὸ λόγο του ἄφτὸ. Σήμερα διαφορὰ μεταξὶ ο καὶ ω στὴν προφορά δὲν ὑπάρχει, μὲ τρόπο πὺ μὲ τὰ -ως δὲν ἔχουμε πιά χωριστοὺς τύπους γιὰ τὸ ἐπίθετο καλὸς καὶ γιὰ τὸ ἐπίρρημα καλῶς.

ξ. Ὡστόσο ἔμεινε τὸ καλῶς σὲ κάτι στερεότυπες φρασούλες, καλῶς ὥρισε, καλῶς μᾶς ἤρθε, ὅπου τὸ κάτω κάτω, καὶ γιὰ ἐπίθετο νὰ τὸ πάρης, βγαίνει νόημα. Δὲ θὰ ποῦμε ὅμως καλῶς πέρασε; παρὰ παλοπέρασε.

ο. Μείνανε ἀκόμη καὶ ἄλλα δυὸ τρία, ἴσως, ἀμέσως, κακὴν κακῶς.

π. Χρωστοῦμε στὴν καθρέβουσα τὸ ἀκριβῶς, πὺ στὴν Ἀθήνα σου τὸ ξεστομίζουμε κάθε τόσο, ἐπειδὴς ἔτσι τουλάχιστο θαρροῦνε πὺς ἔστρωσε ὁ νούς τους, πὺ ἀκριβολογία καμιὰ δὲν ἔχει, παρὰ πλέει σ' αἰώνιες ἀοριστίες.

ρ. Τὸ ἀκριβῶς, ἐπίρρημα, εἶναι ἀπαίσιον λάθος, ἀφοῦ ἔχει καὶ ξένη σημασία. Πρέπει νὰ τὸ διώξουμε ἀλύπητα καὶ γλῆγορα. Τὰ βέρα τὰ ρωμαλῆσια εἶναι ποῦντο, ἴσια ἴσια, καθαυτὸ, βέβαια καὶ τὰ παρόμοια.

σ. Παλιὰ ἦ καινούργια, ὅσα καταλογίσαμε εἶναι οὐδέτερα πληθυντικά. Οὔτε σ' ἄφτὰ τοιοῦτὸ δὲν παρατηροῦμε κανένα μηχανικὸ κίνημα τοῦ α.

496. Κάποιο Α. λειβό. α. Μοιάζει σὰ νὰ λείπη καὶ λείπει τότες τὸ α στὴν προσταχτική τοῦ ἀόριστου, δέφτερο πρόσωπο τοῦ πληθυντικοῦ κόφτε (κόψατε) · λείπει α στὸ μέσ' τὸν τόπο (μέσα στὸν τόπο) · λείπει ἀλάκερη συλλαβή, τὸ -τα, στὸ μὲ ἀπὸ τὸ μετὰ.

β. Νὰ τὰ πάρουμε καὶ τὰ τρία ἕνα ἕνα.

γ. Τὸ κόφτε. Ἄς παρατηρήσουμε πρῶτα πρῶτα πὺς τὸ 9τ (κόψτε στὴν Πόλη), ἀθηναῖκο καὶ κανονικὸ.

δ. Δηλαδή, τί ἀκολούθησε; Στὸ *κόΠΣΤε* (*κόψτε*) βλέπουμε τὸν ἤχο *σ* ἀνάμεσα στοὺς δυὸ ἀχορδόηχους ἀτονήχους, π-τ. Σὲ τέτοια θέση, δὲ στέκεται ὁ *σ*, παρὰ φέβγει.

ε. Ἀπαράλλαχτα τὸ ἴδιο καὶ στὴν ἀρχαία Ἑξ λέγανε τότες τὸ *ἔξη* · ἔπρεπε τοιοῦτὸ νὰ μορφώσουνε ἀριθμητικὸ ἐπίθετο ἔκστος.

ζ. Ἐτσι τὸ μόρφωσε ἡ Λατινικὴ ποὺ εἶναι ἀδερφή τῆς Ἑλληνικῆς, ἀφοῦ ἀπὸ μιὰ μάννα, τὴν ἀριανὴ (ἀσιανο-βρωπαϊκή), γεννηθήκανε καὶ οἱ δυὸ · *sextus* (*seCSTus*) ἔχουμε λατινικά.

η. Ὁχι! ἘΚΤος τὸ θελήσανε οἱ Ἑλληνέες μας, γιὰ τὸ λόγο ποὺ τὸ *σ* δὲν τοὺς εἶτανε μήτε ποφερτὸ μήτε προφερτὸ καὶ τοὺς ἀπόμεινε μονάχα ὁ ἔκτος (κ. ἄλλα τέτοια στοῦ G. Meyer τῇ *Gr. Gramm.*³, 353, 372).

θ. Ἐμᾶς μᾶς ἀπόμεινε σκέττο *κόΠΤε* ποὺ σύμφωνα μὲ τὸ νόμο πτ = φτ (*φταίω*, *φτωχός*, κτλ. κτλ.) ἔγινε *κόΦΤε*.

ι. Βρίσκονται ὅμως στὴ Νεοελληνικὴ καὶ οὐσιαστικά ποὺ ἀκούνε τὸν ἴδιο νόμο, ἄξαφνα ὁ *ψέφτης* ἀπὸ τὸ *ψΕΥΣΤης* ὅπου τὸ *εν* ἀπλόδιπλο, ἔπειτα *ψεΨΣΤης* καὶ τότες *ψέΦΤης*.

κ. Τέτοια κάμποσα καὶ περίεργα διαβάζουμε στοῦ Φιλήντα τῇ *Γλωσσῶν*., Β', 25, σμ. 1 ·

1. *ἔφτης* (*ἔφκτης*) ·

ἔβλα (*ἔβγλα*) ·

πέμτος (*πέμπτος*) ·

σύμτωμα, *σύμτωση*, *ἄμετος* (*σύμπτωμα*, *σύμπτωσις*, *ἄμεμπτος*, ὅλα τοὺς δηλαδή καλαμαράδικης καταγωγῆς) ·

βρωμοσύνη (*ἐβρωμοσύνη*) ·

βισεχτος (*bisextus* · λοιπὸν ὁ μεσαιωνικός

ὁ ἔκστος ὅπως ὁ ἀρχαῖος) ·

σφικτὸς (*σφικτὸς*) ·

ἀστηρὸς (*ἀφστηρὸς*) — ἡ *ἀστηρὸς*, ποὺ ἔτσι τὸ ξαίρω ἀπὸ τὴν Πόλη ·

κόφ' το (*κόψ' το*), *κάφ' το* (*κάψ' το*), γιὰτὶ μέ *φ* τὸ φωνάζανε κάτὶ ἀνίδεοι φοιτητάδες, τῇ στιγμῇ ὅπου θέλανε, τότες στὰ Βαγγελικά, νὰ κάψουνε τὴ δημοτικὴ · *ἄκχιος* (*ἄκχιος*) · ἀφίνω τὰποδέλοιπα.

λ. Ἐφκολώτερο μοῦ φαίνεται γιὰ παιδιὰ, νέους καὶ γέροντες, ἐφκολώτερο καὶ πραχτικώτερο, ἀφοῦ ἔχουμε τὰ χρειαζόμενα τὰ στοιχεῖα, νὰ παραδεχτοῦμε τὰ πανελλήνια *ψέφτης*, *ἔφφτης*, κλ., μαζί μὲ τὸ ἀθηναῖκο τὸ *κόφτε*, *κόφ' το*, κλ. Ἐτσι ἓνας βγαίνει ὁ κανόνας.

μ. Τώρα τὸ *α*. Πρῶτος ὁ Foy (*Laut.*, 123) κατάλαβε πῶς ἀδύνατο νὰ ξεηχήση τὸ *α*, πῶς θὰ ξεήχησε, λέει, τὸ *ε*, ἀπὸ τὸ *κόψΕτε*.

ν. Καὶ τόντις ἡ ἀόριστη προσταχτικὴ μπορεῖ περίφημα νὰ δανίστηκε τὸ *ε* ἀπὸ τὸν ἐνεστώτα καὶ τὸ γράψατε νᾶγινε γράψετε, ξαιτίας τοῦ γράφετε.

ξ. Ὁ κόμπος εἶναι ποὺ τὸ μεσιανὸ *ε* στὴ γλώσσα μας ξεηχᾷ ὅσο λίγο ξεηχᾷ καὶ τὸ *α*.

ο. Θαρρῶ πῶς ὁ Foy, σ' ἓνα μέρος ποὺ τὸ ξέχασα, ἴσως ὁ ἴδιος ἐγὼ — μὰ ποῦ; — προτείναμε τὴν ὑποταχτικὴ γράψητε στὴ θέση τῆς προσταχτικῆς, ποὺ συγγενέβουνε κίόλας. Τότες τὸ *ι* ξεηχοῦσε περίφημα.

π. Σήμερα νομίζω πιὸ σωστὸ νὰ τὸ ἐρμηνεύουμε ἀπὸ ἐπίδραση καμιάς βορειανῆς ντοπιολαλιᾶς, Ἡπειρος, Θεσσαλίας, Θράκης, ὅπου τὸ ἄτονο *ε* γίνεται *ι*, ταχτικά.

ρ. Τὴν ἐρμηνεία τὴν παίρνω ἀπὸ τὴν *Einleitung* τοῦ Hadzidakis, σ. 347 ὁ ἴδιος ἄθρωπος ποὺ δὲν παραδέχεται πῶς τὸ *τις* (θελ. αἰτ. πληθυντικοῦ) εἶναι ἀπὸ τὴ Θεσσαλία φερμένο, γιὰτὶ τὸ εἶπα ἐγὼ. Ἐχει καὶ δεφτερὴ ἐξηγήση ὁ Hadzidakis (ἴ. μ.), μὰ ποῦ δὲν ἀξίζει.

σ. Πιὸ ἀποφασιστικὰ, πιὸ ἀδίσταχτα τοιοῦτον ἑμεῖς ἐδῶ θὰ τονίσουμε πὼς ἀπὸ τῇ Θεσσαλίᾳ, τὴν Ἑπείρο, τὴ Θράκῃ — ἀπὸ τῇ Θεσσαλίᾳ τὸ πιθανώτερον — ξάπλωσε στὴν Κοινὴ μας ὁ τύπος μετὰ τοῦ α.

τ. Ρώτημα πῶς δὲν ὑπάρχει πὼς φαινόμενα, ποὺ ἔχουνε τὸ λόγο τους στὴν τάδε ἢ τάδε ντοπιολαλιά, μπαίνουνε καὶ διαδίδονται στὴν Κοινὴ, ὅπου δὲν ἔχουνε κανένα λόγο.

υ. Τὸ βλέπουμε στὴν Κοινὴ μας, τὸ βλέπουμε σὲ κάθε Κοινὴ, τὸ βλέπουμε στὴν Ἀττικὴ, φτάνει νὰ συγκρίνουμε τὸ ἀττικὸ ἀρχ-Ηγὸς μετὰ τὸ δωρικὸ λογ-Αγὸς, ποὺ κατάντησε κυριολεξία καὶ μάλιστα μονολεξία στὴν Ἀττικὴ.

φ. Ἀπὸ τὰ 1886 (κ. *Essais*, I, 144) εἶχα συμπεράνει πὼς τὸ τίς ἀντὶς τὸ τίς θὰ προερχότανε ἀπὸ καμιὰ ντοπιολαλιά ποὺ συνήθιζε τὰ τέτοια, γιατί τότες δὲ γνωρίζαμε ἀκόμη τὰ θεσσαλιώτικα καὶ λοιπὰ (κ. J. P., *Quelques observations sur la phonétique des patois et leur influence sur les langues communes*, Revue des patois, II (1888), N. 5, 7-30 · στὴ Β. Ψ.).

497. Μετὰ καὶ μετὰ α. Θὰ πιάσουμε τὸ πιὸ δύστροπο, τὸ μετὰ, ποὺ σὰ νὰ μὴ θέλῃ νὰκούσῃ ἀπὸ ξήγηση.

β. Πρῶτα, μιὰ παρατήρηση γενικὴ. Σὲ κάθε γλώσσα, μιὰ λέξη μπορεῖ νὰλλάξῃ μορφή μετὰ τοὺς προτερινοὺς ἢ τοὺς κατοπινοὺς ἔχουσιν ποὺ τὴν περιτριγυρίζουνε.

γ. Εἶναι ἄπειρα τὰ παραδείγματα, λ. χ., ἔχω καὶ ἄρχω, ἀκόμη καλῆτερα δικός μου, δικός σου, δικός του, καθάρτῳ δικΟζμον, δικΟσον, δικΟστον, δηλαδὴ τριτοπία, δικόζι, δικό, δικός.

δ. Γαλλικὰ λέγονται *doublets syntactiques* · βλέπουμε πὼς ὑπάρχουνε καὶ *triplets*, ἂν μπορεῖ νὰ πῇ κανεὶς, καὶ τόντις *triplet* τὸ γαλλικὸ τὸ δέκα, *DIShommes, DIfemmes, ils sont DIS*.

ε. Μποροῦμε ὥραϊα νὰ τὰ ποῦμε *συνταχτικὰ διπλάρια ἢ τριπλάρια* · μποροῦμε καὶ *δίτεπα ἢ τρίτεπα* νὰ τὰ βαφτίσουμε · μὰ γιατί; Ἀπαραίτητος ὅρος τὸ *συνταχτικὸ*, ἐπειδὴ ἀλλάζουνε ἀπὸ τὸ συντράβηγμα τοῦ συγκείμενου, τοῦ *συνταχτικοῦ*.

ζ. Τέτοιο θὰ εἶναι τὸ μυστικὸ τοῦ μετὰ. Χρωστοῦμε νὰ σημειώσουμε πὼς τὸ μετὰ δὲν πέθανε. Πέθανε τόσο λίγο ποὺ στὸ καλούπι του χύθηκε τὸ πολιτικὸ τὸ γιὰτὰ, γιὰτὰ σέρα, γιὰτὰ μένα.

η. Τὸ ἴδιο τὸ μετὰ λέγεται στὸ μετὰ σέρα, μετὰ μένα, κλ. Μοιάζει τοιοῦτὸ σὰ νὰ βαστάχτηκε στὶς ἀντωνυμίες ἐπειδὴ γιὰτὰ τὸ παιδί δὲν ξαίρω, παρὰ μονάχα γιὰ τὸ παιδί.

θ. Θεοφάνερο πὼς στὰ προηγούμενα τὸ μετὰ δὲν εἶναι δασκαλισμὸς (κ. J. P., *Observations phonétiques, Mémoires de la Société de Linguistique*, VI (1888), 318) · Γνωστό μας καὶ τὸ μετὰ, μετὰ τῇ σημασίᾳ τοῦ κατόπι, θὰ πάω μετὰ.

ι. Στὸ *Essai de phonétique néo-grecque. Futur composé du grec moderne* (*Mém. de la S. de L.*, V (1884), 375 κ. ἀκ.), εἶχα μελετήσῃ τὸ ζήτημα κ' ἔχω πάντα τὴν ἴδια γνώμη. Διπλᾶρι τὸ μετὰ.

κ. Οἱ βαθμοὶ γιὰ μένα εἶναι, μετὰ τινός, μετ' ἀφτοῦ, μετ' τὸ, μετὰ τὸ, μετὰ. Κοίταξε *Futur composé*, 379, ὅπου διάφορες παραπομπὲς σὲ ζεθγαρώματα τι πάρ'τα, τοῦτ'το, κλ. [κ. B. τ. M., στὸ μέρος].

λ. Ἡ ἐρμηνεία τοῦ Hadzidakis, *Einl.*, 153, δὲν ἀξίζει. Τὸ μετὰ καὶ τὸ κατὰ (κατὰ), ποὺ δὲ συνηθίζεται στὴν Κοινὴ μας, τὰ θέλει ἀπὸ ξέμοιασμα.

μ. Τὸ ξέμοιασμα γίνεται ἀπὸ τὰ ζεθγαρώματα μετὰ τὰ πρόβατα, κατὰ τὸν τόπο, γιατί δὲ θέλει ὁ μιλητὴς τοῦ συνεχικὰ τὰ τὰ, τὰ το, κλ.

ν. Ἀφ'τὰ ὅμως εἶναι ζεβγαρώματα πού τὰ καταστρώνει στό χαρτί ὁ γλωσσολόγος, μὰ πού στή ζωὴ δὲν εἶναι κοινὰ ὅπως τὰ ζεβγαρώματα μετ' ἀφτοῦς, κλ. (κ. π. ἀ., κ.).

498. Μέσ' τὸν τόπο. α. Τὸ μέσ' τὸν τόπο εἶναι στήν ἀρχὴ μέσ' στὸν τόπο, μὲ δυὸ σ. Γράφεται μ' ἓνα μονάχα, γιατί στή γλώσσα μας δυὸ συνεχικοὺς ἀτονόητους τῆς ἴδιας σειρᾶς δὲν ἔχουμε.

β. Διπλᾶρι καὶ τοῦτο, χωρὶς ἄλλο. Εἶπανε μέσα ἀπὸ, μέσ' ἀπὸ κ' ἔπειτα μέσ' στὸ, μέσ' τὸ.

γ. Γιὰ νὰ μὴν τὰ μπερδέβουμε, κάλλια νὰ παραδεχτοῦμε τὸ μέσα, μέσα στὸν τόπο. Ἔτσι τὸ βάζω πάντα.

499. Κάποιο Α παραταριστὸ. α. Στὸ οὐδέτερο ἔνα, τὸ α παραπανιστὸ δὲν εἶναι.

β. Τὰ δεφτερόκλιτα οὐδέτερα διακρίνονται ἀπὸ τάρσενικά, ἐπειδὴ τάρσενικά ἔχουνε τὸ τελικὸ τὸ σ, δὲν τῷχουνε τὰ οὐδέτερα, μὰ ὁ τονόητος καὶ στοὺς δυὸ τους δὲ σαλέβει.

γ. Ὅπως τοιοπὸν ἔχουμε ὁ κα.ΙΟΣ, τὸ κα.ΙΟ, ἔτσι κάμαμε ὁ ἐν.ΑΣ, τὸ ἐν.Α.

δ. Τὸ οὐδέτερο ἔνα πολὶ παλιὸ στή Νεοελληνικῇ μας, κ. Bror Olsson, *Pap. gr. aus der früh. Römerzeit*, Upsala, 1925, 108, ἀρ. 61, γρ. 21, ἀπὸ τὰ 57 τοῦ Χριστοῦ.

ε. Ὑποθέτω πὼς τὸ ἔνας θὰ εἶναι κάμποσο παλιὸ, ἀφοῦ ἀντίστοιχό του ὅπως δείξαμε τὸ οὐδέτερο, ἐξὸν ἂν παραδεχτοῦμε — καὶ γιατί ὄχι; — πὼς ἐνέργησε ἡ ἀπλή συνήθεια τῆς τονόητης ἐνικῆς κατάληξης τῆς ὀνομαστικῆς στὰ οὐδέτερα.

ζ. Τὸ ἄλλα παραξένο δὲν εἶναι ὅσο φαίνεται. Με τὴ σημασίᾳ τῆς θάλασσας, τὸ ἄλλε θηλυκὸ στήν π. ἐ., μὲ τὴ σημασίᾳ τοῦ ἀλατιοῦ, ἄρσενικὸ. Ταχτικά λοιπὸν ἔγινε ὁ ἄλλας, τὸν ἄλλα, καθὼς ὁ πατέρας, τὸν πατέρα, κτλ.

η. Ἐπειτα ἔγινε οὐδέτερο, ἀκολουθώντας τὸ κρέας, πού χωρὶς ἄλλας δὲν τρώγεται.

θ. Ἡ Παλιὰ καὶ ἡ Καινὴ Διαθήκη ἔχουνε καὶ ἄλλε (ποτέρες ὅμως στήν ὀνομαστικὴ) καὶ ἄλλας, κ. τὴν *Concordance* τοῦ Hatch a. Redpoth καὶ τῆς *Concordantiae* τοῦ C. H. Bruder.

ι. Ὁ Μάρκος (9, 50) ἔχει τὸ ἄλλα (τρεῖς φορές) ἀπὸ μίμηση μονάχα τοῦ Λεβιτικοῦ (ἀ.ἰ, μὰ καὶ ἄλλας, Β', 13) · ὁ Μαθθαῖος (5, 13) γράφει ἄλλας — τὸ ἄλλας τῆς γῆς — ὁ Λουκᾶς (14, 34) καλὸν οὖν τὸ ἄλλα (κ. γιὰ ὅλα τὰ χωρία τὴν *octava critica maior* τοῦ C. Tischendorf, ὅπου καὶ παραλλαγές).

κ. Σὲ κεῖνα τὰ χρόνια, τὰ βαγγελικά, μοιάζει σὰ νὰ πρωτομέστωσε τὸ ἄλλας.

λ. Σὲ μερικοὺς τόπους, ἀκόμη καὶ σήμερα, διαδομένο καὶ κυρίαρχο τὸ ἄλλας (Φιλ., Γλωσσολ., Β', 241). Μὰ πιὸ πανελλήνιο τὸ ἀλάτι, πού ἀφ'τοῦ πρέπει νὰ φιλοξενήσουμε.

μ. Τὸ ἀλάτι ἔχει κιόλας γενικὴ ἀλατιοῦ, ἔχει καὶ πληθυντικὴ ἀλάτια πιὸ συμπαθητικὴ ἀπὸ τὸ ψυχρὸ τὸ ἄλλατα.

ν. Ὡστόσο ἀπὸ πού τὸ ἀλάτι; Ἀπὸ ποῦ τὸ τ; Μὰ καὶ κάμανε χωριὸ τὸ κρέας καὶ τὸ ἄλλας, τὰ κρέατα συγγενέψανε μὲ τὰ λάτια, πού ἔτσι μορφώσανε τὸ χαδεφτικὸ ἀλάτι.

ξ. Στὸ ξεχάνω πάλε, ἀντὶς τὸ πάγκοινο ξεχνῶ, πρόβαλε ἀπὸ τὸ ξεχάσα τὸ α καὶ προχώρησε.

ο. Ἄς προστέσουμε στὸν ἀπάνω ἀριθμὸ 497, πὼς στοῦ Πόντου τὰ γάλια = γάλλατα, δὲν παράπεσε τὸ α, παρὰ ἓνα ι ἀπὸ τὸ μεταπλασμένο τὸ γάλια (κ. Hadzidakis, *Einl.*, 311-312).

500. Τὸ Α τὸ μηχανικὸ. α. Ὅπως εἶναι σήμερα τὰ γλωσσολογικά μας, γιὰ νὰ καταλάβουμε τὰ μηχανικὰ κινήματα τοῦ α, δὲν μπορούμε ἄλλο παρὰ νὰ ὀρίσουμε τίς ἀπαρχές καὶ νὰ ρίξουμε τὰ θεμέλια.

β. Θα ραδιάσουμε λοιπόν ἐδῶ μονάχα μερικοὺς ἤχους ζεσγαρωμένους χωρὶς κανένα νόημα μεταξὶ τους.

γ. Τὰ ὑποθετημένα ζεσγαρώματα εἶναι τὸ απα-, τὸ ἀπα-, τὸ ἀπά-, τὸ -απα, τὸ -άπα, τὸ -απά, ἔπειτα τὸ απο-, τὸ ἀπό-, τὸ ἀπο-, καὶ τὸ ἴδιο μὲ τοὺς ἄλλους τονό-ηχους.

δ. Ὑστερις ἀπ' ἀφτοὺς ἀνοίγουμε δέξτερη σειρὰ μὲ τοὺς ἀτονόηχους βγθ, φγθ, πγκ, λμπ, ζσ, ζ, δηλαδή βαπα-, βαπά-, βάπα-, -βαπα κτλ., βαγα-, βαγα-, ιχαπί, ελαρί, καὶ πάει λέοντας, συνταιριάζοντας πάντα διαφορετικὰ τὰ ζεσγαρώματά μας.

ε. Γιατί ἀφτό; Γιατί ὁ λόγος μας εἶναι πὼς μὲ κάθε καινούργια πλοκή ἀλλάζει χρωματιὰ τὸ α — τὸ α καθὼς κ' οἱ ἀποδέλοιποι τονόηχοι.

ζ. Ἐγὼ τουλάχιστο νιώθω μὲ τάφτι μου, ξηγῶ μὲ τὴ λογικὴ μιὰ διαφορὰ, ὅσο φιλούτσικη κι ἂν εἶναι, μεταξὶ τὸ ι τοῦ ἔρι (ἔρει) καὶ τὸ ι τοῦ ὄρι.

η. Θὰ μοῦ πῆτε πὼς καὶ στὰ δυὸ τὸ χ μνήσκει τὸ ἴδιο. Δὲν πιστέβω, γιατί ὁ ἤχος ο τραβᾷ λιγάκι πιὸ πολὶ τὸ χ στὰ λαρυγγικά του τὰ παραμέρια, ἐνὼ τὸ ε ἀφίνει τὸν ι ἀνάγγιχτο καὶ ἥσυχο.

θ. Δὲ λέω τίποτα πιά γιὰ κανένα ι τονισμένο, λ. χ. βροχι (βροχή), ὅπου ὁ καθένας ἀκούει τὴ διαφορὰ μὲ τὸ ἄτονο, βρέχι (βρέχει), κτλ.

ι. Δὲν μποροῦνε ἀφτά νὰ μελετηθοῦνε παρὰ μὲ τὶς λαλο-μηχανές τοῦ Rousselot, ποὺ εἶναι σήμερα πιά τελειοποιμένες.

κ. Μὲ τὸ μεγάλο φίλο μου καὶ δάσκαλο τὸν abbé Rousselot ἀρχίσαμε μαζὶ νὰ σπουδάζουμε τὶς ἀτομικὲς λαλιές ἐνὸς χωριοῦ. Μοῦ εἶχε κατεβῇ φῶς στὸ Πυργί μου τὸ ἀγαπητὸ (κ. τὶς *Ét. de phil. néo-gr.*, 1892, XXX, κ. ἀκ.).

λ. Μὰ ἐνὼ ἔπαιρνε φόρα καὶ οἰκοδομοῦσε παλάτι ὁ συχωρεμένος μου ὁ φίλος, ἐμένα μὲ ἀπορουφοῦσε τὸ ζήτημα τὸ φοβερὸ καὶ μὲλις μπόρεσα νὰ βάλω σὲ τάξη τὶς ἄπειρες σημειώσεις καὶ σημειωσούλες ποὺ εἶχα μαζώξει τότες στὸ Πυργί. Θὰ τὶς βροῦνε στὰ χαρτιά μου.

μ. Ἔστειλα τὸν Pernot νὰ παραβᾷθῃ τὰ πράματα κ' ἔτσι ἔκαμε τὰ *Parlers de Chio*. Βέβαια πὼς οἱ γενικὲς ἰδέες δὲν τοῦ παραδέρνουνε τὸ μυαλὸ. Τίμια ὅμως ἡ ἐργασία καὶ ἡ μόνη γιὰ τὶς ντοπιολαλιές μας καθαφτὸ ἐπιστημονικὴ. Βγήκε στὴ Γαλλία.

ν. Δὲ συμφέρει νὰ μείνουμε πίσω. Περιγελοῦμε τὴν Κίνα καὶ τοὺς Κινέζους καὶ τὰ Κινέζικα, σὰ θέλουμε νὰ δεῖξουμε πνέμα.

ξ. Ἕνας Κινέζος, τότες τελεφταῖα, βγήκε διδάχτορας — docteur — στὸ Πανεπιστήμιο τοῦ Παρισιοῦ, μὲ τὶς ἀκόλουθες ἀξιόλογες διατριβές.

Fu Liu, *Étude expérimentale sur les tons du Chinois*, Paris, 1925 καὶ *Planches*.

Fu Liu, *Les mouvements de la langue nationale en Chine*, 1925.

ο. Ἀξίζει νὰ φιλοτιμηθοῦμε στὴν Ἑλλάδα καὶ πρῶτα πρῶτα νὰ ἱδρύσουμε μιὰ ἑδρα εἰδικὴ γιὰ τὴ διδασχὴ τῆς Νεοελληνικῆς, ἐπειδὴς ὅσο ξαιρω ἡ Ἑλλάδα εἶναι ὁ μόνος τόπος ὅπου δὲ διδάσκεται ἡ ἐθνικὴ γλῶσσα. Κι ἀφτό εἶναι ντροπὴ.

501. Τὸ Α τὸ δωρικὸ. α. Μιὰ φορὰ κ' ἕναν καιρὸ, μόδα εἶτανε ἡ αἰολοδωρικὴ καταγωγὴ τῆς Νεοελληνικῆς. Τὸ α τὸ δωρικὸ εἶχε γίνῃ ψωμιὰ καὶ τυρί.

β. Τὸ πρῶτο γνωστὸ μου παράδειγμα — σίγουρο πὼς θὰ ὑπάρχουνε ἀρχαιότερα — εἶναι ἀπὸ μιὰ γραμματικὴ τοῦ Νικηφόρου Ρωμάνου τοῦ δέκατου ἑβδόμου αἰῶνα (Ἐθν. Βιβλ. τῆς Γαλλίας, ἐλληνικὸ 2604, φύλιο 10 κ. τὸ ἄρθρο

μου τῆς *Revue critique*, 1er Déc., 1884, 450, 2) : « Στὴν πόλιν. Turcae fecerunt dorice σταμπολ mutato η in α. » « Ὄστε δωρίζανε καὶ οἱ Τοῦρκοι.

γ. Ὁ Σίμωνας [ἢ Σίμος] Πόρτιος, στὴ *Γραμματική* του τῆς ρωμαϊκῆς γλώσσας (1638), δὲν τὰ πῆγαινε καλῆτερα, μὲ τὴ συμφωνία νὰ τοῦ παραχωρήσουμε πὼς τὸ α τοῦ *νεαρία* καὶ τοῦ *Πυθαγόρα* (σ. 15) δὲ μᾶς τὰ πουλᾶ γιὰ δωρικὰ.

δ. Μοιάζει μάλιστα σὰ νὰ προτιμοῦσε τὰ ἰωνικὰ ἢ καὶ τᾶττικα, ἐπειδὴς ἀφ'ὅς καθιέρωσε τὴν ὀρθογραφία ἢ τοῦ πληθυντικοῦ θηλυκοῦ ἄρθρου τῆς ὀνομαστικῆς, κανονίζοντάς το ταιριαχτὰ μὲ τὸ αἰτέω, ἦτιστα (κ. *Essais*, I, 39). Τὸ οἱ ὅπως γράφουμε σήμερα.

ε. Συστηματοποίησε τὰ πράματα ὁ ποιητὴς Θανάσης Χαριστόπουλος στὴ *Γραμματική* του τὴν *Αιολοδορική* (ἔστιδα), Βιέννα, 1804 (κ. *R. C.*, ὁ. εἴ., σ. 454).

ζ. Πρὶν ἀπ' ὅλους τοὺς ἄλλους, ὅσο ξαίρω, στὸ *Lautsystem der gr. Vulgärspr.* (1879), σηκώθηκε ὁ Foy νὰ διαμαρτυρηθῇ καὶ νὰ δηλώσῃ πὼς τὰ λεγόμενα δωρικὰ τὰ καταλάβαινε γιὰ καρποὺς τῆς ἀρχαίας τῆς Κοινῆς (ρητὰ, σσ. 91, 93, 94, 95 καὶ ἄλλου).

η. Ὄταν εἴμουνε στὴ Χιό, στὰ 1886, ὁ μακαρίτης ὁ Ζολώτας μοῦ δηγήθηκε πὼς, κουβεντιάζοντας συχνὰ μὲ τὸν Κόντο καὶ μὲ τὸν Hadzidakis, εἴχανε ἀποφασίσει μαζί καὶ οἱ τρεῖς πὼς μάννα τῆς Νεοελληνικῆς ἢ ἀρχαία ἢ Κοινὴ.

θ. Ἐννοοῦσε δηλαδὴς ὁ Ζολώτας πὼς ὁ Hadzidakis μοναχὸς του δὲ βρῆκε τίποτα. Δὲν τὸ ἐννοεῖ καθαφτὸ ἔτσι. Ὁ Hadzidakis ἀπόδειξε μεθοδικὰ, ἐνὼ τᾶλλα εἴτανε κουνάβεντες (κ. π. ἀ., η), πὼς ντοπιολαλιὲς ἀρχαίαι δὲν ὑπάρχουνε στὴ Δημοτικὴ, πὼς εἶναι γέννημά θρέμμα τῆς Κοινῆς πού λέμε.

ι. Θὰ βρῆτε τὴν ἀπόδειξη στὸ *Ἀθήραιο*, ι' (1882).

3-28, 85-128, 218-219 (νὰ κοιταχτῇ καὶ ἡ σ. 100) · κατόπι στὴν *Einl.*, 47, 50-171.

κ. Ὄταν τὰ διάβασα τότες ἀφτὰ, κατεθουσιάστηκα καὶ τοῦ ἔκαμα φοβεροὺς ἔπαινους στὰ *Essais* (κ. 190 καὶ ἀκ.), τόσους μάλιστα πὺ ἀπορεῖ κανεὶς πὼς εἶχε τὴν ἀναίδεια νὰ μοῦ ριχτῇ ἄτιμα ὅπως μοῦ ρίχτηκε. Μὰ μέρος τῆς ἀτιμίας καὶ ἡ ἀχαριστία.

λ. Τώρα πὺ τὰ κρίνω μὲ ψυχρότερο αἷμα, ἡ περίφημη ἀπόδειξή του μοῦ ἔρχεται σὰ λιγάκι χοντρή καὶ ἀρκετὰ ἔφκολη. Πέτρες ἔβγαζε ἀπὸ τὴ στράτα · δὲν ἔχτιζε παλάτι, οὔτε σπίτι.

μ. Ἀπόρησα καὶ μὲ κάτι ἄλλο · τὰ δωρικὰ τότες εἴτανε τὸ θέμα τοῦ ἐλληνικοῦ νασιοναλισμοῦ. Πὼς τὸ γκρέμισε ὁ Hadzidakis, πὺ μᾶς βγαίνει σήμερα πρόμαχος τοῦ νασιοναλιστικοῦ πατριωτισμοῦ;

ν. Πολὶ ἀπλὰ. Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη πολεμοῦσε τὸν Deffner καὶ ὅσο θυμοῦμαι τὸ ζήτημα καὶ ὁ καθγὰς εἴτανε γιὰ μιὰ ἔδρα πὺ πανεπιστήμιου.

ξ. Στὴν ἐποχὴ τὴ δική μας, τὸ ζήτημα εἶναι γιὰ μένα. Ὑπάρχουνε καὶ κάτι ἄλλοι λόγοι πὺ θὰ τοὺς διοῦμε ἀμέσως, γιὰ νὰ ξαναθοῦμε στὰ ἱστορικά μας.

ο. Τὸ Hadzidakis τὸν ἀκολούθησε ὁ Krumbacher, στὰ ἐξαίρετά του τὰ *Beiträge zu einer Geschichte der griechischen Sprache* (1884).

π. Ἀκολούθησα ἔπειτα ἐγὼ, κ. τὸ ἄρθρο μου τῆς *R. C.*, 1er Déc., 1884, 449-457, γιὰ τὰ *Beiträge* καὶ τὰ *Essais* μου, I, 189-204 (*Quelques travaux de linguistique, de philologie et de littérature helléniques*, Belles-Lettres, 1928, σ. 46-58).

ρ. Στὰ *Essais*, ὕστερις ἀπὸ τοὺς ἔπαινους (κ. π. ἀ., κ), ἔδειχνα γλυκὰ ὅσο παίρνει (σ. 194-204) μιὰ μέθοδο πιὸ φρόνιμη καὶ πιὸ σίγουρη, τὴ μέθοδο πὺ βασίζεται στὰ κείμενα.

σ. Δὲν πιστέβω νὰ χωρῇ ἀντίρρηση στὰ ἐπιστημονικά μου τὰ ἐπιχειρήματα, χωρεῖ τόσο λίγο πὺὸ ὁ Hadzidakis γελάστηκε σπουδαῖα καὶ κατάπατα στὰ χρονολογικά τῆς Νεοελληνικῆς μας ἴσια ἴσια ἐπειδὴ δὲν κοίταξε τὰ κείμενα, δὲν πρόσεξε στὰ κείμενα (κ. τῆ σ. 219, καὶ τὸ γερμανικό μου τὸ ἄρθρο *Zur Entstehung der neugriechischen Schriftsprache*, Berl. philol. Wochenschr., 1888, 515-516, 547-548, 611-612).

τ. Μὲ τέτοια συζητήματα, μὲ τέτοια λάθια, ἐγὼ θαρρῶ πὺὸς ἡ ἐπιστήμη προχωρεῖ καὶ πὺὸς γρῆος μας νὰ βνωμονοῦμε ὅσους δουλέβουνε τὴν ἀλήθεια. Μὰ ὁ Hadzidakis δὲν εἶναι καθαφτὸ ἐπιστήμονας, φιλάληθος δὲν εἶναι. Εἶναι ἄρρωστος.

υ. Ἀπὸ γενικὴ ἄποψη τόρα, ποιὸ τὸ συμπέρασμα; Πὺὸς στὴν Κοινὴ μας α δωρικὸ δὲν ὑπάρχει, δὲν ὑπάρχουνε δωρικά.

φ. Δωρικά ὑπάρχουνε στὴν Τζακωνιὰ μονάχα καὶ δὲν εἶναι παράξενο, ἀφοῦ εἶναι ἀρχαῖα λακωνικά στὸν ἴδιο τοὺς τὸν τόπο, κ. σήμερα Μ. Δέφνερ, *Λεξικὸν τῆς τσακωνικῆς διαλέκτου*, 1923, 8°, xxi-411.

χ. Δωρικὸ α μπορεῖ νὰ βρεθῇ καὶ στὴν Κοινὴ μας, ὅπως εἶδαμε π. ἀ., ἀρ. 496, υ. λογαρὸς στὴν ἀττική · θὰ πῇ πὺὸς ὅπου τυχὸν ἔχουμε κανένα δωρισμὸ, μᾶς τονε φόρτωσε ἡ ἀρχαία μας ἡ Κοινὴ στὴ γλώσσα.

ψ. Τέτοιας σειρᾶς μοιάζει νὰ εἶναι τὸ γαλανὸς = γαλανός, « πὺὸς ἔχει τὸ χρῶμα τῆς γαλήνης », διδάσκει ὁ Φιλήντας, *Γλωσσολ.*, Α', 35.

ω. Ὁ Hadzidakis πάλε τὸ θέλει « nach γάλα (cf. ἡ θάλασσα εἶναι σήμερα γάλα und ἡ θάλασσα ἔχει σήμερα γαλήνη oder εἶναι γαλήνη) », *Einleitung*, 100.

α'. Γιατί ὄχι; Τὸ γάλα εἶναι εἰκόνα πὺὸς σ' ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου ταιριάζει μὲ τὴ γαλήνη. Ἄς ἀφήσουμε τὸν

κωμικὸ στίχο τοῦ Σούτσου (ποιανοῦ; τοῦ Α. ἢ τοῦ Π. ;) στὸ *Μεσσία*.

Ὁ γαλανὸς αἰγιαλὸς ἐγέλα γάλα ὄλος.

β'. Ἔχουμε νὰ παραθέσουμε καλῆτερα · κ. J. F. Cooper, traduction Defaucompret, t. XVII, *Le lac Ontario*, 1840, p. 173 : « Regardez cette eau. On dirait de l'eau dans une terrine, sans plus de mouvement qu'il n'y en a dans une futaie avant que le bandon en soit ôlé. » Ὁ λόγος γιὰ μιὰ λίμνη μεγάλη.

γ'. Μήπως καὶ στὸν Ὅμηρο δὲ συγχρίνεται ἡ θάλασσα μὲ τὸ κρασί; κ. Α 350 οἶνοπα πόρτορ. Τὸ γάλα λιγώτερο παράξενο.

δ'. Οἱ ἄλλοι παραχωρημένοι δωρισμοὶ τοῦ Hadzidakis θαρρῶ πὺὸς πρέπει νὰ διαλυθοῦνε ὅπως καὶ ὁ γαλανός.

ε'. Τὰ τοπωνύμια — *Milato* (*Μιλητος*), *Nida* (*Ἴδα*) τῆς Κρήτης, *Δάμος* τῆς Κάλυμνος καὶ τῆς Ρόδου, *Δαματρία* τῆς Ρόδου — δὲ λογαριάζουνε καθαφτὸ · τὰ τοπωνύμια ἔχουνε παράδοση δική τους · ἄδικα τὰ παραδέχεται ὁ Hadzidakis (κ. *Einl.*, 51) · δὲν ἀνέχουνε στὸ σῶμα τῆς γλώσσας. Λὲς *Milator*, γιατί ἔτσι τᾶκουσες. Δὲ λὲς δωρισμὸ.

ζ'. Τὸ σακάζω (*σηκάζω*), τὸ *λάδαρο* (*λήδαρον*), ἡ *σαμιά* (κι ὄχι *σαμαιά* — *σημαία* — ὅπως ἄτοπα τὸ γράφει), τὸ *ἀφαμίζω* (« *δυσφημῶ* »), *Einl.*, 51, ὅλα τοὺς ἀπὸ ἡχοταιριαξιά.

η'. Ὁ *λανός* (ἱ. μ., *Τσιρίγο* καὶ *Μακεδονία*) μοῦ ἔρχεται σὰν παραμῦθι · πὺὸς πήδησε ἴσια μὲ κεὶ ἀπὸ τὸ *Θεόκριτο* (14, 16), ἄγνωστὸ μου.

θ'. Τὸ α στὰ *ρέχτας*, *μαλάχα* [!], τῆς Κρήτης *στατάλα* τῆς Ρόδου, *κλέφτα*, *ρίλα*, *Φιλομένα* τῆς κάτω Ἰταλίας, *κοίτα* τῆς *Τσιρίγος*, *σχάφα* τῆς *Λοκρίδας*, *ράχα*, *φιάλα* τῆς *Μεσσηνίας*, εἶναι α τελικὸ καὶ στὸ τέλος τῆς λέξης

μπορεί νακολουθήσουν χίλια ξένα πρὸς τὸ δωρισμὸν. Οἱ τύποι στὴν *Einl.*, 98.

ι'. Μᾶς ἀπομνήσκουνε τρία ποὺ ὁ Hadzidakis καλὰ καὶ σώνει μᾶς τὰ περνᾷ γιὰ δωρισμούς (*Ἀθήναιο*, ι', 234, XX, 238, 244, X, 245 · *Einl.*, 54, 97-98), ἡ προγὰ, ἡ ἀναπρογὰ, ἡ ἀκουὰ (Κεφαλωνιά καὶ Ἡπειρο).

κ'. Βέβαια πὼς ἐδῶ ἐπίδραση τοῦ πληθυντικοῦ — *προγὰς*, *ἀναπρογὰς*, *ἀκουὰς* — δὲ *χωρᾷ*, ἐπειδὴ στὸν ἐνικὸ τὸ περσότερο, ἴσως καὶ ἀποκλειστικὰ σήμερα συνηθίζονται οἱ ὅροι. Ἔτσι βάζει καὶ ὁ Πίντταρος ἀκουὰ (Π., 4, 162).

λ'. Φυσικὰ, τὸ *ου* τῆς ἀκουῆς (π. ἀ., ι') παρμένο ἀπὸ τὸ ἀκούω. Ἀκουὴ διαβάζουμε καὶ στὸν Ὅμηρο (Π 634). Θὰ διαβάζεται καὶ στὴν Κοινὴ κατόπι. Ὡστε ἀπὸ τὸ *ου* κανένα συμπεράσμα δὲ βγαίνει γιὰ τοῦ τύπου τὰ χρονολογικά.

μ'. Τώρα, οἱ τρεῖς μας δωρισμοὶ. Καὶ γιατί μονάχα τρεῖς; Γιατί ὅχι τᾶλλα τὰ θηλυκὰ οὐσιαστικά. Ὁ Hadzidakis ὁ ἴδιος μᾶς βεβαιώνει πὼς στὴν Κεφαλωνιά λένε *κρήνη*.

ν'. *Κρήνη*, ὅχι *κράνα*, ποὺ νὰ σου μιὰ φορὰ ἔφκολος δωρισμὸς, ἀφοῦ καὶ πρᾶμα καὶ σημασία διαδομένα στὸ ἑλληνικὸ (κ. E. Rüsche, *Gramm. der delph. Inschr.*, 1914, I, 47). Κάτι θὰ τρέχη ποὺ δὲν τὸ ξεχνιάσαμε ἀκόμη.

ξ'. Τρίβει ὅμως κανεῖς τὰ μάτια του, ὅταν ὁ Hadzidakis (*Einl.*, 98) μὲ τὰ σωστά του, ὁ ἀνόητος, δίχως τὸ παραμικρὸ τὸ γέλιο, μᾶς ξεσηκώνει γιὰ δωρικὸ ἓνα *καλυμνιάτικο* « *εἰράνα* »!

ο'. Τί δωρικὸ εἶναι τοῦτο ποὺ καὶ στὴ Δωρίδα δὲν εἶτανε καθαφτὸ δωρικὸ, κ. Brugmann-Thumb, *Gr. Gr.*, (1913), 39, τῇ β' Anmerkung.

π'. Καὶ τόντις, κάθε τόσο, ἔχουμε στὰ χεῖμένα τὰρχαῖο

τερα *εἰρήρα*, κ. Fr. Bechtel, *Die gr. Dialekte*, I (1924), 49, 54 (Λέσβο), II (1923), 22 (Λοκρίδα), 59 (Αἰτωλία), 116 (Φωκίδα), 335 (Λακωνία), 637 (Ρόδο), 725 (Κρήτη)!

ρ'. Μὰ καὶ τί νεοελληνικὸ εἶναι τὸ *εἰράρα*; Τὸ εἰ τὸ ἀρχικὸ — I — σωστὸ λάθος ἢ σωστὸς δασκαλισμὸς. Ἐμεῖς ξαίρουμε *Ρήρη*, *Ρηριὰ*, *Ρηρούλα*, μὲ τὸ ξεήχημα τοῦ ἄτονου ἀρχικοῦ.

σ'. Σὰ λέμε πάλι *Εἰρήρη* — τὸ κύριο τὸνομα — ἢ τὸ οὐσιαστικὸ *εἰρήρη*, δὲν τὸ λέμε ἀπὸ δασκαλισμὸ, μὰ τὸ λέμε καὶ ξαιτίας τοῦ δέφτερου *ι* ποὺ κάπως διατηρεῖ τὸ πρῶτο.

τ'. Στὸ *εἰράρα* τέτοιο *ι* δὲν ἔχει. Ἐπρεπε τουλάχιστο νὰ γίνη *ε* τὸ πρῶτο *ι*, *εράρα*, γιατί παραδείγματα τῆς ἀλλαγῆς ἀφτῆς ἔχουμε ἄπειρα καὶ ὁ νόμος μοιάζει νὰ εἶναι πανελλήνιος κὶ ἀνεξαίρετος.

υ'. Φρόνιμο τοιοπὸν καὶ ἀναγκαῖο μάλιστα, τὸ κωμικὸ τὸ *εἰράρα* — ποιὸς ξαίρει τί ἀνόσιος καλαμαρισμὸς — νὰ πάρη τὸ δρόμο του πρὸς τὸ γιὰλὸ.

φ'. Ἄλλους δυὸ ἀρκετὰ γελοίους δωρισμούς μᾶς παραθέτει ὁ Hadzidakis στὸ *Ἀθήναιο*, ι', 90 · εἶναι τὸ « *μαρίζω* = *μηρίω* » καὶ τὸ « *καράτι* = *καρήτιον* », ἐπειδὴ « δὲν μὲ λανθάνει ὅτι λέξεις προδήλως τὸν δώριον χαρατῆρα φέρονσαι καὶ ἐν Πελοποννήσῳ ἀκούονται καὶ ἐν Κρήτῃ. »

χ'. Πὼς τὸ *α* τοῦ *μαρίζω* — *εἶρω* ἄρτι, *βγάζω* τὸ ἄρτι μου — προέρχεται ἀπὸ τὸ γειτονικὸ νόημα τοῦ *μαριῶ* — *εἶμαι ὄξω φρενῶ* — *μαρία* κὶ ὅλο τὸ ἀσκέρι (κ. τὰ Λεξικά), ἔφκολα καταλαβαίνεται.

ψ'. Τὸ *καράτι*! Τάχατις ἀπὸ τὸ *κάρης*, *κάρητος*, ποὺ ἔχει ὁλότελα διαφορετικὴ σημασία! Γνωστὰ καὶ *καράτι* καὶ *καράτα* στὰ Βαλκάνια (κ. G. Meyer, *Alb. St.*, IV (1895),

61). Θέλει ἔρεθνα ἢ δουλειά. Γιὰ νὰ παραδεχτῇ κανεὶς δωρισμὸν, πρέπει πρῶτα ὁ δωρισμὸς νὰ ὑπάρχῃ, καὶ τὸ *κατάτιον* ποτές του δὲν ὑπαρξε.

ω'. Λοιπὸν ὅταν ὁ Hadzidakis, δὲ θυμοῦμαι ποῦ, ἔγραφε γιὰ μένα, ποὺ δυσκολεθόμουνε νὰ παραδεχτῶ δωρισμοὺς, πὼς ὁ μαθητῆς — ἐγὼ δηλαδὴ — γύρεβε νὰ παραβγῇ μὲ τὸ δάσκαλό του, ἤθελε βέβαια νὰ πῇ πὼς τοῦ δασκάλου ἡ διδαχὴ δὲν εἴτανε ὠριμὴ ἀκόμη.

502. Τὸ Α τὸ προελληρικὸ, τὸ προσομηρικὸ, τὸ ριζικὸ.
α. Χρόνια καὶ χρόνια, σὲ Ἀνατολὴ καὶ Δύση, προπάντα σὲ Ἀνατολὴ, γιατί πιθανὸ ἀπὸ τὴν Ἀνατολὴ καὶ ἡ Δύση νὰ τὸ πῆρε, χάρηκε ἡ δημοτικὴ ἄδικο, ἀντιεπιστημονικὸ καταφρόνιο.

β. Τότες μερικοὶ, ἀπὸ καλὴ θέληση, νομίσανε πὼς στὸ νομα τάχα τῆς ἐπιστήμης, ταίριαζε νὰ τῆς ξεσκαλίσουνε ὠγύγια περγαμηνά.

γ. Σ' αὐτὸ λαθαττήκανε. Γυρέθοντας ψέφτικα στολιδία, δὲν προσέξανε στάληθινά, ποὺ εἶναι τὸ κανονικὸ ξετύλιγμα τῆς γλώσσας.

δ. Τὸ *ὑπάγω*, ἄξαφνα, ἔγινε γλυκὰ γλυκὰ *πάω*, μὲ τὸ *ξεήχημα* τοῦ ἄτονου ἀρχικοῦ τονόηχου καὶ τοῦ γ' μεταξὶ α καὶ ο.

ε. Εἶδαμε πὺ ἀπάνω (ἀρ. 399, δ, ε. 407, ζ, ο) πὼς τὸ *πάω* (ἀντὶς *ὑπάγω*) προέρχεται ἄλλο τόσο ἀπὸ τὸ *πάοιμε* ἢ *πάοιμε πάμε*, ἀπὸ τὸ *πάετε* *πάτε* ἢ καὶ *πάοινε* *πάνε*.

ζ. Εἶναι ἀβάσιστο δόγμα τῆς παλιᾶς γλωσσολογίας — πὼς οἰοδῆποτε φαινόμενο παραδέχεται μονάχα μιὰ ἐξήγησι. Πολλὰς αἰτίες, στὴ γλώσσα, ὅπως καὶ ἄλλου, καταλήγουνε στὸ ἴδιο ἀποτέλεσμα.

η. Ἐδὼ συντέλεσε καὶ τὸ δέφτερο πρόσωπο *πάς*, ἀπὸ τὸ *ὑπάγεις*, *ιπάγεις*, *πάγεις*, *πάεις*, *πάς*. Ὁ μιλητῆς ἔκαμε ρίζα τὸ *πα-* καὶ μὲ τὴ ρηματικὴ κατάληξι *-ω*, *-ς*, *-ει*, *-με*, *-τε*,

-νε, βγήκανε τὰ *πά-ω*, *πά-ς*, *πά-ει*, *πά-με*, *πα-τε*, *πά-νε*.

θ. Ἐχομε λοιπὸν τὸρα τὸ δέφτερο ἐνικὸ πρόσωπο, *πάς*. Ἀφτὸ πάει ταίρι ταίρι μὲ τὸ *ἀγαπ-ᾶς*, *τιμ-ᾶς* καὶ τὰ παρόμοια.

ι. Μοιρόγραφο νὰ ταιριάζουνε καὶ τὰ πρῶτα πρόσωπα, νὰ ποῦνε δηλαδὴς *ἀγαπά-ω*, ἀφρὺ λέγανε *πά-ω*.

κ. Τίποτα! Τὸ *ἀγαπά-ω* καταντοῦσε ὁμηρικὸ, εἴτανε τὸ ἀσυναίρετο *-άω*!

λ. Δὲν καταλαβαίνανε τότες πὼς μιὰ καὶ συναιρέθηκε τὸ ἀσυναίρετο, τέλειωσε · ἀσυναίρετο πιά δὲν ὑπάρχει.

μ. Τέρατα ἔφταιξε ὁ ἀγαθὸς καὶ καλοπροαίρετος M. Delfner στὸ εἶδος αὐτὸ. Βλέπω τὸρα πὼς κι ὁ Hadzidakis (*Einl.*, 126) γράφει κι ὀρθογραφίζει *ἀγαπᾷ* μὲ περισπωμένη, μὲ γιῶτα ὑπογραμμένο καὶ μὲ τὸ *ει*!

ν. Παράξενο ποὺ ὁ ἀρχαῖσμός περιορίστηκε στὸ *α* τοῦ *-άω* καὶ δὲν ἔφτασε ἴσια μὲ τὸ *ε* τοῦ *-έω*, ποὺ ἔτσι μνήσκει παραιτημένο καὶ παραπονεμένο.

ξ. Φαίνεται ὥστόσο πὼς καὶ τὸ *ποιέω* ἔπαιξε πρόσωπο στοῦ Delfner τὰ ἐτυμολογικά, κ. τὸ ἄρθρο τοῦ Hadzidakis (*Gött. gel. Anz.*, 15 u. 22 März, 1882, 358).

ο. Νοστιμώτερο τὸ ἀρφανὸς. Ἀφτὸ πιά ἔθγανε προσομηρικὸ, ἐπειδὴ τὸ σασκρίτικο εἶναι *arbhas* καὶ πειδὴ τὰ σασκρίτικα τότες τὰ εἶχανε γιὰ προελληνικά.

π. Γιὰ τοῦτο ὑποθέτω ἓνας ἑλληνας γλωσσολόγος εἶπε μιὰ φορὰ — τὸ λέγανε ὅλοι! — πὼς ἀρκεῖ νὰ ξαίρη κανεὶς τὰ ἑλληνικά, ἐπειδὴ τὰ ἑλληνικά ἔρχονται ἀπὸ τὰ σασκρίτικα ἐνῶ ἀπὸ τὰ ἑλληνικά ἔρχονται τὰ λατινικά, ὥστε μὲ μιὰ γλώσσα κατέχεις ἀμέσως τρεῖς.

ρ. Τὸ σασκρίτικο *arbhas* φανερώνει ἀπλὴ τροπὴ τοῦ ἀρχικοῦ *ο*, ποὺ τὸ βάσταξε ἡ ἑλληνικὴ, σὲ *α* καὶ τὸ ντόπιο τὸ ἀρφανὸς χρωστίεται στὴν πισῶδρομη ἀγαπημένη μας ἡχοταιριαξιά.

503. Τὸ Α τὸ παλαιοελληνικόν. α. Τὰ κινήματα τοῦ α τοῦ παλαιοελληνικοῦ μελετηθήκανε κατάβαθα — κι ἀπομείνανε ἀμελέτητα.

β. Μελετηθήκανε φαινομενικά · τὰ ξεσηκώσανε δηλαδὴς ἐκεῖ ὅπου βρίσκονται, σὲ κείμενα κ' ἐπιγραφές.

γ. Ὁ μηχανισμός τους ἄγνωστος, μήτε βλέπουμε γιατί ἄξαφνα στὴ Θεσσαλία ἔχουμε Ὁρέθεικε ἀντὶς Ἀρέθεικε (κ. R. v. d. Velde, *Thessalische Dialektgeographie*, 1927, 26), κτλ. κτλ.

δ. Τὸ μόνο λοιπὸν ποὺ μπορούμε νὰ κάμουμε εἶναι νὰ καταλογίσουμε τὰ σημαντικώτερα τὰ συγράμματα γιὰ τὸ α — καὶ νὰ προσμένουμε.

ε. Ἴσως προσμείνουμε κάμποσο, ἐπειδὴ πολὶ δύσκολο νὰ ἐφαρμόσουμε λαλομηχανές σὲ περασμένους αἰῶνες καὶ χωρὶς ἀφτί, θετικὸ τίποτα δὲ γίνεται.

ζ. Βάσιμα βιβλία εἶναι τὰκόλουθα :

1. A. Meillet, *Introduction à l'étude comparative des langues indo-européennes*, 1922, 70-76, ὅπου κανεὶς βλέπει πόσο μᾶς εἶναι δυνατό νὰ προσδιορίσουμε τὴν οὐσίαν τοῦ πρωτογέννητου α ·

2. Brugmann-Thumb, *Griechische Grammatik*, τέταρτη ἔκδοσις. *Lautlehre, Stammbildungs- u. Flexionslehre, Syntax*, 1913, 35, 37 κ. ἀκ. Ἰδιαίτερα μὰ ὄχι φωτιστικὰ γιὰ τὸ α τὸ ἐλληνικόν.

3. G. Meyer, *Griechische Grammatik*, 1896, 32-34, 83-104. Ὁμορφα καὶ σκοῦρα. Τὰ φυσιολογικὰ τοῦ α πάντα ξένα γιὰ μᾶς.

4. R. v. d. Velde, *Thess. Dial. ge.*, κ. π. β., γ.

5. Fr. Bechtel, *Die gr. Dialekte*, I, 1921, *Der lesb. thessal., böot., ark., kypr. Dial.* — II, 1923. *Die westgr. Dial.* — III, 1924. *Der ionische Dialekt.* — Τὸ πρὸ ἀναφαπτικὸ ἀπ' ὅλα τὰ συγράμματα, ἐπειδὴ γιὰ

κάθε ντοπιολαλιά μπορεῖ νὰ κοιτάξῃ κανεὶς τί γίνεται τὸ α — καὶ νὰ μὴ μάθῃ μεγάλα πράγματα.

ζ. J. Brause, *Lautlehre der Kret. Dial.*, 1909. Γιὰ συμπλέρωμα τοῦ Bechtel, ποὺ τοῦ εἶναι καὶ ἀφιερωμένο.

η. Ἑλληνικὸ δὲ βλέπω τίποτα, ὅξω ἀπὸ τὴν τίμια μελέτη τοῦ Α. Ν. Σκιᾶ, *Περὶ τῆς κρητικῆς διαλέκτου*, 1891, 8°, 168 σελ. Γιὰ τὰ σημερινὰ τὰ κρητικὰ ἐννοεῖται πῶς μήτε λόγος.

θ. Ὁ τόπος τοῦ κόσμου ὅπου ἀγνοοῦνε πιὸ πολὶ ἀπὸ κάθε ἄλλο μέρος τὰρχαῖα μαζί μὲ τὰ νέα τὰ ἐλληνικὰ εἶναι, ἀποφασισμένα, ἡ Ἑλλάδα μας. Φρόντισε ἡ καθαρέ-βουσα γιὰ νὰ εἶναι ὅπως λέμε.

ι. Δὲν ἀνάφερα τὰ διάφορα βιβλία, τίς διάφορες φυλάδες, διδακτορικὲς διατριβές, μονογραφίες γιὰ τίς ἀρχαῖες ντοπιολαλίες. Τὰ βρίσκει ὅλα ὁ καθένas στὸν κατάλογο τοῦ Brugmann-Thumb, στὶς παραπομπές τοῦ Bechtel ἢ στὴ βιβλιογραφία ποὺ ἔβαλα (1892) στὶς *Études*, CXXI-CCIII. Εἶναι βοθητικὴ καὶ πλούσια.

ΟΙ ΤΟΝΟΗΧΟΙ ΚΑΙ ΤΑ ΚΙΝΗΜΑΤΑ ΤΟΥΣ

(Συνέχεια)

504. Ὁ νεοελληνικὸς τονόηχος Ο. α. Γιὰ νὰ καταλάβουμε καλὰ τὴν οὐσίαν τοῦ τονόηχου ο, γιὰ νὰ κρίνουμε τὰ κινήματά του μὲ μάτι καθάριο, ἀνάγκη νὰ ξετάσουμε πρῶτα ποῖα τὰ φερσίματά του στὴν ἀρχαία.

β. Δὲν εἶτανε ἀπαραίτητο γιὰ τὸ α μήτε μᾶς χρειαζότανε τόση ἀκριβολογία, πειδὴ δὲν εἴχαμε πλούσια ὕλη καὶ πειστική, ὅπως ἐδῶ θὰ τῇ χαροῦμε.

505. Ὁ παλαιοελληνικὸς τονόητος Ο. α. Πῶς ὁ παλαιοελληνικὸς, μαζὶ κι ὁ ἄττικὸς ἤχος ο εἶτανε κλειστόητος, ἐννοεῖται καὶ κοντόχρονος, καθὼς τότες κάθε ο, τὸ παραδίνουσε καὶ τὰ πιὸ στοιχειώδη τὰ βιβλία.

β. Φτάνει νὰ ρίξη κανεὶς μιὰ ματιὰ στὰκόλουθα ποὺ βρίσκονται παντοῦ · A. Gercke, *Abriss der griechischen Lautlehre*, 1902, 56 · ἀξιόλογο βιβλιαράκι · Fr. Blass, *Aussprache des Griechischen*³, 1888, 34, 84 · κλασσικὸ · Louis Roussel, *La prononciation de l'attique classique*, 1924, 16, 50, σγκρ. 17.

γ. Στοῦ Brugmann-Thumb τὴν *Gr. Gramm*⁴, 36, ἀρ. 12, τὰ πράγματα παίρνουνται ἀπὸ πιὸ κοντὰ.

δ. Μαθαίνουμε δηλαδὴ πῶς ὁ ἤχος μας πιθανὸ νὰ εἶτανε κλειστόητος -ο- σ' ὅλο τὸ πανελλήνιο (*Allgemeingriechisch*).

ε. Τὸ ἀποδείχνουσε παρατηρώντας πῶς στὴν ἰωνικὴ το ζεθγάρωμα εο γίνεται ζεθγάρωμα εν, στὴν ἄττικὴ ον, ἀφοῦ ἀπὸ τὸ πρότυπο ποιεῖται βγαίνει τὸ ἰωνικὸ ποιεῖται καὶ τὸ ἄττικὸ ποιοῦται.

ζ. Γιὰ νὰ βγῇ ὅμως εν καὶ ον ἀπὸ τὸ εο, πρέπει ὁ ἤχος ο νὰ τείνῃ πρὸς τὸ σ, πάει νὰ πῇ νὰ εἶναι κλειστόητος.

η. Ἐμᾶς, ποὺ ὁ σκοπὸς μας εἶναι νὰ παραβαθύνουμε τὰ ἱστορικὰ τοῦ ο, ἡ ἀπόδειξη δὲ μᾶς φτάνει.

θ. Ἐχομε νὰ προσδιορίσουμε τὴν καθαφτὸ φύσιν τοῦ υ, νὰ διοῦμε ἂν εἶναι υ (τὸ υ τὸ γαλλικὸ ἢ τὸ γερμανικὸ τὸ ü) ἢ ἂν εἶναι σ (γαλλικὸ ου, γερμανικὸ υ, δικό μας ου).

ι. Τὸ κυριώτερο γιὰ μᾶς ὅμως, νὰ ξερεθνήσουμε σὲ ποιὲς χώρες ἐλληνικὲς ἀρχαῖες ὑπάρχει τέτοιο υ ἀντὶς ο.

κ. Βέβαια πῶς γιὰ κάτι παρόμοια μᾶς κάνει λογο καὶ ἡ

Gr. Gramm. (δ. εἴ.), σημειώνοντας ἓνα οὐδέτερο ἄλλν (ἄλλο) ἀπὸ τὴν Ἀρκαδίαν, ἓνα γένοιτν (γένειτο) ἀπὸ τὴν Κύπρον, ἓνα ὅμοιος (ὁμοίως) ἀπὸ τῆς Λέσβου (γιὰ τὴν προφορά σ τοῦ υ, κ. σ. 32, 10).

λ. Μὰ ἐμεῖς θὰ πάμε πιὸ μακριά, καί, μὲ τὸν ἀγαθὸ Bechtel στὸ χέρι, θὰ πάρουμε γύρω γύρω σκεδὸν ὅλη τὴν ἀρχαία τὴν Ἑλλάδα. Κι ἀρχίζουμε.

μ. Fr. Bechtel, *Die griechischen Dialekte*, I (1921), 8, στὴ Λέσβῳ, τόσο λίγη διαφορὰ ἔχουσε ἀναμεταξὶ τοὺς ο καὶ υ, ποὺ ἀντὶς ο γράφουσε υ, προφορὰ σ (κ. ἱ. μ., § 4, σ. 9), λ. χ. ἀπὸ (= ἀπὸ).

ν. Ἐχει ὅμως λάθος ὁ γλωσσολόγος μας βλέποντας ἓνα ο τελικὸ (*im Auslaut*) στὸ ἀπὸ, ποὺ συντάζεται πάντα μὲ μιὰν ἀκόλουθη λέξη.

ξ. Καὶ τόντις βρίσκουμε παρακάτω στοὺς λυρικοὺς ἀπυφύγηι, ἀπυπέμπων, ἀπυλιμπάνω.

ο. Στὴ Λέσβῳ καὶ πάλε γράφονται *Θευγέρης*, *Θεόδωρος*, ὁ *Θεογέρης* καὶ ὁ *Θεόδωρος*. Παρατηρῶ πῶς τὸ εν ἐδῶ δὲν μπορούσε, στὴν ἀρχὴ τουλάχιστο, νὰ εἶναι ἀπλόδιπλο (διφτογγικὸ) σὰν τὸ συνηθισμένο τὸ εν.

π. Ἀξιοπαρατήρητο καὶ σίγουρο πῶς, ἀπὸ τὸν τρίτον αἰῶνα καὶ κάτω, μὲ κατοπινὸ μ ἀκούγανε υ ἀντὶς ο, ὁμολογίας, ὅμα, ὁμοίως, ὅμοι, ὁμάρτη, ὅμοιοι, ὁμαλίκων, στόματος, κόμαρος (κ. Bechtel, 27).

ρ. Βρίσκεται ὥστόσο καὶ ὁμολογήματα καὶ ὅμα.

σ. Μὲ ἀκόλουθο π, ἀπαράλλαχτα ὅπως μὲ τὸ μ, ἔχομε υ, ἄξαφνα ὑπίσσω (Bechtel, ἱ. μ.).

τ. Τολοιπὸ νὰ μὴν ξεχάσουμε πῶς ὁ χειλόηχος βοηθὰ τὴν ἀλλαγὴ τοῦ ο σὲ υ (δηλαδὴς σ).

υ. Τὰ θεσσαλικά μοιάζουσε ὁλότελα μὲ τὰ λεσβιακὰ στὰ κινήματα τοῦ ο.

φ. Fr. Bechtel, I, 135, στὴ Θεσσαλία, τόσο λίγη

διαφορὰ ἔχουνε ἀναμεταξί τους ο καὶ ν, πού ἄντις ο γράφουνε ν προφερμένο σ (κ. π. ἄ., μ), λ. χ. ἀπὺ (= ἀπό), κ. π. ἄ., ν.

χ. Ἐδῶ μᾶς λείπουνε ὥστόσο τεκμήρια ὅμοια μετὰ τὸ ἀνυφύγηι, κλ., κ. π. ἄ., ξ.

ψ. Μὰ καὶ στὴ Θεσσαλία γράφονται *Θευθέμωρ*, *Κλενπάτραν*, ἔτσι, μετὰ ν (Bechtel, 141 · κ. ο, π. ἄ., *Θευγένης*, κλ.).

ω. Μετὰ κατοπινὸ μ ἀκουγότανε ν ἄντις ο, στὸ διαδύμεν, ἂν ἡ πέτρα δὲ μᾶς γελαῖ (Bechtel, 147). Πὼς εἶναι καλὸ καὶ στέκει τὸ ν, τὸ συμπεραίνουμε ἀπὸ τὸ στύμα τὸ λεσβιακὸ (Bechtel, ἔ. μ. · κ. π. ἄ., π, ρ).

ω'. Μᾶς λείπουνε θεσσαλικά ντοκουμέντα γιὰ τὸ ξεθγράμμα οπ (κ. π. ἄ., σ). Νὰ μὴν ξεχνοῦμε ὥστόσο πὼς χειλόηχο τὸ μ καθὼς καὶ τὸ π (π. ἄ., τ).

506. Ὁ παλαιοελληνικὸς τονόηχος Ο. Τὰ βοιωτικὰ Ο καὶ Υ. α. Ἡ προφορὰ τοῦ ν τοῦ βοιωτικοῦ, σίγουρα σ, ὅχι ν μήτε ι.

β. Μετὰ ν τὸ σημειώνανε οἱ Βοιωτοί, σὰν ἀκολουθοῦσανε τὸ ντόπιο τάρφάβητό τους, *Πυθάγγελος*, *Μορνεχίδας*, *Βαρχνλίδας*, κλ. (στὰ 426 πρὸ Χρ.).

γ. Ὑστερις ἀπὸ τὴν παραδοχὴ τοῦ ἰωνικοῦ ἀρφάβητου, μέση τοῦ τέταρτου αἰῶνα, λ. χ. κατόπι ἀπὸ τὰ 329 πρὸ Χρ., σημειώνουνε τὸ ἴδιο τὸ ν μετὰ οὐ *Πουρρῆτριος*, *Σιμούλιος*, *Φαούλλιος* (Bechtel, 217).

δ. Πολεμήσανε φαίνεται νὰ σημειώσουνε καὶ μετὰ ο τὸν ἦχο σ, στὸ *Σομφόρω* · εἶναι τὸ μόνον παράδειγμα (Bechtel, 218).

ε. Ἀπόδειξη καὶ τοῦτο πὼς ν, ο καὶ σ δὲν ἀλλάζουνε στὴν προφορὰ.

ζ. Μετὰ προτερὶνὸ τονόηχο, ἔχουμε ν ἄντις ο, λ. χ. *Σαυγένης* (κ. Bechtel, 234) · *Βιοντη*, *Θιουτιμν* · λοιπὸν,

πότες μετὰ ν, πότες μετὰ οὐ (Bechtel, 235-236 · π. ἄ., β-γ · π. ἄ., 505, ο).

η. Τὸ αὐ τοῦ *Σαυγένης* (ζ) δὲν μποροῦσε, στὴν ἀρχὴ τουλάχιστο, νὰ εἶναι ἀπλόδιπλο (π. ἄ., 504, ο).

θ. Μετὰ προτερεινὸς χειλόηχους π, β (δηλαδὴ π), ἀκούμε ν ἄντις ο, *πούλιμος*, *Βυλιάδας* (Bechtel, 246 · π. ἄ., 505, ω · γιὰ τὸ ε = ι, Bechtel, 231-232).

507. Ὁ παλαιοελληνικὸς τονόηχος Ο. Τὰρκαδικὰ Ο καὶ Υ. α. Fr. Bechtel, I, 317, στὴν Ἀρκαδίᾳ, τόσο λίγη διαφορὰ ἔχουνε ἀναμεταξί τους ο καὶ ν, πού ἄντις ο γράφουνε ν, προφορὰ σ (κ. ἔ. μ., 9, 317 · π. ἄ., ἀρ. 505, τὸ α, τὰ β, γ καὶ δ), λ. χ. ἀπὺ (= ἀπό) · κ. π. ἄ., ἀρ. 505, μ.

β. Ἐχει ὅμως λάθος ὁ γλωσσολόγος μας καὶ πάλε βλέποντας ἓνα ο τελικὸ (*im Auslaut*) στὸ ἀπὸ, πού συντάζεται πάντα μετὰ μιὰν ἀκόλουθη λέξη.

γ. Ὁ ἴδιος, σ. 318, μᾶς ἀραδιάζει πέντε ἀποδειχτικὰ παραδείγματα, δηλαδὴ ἀνυδόας, ἀπὺ ταῖ ἄν ἄμεραι · ὅπν τὸν ἄκρον · ἄλλν · διωρθώσανν, ἐγάμασανν, ὠρύσανν · *Εὐμηλιδαν* (γενικὴ τοῦ ἐνικοῦ -αι).

δ. Στὴν Ἀρκαδίᾳ γράφουνε *Θευφιλος* (Μαντίνεια), το μόνον παράδειγμα (Bechtel, 323).

ε. Παρατηρῶ πὼς τὸ εὐ ἐδῶ δὲν μποροῦσε, στὴν ἀρχὴ τουλάχιστο, νὰ εἶναι ἀπλόδιπλο σὰν τὸ συνηθισμένο τὸ εὐ (κ. π. ἄ., ἀρ. 505, ο).

ζ. Εἶναι ἀξιοπαρατήρητο πὼς μετὰ κατοπινὸ μ ἀκούγανε ν ἄντις ο, *στυμέον*, ὅμοιοις τοῦ στύματος στὸ Θεόκριτο, (Bechtel, 328 · π. ἄ., ἀρ. 505, π).

η. Καὶ μετὰ κατοπινὸ γ ἀκόμη ἀκουγότανε ν ἄντις ο, *ὀνέθυσε* (*ὀνέθυσε*), Bechtel, 327, 328.

θ. Εἴπανε *ὀνέθυσε* ἄντις *ἀνέθυσε* κι ἄλλα παρόμοια. Πὼς ἔγινε ἀπὸ ἡ σωστότερα πὼς τὸ α δὲ γίνεται ο, κ. π. κ.

ι. Μαζί με τὸ *ὠρέθυσε* βρίσκονται συχνὰ στὴν Ἀρχαία καὶ *ἀνέθυσε* καὶ *ἀνισταίμην*, πὺ εἶναι ἀρχαϊκὰ, Bechtel, 327.

κ. Δὲ σημαίνει ἀπὸ πὼς ἡ ντοπιολαλιά ἐνότητα δὲν ἔχει (« *der Dialekt nicht einheitlich ist* », Bechtel, 327). Σημαίνει ἐπιρροή τῆς Κοινῆς ἢ καινούργιους νόμους ἡχολογικούς.

508. Ὁ παλαιοελληνικὸς τονόηχος Ο. Τὰ κυπριώτικα Ο καὶ Υ. α. Fr. Bechtel, I, 400, στὴν Κύπρο, εἴτε σὲ ἄτονες τελικὲς, εἴτε σὲ τελικὲς ἀνεξάρτητες συλλαβὲς (« *ungedeckten Auslaut* », Bechtel, ἱ. μ., δηλαδὴ χωρὶς καμὶαν ἀκόλουθη λέξη), ὁ ἦχος ο τόσο γειτονικὸς εἶναι μετὸν ν (πάει νὰ πῇ σ, κ. ἱ. μ., 401), πὺ γράφεται μετὸν ν.

β. Ἔτσι τυχαίνει στὴν πρόθεσι ἀπν, ἀπν τῷ ζῶι, Bechtel, 401.

γ. Ἐχει ὅμως καὶ πάλι λάθος ὁ γλωσσολόγος μας βλέποντας ἓνα ο τελικὸ (*im Auslaut*) στὸ ἀπὸ, πὺ συντάσσεται πάντα μετὸν μιὰν ἀκόλουθη λέξη, ὅπως τὸ μαρτυρᾷ τὸ ἴδιο τὸ παράδειγμά του (β).

δ. Τὸ ν φανερώνεται καὶ στὸ ρηματικὸ ζεβγάρωμα τυ (= το) *ἐνφρετάσατν, ἐφρετάσατν, γένοιτν*, Bechtel, ἱ. μ.

ε. Στὴν κατάληξι τῆς γενικῆς ἐνικῆς Ὁρασαγόραν, Bechtel, 401.

ζ. Τὰ τελικὰ -τν καὶ -ᾶν ἀνήκουνε μονάχα στὴν Ἀρχαία καὶ στὴν Κύπρο · τὸ ἀπν καὶ λεσβιακὸ καὶ θεσσαλικὸ, Bechtel, 401, κ. π. ἀ., ἀρ. 505, μ, ν, φ · 507, τὰ α καὶ β.

η. Ἐνὼ μετὰ τονοῦς ἀτονόηχους ὁ ἦχος ο δὲν ἀλλάζει, γίνεται σ μετὰ τονοῦς τονόηχους. Τὸ ὑποφιάζεται τουλάχιστο κανεὶς ἀπὸ μιὰν ἄλωνα = ὁμηρικὸ ἀλῶν, Bechtel, 407. Δὲ μοῦ φαίνεται ἀπὸ τὰ πῶς σίγουρα καὶ πειστικὰ.

θ. Μετὰ τονοῦς γ ἀκουγότανε ν ἀντὶς ο, *ὠρέθεκε* (ὠρέθεκε), Bechtel 409 · κ. π. ἀ., ἀρ. 507, η καὶ ἀκ.

ι. Εἴπανε *ὠρέθεκε* ἀντὶς *ἀνέθεκε* καὶ ἄλλα παρόμοια. Πὼς ἐγίνε ἀπὸ τῆς σωστότερης πὼς τὸ α δὲ γίνεται ο, το βλέπουμε παρακάτω.

509. Ὁ παλαιοελληνικὸς τονόηχος Ο. Τὰ δυτικολοκρικὰ Ο καὶ Υ. Fr. Bechtel, II, 8-9, στὴ δυτικὴ Λοκρίδα βρίσκουμε ἀπὸ ὅσα καταλογίσσαμε πῶς ἀπάνω μονάχα μιὰ Θεύκλεια.

510. Ὁ παλαιοελληνικὸς τονόηχος Ο. Τὰ αἰτωλικά Ο καὶ Υ. α. Fr. Bechtel, II, 50, στὴν Αἰτωλία, συναλλάσσονται ο καὶ ν, μετὰ προτερὶνόν ε, ὅπως στὴ δυτικὴ Λοκρίδα, π. ἀ., ἀρ. 509.

β. Τὸ ἀνταμώνουμε μάλιστα συχνὰ, *θευκολήσασαι, Θενοδοτος Αἰτωλός, Κλεόδαμος Αἰτωλός, Κλεόξερος Αἰτωλός*.

γ. Τὸ ζεβγάρωμα εν ἢ εο δὲν μπορούσε, στὴν ἀρχὴ τουλάχιστο, νὰ εἶναι ἀπόδιπλο (κ. π. ἀπ., ἀρ. 507, ε).

δ. Τόσο στενὰ συγγενέβουνε ο καὶ ν, πὺ *τόνομα* γράφεται *ὄνομα* (Bechtel, 59), ὅπου παρατηροῦμε πὼς ἔχουμε μ κατοπινὸν (κ. π. ἀ., ἀρ. 507, ζ · 506, θ · 505, ω).

511. Παλαιοελληνικὸς τονόηχος Ο. Τὰ καραϊνικά Ο καὶ Υ. α. Fr. Bechtel, II, 73-76. Στὴν Ἀκαρνανίᾳ λείπουνε τὰ ντοκουμένα γιὰ τὰ φαινόμενα πὺ μελετήσαμε πῶς ἀπάνω.

β. Τίποτα ὅμως δὲ βλέπουμε πὺ νὰ πηγαίνει κόντρα στὰ ἄλλα μας τὰποτελέσματα. Ὑπάρχει μάλιστα ἓνα ο μακρόχρονο, γραμμένον, δηλαδὴ σ (Bechtel, 74).

512. Ὁ παλαιοελληνικὸς τονόηχος Ο. Ἡπειρώτικα Ο καὶ Υ. Fr. Bechtel, II, 78-86. Κρῖμα πὺ μῆτε γιὰ τὴν Ἡπειρὸν δὲν ἀρχοῦνε τὰ ντοκουμένα. Θὰ μπορούσαμε νὰ συγκρίνουμε, ἀπὸ καὶ σήμερα στὴν Ἡπειρὸν ἔχουμε σ ἀντὶς ο ἄτονο, κοντόχρονο καὶ κλειστό.

513. Ὁ ρεοελληνικός τονόηχος Ο. Τὰ φωκικά Ο καὶ Υ. α. Fr. Bechtel, II, 87-159. Στὴ Φωκίδα, γιὰ τὸ σκοπὸ μας, ἔχουμε νὰ σημειώσουμε μονάχα τέσσερα παραδείγματα, καλεμένωι, Θευχάριος, Κλευμένης, Νευστρατος Δελφός (Bechtel, 95).

β. Ὁ Bechtel, ἱ. μ., ξεσηκώνει ἀκόμη τὶς ἐνικὲς γενικὲς Δαμοφάνεως, Ξενοχάρους, Τιμογένης, Δαμάρθους.

γ. Φτάνουνε ἀφτὰ γιὰ νὰ μαρτυρήσουνε τὴ στενὴ συγγένεια μεταξὶ ο καὶ υ.

514. Ὁ παλαιοελληνικός τονόηχος Ο. Τὰ μεγαρικά Ο καὶ Υ. α. Fr. Bechtel, II, 165-206. Στὰ Μέγαρα, καθὼς σὲ ὅλες τὶς ντοπιολαλιές, ὅξω ἀπὸ τὴν ἀττικὴ, ὅταν ε καὶ ο συνανταμώνονται, βγαίνει ζεβγάρωμα εν πὺ κατόπι ἀπλοδιπλώνεται.

β. Στὰ Μέγαρα ἔχουμε Πλεύνικος (πρῶτα Πλεόνικος καὶ προτύτερα Πλειόνικος), στραταγεῦντας, Θευκλεῖ Μεγαρεῖ, Ἀριστοκράτεως, Νευμήριος (Bechtel, 170).

γ. Τόσο στενοσυγγενέβουνε οἱ δυὸ ἤχοι ο καὶ υ, πὺ συνηθίζεται καὶ ἡ ἀντίθετη ἀλλαγὴ Ἑορνόμου (Bechtel, 170).

δ. Ἐπρεπε μάλιστα νὰ γραφῇ Ἑυρνόμου, ἐπειδὴς ἀπλόδιπλο δὲν μπορεῖ, νομίζω, νὰ εἶναι τὸ εο.

515. Παλαιοελληνικός τονόηχος Ο. Τὰ χοριθιακά Ο καὶ Υ. α. Fr. Bechtel, II, 209-210. Στὴν Κόριθο, καθὼς καὶ παντοῦ, τὸ υ λεγότανε πατροπαράδοτα σ (Bechtel, 213).

β. Στὴν Κόριθο, καθὼς καὶ σὲ ὅλες τὶς ντοπιολαλιές, ὅξω ἀπὸ τὴν ἀττικὴ, ὅταν ε καὶ ο συνανταμώνονται, βγαίνει ζεβγάρωμα εν πὺ κατόπι ἀπλοδιπλώνεται (Bechtel, 221-222).

γ. Κ' ἔτσι ἔχουμε στὴν Κόριθο Θευγένες (τοῦ ἔχου αἰῶνα πρὸ Χριστοῦ), δευμένα, Θευδῶρον, Σωκράτους, Σοφοκλεῦς (Bechtel, 222).

δ. Τόσο στενοσυγγενέβουνε οἱ δυὸ ἤχοι ο καὶ υ, πὺ συνηθίζεται καὶ ἡ ἀντίθετη ἀλλαγὴ, Ἑοκράτης (Bechtel, 222), κ. π. ἀ., ἀρ. 510, δ, καὶ γράφε το Ἑοκράτης.

516. Ὁ παλαιοελληνικός τονόηχος Ο. Τὰ λακωνικά Ο καὶ Υ. α. Bechtel, II, 293-382. Στὴ Λακωνία, καθὼς καὶ παντοῦ, τὸ υ πατροπαράδοτα λεγότανε σ (Bechtel, 296).

β. Μᾶς τὸ μαρτυρᾷ ἡ γραφὴ ου στὰ διέλουσαν, ἀπεσσοῦα (δηλαδὴ ἀπεσσοῦα, ἰων. ἀπεσσῶν), κάρουα (κάρνα) (Bechtel, 296).

γ. Στὴν ἀφτοκρατορικὴ (ρωμαϊκὴ) ἐποχὴ, βλέπουμε Κοροσυρέων (ἀπὸ τὸ Κυροσουρα), Bechtel, 296. Σημαίνει πὺς τόσο στενοσυγγενέβουνε οἱ δυὸ ἤχοι ο καὶ υ, πὺ τὸ υ γράφεται καὶ ο (κ. π. ἀ., ἀρ. 511, δ).

δ. Τὸ ἀνρόμεται τοῦ Ἀλκμᾶνα σημειώνει μὲ υ τὸ ἀρχαῖο τὸ δίγαμμα F, Bechtel, 296.

ε. Γιὰ τὴν προφορὰ τοῦ F = γ, κ. Bechtel, 298, § 4, I.

ζ. Στὴ Λακωνία, καθὼς καὶ σὲ ὅλες τὶς ντοπιολαλιές, ὅξω ἀπὸ τὴν ἀττικὴ, ὅταν ε καὶ ο συναντιοῦνται, βγαίνει ζεβγάρωμα εν πὺ κατόπι ἀπλοδιπλώνεται, Bechtel, 308.

η. Ἐγινε ἀφτὸ ἀπὸ τὰ χρόνια τὰ παλιὰ, λ. χ. σὲ μιὰ βουστροφῆδῃ ἐπιγραφῇ Κλευγερίδας, Bechtel, 308.

θ. Τόσο στενοσυγγενέβουνε οἱ δυὸ ἤχοι ο καὶ υ, πὺ βρίσκεται καὶ ἡ ἀντίθετη ἀλλαγὴ, λ. χ. Κλεοσιμένης Λακεδαιμόνιος, Bechtel, 308.

ι. Εἶναι ἀξιοπαρατήρητο πὺ καὶ στὴ Λακωνία μὲ κατοπινὸ μ, πὺ εἶναι χειλόηχο, ἀκουγότανε υ ἀντὶς ο, λ. χ. ὄνυμα καὶ τὰ σύθετά του Ἐνυματιάδας (Bechtel, 334 · κ. π. ἀ., ἀρ. 506, δ).

517. Ὁ παλαιοελληνικός τονόηχος Ο. Τὰ ἡρακλειώτικα καὶ ταρρατινὰ Ο καὶ Υ. α. Bechtel, II, 383-421.

β. Στὸν Τάραντα (σήμερα Ταρέντο) καὶ στὴν Ἡρά-

κλεια, καθώς και σὲ ὅλες τὶς ντοπιολαλιές, ὅξω ἀπὸ τὴν ἄττική, ὅταν ε καὶ ο συνανταμώνονται, βγαίνει ζεβγά-
ρωμα εν πὺ κατόπι ἀπλοδιπλώνεται.

γ. Παράδειγμα ἔχουμε μονάχα σ' ἓνα νόμισμα ταραν-
τινὸ, *Νευμήριος* (Bechtel, 389).

δ. Πάντα λοιπὸν παρατηροῦμε τὴν ἴδια στενοσυγγένεια
μεταξὶ ο καὶ υ (δηλαδὴς σ).

518. Ὁ παλαιοελληνικὸς τορόηχος Ο. *Tárolikhà* Ο
καὶ Υ. α. Fr. Bechtel, II, 437, 515. Ἡ πατροπαράδοτη
προφορὰ γιὰ τὸ υ στὴν Ἀργολίδα μνήσκει σ (Bechtel,
439, § 1).

β. Στὴν Ἀργολίδα, καθώς καὶ σὲ ὅλες τὶς ντοπιολαλιές
ὅξω ἀπὸ τὴν ἄττική, ὅταν ε καὶ ο συνανταμώνονται,
βγαίνει ζεβγάρωμα εν πὺ κατόπι ἀπλοδιπλώνεται.

γ. Φτάνουνε τὰκόλουθα παραδείγματα · Θεόπομπος
Θεοκλέος, Θεωδῶρον, Φιλοθέρσενς ιαρεῦς, Κλευσθέενς
ιαρεῦς (Bechtel, 447).

δ. Βλέπουμε ὥστόσο καὶ Θεοκλέος, μὲ ο, τόσο λίγη
διαφορὰ ὑπάρχει μεταξὶ ο καὶ υ.

519. Ὁ παλαιοελληνικὸς τορόηχος Ο. *Tà* θεωριανὰ,
τὰναφιώτικα καὶ κυρηγαλῖκα Ο καὶ Υ.

Στὸ α τοῦ ἀριθμοῦ 519, ἦρθε καὶ μ' ἔκοψε ἡ ἀρρώστια ·
χρειάστηκε χρόνος ἴσια μὲ πὺ νὰ γίνω καλά. Ὅπως τὸ
ξήγησα στὸν Πρόλογο τοῦ πρώτου τόμου, ὅταν ξανά-
πιασα τὴ Γραμματικὴ, φοβήθηκα μήπως καὶ δὲν τὴν
τελειώσω, ἂν τὴν ξακολουθοῦσα μὲ τὶς ἴδιες λεφτομέ-
ρειες. Τότες εἶπα νὰρχίσω τὸ Βιβλίον τοῦ Μαθητῆ. Τὸ
Βιβλίον τοῦ Μαθητῆ λοιπὸν εἶναι μιὰ γραμματικὴ συν-
τομημένη καὶ πλέρια. Ὅπου πρέπει, παραπέμπω στοὺς
δύο μας τόμους. Συγχοτυχαίνει νὰ παναλαβαίνω κάποτες
τὰ ἴδια. Δὲν πειράζει. Θαρρῶ μάλιστα πὺς εἶναι χρήσιμο
νὰ λὲη κανεὶς πολλὰς φορὰς τὰ καλά.

Εἴκοσι ἐννιά τοῦ Ἀπρίλη, 1928.

ΠΕΡΙΕΧΑΜΕΝΑ

ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΣΤΟΥΣ ΔΗΜΟΔΑΣΚΑΛΟΥΣ

ΣΗΜΕΙΩΣΟΥΛΑ	σελ.	1
ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΛΑΟΣ.....	»	3
Α' ΤΙ ΘΑ ΠΗ ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΓΛΩΣΣΙΚΗ		
ΑΛΛΑΓΗ.....	»	3
Ὁ δρόμος καὶ τὸ σπίτι.....	»	3
Ἡ κουβέντα.....	»	4
Ὅσο δὲ γράφεται.....	»	5
Ἡ ὁμηρικὴ καὶ ἡ ἀττικὴ.....	»	6
Πῶς μιλοῦμε καὶ πῶς γράφουμε.....	»	7
Μιλητὴς καὶ ἀντιμιλητὴς.....	»	8
Πῶς ἔγινε;.....	»	9
Μῆνις καὶ ὀργή.....	»	10
Μιά δασεῖα.....	»	11
Ἀπὸ τὸν Ὀμηρὸ στὸν Πάλλη.....	»	12
Ἀλλαγὴ, ἀπλοποίηση.....	»	13
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	»	14
Β' ΠΩΣ ΧΑΛΝΟΥΝΕ ΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ		
ΤΟ ΕΘΝΟΣ.....	»	14
Ἡ γλώσσα εἶναι τὸ ἔθνος.....	»	14
Οἱ γραμματιζούμενοι.....	»	15
Ἡ ἀμάθεια.....	»	17

Ἡ παράδοση.....	σελ.	48
Παράδοση προφορική.....	»	48
Τὸ φρ καὶ πάλαι καὶ πάντα.....	»	49
Ὁ αἰώνιος στρεβλωτής.....	»	20
Ὁ ἐθνικός ψήφος.....	»	21
Οἱ ξένες λέξεις.....	»	22
Τὰρχαῖα ἑλληνικά καὶ οἱ ξένες λέξεις... ..	»	23
Οἱ πανάρχαιοι νόμοι, μπαξές.....	»	24
Τὸ ἔξω καὶ ὁ μπαξές.....	»	24
Ὁ μπαξές εἶναι τῆς βαθειᾶς ἑλληνικῆς..	»	24
Ἀνθρώπος, Ἀθῆναι, Ἀφροδίτη, πόλις..	»	26
Ὁ λόγος ὁ ἱστορικός.....	»	26
Γλωσσολογία καὶ φρόνηση.....	»	27
Γ' Ο ΛΑΟΣ.....	»	28
Τὸ χυδαῖο.....	»	28
Οἱ ἐκλογές.....	»	28
Νεοἑλληνική καὶ Δημοτική.....	»	30
Ἀφόντο.....	»	31
Δημοτική τοῦ καιροῦ τους.....	»	31
Ἡ δόξα ἡ παλιά.....	»	32
Ἡ χυδαία.....	»	33
Μαλλιαρὴ.....	»	33
Ποιὰ εἶναι ἡ μαλλιαρὴ ;.....	»	34
Δυὸ καθηγητάδες.....	»	35
Ὁ λεγόμενος.....	»	36
Οἱ μιχτοί.....	»	38
Ἡ ἐθνικὴ σωτηρία.....	»	39
Ἡ τιμὴ καὶ ἡ καρδιά.....	»	40
Ἡ Ἑλλάδα μας.....	»	40
Ἡ πρόστρυχη καὶ ὁ πρόστρυχος.....	»	42
Ἡ Ἑλλάδα.....	»	43

Γ (ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΤΟΥ ΔΑΣΚΑΛΟΥ).....	σελ.	45
ΤΙ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΒΓΑΙΝΟΥΝΕ ΑΠ' ΟΣΑ ΕΙΠΑΜΕ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΗΧΟΥΣ.....	»	45
137. Γλώσσα χαλασμένη.....	»	45
(ε. σκίζω, φκαριστώ, ἐχτός, χτένι).....	»	46
138. Τί θὰ πῇ γλωσσολογία καὶ τί θὰ πῇ ἐπιστήμη.....	»	46
(α. φτωχός. ζ. φτωχός, φτωχός).....	»	46
139. Ἕνας νόμος γενικός.....	»	48
(α. ἦχος ἀδάσυντος, ψιλός, δασυμένος, π. — ζ. σθ σκ φθ χθ. — λ. -έφσω, κάθσε, μπαχσές. — ν. φσ).....	»	48-9
140. Ὁ ἀέρας κ' ἡ λαλιά μας (γ. -έψω, κάτσε, μπακσές.....	»	50
141. Λαλιά, ψυχή καὶ ὕλη (β. οἱ ἐβγενικοὶ τύποι. — γ. πατίρ).....	»	52
142. Γλώσσα, λάθια καὶ κανόνας (β. φοβᾶστε, φοβοῦστε).....	»	53
§ 6. Ο ΑΕΡΑΣ ΚΑΙ ΤΟ ΚΛΕΙΣΟΠΕΡΑΣΜΑ.....	»	54
Α. ΞΑΚΟΛΟΥΘΗΤΙΚΟΣ ΑΧΟΡΔΟΧΟΡ- ΔΟΗΧΟΣ.....	»	54
143. Ὁ τρεμόηχος ρ.....	»	54
144. Ὁ τόπος καὶ ὁ τρόπος.....	»	55
145. Ἡ θέση ὅπου μορφώνεται τὸ ρ.....	»	55
146. Τὰ κινήματα τοῦ ρ.....	»	55
147. Διάφοροι γουλοτρεμόηχοι.....	»	56
148. Ξακολουθητικὸς ἀχορδόηχος (ε. φωραφτό- γραφο).....	»	56
149. Στὴν ἀρχὴ ἀχορδόηχος, χορδόηχος στὸ τέλος ἢ καὶ τὸ ἐναντίο.....	»	57

150. Δυὸ ἡχοταιριαξίαις στὸν ἴδιον τὸν ἦχο (α. κόλζμος. γ. ροζτρεμζέρ).....	σελ. 58
151. Τὰ φιλοσοφικά τοῦ ρ.....	» 60
152. Πόσα κινήματα θέλει τὸ ρ (ἄρθρο, ἄθρο).	» 60
153. Οὐρανισκότρεμο ρ.....	» 62
154. Μισοδοντότρεμο ρ.....	» 62
155. Δοντότρεμο ρ.....	» 62
156. Χειλότρεμο ρ.....	» 63
157. Πισώτρεμο ρ (γ. ἐγκεφαλιτικός, cerebralis, πισώτρεμος).....	» 64
158. Σταφυλίτικο ρ (δ. uvulaire).....	» 64
159. Λαρυγγότρεμο ρ (ε. ἀντίκροτο. ζ. ὁ κρότος).....	» 65
Β. ΚΡΟΤΟΝΧΟ, ΑΧΟΡΔΟΝΧΟ, ΑΤΡΕ- ΜΟΤΡΕΜΟΝΧΟ Ρ.....	
160. Ἦχος καὶ κρότος.....	» 66
161. Τὸ λαρυγγότρεμο ρ γίνεται γ' (β. ὁ ἀντί- κροτος).....	» 68
162. Τὸ γουλότρεμο ρ γίνεται θ' (α. τὸ καμα- ράκι).....	» 68
163. Τὸ δοντότρεμο ρ γίνεται ς καὶ ζ (β. στήν Τζακωνιά).....	» 68
164. Τὸ γουλότρεμο ρ γίνεται ζ (γ. MusaZum)	» 69
165. Τὸ ρ καὶ τὸ λ.....	» 69
166. Ἐνα ρ ἄχορδόνχο.....	» 70
167. Ἀχορδοχορδόνχος.....	» 70
168. Ἀτρεμοτρεμόνχο ρ.....	» 71
169. Πισώτρεμο ἀκίνητο ρ.....	» 71
170. Γουλότρεμο ἀκίνητο ρ.....	» 72
171. Τὸ ἀκίνητο καὶ τρεμοκίνητο ρ.....	» 72

Γ. ΚΑΤΙ ΑΛΛΑ ΓΝΩΡΙΣΜΑΤΑ ΤΟΥ Ρ. . . σελ. 73

172. Ὁ ἦχος ζ καὶ ὁ ἦχος ρ (δ. πῶς σημειώ- νουνται οἱ μιλάμενοι στὶς χωριολαλιές. — ε. τὸ ζ γίνεται ρ).....	» 73
173. Ὁ ἦχος σ καὶ ὁ ἦχος ρ (β. χορκίνιζε, κοσ- κίνιζε).....	» 76
174. Κάποιο ἄχορδόνχο ρ (β. ἔρχομαι, ἦρτα καὶ ἀρχαιολογία).....	» 78
175. Νεοελληνικὸ τρεμοκίνητο ρ (β. τάο = τράγο).....	» 79
176. Κάτι ἄλλα ξεγρήματα τοῦ ρ.....	» 80
177. Σταφυλίτικο νεοελληνικὸ ρ (β. Φιλώτι. — ε. παρὴνχο γαλλικὸ r, r grasseyée).....	» 82
§ 7. Ο ΑΕΡΑΣ ΚΑΙ ΤΟ ΔΙΠΛΟΠΕΡΑΣΜΑ. . .	» 83
Α. Ο ΔΙΠΛΟΔΡΟΜΟΣ ΞΑΚΟΛΟΥΘΗΤΙ- ΚΟΣ Λ.....	
178. Μεσιανοὶ καὶ διπλόδρομοι (β. Ἦχοι με- σιανοὶ.....	» 83
179. Ὁ ἦχος τ' καὶ ὁ ἦχος λ (β. γουλόκλειστο τ ἡ τ'. — δ. ὁ ἦχος λ).....	» 84
180. Δυὸ γουλόπιαστοι λ (ε. πλαγιοδιπλόδρομο τὸ λ).....	» 85
181. Ὁ ἦχος λ καὶ ὁ ἦχος σ.....	» 85
182. Μεσοδοντόπιαστο λ.....	» 86
183. Ὁ ἀπάνωπιαστος καὶ ὁ κατώπιαστος ἦχος λ.....	» 86
184. Ἐνας ἀκρόπιαστος καὶ προακρόπιαστος κα- τιανὸς λ. Ἀκρόπιαστος καὶ προακρό- πιαστος μπροστινὸς (β-γ. πῶς μορφώ- νουνται. — θ. Τὸ βαθούλωμα καὶ τὰ γλωσσόπλεβρα).....	» 87

185. Ὁ ἀκρόπιαστος σκέττα λ. σελ. 88
 186. Ὁ ἥχος λ κι ὁ ἥχος δ (ε. *Λυσσέας*,
Ὀδυσσέας, *Ὀλυπτεὺς*, *Ὀδυσσεὺς*. —
 ζ. *Ulysses*) » 89
 187. Μυτόηχος λ. » 90
 188. Ἀχορδόηχος λ. » 90

B. Ο ΗΧΟΣ Λ ΚΙ Ο ΗΧΟΣ Λ ΜΕ ΤΟΝ

- ΗΧΟ Ι » 91
 189. Ὁ ἥχος λ με τὸν ἥχο ι » 91
 190. Ὁ ἥχος λ » 92
 191. Ὁ ἥχος λ κι ὁ ἥχος ι (γ. *θέλι*. — δ.
έλος) » 93
 192. Ὁ ἥχος λ κι ὁ ἥχος ι (β. πλέον, πιό. —
 κ. *έλος*) » 94

Γ. ΚΑΤΙ ΚΙΝΗΜΑΤΑ ΙΔΙΑΙΤΕΡΑ ΤΟΥ ΗΧΟΥ

- Λ ΚΑΙ ΤΟΥ ΗΧΟΥ Ρ » 95
 193. Ἱστορική Γραμματική τῆς Νεοελληνικῆς. » 95
 194. Συναλλάσσονται ρ καὶ λ (α. β. Ἠχοται-
 ριαξιά. Ἠχοξετairιαξιά. Συναλλαξιά). » 96
 195. Ξέμοιασμα ἢ ξεταιριαξιά στὸ ρ καὶ στὸ λ
 (β. *μάλαθρο*. — δ. *Κέρβελος*) » 97
 196. Πῶς γίνεται τὸ ξέμοιασμα στὸ ρ καὶ στὸ λ
 (γ. τὸ *προάκουσμα*) » 98
 197. Πότες γίνεται ἡ καθαφτὸ συναλλαξιά στὸ
 ρ καὶ στὸ λ (καὶ με ποιούς κατοπινούς
 ἥχους στὴν ἀρχαία, στὴ μεσαιωνικὴ καὶ
 σημερινή). » 99
 198. Πῶς γίνεται ἡ καθαφτὸ συναλλαξιά μεταξὶ
 ρ καὶ λ. » 108
 199. Πῶς συναλλάσσονται στὴν κοινὴ σημερινή
 λαλιά μας τὸ λ καὶ τὸ ρ. » 109

200. Ὁ γενικὸς νόμος καὶ τὰ κείμενα τῆς νεοελ-
 ληνικῆς (α. Ἡ Ἐρωφίλη καὶ τὰ κρητικὰ
 τὰ κείμενα) σελ. 111
 201. Καινούργια κείμενα τῆς Νεοελληνικῆς καὶ
 πάντα ὁ ἴδιος νόμος. » 113
 202. Γιὰ ποῖο λόγο δὲ γίνεται σ' ὅλες τὶς λέξεις
 ἡ συναλλαξιά τοῦ λ καὶ τοῦ ρ στὴν
 κοινὴ. » 115
 203. Τύποι βιβλιαρῆσιοι. Βιβλιαρῆσιο λ. » 115
 204. Σὰ γεράσουνε (β. *ἄρφα*). » 117
 205. Ὁ ἥχος λ καὶ τὰ φυσιολογικά μας. » 118
 206. Τὸ λ κ' οἱ ξαφνικόηχοι. » 118
 207. Δυὸ ἥχοι ποὺ ἀγαπιοῦνται (β. *μροτὸς*,
ἄμβροτος. — δ. *μῦρὸς*). » 118
 208. Τὸ γ ἀγαπᾷ καὶ τοὺς δυὸ ἥχους. » 119
 209. Τὸ ρ κ' οἱ ἀρχαῖοι ξαφνικόηχοι. » 120
 210. Τὸ ρ κ' οἱ νεοελληνικοὶ μας ξαφνικόηχοι
 (β. *Βούργαρος*). » 120
 211. Κάτι βιαστικοὶ ξαφνικόηχοι. » 121
 212. Δὲ βγαίνει λογαριασμὸς μετὰ τὸ σολδι. » 122
 213. Μερικὰ ποὺ δυσκολοξηγιοῦνται. » 122
 214. Ἐνα περίεργο (*κάλφας*, *κάρφας*). » 122
 215. Στέλνω καὶ στέρνω. » 123
 216. Ἴσως ὁ τόνος. » 124
 217. Ἐνα καππαδοκικὸ (α. *ἀλητικὸς ἀέλφης*). » 124
 218. Τὰ συμπεράσματά μας. » 125
 219. Μία ντόπια συναλλαξιά τοῦ λ καὶ τοῦ ρ. » 126
 220. Τὸ λ γίνεται ρ (α. *θάρασα*, κτ.). » 126
 221. Τὸ λ γίνεται ζ (β. *τρεῖζος*, *τρελός*). » 127
 222. Τὸ λα καὶ τὸ λο γίνονται λα καὶ λο,
 ὕστερα λα καὶ λο. » 127
 223. Τὸ λ γίνεται χ (γ. *βασιχά*). » 127

224. Ξεήχημα τοῦ λ.....	σελ. 128
225. Τὸ λ γίνεται διπλὸ λ (γ. φέλλο = φέλλο).	» 129
226. Μετατόπισμα τοῦ λ.....	» 130
227. Τὸ μετατόπισμα τί πρᾶμα εἶναι.....	» 131
228. Μία παλιά πιστὴ δρόμη δόρασι τοῦ λ.....	» 132
§ 8. Ο ΛΕΡΑΣ ΚΑΙ ΤΟ ΚΛΕΙΣΟΠΕΡΑΣΜΑ.	» 133
Α. ΗΧΟΣ ΠΙΣΩΔΡΟΜΟΣ Μ.....	» 133
229. Οἱ μυτόηχοι μ καὶ ν.....	» 133
Β. Ο ΚΛΕΙΣΟΠΙΣΩΔΡΟΜΟΣ ΜΥΤΟΗΧΟΣ Μ.....	» 133
230. Δυὸ καινούργοι ὅροι φυσιολογικοὶ (β. εἴσ- προια-ἐχπροια).....	» 133
231. Ἐνα μυστικὸ γνώρισμα τοῦ μ (β. τὰ ζα).	» 134
232. Πῶς μορφώνεται ὁ ἥχος μ.....	» 136
233. Τὸ ἀρχικὸ καὶ μετιανὸ μ.....	» 137
234. Πρόδροτος ξαφνικός.....	» 137
235. Ὁ ὑγρότης μ.....	» 139
236. Ἔχει μ καὶ μ.....	» 140
237. Τὸ μ καὶ τὸ μι.....	» 140
238. Διάφορα μ.....	» 140
239. Μερικὰ ξεθαρώματα τοῦ μ.....	» 141
240. Τὸ ξεθαρώμα βμ (α. Τὸ ξεθαρώμα βμ καὶ βμ, κάβμα).....	» 141
241. Δασκαλισμοὶ καὶ δασκαλισμοὶ (γ. Δασκα- λισμοὶ ἄγουροι κι ὠριμοὶ).....	» 144
242. Τὸ ξεθαρώμα χμ.....	» 145
243. Τὸ ξεθαρώμα χμ (ζ. γιντώσκω).....	» 145
244. Τὸ νεοελληνικὸ ξεθαρώμα χμ.....	» 147
245. Τὰ ξεθαρώματα χμ σὲ λέξεις καινούργιες.....	» 148
246. Τὸ γ τὸ ξακολουθητικὸ πότες ξεηχᾶ στὴ Νεοελληνικὴ, πότες ὄχι.....	» 148

247. Τὸ συμπέρασμα ὅτων εἴπαμε γὰρ τὸ ξεθα- ρώμα γμ.....	σελ. 149
248. Κάτι ἄλλα ποὺ γίνονται μὲ τὸ μ (β. λάμνω, ἀγαθός, ἀγαπῶ).....	» 150
249. Συνέχεια τοῦ προηγούμενου. Παρατήρηση μεθοδική (β. θέλω, γέλω).....	» 151
250. Ξεθαρώμα θμ καὶ φν (α. στάση, ἀνα- ρίστητος).....	» 152
251. Ξεθαρώμα χμ καὶ γν.....	» 152
252. Συναλλαξιά τοῦ π καὶ τοῦ μ.....	» 152
253. Compliment καὶ κοπιμέντο.....	» 153

Γ. ΤΑ ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΑ ΚΑΙ ΤΑ ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΤΟΥ Μ.....

254. Ἠχοδιάρκεια καὶ ἀερομάζωμα.....	» 153
255. Ἠχοδιάρκεια καὶ ἀερομάζωμα συνεργοῦνε (γ. π, τ, κ καὶ π, τ, κ, στὴ διάρκεια).....	» 154
256. Ἀερομάζωμα καὶ ἠχοδιάρκεια στὸ μ.....	» 155
257. Τὸ τελικὸ προϊστορικὸ μ (γ. δῶ, δῶμα, δῶμ, κτλ.).....	» 155
258. Τελικὸ γ ἀντὶς τελικὸ μ (γ. γθῶμ, γθῶν).....	» 156
259. Τελικὸ μ χριστιανικῆς ἐποχῆς (β. Μαριάμ καὶ Μαρία).....	» 156
260. Τελικὸ μ σημερινῆς ἐποχῆς (β. γις Μαδιά).....	» 157

§ 9. Ο ΛΕΡΑΣ ΚΑΙ ΤΟ ΚΛΕΙΣΟΠΕΡΑΣΜΑ.

Α. ΗΧΟΣ ΠΙΣΩΔΡΟΜΟΣ Ν.....

261. Ἡ διαφορὰ μεταξὺ μ καὶ ν.....	» 158
262. Τὰ διάφορα τὰ ν.....	» 160
263. Τὸ δοντόπιαστο ν.....	» 160
264. Δοντόπιαστο ἢ γουλόπιαστο ν.....	» 161
265. Τὸ δοντόπιαστο ν καὶ τὸ σφάλουμά του.....	» 162

266. Οὐρανισκόπιαστο <i>γ</i>	σελ. 162
267. Ὑγρὸ οὐρανισκόπιαστο <i>γ</i>	» 163
268. Τὸ <i>γ</i> καὶ τὸ <i>ι</i>	» 164
269. Τὸ <i>γ</i> στὰ <i>ῥάτα</i> καὶ τὸ <i>γ</i> στὴ <i>ρίκη</i>	» 164
270. Ἡ μάσσα τοῦ ὑγροῦ.....	» 165
(α. Ἡ οὐρανισκοχωρίστρα).....	» 165
271. Λαρυγγόπιαστα <i>γ</i>	» 166
272. Ἀκρογλωσσόπιαστο λαρυγγικὸ <i>γ</i>	» 166
273. Τὸ πισωγλωσσόπιαστο λαρυγγικὸ <i>γ</i>	» 167

**Β. ΠΟΤΕΣ ΑΚΟΥΓΟΝΤΑΙ, ΠΟΤΕΣ ΔΕΝ
ΑΚΟΥΓΟΝΤΑΙ ΤΑ ΔΙΑΦΟΡΑ ΤΑ Ν
ΜΑΣ.....**

274. Τὸ δοντόπιαστο <i>γ</i> (β. τελικὸ <i>γ</i> δὲν ἔχει)...	» 168
275. Τὸ δοντόπιαστο <i>γ</i> μὲ τοὺς ἤχους <i>αοσει</i> καὶ μὲ τὸν ἤχο <i>τ</i> ἢ <i>τ</i>	» 168
276. Τὸ ζεβγάρωμα <i>γτ</i> (β. <i>γτ</i> ὅχι <i>γτ</i> στὴν ἀρχαία).....	» 169
277. Δέφτερο ζεβγάρωμα <i>γτ</i> μὲ ἀχορδοηχέμενο <i>τ</i> (α. <i>κόντες</i> , <i>κάρτε</i>).....	» 171
278. Ποιὰ ἡ αἰτία ποὺ σ' ἀφτὰ δὲ χορδοηχέβεται τὸ <i>τ</i>	» 172
279. Ἡ ἀληθινὴ αἰτία τῆς ἀχορδοηχίας τοῦ <i>τ</i> στο ζεβγάρωμα <i>γτ</i>	» 172
280. Τὸ <i>γτ</i> , ζεβγάρωμα ἰταλικὸ;.....	» 173
281. Τὸ <i>γτ</i> , ζεβγάρωμα νεοελληνικὸ.....	» 175
282. Τὸ συνηθισμένον μας ζεβγάρωμα <i>γτ</i> (β. <i>πέντε</i> καὶ <i>πέττε</i>).....	» 176
283. Τὸ ἀρχικὸ ζεβγάρωμα <i>γτ</i>	» 176
284. Ἡ <i>μελιττίζα</i> καὶ τὸ σύμπλεγμα <i>γτζ</i>	» 177
285. Πῶς τὸ σκέττο <i>ζ</i> ἔγινε σύμπλεγμα <i>γτζ</i>	» 178

286. Τὸ <i>δ</i> στὴ συνδρομῇ, συνδρομῇ καὶ συν- δρομῇ.....	σελ. 179
287. Τὸ ζεβγάρωμα <i>μπ</i> γίνεται <i>π</i> καὶ στὴν πα- λαιοελληνικῇ;.....	» 180
288. Τὸ ζεβγάρωμα <i>γπ</i> πῆρε τὸν ἴδιον δρόμον...	» 180
289. Τί συμπέρασμα βγαίνει ἀπὸ τὰ πρὶν ἀπάνω τὰ παραδείγματά μας; (ι. ἡ <i>Παντώρα</i>).....	» 180
290. Νὰ ξεχωρίσουμε σὲ ὅσα μελετοῦμε προ- φορὰ καὶ γραφή.....	» 181
291. Πῶς θὰ καταχωρήσουμε τώρα τὰ παρα- δείγματα ποὺ μᾶς ἀπασκολοῦνε;.....	» 183
292. Τὸ ζεβγάρωμα <i>γπ</i> γίνεται καὶ τοῦτο σκέττο <i>π</i> ἢ <i>π</i>	» 183
293. Γενικὴ ματιὰ στὰ τρία μας τὰ ζεβγαρώματα καὶ τὴ γραφή τους (β. <i>Αἶατος</i> , κλ.)...	» 184
294. Τὸ ζεβγάρωμα <i>μπ</i> καὶ ἄλλες γραφές (γ. <i>Καμπάιο</i> καὶ <i>Καμπάιο</i>).....	» 185
295. Γραφή <i>π</i> καὶ <i>γπ</i>	» 185
296. Πῶς ἀπὸ διπλόηχα ποὺ εἴτανε νὰ καταντή- σανε μονόηχα τὰ ζεβγαρώματα <i>γπ</i> , <i>μπ</i> , <i>γπ</i> ;.....	» 186
297. Κάτι σκοῦρα, περιττὰ καὶ ἀνώφελα τῆς γρα- φτῆς παράδοσης (β. <i>κυμνηστήτης</i> , <i>κυβ</i> . — γ. <i>μπ</i> καὶ <i>ἀμέμτως</i>).....	» 186
298. Τὸ <i>γ</i> , τὸ <i>μ</i> καὶ τὸ <i>γ</i> ἀκούγονται μὲ κατο- πινούς ἀρχαίους ξαφνικοχορδόηχους <i>β</i> <i>Δ Γ</i> , δηλαδή <i>π</i> ἢ <i>π</i>	» 187
299. Ἡ καθαρέβουσα καὶ τὰ τρία τὰ ζεβγαρώ- ματά μας.....	» 188
(α. <i>ἐμβαίρω</i> , κτλ.) ..	» 188
300. Πῶς νὰ κανονίσουμε τώρα τὰ κανόνιστα τῆς καθαρέβουσας; (θ. <i>θριαμβεφτικός</i> , κλ.).....	» 188

301. Κάτι παράσιτα <i>ν</i>	σελ. 190
302. Ὁρθογραφικὴ σημείωση (α. τὸ <i>ντ</i> ἔχει τρεῖς προφορές).....	» 191
303. Ἐγγόνι κ' ἐγγονός. (β. ὁ ἔκγονος).....	» 192
304. Τὸ προκολλημένο τὸ <i>ν</i> (η. γκαρδιακός, κλ.).	» 193
305. Προκόλλητο <i>ν</i> ἀλάκερης συλλαβῆς (β. ἡ ἀναπαράδῃα, κλ.).	» 194
306. Τὸ <i>αν</i> τοῦ Φιλήντα κι ὁ Ἀναγνωστόπουλος.	» 194
307. Τὸ <i>ἀνὰ</i> καὶ τὸ <i>ἀνέ</i> (β. ὁ ἀνέμναλος, κλ.).	» 195
308. Προκόλλημα μὲ τὸ <i>ν</i> τὸ λαρυγγικὸ (γ. ἡ ἀγκρίδα, κλ.).	» 195
309. Προκολλημένο λαρυγγικὸ <i>ν</i> (ζ. τὸν <i>νέβω</i> κλ.).	» 196
310. Προκόλλημα ἢ ξεήχημα; Ποιὸ ἀπὸ τὰ δυσ (α. ἡλιος, νήλιος, κλ.).	» 197
311. Γλώσσα καὶ ψυχή (α. Τραμμένη καὶ μι- λημένη).....	» 197
312. Νῦ ἐφελκυστικὸ.....	» 198
313. Τὰ ἱστορικὰ τοῦ ἐφελκυστικοῦ.....	» 199
314. Κι ἄλλοι ἀνεξάρτητοι διπλότυποι.....	» 200
315. Ἡ ἀνακατωσύρα τῆς γραφτῆς.....	» 200
316. Συμπέρασμα ἠθικὸ.....	» 201
317. Χασμωδία καὶ γραφτὴ.....	» 202
318. Χασμωδία καὶ χασμωδίες.....	» 202
319. Ἀερόηχο <i>ν</i>	» 203
320. Νεοελληνικὸ ἀερόηχο <i>ν</i>	» 204
321. Ἀερόηχο <i>ν</i> πυργούσικο καὶ πανελλήνιο..	» 205

Γ. ΠΟΤΕΣ ΔΕΝ ΑΚΟΥΓΟΥΝΤΑΙ ΤΑ ΔΙΑ-

ΦΟΡΑ ΤΑ *Ν* ΜΑΣ.....

322. Τὸ <i>ν</i> καὶ οἱ ξακολουθητικοί.....	» 206
323. Τὸ ζεβγάρωμα τὸ παλαιοελληνικὸ <i>νς</i>	» 207

324. Ὁ τρίτος τρόπος (δ. ἐς Σάμφ).....	σελ. 208
325. Οἱ τρεῖς τρόποι μαζί (γ. ἐσσήλη, ἐστήλη, εἰστήλη).....	» 209
326. Ἡ ᾄδρυνσις κι ὁ κ. Κόντος.....	» 210
327. Τὸ <i>ν</i> καὶ οἱ ἄλλοι ξακολουθητικοί μας (δ. συνβαίνει, κλ.).	» 210
328. Ζεβγάρωμα <i>-νθ-</i>	» 212
329. Δὲν εἶναι γιὰ νὰ μείνῃ τὸ <i>ν</i>	» 213
330. Πραχτικὲς συνέπειες (δ. τὸν <i>χάρω</i> , τὸ <i>χά- νω</i>).....	» 213
331. Τὸ συμπέρασμα τὸ λογικὸ (β. οὐδέτερα κι ἀρσενικά χάνονται).....	» 215
332. Πῶς διορθώνεται ἡ ρηματικὴ κατάληξη (δ. εἶταν, εἶτανε).....	» 215
333. Ἡ γενικὴ πληθυντικὴ καὶ τὸ <i>ν</i> τοῦ ἄρθρου μαζί μὲ τὸ <i>ν</i> τῆς γενικῆς πληθυντικῆς	» 216
334. Ὁ πολιτισμὸς καὶ ἡ χρῆσις τῆς γενικῆς πληθυντικῆς.....	» 217
335. Δυσὶ τρεῖς ἀπλοὶ κανόνες (δ. τῶν <i>κόπωνε</i> , κλ.).	» 217
336. Οἱ τύποι <i>ἐλαμσα</i> , <i>ἔφεκσα</i> , τὸ <i>ψωμά</i> , τὴ τσίπη, τομῆζομὰ καὶ τητῆζέπι.....	» 218
337. Λίγα χρονολογικὰ καὶ τοπικὰ μαζί.....	» 219
338. Τί συμπέρασμα βγάζουνε ὅσα χρονολογή- σαμε.....	» 219
339. Τὰ ντόπια πάλε καὶ ἡ Κοινὴ μας.....	» 220
340. Τὸ τελικὸ τὸ <i>ν</i>	» 220
341. Πῶς χάνεται μέρα τὴ μέρα τὸ <i>ν</i> ἀπὸ...	» 221
342. Ἄλλοι λόγοι τῆς ἀλλαγῆς.....	» 221
343. Νὰ μὴ χτίζουμε ἀπάνω στὸ νερό.....	» 222
344. Ἐνα <i>ν</i> πού φαίνεται μὰ πού δὲν εἶναι τελικὸ	» 223
345. Τὸ τελικὸ <i>ν</i> τῶν ἐπιθέτων.....	» 223

346. Τὸ ἐπιθετικὸ τὸ <i>ν</i>	σελ. 224
347. Πῶς ταιριάζει τὸ <i>ν</i> μὲ τὸ ἐπίθετο.....	» 225
348. Κάποιο ντόπιο συνεδηματικὸ <i>ν</i>	» 225
349. Ποῦ νὰ κρατήσουμε τὸ <i>ν</i>	» 226
350. Κάτι ἀδιόριστοι ἀντωνυμίες.....	» 226
351. Τὸ ἀντωνυμιακὸ τὸ προσκόλλημα <i>-νε</i>	» 227
352. Πότες πιάνουνε, πότες ξεκολλοῦνε μερικὰ <i>ν</i>	» 229
353. Ἑχολογία καὶ κουράγιο.....	» 230
354. Πῶς ξεήχησε τὸ τελικὸ τὸ <i>ν</i> στὰ οὐσιασ- τικά, στὰ ἐπίθετα, στὰ ῥήματα καὶ ἄλλου.	» 231
355. Τὰ δύο σπουδαῖα ἐπιχειρήματα ποῖα εἶναι (β. <i>ῥῥμφη</i> , κλ.).....	» 232
356. Πῶς ξεήχησε τὸ <i>ν</i> καθαφτὸ.....	» 233
357. Τὸ ἴδιο σύστημα καὶ στὴ Νεοελληνικὴ.....	» 234
358. Ἕνα συνήχημα μονοηχέβεται.....	» 235
359. Ἡ ἐπιστήμη καὶ ὁ Χατζηδάκης.....	» 236

Δ. ΔΙΑΦΟΡΑ ΚΙΝΗΜΑΤΑ ΤΟΥ Ν.....

360. Παιχνίδι καὶ παιγνίδι.....	» 237
361. Κάτι θὰ τρέχη (α. <i>τέχ-ρη</i>).....	» 239
362. Τὸ ἔχνος.....	» 240
363. Πάτμο καὶ Πάτνο.....	» 241
364. Φατνὶ καὶ παθνὶ.....	» 241
365. Τὸ <i>λ</i> καὶ τὸ <i>ν</i> (α. <i>πλεμόνι</i> , κλ.).....	» 241
366. Κάτι ἄλλα <i>ν</i> καὶ <i>λ</i> ἢ <i>λ</i> καὶ <i>ν</i> (δ. <i>βραχιόνι</i> , <i>βραχιόλι</i>).....	» 243
367. Καένας.....	» 244
368. Πιρίγω, πάντιο καὶ μερικὰ τέτοιου εἶδους.....	» 245
369. Μονροῦχος.....	» 245

Ε. ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΤΟΥ ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΟΥ ΤΟΥ Ν.....

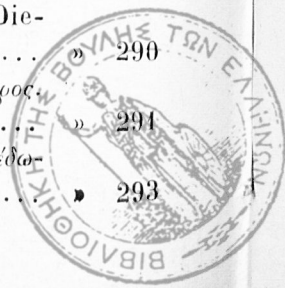
370. Τὸ πανόραμα τῆς Ἑλληνικῆς.....	» 246
-------------------------------------	-------

371. Ἡ θάλασσα τῆς ἀρχῆς.....	σελ. 246
372. Σπουδαῖα στὸ ζήτημα ἡ κλητικὴ (α. ὁ γί- ραντα, κλ.).....	» 247
373. Τὸ ἐπιχειρήμα τοῦ <i>κρί</i>	» 247
374. Οἱ <i>ρίξες</i>	» 248
375. Πῶς ξετυλίγεται ἡ κατάληξη στὴν ἑλλη- νικὴ.....	» 251
§ 10. ΟΙ ΤΟΝΟΗΧΟΙ.....	» 252
Α. ΟΙ ΤΟΝΟΗΧΟΙ ΜΕ ΤΗ ΣΕΙΡΑ ΤΟΥΣ.....	» 252
376. Τί θὰ πῇ τονόηχος.....	» 252
377. Οἱ ὅροι φωνῆεν καὶ σύμφωνον.....	» 253
378. Δὲ στέκουνε οἱ ὅροι.....	» 254
379. Ἡ γλωσσολογία ἐδῶ τί λέει.....	» 255
380. Τονόηχοι καὶ ἀτονόηχοι.....	» 256
381. Τί σημαίνουνε καθαφτὸ οἱ δύο μας ὅροι.....	» 257
Β. ΟΙ ΤΟΝΟΗΧΟΙ ΕΝΑΣ ΕΝΑΣ.....	» 258
382. Τονόηχοι παλαιο- καὶ νεοελληνικοὶ.....	» 258
383. Ὁ τόνος.....	» 259
384. Ποσότητα στοὺς τονόηχους.....	» 261
385. Κοντόχρονοι καὶ μακρόχρονοι τῆς παλαιο- καὶ τῆς νεοελληνικῆς.....	» 261
386. Μακρόχρονος ἀτονόηχος.....	» 262
387. Βαρεία, περισπωμένη καὶ φιλή.....	» 263
388. Ἡ δασεία τῆς ἀρχαίας.....	» 263
389. Τὰπάνω σημεῖα καὶ ἡ χρῆση τους.....	» 265
390. Γενικὰ καὶ βιβλιογραφικὰ γιὰ τοὺς τονόη- χους.....	» 265
391. Πῶς τοποθετιοῦνται οἱ πέντε μας τονόηχοι στὸ γλωσσόσπιτό μας.....	» 267
392. Κλειστόηχοι καὶ ἀνοιχτόηχοι.....	» 268

393. Οἱ τονόηχοι ἕνας ἕνας..... σελ. 269
394. Οἱ διάφοροι συντραβηγμοὶ τοῦ α καὶ πρῶτα
στὸ αο..... » 270
395. Τὸ ζεβγάρωμα οα κι ὁ συντραβηγμὸς του » 272
396. Τὸ ζεβγάρωμα σα κι ὁ συντραβηγμὸς του
(ι. α'. *Aenarius*. — δ'. Ἄγονστος,
Agustus. — μ. *μαράλι*. — π. Κο-
δράτος. — τ. *κάρτο*. — υ. *γάντι*).... » 274
397. Ὁ ἴδιος συντραβηγμὸς ἀπὸ τῇ μιᾷ λέξει
στὴν ἄλλην (β. τοῦ ἀποκριθῶ, κλ.).. » 276
398. Τὰ ζεβγαρώματα σα σο σε σι κι ὁ σιὸρ
Hadzidakis..... » 278
399. Τὸ ζεβγάρωμα σα καὶ ἡ γραφτὴ μας.... » 279
400. Συντραβηγμὸς στὸ αε (α. δεκάξη — β.
γάβρω, κλ.)..... » 279
401. Τὸ ζεβγάρωμα εα κι ὁ συντραβηγμὸς του » 281
402. Συντραβηγμὸς τοῦ αι..... » 282
403. Πότες δὲ γίνεται ὁ συντραβηγμὸς τοῦ α-ϊ. » 283
404. Τὸ ζεβγάρωμα ι-α κ' οἱ δύο του συντραβη-
γμοὶ (υ. *μιὰ*. — ε. *Παρεπιστήμζο*, κλ.) » 285
405. Τὸ ζεβγάρωμα ι-α μὲ τονισμένο τὸ ι.... » 286
406. Δυὸ ἀπροσμήνητοι τοῦ α συντραβηγμοὶ (α.
τάργαρα, κλ.)..... » 287
407. Κάποιος συντραβηγμὸς τοῦ α καὶ ὁ K. Die-
terich (ε. *ιαριτόν*. ἔτια. — θ. *ρεαρόν*
[*ῥδορ*]. — λ. *ρερό*)..... » 288
408. Κάποιος συντραβηγμὸς τοῦ ο κι ὁ K. Die-
terich..... » 290
409. Τί ἀξία ἔχουνε οἱ τρεῖς σειρὲς (δ. *Θόδωρος*,
Θιὸς. *θεόμορφος*)..... » 291
410. Ἡ τρίτη σειρά τοῦ Dieterich (β. *Θέδα-*
ρος)..... » 293

411. Ὁ Εἰρηναῖς καὶ τὸ ἔλαιν..... σελ. 294
412. Τὰ -ιος, -ις καὶ τὰ -ιον, -ιν τῆς ἀρχαίας
Κοινῆς..... » 294
413. Ὁ K. Dieterich κι ὁ σιὸρ Hadzidakis » 296
414. Τὸ ἔλαιν κι ὁ Εἰρηναῖς..... » 297
415. Καὶ πάλι κάτι συντραβηγμοὶ τοῦ K. Die-
terich..... » 298
416. Ὁ K. Dieterich καὶ τὰ ζεβγαρώματα ι-α
καὶ α-ι..... » 298
417. Κάτι ἄλλες μικροῦτσικες ἀναποδιές (δ. ἐν
τῇ ᾠρᾷ),..... » 300
418. Συντραβηγμοὶ τοῦ ἤχου ο..... » 301
419. Τὸ ζεβγάρωμα ι-ο..... » 303
420. Τὸ σ καὶ οἱ συντραβηγμοὶ του..... » 304
421. Τὸ ζεβγάρωμα σι..... » 306
422. Τὸ ζεβγάρωμα ε-ι..... » 307
423. Δυνατοὶ κι ἀδύνατοι..... » 309
424. Συντραβηγμοὶ ἀνάμεσα ὁμοιόηχους (γ.
Δίφιλος, κλ.)..... » 310
425. Ἄλλοι ὁμοιόηχοι συντραβηγμοὶ (β. *λέτε*) » 311
426. Χρειάζεται προσοχὴ στοὺς ὁμοιόηχους... » 311
427. Ἐνα κακόβουλο οὐσιαστικὸ..... » 313
428. Κάτι: ὀνομαστικὲς ἀρσενικὲς τοῦ πληθυν-
τικοῦ (β. *τίμιοι*, *πλούσιοι*)..... » 314
429. Οἱ ὁμοιόηχοι καὶ ὁ τόνος..... » 314
430. Τὸ ζεβγάρωμα σε κι ὁ ξενοπαρμὸς του... » 315
- § 11. Οἱ ἀηλοδιαφοί..... » 316
- Α. Διφτογγοὶ καὶ ἀηλοδιαφοί..... » 316
431. Διφτογγὸς ἢ διφτογγο..... » 316

Β. ΟΙ ΑΠΛΟΔΙΠΛΟΙ ΣΤΗΝ ΟΥΣΙΑ ΤΟΥΣ. σελ. 317

432. Ἀπλόδιπλος καὶ ἀπλός. » 317
 433. Πῶς γίνεται, ξεγίνεται καὶ ξαναγίνεται. . . » 317
 434. Νόμος γενικός (α. Δυὸ τονόηχοι πλάϊ πλάϊ) » 319
 435. Οἱ σημερνοὶ μας ἀπλόδιπλοι. » 320
 436. Συντραβηγμοὶ καὶ ἀπλόδιπλοι. » 320

Γ. ΟΙ ΑΡΧΑΙΟΙ ΑΠΛΟΔΙΠΛΟΙ. » 321

437. Τί γενήκανε » 321
 438. Οἱ ἀπλόδιπλοι *αν*, *ευ*. » 322
 439. Ὁ ἀπλόδιπλος *αν*. » 322
 440. Ὁ ἀπλόδιπλος *ευ*. » 324

Δ. ΟΙ ΤΡΙΤΟΝΟΗΧΟΙ. » 325

441. Τριτονόηχοι, ὅχι ἀπλότριπλοι. » 325
 442. Ποῦ ἀκούγονται οἱ τριτονόηχοι. » 325

§ 12. ΟΙ ΤΟΝΟΗΧΟΙ ΚΑΙ ΤΑ ΚΙΝΗΜΑΤΑ ΤΟΥΣ. » 327

Α. ΤΑ ΚΙΝΗΜΑΤΑ ΕΙΝΑΙ ΔΥΩ ΕΙΔΩΝΕ. » 327

443. Πάθημα καὶ κίνημα τί σημαίνουνε. » 327
 444. Τὰ κινήματα εἶναι δυὼ εἰδῶνε » 328
 445. Κίνημα καθατὸ μηχανικόν. » 329
 446. Ὁ μηχανισμὸς καὶ ἡ ψυχὴ. » 330
 447. Μηχανικὰ καὶ ψυχικὰ κινήματα ποῦ μᾶς φανερώνουνε οἱ τονόηχοι. » 331
 448. Τὰ μηχανικὰ μας τὰ κινήματα. Γενικὴ παρατήρηση. » 332

Β. ΟΙ ΤΟΝΟΗΧΟΙ. » 332

449. Τὸ *α* τὸ νεοελληνικόν. » 332

450. Τὸ *α* καὶ τὸ *ρ*. σελ. 333
 451. Ποιοὶ μείνανε, ποιοὶ δὲ μείνανε, ἀπὸ τοῦς τύπους αὐτοῦς (α. *κρεβάτι*, *κτλ.*). . . » 335
 452. Οἱ προηγούμενοι τύποι ἕνας ἕνας (Ἀρέτω, ἀρραβῶνα, ραπάνι, μυσερός) » 336
 453. Ἐκεῖνα ποῦ μείνανε (α. *ἔλεση*, *κάμαρα*, *τέσσερα*, *κλ.*) » 336
 454. Ἡ Ἀρτεμις καὶ ἡ Ἀρταμις. » 338
 455. Τὸ *α* μὲ *λ* κατοπινὸ του. » 340
 456. Ντοπιολαλημένα κι ἀρχαῖα - *ε.λ.* » 341
 457. Τὸ *α* μὲ κατοπινὸ του *ν*. » 342
 458. Κάτι σκοῦρα *ε* ἀντὶς *α* μὲ κατοπινὸ *ρ* (α. *ρε-ράντζι*) » 343
 459. Κάτι δυσκολοερμηνεφτα *ε* ἀντὶς *α* μὲ κατοπινὸ τοὺς *λ*. » 346
 460. Κάτι παράξενα *ε* ἀντὶς *α* μὲ κατοπινὸ ἢ προτερινὸ *ν*. » 347
 461. Κάτι ἄλλα *ε* ἀντὶς *α* μὲ διάφορους κατοπινούς ἢ προτερινούς ἤχους (α. οἱ ἑπαρτες, τὸ ἐπαρδιέβασες) » 347
 462. Τὸ *ε* δὲ γίνεται *α* μὲ προτερινὸ του *ρ*. . . » 347
 463. Τὸ *α* τῆς Νεράϊδας. » 348
 464. Μυαλὰ καὶ μυελός. » 353
 465. Τὸ *α* καὶ τὸ *ε* σὲ κάτι ἄλλες λέξεις (α. *κάλαντα*. — β. *γνα.λῖ*. — γ. *σά.λοι*. — *ε. πᾶνω*. — η. *δρεπάνι*) » 354
 466. Πύελος καὶ πύαλος. » 356
 467. Τὸ *α* τὸ πρόθετο ἢ πρόβαλτο (α. *ἐλεδώνη*) . . » 356
 468. Τύποι τῆς ἴδιας σειρᾶς. » 356
 469. Ἠχοταιριαζιά πρὸς τὰ πίσω ἢ ἀπανώροδμη » 356
 470. Τὸ *α* καὶ ὁ συντραβηγμὸς. » 357

471. Συντραβηγμὸς τοῦ α-ι καὶ παρόμοιοι ... σελ. 358
 472. Ἀθθυμοῦμαι..... » 358
 473. Τὸ ἀκεῖ καὶ τὸ ἀκεῖνος..... » 359
 474. Ἐνα παράξενο α στὴ θέσθι ἐνὸς ε ἀρχικοῦ. » 359
 475. Κάτι ἀρχαῖες συναλλαγές ε με α καὶ
 κάτι τρίμορφες ρίζες σπουδαῖες..... » 360
 476. Πάίρω..... » 362
 477. Οἱ δυὸ φαμελιές, ἡ πολίριζή κ' ἡ βαρύ-
 τονη..... » 362
 478. Ἀφτὸς, ἐφτὸς, Ἀρεστάσης κι ἄλλα τοῦ
 ἴδιου εἴδους..... » 363
 479. Πρόσβαλτα καταληχτικά ρηματικά -ρα καὶ
 -ρε..... » 365
 480. Πρόσβαλτα καταληχτικά -ρα, -ρε στὶς
 ἀντωνυμίες..... » 366
 481. Πρόσβαλτο καταληχτικὸ ἐπιθετικὸ -ρε... » 367
 482. Πρόσβαλτο καταληχτικὸ -ρε στὰ οὐσιασ-
 τικά..... » 367
 483. Τοῖα καὶ τοῖε..... » 367
 484. Τὸ α στὴ θέσθι τοῦ ἀρχαίου η..... » 368
 485. Τὰ ἐπίθετα με α καθαρὸ..... » 370
 486. Πεντάμορφη..... » 371
 487. Τὸ α γίνεταί ο;..... » 372
 488. Τὸ α στὴ θέσθι τοῦ ο..... » 373
 489. Λεγόμενος καὶ λεγόμενος..... » 375
 490. Καὶ πάλι τὸ α τὸ ρηματικὸ..... » 377
 491. Ρωτᾶμε καὶ ρωτοῦμε..... » 368
 492. Νεαρία, ὄν., γεν. τοῦ νεαρία, γλώσσα,
 ὄν., γεν. τῆς γλώσσας..... » 379
 493. Τὸ ξάπλωμα εἶναι γενικὸ (ε. τοῦ ἀρι-
 θοθήρα. — η. καπετάνιο, κλ.)..... » 380
 494. Δέντρα καὶ δέντρο..... » 384

495. Τὸ α τὸ ἐπιρρηματικὸ..... σελ. 381
 496. Κάποιο α λειψὸ (γ. κόφτε)..... » 383
 497. Μετὰ καὶ με..... » 386
 498. Μέσ' στὸν τόπο..... » 388
 499. Κάποιο α παραπανιστὸ..... » 388
 500. Τὸ α τὸ μηχανικὸ..... » 389
 501. Τὸ α τὸ ὠρικὸ..... » 391
 502. Τὸ α τὸ προελληνικὸ, τὸ προομηρικὸ, τὸ
 ριζικὸ..... » 398
 503. Τὸ α τὸ παλαιοελληνικὸ..... » 400

Δ. ΟΙ ΤΟΝΟΗΧΟΙ ΚΑΙ ΤΑ ΚΙΝΗΜΑΤΑ ΤΟΥΣ (συνέχεια)..... » 401

504. Ὁ νεοελληνικὸς τονόηχος ο..... » 401
 505. Ὁ παλαιοελληνικὸς τονόηχος ο..... » 402
 506. Ὁ παλαιοελληνικὸς τονόηχος ο. Στὰ βαιω-
 τικά..... » 404
 507, 508, 509, 510, 511, 512, 513, 514, 515,
 516, 517, 518, 519. Ὁ παλαιοελλη-
 νικὸς τονόηχος ο (στὶς διάφορες ἀρχαῖες
 ντοπιολαλιές καὶ μιὰ μιὰ)..... » 404

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Τέλος τοῦ δέφτερου τόμου τοῦ
 ΒΙΒΑΙΟΥ ΤΟΥ ΔΑΣΚΑΛΟΥ.

LE PUY. — IMP. « LA HAUTE-LOIRE »

0020483115
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΒΟΥΛΗΣ

